

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”
DEPARTAMENTUL ȘTIINȚĂ

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

(Ediția a II-a)

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 08 decembrie 2022*

Chișinău 2023

CZU 34+351.74/.75(082)

P 95

Machetare și design copertă:

Ruslan CONDRAT

Redactor:

Iulian BOGATU

Prepress:

Departamentul editorial poligrafic

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Chișinău, str. Gh. Asachi, nr. 21

MD-2009, Republica Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”, conferință științifică (2; 2022; Chișinău). Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, Ediția a 2-a, din 08 decembrie 2022 / comitetul științific: Dinu Ostavciuc (președinte) [et al.]; comitetul de organizare: Oleg Rusu (președinte) [et al.]. – Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2023. – 492 p. : tab.

Antetit.: Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova, Acad. „Ștefan cel Mare”, Departamentul Știință. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – [50] ex.

ISBN 978-9975-135-66-5.

34+351.74/.75(082)

P 95

ISBN 978-9975-135-66-5

**PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE**

(Ediția a II-a)

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 08 decembrie 2022*

COMITETUL DE ORGANIZARE A CONFERINȚEI

Președinte:

Oleg RUSU, dr. în drept, conf. univ., șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membri:

Igor TROFIMOV, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei Drept privat a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Marian GHERMAN, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei Activitate specială de investigații și anticorupție a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Boris GLAVAN, dr. în drept, conf. univ., secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Alexandru ZOSIM, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei Drept penal și criminologie a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Vitalie IONAȘCU, dr. în drept, conf. univ., prodecan al Facultății drept, administrație, ordine și securitate publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Anatolie CANANĂU, dr. în drept, șef al Catedrei Drept polițienesc a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Mariana PAVLENCU, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Constantin RUSNAC, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei Procedură penală, criminalistică și securitate informațională a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI

Președinte:

Dinu OSTAVCIUC, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0001-5317-3296)

Membri:

Valeriu CUȘNIR, dr. hab. în drept, prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (ORCID: 0000-0003-1338-5993)

Iurie ODAGIU, dr. în drept, conf. univ., prim-prorector pentru studii și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-2474-5299)

Costică VOICU, dr. în drept, prof. univ., Universitatea „Spiru Haret”, București, România

Mihail DAVID, dr. în drept, Asociația Internațională a Polițiștilor, Secția Română (ORCID: 0000-0001-6779-2485)

Ianuș ERHAN, dr. în drept, conf. univ., Departamentul drept public, Universitatea de Stat din Moldova (ORCID: 0000-0003-4110-8133)

Veaceslav URSU, dr. în drept, conf. univ., decan al Facultății drept, administrație, ordine și securitate publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-0696-4391)

Radion COJOCARU, dr. în drept, prof. univ., director al Școlii doctorale Științe penale și drept public a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-3809-7392)

Tudor OSOIANU, dr. în drept, prof. univ., Catedra procedură penală, criminalistică și securitate informațională a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0003-1506-4501)

CUPRINS

SESIUNEA ÎN PLEN

Dinu OSTAVCIUC , dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Principiul contradictorialității în procesul penal</i>	16
Iurie ODAGIU , PhD, associate professor, prorector for studies and quality management of the Academy ”Ștefan cel Mare” of the MIA <i>Forensic and legal reflections on non-postponed prosecution actions</i>	37
Aleksandra NOWAK , PhD, assistant professor in Institute of Legal Sciences Police Academy in Szczytno, Head of the part-time team for the development and implementation of the Gender Equality Plan at the Police Academy in Szczytno, Poland Wojciech BILEWICZ , senior lecturer in Institute of Legal Sciences Police Academy in Szczytno, Member of the team for the Gender Equality Plan, Plenipotentiary of the Commander-Rector of the Police Academy for the Protection of Human Rights, Plenipotentiary of the Commander-Rector of the Police Academy for the Protection of Student Rights <i>A network of plenipotentiaries of Police chiefs for human rights (O rețea a șefilor de poliție plenipotențari pentru apărarea drepturilor omului)</i>	47
Constantin PISARENCO , dr. în drept, conf. univ., Departamentul Drept, Catedra Drept public, Universitatea Liberă Internațională din Moldova <i>Protecția drepturilor pacientului în contextul problemei erorii</i>	53
Ștefan BELECCIU , dr. în drept, prof. univ. Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Limitele autonomiei locale în statul unitar și influența acesteia asupra ordinii publice</i>	59

Andrei PÂNTEA , dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova, Cristina CEBAN , dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului	66
Iurie LARII , dr, în drept, prof. univ. Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Mihail DAVID , dr. în drept, Asociația Internațională a Polițiștilor, Secția Română Zonele off-shore și rolul lor în spălarea banilor	74
Valeriu CUȘNIR , dr. hab. în drept, prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice Radion COJOCARU , dr. în drept, prof. univ., director al Școlii doctorale Științe penale și drept public a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Pedepsele inumane sau degradante prin prisma jurisprudenței ChEDO – noțiuni și criterii delimitative	85
Василий Павлович ЗАХАРОВ , доктор юридических наук, профессор кафедры Оперативно-розыскной деятельности, Львовский государственный университет внутренних дел, г. Львов, Украина Ирина Витальевна КОЗАКОВА , кандидат юридических наук, доцент, заведующая кафедры Уголовного права, криминологии, гражданского и хозяйственного права, Частное акционерное общество «Высшее учебное заведение «Национальная академия управления», г. Киев, Украина Институт условно-досрочного освобождения в системе мер уголовно-правового характера: проблемы теории и практики в контексте положительного опыта государства Израиль	97
Igor SPÎNU , dr., în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova. Snejana CIOCHINĂ , drd., Școala Doctorală „Științe Juridice și Relații Internaționale”, USEM Respectarea dreptului și libertății fundamentale ale omului – dreptul la libertatea de întrunire	114

Grigore PÎRȚAC, dr. în științe politice, conf. univ.,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Anastasia CATAN, dr. în drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
**Respectarea principiilor statului de drept în Ungaria
în contextul politicilor europene**.....121

Liliana CREANGĂ, dr. în drept, conf. univ.,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Asigurarea implementării și respectării
principiului nediscriminării**.....129

SECȚIUNEA I

Reglementări legale și abordări teoretico-practice în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului

Marcel BOȘCANEANU, dr. în drept, conf. univ.,
șef al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Protecția consumatorilor în cazul creditului ipotecar
prin prisma directivelor Uniunii Europene**.....139

Liliana BELECCIU, dr. în drept, conf. univ.
Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Asigurarea dreptului la apă: provocări pentru Republica Moldova.....148

Oleg BONTEA, dr. în drept, conf. univ.,
cercetător științific superior al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Discriminarea directă, indirectă și prin asociere.....155

Veronica ARNAUT, dr. în drept,
lector universitar, Catedra „Drept public, securitate a frontierei,
migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Investigații etimologice asupra componentelor lobbyismului.....161

Ludmila GUȘTIUC,
asistent universitar, Catedra „Drept public, securitate a frontierei,
migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Mariana STAVILĂ,
studentă, anul II, FDAOSP a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Trăsăturile și principiile activității ombudsmanului
– instituția fundamentală în apărarea drepturilor omului**.....166

Evghenia GUGULAN , drd., asistent universitar, Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Perspectiva consacării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională și penală pentru daunele cauzate regnului animal.....</i>	173
Mihaela BEJENARI , drd., asistent universitar, Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Influența jurisprudenței Curții Europene de Justiție în dezvoltarea dreptului european al mediului.....</i>	179
Vladimir VASILIȚA , drd., master în drept, șef al Serviciului juridic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Recuperarea cheltuielilor pentru instruire, între munca forțată vs. oportunitatea ratată.....</i>	185
Ludmila GUȘTIUC , asistent universitar, Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Raisa ISTRATE , studentă, anul II, FDAOSP a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Evoluția și eficacitatea instituției ombudsmanului în Republica Moldova.....</i>	193

SECȚIUNEA II

Rolul poliției și al altor organe de drept în asigurarea ordinii și securității publice

Aliona BIVOL , dr. în psihologie, conf. univ., șef al Catedrei „Științe manageriale, socio-umane și comunicare profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Corelația dintre inteligența emoțională și trăsăturile comunicaționale în asigurarea ordinii de drept.....</i>	202
Anatolie CANANĂU , dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Olga POSTOVAN , master în drept, asistent universitar, Catedra „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Hărțuirea stradală (catcallingul) ca formă de violență de gen.....</i>	213

Alexandru CICALA , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Rolul poliției în diminuarea sau eliminarea factorilor determinanți ai riscului victimal	224
Albert ANTOCI , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Aliona FRUNZĂ , procuror în Procuratura raionului Râșcani Dimensiunea juridică a reținerii contravenționale, precum și a reținerii în materia procesual penală	234
Vitalie IONAȘCU , dr. în drept, conf. univ., prodecan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Alexandru FRUNZĂ , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Răspunderea contravențională pentru ultragierea funcționarului public cu statut special al poliției în timpul combaterii criminalității rurale	243
Dana ANDRONIC , drd., șef al Secției proiecte și dezvoltare instituțională a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Managementul comunicării – factor determinant pentru funcționarea eficientă în cadrul poliției din Republica Moldova	252
Anatolie CANANĂU , dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Ghenadie PREȚIVĂȚI , drd., asistent universitar, Catedra „Drept polițienesc” a Academiei Ștefan cel Mare” a MAI Rigorile de interpretare a textelor (normelor) juridice din perspectiva CtEDO	258
Ana-Maria CHEPESTRU , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ofițer principal al Secției juridice a Direcției management instituțional a MAI Obiectul juridic al infracțiunii de dezordini în masă	266

SECȚIUNEA III

Respectarea drepturilor omului în procesul de investigare, prevenire și combatere a criminalității

- Boris GLAVAN**, dr. în drept, conf. univ.,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
***Inviolabilitatea domiciliului prin prisma activității
speciale de investigații și a procesului penal***.....273
- Dinu OSTAVCIUC**, dr. în drept, conf. univ.,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
Tudor OSOIANU, dr. în drept, prof. univ.
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
***Echipe comune de investigații – formă a asistenței
juridice internaționale în materie penală***.....289
- Veaceslav URSU**, dr. în drept, conf. univ.,
decan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
Eugeniu MUSTEAȚĂ, drd.,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
***Unele reflecții teoretico-practice privind infracțiunea
de organizare a migrației ilegale***.....297
- Eugen GUȚANU**, dr. în drept, conf. univ.,
cercetător științific al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
***Aspecte istorice și procesuale de protecție
a drepturilor omului la extrădare***.....310
- Alexandru ZOSIM**, dr. în drept, conf. univ.,
șef al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Importanța fundamentării științifice a politicii penale.....317
- Iurie ODAGIU**, dr. în drept, conf. univ.,
prim-prorector pentru studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
Andrei LUNGU, drd.,
ofițer principal al Secției proiecte și dezvoltare instituțională
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Examinarea poligraf – dileme și oportunități.....323

Marian GHERMAN , dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,	
Alexandru CICALA , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Aspecte privind prevenirea și investigarea omorurilor la comandă	328
Constantin RUSNAC , dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Unele aspecte privind criminalistica în afara procesului penal	339
Andrei PÂNTEA , dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Studii Europene din Moldova	
Aspecte privind infracțiunea de piraterie prin prisma dreptului penal comparat	348
Lilian LUCHIN , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Instituția specialistului prin prisma acreditării naționale și internaționale	356
Sofia PILAT , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Problema calificării vandalismului săvârșit de două sau mai multe persoane	361
Cornel OSADCII , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Alexandr CRUDU , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, șef al Direcției juridice, ANP	
Obligația pozitivă a statului de a acorda asistența medicală necesară persoanelor deținute	366
Valentin CHIRIȚA , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Repere conceptuale privind prevenirea generală și specială a criminalității	372

Simion CARP , dr. în drept, prof. univ., cercetător științific principal al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Oleg RUSU , dr. în drept, conf. univ., șef al Departamentului știință aL Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Manifestări ale comportamentului suicidal în mediul penitenciar.....</i>	377
Valentina RUSSU , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI asistent universitar, Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Discernământul persoanelor minore – abordare juridico-penală, tipuri și criterii de evaluare.....</i>	386
Artiom PILAT , dr. în drept, lector universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Aprecierea declarațiilor expertului judiciar de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată.....</i>	394
Bogdan Cătălin PĂUN , drd., avocat (România) <i>Abordări normative ale cooperării, în plan european, a organelor/ instituțiilor cu atribuții și competențe în investigarea infracțiunilor de spălare a banilor.....</i>	400
Valentin CHIRIȚA , dr. în drept, conf. univ., Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Vitalie TIHON , drd., Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, avocat <i>Considerațiuni privind obiectul juridic și material al infracțiunii de huliganism.....</i>	416
Alexandru STOLEARENCO , drd., asistent universitar, Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Cătălina STOLEARENCO , ofițer superior al FDAOSP a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI <i>Abordări conceptuale privind admisibilitatea probelor în procesul penal al României și Republicii Moldova.....</i>	423

Ecaterina BORTA , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Formele de liberare de pedeapsă penală în unele state europene.....	432
Igor SOROCEANU , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Incriminarea infracțiunilor de război împotriva persoanelor în legislațiile penale ale altor state.....	438
Ion BOTNARI , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Cooperarea subiecților care efectuează activitatea specială de investigații în vederea acumulării datelor și informațiilor aferește grupurilor criminale organizate.....	451
Dmitrii VOZIAN , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Situații de urmărire penală și planificarea investigării infracțiunilor privind practicarea ilegală a activității de întreprinzător.....	475
Lilia POPA , drd., Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI procuror în cadrul Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale Tactica audierii victimei minore în cazul abuzului sexual online.....	482

SESIUNEA ÎN PLEN

CZU: 343.12/.13

PRINCIPIUL CONTRADICTORIALITĂȚII ÎN PROCESUL PENAL*

Dinu OSTAVCIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5317-3296

Rezumat

O realizare importantă pentru procesul penal contemporan, în general, dar și pentru procesul penal autohton, în special, este contradictorialitatea, care a fost introdusă în legislația procesuală penală în calitate de principiu fundamental. Acest principiu include o serie de prevederi care reflectă particularitățile procedurii penale.

Articolul în referință se referă la analiza spectrului de probleme privind contradictorialitatea procesului penal, prin prisma unei analize a jurisprudenței naționale și a celei internaționale, în mod special a practicii CtEDO. Totodată, cercetarea enumeră și analizează aspectele caracteristice ale principiului contradictorialității, venind cu recomandări practice și propuneri de lege ferenda, subliniind, în mod practic și teoretic, importanța respectării drepturilor omului în procesul penal prin prisma art. 6 CEDO și art. 24 CPP.

Cuvinte-cheie: principiu, proces penal, contradictorialitate, divizarea funcțiilor procesuale, acuzare, apărare, judecată, control judecătoresc.

Summary

An important achievement for the contemporary criminal process, in general, but also for the domestic criminal process, in particular, is adversarial nature, which was introduced into the criminal procedural legislation as a fundamental principle. This principle includes a number of provisions that reflect the particularities of the criminal procedure.

The article in reference refers to the analysis of the spectrum of problems regarding the adversarial nature of the criminal process, through the lens of an analysis of national and international jurisprudence, in particular the practice of the ECHR. At the same time, the research enumerates and analyzes the characteristic aspects of the principle of adversarial nature, coming up with practical recommendations and proposals for law ferenda, emphasizing, in a practical and theoretical way, the importance of respecting human rights in the criminal process through the prism of art. 6 of the ECHR and art. 24 of the CCP.

Keywords: principle, criminal process, adversarial nature, division of procedural functions, charge, defense, trial, judicial control.

---

* Articol elaborat în baza proiectului „Asigurarea drepturilor omului în cadrul etapelor prejudiciare: normativul procesual penal național, practici europene și internaționale”, din cadrul Programelor de Postdoctorat pentru anii 2022-2023, cu cifrul 22.00208.0807.04/PD I.

Introducere. Contradictorialitatea este o metodă procesuală, grație căreia sunt atinse scopurile procesului penal prin confruntarea părților în proces. Această metodă nu determină esența procesului penal, ci completează în mod sistemic metoda cercetării obiective, complete și sub toate aspectele a circumstanțelor cauzei penale (parte a accesului liber la justiție). Poate fi numită o metodă de contestație juridică care decurge din faptul că apărarea, în virtutea scopului său public, trebuie să conteste acuzarea (oricât de justificată ar fi aceasta), iar acuzarea, la rândul ei, trebuie să infirme argumentele apărării (dacă este convins de contrariul).

Metoda contradictorialității în interpretarea sa clasică (anglo-saxonă) constă în contestarea reciprocă a pozițiilor dintre partea acuzării și cea a apărării prin prezentarea probelor și examinarea lor direct în fața instanței de judecată, iar ambele părți administrează și prezintă doar acele probe pe care le cere instanța. Întrucât procesul de judecată ia forma unui litigiu în dispută, fiecare parte își propune propria versiune a evenimentelor și încearcă să infirme versiunea părții opuse, în conformitate cu anumite reguli, iar mai apoi alegerea unei singure versiuni corecte rămâne în sarcina instanței.

Probele și argumentele „slabe” sunt respinse, iar cele „puternice” – rămân. În baza probelor și argumentelor respective, instanța de judecată trebuie să judece cauza în fond, bazându-se pe criteriul absenței îndoielii rezonabile. Se consideră că dacă instanța de judecată și părțile în proces respectă regulile de procedură și criteriile de probă, acționând în favoarea adevărului (și justiției), iar instanța urmărește respectarea acestora (atât în timpul procesului, cât și înaintea acestuia, exercitând controlul judiciar și asigurând principiul „egalității șanselor inițiale”), atunci și rezultatul va fi unul adevărat. Un astfel de rezultat, datorită gradului ridicat de autoritate al hotărârii judecătorești, are impact asupra întregului proces penal, determinând acuzarea să nu aducă acuzații „slabe”, să înceteze urmărirea penală, să scoată învinuitul de sub urmărirea penală, să retragă învinuirea, iar apărarea nu va risca să nu admită vinovăția în lipsa unor contraargumente serioase și argumentate.

Din cele expuse deducem că metoda de investigare, care este guvernată de principiul accesului liber la justiție, prin cercetarea completă, obiectivă și sub toate aspectele, și metoda litigiului juridic în dispută, care este guvernată de principiul contradictorialității, nu se contrazic, ci se completează reciproc. Putem spune că metodele și principiile respective sunt parte componentă a procesului echitabil.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit materialul teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda

logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind contradictorialitatea și efectul nerespectării ei în contextul asigurării și garantării drepturilor părților în procesul penal.

Rezultate obținute și discuții. „Una dintre căile de atingere a obiectivelor reformei judiciare este fixarea în lege și recunoașterea în practică a principiului contradictorialității, asigurarea reală a dreptului învinuitului la apărare și lărgirea drepturilor apărătorului în toate fazele procesului penal. În art. 10 din Legea Republicii Moldova *privind organizarea judecătorească*, nr. 514–XIII din 06.07.1995, [26] este stipulat că *Judecarea cauzelor se efectuează pe principiul contradictorialității*. Statul de drept necesită o astfel de constituire a procesului penal, în care funcțiile acuzării, apărării și funcția de înfăptuire a justiției să fie funcții de sine stătătoare și independente una față de alta” [30, p. 115-116].

„În timp ce Curtea a susținut de mai multe ori că capacitatea sistemelor juridice de contradictorialitate și a celor inchizitoriale poate coexista în conformitate cu diverse standarde prevăzute de articolul 6, unele aspecte specifice ale sistemelor inchizitoriale – de exemplu, luând în considerație capacitatea limitată a părților de a cita martori la proces – au generat încălcarea principiului „echității” (Vidal, §§32-35)” [7].

În virtutea acestui principiu, procedura de judecare devine o luptă deschisă, prin mijloace egale, întru descoperirea adevărului.

„La momentul actual procesul judiciar penal servește drept garanție pentru stabilirea adevărului, datorită principiului contradictorialității, adică al confruntării a două părți opuse prin polemică, argumente când fiecare circumstanță se examinează, iar fiecare probă se verifică atât prin prisma acuzării, cât și a apărării” [34, p. 11].

„Duelul dintre acuzare și apărare se arată evident și se manifestă în confruntare de opinii și argumente legate de modul în care urmează să se soluționeze cauza” [36, p. 110].

„Exigența articolului 6 § 1 din Convenție, potrivit căreia cauzele trebuie examinate în mod echitabil, trebuie înțeleasă inclusiv prin prisma asigurării respectării principiilor fundamentale ale procesului judiciar, *i.e.* a principiului contradictorialității și a principiului egalității armelor (HCC nr. 31 din 23 septembrie 2021, § 31; DCC nr. 37 din 30 martie 2021, § 32)” [2].

Principiul contradictorialității este foarte complex și se manifestă în mai multe aspecte caracteristice, dintre care cele mai semnificative sunt:

1. Separarea principalelor funcții procesuale este concepută astfel ca apărarea, acuzarea și activitatea de soluționare a cauzei penale să fie atribuite unor subiecți diferiți. În conformitate cu prevederile art. 24 alin.

(1) CPP, *„Urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzei sunt separate și se efectuează de diferite organe și persoane”*.

Potrivit art. 252 CPP, *„Urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia”*.

„Urmărirea penală, ca etapă distinctă a procesului penal și funcție judiciară, este activitatea exercitată de organele de urmărire penală, de strângere a probelor cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, de analiză și interpretare a acestora, pentru descoperirea, identificarea și stabilirea răspunderii penale a infractorilor, finalizată cu decizia trimiterii sau netrimiterii în judecată” [1, p. 2].

„Organele de urmărire penală au o competență bine determinată de lege. Prin activitatea pe care o desfășoară, aceste organe permanent urmăresc aflarea adevărului cu privire la faptă și făptuitor, împiedicând astfel tragerea la răspundere penală a celor nevinovați, asigurând în același timp, respectarea drepturilor și libertăților cetățenești. Importanța și necesitatea urmăririi penale rezultă tocmai din faptul că organele de urmărire penală trebuie să constate la timp și în mod complet faptele comise, să-i identifice pe făptuitori și să pună la dispoziția instanțelor de judecată materialul probator necesar pentru stabilirea vinovăției făptuitorilor în vederea sancționării lor conform legii” [31, p. 192].

În conformitate cu prevederile art. 253 alin. (1) CPP, *„Urmărirea penală se efectuează de către procuror și de către organele constituite conform legii în cadrul:*

- 1) Ministerului Afacerilor Interne;
- 2) Serviciului Vamal;
- 3) Centrului Național Anticorupție;
- 4) Serviciului Fiscal de Stat.”

Este de menționat faptul că organul de urmărire penală este constituit de ofițeri de urmărire penală. Statutul persoanelor care efectuează și conduc urmărirea penală (ofițeri de urmărire penală, procurori) este prevăzut de legi speciale [23]. Totodată, CPP stabilește clar care sunt atribuțiile, drepturile și obligațiile acestor subiecți procesuali (art. 51-53/1, art. 55-57 ale CPP). Astfel, nu doar legea procesual-penală, dar și legile speciale menționate reglementează care sunt persoanele cu atribuții de urmărire penală, iar din aceste atribuții se desprinde clar că acestea nu au împuternicirile apărării sau judecării cauzelor penale.

De asemenea, legea procesual-penală (art. 67, 68 CPP), precum și Legea cu privire la avocatură [21] determină cine este apărătorul (avocatul) și care sunt atribuțiile acestuia în procesul penal. Astfel, este stabilit că atri-

buțiile acestor subiecți procesuali nu sunt compatibile cu efectuarea urmăririi penale sau cu judecarea cauzelor penale. Aceeași situație se referă și la instanțele de judecată (judecători), atribuțiile cărora sunt specificate în Titlul II al CPP, Legea cu privire la statutul judecătorului [25] și Legea privind organizarea judecătorească [24], din care se desprinde că instanțele de judecată (judecătorii) exercită doar funcțiile de judecare a cauzelor.

Analiza normelor de procedură penală, precum și a celor din legile speciale enunțate *supra* desprinde existența a două funcții: judiciare și procesuale.

„Distincția dintre cele două noțiuni prezintă o deosebită importanță, deoarece, dacă funcțiile judiciare sunt strict legate de sfera de atribuții ale organelor judiciare privind procedurile penale, funcțiile procesuale au la bază poziția procesuală pe care o au în proces sau într-o procedură toți participanții, inclusiv părțile și ceilalți subiecți procesuali interesați, nu numai organele judiciare” [28, p. 69].

În plan teoretic, pentru a nu se interpreta ambiguu poziția legislatorului, menționăm că art. 24 CPP ne vorbește despre o poziție mixtă. Această poziție se referă în primul rând la funcția judiciară, făcând delimitarea între organe și persoane; iar în al doilea rând la funcția procesuală, specificând delimitarea funcțiilor procesuale pentru fiecare din aceste organe și persoane, cu atribuții diferite, deși se referă în esență doar la activitatea unor subiecți procesuali, fără includerea celorlalți participanți ai procesului penal.

De menționat că legislația procesual-penală delimitează părțile în proces (partea acuzării, apărării și alți participanți), astfel încât completează și clarifică rolul și poziția procesuală a acestora, ca parte componentă a delimitării funcțiilor judiciare, fiindu-le garantate în acest sens drepturile și interesele.

Prin urmare, funcția acuzării este exercitată de partea acuzării: procuror, organul de urmărire penală, victimă, partea vătămată, partea civilă; funcția apărării este exercitată de partea apărării: bănuit, învinuit, inculpat, apărător, partea civilmente responsabilă; funcția judecării este exercitată de instanțele de judecată, judecători.

Suntem de părerea că atunci când ne referim la funcțiile procesuale nu putem vorbi de urmărirea penală, deoarece aceasta este doar o fază a procesului penal, exercitată atât de organul de urmărire penală, cât și de procuror. Ultimul, pe lângă atribuțiile la această fază a procesului, este împuternicit și cu susținerea învinuirii în instanța de judecată, având funcția de acuzator de stat (art. 51 alin. (1) art. 53 CPP). Cu alte cuvinte, procurorul participă activ la susținerea poziției acuzării și în faza de judecare a cauzei penale. Totodată, limita finală a fazei de urmărire penală este terminarea urmăririi penale, după care procurorul prezintă materialele cauzei penale părților,

întocmește rechizitoriul și sesizează instanța de judecată. Anume la aceste etape se exprimă principiul contradictorialității. Respectiv, atunci când ne referim la urmărirea penală, excludem etapele enunțate. Din acest considerent propunem modificarea și completarea art. 24 alin. (1) CPP, astfel încât textul „urmărirea penală” să fie substituit cu cuvântul „acuzarea”. În acest mod, norma procesuală va face claritate și distincție între funcția judiciară și cea procesuală.

„Separarea funcțiilor procesuale înseamnă că acestea nu pot fi concomitent exercitate (toate trei sau chiar două dintre ele) de către unul și același organ sau persoană împuternicită. Concentrarea în mâinile uneia și aceleiași persoane a mai multor funcții procesuale duce inevitabil la abuzuri în procesul penal” [6, p. 121].

„Principiul contradictorialității stabilește inadmisibilitatea combinării funcțiilor de urmărire, apărare și judecare a unei cauze penale în activitățile unui singur organ sau unei singure persoane. Vorbim, în primul rând, de diviziunea funcțională a instituțiilor de urmărire penală, apărător (apărarea profesională) și instanța de judecată. Deși ceea ce fac pot avea același conținut (de exemplu, interesul legitim al acuzatului este susținut în mod egal de toate instituțiile), niciunul dintre ei nu poate acuza, apăra și face justiție simultan. Combinarea acestor funcții amenință arbitraritatea sau, în cel mai bun caz, o părtinire neintenționată în favoarea anumitor interese. Dimpotrivă, separarea funcțiilor și instituționalizarea lor ajută la minimizarea riscului unei astfel de părtiniri” [37, p. 55].

„Separarea procesului funcțiile se bazează pe opoziția intereselor părților care îndeplinesc diverse funcții procesuale penale” [38, p. 60].

„Principiul contradictorialității în procesul penal creează condiții de ordin procesual și organizațional deosebit de favorabile pentru soluționarea cauzei penale în mod just și adecvat. Acest principiu prevede un număr de garanții pentru un proces echitabil, cum ar fi independența și imparțialitatea instanței judecătorești, egalitatea de arme, separarea funcțiilor procesuale privind urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzelor, care trebuie să se efectueze de diferite organe și persoane, dreptul acuzării și al apărării de a prezenta cauza independent la judecarea procesului penal” [18, pct. 3].

În cauza CtEDO, Padovani c. Italiei [14], Curtea a reținut că, „(...) *indiferent de comportamentul efectiv al pretoreșilor în concreto, funcțiile de investigare și de judecată erau fundamentale incompatibile.*” Cu toate că, în cauza respectivă Curtea Europeană se referă doar la incompatibilitatea funcției de investigare și celei de judecată, totuși, este un exemplu practic elocvent din care reiese separarea acestor funcții judiciare, parte componentă a principiului contradictorialității.

„Prin urmare, principiul respectiv, raportat la rigorile Convenției și la

jurisprudența CEDO, prevede în mod adecvat garanțiile drepturilor bănuțitului, învinutului, inculpatului la un proces de judecată independent și imparțial, la egalitatea de arme și apărare independentă. Organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să fondeze derularea procesului penal în strictă conformitate cu acest principiu, astfel încât cauza să fie examinată complet și sub toate aspectele” [18, pct. 3].

Referitor la instanța de judecată, jurisprudența CtEDO a enunțat că aceasta trebuie să fie instituită prin lege, să fie independentă și imparțială.

În cauza CtEDO, H. c. Belgiei [13], Curtea a reținut că, *„Potrivit jurisprudenței Curții, un „tribunal” se caracterizează, în sensul material al termenului, prin funcția sa judiciară, adică de a stabili aspectele care sunt de competența sa pe baza unor norme de drept și în urma unor proceduri desfășurate într-un mod stabilit (a se vedea, printre altele, hotărârea Sramek din 22 octombrie 1984, seria A nr. 84, p. 17, § 36)”*.

În cauza CtEDO, Cambell și Fell c. Regatului Unit [12], Curtea stabilește criteriile de evaluare a unei instanțe independente: *„Pentru a stabili dacă un organism poate fi considerat „independent” – în special față de executiv și față de părțile în cauză (a se vedea, printre altele, hotărârea Le Compte, Van Leuven și De Meyere din 23 iunie 1981, seria A nr. 43, p. 24, alin. 55) –, Curtea a avut în vedere modul de numire a membrilor săi și durata mandatului acestora (...), existența garanțiilor împotriva presiunilor externe (a se vedea hotărârea Piersack din 1 octombrie 1982, seria A nr. 53, p. 13, alin. 27) și întrebarea dacă organismul prezintă o aparență de independență (a se vedea hotărârea Delcourt din 17 ianuarie 1982). 1970, Seria A nr. 11, p. 17, alin. 31)”*.

În cauza CtEDO, Piersack c. Belgiei [16], Curtea a reținut că, *„În timp ce imparțialitatea denotă în mod normal absența unui prejudiciu sau a unei părtiniri, existența acesteia sau în alt mod poate fi testată în diferite moduri, în special în temeiul articolului 6 § 1 (art. 6-1) din Convenție. În acest context, se poate face o distincție între o abordare subiectivă, care se străduiește să constate convingerea personală a unui anumit judecător într-un anumit caz, și o abordare obiectivă, care stabilește dacă acesta a oferit garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în cazul respectiv”*.

„În timp ce noțiunea de „independență” a tribunalului implică o examinare structurală a garanțiilor legale și instituționale împotriva imixtiunii în materie judiciară a altor ramuri ale puterii, „imparțialitatea” presupune investigarea independenței instanței vis-à-vis de părțile litigante antrenate într-un caz particular. Prezența cel puțin a unui judecător părtinitor pe banca juraților poate duce la o încălcare a obligației de imparțialitate, chiar dacă nu există motive ce ar pune la îndoială imparțialitatea celorlalți judecători (sau a majorității lor) (Sander c. Regatului Unit, §§18-35). „Imparțialitatea” implică lipsa de părtinire sau prejudecată față de părți” [7].

„Delimitarea funcțiilor procesuale constituie conținutul contradictorialității dar nu dezvăluie esența propriu zisă a acestui principiu” [41, p. 84].

„S-a menționat că, teoretic, principiul contradictorialității exprimă cerința ca funcția de învinuire și funcția de apărare să fie despărțite de funcția jurisdicțională. Învinuirea și apărarea se combat în fața instanței de judecată de pe poziții contradictorii astfel, încât autoritatea care judecă și soluționează cauza – instanța de judecată – să ajungă, din disputa lor, la o apreciere corectă a probelor și la adoptarea unei hotărâri întemeiate. Acolo, unde nu sunt trasate frontiere stricte între funcțiile părților și ale judecății, judecata, în virtutea cunoașterii legii și locului onorat pe care îl ocupă, devine de multe ori una dintre părțile de acuzare sau o parte a apărării” [30, p. 119].

„Procurorul participă la ședința judiciară în calitate de exponent al funcției de acuzare. Acuzatorul trebuie să demonstreze în fața judecății temeinicia acuzării înaintate inculpatului, iar ultimul are dreptul de a contesta acuzația. ... Funcția de acuzare se consideră realizată doar după ce procurorul, în urma cercetării sub toate aspectele, complet și obiectiv a circumstanțelor cauzei, după investigarea și constatarea tuturor probelor atât de acuzare, cât și de atenuare a vinovăției, stabilește adevărul și ajunge la concluzia că învinuitul este vinovat de săvârșirea unei infracțiuni concrete din punctul de vedere al legislației în vigoare” [30, p. 119-120].

„Numai după aceasta procurorul vine în judecată pentru susținerea acuzării de stat și întemeierea vinovăției concrete precum și a răspunderii inculpatului” [39, p. 427].

„Sub acest aspect, Curtea reamintește că, în cauza *Vasilescu c. României* (hotărârea din 22 mai 1998, *Culegerea de hotărâri și decizii 1998-III*, p. 1075, § 40, 41) a statuat deja, pe terenul articolului 6 alineatul 1 din Convenție, că în România, procurorii, acționând în calitate de reprezentanți ai Ministerului Public, subordonați, mai întâi, procurorului general, apoi ministrului justiției, nu îndeplinesc condiția de independență în raport cu puterea executivă” [15].

„Actualul model al procesului penal conține două modalități ale acuzării: 1) publică și 2) privată. Majoritatea cauzelor penale sunt de acuzare publică, dată fiind oficialitatea procesului penal, potrivit căreia procurorul și organul de urmărire penală au obligația, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei penale și a persoanei vinovate (art. 28 alin. (1) CPP). Pentru declanșarea procesului și atragerea făptuitorului la răspundere penală nu are nicio importanță atitudinea și discreția celui care a pătimit de pe urma infracțiunii” [32, p. 63].

„Cauzele penale de acuzare privată (art. 276 CPP) se caracterizează prin pornirea urmăririi penale numai în baza plângerii prealabile a victimei. Urmărirea penală încetează la împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învi-

nuitul, inculpatul. Funcția procesual penală a acuzării este exercitată de către procuror, organul de urmărire penală, partea vătămată, partea civilă și reprezentanții lor” [32, p. 63].

„În procesul desfășurat conform principiului contradictorialității, învinuitul este subiect al drepturilor procesuale, participă activ în proces, are dreptul la acordarea asistenței juridice calificate și nu este obligat să depună declarații. ... Acuzarea tinde să confirme concepția sa despre cele desfășurate, să combată argumentele apărării, să demonstreze netemeinicia poziției acesteia. Apărarea, la rândul ei, tinde să corecteze acuzarea, să reușească excluderea din conținut a faptelor care nu au fost confirmate, sau spre retragerea acuzării integral ca neîntemeiată” [30, p. 120].

În baza principiului contradictorialității în procesul penal, principiu unanim recunoscut și susținut de jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, sarcina probațiunii în ședințele de judecată în prima instanță și în instanța de apel îi revine acuzatorului de stat, fiindcă funcția acuzării este pusă pe seama procurorului, inclusiv prezentarea și audierea martorilor, această obligație le revine „...celor care au responsabilitatea de a decide vinovăția sau nevinovăția unui acuzat...” (hotărârea CEDO Dan împotriva Moldovei din 05 iulie 2011) [8].

Potrivit art. 24 alin. (2) CPP, *„Instanța judecătorească nu este organ de urmărire penală, nu se manifestă în favoarea acuzării sau a apărării și nu exprimă alte interese decât interesele legii”*.

„Afirmația procurorului precum că instanțele ierarhic inferioare au fost obligate să înainteze și să verifice versiunea precum că omorul a fost comis și de alte persoane, iar inculpatul a luat vinovăția asupra sa, contravine principiului contradictorialității în procesul penal, stabilit în art. 24 Cod de procedură penală, potrivit căruia urmărirea penală, apărarea și judecarea cauzei sunt separate și se efectuează de diferite organe și persoane, instanța judecătorească nu este organ de urmărire penală, nu se manifestă în favoarea acuzării sau a apărării și nu exprimă alte interese decât interesele legii” [9, p. 538].

„Poziția instanței de recurs de a suplini din oficiu recursul recurentului prin constatări subiective constituie o derogare de la principiul contradictorialității în condițiile egalității armelor” [5].

Instanța de judecată nu trebuie să ia parte niciunui dintre participanți, ea trebuie să-și asume rolul de echilibru între acuzare și apărare. Cu alte cuvinte, monopolul urmăririi penale este atribuit de către legiuitor organului de urmărire penală și procurorului cu scopul asigurării eficacității investigațiilor. Prin acordarea monopolului de reprezentare a intereselor inculpatului în fața instanței sau a bănuitului, învinuitului în fața organului de urmărire penală și procuratură (ca regulă generală), legiuitorul urmărește asigurarea unei apărări eficiente. Având aceste poziții, instanța de judeca-

tă are rolul de a judeca cauza, analizând legalitatea probelor prezentate de aceste părți, ascultând poziția fiecăruia, implicit de respectare a drepturilor și libertăților persoanei. În urma acestor aspecte, instanța de judecată poate achita inculpatul, iar această asumare duce la reducerea riscurilor erorilor de investigație și a abuzului din partea organelor de urmărire penală.

Prin urmare, instanța de judecată, care nu are legătură cu niciuna dintre părți, acționează ca „arbitru” în litigiul dintre acuzare și apărare. Cu toate acestea, instanța este obligată să verifice dacă pe parcursul întregii urmăriri penale, iar instanțele ierarhic superioare – pe parcursul întregului proces penal, au fost protejate drepturile și libertățile participanților la proces, inclusiv cele de restrângere sau lipsire a acestora, acuzații neîntemeiate, condamnări ilegale etc.

„Curtea menționează că legislatorul a acordat doar părților dreptul de a invoca nulități relative ca o manifestare a principiilor procesului penal ca cel al contradictorialității, inclusiv acela al egalității armelor între acuzare și apărare și al creării unui echilibru între aceste funcții procesuale, iar instanța de judecată păstrându-și astfel rolul de arbitru imparțial” [4].

În cauza CtEDO, Plotnicova c. Moldovei, Curtea Europeană a luat în considerare poziția Guvernului în raport actele procesuale întocmite în urma unei comisii rogatorii și neanexarea lor la cauza penală din motive irelevante. „Curtea amintește că „...paragraful 1 al articolului 6 al impune, în virtutea cerinței echității, ...ca autoritățile de urmărire penală să pună la dispoziția apărării toate probele materiale în favoarea sau defavoarea acuzatului” (a se vedea *Edwards v. the United Kingdom*, 16 decembrie 1992, § 36, Series A nr. 247B). Într-adevăr, era la latitudinea reclamantei și al avocatului ei de a decide dacă puteau folosi materialele vizate în apărarea ei, iar la latitudinea instanțelor de judecată era concluzia finală în privința importanței acestor probe pentru soluția cauzei. În consecință, reiese că omisiunea acuzării de a pune la dispoziția apărării și a instanțelor de judecată materialele traduse obținute din Franța – în absența unei hotărâri judecătorești motivate de a îngădi accesul apărării la acestea – este ca atare incompatibilă cu obligația echității prevăzute de articolul 6 al Convenției” [17].

Un aspect important, în viziunea noastră, este rolul judecătorului de instrucție. Acesta este parte componentă a sistemului judecătoresc, cu atribuții de control judecătoresc în cursul urmăririi penale, conform art. 41 CPP.

Atunci când vorbim de funcția de judecată atât normele procesual-penale, cât și doctrina, în sens clasic, se referă la judecarea fondului cauzei privind stabilirea vinovăției sau nevinovăției inculpatului, cu respectarea garanțiilor procesuale corespunzătoare. Judecătorul de instrucție are alte atribuții, care se limitează doar la faza urmăririi penale (verificarea legalității acțiunilor procesuale, autorizarea acțiunilor ce lezează drepturile și

libertățile persoanei etc.). Chiar și atunci când judecătorul de instrucție audiază persoana în condiții speciale, acesta de fapt efectuează acțiuni specifice organului de urmărire penală la acea fază, totuși, acestea sunt excepții, însă efectuează această audiere în condițiile judecării cauzei în fond, unde participă ambele părți, exercitându-și funcțiile de acuzare și apărare.

Prin urmare, venim cu poziția de a discuta de o nouă funcție judiciară și procesuală, și anume funcția controlului judiciar al urmăririi penale, funcție ce, după noi, trebuie să se regăsească în art. 24 alin. (1) CPP. Astfel, propunem modificarea și completarea art. 24 alin. (1) CPP, așa ca să reglementeze și funcția respectivă. Or, aceasta se exercită de persoane diferite de cele ce exercită funcția de acuzare, apărare sau judecare a cauzei în fond.

2. Stabilirea poziției procesuale a părților cu drepturi egale și interese contrare, în așa fel, încât să se realizeze egalitatea acestora cu acordarea posibilităților folosirii tuturor mijloacelor legale de opoziție față de punctele de vedere adverse. Potrivit art. 24 alin. (3) CPP, „Părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale, fiind investite de legea procesual penală cu posibilități egale pentru susținerea pozițiilor sale. Instanța de judecată pune la baza sentinței numai acele probe la cercetarea cărora părțile au avut acces în egală măsură”. În conformitate cu prevederile art. 24 alin. (4) CPP, „Părțile în procesul penal își aleg poziția, modul și mijloacele de susținere a ei de sine stătător, fiind independente de instanță sau de alte organe ori persoane (...)”.

Partea acuzării și partea apărării au interese procesuale opuse, prin urmare, în ședința de judecată, părțile-titularii funcțiilor procesuale relevante au drepturi egale de contestare, de a prezenta probe, de a participa la cercetarea lor, de a participa în dezbateri judiciare, de a depune în instanță declarații scrise asupra fondului cauzei, de a participa la examinarea altor aspecte apărute în cursul procesului.

Egalitatea procesuală a părților servește drept garanție împotriva unilateralismului și permite instanței să emită o decizie legală și justificată.

„Egalitatea părților și contradictorialitatea este o modalitate sigură de stabilire a adevărului într-o cauză penală, fiind garanția respectării drepturilor și libertăților fundamentale a persoanelor antrenate în proces” [40, p. 126].

Contradictorialitatea se manifestă nu numai în raporturile dintre procuror și apărare, ci și între relațiile participanților la proces care au interese contrare. În ceea ce privește raporturile dintre procuror și apărare ori dintre părți, se poate vorbi chiar de existența unor grupuri procesuale cu interese contrare, respectiv de *grupul învinuirii* constituit din procuror și partea vătămata, partea civilă pe de o parte, și *grupul apărării*, constituit din inculpat, partea civilmente responsabilă și apărător – pe de altă parte. „Între

cele două grupuri se poartă în mod egal și organizat o dispută orală și scrisă, generată de contradicția de interese dintre ele, urmând ca din această dispută instanța să extragă apoi, în mod activ, argumentele probatorii necesare pentru aflarea adevărului și a justei soluționări a cauzei” [27, p. 11].

„Recunoașterea egalității părților presupune și recunoașterea dreptului la competiție între apărare și acuzare. Astfel tuturor prerogativelor acuzării întru administrarea probelor de învinuire corespund împuternicirile apărării pentru dezmințirea lor, tot ce este în drept să întreprindă partea civilă în vederea susținerii acțiunii civile se referă și la atribuțiile părții responsabile civilmente de a obiecta împotriva ei. Disputa adversarilor este posibilă numai dacă se asigură prezența participanților în ședința de judecată, pentru ca punctele de vedere exprimate să fie cunoscute de toți participanții, în vederea formulării poziției proprii” [30, p. 118].

„Egalitatea drepturilor părților la dezbaterile judiciare nu se reduce numai la deținerea de drepturi egale în administrarea probelor, participarea la cercetarea și formularea cererilor sau demersurilor (art. 364 CPP). Părțile la proces dețin drepturi egale în toate cazurile, inclusiv dreptul de a participa la dezbaterile judiciare și expunerea replicilor (art. 377–379 CPP)” [30, p. 118].

„Prin urmare, instituirea judecății pe principiul contradictorialității implică egalitatea armelor între învinuire și apărare, între susținerea pretențiilor civile și combaterea lor, în sensul că se acționează cu aceleași mijloace procesuale; participare la judecată, cu dreptul de a înainta cereri, de a face concluzii, a exercita căile de atac, pe care instanța de judecată le poate admite sau respinge, poate adopta propria sa soluție, care toate constituie aspecte ale contradictorialității” [35, p. 200].

„Dreptul la un proces echitabil include respectarea principiului egalității armelor. Aceasta, conform jurisprudenței CEDO, presupune că fiecare parte trebuie să obțină o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație net dezavantajată în raport cu adversarul său. Între părți trebuie, deci, să se mențină un echilibru corect. Dreptul la un proces echitabil presupune, de asemenea, și o procedură contradictorie, cu alte cuvinte dreptul unei părți în procesul penal de a lua cunoștință de observațiile sau susținerile făcute de cealaltă, precum și de a le discuta. În acest context, trăsăturile justiției corecte trebuie să constituie obiectul unei atenții particulare. În cazul *Bonisch c. Austriei*, 06 mai 1985, CEDO a concluzionat asupra încălcării articolului 6 par.1 din Convenție, deoarece martorul citat de apărare nu a beneficiat de aceleași prerogative ca un alt martor expert, desemnat de acuzare” [18, pct. 3].

Este important de subliniat că ceea ce se înțelege nu este egalitatea reală, ci egalitatea legală. Ea se exprimă nu în egalitatea șanselor juridice

ale subiecților raporturilor juridice sau ale statutului juridic, ci în interdependența drepturilor și obligațiilor acestora. Mai mult, această egalitate este asigurată de instanță, care nu doar echilibrează părțile, ci și centralizează întregul proces penal în sens juridic (este un singur centru decizional).

Principiul contradictorialității își are efecte și trebuie respectat în orice etapă a fazei de judecată, implicit în ordinea de apel și recurs. „În ședința de judecată în apel, se discută în contradictoriu *atât motivele de apel și combaterea lor, cât și acele erori de fapt și de drept, pe care le-a comis prima instanță*” [19, p. 10].

Un aspect important al contradictorialității ține de limitarea accesului la unele materiale și date din cauzele penale. Așadar, accesul părților, inclusiv a apărării, la materialele cauzei penale, atât în faza urmăririi penale, cât și în faza judecării cauzei penale poate fi limitat, în special când este vorba despre date ce cad sub protecția Legii cu privire la secretul de stat [22]. Totodată, pot fi limitate pentru aducerea la cunoștință a materialelor ce se referă la agenții sub acoperire (martori anonimi) etc.

3. Contradictorialitatea poate fi aplicată în expresia cea mai largă doar în faza judecării.

Principiul contradictorialității se manifestă cel mai deplin în ședința de judecată a instanței de fond, el funcționând și atunci când instanța (judecătorul de instrucție) examinează plângerile în ordinea art. 313 CPP, deși într-o manieră mai mică, deoarece, la acel moment părțile nu sunt pe poziții egale. De exemplu, atunci când judecătorul de instrucție audiază persoana în condiții speciale procurorul deține cu mult mai multă informație, decât apărarea și, respectiv, poate adresa întrebări în defavoarea învinuitului. Pe când apărarea, deși participă și se prezumă că este pe poziții egale cu acuzarea, totuși nu-și poate exercita pe deplin funcția procesuală. Acest aspect se repară deja în cadrul judecării în fond.

Elemente distincte de contradictorialitate sunt prezente și în procedura prejudiciară, dar numai după apariția persoanei bănuite sau învinuite. Până la acest moment, investigațiile se desfășoară în legătură cu obligația organului de urmărire penală de a reacționa operativ la sesizarea cu privire la infracțiune, administrarea probelor, stabilirea faptului infracțional, identificarea făptuitorului etc.

Cu toate acestea, nici după apariția bănuitului sau învinuitului contradictorialitatea nu se manifestă pe deplin, întrucât participanții la procesul penal din partea acuzării, spre deosebire de reprezentanții apărării, au mai multe împuterniciri, există și caracterul secret al urmăririi penale etc. La modul practic, chiar dacă apărarea este în drept de a cere administrarea unei probe sau verificarea unei informații, aceasta o poate face doar prin intermediul organului de urmărire penală și procuror, ceea ce de multe ori

se respinge, după care apărarea intervine către judecătorul de instrucție în satisfacerea cerinței etc. Cu alte cuvinte, apărarea nu-și realizează funcția pe deplin, este necesar un timp foarte mare pentru administrarea unei probe, etc., adică este limitată contradictorialitatea la această fază a procesului penal.

La etapa prejudiciară a procesului penal, contradictorialitatea are un caracter mixt, dând un anumit specific delimitării funcțiilor procesuale. Așadar, organul de urmărire penală (reprezentat de ofițerul de urmărire penală) și procurorul, pe lângă funcția de urmărire penală, îndeplinesc funcția de apărare (strângerea probelor în apărare) [33] și funcția de soluționare a cauzei (de exemplu, decizia procurorului de încetare a urmăririi penale, de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală sau clasarea procesului penal). Este de menționat că, art. 100 alin. (1) CPP obligă organul de urmărire penală și instanța de judecată să administreze probe doar în favoarea învinutului și, respectiv, a inculpatului. De aceea, propunem modificarea și completarea art. 100 alin. (1) CPP, întrucât aceste activități să fie realizate și în privința bănuitului. În același context, propunem intervenția legislativă prin includerea procurorului.

Cu greu se poate afirma despre egalitatea deplină a părților în procedurile prejudiciare, totuși apărătorul este în drept de a administra probele menționate la art. 100 alin. (2) CPP, și anume:

1) *„să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege”;*

2) *„să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții competente, în modul stabilit”;*

3) *„în interesul asistenței juridice, să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale”.*

Totodată, procurorul asigură, după terminarea urmăririi penale, prezentarea materialelor părții apărării, etapă în care apărarea face cunoștință cu materialele și probele din dosar, poate înainta cereri cu privire la reluarea urmăririi penale, efectuarea acțiunilor procesuale în favoarea învinutului, precum și cele de anulare a unor acțiuni procesuale sau dispunerea unei soluții de netrimitere în judecată.

4. Poziția pasivă a instanței de judecată în raport cu părțile, dar activă în ceea ce privește examinarea probelor prezentate de părți.

În conformitate cu prevederile art. 314 alin. (2) CPP, *„Instanța de judecată la judecarea cauzei, creează părților acuzării și apărării condițiile necesare pentru cercetarea multilaterală și în deplină măsură a circumstanțelor cauzei”.*

Potrivit art. 24 alin. (4) CPP, „(...) *Instanța de judecată acordă ajutor oricărei părți, la solicitarea acesteia, în condițiile prezentului cod, pentru administrarea probelor necesare*”.

„Curtea menționează că principiul contradictorialității, garantat de art. 24 din CPP, implică și concursul instanței de judecată, alineatul (4) stabilind că: „Instanța de judecată acordă ajutor oricărei părți, la solicitarea acesteia, în condițiile prezentului cod, pentru administrarea probelor necesare”. Astfel, legiuitorul prin termenul „ajutor” a accentuat principiul participării active a părților la proces, principiu care prin substanța sa este contrar atitudinii pasive a părților la proces, și plasării obligațiilor acestora în seama părții adverse sau a instanței de judecată. Astfel, termenii „ajutor” și „probe necesare”, prevăzute de principiul contradictorialității în partea ce ține de participarea instanței la administrarea probelor, sunt într-o legătură indisolubilă, iar solicitările abuzive din partea părților în vederea implicării instanței în probatoriul penal ar putea crea riscul unei ingerințe în principiul egalității armelor și calității nepărtinitoare a instanței de judecată prevăzute de alin. (2) și (3) ale articolului 24 din CPP” [3, pct. 26].

„Curtea reține că în cadrul unui proces penal ambele părți dispun de mecanisme procesuale adecvate de a administra probe de sine stătător sau cu concursul instanței. Normele procesual-penale enunțate creează un echilibru just în partea ce ține de respectarea principiului contradictorialității, sub aspectul exercitării drepturilor și obligațiilor fiecărei părți la proces, în funcție de calitatea procesuală a persoanei. Astfel, principiul contradictorialității vine să asigure participarea activă la proces, atât din partea acuzării, cât și din partea apărării, în special în partea ce ține de procesul de administrare a probelor” [3, pct. 32].

„Prin activitatea judecătii în cadrul dezbaterilor judiciare se pot înțelege toate acțiunile procesuale întreprinse de completul de judecată în faza respectivă a procesului pentru asigurarea cercetării sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei și pronunțarea unei sentințe echitabile. Prin rolul său activ, instanța de judecată completează această dispută, intervenind prin punerea unor întrebări fără ca acestea să aibă un caracter de învinuire sau apărare, după caz, și încercând să descopere adevărul soluționează cauza potrivit legii ce nu exclude luarea unei hotărâri care să nu fie conformă nici cu învinuirea formulată, nici cu apărarea care a combătut argumentele învinuirii” [30, p. 121].

„Rolul activ al instanței de judecată este limitat de poziția contradictorială a părților, deoarece instanța nu poate lua hotărâri din propria inițiativă fără a cere ca procurorul și apărarea, precum și alți participanți să-și exprime punctul lor de vedere în chestiunea care a fost ridicată în timpul judecătii” [35, p. 201].

„Rolul instanței de judecată constă în crearea condițiilor necesare pentru examinarea completă și sub toate aspectele a cauzei și a exclude examinarea probelor inadmisibile, fără a ține cont de partea care le prezintă; în baza cererilor părților examinează probe noi; conduce desfășurarea dezbaterilor judiciare etc.” [42, p. 123].

„(...) instanța de apel, după cum a invocat în recurs procurorul, incorect a substituit concluzia specialistului nu prin concluzia expertului, ci prin depozițiile părților vătămate, ale inculpatului și ale unor martori, **manifestându-se în favoarea apărării, contrar principiului contradictorialității** (...)” [10, p. 537-538].

„Instanța de judecată trebuie să fie imparțială și obiectivă. Astfel, este absolut inadmisibil ca instanța să ia poziția de apărare sau de învinuire, sau să pornească din oficiu procesul penal” [20, p. 42].

„În ceea ce privește susținerea de către instanță a uneia din părți, literatura de specialitate deseori citează caracteristicile lui Socrate referitor la calitățile unui jurist, care trebuie să audieze politicos, să chibzuiască sobru și să decidă imparțial” [20, p. 42].

„În favoarea contradictorialității dezbaterilor sunt invocate numeroase argumente precum ar fi: nimeni nu poate învinui instanța pentru lipsă de obiectivitate deoarece instanța n-a participat la colectarea probelor; pornind de la premisa că interesele sunt contradictorii, e firesc că părțile au colectat toate probele existente sau în orice caz care au fost posibil de colectare” [11, p. 335].

Autorul român Ion Neagu menționează: „Contradictorialitatea pune instanța de judecată în situația de a percepe probele prin punctul de vedere exprimat oral în ședința de judecată de către toate părțile cu interese contrare în rezolvarea cauzei penale. Astfel, probele sunt administrate în prezența părților, sub controlul lor și ca urmare a contribuției lor directe” [29, p. 482].

„Controlul instanței asupra părților oponente în timpul dezbaterilor judiciare se exprimă prin faptul că instanța de judecată în ședința judiciară ia toate măsurile legale prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, complet și obiectiv, a circumstanțelor cauzei și, constatând adevărul, omite din dezbaterile judiciare tot ce nu se referă la cauză” [30, p. 123].

Potrivit art. 314 alin. (1) CPP, *„Instanță judecătorească este obligată, în cursul judecării cauzei, să cerceteze nemijlocit, sub toate aspectele, probele prezentate de părți sau administrate la cererea acestora, inclusiv să audieze inculpații, părțile vătămate, martorii, să cerceteze corpurile delictive, să dea citirii rapoartele de expertiză, a proceselor-verbale și a altor documente, precum și să examineze și alte probe”.*

„Instanța nu participă la conflictul dintre subiecții adversari ai procesului, activitatea ei nu este element al contradictorialității. Activitatea in-

stanței se intensifică de obicei în cazurile în care contradictorialitatea este limitată substanțial sau e absentă total din cauza părților. Judecata nu este privată de drepturile și obligațiile sale de a contribui activ la descoperirea adevărului, și nicidecum nu cere ca instanța de judecată să fie satisfăcută de acel adevăr la care au ajuns să-l înțeleagă părțile” [30, p. 123].

„Procesualistii, analizând poziția judecății și rolul ei pasiv în raport cu părțile și activ la examinarea probelor – condiții de funcționare a principiului contradictorialității, evidențiază rolul ei esențial și creator în procesul constatării adevărului, deoarece nici acuzatorul și nici apărătorul nu poartă responsabilitate pentru hotărârea adoptată. Instanța nu poate fi legată de acel material probant, care a fost prezentat de acuzare și apărare, dar este obligată din propria inițiativă să-l examineze. Realizarea acestei funcții cere de la instanță imparțialitate în raport cu părțile oponente și, în particular, renunțarea deplină de la acțiunile care pot fi interpretate ca acuzatoare sau de apărare” [30, p. 123].

În cauza Neizmeister (1968) Curtea Europeană a stabilit că, conform principiului contradictorialității, fiecare parte trebuie să aibă posibilitatea de a contesta probele celeilalte părți. Mai departe, în cauza Stanford (1994), Curtea Europeană a stabilit că dacă din cauza unei proaste acustici în sala de ședințe părțile nu au posibilitatea să urmărească desfășurarea procesului, faptul poate fi considerat ca încălcare a articolului 6, cu condiția că problema să fi fost pusă pe parcursul ședinței.

Concluzii. În urma analizei celor expuse, concluzionăm că principiul contradictorialității își regăsește una din cele mai de frunte poziții în cadrul procesului penal și asigură garanții efective pentru procesul echitabil, care întemeiază statul de drept. Acest principiu cuprinde următoarele aspecte esențiale:

- guvernează metoda litigiului juridic și suplinește metoda de investigație, întrucât face mai efectiv procesul echitabil;
- divizează funcțiile procesuale și cele judiciare, inclusiv funcția controlului judiciar exercitată de judecătorul de instrucție;
- funcțiile procesuale de acuzare, de apărare, de control judiciar, de judecată și de executare a deciziilor adoptate sunt realizate de diferite organe și persoane;
- părțile în proces luptă cu arme egale având, în acest sens, remedii efective;
- apărătorul utilizează toate metodele și mijloacele legale pentru realizarea plenară a intereselor învinutului;
- egalitatea părților nu se rezumă la egalitatea reală, ci egalitatea legală;
- instanța de judecată nu trebuie să ia parte niciunui dintre partici-

panți, ea trebuie să-și asume rolul de echilibru între acuzare și apărare, adică acționează ca „arbitru” în litigiul dintre aceste două părți;

- instanța de judecată este obligată a asigura toate condițiile pentru desfășurarea echitabilă a procesului, exercitând rolul de conducere;

- contradictorialitatea își exprimă expresia pe tot parcursul procesului penal, în faza judecării cauzei pe larg, iar în faza urmării penale mai restrâns.

Respectarea principiului contradictorialității asigură părților dreptul la un proces echitabil, la soluționarea scopului procesului penal și la aflarea adevărului, iar într-un final la adoptarea de către instanța de judecată (în unele cazuri de procuror) a unei decizii corecte, întemeiate și motivate. Totodată, principiul respectiv asigură organizarea judiciară în modul garantării efective a drepturilor și libertăților omului.

Totodată, din argumentele invocate în publicația respectivă, propunem modificarea și completarea art. 24 alin. (1) CPP, astfel încât textul „urmărirea penală” să fie substituit cu cuvântul „acuzarea”.

Venim cu poziția de a discuta de o nouă funcție judiciară și procesuală, și anume funcția controlului judiciar al urmării penale, funcție ce, după noi, trebuie să se regăsească în art. 24 alin. (1) CPP. Astfel, propunem modificarea și completarea art. 24 alin. (1) CPP, întrucât să reglementeze și funcția respectivă. Or, aceasta se exercită de persoane diferite de cele ce exercită funcția de acuzare, apărare sau judecare a cauzei în fond.

La etapa prejudiciară a procesului penal, contradictorialitatea are un caracter mixt, dând un anumit specific delimitării funcțiilor procesuale. Așadar, organul de urmărire penală (reprezentat de ofițerul de urmărire penală) și procurorul, pe lângă funcția de urmărire penală, îndeplinesc funcția de apărare (strângerea probelor în apărare) [33] și funcția de soluționare a cauzei (de exemplu, decizia procurorului de încetare a urmării penale, de scoatere a persoanei de sub urmărirea penală sau clasarea procesului penal). Este de menționat că, art. 100 alin. (1) CPP obligă organul de urmărire penală și instanța de judecată să administreze probe doar în favoarea învinutului și, respectiv, a inculpatului. De aceea, propunem modificarea și completarea art. 100 alin. (1) CPP, întrucât aceste activități să fie realizate și în privința bănuțului. În același context, propunem intervenția legislativă prin includerea procurorului.

Referințe bibliografice

- 1) Cercel Șt. Fănică, Urmărirea penală în reglementarea actuală a codului de procedură penală. Teză de doctorat. Rezumat, București, 2019.
- 2) DCC nr. 150 din 19.10.2021, Dosarul nr. 120g/2021, Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepția de neconstituționa-

- litate a unor prevederi din articolul 132/5 alin. (7) din Codul de procedură penală (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigații) (pct. 29). Disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_150_2021_120g_2021_rou.pdf [accesată: 13.10.2022].
- 3) DCC nr. 31 din 14.06.2016, Dosarul nr. 68g/2016, Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 331 alin. (1) și articolul 362 alin. (2) din Codul de procedură penală (asigurarea prezenței martorilor în ședința de judecată) (pct. 26). Disponibilă: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d3114062016rod77f5.pdf> [accesată: 15.10.2022].
  - 4) DCC nr. 74 din 02.07.2020, Dosarul nr. 1g/2020, Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 1g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 251 alin. (2) și alin. (4), 325 alin. (2), 413 alin. (3) și 414 alin. (2) din Codul de procedură penală (pct. 34). Disponibilă: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_74_2020_1g_2020_rou.pdf [accesată: 13.10.2022].
  - 5) DCPL CSJ din 20.04.2021, Dosarul nr. 1ra-684/2021 (pct. 6.2.). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18470 [accesată: 12.10.2022].
  - 6) Dolea Igor și alții, Drept procesual penal, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
  - 7) Dovydas Vitkauskas, Grigoriy Dikov, Respectarea dreptului la un proces echitabil în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului Ghid informativ despre protecția drepturilor omului realizat de Consiliul European, Strasbourg, 2012. Disponibilă: <https://rm.coe.int/16806f1616> [accesată: 15.10.2022].
  - 8) Extras din DCP CSJ din 28.02.2018. Dosarul nr. 1ra-440/2018. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10607 [accesată: 12.10.2022].
  - 9) Extras din Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-413/10 din 25 mai 2010, în: Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010). Culegere. Ch., 2012.
  - 10) Extras din Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr. 1ra-1240/08 din 2 decembrie 2008. În: Drept procesual penal. Partea generală. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/07/2012_DREPT_procesual_PENAL.pdf [accesată: 30.07.2022].
  - 11) Fletcher George P., Dolea Igor, Blănaru Dragoș, Conceptele de bază ale justiției penale, Editura ARC, Chișinău, 2000.
  - 12) Hotărârea CtEDO, Cambell și Fell c. Regatului Unit, din 28.06.1984 (§ 78). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57456> [accesată: 13.10.2022].

- 13) Hotărârea CtEDO, H. c. Belgiei, din 30.11.1987 (§ 50). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57501> [accesată: 13.10.2022].
- 14) Hotărârea CtEDO, Padovani c. Italiei, din 26.02.1993 (§ 22). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57812> [accesată: 13.10.2022].
- 15) Hotărârea CtEDO, Pantea c. României, din 03.06.2003 (§ 238). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720> [accesată: 14.10.2022].
- 16) Hotărârea CtEDO, Piersack c. Belgiei, din 01.10.1982 (§ 30). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57557> [accesată: 13.10.2022].
- 17) Hotărârea CtEDO, Plotnicova c. Moldovei, din 15.05.2012 (§ 47). Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124578> [accesată: 10.10.2022].
- 18) HPCSJ nr.11 din 24.12.2010 cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuitului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală (pct. 3). Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347 [accesată: 12.10.2022].
- 19) HPCSJ nr. 22 din 12.12.2005 Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel (pct. 14.1.2.). Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr. 7. Disponibilă: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=224 [accesată: 12.10.2022].
- 20) Hriptievski Nadejda. Principiul contradictorialității dezbaterilor judiciare-element esențial al unei proceduri echitabile // Avocatul Poporului, nr. 4-6, 2000.
- 21) Legea nr. 1260 din 19.07.2002 cu privire la avocatură. Publicat: 04.09.2010 în Monitorul Oficial nr. 159 art. 582.
- 22) Legea nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat. Publicat: 27.02.2009 în Monitorul Oficial nr. 45-46 art. 123.
- 23) Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală. Publicat: 22.12.2006 în Monitorul Oficial nr. 195-198 art. 918; Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 69-77 art. 113.
- 24) Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. Republicată în temeiul art. VIII alin.(9) al Legii nr.153 din 5 iulie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185, art. 620. Publicat: 19.10.1995 în Monitorul Oficial nr. 58 art. 641.
- 25) Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului. Republicată în temeiul art. VIII, alin.(9) al Legii nr.153 din 5 iulie 2012 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185, art. 620. Publicat: 22.01.2013 în Monitorul Oficial nr. 15-17 art. 63.
- 26) Legea privind organizarea judecătorească nr. 514-XIII din 06.07.1995 // Monitorul Oficial, 1995, nr. 58/641.

- 27) Mateuț Gh. Procedură penală. Parte specială. Vol. II. București, 1998.
- 28) Mateuț Gheorghiuță, Procedură penală, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2019.
- 29) Neagu Ion, Tratat de procedură penală, Editura PRO, București, 1997.
- 30) Osoianu Tudor și alții, Drept procesual penal, Partea generală, Chișinău, 2009.
- 31) Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Urmărirea penală, Curs universitar, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2021.
- 32) Poalelungi Mihai, Dolea Igor, Vîzdoagă Tatiana și alții, Manualul Judecătorului pentru cauze penale, Chișinău, 2013.
- 33) Potrivit art. 100 alin. (1) CPP, „Administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă în procesul penal, care presupune strângerea și verificarea probelor, în favoarea și în defavoarea învinuitului, inculpatului, de către organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de prezentul cod.”
- 34) Serbinov I., Catana E., Chirtoacă E. et.al. Ghidul acuzatorului de stat. Chișinău, Editura „Cartier juridic”, 2005.
- 35) Theodoru Gr., Drept procesual penal, Partea specială, Iași, 1998.
- 36) Volonciu Nicolae, Tratat de procedură penală, Partea generală, Volumul I, Editura Paideia, București, 1996.
- 37) Андреева О. И. [и др.], Уголовный процесс: учебник для бакалавриата юридических вузов, Ростов-на-Дону, Феникс, 2015.
- 38) Багмет А.М., Гельдибаев М.Х., Уголовный процесс, Юнити, Москва, 2021.
- 39) Бойков А. Д. Курс советского уголовного процесса. Часть общая. Москва, 1989.
- 40) Лупинская П. А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Учебник. 2-ое изд. доп. и перераб. Москва: Юристъ, 1997.
- 41) Лупинская П. А., Тырычев И. В. Уголовный процесс. Учебник для юридических институтов и факультетов. Москва: Манускрипт, 1992.
- 42) Лупинская П. А., Уголовный процесс, Москва, Юность, 1995.

CZU: 343.1

FORENSIC AND LEGAL REFLECTIONS ON NON-POSTPONED PROSECUTION ACTIONS

Iurie ODAGIU,

Ph.D., associate professor,
prorector for studies and quality management
of the Academy "Ștefan cel Mare" of the MIA
ORCID: 0000-0002-2474-5299

Summary

The article refers to the forensic and procedural importance of carrying out criminal prosecution actions that cannot be postponed by the prosecuting officer or prosecutor. An analysis is made regarding the concordance between the urgency of the criminal prosecution actions, the observance of the rights and procedural guarantees of the participants in the process and the compliance of the criminal procedural regulations with the technical recommendations and forensic tactics, regarding the rapid discovery of the crime and providing evidence to prove the person's guilt innocence. It proposes a notion of "criminal prosecution actions that do not suffer postponement" and there is controversy over some procedural issues contrary to the principles of forensics.

Introduction. According to p. 6 art. 6 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova (further CCP), through case of non-postponement actions is understood the real danger that the evidence will be lost or destroyed, that the suspect or accused person can hide in the suspected room or that other crimes will be committed . In art. 272 C.C.P., which is entitled "Urgent cases", the legislator mentions that if the criminal investigation body finds that the criminal investigation is not within its competence, it is obliged to carry out the criminal investigation actions that do not suffer postponement, and in art. 273 C.C.P. is regulated the situation when the finding bodies have the right, under the conditions of the C.C.P., to detain the perpetrator, to pick up the crime objects, to request the information and documents necessary for the finding of the crime, to summon persons and to obtain statements from them, to order the technical-scientific and medico-legal findings to be made, to proceed with the damage assessment and to carry out any other actions that cannot be postponed, with the elaboration of all the legal acts, under the conditions provided by art. 260–261 C.C.P., in which the actions performed and the ascertained circumstances will be recorded.

According to art. 279 C.C.P., in the case of flagrant offenses, as well as in cases that do not suffer postponement, the consent of the owner (head of the unit) or the authorization of the instruction judge are not required, but, about the respective actions that has been taken is informed immediately, but not later than 24 hours, the prosecutor or, as the case may be, the instruction judge who was to issue the respective authorization. We notice that in some situations the legislator uses the expressions cases and actions that do not suffer postponement and in art. 6 C.C.P. it refers only to cases, but not to actions that do not suffer postponement. These aspects are of profound importance both in the forensic sense for the discovery and investigation of the crime, and for ensuring the legality of all these procedural actions and guaranteeing the fundamental and procedural rights of the participants in the trial.

Methodology. In the process of elaborating the article, the historical, logical (deduction, induction, demonstration), comparative, dialectical methods connected to the aspects of the procedural legislation and to the dialectical principles of forensics, were applied. The historical method is applied in order to elucidate the evolution in time of some institutions of criminal procedural law, which were previously principles of forensic tactics. The comparative method is applied in order to highlight the divergences of application of the procedural legal norms on the subjects in certain objective and subjective conditions. The dialectical method was applied in order to know the objective situation in the judicial practice of applying the procedural norms and the forensic tactical recommendations.

Results and discussions. Controversies over prosecution actions that are initial and subsequent, that are postponed and that are not postponed, have often aroused the interest of practitioners and doctrinaires. The success of criminal investigation (discovery and investigation) is essentially determined by the effectiveness of the use, application by ascertaining and criminal investigation bodies of all probative instruments (including prosecution actions) which are part of the arsenal of evidence, made available by the legislator. And it is not only a question of whether these actions have been carried out, but, in particular, the consistency and timeliness of carrying them out, because only in such a way can information (evidence) be obtained which allows correct and efficient procedural decisions to be taken[5].

Recommendations regarding the consistency of the performance of acts of ascertainment and prosecution actions in the case of the investigation of a certain type of crime are indicated by the science of forensic methodology. Thus, the forensic methodology recommends which procedural actions (prosecution actions) are to be carried out initially after receiving

information about the commission of a crime or about the preparation of an illegal act.

Likewise, the procedural actions that do not suffer postponement are indicated, as a rule, the on-site investigation, the hearing of the victim, the hearing of witnesses, the making of technical-scientific or medico-legal findings, the detention of the suspect, etc.

We note that the C.C.P., as we mentioned, in art. 6, defined the notion of “case that does not suffer postponement”. Hence, by the method of deduction, we conclude that once there are cases that do not suffer postponement in the investigation of a crime, then the procedural tools that are to be applied to the case that do not suffer postponement, also become prosecution actions (ascertaining documents) that do not suffer postponement. The legislator did not define the notion of “procedural actions that do not suffer postponement”, but this expression is known and recognized by practitioners who apply procedural rules and by doctrinaires in the fields of criminal procedural law and forensics.

This institution of “procedural actions that do not suffer postponement” has had a number of changes and improvements in the current regulation of the C.C.P. compared to the 1961 procedural law.

The current law on criminal procedure has embodied many advanced ideas to improve the criminal investigation phase in the investigation of crimes. However, the legislator, paying particular attention to the rights of the participants in the process, to the algorithm of advancing the process to the trial phase of the case, to the grounds and the procedure for carrying out certain prosecution actions, did not build the institution of procedural actions quite logically and consistently which does not suffer from postponement. Sometimes, the imperfection of procedural law allows for an ambiguous interpretation of the relevant legal rules on the establishment of procedural actions that do not suffer postponement. This process is becoming more complicated due to the lack of scientific research in this field. And for these reasons, the Constitutional Court often intervenes to interpret or to abolish some regulations.

Until the present, the procedural status and content of the institution of non-postponed procedural actions have not been properly established and their urgency criteria have not been identified.

According to art. 1 paragraph (1) C.C.P., the criminal process is considered to have started from the moment of notification or self-notification to the competent body regarding the preparation or commission of a crime. Thus, for the initiation of the criminal process and, consequently, for the beginning of the activity of the criminal investigation bodies or of the prosecutor, in all cases, this activity is determined by the notification of the

competent bodies from the sources provided by art. 262 and 273 C.C.P about the commission or preparation for the commission of an act provided by the Criminal Code. That act is also the starting point of the criminal process without which it cannot begin.

In art.274 paragraph (1) C.C.P. it is established that the criminal investigation body or the prosecutor, notified in the manner provided in art. 262 and 273, shall order within 30 days, by ordinance, the beginning of the criminal investigation if, from the content of the act of notification or of the acts of ascertainment there is a reasonable suspicion that an offense has been committed and there are no circumstances that preclude criminal prosecution, informing the person who submitted the notification or the respective body about this[4].

About the 30-day deadline, the question arises regarding the procedural actions that can be carried out and, implicitly, the guarantees of the rights of the persons involved in the criminal process until the initiation of the criminal investigation.

The procedural actions carried out before the initiation of the criminal investigation provide the criminal investigation body with that information about the crime, based on which the grounds for initiating the criminal investigation or refusing to initiate the criminal investigation are expected to arise. The legislator in art. 279 paragraph (1) C.C.P. allows the performance of procedural actions only in strict accordance with the stipulations of the criminal procedural law and only after the registration of the notification regarding the crime. The procedural actions for the performance of which the authorization of the instruction judge is necessary, as well as the procedural coercive measures can be carried out only after the initiation of the criminal investigation, unless the law provides otherwise.

From the point of view of forensics, such prosecution actions are urgent (not postponed), whose delay in their production may lead to the loss, deterioration of the traces of the crime, or significantly complicate their detection and consolidation, or allow the person suspected of committing the crime to escape the process. Consequently, procedural actions that do not suffer postponement are those actions that take place immediately, as a postponement in their execution can lead to irrecoverable negative consequences, and sometimes excludes the possibility of detecting a crime and identifying the offender.

The place and the legal significance of the procedural actions that do not suffer postponement, at the stage of starting the criminal process and initiating the criminal investigation can be understood from the analysis of their tasks: identification of offenders, prevention and repression of crime; checking whether there are grounds for initiating criminal proceedings; de-

tecting and collecting the material traces of a crime; establishing the competence to investigate the crime; sample collection; establishing the material damages caused, identifying the reasons and conditions (circumstances) that contribute to the perpetration and concealment of the respective type of crimes.

It is considered that the performance of procedural actions which cannot be postponed is considered to be the initial stage of the investigation, at which the prosecution body, which is in an emergency, initiates criminal proceedings and promptly conducts criminal proceedings to establish the evidence and identify the persons who committed the criminal act.

We are of the opinion that the concept of “criminal prosecution actions that do not suffer postponement” is one of a predominantly forensic nature rather than a criminal procedure. The urgency of criminal proceedings does not depend on who carries them out, on the criminal investigation body or on the ascertainment bodies. Their urgency depends on the presence of the danger of loss of evidence and the occurrence of other negative consequences in the event of a postponement in the investigation of the crime, that is the urgency of the situation, which must be understood as the sudden occurrence of such circumstances which clearly indicate signs of an offense and give reason to believe that the postponement in carrying out compulsory proceedings, it can in fact lead to the loss of traces of the crime, the concealment of the perpetrators, the loss of the possibility of recovering the damage caused by the crime, the threat or persistence of danger to the life, health and property of persons, etc.

It is important to distinguish the actions taken urgently by the ascertainment bodies and the criminal investigation bodies. The ascertainment body shall carry out the actions prior to the criminal investigation in order to establish and confirm reasonable suspicions that an offense has been committed. In this sense, the ascertaining bodies draw up ascertaining documents. They have the right, in accordance with the law, to detain the perpetrator, to pick up the crime objects, to request the information and documents necessary for the finding of the crime, to summon persons and to obtain statements from them, to order the technical-scientific and medico-legal findings, to carry out the assessment of the damage and to carry out any other actions that do not suffer postponement, with the elaboration of all the legal acts, under the conditions provided by art. 260 – 261 C.C.P., in which the actions performed and the ascertained circumstances will be recorded. The acts of ascertainment prepared by these bodies are means of proof.

At the same time, the legislator provided that the ascertainment bodies will send the ascertainment documents to the criminal investigation body within 24 hours, and in the cases that the suspected person was detained -

within three hours. From here the question of what procedural actions the ascertaining body would be able to carry out within 24 hours, what is the usefulness of these actions?

The legislator mentions that the ascertainment bodies can carry out the following procedural actions until the criminal investigation is started: to detain the perpetrator, to pick up the crime objects, to request the information and documents necessary for the finding of the crime, to summon persons and to obtain statements from them, to order the technical-scientific and medico-legal ascertainment, to carry out the assessment of the damage and to carry out any other actions that do not suffer postponement.

These procedural actions, assigned in the competence of the ascertainment bodies, obviously cannot be framed within 24 hours. In order to obtain the statements, people must be summoned (post quotation will take several days), 24 hours are not enough to make a technical-scientific or medico-legal expertise, to receive documents or information from other institutions and organizations, 24 hours is not enough (the law gives them time to respond to these institutions and organizations which is greater than 24 hours). At the same time, it will be taken into account that the ascertainment bodies are more diverse compared to the criminal investigation bodies, and the ascertainment procedures are also specific and determined by the object of the crime.

In this regard, the Constitutional Court stated that the 24-hour period within which the ascertainment body must send the documents prepared to initiate criminal proceedings to the competent bodies does not raise an issue from the perspective of the Constitution. This time limit is likely to ensure that the contested action is effectively exercised.[1]

The regulation, however, from the C.C.P., which is not fully clear, leaves room for interpretation by law enforcement. According to some authors[2], the term of 24 hours, within which the ascertainment bodies must transmit the ascertaining documents and the attached evidence to the criminal investigation body or, as the case may be, to the prosecutor, it must be calculated from the moment the reasonable suspicion of the offense is established and, in no way, from the moment of recording the information and carrying out the first procedural action of ascertainment. We agree with this view and believe that the legislator needs to amend the law to bring clarity to this chapter and to avoid situations of ambiguity.

The legislator has established a series of procedural actions that are attributed to the ascertainment bodies (to detain the perpetrator, to pick up the crime objects, to request the information and documents necessary for the finding of the crime, to summon persons and to obtain statements from them(except for the suspect), to order the technical-scientific and med-

ico-legal ascertainment, to carry out the assessment of the damage and to carry out any other actions that do not suffer postponement).

What concrete measures can be taken to consolidate, to keep traces of a crime, the legislator has not established, and the most unclear is the expression “any other actions that do not suffer postponement”. Respectively, from a forensic point of view, we ask ourselves a series of questions: the investigating body may carry out on-site search, body examination, body search, search of documents and objects, collection of objects and documents. A series of procedural actions, which require authorization from the instruction judge, or the owner’s permission for the on-site research will be carried out exclusively by the criminal investigation body. In this situation there is a risk of delayed on-site searching, there is a risk of loss of evidence due to the inability of the ascertaining body to conduct searches, etc., actions that are strictly regulated by the C.C.P. and from the perspective of the persons participating in the process in whose competence procedural actions are assigned. Therefore, the expression “any other actions that do not suffer postponement” attributed in the competence of the ascertaining body does not refer to the actions that require authorization, it does not refer to the procedural actions in which the suspected person participates. This procedure was chosen and regulated by the legislator to the detriment of the principle of forensics - the time after the commission of the crime is in favor of the offender. However, another procedure has been established, that from the moment the criminal is detained, within three hours, the ascertaining documents and the suspected person will be sent to the criminal investigation body which can carry out, after starting the criminal investigation process, any criminal investigation action that does not suffer postponement.

However, in forensic science, in addition to obtaining comparison models, ordering and conducting judicial expertise, on-site researching, examination of documents, objects, corpses, it is considered that it is not traditionally postponed in the search and seizure of criminal assets. , detention and hearing of the suspect, hearing of victims and witnesses and other actions, the promptness of which is dictated by the circumstances of the crime committed.

Thus, in the forensic aspect, depending on the tactical situation and the consequences that may occur, the procedural actions that do not suffer postponement must be considered as procedural actions carried out immediately, before and after the beginning of the criminal investigation.

The order in which certain procedural actions are taken depends on the characteristics and nature of the offense and is determined by the person who is currently conducting the criminal investigation or ascertainment. Depending on the situation: in one case, for example, it is necessary to ini-

tially detain the suspect (after detention, the ascertainment bodies lose their competences, but they will assist and help the criminal investigation body). In other cases, the on-site researching, the hearing of victims, witnesses, the ordering and making of ascertainments will be carried out, and only after reasonable suspicion has been established that a crime has been committed the ascertainments will be forwarded to the prosecuting authority or , the prosecutor.

We would like to mention that the participation of the ascertaining body in the performance of the procedural actions is not always mandatory, because the criminal investigation is started immediately after the notification of the criminal investigation body about the committed crime. If we perform an analysis of the C.C.P., from the moment of registration of the notification regarding the crime and until the adoption of the ordinance to start (or not to start) the criminal investigation, the following can be performed:

- a) hearing witnesses;
- b) on-site research (if there is the consent of the owner);
- c) presentation for recognition;
- d) the experiment;
- e) body examination;
- f) examination of the corpse;
- g) technical-scientific and medico-legal ascertainment.

These procedural actions are carried out without the participation of the suspect. The performance of other procedural actions until the beginning of the criminal investigation is not allowed, under the risk of the invalidating of the evidence.

In many cases it is necessary, home searching, body examination of the person, on-site research in case the owner does not allow access, exhumation for researching the corpse, picking up objects or documents containing state or trade secrets, examining correspondence, intercepting telephone conversations, etc., there will be a need for authorization from the instruction judge, and the conduct of procedural actions is accompanied by the application of coercive measures related to the observance of the personal and property rights of citizens, protected by law. Even if in a forensic sense, most of these actions would be postponed, the legislator allowed their “postponement” until a series of procedural “formalities” were completed, aimed at ensuring respect for the personal and property rights of individuals. In such a situation, we consider that these can no longer be called procedural actions that do not suffer postponement, because the emphasis was placed on the procedural aspect to be performed and not on the forensic recommendation regarding the danger and possibility of disappearance, alteration or intentional destruction of evidence.

In the specialized literature it arouses discussions and the action related to the detention of the offender, if it is one that does not suffer postponement or can be postponed.

Detaining an offender at the place of the crime or immediately after committing it, allows obtaining, in most cases, undoubtable data in the form of traces on his clothes and body, which demonstrates the commission of the crime even by this person. Such data may be used by the prosecuting authority or the prosecutor when hearing the suspect, who, under the pressure of available evidence, may make truthful statements and subsequently plead guilty.

The detention of the suspect has specific purposes – suppressing criminal activity, preventing escape, establishing identity, ensuring his participation in criminal proceedings, preventing and exerting pressure on witnesses and victims, preventing the suspect from falsifying evidence and suppressing any other attempts to thwart the establishment of the truth in the case... At the same time, detention is a procedural coercive measure.[2] Detention, in forensic sense, is an urgent procedural action, consisting in the direct physical arrest of a person involved in the commission of a crime, suppression of his possible resistance, fixing the traces of the crime from his body, searching the body and picking up the objects that accuse him. In the forensic aspect, it is an action that does not suffer postponement.

The non-postponement of the detention is dictated by the possibility of evading the suspect from criminal prosecution and trial and is meant to ensure the timely identification and fixing of the traces of the crime on his body and clothing. These traces can usually be found if the suspect is physically examined and searched immediately.

Thus, we conclude:

- the legislator does not make a distinction between prosecution actions that are postponed and not postponed;
- in order to ensure the prompt response of the state to any violations of the law, which could also be crimes, a number of competences have been conferred by law on the ascertaining bodies;
- the ascertaining bodies draw up procedural documents aimed at establishing the existence of reasonable suspicion and if they detain the offender, they transmit the documents and the detained person to the criminal investigation body;
- some interpretations in the text of the law regarding the deadlines given to the ascertaining bodies is not clear and arouses misinterpretations and wrong actions by law enforcement;
- it is not clear the expression “perform other actions that do not suffer postponement” attributed to the competence of the ascertaining body, if

from the analysis of the content of the law, the circle of procedural actions that fall within the competence of the ascertaining bodies is easily defined.

We consider that it is necessary to review the competences of the ascertaining bodies in order to also assign competencies to perform procedural acts with the participation of the perpetrator (body examination, body search), since the legislator allowed the detention of the offender and its transmission, within 3 hours, to competent criminal investigation authority.

Bibliography:

1. DCC a R. Moldova nr. 80 din 28 mai 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.101g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a art. 273 alin. 3 din Cp.p.
2. Osoianu T., Odagiu Iu., Ostavciuc D., Rusnac C. Tactica acțiunilor de urmărire penală, Chișinău, 2020.
3. Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Curs universitar, Chișinău, 2021.
4. Recomandarea CSJ nr. 38 Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului competent până la declanșarea urmăririi penale. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60 (vizitat 10.09.2022)
5. Соловьев А.Б. Актуальные проблемы досудебных стадий уголовного судопроизводства. – М: Издательство «Юрлитинформ», 2006.

UDC: 342.7

THE NETWORK OF PLENIPOTENTIARIES OF POLICE CHIEFS FOR HUMAN RIGHTS

Lt. Col. dr. Aleksandra NOWAK,

assistant professor in Institute of Legal Sciences Police Academy
in Szczytno, Head of the part-time team for the development
and implementation of the Gender Equality Plan at the Police
Academy in Szczytno, Poland
ORCID: 0000-0002-2709-0355

Cpt. Wojciech BILEWIEZ,

senior lecturer in Institute of Legal Sciences Police Academy
in Szczytno, Member of the team for the Gender Equality Plan,
Plenipotentiary of the Commander-Rector of the Police Academy
for the Protection of Human Rights, Plenipotentiary of the Comman-
der-Rector of the Police Academy for the Protection of Student Rights.
ORCID: 0000-0003-1061-552X

Summary

The mission of human rights is to protect the individual against the power of the state. After the political transformation of the state in 1989 the Polish police was criticized for breaking standards of human rights. There was an obvious need for raising these standards. One of the most important initiatives in this area is the creation The Network of Plenipotentiaries of Police Chiefs For Human Rights. Plenipotentiaries apply various law acts and procedures in fulfilling their duties related to implementing standards of policing, especially concerning respect for human dignity and fundamental rights and freedoms. The Polish police has adopted all the standards of the Council of Europe and the European Union in this area.

Keywords: human rights protection, Polish Police, administration, organization, law.

The mission of human rights is to protect the individual against the power of the state. In the law science, the term human rights means important rights of every human beings, regardless of any of their features that result from the inherent dignity of a human being (personal dignity). The concept of „human rights” is abstruse. This is due to the interdisciplinary nature of human research and the development of legal and philosophical concepts in this field. Human rights will therefore be derived from philosophical concepts relating to the essence of being human, the beginning and end of human life, and the position of man in the state. There is no defined concept of

human dignity in domestic and international law. An attempt to explain this concept can be found in the science of ethics. According to ethicists, human dignity (personal dignity) is an innate feature, it belongs to every human being, it is inalienable and ungradable it is an absolute value, which means that it cannot be taken away from a person and what's more no one can get rid of it himself. In addition, the doctrine of human rights includes them as natural rights, the source of which is not the state and the legal system created by it, but the law of nature, the source of which for some is God, and for others nature itself understood as the dictates of justice, reason and morality. For this reason, natural laws that have moral sources are understood in a similar way in all cultures, they allow you to intuitively distinguish between good and evil. By creating a legal system that includes content belonging to the category of natural rights, the state only confirms their existence.

But the feature characterizes human rights in a best way is that they operate vertically. They operate in state-individual relations. It is the state's responsibility to guarantee respect and protection of human rights in relation to each individual.¹

Human rights as well as national and international control mechanisms help in the daily work of police officers. Learning human rights helps to make the right decisions while performing official duties, contributes to greater professionalism of officers. In addition, the police is one of the organs of the state that upholds the observance of human rights, and at the same time human rights constitute the legal protection of the policemen themselves. However, despite the fact that we live in a democratic country, police officers are also responsible for a number of violations of human rights and freedoms. Unfortunately, this phenomenon is noticeable in all democracies and police services in the world, but it is important to disclose such cases and effectively prevent similar violations in the future. Modern society is more and more aware of its rights and therefore imposes higher requirements on the police and other state authorities.

The work of police officers is regulated by the Act on the Police, the Code of Criminal Procedure and a number of executive acts of the rank of ordinance, as well as ministerial acts of law. In addition, all legal acts containing human rights standards, such as the Constitution of the Republic of Poland and international conventions, are important for the work of the police because they co-create the standards of a democratic state ruled by law. The basic task of the police is to serve the society and even if certain tasks are in the form of limiting human rights (e.g. when a person is detained, physical

---

¹ Nowak A., Protection of human rights in the service of a police officer. In: The systemic approach to legal and social security. Volume 1 Legal and social issues, edited by M. Fałdowski, D. Mocarcka, Szczytno 2018, p. 843-844

force is used, searches are carried out, correspondence or telephone conversations are controlled), they are performed on the basis of provisions statutory regulations and to maintain public safety and order. Good knowledge of human rights standards by police officers and other state officials is a factor limiting human rights violations in the course of their activities.²

After the political transformation of the state in 1989 the Polish police was criticized for breaking standards of human rights. There was an obvious need for raising these standards, especially that Police Act stated: *Police officers, while executing their duties, are required to respect human dignity and respect and protect the human rights.* The way to improve the standards of human rights protection was an understanding between police management, governmental institutions including Ministry of Internal Affairs and Ministry of Justice, representatives of various NGOs that respecting and protecting human rights lie at the core of policing. To meet these needs the Chief Commander of the Polish police decided to set up a unique structure which became a great success of the law enforcement in Poland - the network of plenipotentiaries of police chiefs for human rights.

The most important decisions that enabled the development of the current network:

- 1998 - the Chief Commander of the Polish police appointed Major Jacek Węgrzyn as the Human Rights Adviser in Polish police. His main duty was to coordinate the activities in the programme of the Council of Europe called „Police and Human Rights 1997-2000”, cooperate with NGOs, to elaborate the plan of implementation of human rights standards in Polish police.

- 2004, Geneva - The examination of the periodic report of Poland on the measures taken to implement the International Convention on Civil and Political Rights. This examination by the UN Human Rights Committee was a direct impact on appointing the human rights advisers in all regional Headquarters of the Polish Police.

- 2005 - Law Enforcement Officer Programme was launched, coordinated by Ministry of Internal Affairs in cooperation with the Organization for Security and Cooperation in Europe. The goal of the programme is to improve police skills in recognizing, understanding and investigating hate crimes.

- 2011 - introduction of new selection criteria for police officers (with psychological tests to assess the risk of violent behaviors in stress situations) and a new curriculum in police schools (including the element of training concerning respect of human dignity in high-risk situations).

- 2013 - new manual “Human First. Anti-discriminatory Measures in police. Practical Guide”. And next - Implementation of “Anti-discriminatory

---

² Hołda J., Hołda Z., Ostrowska D., Rybczyńska J.A. Human rights. Outline of lectures, Warsaw 2011; Beckley A., Zacny M., Filipek P. Human rights. A guide for policemen, Kraków 2002

procedures” in Polish police The Chief Commander of the Polish Police appointed the Committee for implementation of the European Court of Human Rights judgment.

We must not forget about a very important act of police law defining the rules of professional ethics. Police Officer’s Principles of Professional Ethics is an annex to Directive No. 805 of the Police General Commandant of 31 December 2003. This legal act contains 24 paragraphs, but for the purposes of this study it is possible to mention only a small part of the provisions:

– § 1. 1. These Police Officer’s Principles of Professional Ethics are based on the generally accepted moral values and standards related to the specific nature of the profession of police officers.

– § 1. 2. Obedience with these Principles of Professional Ethics is a duty of every officer of the Polish police.

– § 4 Every police officer shall always act with due respect for human dignity and compliance with and protection of human rights (...).

Police Officer’s Principles of Professional Ethics is very important general legal act for every police officers in Poland and for the network of plenipotentiaries of police chiefs for human rights. Nowadays this network is composed of plenipotentiaries of the voivodship - regional (Capital) Police commanders for the protection of human rights, plenipotentiaries of the commanders of the police training units and plenipotentiary of Commandant Rector of Police Academy for the protection of human rights, plenipotentiary of the Commandant of the Central Police Bureau of Investigation for the protection of human rights and plenipotentiary of the Commandant of the Central Bureau for Combating Cybercrime for protection human rights.

The plenipotentiaries of chiefs of police fulfill many functions e.g.:

– implementing standards of policing, especially concerning respect for human dignity and fundamental rights and freedoms;

– inspecting police units, including detention centres and behaviour of staff;

– handling of complaints concerning ill treatment and discrimination;

– disseminating the European Court of Human Rights judgments and recommendations of international institutions;

– carrying out researches on policing and human rights issues and writing reports about findings and cooperating with NGO’s and public institutions;

– they offer consultation and advisory services and organize training opportunities and conduct trainings within the police force on respecting human rights;

– they are also acting as the liaison officers between the representatives of minorities, NGOs and government bodies dealing with minorities and the police;

– they monitor current actions of the police, suggesting solutions which aim to maintain high standards of the protection of human rights.

– Action plans for the plenipotentiaries are developed and adopted on a regular basis.

More detailed procedures used in the performance of tasks by plenipotentiaries are anti-mobbing procedures. For many years, such procedures have been used in the Polish police units and they are also updated. The latest anti-mobbing procedure used at the Police Academy is Order No. 107/2021 of the Commander-Rector of the Police Academy in Szczytno of July 29, 2021 on the internal procedure for preventive measures and proceedings in the event of conflict situations, mobbing, discrimination and other undesirable behavior at the Police Academy in Szczytno. This procedure is very important for employees and police officers employed at the Police Academy.

The main purpose of the procedure is supporting and popularizing activities helpful to building positive relationships, solving conflict situations, responding to mobbing behavior, discrimination or other unwanted behavior between police officers, employees and police or civilian students at Police Academy. In order to investigate the notification about discrimination, the Commander-Rector of the Police Academy appoints a team consisting of:

- Plenipotentiary for the Protection of Human Rights,
- representative of the organizational unit responsible for personal matters,
- police psychologist.

This procedure is very well appreciated by police officers and civilian employees. It is the real protection of their rights.

The fulfillment of obligations towards the standards and law of the European Union are the latest activities of public administration bodies in Poland, including the Police and universities, to promote gender equality. In 2022 at the Police Academy has been appointed the Plenipotentiary of the Commander-Rector of the Police Academy in Szczytno for Gender Equality.

Tasks of Plenipotentiary of the Commander-Rector of the Police Academy in Szczytno for Gender Equality are defined as follows:

- implementation of tasks resulting from the Gender Equality Plan at Police Academy for the years 2022-2025;
- monitoring the situation regarding gender discrimination;
- dissemination of knowledge in the field of equality, non-discrimination and strengthening positive attitudes towards diversity, dissemination of knowledge on measures against gender-based violence;
- promoting gender equality standards;
- analysis of the balance between private/family life and professional life and career development;

- analysis of gender balance in management and decision-making bodies as well as in employment processes;
- cooperation with the Plenipotentiary of the Commandant-Rector of Police Academy for the Protection of Human Rights, the Plenipotentiary of the Commandant-Rector of the Protection of Student Rights and with the part-time team for the development and implementation of the Gender Equality Plan at Police Academy;
- developing proposals for the Commander-Rector of Police Academy on solving problems related to gender discrimination;
- providing substantive assistance to persons reporting the problem of unequal treatment due to gender;
- submitting to the Commandant-Rector a report on her performance for the previous calendar year by January 31 of the following year.

This short analysis of regulations and organizational solutions in the field of human rights protection shows that the Polish police has adopted all the standards of the Council of Europe and the European Union in this area. Some of these procedures are already well established and they protect human rights and freedoms well, both in the context of people with whom the police have to deal, as well as the officers themselves. Some of them are just introduced into our legislation and pragmatics. In conclusion, it should be emphasized that the police must constantly exercise all due diligence in order to fully respect human rights.

Bibliography

1. Nowak A., *Protection of human rights in the service of a police officer*. In: *The systemic approach to legal and social security. Volume 1 Legal and social issues*, edited by Fałdowski Mocarcka M., Szczytno 2018;
2. Hołda J., Hołda Z., Ostrowska D., Rybczyńska J.A., *Human rights. Outline of lectures*, Warsaw 2011;
3. Beckley A., Zacny M, Filipek P., *Human rights. A guide for policemen*, Kraków 2002;
4. Police Officer's Principles of Professional Ethics is an annex to Directive No. 805 of the Police General Commandant of 31 December 2003;
5. Order No. 107/2021 of the Commander-Rector of the Police Academy in Szczytno of July 29, 2021 on the internal procedure for preventive measures and proceedings in the event of conflict situations, mobbing, discrimination and other undesirable behavior at the Police Academy in Szczytno.

CZU: 614.253+378.1

PROTECȚIA DREPTURILOR PACIENTULUI ÎN CONTEXTUL PROBLEMEI ERORII MEDICALE

Constantin PISARENCO,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Departamentul Drept, Catedra Drept public
ORCID: 0000-0003-0618-5360

Rezumat

Prin drepturile pacientului se înțeleg toate posibilitățile de care dispune individul pentru a-și apăra interesele în calitatea sa de pacient, în obținerea asistenței medicale. Crearea și implementarea în practica medicală a protocoalelor clinice naționale asigură calitatea înaltă a asistenței medicale și siguranța pacientului. Protocoalele clinice sunt considerate obligatorii în practica juridică cu privire la investigarea cazurilor cu privire la erorile medicale.

Cuvinte-cheie: protecția drepturilor omului, asistență medicală, standard medical, eroare medicală, drept medical.

Summary

Patients rights mean all the possibilities available to the individual to defend his or her interests as a patient in obtaining healthcare. The development and implementation of national clinical protocols in medical practice ensures high quality healthcare and patient safety. Clinical protocols are considered mandatory in legal practice for the investigation of medical error cases.

Keywords: protection of human rights, medical assistant, medical standard, medical error, medical law.

Introducere. Conform art. 25 alin. (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului, „Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa” [5].

Drepturile pacientului sunt derivate din drepturile fundamentale ale omului la viață și sănătate, care includ drepturi sociale ce țin de accesibilitate, echitate și calitate în obținerea asistenței medicale, precum și drepturi individuale ce țin de respectarea pacientului ca ființă umană, a demnității

și integrității lui, realizate în cadrul utilizării serviciilor de sănătate sau în legătură cu participarea lui benevolă, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale [6].

Constituția Republicii Moldova garantează cetățenilor săi dreptul la ocrotirea sănătății. În acest sens, statul își asumă obligația de a pune în aplicare o serie de măsuri de ocrotire a sănătății, inclusiv cele menite să creeze condiții în care fiecare persoană să poată beneficia efectiv de toate căile și metodele de protecție și îmbunătățire a sănătății.

Legislația cu privire la drepturile pacientului are la bază Constituția Republicii Moldova, Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28-03-1995, Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27-10-2005 și alte acte normative ce reglementează relațiile sociale în domeniul drepturilor pacientului, al garantării și protecției lor. Legile și alte acte normative nu pot limita drepturile pacientului stabilite de Constituția Republicii Moldova.

În ultimele decenii, asistența medicală la nivel mondial a trecut de la principiile empirice, în care deciziile medicilor se bazează pe experiența lor sau pe cea a profesorilor și colegilor lor, la principiile medicinei bazate pe dovezi. Acest lucru face posibilă alegerea diagnosticului și a tratamentului în cunoștință de cauză, pe baza rezultatelor celor mai bune studii clinice.

Stabilirea și punerea în aplicare a unor protocoale clinice naționale actualizate în mod regulat în practica medicală asigură o calitate superioară a îngrijirii și siguranța pacienților.

Protocolele clinice naționale sunt elaborate în baza Ghidurilor internaționale bazate pe probatoriul a eficacității clinice și economice, instrumente pentru luarea deciziilor clinice, ultimele fiind deseori destul de dificile.

Conform art. 1, alin. (2) Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, eroare medicală reprezintă „activitatea sau inactivitatea conștientă a prestatorului de servicii de sănătate, soldată cu moartea sau dauna cauzată sănătății pacientului din imprudență, neglijență sau lipsă de profesionalism” [6]. În același timp, dispozițiile art. 213 din Codul penal RM sancționează încălcarea din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau a metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă acest fapt a provocat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății sau decesul pacientului.

În legislația altor țări se folosesc alte concepte în locul termenului eroare medicală, de exemplu, în Kazahstan incident medical [11], în România, SUA și alte țări malpraxis medical [11], în Rusia – defect în acordarea asistenței medicale, iatrogenie, etc. [20].

Erorile medicale pot apărea din motive obiective și subiective. Primele se datorează unor circumstanțe care nu depind de persoana care acordă tra-

tament pacientului în cauză; cele din urmă se datorează lipsei de pregătire a lucrătorului medical implicat, interpretării eronate de către acesta a rezultatelor procedurilor de diagnosticare, subestimării sau supraestimării de către medicul curant a recomandărilor specialiștilor invitați la consultație etc.

Având în vedere că nu există statistici oficiale cu privire la infracțiunile iatrogene, este dificil de înțeles câți lucrători din domeniul sănătății sunt urmăriți penal și pentru ce infracțiuni, precum și care este dinamica de depistare și cercetare a acestora.

Conform art. 6 Convenției europene a drepturilor omului, „Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită” [2].

Pentru ca organele de drept să califice corect consecințele nefavorabile pentru pacient, limitele răspunderii medicului și mecanismul de despăgubire a pacientului pentru daunele materiale, aceste trebuie să analizeze în detaliu circumstanțele în care s-a produs eroarea medicală.

Practica demonstrează că, în procesul de aplicare a prevederilor legale, organele de drept se confruntă cu aspecte care pot fi soluționate doar prin recurgerea la cunoștințe speciale în domeniul medical.

În cazurile în care sunt vizate îngrijiri medicale necorespunzătoare standardelor, expertiza medico-legală este o parte indispensabilă și obligatorie a cercetării. Acest fapt se datorează în mod evident faptului că medicina nu este un domeniu de specializare pentru organele de drept [12].

Încălcările, în sensul art. 213 din Codul penal al Republicii Moldova nu se stabilesc de către procuror sau de către instanța de judecată prin identificarea și aplicarea directă a regulilor și metodelor stabilite de Ministerul Sănătății, deoarece ei nu dispun de cunoștințe medicale și nici nu pot aprecia acțiunile medicului sau ale altui lucrător medical fără a consulta un expert. În cazul de față nu este atât de importantă forma de reglementare a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, pe cât expertiza oferită cu privire la încălcările invocate. De altfel, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a menționat că, la evaluarea de către o instanță a problemelor extrem de complexe referitoare la neglijența medicală, este foarte probabil ca rapoartele medicale ale experților să aibă o importanță crucială, fapt care le conferă un rol deosebit în cadrul procedurii [3].

În același timp, medicul sau alt lucrător medical nu se poate face uz de necunoașterea regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale adoptate de către Ministerul Sănătății, atât timp cât există o prezumție legală

în acest sens. Conform art. 17 alin. (1) lit. b) Legii cu privire la exercitarea profesiei de medic, „una dintre obligațiile profesionale ale medicului este să-și perfecționeze în permanență cunoștințele profesionale” [7].

În același timp, recomandările clinice în vigoare sunt percepute ca fiind obligatorii în practica juridică; ele sunt „de fapt, obligatorii și trebuie luate în considerare atunci când se iau decizii privind organizarea și acordarea de asistență medicală” [13].

Prezența sau absența unei infracțiuni se stabilește pe baza: prezenței unui prejudiciu adus persoanei; a caracterului ilicit al acțiunii sau inacțiunii care a cauzat prejudiciul; a legăturii de cauzalitate dintre agravarea stării de sănătate și acțiunea sau inacțiunea ilicită a persoanei care a cauzat prejudiciul; și a vinovăției persoanei care a cauzat prejudiciul.

Problema legăturii de cauzalitate între o acțiune sau inacțiune ilicită și consecințele acesteia, ca unul dintre aspectele laturii obiective ale unei infracțiuni, trebuie să fie decisă de organele de drept, ținând cont de concluziile medicilor legiști.

Expertiza medico-legală și concluzia acesteia reprezintă proba cheie în vederea dovedirii vinovăției sau nevinovăției a lucrătorului medical.

Însă expertiza judiciară nu stabilește expresă a vinovăției sau a nevinovăției persoanei [8]. Este de competența exclusivă a instanței de judecată privind pronunțării unei sentințe de condamnare sau achitare în privința unui lucrător medical.

Există trei tipuri de răspundere pentru erorile comise de personalul medical: disciplinară, civilă și penală. În cadrul unui dosar penal, este posibil să se combine mai multe tipuri de răspundere.

Condițiile pentru răspunderea penală a unui lucrător medical sunt următoarele: o faptă săvârșită cu încălcarea regulilor sau metodelor aplicabile de acordare a asistenței medicale (protocoale clinice etc.); apariția unor urmări nefavorabile pentru pacient – sub formă de vătămare gravă a sănătății sau deces; existența unei legături de cauzalitate între fapta unui lucrător medical și consecințele nefavorabile care au avut loc.

Conform art. 213 Codul penal al RM, „Încălcarea din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat: a) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) decesul pacientului, se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani” [1].

Practica juridică și medicală demonstrează în mod convingător că, pe cât de înaltă este cultura juridică a personalului medical, cu atât aceștia își îndeplinesc cu mai multă acuratețe și rigurozitate îndatoririle profesionale,

cu atât mai mare este calitatea și siguranța activității medicale și cu atât mai bine sunt protejate drepturile și interesele legitime ale cetățenilor în sfera asistenței medicale.

În acest fel, prin drepturile pacientului se înțeleg toate posibilitățile de care dispune individul pentru a-și apăra interesele în calitatea sa de pacient, în obținerea asistenței medicale. Crearea și implementarea în practica medicală a protocoalelor clinice naționale asigură calitatea înaltă a asistenței medicale și siguranța pacientului. Protocoalele clinice sunt considerate obligatorii în practica juridică cu privire la investigarea cazurilor cu privire la erorile medicale.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195.
2. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 04.11.1950). Publicat: 31.05.1994 în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 135.
3. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Decizie de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 213 din Codul penal al RM (încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale). Chișinău, 14 mai 2018 <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/ro-d442018e41aa.pdf> (accesat la 22.11.2022).
4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Council of Europe. 67075 Strasbourg cedex. France. www.echr.coe.in (accesat la 22.11.2022).
5. Declarație Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948. Emitent Organizația Națiunilor Unite. Publicat în Broșura din 10 decembrie 1948.
6. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html> (accesat la 22.11.2022).
7. Lege nr. 263 din 27-10-2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Publicat: 30.12.2005 în Monitorul Oficial nr. 176-181, art. 867.
8. Lege nr. 264 din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic. Publicat: 23.12.2005 în Monitorul Oficial nr. 172-175, art. 839.
9. Lege nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. Publicat: 10.06.2016 în Monitorul Oficial nr. 157-162, art. 316.
10. Lege nr. 95 din 14 aprilie 2006 (**republicată**) privind reforma în domeniul sănătății. Emitent Parlamentul României. Publicat: 28.08.2015 în Monitorul Oficial nr. 652.

11. Дефекты оказания медицинской помощи (нормативно-правовые акты). [http://consultant.ru/law/podborki/defekty_okazaniya_meditsinskoj_pomos hi/](http://consultant.ru/law/podborki/defekty_okazaniya_meditsinskoj_pomos_hi/) (accesat la 22.11.2022).
12. Кодекс Республики Казахстан от 7 июля 2020 года № 360-VI «О здоровье народа и системе здравоохранения» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.11.2022 г.) https://online.zakon.kz/document/?doc_id=344644_37&pos=4471;-54#pos=4471;-54 (accesat la 22.11.2022).
13. Петрова Т.Н. Особенности расследования преступлений, связанных с некачественным оказанием медицинской помощи при родовспоможении. *Consilium Medicum*. 2017; 19 (6): 9-31.
14. Постановление Двадцатого арбитражного апелляционного суда РФ от 28.09.2020 № 20АП-5089/2020 по делу № А62-1733/2020. <https://20aas.arbitr.ru/> (accesat la 22.11.2022).

CZU 351.75

LIMITELE AUTONOMIEI LOCALE ÎN STATUL UNITAR ȘI INFLUENȚA ACESTEIA ASUPRA ORDINII PUBLICE

Ștefan BELECCIU,

doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-0786-8713

Rezumat

Nu ne propunem să răspundem la toate întrebările care frământă astăzi societatea și, în special, administrația într-un stat multiethnic, încercăm doar să ne expunem părerea subiectivă referitor la starea de fapt din Republica Moldova, prin prisma factorilor ce pot determina, după caz, fie pacea și buna înțelegere, fie apariția conflictelor interetnice.

Cuvinte-cheie: administrație, autonomie locală, autonomie specială, separatism, populație multiethnică, cadru juridic, conflict armat, criză politică.

Summary

We do not pursue the goal to answer all the questions, which rack the society nowadays, particularly – about administration in a polyethnic country. We only want to express our subjective opinion about the actual condition in the Republic of Moldova, through the prism of the factors that may lead, as the case may be, either to peace and good understanding, or to appearance of interethnic conflicts.

Key words: Administration, local autonomy, special autonomy, separatism, polyethnic population, legal framework, armed conflict, political crisis.

Una din problemele cu care se confruntă administrația în statele unitare, în procesul de realizare a sarcinilor ce-i revin, este cea a satisfacerii intereselor diferitelor minorități (grupări) etnice prin asigurarea liberei dezvoltări a acestora, excluzând orice fel de discriminare.

Problema rezolvării de către administrația publică, pe calea concilierii, a conflictelor dintre anumite grupări etnice (părți componente ale unui popor), a trecut în mileniul trei ca una de importanță primordială.

Un studiu în această materie este necesar pentru dezvoltarea științei administrației, în general, și pentru orientarea spre democratizare a administrației publice din Republica Moldova, în mod special.

Republica Moldova este o țară multiethnică, după cum sunt majoritatea țărilor lumii, și, în mod evident, se confruntă cu multiple probleme de conviețuire pașnică specifice coloritului etnic din acest spațiu.

Politica statului sovietic, din care până la 27.08.1991 a făcut parte republica noastră, a fost de a unifica în mod artificial etniile aflate pe întregul teritoriu al URSS, prin impunerea unei singure limbi oficiale (limba rusă), a unui sistem unic economic bazat pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, lăsând să se dezvolte doar parțial anumite elemente de cultură națională.

O dată cu destrămarea imperiului sovietic, cu declararea suveranității și independenței Republicii Moldova, problemele ce țin de relațiile inter-etnice - au devenit mult mai acute, în mare parte și din cauza acestei false unificări.

Nu ne propunem să răspundem la toate întrebările care frământă astăzi societatea și, în special, administrația într-un stat multiethnic, încercăm doar să ne expunem părerea subiectivă, referitor la starea de fapt din Republica Moldova, prin prisma factorilor ce pot determina, după caz, fie pacea și buna înțelegere, fie apariția conflictelor inter-etnice.

Unul din factori ține de originea și dezvoltarea istorică a celor mai numeroase grupări etnice de pe teritoriul Republicii Moldova. Acestea din urmă, în marea lor parte, au avut o intervenție și stabilire forțată în spațiul dat, ca urmare a războaielor de cotropire duse de statele vecine, unele etnii fiind așezate compact, altele - răzlețit pe întreg teritoriul. Anume așezările compacte ale grupărilor etnice au produs mari confuzii și dificultăți la democratizarea administrației publice în țara noastră din ultimele două decenii.

Un alt factor îl constituie cadrul juridic de reglementare a administrației publice, în special pe plan local, care se întemeiază pe înaltele principii democratice ale autonomiei locale și descentralizării serviciilor publice de interes local.

În același timp, ținem să menționăm și consacrarea constituțională a altei forme de autonomie - cea de statut juridic de autonomie „specială” acordat Găgăuziei (conform art. 111 al Constituției Republicii Moldova), unei unități administrativ-teritoriale de nivelul II, cu o populație de circa 200.000 locuitori, majoritatea găgăuzi. Dacă aparent, la acel moment (1994), soluția respectivă a calmat spiritul agresiv de amenințare a unității statale din partea acestei grupări etnice din sudul republicii, atunci, după cum vedem din diferendul transnistrean, autonomia „specială” nu este o soluție prea reușită, cu atât mai mult una universală, pentru păstrarea integrității teritoriale și a unității statale. Mai mult ca atât, din punct de vedere al științei dreptului, autonomia „specială”, bazată pe criteriul etnic, este o eroare și un precedent nedorit în dezvoltarea constituționalismului modern, care poate provoca și mai mult separatismul și ultranaționalismul.

Legislația Republicii Moldova conține un șir de prevederi democratice referitoare la organizarea și funcționarea autorităților administrative-teri-

toriale care oferă drepturi politice, economice și sociale egale tuturor cetățenilor, indiferent de originea lor etnică. În același timp, prin evidențierea unor anumite grupări etnice cărora legislația le acordă statut juridic special, se produce o discriminare a celorlalte grupări, indiferent de numărul reprezentanților acestora și forma lor de așezare: compactă sau mai puțin compactă, majoritate sau minoritate. Un stat unitar și democratic acordă autonomie administrativă egală tuturor unităților administrativ-teritoriale (comunităților locale), indiferent de coloritul lor etnic.

Factorul politic, fiind strâns legat de cel juridic, este determinat de cadrul normativ de reglementare a administrației publice. Prevederile legislative consacră principiul descentralizării serviciilor publice locale, care presupune transferul unui șir de competențe, ce aparțineau autorităților centrale, organelor reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale. În acest context, este necesar de menționat faptul că aceste competențe sunt de natură economică, socială, culturală și, în nici un caz, de natură politică. Într-un stat unitar, cum este și Republica Moldova, strategiile de dezvoltare politică a statului în întregime și a structurilor lui administrative rămân probleme de interes național, gestionate de către organele centrale și reprezentanții acestora în plan local, uniform și coerent pe întreg teritoriul țării.

Factorul economic este într-o strânsă interdependență cu toate celelalte aspecte enunțate mai sus. Economia socialistă, planificată în mod centralizat pe mai mulți ani, oferea cetățenilor un nivel de viață mai mult sau mai puțin decent, însă stabil, fapt ce a contribuit mult la anihilarea spiritelor ultranaționaliste, precum și la dezvoltarea spiritului de fraternitate, de apropiere a diferitelor etnii din acel spațiu.

În același timp, conflictele armate care au avut loc în spațiul fostului lagăr socialist au fost primate, mai des, prin prisma „vrajbei naționale”, ca și conflicte interetnice. Este probabil și prezența acestui factor, însă, dacă se ține cont de faptul că în perioada socialismului s-au format multe familii multietnice, factorul „vrajbei naționale” nu mai poate fi calificat ca determinant în aceste conflicte.

În această ordine de idei, considerăm drept factor esențial care a generat aceste situații de conflict criza politică și economică, sărăcia și pierderea speranței în ziua de mâine a majorității populației, și, în mod special, interesele politice meschine a celor care dețin puterea politică într-un anumit moment.

Nu putem lăsa fără atenție nici factorul social-cultural, care este strâns legat de ceilalți factori menționați anterior. Pentru a asigura echitatea socială, statul trebuie să dispună de o bază economică dezvoltată care ar completa libertatea individului din societate cu un suport material corespunzător și ar asigura un nivel decent de trai. În același timp, administrația trebuie să

valorifice eficient bogăția spirituală a poporului care este o sinteză a tradițiilor, moralei și culturii tuturor etniilor ce alcătuiesc poporul respectiv. Aspectul multietnic al unui popor este un prilej de îmbogățire reciprocă printr-o concurență sănătoasă care are drept scop final atingerea unui înalt nivel de cultură.

În prezent, Republica Moldova este împărțită sub aspect administrativ - teritorial în unități de nivelul unu - orașe (municipii), sate (comune); unități de nivelul doi - raioane și unitatea administrativ-teritorială cu statut special Gagauz-Yeri. Cele de nivelul unu și raioanele își exercită activitatea în baza principiului autonomiei locale consacrat în art. 109, iar ultima – în baza principiului de autonomie „specială” consacrat în art. 111 al Constituției Republicii Moldova:

„(1) Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine-stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural.

(2) Pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova.

(3) In unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative și executive potrivit legii.

(4) Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, la fel resurse naturale aflate pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie totodată baza economică a Găgăuziei.

(5) Bugetul unității teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6) Controlul asupra respectării legislației Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condițiile legii.

(7) Legea organică care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși în Parlament”.

Din alin. (1) al normei constituționale menționată supra, autonomia specială, acordată regiunii locuită în majoritate de găgăuzi ca grup etnic, nu este altceva decât autonomie politică sau legislativă.

Paradoxal este faptul că legiuitorul, obsedat de importanța autonomiei grupărilor etnice, a adoptat un cadru normativ destul de impunător (Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei nr. 344-XIII din 23.12.1994) de reglementare a autonomiei acestora, acordându-le chiar autonomie politică

cu drept de autodeterminare și de adoptare a legilor locale în aproape toate domeniile reglementate de legile organice.

Mai mult decât atât, după 30 de ani de independență și 28 ani de la adoptarea legii sus-numite în perioada când clasa politică din Republica Moldova ar trebui să revadă atitudinea diferențiată față de grupurile etnice de pe teritoriul țării, adoptând Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului (în vigoare de la 05.03.2013), permite ministrului afacerilor interne să numească în funcția de șef al Direcției de poliție a UTA Găgăuzia doar la propunerea guvernatorului Găgăuziei și numai cu acordul adunării populare. Numirea conducătorilor subdiviziunilor de poliție teritoriale în unitățile teritoriale de nivelul II în restul teritoriului țării intră în competența Șefului inspectoratului general de poliție și în aceste cazuri nu este nevoie de niciun acord al unui organ de administrație publică locală.

În același timp, autonomia locală administrativă, acordată comunităților locale și regionale din întreaga țară, rămâne și azi doar un principiu declarat în art. 109 al Constituției Republicii Moldova, fără o reglementare normativă detaliată de exercitare a acestuia. Legea privind descentralizarea administrativă adoptată la 28.12.2006, în vigoare de la 01.01.2007, a împiedicat foarte mult buna funcționare a autorităților publice locale din întreaga țară. În situația creată este foarte dificil pentru aceste autorități să se conducă în activitatea lor de principiul autonomiei locale.

Totodată, unul din focarele separatismului din Europa rămâne a fi teritoriul Republicii Moldova din stânga Nistrului, unde legislația țării nu este recunoscută și¹ nu este respectată. Inițial, și acest conflict a fost caracterizat ca unul inter-etnic. Conflictul armat din această regiune a fost provocat în anul 1992 de către forțele pro-imperiale sovietice și aveau ca obiectiv promovarea și intensificarea separatismului, dar și neadmiterea aderării Republicii Moldova la Organizația Națiunilor Unite. Cu toate acestea, la 2 martie 1992, tânărul nostru stat a fost primit în marea familie a popoarelor libere.

În urma acestui conflict armat din 1992, Republica Moldova a suferit o înfrângere politică, militară și morală în fața rebeliunii antistatale din Transnistria. O expresie politică a acestei înfrângeri a constituit Acordul cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona transnistreană a Republicii Moldova, semnat la 21 iulie 1992 la Moscova de președintele Moldovei Mircea Snegur și președintele Federației Ruse Boris Elțin. Însuși faptul că încetarea conflictului armat a fost obținut prin semnarea unui acord cu Federația Rusă, vorbește despre aceea că Rusia avea suficiente resurse în perioada disensiunilor pentru a nu admite escaladarea acestora într-un conflict armat, soldat cu pierderi a sute de vieți omenești din ambele părți. Documentul însă, a fost semnat numai după ce regimul separatist, cu implicarea deschisă a trupelor Armatei a 14-a, aflate de la 1 aprilie 1992 în

subordonarea Federației Ruse, a învins tânărul stat moldovenesc și a stabilit controlul deplin asupra a 12% din teritoriul lui [1].

Odată cu pierderea controlului efectiv în acest teritoriu, autoritățile constituționale ale Republicii Moldova nu au fost în stare să înregistreze eforturi concentrate, respectiv succese vizibile în vederea realizării și apărării drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv a libertății și siguranței persoanei. Treptat, acestea au declinat practic orice responsabilitate pentru situația cetățenilor din regiunea transnistreană, promovând o politică inconsecventă și incoerentă atât la nivel național cât și internațional [2, p. 17].

Incertitudinea politică oferă oportunități deosebite pentru a face o avere, dar ca să o păstrezi ai nevoie de stabilitate. În pofida independenței proclamată cu voce tare, Transnistria este privită de toată lumea ca parte, „regiune cu probleme” a Republicii Moldova. Regiunea transnistreană este una dintre zonele off-shore, prin intermediul căreia se săvârșesc acțiuni de contrabandă în proporții considerabile și se spală sume enorme de bani [3, p. 159]. Transnistria este un mic regat sovietic descompus, gestionat după principiul: „nimic nu se pierde, totul se vinde”. Regiunea separatistă din cadrul Republicii Moldova este un paradis pentru contrabandă de tot felul - de la alimente și medicamente falsificate la droguri din țările asiatice, tutun, alcool, țigări etc.

Chiar în timpul conflictului armat au fost depistate cazuri, când agenții economici, inclusiv de pe malul drept al Nistrului, profitau de starea de haos și lipsa oricărei legi în zona de conflict pentru realizarea diverselor operațiuni comerciale ilegale. În rezultatul crizei politice de la Chișinău, care a urmat după încetarea conflictului armat din vara anului 1992, inițiativa în structurile legislative și executive ale puterii centrale a fost preluată de acele forțe, atitudinile politice ale cărora erau în concordanță cu cele ale liderilor separatiști de la Tiraspol (poziția negativă față de destrămarea URSS, ura față de emanciparea națională a populației autohtone, față de noile forțe politice anticomuniste etc.). Acești factori au creat condiții favorabile pentru activități economice ilegale, realizate de structurile criminale organizate, de funcționarii corupți (sau prin contribuția lor) de pe ambele maluri ale Nistrului și pentru „simbioza” firească a structurilor criminale cu structurile puterii (constituționale de la Chișinău și anticonstituționale de la Tiraspol). Este suficient de menționat, că liderul separatist de la Tiraspol din acea perioadă, Igor Smirnov, l-a numit pe propriul fiu în funcția de șef al Comitetului vamal. Interesul structurilor criminale față de Transnistria a fost determinat și de faptul, că în această zonă erau stocate cantități enorme de muniții și armament.

Acum, după 30 de ani în care au fost întreprinse, fără nici un rezultat, diverse încercări de rezolvare a acestui conflict pe cale pașnică, ne dăm

bine seama că acest caracter multietnic al populației de pe ambele maluri ale Nistrului nu a fost și nici nu poate fi motivul declanșării războiului și separatismului. Adevăratul motiv rămâne lipsa voinței clasei politice de unificare a statului, lipsa maturității politice și lupta pentru putere a liderilor politici.

Criza politică care durează de la înființarea Republicii Moldova ca stat independent (27.08.1991), conjugată cu o criză economică de aceeași intensitate, este o povară prea grea pentru orice popor. Aceste două fenomene negative sunt interdependente și administrația urmează să determine adevăratele cauze ale declanșării lor și să întreprindă măsuri complexe pentru revenirea la normalitate. Instabilitatea politică reprezintă una din piedicile fluxului de investiții străine, care ar putea contribui la relansarea economiei.

În această situație sarcina de bază a administrației publice este de a organiza și utiliza în mod eficient (în baza principiilor economiei de piață și a liberei concurențe) potențialul uman și economic intern pentru a ridica nivelul de trai al populației.

Nu ne rămâne decât să concluzionăm că multietnia unui popor nu este o piedică în dezvoltarea democrației, ci este o stare a lucrurilor (un adevăr istoric) care trebuie luată în considerație în mod obiectiv în organizarea procesului de funcționare a administrației publice. Ignorarea de către administrație a intereselor (sau privilegierea) anumitor grupări etnice așezate în țară sau preocuparea prea mare de acestea încât să pună în defavoare națiunea de origine (majoritară), asociate cu sărăcia și disperarea, constituie motivul de bază al conflictelor interetnice. De multe ori, însă, conflictelor generate de interese politice li se atribuie un colorit inter-etnic, confruntând anumite grupări etnice într-o luptă din care nici o parte nu va câștiga

Prin urmare, în cazul în care administrația publică s-ar conduce în activitatea sa de înaltele principii democratice și ar ține cont de interesele tuturor grupărilor etnice, asigurând participarea nestingerită a reprezentanților acestora la rezolvarea celor mai importante probleme de stat, și, dacă și-ar îndeplini misiunea sa de bază – cea de asigurare a unui nivel de trai decent tuturor cetățenilor, cu certitudine o bună parte din conflicte, inclusiv de natură inter-etnică, nu ar exista.

Referințe bibliografice

1. Nantoi Oazu, Conflictul din zona de est a Republicii Moldova. Aspecte economice, <http://transnistria.md/ro/articles/0/541/>.
2. Libertatea și securitatea persoanei în regiuni de conflict, Asociația Promo - LEX", Chișinău, 2009.
3. David Mihail, Economia subterană și spălarea banilor - studiu criminologic, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2007.

CZU: 342.7+341.231.14

MECANISME NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Andrei PÂNTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0001-8655-3770

Cristina CEBAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0002-4971-3496

Rezumat

Recunoașterea universală a drepturilor reprezintă un rezultat al evoluției umanității, a unui demers care se regăsește în diferite măsuri, mai clar sau mai puțin clar exprimate, în toate curentele de gândire, în toate religiile și în toate revoluțiile. O societate cu adevărat democratică își propune implementarea mecanismelor de protecție a drepturilor omului, alocând resurse umane și financiare pe măsura în care își dorește consolidarea acestor valori deosebit de importante pentru întreaga omenire, dar mai cu seamă pentru generațiile viitoare.

Respectarea și implementarea rigorilor în vederea protecției și garantării drepturilor omului azi este o perspectivă de viitor, atunci când aceasta va deveni un mod de viață firesc, într-o societate sigură, unde omul se simte cu adevărat protejat.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, mecanisme de protecție, Procuratură, Avocatul poporului, supraveghere, jurisprudență, Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Summary

The universal recognition of rights is a result of the evolution of humanity, of an approach that can be found in different measures, more clearly or less clearly expressed, in all currents of thought, in all religions and in all revolutions. A truly democratic society proposes the implementation of mechanisms for the protection of human rights, allocating human and financial resources to the extent that it wishes to strengthen these particularly important values for all of humanity, but especially for future generations.

Respecting and implementing the rigors in order to protect and guarantee human rights today, is a future perspective, when it will become a natural way of life, in a safe society, where person feels truly protected.

Keywords: human rights, protection mechanisms, Prosecutor Office, Ombudsman, supervision, jurisprudence, Universal Declaration of Human Rights.

Introducere. „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității” [1, art. 1], adică fiecare

individ dobândește la naștere anumite drepturi inalienabile.

Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului reprezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state [2].

Astfel, un mijloc efectiv și important privind protecția drepturilor fundamentale ale omului îl constituie recursul la organismele jurisdicționale internaționale. Acceptarea acestui mijloc a constituit rezultatul unei îndelungi evoluții și, mai ales, o consecință importantă a schimbării mentalității cu privire la relația dintre individ, statul suveran și comunitatea internațională.

Asigurarea compatibilității și conformității normelor naționale cu ordinea juridică instituită de Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [3] de la Roma din 4.XI.1950 [4], dezvoltată ulterior în Protocoalele adiționale la Convenție, se realizează de către statele părți la Convenție prin îndeplinirea obligațiilor prevăzute de dispozițiile acesteia.

Aplicarea mecanismului internațional de control, în calitate de garanție subsidiară și complementară a sistemului constituțional de protecție a drepturilor omului, este reglementată de Convenția pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților fundamentale ale Omului în art. 34 și 35, coroborat cu art. 13. Aceste norme prevăd dreptul la un recurs individual „după epuizarea căilor de recurs interne” (art. 34) și dreptul la un recurs efectiv în fața unei instanțe naționale „chiar și atunci când încălcarea (drepturilor și libertăților prevăzute de Convenție) s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale” (art. 13).

Justiția în Republica Moldova se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție și prin alte instanțe judecătorești în conformitate cu Constituția, Legea privind organizarea judecătorească, Legea cu privire la statutul judecătorului și alte acte legislative.

Potrivit legislației, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești, soluționarea litigiilor apărute în cadrul aplicării legilor, garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Prin activitatea sa CSJ asigură respectarea principiului prezumției nevinovăției și principiului supremației legii, contribuie la constituirea unui stat de drept.

Instanțele judecătorești înfăptuiesc justiția în scopul apărării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și ale asociațiilor acestora, ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor.

Un mecanism separat național de protecție a drepturilor omului este

Procuratura. Potrivit art. 124 din Constituția Republicii Moldova (Monitorul Oficial, 1994, nr. 1, art. 1) și art. 1 din Legea LP3/2016 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură (Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 69-77), Procuratura este o instituție publică autonomă în cadrul autorității judecătorești care, în procedurile penale și în alte proceduri prevăzute de lege, contribuie la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății [5, art. 1].

Procuratura este independentă de puterile legislativă, executivă și judecătorească, de orice partid politic sau organizație social-politică, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane. Imixtiunea în activitatea Procuraturii este interzisă. Procuratura cooperează cu alte autorități pentru realizarea funcțiilor prevăzute de lege [5, art. 3, alin (3)].

În cadrul examinării în instanța de judecată a cauzelor penale, în care procedura a fost intentată de procuror sau la care participarea lui este prevăzută de lege, acesta este în drept să utilizeze, după caz, căi ordinare și extraordinare de atac împotriva hotărârilor pe care le consideră ilegale sau neîntemeiate [6].

Funcția supravegherii generale acordată procuraturii, într-o formă modernizată, este păstrată în unele state europene ca: Austria, Spania, Columbia, China, Ungaria. În altele state, această funcție este transferată unor alte organe statale. Astfel, în Estonia atribuțiile supravegherii generale, atribuite anterior procuraturii, au fost transmise parțial unui cancelar de stat al Ministerului Justiției. Cancelarul de stat verifică legalitatea actelor emise de autoritățile publice centrale sau locale. Dacă cancelarul stabilește că un anumit act al puterii executive nu este emis în conformitate cu legea, propune organului emițător printr-o procedură prealabilă să anuleze actul în termen de 20 zile. Dacă instituția emițătoare nu declară actul nul cancelarul de stat poate declara actul nul prin instanța de judecată.

Cu referire la o serie de cauze, Comisia de la Veneția a criticat continuarea puterilor de supraveghere în materie de instrumentare din procuratura fostelor țări comuniste pe motivul că acestea afectează funcția judiciară și încalcă principiile separării puterilor în stat. În Avizul său cu privire la legea federală a procuraturii din Federația Rusă, Comisia a afirmat: „funcția de supraveghere generală apare ca fiind sarcina principală a Parchetului”.

O asemenea abordare creează neliniște. Această funcție de supraveghere generală, definită în linii mari, a fost o componentă logică a sistemului de unitate de putere și a rezultat din lipsa de instanțe administrative și constituționale în cadrul aceluși sistem și a unui avocat al poporului (ombudsman). Procurorul combina funcțiile diverselor organe cu funcția sa de supraveghere generală. Justificarea unei astfel de definiții largi a rolului Parchetului dispare în momentul în care sunt constituite alte instituții pentru garantarea ordinii de drept și respectarea drepturilor civile. Într-un stat de drept, democratic,

apărarea principiului supremației legii revine în sarcina instanțelor independente. Gama largă a puterii de supraveghere exercitate de Procurorul General asupra autorităților statului comparată cu funcțiile instanței în acest domeniu, riscă să inhibe instanțele în efortul de elaborare a propriilor soluții și acționează ca o frână asupra dezvoltării dreptului administrative [7].

În conformitate cu legislația altor state, constat că Finlanda, Irlanda, Marea Britanie, Danemarca, Suedia, Olanda, Malta, Islanda, Norvegia, Portugalia sunt țările în care procuratura are atribuții exclusiv în cadrul urmăririi penale și al susținerii învinuirii în instanța de judecată [8, p. 45].

Dintre mecanismele cunoscute pe plan internațional pentru garantarea drepturilor omului, mecanismele jurisdicționale și-au dovedit în practică cea mai mare eficacitate. Acest tip de mecanism este caracteristic sistemelor regionale de protecție a drepturilor omului.

Dacă e să ne referim la rolul Ombudsmanului în asigurarea respectării drepturilor omului, atunci factorii interni se reduc la aceea, că necesitatea în instituirea acestei instituții în legislația națională apare atunci, când trebuiau apărate drepturile cetățenilor împotriva abuzurilor din partea autorităților administrației publice, cât și creșterea continuă a numărului funcționarilor aparatului de stat și deficitul de informație a Parlamentului asupra activității puterii executive [9].

În Republica Moldova această instituție poartă denumirea de „instituția avocatului poporului”, care are menirea să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile. Crearea instituției avocatului poporului (Ombudsmanului) în țara noastră a constituit un pas important în dezvoltarea proceselor democratice, orientate la întărirea statutului persoanei, garantarea realizării drepturilor și libertăților constituționale ale omului.

Cu referire la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în calitate de mecanism de protecție a drepturilor omului, aceasta reprezintă jurisdicția internațională competentă să examineze cauze grave de încălcare ale drepturilor și libertăților omului, garantate de Convenția europeană a drepturilor omului. În activitatea sa jurisdicțională, mai bine de șase decenii, Curtea Europeană prin jurisprudența sa formulează un ansamblu de concepte de diferit grad de complexitate, care edifică veritabile standarde ale drepturilor omului, ce urmează a fi aplicate de statele justițiabile la nivel intern. Jurisprudența degajată de Curte, constituie o veritabilă sursă de conformitate pentru instanțele judecătorești naționale în procesul soluționării cauzelor penale la nivel național, în vederea organizării unei garantări practice eficiente a drepturilor și libertăților recunoscute. Jurisprudența Curții este de o

aplicabilitate directă în ordinea juridică internă, fapt ce presupune că soluțiile pronunțate de magistrații europeni urmează a fi urmărite de către instanțele de judecată naționale în practica sa judiciară pe marginea spețelor similare, fiind astfel stabilit un grad de protecție adecvat, larg sau mai îngust ca limite, drepturilor consacrate [10].

Prin Convenția de la Haga a luat naștere Curtea Permanentă de Arbitraj, însă doar un număr mic de litigii au fost deduse spre soluționare acesteia. Din acest considerent rolul acesteia în prezent este acela de a propune candidați la Curtea de Justiție Internațională.

Așadar, Curtea Permanentă de Arbitraj de la Haga, așa cum o arată și denumirea acesteia, este o jurisdicție facultativă la care părțile aflate în conflict pot apela în vederea soluționării litigiilor pe calea arbitrajului.

Din momentul înființării Organizației Națiunilor Unite, s-a statuat, în cuprinsul articolului 95 din Cartă, că organul judiciar principal al Națiunilor Unite este Curtea Internațională de Justiție la care vor fi părți toate statele membre ale Organizației Națiunilor Unite.

Un alt mecanism de protecție a drepturilor omului îl reprezintă Curtea Penală Internațională, care este expresia acțiunii colective a statelor membre la un tratat, care a înființat o instituție jurisdicțională cu caracter permanent, cu competență obligatoriu pentru statele-părți. Prin urmare, Curtea Penală Internațională a fost creată prin acordul de voință al Statelor Părți, cu alte cuvinte prin consensul acestora și nu de către un organism internațional astfel încât existența ei nu depinde de un asemenea organism.

Curtea Penală Internațională este, deci, o anexă a jurisdicției penale naționale, ca parte integrantă a legii naționale, în urma ratificării Statutului de către parlamentele statelor respective. Ea nu încalcă suveranitatea națională, așa cum nu trece peste competente sistemelor judiciare naționale, care sunt capabile să investigheze și să judece crimele internaționale. Deci, jurisdicția penală națională are prioritate asupra jurisdicției Curții Penale Internaționale [8, p. 160].

Cu referire la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, aceasta a fost concepută ca mecanism comun al CECO, CEE și CEEA atât pentru rațiuni de ordin practic, cât și, mai ales, pentru crearea unei unități în aplicarea și interpretarea tratatelor, dar și pentru a permite rezolvarea eventualelor conflicte de competență dintre comunități.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene cuprinde Curtea de Justiție, Tribunalul și tribunale specializate. Conform prevederilor, Curtea de Justiție a Uniunii Europene reprezintă în lumina prevederilor Tratatului reformat, un ansamblu de instanțe, fiecare dintre acestea având competențe specifice.

În practica CJUE aplicarea principiului non bis in idem s-a pus într-o serie de cazuri vizând aspecte privind: calificarea unor sancțiuni ca penale sau nepenale, caracterul (ne)definitiv al hotărârii penale, caracterul soluți-

ilor dispuse de procuror, motivele care au stat la baza soluțiilor de achitare (de ex. lipsa de probe, prescripția), concursul de infracțiuni, caracterul transnațional al unor infracțiuni, etc. În conturarea noțiunii speciale de instanță judecătorească cu competență specială în materie penală, Curtea a stabilit că trebuie pornit de la interpretarea noțiunii generale de „instanță judecătorească”, în circumscrierea căreia, în baza unei jurisprudențe constante, Curtea ia în considerare un ansamblu de elemente, precum originea legală a organului, caracterul său permanent, caracterul obligatoriu al competenței sale, natura contradictorie a procedurii, aplicarea de către organ a normelor de drept, precum și independența acestuia [11].

Astfel, art. 50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2012/C 326/02) [12] intitulat „Dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceiași infracțiune”, prevede că „nimeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea”. Conform art. 54 alin. (3) din capitolul 3 „Aplicarea principiului non bis in idem” din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985: „O persoană împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă într-un proces pe teritoriul unei părți contractante nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă parte contractantă pentru aceleași fapte, cu condiția ca, în situația în care a fost pronunțată o pedeapsă, aceasta să fi fost executată, să fie în curs de executare sau să nu mai poată fi executată conform legilor părții contractante care a pronunțat sentința [13].

În vederea unei cooperări eficiente a protecției drepturilor omului pe plan internațional, Comisia Europeană scoate în evidență unele probleme, sprijinind garantarea de procese echitabile prin impunerea de standarde minime la nivelul UE pentru drepturile persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea unei infracțiuni. Uniunea Europeană a adoptat deja norme privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale (IP/10/1305) și a propus norme comune pentru a garanta faptul că persoanele suspectate sunt informate în legătură cu drepturile lor (IP/10/1652). Se preconizează adoptarea de norme suplimentare pentru a asigura accesul la asistența juridică prin intermediul unui avocat și dreptul de a comunica atât cu membrii familiei, cât și cu angajatorii. Aceste măsuri se vor aplica persoanelor suspectate pe numele cărora s-a emis un mandat european de arestare, ceea ce va contribui la asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora.

Statele membre ale UE pot îmbunătăți modul în care funcționează sistemul, care este bazat pe încrederea reciprocă între sistemele judiciare naționale. Statele membre ar trebui să utilizeze mandatul european de arestare respectând pe deplin drepturile fundamentale și ținând seama, pentru fiecare caz în parte, de necesitatea reală a extradării.

„Mandatul european de arestare este un instrument important pentru a prinde infractori, dar statele membre ar trebui să se asigure că acesta este utilizat corect”, a declarat doamna Viviane Reding, vicepreședinte al Comisiei și comisar UE pentru justiție. „Guvernele naționale trebuie să își consolideze încrederea reciprocă în sistemele lor judiciare pentru ca mandatul european de arestare să funcționeze chiar și mai eficient. Având în vedere implicațiile importante din perspectiva drepturilor fundamentale, mandatele europene de arestare nu ar trebui emise în mod mecanic sau automat, pentru infracțiuni care nu prezintă o importanță deosebită, precum furtul unei biciclete”.

Raportul Comisiei evaluează modul în care statele membre au pus în aplicare din 2007 mandatul european de arestare și face bilanțul funcționării acestuia până în prezent. Între 2005 și 2009, statele membre au eliberat 54 689 de mandate europene de arestare, ceea ce a avut ca rezultat predarea a 11 630 de persoane suspectate. În aceeași perioadă, mandatul de arestare a avut un efect marcant în accelerarea transferului între țările UE al persoanelor suspectate de săvârșirea unei infracțiuni. Înainte de utilizarea mandatului de arestare, procesul de extrădare dura, în medie, un an, această perioadă reducându-se în prezent la 16 zile în cazul în care persoana suspectată este de acord să se predea și la 48 de zile în caz contrar. Prin urmare, mandatul european de arestare a devenit un instrument-cheie în lupta împotriva criminalității și un aspect important de securitate internă a UE.

Subliniind succesul mandatului european de arestare în furnizarea unei metode eficiente de a extrăda suspecti într-o Uniune fără frontiere, Comisia recunoaște, de asemenea, că modul în care acesta funcționează ar putea fi îmbunătățit. Raportul evidențiază faptul că eficacitatea mandatului european de arestare poate fi afectată de îngrijorări legate de respectarea drepturilor fundamentale în statele membre și o posibilă utilizare excesivă a mandatelor în cazuri care nu prezintă o importanță deosebită.

Prin urmare, societatea civilă, fiind într-o permanentă confruntare cu fenomenul criminalității organizate, cu formele aparent legale ale unor regimuri politice dictatoriale ce duc la uzurparea puterii statale în raport cu cetățenii proprii sau expansiuni asupra altor națiuni, exemplificate prin confruntările actuale armate regionale și inter-regionale, inclusiv cu caracter mondial, caută posibilități de îmbunătățire a funcționării mecanismelor de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Realitatea demonstrează că nu întotdeauna „bunele intenții” ale unor pseudo-lideri naționali corespund scopurilor declarate public, deviind de fapt de la standardele democratice și creând grave derapaje de la aceste standarde, prin urmărirea propriului beneficiu.

În consecință, rezultatele sunt unele foarte grave și afectează durabil drepturile și libertățile fundamentale ale omului, înregistrând un regres considerabil în plan național și internațional. Doar cooperarea eficientă a comunități

internaționale în vederea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului poate aduce rezultate și atingerea scopurilor propuse în acest sens.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948, adoptată și proclamată de Adunarea generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948.
2. Odină N.A. Considerații cu privire la mecanisme de protecție și garantare a drepturilor omului, http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200612/recjurid061_24F.pdf.
3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, amendată prin protocoalele nr. 3 din 6 mai 1963, nr. 5 din 20 ianuarie 1966 și nr. 8 din 19 martie 1985 și completată cu Protocolul nr. 2 din 6 mai 1963, a fost ratificată prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994.
4. <https://www.echr.coe.int>.
5. Legea LP3/2016 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. Publicat: 25.03.2016 în Monitorul Oficial nr. 69-77.
6. Pântea Andrei. Drept procesual penal. Partea specială. Suport de curs. Tipografia PP „Pulsul vieții”, Chișinău, 2022. 125 p. ISBN: 978-9975-63-482-3.
7. James Hamilton. Procurorii generali și încrederea publicului, procurorul și principiul supremației legii, Summit-ul Mondial al Procurorilor Generali și Procurorilor Șefi, București, 23-25 martie 2009.
8. Pântea Andrei, Ceban Cristina, Pântea Serghei, Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului. Chișinău, 2022, p.p. 45-160. ISBN 978-9975-3568-0-0.
9. Pântea Andrei. Organele de ocrotire a normelor de drept. Suport de curs. Tipografia PP „Pulsul vieții”, Chișinău, 2022. 153 p. ISBN 978-9975-63-483-0.
10. Pântea Andrei. Tratatamentul bănuielii rezonabile în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În: Materialele Conferinței „Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, Ediția 5, Vol.1, 2016, pp. 147-152.
11. Pântea Andrei, Ceban Cristina. Aspecte privind aplicarea principiului non bis in idem în practica penală a CJUE. În: Materialele Simpozionului Internațional „Economic and legal aspects of digitalization in the context of globalization” march 4-5, 2022, ISBN 978-9975-3527-3-4, pp. 141-146.
12. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C326/391 din 26.10.2012.
13. Acordul Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune (JO 2000, L 239).

CZU 343.359.2

ZONELE OFFSHORE (PARADISURILE FISCALE) ȘI ROLUL LOR ÎN SPĂLAREA BANILOR

Iurie LARII,

doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-4277-535X

Mihail DAVID,

doctor în drept, IPA, România
ORCID: 0000-0001-6779-2485

Rezumat

Analiza fenomenului spălării banilor denotă că, indiferent de natura infracțională a sursei de proveniență, banii „murdari” circulă în toată lumea prin aceleași canale geografice și instituționale deschise crimei organizate. Este evidentă existența unor teritorii privilegiate în acest univers financiar, unde pot fi efectuate tranzacții imense fără nicio posibilitate de control. Utilizând instituțiile bancare, infractorul apelează adeseori la cele aflate în zonele offshore sau în așa-numitele „paradisuri fiscale”. Într-un sens strict, aproape fiecare țară din lume poate fi considerată un paradis fiscal, pentru că, într-o formă sau alta, companiilor și persoanelor fizice străine li se oferă diferite stimulente pentru a încuraja investițiile lor și a promova creșterea economică. Totuși există unele zone geografice (țări, regiuni, orașe etc.) în care nu se solicită acte doveditoare ale provenienței banilor, aceștia fiind obținuți deseori din diverse activități infracționale, precum: trafic ilicit de droguri, trafic de persoane, prostituție, contrabandă cu arme, muniții, obiecte de anticariat etc.

Cuvinte-cheie: zonă offshore, paradis fiscal, paradis financiar, spălarea banilor, creditor fictiv, investitor fictiv.

Summary

The analysis of the money laundering phenomenon shows that, regardless of the criminal nature of the source, “dirty” money circulates throughout the world through the same geographical and institutional channels open to organized crime. It is obvious that there are privileged territories in this financial universe, where huge transactions can be carried out without any possibility of control. Using banking institutions, the criminal most often turns to those located in offshore areas or in the so-called “tax havens”. In a strict sense, almost every country in the world can be considered a tax haven, because in one form or another, foreign companies and individuals are offered various incentives to encourage their investments and promote economic growth. However, there are some geographical areas (countries, regions, cities, etc.) where documents proving the origin of the money are not required, these being often obtained from various criminal activities, such as: illicit drug trafficking, human trafficking, prostitution, smuggling arms,

ammunition, antique items, etc.

Keywords: *offshore area, tax haven, financial haven, money laundering, fictitious creditor, fictitious investor.*

Sistemul economic mondial, integrat și globalizat, absoarbe anual miliarde de dolari proveniți din infracțiuni și fraude. Banii „murdari” ca produs financiar al afacerilor cu droguri, armament, contrabandă, industrie pornografică, prostituție etc. sunt plasați în bănci și alte instituții de investiții (de cele mai multe ori acestea aflându-se în diferite zone offshore catalogate ca paradisuri fiscale), după ce călătoresc prin circuite mondiale ale finanțelor pentru a fi legalizați prin metode aparent nedetectabile.

Termenul de „paradis fiscal” este deseori folosit incorect. Pentru a descrie o țară din acest punct de vedere ar trebui utilizat termenul de jurisdicție a secretului financiar. Un anumit grad de discreție financiară și bancară este caracteristic tuturor statelor. Aproape toate statele impun un anumit nivel de protecție pentru informațiile bancare și comerciale, dar și cele mai multe dintre ele nu vor ocroti aceste informații în cazul unei anchete desfășurate de organele legale dintr-o țară străină. O jurisdicție a secretului bancar și financiar va refuza însă aproape întotdeauna să-i încalce propriile sale legi cu privire la secretul bancar, chiar și atunci când ar putea fi vorba despre o violare gravă a legilor unei țări.

În opinia unor autori, sunt considerate paradisuri fiscale: Panama, Cayman, The Common Wealth of the Bahamas, Bermude, The Channel Island, The Island of Man, Liechtenstein, Montserrat, The Netherlands Antilles [1, p. 171-173].

Gheorghe Nistoreanu și Costică Păun mai adaugă la paradisurile fiscale Singapore, Hong-Kong și Elveția [2, p. 251].

Marile scandaluri financiare apărute în ultimii ani sunt marcate de aceeași trăsătură: formațiunile criminale profită din plin de toate facilitățile oferite de paradisurile financiare și centrele bancare offshore (în afara țării de reședință) în scopul spălării profiturilor ilicite, aspect care impietează asupra investigațiilor penale în acest domeniu.

Apariția paradisurilor fiscale a fost determinată în unele cazuri de lipsa resurselor interne, lipsă care a fost compensată de către autoritățile statului respectiv prin acordarea de facilități fiscale societăților comerciale și instituțiilor financiare, în scopul ca acestea să-și stabilească sediul în statul respectiv. Astfel, s-a ajuns la situația în care aproape jumătate din fluxul financiar mondial se derulează prin canale offshore: bănci, societăți de asigurări, fonduri mutuale, fundații și holdinguri [3, p. 41].

Un paradis financiar ideal prezintă următoarele trăsături [4, p. 100]:

- nu există înțelegeri privind schimbul de informații cu alte țări;

- corporațiile internaționale pot fi create cu formalități minime;
- asigurarea secretului bancar pentru aceste corporații;
- legi foarte aspre pentru încălcarea secretului bancar;
- o foarte dezvoltată activitate turistică prin care se pot justifica intrările de bani lichizi;
- utilizarea unei valute universale, preferabil dolarul american, ca monedă locală;
- un guvern relativ invulnerabil la presiunile externe;
- un grad înalt de dependență economică în sectorul serviciilor financiare;
- existența unor moderne sisteme de comunicare (cablu telefonic, telex) care le leagă de alte țări;
- o amplasare geografică favorabilă călătoriilor de afaceri din și spre țările vecine bogate.

Paradisurile fiscale reprezintă în ultimă instanță o componentă importantă a crimei organizate. Ele sunt folosite pentru spălarea banilor proveniți dintr-o mare diversitate de activități ilegale (trafic de droguri, evaziune fiscală, contrabandă) [5, p. 17-19].

Paradisurile financiare pun la dispoziția investitorilor străini o gamă foarte largă de servicii, fără obligația dezvoltării originii banilor, începând cu înregistrarea corporațiilor internaționale și sfârșind cu operațiunile bancare ce nu fac obiectul autorităților. Deși secretul bancar și paradisul financiar sunt două noțiuni distincte, ele au în comun atât scopurile legitime, cât și justificarea comercială. În același timp, ele oferă o protecție nelimitată infractorilor dispuși să facă afaceri cu orice preț. Trebuie adăugat că o țară este considerată paradis fiscal de către companiile și persoanele fizice străine cărora li se oferă stimulente pentru a încuraja investițiile lor, însă populația locală nu va percepe la fel politica statului, deoarece guvernul percepe impozite pe veniturile personale, taxe asupra importurilor și exporturilor, impozite asupra succesiunilor și donațiilor, impozite asupra proprietăților imobiliare etc.

Autorul român Petruț Ciobanu detașează în cadrul paradisurilor financiare așa numitele „rairi bancare”, adică acele țări care sunt interesate mai mult de secretul bancar decât de reducerea de taxe. Aceste „rairi bancare” sunt de fapt țări cu un potențial economic solid care oferă diferite facilități pentru aporturile substanțiale de capital provenit din alte țări [3, p. 41].

Caracteristicile paradisurilor fiscale fac din acestea o atracție deosebită pentru reciclatorii de fonduri, deoarece ele furnizează un val de secret asupra tranzacțiilor, astfel încât proprietarul unei societăți încorporate în paradisul fiscal nu poate fi asociat cu fluxul de fonduri. Mai mult ca atât, sistemele bancare și de comunicații moderne de care dispun țările „paradisuri fiscale” permit deplasarea rapidă a fondurilor. Toate tipurile de corporații

Înregistrare în paradisurile fiscale (societăți generale, bănci offshore, societăți de asigurări captive etc.) pot fi utilizate de reciclatorii de fonduri în toate etapele procesului de spălare a banilor: plasare, stratificare sau integrare.

În Republica Moldova, una din schemele de spălare a banilor întâlnită frecvent este cea realizată prin intermediul regiunii separatiste transnistrene. Spre exemplu, venitul ilicit se plasează într-un cont al unei băncii din Transnistria, unde depunătorul, încheind un contract fictiv de împrumut cu un agent economic din respectiva zonă offshore, transferă banii pe contul debitorului. Ultimele, la rândul său, încheie și el un contract de împrumut cu un agent economic terț. Se face cesiunea de creanță, terțul transferând banii într-o bancă, spre exemplu din Elveția sau Austria, pe contul persoanei care inițiază schema de spălare a banilor.

Offshore este teritoriul destinat atât pentru centre financiare internaționale, cât și pentru unele operațiuni bancare. Zonele offshore constituie o sursă puternică ce absoarbe criminalitatea organizată internațională, fiind și un canal de exploatare a capitalurilor din țară, a spălării banilor și evaziunii fiscale. Aceste zonele se caracterizează, în principal, prin absența înregistrărilor referitoare la conducătorii de facto ai companiilor, interdicția legislativă de divulgare a informației privind aceste zone, nedorința vădită a conducerii acestora de a colabora, din considerentul că în majoritatea zonelor evaziunea fiscală nu constituie o infracțiune în scopul spălării de capitaluri. În unele state, legislațiile interne interzic efectuarea operațiilor prin intermediul instituțiilor financiare din zonele offshore, în altele legea nu interzice astfel de operațiuni. În statele unde valuta națională este supusă permanent inflației, legiuitorul poate stabili limitări în ce privește schimbul ei în scopul împiedicării realizării valutei mai puternice. De regulă, zonele offshore sunt cele care acordă servicii de convertire a valutei pentru străini.

Elementul distinctiv al offshore-ului îl constituie confidențialitatea. Mai mult ca atât, majoritatea zonelor offshore nu recunosc hotărârile instanțelor judecătorești străine. Plasarea veniturilor în aceste zone se efectuează prin diverse metode, precum:

- transportarea fizică – valuta obținută ilegal poate fi plasată în zonele offshore prin bagaje, intermediari etc.;
- transferuri bancare;
- cecuri expediate prin poștă sau în mod fizic;
- persoane de încredere, contabil – care transferă banii pe contul de trust, după care o altă persoană le transferă în zona offshore;
- serviciile telegrafice (Western Union, American Express etc.) se pot face prin transferuri fără a solicita identificarea precisă a expeditorului, iar prin aplicarea parolelor poate fi evitată și identitatea beneficiarului.

Odată ajunse în zonele offshore veniturile sunt stratificate și urmează

a fi supuse reintegrării. În opinia unor autori [6, p. 36-37], cele mai răspândite metode de reîntoarcere a veniturilor în țara de origine sunt:

- credite fictive – corporațiile fictive pot deschide conturi bancare în străinătate, după care cecurile se transmit prin poștă în statul originar în calitate de credite de la aceste companii fictive;
- investitori fictivi – afacerea ilegală se organizează în statul de origine, iar investitorii fictivi, de obicei, plasați peste hotare, sunt utilizați pentru acordarea de capital;
- comisioane – se plătesc pentru găsierea investitorilor în vederea exercitării unei afaceri, negocieri pentru achiziționarea imobilelor etc.;
- cecuri și transferuri;
- transferarea fizică.

Aceste metode pot fi aplicate atât separat, cât și în cumul. În același timp, pot fi evidențiate și alte metode. De exemplu, clienți prezentați de către o filială, sucursală sau altă bancă din străinătate, cu sediul în țara în care activitatea de producere sau de trafic de droguri constituie o componentă importantă a economiei; folosirea de scrisori de credit sau alte metode financiare pentru a transfera bani în țările care nu corespund afacerilor obișnuite ale clientului; clienții ce efectuează tranzacții mari și sistematice, inclusiv prin transfer electronic, care nu pot fi clar identificate ca fiind de bună credință sau clienți care primesc plăți mari și sistematice din țări care sunt asociate în mod obișnuit cu producerea, prelucrarea și realizarea drogurilor, cu organizații teroriste prescrise „paradisuri fiscale”; alcătuirea unor balanțe mari care nu corespund cifrei de afaceri obișnuite a firmei clientului și transferurile ulterioare în conturi deținute în străinătate; transferuri electronice inexplicabile de fonduri pe o bază interioară sau exterioară ori fără a trece printr-un cont; solicitările frecvente de emitere a cecurilor de călătorie, trate de monedă străină sau alte instrumente negociabile; plata frecventă a cecurilor de călătorie și a altor instrumente negociabile, mai ales dacă acestea provin din străinătate.

Potrivit unui Raport al Organizației Națiunilor Unite [7], țările, teritoriile, orașele sau zonele care prezintă caracteristicile tipice paradisurilor financiare sunt următoarele:

- în *Europa*: Andorra, Cipru, Gibraltar, Insula Man, Insulele Canalului, Liechtenstein, Luxemburg, Malta, Monaco;
- în *Asia și Pacific*: Insulele Cook, Hong Kong, Macao, Insulele Marshall, Nauru, Samoa, Singapore, Bahrein, Liban;
- în *Africa*: Liberia, Mauritius, Seychelles;
- în *Marea Caraibelor și America Centrală*: Antigua, Bahamas, Barbados, Belize, Bermude, Insulele Virgine Britanice, Insulele Cayman, Costa Rica, Panama.

Vom face o prezentare succintă a celor mai reprezentative paradisuri fiscale, așa cum le cataloghează Națiunile Unite [7].

Panama a devenit rapid un important paradis fiscal și centru bancar internațional. Prin adoptarea unei legi a înființării corporațiilor foarte puțin exigente, în ultimii ani au fost înființate mai multe corporații în Panama (aproximativ 50 000) decât în toate celelalte paradisuri fiscale din zona Caraibelor/America Centrală la un loc. Cu excepția unei taxe anuale de 100 de dolari nu există niciun fel de taxe asupra entităților străine, nicio cerință de a declara veniturile și niciun fel de supraveghere din partea Guvernului. Nu există nicio cerință cu privire la un minimum de capital investit, nicio cerință pentru menținerea registrelor și nicio stipulare în ce privește frecvența și programarea întâlnirilor de corporație, așa cum nu este nevoie de a indica localizarea oricărei evidențe a corporației pe care cineva să o țină. La acestea se adaugă o lege bancară care autorizează conturile bancare numerotate și codificate.

Unii experți în materie de planificare și consulting fiscal, care oferă recomandări asupra selectării și folosirii paradisurilor fiscale, consideră că legile secretului bancar și de corporație din Panama fac din această țară un paradis ideal [8, p. 186].

Insulele Bahamas formează o colonie independentă a Marii Britanii, situată în Marea Caraibelor la circa 30 de minute de zbor față de coasta de est a SUA. În Insulele Bahamas există peste 350 de bănci, multe din ele fiind din categoria celor mai importante bănci ale lumii. Circa 95% din volumul total al tranzacțiilor financiare care se desfășoară aici sunt legate de tranzacții internaționale pentru străini. Conturile bancare sunt ușor de deschis și pot fi create chiar și prin poștă.

Nu există niciun fel de restricții de ordin monetar sau de schimb valutar asupra fondurilor străine care pot fi transferate în și din țară cu ușurință [8, p. 187]. Secretul bancar este aplicat cu strictețe de instituțiile bancare și guvernamentale care depind de ele.

Liechtenstein este o țară independentă situată între Elveția și Austria. Secretul bancar este aplicat cu o strictețe și mai mare decât în Elveția. Până nu demult aici se puteau înființa trusturi de protecție a bunurilor. Spre deosebire de majoritatea trusturilor, „anstalt”-ul liechtensteinez este un organism comercial capabil să desfășoare diverse activități specifice, care poate să asigure persoanei ce își transferă proprietatea bunurilor către trust revocabilitatea transferului. Unii experți [1, p. 180; 9, p. 53] consideră Liechtensteinul și Elveția interșanjabile din perspectiva paradisurilor fiscale. Dar, se recunoaște că tradițiile de secret corporativ din Liechtenstein asigură, probabil, superioritatea elvețiană în domeniul bancar. Investitorii străini mai sofisticati au creat un secret financiar de coșmar prin folosirea conturilor

bancare din Elveția, în numele corporațiilor înființate în Liechtenstein.

Deși unele dintre statele mici au atras, cu siguranță, banii „murdari”, cea mai sfidătoare tentativă de a atrage profiturile ilicite a fost inițiată de *Insulele Seychelles*, care, în anii '90 ai secolului trecut, au înregistrat o anume dezvoltare economică oferind cetățenie, necondiționat, tuturor celor care depuneau cel puțin 10 milioane de dolari în băncile din aceste insule. Sub presiunea Statelor Unite și a altor membri ai comunității internaționale, Seychelles a renunțat să-și vândă suveranitatea.

Unul dintre paradisurile criticate pentru lipsa oricărei discriminări vizavi de clienții săi este *Antigua*. În 1996, un raport al Senatului american comenta că nimeni nu atrage banii „murdari” mai mult decât Antigua, care are o industrie bancară lipsită de reglementări, nu aplică cerințele de raportare, dar sancționează dur dezvăluirea secretului bancar. Numărul băncilor din Antigua a crescut cu 75%, orice persoană având un capital de 1 milion de dolari, putând deschide o bancă, iar multe dintre acestea nu erau altceva decât o simplă încăpere cu un fax [10, p. 24]. Autoritățile din Antigua au încercat să minimalizeze cazul Băncii Uniunii Europene, când directorii băncii „au dispărut” cu suma de 8 milioane de dolari, sugerând faptul că s-au luat măsuri pentru prevenirea apariției unor astfel de situații. Totuși, nu au reușit să explice în mod convingător, cum poate o țară cu o populație de circa 70 000 de locuitori să asigure o supraveghere adecvată nenumăratelor instituții și servicii financiare existente pe insulă.

Bermude este un alt paradis fiscal – fostă colonie britanică, cu îndelungate tradiții de centru financiar internațional. Se mândrește cu o largă comunitate de profesioniști în domeniul activității financiare (avocați, contabili, bancheri, agenți de asigurări), cu experiență în domeniul relațiilor cu investitorii străini. Sistemul financiar din Bermude este vechi, stabil și respectat în întreaga lume, iar rețeaua de telecomunicații este modernă și eficientă. Grupul Insulelor Bermude este situat la numai 350 de mile, în largul coastelor Carolinei de Nord, se bucură de legături aeriene bune cu Statele Unite și Europa. Aici nu există nici un fel de control asupra schimburilor valutare și orice cantități de bani pot fi introduse sau scoase din țară. Băncile din Bermude oferă o largă varietate de conturi și servicii (conturi curente, de economii, fiduciare și de custodie, conturi de trust, management de investiții, servicii de brokeraje, servicii executorii, management și administrație de corporație, management de proprietăți imobiliare și servicii de credite funciare). Nu există nici un cod de legi care să guverneze secretul bancar. Dar, secretul bancar existent funcționează ca o consecință a dreptului comun britanic, care este respectat cu strictețe de comunitatea bancară. Băncile din Bermude sunt ceva mai restrictive în ceea ce privește acceptarea de noi clienți, cel puțin în comparație cu alte paradisuri fiscale din bazinul caraibian.

În general, ele preferă ca noii clienți să fie recomandați de un membru al comunității profesionale (nu neapărat profesioniști locali). Cu toate acestea, cu referințe bancare și acte de identitate corespunzătoare, oricine poate deschide un cont în numele propriu. Legislația din Bermude permite cu ușurință înființarea și funcționarea așa-numitelor companii de asigurări „captive”. Este interesant de notat că în Bermude există doar patru bănci (The Bank of Bermude, National Bank, Bermude Provident Bank și The Bank of N.T. Butterfield and Son) și două firme de avocați majore care se ocupă de toate sau aproape de toate tranzacțiile financiare și din insulă. Toate aceste entități își au sediile în capitala țării.

Insulele Canalului sunt un grup de insule situate în Canalul Mânecii, dintre Marea Britanie și Franța. Ele formează o țară independentă și auto-governată. Datorită poziției lor unice în raport cu Regatul Unit și Uniunea Europeană, ele au devenit un important centru de operațiuni bancare offshore pentru clienții din Europa și din întreaga lume. Multe bănci internaționale majore au filialele aici. Doar două din cele opt insule figurează în lista paradisurilor fiscale: Jersey și Guensay. Conturile bancare sunt deschise cu ușurință, personal, prin reprezentant sau prin poștă. Pentru cetățenii străini nu există nici o restricție monetară sau de schimb valutar. Insulele posedă instalații de telecomunicații absolut moderne, dar toate rutele aeriene către insule trebuie să treacă prin Londra sau Paris.

Insula Omului este o insulă mică (227 mile pătrate), situată în Marea Irlandei, între Marea Britanie și Irlanda, posesiune britanică, care se bucură de un înalt grad de autonomie, ceea ce îi permite să funcționeze ca paradis fiscal. Nu există nici un control monetar și, ca oricărui alt paradis fiscal, echipamentele de telecomunicații și capacitățile Insulei Omului sunt excelente. Traficul aerian se desfășoară prin Anglia și Irlanda. La fel ca Bermude, legislația din Insula Omului este deosebit de atrăgătoare pentru înființarea și operarea companiilor de asigurări captive. Pe insulă există peste 45 de bănci. Prin contrast, într-un recent raport se spune că aici există doar un singur hotel care oferă camere cu baie privată. Achiziționarea corporațiilor în Insula Omului (Man) este ușoară și ieftină și, ca atare, este un mijloc folosit deseori doar pentru deschiderea conturilor bancare în altă parte a lumii, în numele unei companii pe care o oferă corporația din Man.

Insulele Cayman (Grand Cayman, Little Cayman și Cayman Brac) sunt situate la sud de Cuba și sunt servite de mai multe companii aeriene majore, care efectuează curse sistematice de la Miami, Houston și alte orașe din Statele Unite al căror număr este în rapidă creștere. Principala activitate pe Insula Marelui Cayman este activitatea bancară internațională, în insulă existând circa o bancă la fiecare 30 de locuitori. Imaginea Cayman-ului de stat catalogat ca „paradis fiscal” este viguros promovată de autoritățile guvernamentale și de

sectorul economic privat. Legislația și reglementările în vigoare au fost în mod deliberat elaborate pentru a asigura și spori reputația țării pentru financiar și corporativ. Legea băncilor și trusturilor, precum și Legea relațiilor confidențiale se numără printre cele mai severe și restrictive din întreaga lume. Nu numai că dezvăluirea informațiilor este o infracțiune, ci și solicitarea de informații este împotriva legii. Cayman posedă toate celelalte caracteristici ale unui paradis fiscal reușit, printre care: un sistem de telecomunicații superior, nici un fel de restricții monetare sau de schimburi valutare, reprezentarea tuturor marilor bănci internaționale și specialiști locali în domeniul impozitelor internaționale. Cayman-ul se mândrește, de asemenea, cu trusturile sale specializate în înființarea și administrarea corporațiilor străine.

Montserrat este o insulă cu o suprafață de 40 mile pătrate așezată în arhipelagul Lee Ward, situat în partea de răsărit a Caraibilor, la circa 250 de mile de Puerto Rico. Este o colonie britanică care se autoguvernează. Deși sistemul de telecomunicații este modern, nu există curse aeriene directe către Statele Unite. Principala activitate de paradis fiscal din Montserrat a fost cea financiară a băncilor de clasa B, care sunt foarte ușor de deschis și menținute în secret datorită legilor bancare locale, elaborate cu grijă în acest scop. Deși există reglementări superficiale în domeniul monetar și de schimb valutar, aplicarea lor este foarte laxă, dacă nu chiar ignorată, astfel încât importul sau exportul de fonduri se efectuează cu ușurință. Unii promotori/ experți în paradisuri fiscale au raportat un cost relativ mai înalt al înființării unei bănci de clasa B în Montserrat, situație care se datorează, cel puțin parțial, noilor taxe de autorizații recent introduse de guvern. O altă sesizare vizează prezența a numai două bănci majore de clasa A în insulă (Barclays Bank International și Royal Bank of Canada). În mai 1984, Montserrat a revocat licențele de funcționare a unui număr de 22 de bănci din clasa B. S-a considerat că această decizie ar putea fi consecința neachitării taxei de autorizații, ca urmare a majorărilor impuse de guvern. După toate probabilitățile, aceleași bănci și-au mutat activitatea în altă parte.

Antilele olandeze (The Netherlands Antilles) se întind de-a lungul Mării Caraibilor, cu două grupuri de câte trei insule fiecare, așezate la mare distanță între ele (Sf. Martin, Sf. Eustatus și Saba), situate la circa 50 de mile la est de Puerto Rico (Curaçao, Aruba și Bonaire) și la 50 de mile în largul coastelor Venezuelei. Antilele olandeze sunt un stat membru/ partener al regatului Olandei (împreună cu Olanda și Surinam), dar exercită o autonomie completă în afacerile interne ale statului. Mai importante ca paradisuri fiscale sunt Curaçao, unde este situată capitala Antilelor olandeze, Willemsted și Sf. Martin, jumătate fiind posesiune franceză. Timp de mulți ani, Antilele olandeze s-au bucurat de un avantaj asupra celorlalte jurisdicții ale secretului financiar, datorită unui vechi tratat asupra taxelor încheiat de Olanda cu Statele

Unite și cu Marea Britanie. Acest tratat prevede că corporațiile din Antilele olandeze care posedă investiții în Statele Unite fie sunt scutite de impozite, fie achită impozite mai reduse decât cele impuse pe profiturile câștigate de companiile altor țări. Acest tratament preferențial explică preponderența corporațiilor din Antilele olandeze, care posedă bunuri imobiliare și alte bunuri sau investiții generatoare de profituri în Statele Unite. Aceasta explică și de ce o corporație N.V. (Naamzloe Vennootshappen, numele companiei de asigurări cu răspundere limitată din Antilele olandeze) este, de regulă, parte integrantă a unui plan bine gândit de evaziune fiscală într-un paradis fiscal. Acordurile decurgând din recente negocieri dintre Statele Unite și Antilele olandeze asupra tratatului vor pune efectiv capăt poziției de avantaj obținută prin tratat de Antilele olandeze. Acestea oferă servicii moderne și eficiente de telex, telefon și poștă, o amplă rețea de bănci internaționale și curse aeriene directe spre New York și Miami. O mare varietate de entități pot fi înființate cu costuri comparativ reduse într-o perioadă de timp scurtă (2-4 săptămâni). Confidențialitatea corporativă este asigurată prin aplicarea legislației civile olandeze și folosirea sistemului de „acțiune la purtător” în cazul proprietății de corporație. Secretul bancar este strict respectat în pofida absenței unei legislații specifice în acest domeniu. Scutirile de la orice restricții monetare și de schimburi valutare sunt acordate în mod obișnuit oricărei corporații înființate de cetățeni străini. La fel ca marele lor rival, Insulele Cayman, Antilele olandeze și-au elaborat legile și reglementările spre a atrage piața investitorilor în paradisurile fiscale și, datorită poziției obținute prin tratat, și-a asigurat un sector considerabil al acestei piețe.

Elveția nu este un „paradis fiscal”. Deși cuvintele „cont bancar în Elveția” au devenit sinonime cu „cont bancar secret” și deși Elveția este neîndoielnic locul cel mai stabil, sigur și pitoresc pentru a ține banii în secret, fapt este că ea nu constituie un „paradis fiscal”. Impozitele pentru băștinași sunt înalte, iar impozitele pe venituri realizate de străini în Elveția se ridică la 35%. Bineînțeles, prin băncile elvețiene pot fi făcute aranjamente de investiții în afara țării pentru a evita astfel impozitele ridicate din Elveția, profiturile respective fiind transferate apoi tot în conturi bancare elvețiene sigure.

Odată cu serviciile bancare regulate, băncile elvețiene oferă o gamă vastă de servicii, inclusiv acela de a acționa ca agenții de brokeraje, comercianți în metale prețioase, administratori de investiții și chiar agenți de voiaj pentru clienții lor. Secretul operațiunilor bancare și toate tranzacțiile comerciale sau economice reprezintă o stare de lucruri normală în Elveția. Legile cu privire la sectorul bancar fac parte din constituția țării și sunt luate foarte în serios.

Elvețienii fac toate eforturile pentru a asigura confidențialitatea operațiilor bancare ale clienților lor, mergând până la folosirea plicurilor fără antet, adrese de cutii poștale pe care le schimbă frecvent, poșta prin mesa-

geri personali și expedierea corespondenței pentru clienții străini din Franța, Italia sau Germania, pentru a evita astfel ștampila poștei elvețiene.

Deși legislația elvețiană a corporațiilor asigură suficientă confidențialitate pentru a face față necesităților oricărui investitor extern, există prea multe alte locuri mai ieftine, mai accesibile și mai rapide pentru a înființa corporații. Recent, prin aplicarea unui tratat de asistență reciprocă americano-elvețian, investigatorii care au lucrat folosind canalele adecvate din Ministerul Justiției și Departamentul de Stat au reușit să dobândească date și documentație asupra conturilor din Elveția ale unor infractori americani. Elvețienii înșiși se simt dezamăgiți și jenați de abuzurile comise de infractorii străini prin sistemul lor bancar. Ei se tem de amenințarea potențială pe care o ridică asupra integrității acestui sistem milioanele de dolari în „bani ușori câștigați”, care i-ar putea tenta pe salariați, altminteri ireproșabili, din rețeaua bancară elvețiană. În mai 1984, a avut loc un referendum național care propunea atenuarea secretului bancar pentru a permite oficialităților străine din domeniul aplicării legii acces la documentele legate de infractorii străini. Referendumul nu a fost aprobat, dar simplul fapt că o asemenea propunere a fost făcută și supusă la vot a constituit un pas în direcția justă.

Referințe bibliografice

1. VOICU, Costică. Spălarea banilor murdari. București: Editura SYLVI, 1999, 370 p.
2. NISTOREANU, Gheorghe, PĂUN, Costică. Criminologie. București: Editura Europa, 2000, 486 p.
3. CIOBANU, Petruț. Prevenirea și combaterea infracțiunii de spălare a banilor. În: Revista română de drept al afacerilor. Nr. 6/2003. București: Editura Rosetti, p. 44-53.
4. Manualul polițistului antidrog. București: Editura Ministerului de Interne, 1993.
5. BUJOR, Valeriu, POP, Octavian. Utilizarea circuitelor bancare în activități de spălare a banilor. Timișoara: Editura MIRTON, 2002, 115 p.
6. MUTU, Maria. Offshore – între legal și ilegal. În: Revista Națională de Drept, nr. 7/2003.
7. Raportul Organizației Națiunilor Unite. Sinteze documentare, nr. 1/2000. București: Editura Ministerului de Interne, 2000.
8. FLORICEL, Constantin. Relații și tehnici financiar-monetare internaționale. București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995.
9. POPA, Ștefan, CUCU, Adrian. Economia subterană și spălarea banilor. București: Editura Expert, 2000, 293 p.
10. Buletin de Informare și Documentare, nr. 4/2000. București: Tipografia Ministerului de Interne, 2000.

CZU: 341.49:[341.645(4):341.231.14]

PEDEPSELE INUMANE SAU DEGRADANTE PRIN PRISMA JURISPRUDENȚEI ChEDO – NOȚIUNI ȘI CRITERII DELIMITATIVE

Valeriu CUȘNIR,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Radion COJOCARU,

doctor în drept, profesor universitar,
director al Școlii doctorale Științe penale și drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Prezentul studiu este dedicat abordării „pedepselor inumane” și „pedepselor degradante” ca forme de maltratare prevăzute de art. 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. În baza studierii jurisprudenței CtEDO au fost fundamentate criteriile de identificare a pedepselor inumane sau degradante, inclusiv de delimitare de celelalte forme de maltratare: tortură, tratamente inumane sau tratamente degradante. Delimitarea prezintă interes mai ales pentru justa încadrare juridică a infracțiunilor prevăzute de art. 166¹ C.pen. al R. Moldova. Studiul este elaborat în cadrul programului de stat 20.80009.1606.05 „Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării Acordului de asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană”.

Cuvinte-cheie: pedeapsă penală, pedeapsă inumană, pedeapsă degradantă, tratament inuman, tratament degradant, tortură, jurisprudența CtEDO.

Summary

The present study has been dedicated to the approach of “inhumane punishments” and “degrading punishments” as forms of mistreatment provided by art. 3 of the European Convention on Human Rights. Based on the study of ECHR jurisprudence, the criteria for identifying inhuman or degrading punishments, including delimitation from other forms of maltreatment, were substantiated: torture, inhuman or degrading treatment. The delimitation is of particular interest for the fair legal classification of the crimes provided for by art. 166¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The study has been developed within the state program: 20.80009.1606.05 “The Quality of the Judicial Act and the Respect of the Rights of the Person in the Republic of Moldova: Interdisciplinary Research in the Context of the Implementation of the Republic of Moldova - European Union Association Agreement.”

Keywords: criminal penalty, inhuman punishment, degrading punishment, inhumane treatment, degrading treatment, torture, ECHR jurisprudence.

Aspecte generale. Actuala etapă de evoluție a dreptului penal european este puternic influențată de dezvoltarea drepturilor omului. La baza unei asemenea evoluții firești stă jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO), care în activitatea de interpretare și transpunere în viață a prevederilor Convenției europene a instituit pentru statele contractante mai multe obligații penale cu caracter pozitiv vizând protecția penală a drepturilor și libertăților fundamentale. În acest context, considerăm că abordarea acestor problematici este congruentă și deosebit de actuală pentru realizarea cu succes a aspirației de integrare a Republicii Moldova în marea familie europeană.

În scopul protejării demnității umane, ca valoare supremă a *acquis-ului* european, la art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) cu denumirea marginală de *Interzicerea torturii* este statuat dreptul persoanei de a nu fi maltratată: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”. Actuala filosofie a drepturilor și libertăților europene este axată pe ideea că demnitatea persoanei nu reprezintă „...numai un drept fundamental în sine, ci reprezintă însuși temeiul drepturilor fundamentale” [1]. Acest lucru reiese în mod neechivoc din Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948 (în continuare DUDO): „...Recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume...” [2]. Însăși CEDO a fost adânc inspirată din DUDO, fapt care reiese fără echivoc din Preambulul Convenției europene: „Considerând Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948..., scopul acesteia ... este recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță...” [3].

Din interpretarea prevederilor art. 3 CEDO reiese că „pedepsele inumane sau degradante” formează o formă distinctă a maltratării pe lângă „tortură”, „tratament inuman sau degradant”. Pentru corecta înțelegere a limitelor de protecție a art. 3 din CEDO este obligatorie punerea la îndemâna interpretului național a unor criterii în baza cărora pot fi delimitate aceste forme de maltratare. Acele cinci forme de maltratate descrise în conținutul art. 3 din CEDO sunt corelative, adică rezultă una din alta, dar în același timp luând în considerație gravitatea lor sunt și diferite.

Abordări conceptuale privind pedeapsă inumană sau degradantă în jurisprudența CtEDO. La abordarea conceptului de pedeapsă inumană sau degradantă prin prisma jurisprudenței CtEDO urmează a fi luate în considerare mai multe premise.

În primul rând, pedeapsa penală, aplicată în privința unei persoane vinovate de comiterea unei infracțiuni comportă o anumită suferință la ni-

vel subiectiv. Acest lucru rezultă, spre exemplu, chiar din textul legii penale consacrat definirii pedepselor penale. Astfel, potrivit art. 61 alin. (1) C.pen.: „Pedepsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor”. Este firesc că pedeapsa penală, ca și cea contravențională, produce asupra persoanei anumite restrângeri în drepturi sau chiar lipsirea de anumite drepturi, fapt ce-i poate provoca suferințe de ordin psihic. Spre exemplu: restrângerea libertății fizice ca efect al plasării condamnatului într-o instituție penitenciară; interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii; interzicerea conducerii oricărui tip de mijloc de transport pe drumurile publice etc. Restrângerea sau privarea de drepturi este o caracteristică inerentă oricărei pedepse, mai ales atunci când este vorba de politica punitivă a statului.

Deși implică suferințe de ordin subiectiv, pedeapsa penală nu se aplică în scopul de a le provoca, ci în scopul corectării și reeducării persoanei care a comis o faptă ilegală, prin influențarea sau schimbarea mentalității sale. Prin urmare, pedeapsa penală nu se aplicată în scop de răzbunare, umilire sau înjosire a persoanei pentru răul făcut. În conformitate cu art. 4 alin. (2) C.pen.: „Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”. În acest sens pot fi menționate și prevederile din teza a II-a, art. 61, alin. (2) C.pen.: „...Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”.

În cel de al doilea rând, în baza principiului suveranității pedepsa penală, ca sancțiune cu caracter penal este instituită și folosită numai de către stat prin intermediul instanței de judecată. Prin urmare, rolul ChEDO nu este de a decide, de exemplu, categoria de pedeapsă aplicată, cuantumul acesteia, perioada de detenție, tipul instituției penitenciare în care urmează să fie executată pedeapsa penală. Această prerogativă rămâne a fi de competența exclusivă a instanțelor judecătorești naționale. Astfel, problema aplicării unei pedepse în raport cu caracterul și gradul prejudiciabil al unei infracțiuni nu intră nici în competența, nici în sfera de aplicare a Curții. De exemplu, Curtea a statuat: „Nicio prevedere din Convenție nu interzice aplicarea pedepsei detențiunii pe viață unei persoane bătrâne” [4].

Prin urmare, art. 3 din CEDO nu se referă la orice pedeapsă penală, care în fond poate avea un caracter umilitor pentru persoana în privința căreia este aplicată. Pedepsele avute în vedere de art. 3 al Convenției europene se caracterizează fie printr-un caracter inuman pronunțat, fie prin efectul

degradant pe care îl poate avea asupra personalității umane. Statul nu poate recurge la pedepse ce ar contrazice sensul art. 3 din Convenție. Prin art. 3 al Convenției s-a urmărit instituirea unei interdicții de a permite aplicarea unor pedepse inumane sau degradante în baza unor norme ce aparțin sistemelor naționale de drept. Prin urmare, Curtea exercită un control de convenționalitate al legislațiilor naționale în materia pedepselor, astfel încât prin aplicarea lor să nu fie încălcată demnitatea umană în sensul avut în vedere de art. 3 al Convenției.

Una din primele ilustrări ale constatării încălcării art. 3 din Convenția europeană în formă de pedeapsă degradantă poate fi găsită în cazul *Tyrer c. Regatului Unit*, care a vizat problema pedepsei corporale. Un băiat de 15 ani a fost supus la trei lovituri cu o vargă de mestecăn. În prezența tatălui său și a unui doctor, reclamantul a fost forțat să tragă în jos pantalonii și să se aplece peste o masă. Era ținut de doi polițiști, în timp ce al treilea executa pedeapsa. Pentru început, Curtea a stabilit că pedeapsa suferită de Anthony Tyrer nu constituie o „tortură, nici o „pedeapsă inumană” în sensul art. 3, pentru că suferința pe care aceasta a provocat-o nu a atins nivelul implicat de aceste noțiuni”. În opinia Curții, pentru ca o pedeapsă să fie „degradantă” și contrară art. 3, umilirea sau disprețuirea provocată trebuie să atingă un nivel deosebit și să difere de elementul obișnuit de umilire pe care îl comportă în mod normal și aproape inevitabil pedepsele judiciare. Aprecierea în această privință este relativă, epinzând îndeosebi de natura și de contextul pedepsei, ca și de modalitățile sale de executare. Examinând ansamblul circumstanțelor cauzei, Curtea apreciază că bătaia aplicată petiționarului constituia o **pedeapsă degradantă**. În acest scop, Curtea arată câteva elemente. Pedepsele judiciare corporale implică, prin natura lor, ca o ființă umană să procedeze la violențe fizice asupra unuia din semenii săi. În afară de aceasta, este vorba de violențe instituționalizate, al căror caracter se combină cu ansamblul procedurii oficiale presupus de pedeapsă și cu faptul că executanții sunt complet străini delincventului. Deși Anthony Tyrer nu a suferit leziuni fizice grave sau durabile, pedeapsa sa, constând în a-l trata ca pe un obiect în mâinile puterii politice, a adus atingere demnității și integrității fizice acestuia. În sfârșit, rușinea de a se vedea administrându-i-se bătaia la fundul gol a agravat într-o oarecare măsură caracterul degradant al pedepsei, dar acesta nu a fost factorul unic sau determinant. Teza potrivit căreia o mare parte a populației insulei Man considera bătaia cu vergeaua ca un mijloc eficace de disuasiune a fost respinsă de către Curte, întrucât niciodată nu este admis să se recurgă la pedepse contrare art. 3, oricare ar putea fi efectul lor disuasiv [5].

Aprecierea unei pedepse ca inumane sau degradante depinde nu doar de conținutul sau natura acesteia, ci și de modul de executate și contextul în

care se aplică. De exemplu, Curtea poate pune problema caracterului degradant sau inuman al pedepselor în cazul unei pedepse exagerat de lungi aplicate unor categorii vulnerabile de persoane (copii și femei), al unei pedepse aplicate în mod arbitrar sau prin încălcarea ordinii stabilite de normele naționale etc.

Astfel, într-un caz Curtea a decis: „Pedeapsa detenției pe o perioadă nedeterminată aplicată unui tânăr poate fi lungă ca viața condamnatului și nu ar putea fi justificată pe considerente bazate pe necesitatea protecției publicului. Aceste considerente trebuie să țină seama de evoluția constantă a personalității condamnatului, pe măsura avansării vârstei sale. A nu se ține seama de modificările ce intervin în mod inevitabil la maturitate ar însemna ca tinerii să fie privați de libertate pe tot restul existenței lor, situație ce ar putea pune probleme pe terenul dispozițiilor art. 3 din Convenție” [6].

Într-un alt caz, *Murray v. Olanda*, Curtea europeană a constata că în fapt: „... reclamantul, care suferea de o boală mintală, a fost condamnat, pentru comiterea unui omor, la executarea pedepsei detenției pe viață în Antilele Olandeze, în 1980. Solicitățile sale repetate în vederea eliberării au fost refuzate. În cererea trimisă la Curtea Europeană, acesta s-a plâns, în baza articolului 3 din Convenție, de imposibilitatea revizuirii deciziei de condamnare și a condițiilor detenției sale” [7]. Printr-o hotărâre din 10 decembrie 2013, o Cameră a Curții a hotărât că „...nu a existat nicio încălcare a articolului 3, sub aspectul pedepsei detenției pe viață aplicate reclamantului”. Aceasta a notat că posibilitatea revizuirii unei pedepse a detenției pe viață a fost introdusă în 2011 pe cale legislativă, iar legislația prevedea că orice persoană condamnată la executarea unei asemenea pedepse va fi eliberată condiționat după executarea a cel puțin 20 de ani din durata ei, în cazul în care pedeapsa privativă de libertate nu mai servea unui scop rezonabil. În consecință, cazul reclamantului a fost revizuit, însă acesta nu fost eliberat, pentru că era considerat periculos și predispus la comiterea de noi infracțiuni. De asemenea, Camera a hotărât, în unanimitate, că nu a existat nicio încălcare a articolului 3 în privința condițiilor de detenție ale reclamantului” [7].

La data 17 aprilie 2014, la cererea reclamantului, cazul a fost trimis în fața Marii Camere. În consecință, Curtea a dezvoltat principiile generale aplicabile în prezenta speță: „Deținerea reclamantului în penitenciar și nu într-o instituție medicală de specialitate nu putea înlătura necesitatea unui tratament recomandat. Simplul fapt că pedeapsa care i-a fost aplicată nu prevedea că acesta trebuie supus unui tratament medical și faptul că el nu a depus o cerere în vederea acordării tratamentului nu scuteau statul reclamat de executarea obligațiilor sale pe durata încarcerării reclamantului și asigurarea unei îngrijiri medicale corespunzătoare, în vederea reabilitării sale. Deși principiul reabilitării deținuților a fost recunoscut expres în dreptul națio-

nal începând cu 1999, riscul ca reclamantul să comită o nouă infracțiune a fost considerat prea mare pentru ca acesta să fie trecut pe lista persoanelor eligibile pentru eliberare sau eliberare condiționată. Practic, tratamentul reprezenta o precondiție pentru progresul reclamantului, în vederea reabilitării. Lipsa unui tratament sau a evaluării necesității unui tratament semnifică faptul că, atunci când reclamantul și-a formulat cererea în fața Curții, solicitările privind eliberarea sa nu puteau conduce la concluzia că acesta a progresat semnificativ în vederea reabilitării sale, astfel încât deținerea lui continuă să nu mai servească unui scop punitiv. În consecință, condamnarea la pedeapsa detenției pe viață a reclamantului nu a fost reductibilă de facto, așa cum o cere articolul 3 din Convenție” [7].

În activitatea sa jurisdicțională, Curtea europeană a mai apreciat următoarele situații ca pedeapsă inumană sau degradantă:

a. Reclamantul militar în termen, scutit de exerciții fizice în baza unei prescripții medicale, a fost obligat să execute 350 de flexiuni, ca pedeapsă pentru neefectuarea în mod corect a curățeniei locului de cazare. Pe timpul efectuării acestor exerciții fizice, reclamantul și-a pierdut cunoștința și a fost transferat la spital, unde a fost diagnosticat cu o leziune a coloanei vertebrale, ceea ce a condus la scutirea pe viitor a obligațiilor sale militare, fiind declarat invalid de gradul II. Deși impunerea unor exerciții fizice face parte integrantă din disciplina militară, ele nu trebuie să pună în pericol sănătatea și demnitatea persoanei. În cauza dată, Curtea a constatat că reclamantul a fost obligat la executarea unor exerciții fizice ce i-au afectat sănătatea, atât pe moment, cât și pe un termen mai îndelungat. Gravitatea sancțiunii aplicate nu poate fi explicată de vreo necesitate de ordin militar sau disciplinar. În afară de aceasta, sancțiunea a fost aplicată reclamantului în mod deliberat, pentru a-i aplica intense suferințe fizice sau psihice, ceea ce constituie o pedeapsă degradantă [8];

b. Sancțiunea reclamantului deținut, cu menținerea într-o celulă de izolare timp de 25 de zile, deși potrivit regulamentului aceasta nu poate depăși 15 zile, la care s-a adăugat boala reclamantului și alimentația proastă a acestuia, a constituit o pedeapsă inumană aplicată în privința lui [9];

c. Deținutul care suferea de tulburări mintale cronice, împrejurare cunoscută de autoritățile locului de detenție, fără să fie supravegheat și fără a i se stabili tratamentul necesar, a fost pedepsit cu o sancțiune disciplinară semnificativă – 7 zile în izolatorul disciplinar și 28 de zile de detenție suplimentară. Astfel, situația creată a fost de natură să-i afecteze sănătatea fizică și mintală, fapt ce constituie un comportament incompatibil de tratare a unuia bolnav mintal. În astfel de împrejurări, Curtea a constatat că sancțiunea aplicată a constituit o pedeapsă inumană [10].

Criterii delimitative: pedeapsă inumană sau degradantă și trata-

ment inuman sau degradant. După cum s-a menționat anterior, prin formularea art. 3 din CEDO se face o diferențiere netă dintre diferitele forme de maltratare ce pot fi aplicate în privința persoanelor, prevăzându-se expres că acestea se pot manifesta prin: tortură, tratament inuman sau degradant, pedeapsă inumană sau degradantă. Reieșind din valorile europene, care în mare parte sunt axate pe protecția prioritară a demnității umane, acest mod de formulare a normei are drept fundament străduința de a asigura o protecție maximă persoanei împotriva maltratărilor, indiferent de natura actelor de conduită prin care acestea se pot manifesta. Bineînțeles, că o asemenea preocupare a Consiliului Europei de protejare a demnității ființei umane, mai ales împotriva eventualelor abuzuri din partea autorităților are și un impact aplicativ asupra art. 3 din CEDO.

În primul rând, însăși CtEDO în activitatea sa jurisdicțională de apreciere a încălcărilor art. 3 din Convenție în raport cu anumite situații factice trebuie să facă o delimitare clară, prevăzută de Convenție, dintre formele de maltratare. În al doilea rând, autoritățile naționale au și ele o obligație corelativă de a face o asemenea distincție, atât în activitatea de prevenire generală, cât și în cea specială, incluzând și o sancționare penală graduală, stabilită în funcție de gravitatea faptei. De exemplu, analizând dispoziția art. 166¹ C.pen. al Republicii Moldova, putem constata că infracțiunea de tortură prevăzută la alin. (3) este sancționată mai aspru decât infracțiunea de tratament inuman sau degradant prevăzută la alin. (1) al aceluiași articol.

În prim-plan, „pedepsele inumane sau degradante” urmează a fi delimitate de „tratamentele inumane sau degradante”, întrucât între aceste două categorii există cel mai înalt grad de afinitate. „Tratamentul inuman sau degradant” reprezintă, de regulă, o faptă a unui individ, care, chiar dacă acționează în cadrul unei acțiuni statale organizate, depășește sfera de competență ce-i este acordată prin lege. După cum se menționează pe drept cuvânt în doctrina de specialitate, tratamentele inumane sau degradante sunt rezultatul unor situații de fapt, concretizate în producerea unor traume fizice sau psihice de un anumit nivel de agenți ai statului, iar în anumite situații chiar de persoane particulare. Într-o asemenea situație responsabilitatea juridică internațională a statului în cauză, pe terenul art. 3 din Convenția europeană, va fi angajată în limitele în care statul nu a luat măsurile ce se impuneau, spre a le preveni sau spre a-i pedepsi pe cei vinovați pentru suferințele îndurate de către victimă [11, p. 168]. Spre exemplu, pentru prevenirea tratamentului inuman sau degradant, R. Moldova a realizat obligația pozitivă cu caracter penal de incriminare a acestor conduite criminale la art. 166¹ alin. (1) C.pen.

„Pedepsele inumane sau degradante” sunt rezultatul unui act instituționalizat statal dat de lege și se găsesc înscrise în arsenalul represiv al statu-

lui. Destinația art. 3 din Convenție pe această dimensiune este de a interzice instituirea unui model represiv care ar înjosi determinarea umană sub aspectul aplicării unor pedepse inumane sau degradante [11, p. 168-169]. Prin urmare, prin prevederea separată a „pedepselor inumane sau degradante” în cadrul art. 3 al Convenției s-a urmărit interzicerea în cadrul normativ al statului a unor pedepse cu caracter inuman sau degradant. Astfel, politica penală a statului și a sistemului pedepselor penale trebuie să fie orientată, pe de o parte, în direcția abolirii sau interzicerii unor asemenea pedepse, iar, pe de altă parte, în direcția aplicării arsenalului de pedepse legale în condiții în care executarea lor nu ar permite lezarea demnității umane. Spre exemplu, detențiunea pe viață nu este considerată de către CEDO ca fiind o pedeapsă inumană sau degradantă, însă executarea ei poate fi realizată în condiții antiumane sau degradante.

În cauza *Murray v. Olanda*, ChEDO a statuat: „Condamnarea unui infractor major la pedeapsa detențiunii pe viață nu este incompatibilă cu articolul 3 din Convenție, atât timp cât pedeapsa nu este extrem de disproporționată și atât timp cât există, de la data impunerii acesteia, perspectiva eliberării și posibilitatea revizuirii ei. În conformitate cu standardele de drept comparat și internațional existente, revizuirea nu trebuie să se asigure mai târziu de douăzeci și cinci de ani de la pronunțarea pedepsei la detențiunea pe viață, trebuie să aibă loc revizuiți periodice după, iar autoritățile naționale trebuie să examineze dacă, în timpul executării pedepsei, există schimbări în viața deținutului și progrese în direcția reabilitării sale de o asemenea importanță, încât deținerea ulterioară nu mai este justificată din motive punitive legitime” [7].

Prin urmare, problema „pedepselor inumane sau degradante” este văzută de către ChEDO mai mult ca una instituționalizată și nu ca act de conduită săvârșit de către o persoană. Considerăm că anume aceste rațiuni stau la baza neincriminării pedepselor inumane sau degradante în legislația penală a Republicii Moldova. Pedepsele inumane sau degradante săvârșite la nivel instituționalizat depășesc cadrul de incriminare și aplicare a art. 166¹ C.pen., întrucât norma penală nu poate sancționa conduite ilegale săvârșite de către autoritățile publice, ci doar de către reprezentanții acestora..

Alta însă este situația pedepselor inumane sau degradante aplicate abuziv în cazuri particulare de agenți public (funcționari sau persoane publice), mai ales atunci când sunt săvârșite tendențios de către scopul pedepsirii arbitrare a persoanelor. Plecând de la prevederile art. 166¹ C.pen., la care nu este consfințită distinct infracțiunea de „pedeapsă inumană sau degradantă”, apare întrebarea firească: Cum va fi încadrată din punct de vedere juridico-penal o asemenea faptă?

Pentru rezolvarea acestei probleme se va lua în considerație asemă-

narea dintre „tratamentul inuman sau degradant” și „pedeapsa inumană sau degradantă”. Orice pedeapsă, mai ales cea penală, constituie un „tratament social” aplicabil în baza legii unei persoane pentru o conduită ilicită în scop de reabilitare socială a acesteia. „Tratamentul inuman sau degradant”, în sensul avut în vedere de art. 3 din CEDO, presupune o comportare sau o atitudine negativă și abuzivă manifestată de agenții publice față de persoană prin care-i este lezată demnitatea. În cazul „tratamentului inuman” această atitudine se exprimă prin acte provocatoare de leziuni sau suferințe fizice și morale, susceptibile de a produce tulburări psihice. În cazul „tratamentului degradant” victimei i se provoacă sentimente de teamă, de neliniște și de inferioritate, de natură a o umili, a o înjosi și, eventual, de a-i înfrânge astfel rezistența fizică și morală.

„Pedeapsa inumană sau degradantă”, ca act individual, presupune un comportament ilegal al agentului public manifestat prin aplicarea unei pedepse neprevăzute de lege sau prin aplicarea abuzivă a unei pedepse prevăzute de lege. „Pedeapsa inumană” constă în aplicarea unei pedepse prin care victimei i se provoacă leziuni sau dureri fizice sau psihice, iar „pedeapsa degradantă” este o sancțiune prin care victima este umilită, înjosită sau prin care i se provoacă un sentiment de teamă, inferioritate față de cei din jur, aplicată deseori în scopuri discriminatorii. Prin urmare, „pedeapsa inumană sau degradantă” din natura lucrurilor implică după sine un „tratament inuman sau degradant” manifestat în privința victimei.

Plecând de la noțiunea legală a „tratamentului inuman sau degradant”, prevăzută la art. 166¹ alin. (1) C.pen. „cauzarea intenționată a unei dureri sau a unei suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant...”, putem observa că legiuitorul nu specifică acțiunea sau inacțiunea prin care se provoacă rezultatul infracțional. Prin această tehnică legislativă legiuitorul oferă posibilitatea aplicării art. 166¹ alin. (1) C.pen. în privința oricărui comportament ilicit (acțiuni sau inacțiuni), prin care se cauzează victimei un tratament inuman sau degradant, inclusiv pe calea aplicării abuzive a unei pedepse dacă fapta este comisă *de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane.*

Pe baza raționamentelor expuse mai sus, considerăm că în legislația penală națională „pedepsele inumane sau degradante” aplicate de către agenții publici cad sub incidența art. 166¹ alin. (1) C.pen. Bineînțeles, că pentru aplicarea normei este obligatorie atingerea pragului minim de gravitate de lezarea a art. 3 din CEDO. Pragul minim de gravitate nu este atins atunci când actul săvârșit asupra victimei constituie o simplă brutalitate, insuficientă pentru a aduce o ingerință textului art. 3 din Convenție.

pragurilor de gravitate a maltratării, organele abilitate se vor conduce de mai multe circumstanțe și împrejurări: contextul în care este săvârșită, durata pedepsei aplicate, natura acesteia, efectele fizice sau psihice asupra victimei (adică dauna efectiv produsă), metoda de săvârșite, sexul, vârsta, starea de sănătate etc. Aceste circumstanțe și împrejurări vor fi evaluate în cumul sau fiecare în parte.

În perspectiva unor amendamente legislative, pentru o mai bună implementare a prevederilor CEDO în materia prevenirii torturii și a faptelor adiționale, considerăm ca fiind oportună incriminarea distinctă a infracțiunii de „pedepse inumane sau degradante” atunci când acestea sunt comise de către persoane publice sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane. O astfel de propunere se încadrează și în experiența pozitivă a unor state europene în privința prevenirii „pedepselor inumane sau degradante”. De exemplu, la art. 281 alin. (1) C.pen. al României, cu denumirea marginală de „supunerea la rele tratamente” este sancționată fapta de „Supunere a unei persoane la executarea unei pedepse, măsuri de siguranță sau educative în alt mod decât cel prevăzut de dispozițiile legale ...” [12]. La alin. (2) al aceluiași articol este sancționată penal fapta de „Supunere la tratamente degradante ori inumane a unei persoane aflate în stare de reținere, deținere ori în executarea unei măsuri de siguranță sau educative, privative de libertate...” [12]. Prin urmare, în cadrul unui și aceluiași articol legiuitorul român sancționează două fapte corelative: pedepsele inumane sau degradante, în art. 281 alin. (1), și tratamentele inumane sau degradante – art. 281 alin. (2). În C.pen. al Austriei la **§312 alin. (1) cu denumirea de chinuirea sau neglijarea unei persoane deținute** este prevăzută răspunderea penală pentru „Fapta persoanei care, în calitate de funcționar cauzează unei persoane deținute sau oricărei persoane reținute în baza unui mandat oficial, aflate în custodia sa sau la care are acces în interes de serviciu, chinuri fizice și psihice ...” [13]. Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, „Cu aceeași pedeapsă se pedepsește funcționarul care își neglijează grav obligația sa de îngrijire și custodie a unei astfel de persoane, cauzând astfel, fie și doar din culpă, semnificative prejudicii asupra sănătății sau dezvoltării fizice sau mentale a persoanei” [13].

Criterii delimitative: pedeapsa inumană sau degradantă și tortura.

Tortura este considerată cea mai gravă formă de maltratare. Nici art. 3 din Convenția europeană, nici CtEDO pe parcursul activității sale jurisdicționale nu a oferit o noțiune a torturii. Totuși CtEDO a aprobat în parte definiția prevăzută în Convenția Națiunilor Unite împotriva torturii. Aceasta se

referă la „orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane” [14].

Prin urmare, actele de tortură se caracterizează prin următoarele trăsături distinctive: 1) orice durere sau suferință deosebită, fizică sau mintală; 2) intenția făptuitorului de a le produce; 3) subiectul care le produce este un agent al forței publice sau o persoană care acționează la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al acesteia; 4) scopul săvârșirii unor asemenea acte constă în obținerea unor informații ori mărturii, aplicarea unei pedepse pentru un act comis de victimă sau de o altă persoană, precum și pentru exercitarea unor presiuni asupra victimei sau asupra unei alte persoane.

Pentru delimitarea „pedepselor inumane sau degradante” de „tortură” pot fi aplicate, în mare parte, aceleași criterii ca și pentru delimitarea „tratamentelor inumane sau degradante” de „pedepsele inumane sau degradante”. Totuși și pe acest segment delimitativ se impun anumite precizări.

Unul dintre scopurile alternative specifice torturii, instituit de actele internaționale de referință și de art. 166¹ alin. (3) C.pen. al Republicii Moldova, îl formează *pedepsirea abuzivă și ilegală a victimei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis*. În acest caz, „pedeapsa inumană sau degradantă” este absorbită de noțiunea de „tortură” considerată de către CtEDO ca cea mai gravă formă de încălcare a art. 3 din Convenția europeană. Acest lucru se întâmplă atunci când aplicarea arbitrară a unor pedepse degradante sau inumane atinge pragul maxim de gravitate instituit de art. 3 din CEDO. *Pragul maxim de gravitate* este atins atunci când victimei, în rezultatul aplicării acțiunii sau inacțiunii de maltratare sub forma „pedepsei inumane sau degradante”, i se provoacă o suferință fizică sau psihică „puternică” sau „deosebită”. Prin urmare, pe plan național, maltratarea prin forma pedepselor inumane sau degradante care implică o atingere maximă a pragului de severitate justifică încadrarea faptei în baza art. 166¹ alin. (3) C.pen., la care este statuată răspunderea penală pentru fapta de tortură.

Bibliografie:

1. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. <https://fra.euro->

- pa.eu/ro/eu-charter/article/1-demnitatea-umana [accesat la data de 1.12.2022].
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=r.
  3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950. În baza de date Moldlex.
  4. Hotărârea ChEDO din 7.06.2001, Papon v. Franța. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-6242%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-6242%22]}). (accesat la data de 02.12.2022).
  5. Tyrer c. Regatului Unit. <https://ionas-law.ro/arii-de-practica/drepturile-omului/curtea-europeana-a-drepturilor-omului/jurisprudenta/articolul-3/tyrer-c-regatul-unit> (accesat la data de 14.01.20023).
  6. Hotărârea ChEDO din 21.02.1999, Singh v. Regatul Unit, citat de Bîrsan C. În: Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ed. C. H., București, 2010, p. 168.
  7. Hotărârea ChEDO din 24.06.2014, Murray v. Olanda. <https://www.constcourt.md/libview.php?l=en&idc=177&id=1384&t=/Legal-Summaries-ECtHR/2016/strongMurray-v-Olanda-MCstrong-Ireductibilitatea-de-facto-a-pedepsei-detentiei-pe-viata-impuse-unui-detinut-care-sufera-de-boli-mintale-Incalcare> (accesat la data de 12.02.2022).
  8. Hotărârea ChEDO din 3.07.2008, Chemlev v. Rusia, citat de Bîrsan C. În: Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ed. C. H., București, 2010, p. 168.
  9. Hotărârea ChEDO din 24.05.2007, Gorodnitchev v. Rusia, citat de Bîrsan C. În: Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ed. C. H., București, 2010, p. 168.
  10. Hotărârea ChEDO din 3 aprilie 2001, Keenan v. Regatul Unit. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-59365%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-59365%22]}) (accesat la data de 02.12.2022).
  11. Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, Ed. C. H., București, 2010.
  12. Codul penal al României din 17.07.2009. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635> (accesat la data de 23.12.2022).
  13. Codul penal al Austriei din 23.01.1974. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html> (accesat la data de 23.12.2022).
  14. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York pe 10 decembrie 1984 (<http://www.cdep.ro/pls/legis/legis>).

УДК 343.265.2

**ИНСТИТУТ УСЛОВНО-ДОСРОЧНОГО ОСВОБОЖДЕНИЯ
В СИСТЕМЕ МЕР УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРА: ПРОБЛЕМЫ
ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ОПЫТА
ГОСУДАРСТВА ИЗРАИЛЬ**

Василий Павлович ЗАХАРОВ,

доктор юридических наук, профессор кафедры
Оперативно-розыскной деятельности,
Львовский государственный университет внутренних дел,
г. Львов, Украина
ORCID: 0000-0002-7099-6734

Ирина Витальевна КОЗАКОВА,

кандидат юридических наук, доцент,
заведующая кафедры Уголовного права, криминологии,
гражданского и хозяйственного права,
Частное акционерное общество «Высшее учебное заведение
Национальная академия управления», г. Киев, Украина
ORCID: 0000-0002-9145-8994

Резюме

В статье сформированы ключевые проблемы реформирования современной уголовно-правовой системы. Проанализировано взаимосвязь практики применения института условно-досрочного освобождения, как одного из самых распространённых видов освобождения от наказания в системе иных мер уголовно-правового характера, с политическими, правовыми, культурными изменениями в мировой уголовной политике (на примере некоторых стран) с помощью науки о наказании.

Ключевые слова: условно-досрочное освобождение, наказание, исправление, меры уголовно-правового характера, «новая пенология», древнееврейское (Синайское) право.

Summary

The article formed the key problems of reforming the modern criminal law system. The relationship between the practice of applying the institution of parole, as one of the most common types of release from punishment in the system of other measures of a criminal law nature, with political, legal, cultural changes in the world criminal policy (on the example of some countries) with the help of the science of punishment is analyzed.

Keywords: parole, punishment, correction, criminal law measures, „new penology”, Hebrew (Sinai) law.

Введение. В современных условиях развития мировой уголовно-правовой доктрины многоаспектность противодействия преступности проявляется путем формирования системы дополнительных или альтернативных наказанию мер уголовно-правового воздействия (уголовно-правовых мер). Одним из основных признаков иных мер уголовно-правового характера является цель их применения, суть которой сводится не к принуждению или исправлению лица, совершившего преступление, а к устранению условий, способствовавших совершению общественно опасного деяния. Такой процесс является логическим результатом воплощения одного из основных трендов современного уголовного законодательства многих европейских стран, именуемый словом «гуманизация».

Институт условно-досрочного освобождения, как один из самых распространённых видов освобождения от наказания, занимает свое, самостоятельное, место в системе уголовно-правовых мер, и успешно применяется в большинстве государств мира, в том числе в рамках тренда «гуманизации» современного уголовного законодательства. При этом, не смотря на то, что в настоящее время в уголовной юстиции особая значимость придается наказаниям, не связанным с лишением свободы, анализ практики применения условно-досрочного освобождения указывает на взаимосвязь между динамикой применением данного вида освобождения от отбывания наказания и повторным тюремным заключением, в связи с рецидивом преступлений. В связи с этим, существуют значительные проблемы в применении законодательства об условно-досрочном освобождении со стороны администрации исправительных учреждений, суда, как в части порядка и толкования оснований условно-досрочного освобождения, так и в части ресоциализации освобождённых лиц от отбывания наказания.

Таким образом, целью данной статьи является формирование ключевых проблем реформирования современной уголовно-правовой системы путем анализа взаимосвязи практики применения условно-досрочного освобождения с политическими, правовыми, культурными изменениями в уголовной политике (на примере некоторых стран) с помощью науки о наказании.

Правовые основы применения условно-досрочного освобождения от отбывания наказания

Давно не секрет, что по отношению к наказанию, в ученом мире никогда не существовало однозначных подходов. Как показывает история, для периода Средневековья, характерным был процесс становления христианской религии, который обеспечивался путем применения

к «еретикам» наиболее жестоких видов наказания по ветхозаветному принципу *lex talionis*. Однако, спустя время, Европа словами Беккариа констатировала, что следует «преступления предотвращать, чем наказывать...», и средство уголовного предупреждения нужно видеть в том, чтобы «вознаграждать добродетель» [1]. В данном контексте хотелось бы отметить, что, не смотря на всю свою строгость, библейские нормы регламентировали и поощрительные меры воздействия на преступника, которые действовали в период религиозных праздников [2, с. 26].

Вместе с тем, современные исследования, проведенные учеными различных стран, начиная со второй половины XX века, показывают, что применение наказания слабо влияет на снижение уровня преступности, уголовное наказание, как правило, не достигает целей перевоспитания преступника, восстановления справедливости, и, как следствие, наказание не является единственным средством воздействия на преступность. Многие ученые считают, что наказания, особенно связанные с лишением свободы, сопряжены с рядом отрицательных социальных последствий. Еще в 40–50-х гг. XX в. в США такие ученые, как Э. Сазерленд и Х. Барнз, полагали, что сама концепция наказания должна быть оставлена полностью, как социальное зло. Они считали, что обращение с преступниками должно обеспечиваться не на уровне применения кары, а с помощью достижений социальных и медицинских наук [3, с. 43].

Мы не можем в полном объеме согласиться с позицией американских ученых, поскольку теологическая философия Средних Веков относительно роли наказания – это не только возмездие за грехи, но и моральное «обновления», «исправление» и «раскаяние грешника». Под этим понималось, прежде всего, самоанализ поступков с помощью голоса совести и Библии. В результате такого самоанализа верующий осознает себя человеком, который согрешил и испытывает острую потребность в очистке своей души. М. Кузанский, М. Монтень, Т. Мор понимали под исправлением установления связи человека с Христом путем веры, осознание собственных недостатков и борьбы с ними, необходимость стать «более моральным». По мнению Дж. Локка, наказание должно заключаться в исправлении преступника, потому что жестокие наказания и страх в коей мере не убеждают разум людей, а могут изредка только побуждать к ложной покорности. Широко цитированный учеными-либералами Беккариа также целью наказания считал предупреждение преступности, а исправление лица видел в воспитании и убеждении, изменении нравственности.

Таким образом, на наш взгляд, исправление осужденных как цель наказания в уголовном праве играет интегрирующую роль в системе

всех целей наказания, поскольку исправление осужденных является залогом их ресоциализации, и как следствие – обеспечивает эффективности наказания.

Преимущественная роль института наказания, как основного средства противодействия преступности, в странах, где уголовное законодательство развивается на основе Модельного Уголовного Кодекса для государств-участников Содружества Независимых Государств, повлияла и на становление системы популярных для Европы мер исправления и безопасности, где их спектр намного шире и разнообразнее.

Общий анализ норм уголовных кодексов Российской Федерации, Украины, Республики Беларусь, основой которых является Модельный Уголовный Кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств, показал, что для осуществления национальных задач уголовного законодательства, уголовный кодекс устанавливает основание и принципы уголовной ответственности, определяет, какие опасные для личности, общества или государства деяния признаются преступлениями, и устанавливает виды наказания и иные меры уголовно-правового воздействия за их совершение [4]. Вместе с тем, в отличие от наказания и его видов, законодатель не рекомендует единого определения понятия иных мер уголовно-правового воздействия и их четкой классификации. В последствии, такой законодательный пробел, имеющий рекомендационный характер, все таки, повлиял на становление широкой дискуссии в теории уголовного права касательно вопросов не только о юридической природе, основаниях применения и видах рассматриваемых мер, но и об их наименовании.

Исходя из предмета написания данной статьи, мы, не вдаваясь в дискуссию о юридической природе и классификации мер уголовно-правового характера, хотим лишь констатировать, что такой институт успешно функционирует в странах СНГ. В связи с этим, мы присоединяемся к наиболее традиционному, на наш взгляд, для постсоветской уголовной науки мнению ученых по этому вопросу. Так, наиболее близким к нашей позиции является мнение С.Г. Келиной, что к основным видам мер уголовно-правового характера относятся: принудительные меры медицинского характера, принудительные меры воспитательного воздействия, конфискация имущества, условное осуждение, отсрочка отбывания наказания беременным женщинам и женщинам, имеющим малолетних детей, условно-досрочное освобождение [5, с. 63].

Согласно классическому подходу в науке уголовного права, в том числе исходя из положений норм уголовных кодексов Российской Фе-

дерации, Украины, Республики Беларусь, условно-досрочное освобождение – это освобождение осужденного от дальнейшего отбывания наказания при одновременном наличии обозначенных законом оснований: 1) достижение определенной степени исправления осужденного (материальное основание); 2) отбытие осужденным установленной законом части срока наказания (формальное основание).

Как уже было изложено выше, исправление, согласно позиции теоретиков либерализма, является основной целью наказания и обеспечивает его эффективность. Так, с юридической позиции, большинство современных ученых под исправлением понимают – отказ от совершения виновным нового преступления [6, с. 13] (отождествление с институтом специальной превенции). Вместе с тем, с точки зрения морали, исправление – это психологическое изменение личности осужденного, в результате которого заключенный не сможет совершить преступление в будущем, так как это противоречит его новым взглядам и убеждениям, сформированных под страхом совести и закона [7, с. 98; 8, с. 123].

Однако, давно не секрет, что моральное исправление осужденного – это недостижимая цель наказания. Кроме того, это подтверждается как несовершенными, устаревшими уголовно-исправительными критериями исправления, так и общими трансформациями уголовно-правовой политики путем отказа от наказаний в виде лишения свободы в противовес альтернативным мерам уголовно-правового характера (штраф, химическая кастрация и др.) В данном контексте ученый В.П. Силкин подчеркнул, что «целесообразно отказаться от исправления, как цели наказания в уголовном праве, поскольку такая цель изначально является недостижимой (декларативной). ... Вместо цели исправления осужденного рационально установить цель ресоциализации, то есть повторного «внедрения» осужденного в общество, «прививание» ему общественно полезных навыков, «перевоспитание непригодного члена общества в полезного для общества» [9, с. 86].

Однако, с нашей точки зрения глобальная переориентация уголовно-правовой политики на применение альтернативных наказаниям мер уголовно-правового характера, и как следствие возможного отказа от исправления осужденного, как обязательного условия для применения условно-досрочного освобождения, может повлечь за собой негативные последствия в виде увеличения рецидива преступности среди лиц, условно-досрочно освободившихся. В данном контексте, считаем за необходимое привести в пример опыт США.

В 1970-х годах в США основной целью системы уголовного правосудия были исправление и реабилитация преступников, а процесс ус-

ловно-досрочного освобождение был неотъемлемой частью этой цели. Согласно прецедентного права, возможность условно-досрочного освобождения использовалась в качестве стимула хорошего поведения за счет формирования новых взглядов и убеждений заключенного. При этом, испытательный период после освобождения был предназначен для поддержки социальной интеграции бывших правонарушителей. Такая уголовная практика в США, как исследует Джеффри Лин, снижала уровень рецидива среди условно-досрочно освобождённых лиц, и как следствие – уменьшала рост «тюремного населения и его массовой культуры в обществе» [10]. Однако, на протяжении 1980-х и 1990-х гг. система уголовного правосудия США переориентировалась на цели возмездия, лишения прав и сдерживания. Ученый Саймон описывают такую переориентацию уголовного правосудия, как «новая пенология», характерными чертами которой является актуарный, корпоративный учет рецидива, сосредоточенный на эффективном управлении системными ресурсами и криминальными рисками [11]. Логично, что «новая пенология» США повлекла за собой серьезные концептуальные изменения, которые оценивают личность преступника с точки зрения совокупного криминального риска, а не как личность с особыми потребностями, которая подлежит исправлению и лечению. Что касается условно-досрочного освобождения, то в ракурсе «новой пенологии», обязательные основания в виде исправление и реабилитация осужденного были отменены, что повлекло: 1) ужесточение процедуры надзора при испытательном сроке; 2) рост числа отмен условно-досрочного освобождения за нарушения освобождёнными условий испытательного срока; 3) рост показателей тюремного заключения: преступники попадают в затяжной цикл тюремного заключения – освобождения и повторного заключения в тюрьму (так называемое «взбалтывание» или «наказание в рассрочку»).

Что касается формальных оснований применение условно-досрочного освобождения, то по общим правилам уголовно-правовой науки ими являются отбытие осужденным определенной части срока наказания, размер которого зависит от категории (то есть степени тяжести) преступления, за совершение которого лицо отбывает наказание. Поскольку, обозначенное основание устанавливается законодателем в зависимости от обстоятельств, характеризующих как осужденного, так и совершенное им преступление, то есть в конечном результате формальные основание также связаны с исправлением преступника.

Таким образом, исходя из изложенного, приходим к выводу, что не смотря на общие условия тренда «гуманизации» уголовно-пра-

новой политики, все таки, исправление, как процесс трансформации антикриминальных понятий и убеждений преступника, должно оставаться целью наказания и обязательным условием применения условно-досрочного освобождения.

Правовые последствия применения условно-досрочного освобождения

Несмотря на достаточно совершенные уголовно-правовые основания применения условно-досрочного освобождения, как показывает статистика, рост рецидива преступлений среди лиц, освободившихся от наказания условно-досрочно, растет. Так, согласно статистическим данным, в Украине в 2003 г. количество осужденных, освобожденных условно-досрочно, составляло 33 405 человек (16,1 % от общего числа осужденных в этом году). В 2004 г. – 29 854 человек (13,3 %); в 2005 г. – 36 652 человек (18,6 %); в 2006 г. - 33 847 лиц (21 %); в 2007 г. - 33 063 человек (21,6 %); в 2008 г. - 27 979 лиц (19 %); в 2009 г. - 22 056 человек (15 %); в 2010 г. - 22 831 человек (13,5 %); в 2011 г. - 20 301 человек (13,1 %); в 2012 г. - 19 662 человек (12 %); в 2013 г. - 23 185 лиц (19,6 %); в 2014 г. - 16 908 лиц (16,5 %); в 2015 г. - 11 112 лиц (11,7 %). Исследования данных судебной статистики дало возможность сделать вывод, что в 2001 г. количество осужденных, ранее освобожденных условно-досрочно от отбывание наказания, которые вновь были осуждены, составила 6 185 человек (3,1 % от все осужденных в 2001 г.). В 2002 г. этот показатель составлял уже 6 616 лиц (3,4 %); в 2003 г. - 8 181 человек (4,1 %); в 2004 г. - 8 975 человек (4,4 %); в 2005 г. - 8 637 лиц (4,9 %); в 2006 г. - 8 285 человек (5,2 %); в 2008 г. - 9 301 лиц (6,1 %); в 2009 г. - 9 042 человек (6,2 %); в 2010 г. - 9 651 человек (5,7 %); в 2011 г. - 8 202 человек (5,3 %); в 2012 г. - 7 801 человек (4,8 %); в 2013 г. - 5 834 человек (4,9 %); в 2014 г. - 4591 человек (4,5 %), в 2015 г. - 4 010 человек (4,2 %) [12, с. 19]. При этом, спад роста показателей с 2010 по 2015 гг. связанно со снижением количества населения страны, что обусловлено демографическими, экономическими, политическими факторами; боевыми действиями на востоке Украины.

Данная статистика роста рецидива среди лиц, условно-досрочно освободившихся, в частности связана с правовыми условиями применения данного вида освобождения от наказания.

Так, согласно доктрины уголовного права, условиями освобождения являются правовые способы испытания (контроля) осужденного. Условия освобождения закрепляют результаты исправления осужденного в период отбывания им наказания, а также предупреждают совершения новых преступлений после освобождения осужденного.

Согласно ст. 79 Уголовного кодекса Российской Федерации (РФ) применяя условно-досрочное освобождение, суд кроме основных обязанностей осужденного не совершать преступление или административное нарушение во время испытательного срока, может возложить дополнительные обязанности: не менять постоянного места жительства, работы, учебы без уведомления специализированного государственного органа, осуществляющего контроль за поведением условно осужденного, не посещать определенные места, пройти курс лечения от алкоголизма, наркомании, токсикомании или венерического заболевания, трудиться (трудоустроиться) либо продолжить обучение в общеобразовательной организации и др., которые должны им исполняться в течение оставшейся не отбытой части наказания. Аналогичные условия применения условно-досрочного освобождения, за исключением классификации их видов, предусмотрены и ст. 90 Уголовного кодекса Республики Беларусь (РБ).

Для уголовного права Украины, в отличии от РФ и РБ, характерным является единственное и основное условие в виде обязанности осужденного не совершать новое уголовное преступление либо административное правонарушение на протяжении испытательного срока, который равен не отбытой части наказания. Считаем, что такая позиция украинского законодателя несовершенна, поскольку лишена элементов испытания в контексте учета потребностей эффективности пост пенитенциарного контроля за поведением лиц, освобождённых от отбывания наказания, что, в частности, может достигаться наведенными выше дополнительными требованиями, в том числе такими как: прохождение установленного органами пробации лечения; оповещение уполномоченных органов о месте своего нахождения; становление на учет по месту жительства в органах полиции (пробации); запрет лицам, отбывавшим наказание за особый вид преступлений (насилие в семье, преступления против половой неприкосновенности) нахождение в пределах проживания потерпевшей стороны и пр.

При этом, стоит подчеркнуть, что расширение элементов испытания, как условий применения условно-досрочного освобождения, должно быть взвешенным и нормативно обоснованным. Так, согласно исследованиям американских ученых, ужесточения контроля условно-досрочного освобождения лиц увеличивает вероятность нарушения ими уставленных правил, что влечет за собой отмену условно-досрочного освобождения и обратное возвращение в исправительное учреждения для отбытия наказания [13].

Также, в контексте вопроса о расширении и ужесточении условий применения условно-досрочного освобождения, стоит отметить,

что такой законодательный подход в частности соответствует основным принципам упомянутого выше процесса «новой пенологии» в уголовной политике.

Так, по мнению Джеффри Лина, ужесточение контроля при испытательном сроке является характерным явлением для органов пробации, которые в связи с увеличением числа условно-досрочно освобожденных лиц, «философски переориентировались» на использование методов интрузивного надзора, таких как тестирование на наркотики, электронный мониторинг, GPS отслеживание и др., а не на цели реабилитации и реинтеграции, достигаемые, например, дополнительным лечением [10].

Таким образом, приходим к общему выводу, что неэффективность условно-досрочного освобождения может быть связана и с несовершенными условиями его применения, которые ведут к отмене условно-досрочного освобождения и росту количества осужденных в исправительных учреждениях, что указывает на не достижение исправления, как цели наказания, и противоречит современному тренду «гуманизации» в уголовной политике.

Позитивный зарубежный опыт правового регулирования условно-досрочного освобождения

Способность государства в современных условиях выработать эффективную политику применения таких мер, которые будут способствовать закреплению правопослушного поведения и противодействовать негативным последствиям преступности, является критерием зрелости общества. По мнению ученых, перед современным миром возникают общие проблемы, решение которых возможно лишь при условии сотрудничества всех государств. Ключевым элементом успешной евроинтеграции Украины является достижение определенного уровня согласованности украинского законодательства не только с правовыми нормами Европейского Союза, но и государствами, имеющими прогрессивный опыт в решении этих вопросов, среди которых можно выделить Государство Израиль, правовая система которого вобрала в себя черты, как континентальной, так и англосаксонской системы права.

Правовой опыт Государства Израиль интересен тем, что Закон об уголовном праве 1977 года, являющийся основным кодифицированным уголовным актом, не имеет специальных норм, которые обозначают задание, цели и принципы уголовной юрисдикции; не раскрывает содержание категории «наказание», что дало простор для теоретических исследований израильских ученых [14, с. 76].

A. Шмулевич считает, что понятие «наказание» необходимо раскрывать сквозь призму принципиальных положений и общих определений уголовного права, регламентирующих нормативно выраженные характеристики уголовно-правового регулирования, социальную оценку преступления и целевой направленности государственного влияния на лицо, совершившее преступное деяние [15]. В этом же направлении другие израильские ученые раскрывают значение уголовного наказания, как способ государственного реагирования на факт нанесения ущерба охраняемым уголовным законом интересам, правам и свободам человека, а также интересам государства и общества; когда такое реагирование предусмотрено нормами уголовного законодательства и определяется судом таким, что подлежит применению, как месть (кара), против воли осужденного. Таким образом, в правовой культуре Государства Израила уголовное наказание имеет такие основные характеристики: 1) наказание – это способ принуждения (применяется против воли человека); 2) наказание является отплатой за совершенное преступление (принцип справедливости Синайского (религиозного) уголовного права); 3) наказание – это способ государственного реагирования; 4) наказание применяется за совершение противоправного действия, предусмотренного нормами уголовного закона; 5) наказание назначается судом от имени государства; 6) наказание назначается лицу, признанного виновным в совершении преступления.

Из вышеизложенного приходим к выводу, что на современный израильский институт уголовного наказания, в первую очередь, имеет влияние общий принцип справедливости, обозначенный в законах религиозного права (Галаха), для которого характерным является абсолютный характер, отличие от современных взглядов и тождественность с принципом *lex talionis*. Данный вывод согласовывается и с поставленными целями наказания, охарактеризованными учеными – представителями так называемого «традиционного» мнения в уголовно-правовой науке. С точки зрения Ади Шмуэля наказание включает в себя такие цели, как: 1) достижение социальной справедливости, нарушенной совершенным преступлением; 2) восстановление правового поведения осужденного; 3) предотвращение совершения новых преступлений (специальная превенция); 4) отплата в виде мести (кары) – предусматривает применение к преступнику обозначенных законом ограничений в сфере свободной реализации его прав, свобод и интересов (соблюдая четкий баланс с полноправным статусом законопослушных граждан) [16].

Подчеркнем, что принцип справедливости, обозначенный в зако-

нах Галахи, как цель наказания, сыграл интегральную роль для правового понятия и применения института условно-досрочного освобождения.

Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания в уголовном праве Государства Израиль регулируется Законом «Про освобождение от тюремного заключения под условием» и Законом про уголовное право.

Для анализа условно-досрочного освобождения нами были выделены основные критерии: 1) виды наказания, при отбывании которых возможно условно-досрочное освобождение; 2) основания применения условно-досрочного освобождения; 3) порядок условно-досрочного освобождения; 4) надзор за лицами, условно-досрочно освобожденными из мест лишения свободы.

Уголовное право Израиля предусматривает следующие основные виды наказания: а) тюремное заключение (в том числе пожизненное заключение) б) отбывания тюремного заключения в виде исправительных работ; в) условное тюремное заключение; г) штраф; г) общественно полезные работы; д) обязанность воздержаться от совершения преступления; е) компенсация.

Условно-досрочное освобождение в Израиле применяется к лицам, которым назначено наказание в виде тюремного заключения. Согласно Закону «Про освобождение от тюремного заключения под условием» под понятием «тюремное заключение» понимается срочное лишение свободы в рамках уголовного дела, за исключением лишения свободы за невыплату штрафа. Так, согласно части а статьи 71 Главы далет Закона про уголовное право, «суд, который назначил лицу наказание в виде штрафа, имеет право назначить тюремное заключение сроком до трех лет, в том случае, если штраф полностью или частично не был выплачен в установленный судом срок. Срок тюремного заключения вместо штрафа не должен превышать срок тюремного заключения, предусмотренный за преступление, за совершение которого был назначен штраф» [17].

Под понятием «пожизненное тюремное заключение» законодатель подразумевает тюремное заключение на неопределенный срок. Рассматривая суть этого вида наказания следует отметить, что, согласно статье 41 Главы бет Закона про уголовное право «если за преступление назначается пожизненное тюремное заключение и при этом судом не устанавливается, что оно является обязательным, то срок пожизненного тюремного заключения не должен превышать 20 лет». Обязательным наказанием, согласно израильского законодательства, является наказание, которое прямо предусмотрено санкциями статей

Закона, а понятие «необязательное» означает права суда назначать вид наказания по своему усмотрению [18, с. 85].

Израильский Закон «Про освобождение от тюремного заключения под условием» определяет разный порядок освобождения в зависимости от сроков тюремного заключения, а именно: а) заключенный, срок наказания которого не менее 3-х месяцев и не более 6-ти, имеет право после отбытия 2/3 срока подать специальное ходатайство начальнику тюрьмы о досрочном освобождении; б) заключенный, за исключением осужденного к пожизненному лишению свободы (срок наказания которого превышает 6 месяцев, имеет право после отбытия 2/3 срока подать ходатайство в специальной Комиссии о досрочном освобождении; в) заключенный, за исключением осужденного к пожизненному лишению свободы, срок наказания которого не превышает 25 лет, вправе также представить ходатайство в специальную Комиссию о досрочном освобождении, даже если не прошло 2/3 тюремного срока; г) осужденный к пожизненному лишению свободы, имеет право после отбытия 2/3 срока подать ходатайство в специальную Комиссии о досрочном освобождении [17].

Анализируя вышеизложенные нормы Закона «Про освобождение от тюремного заключения под условием» можно прийти к выводу об отсутствии дифференцированных сроков наказания, которые подлежат обязательному отбыванию, кроме случая, указанного в пункте «в».

В этой статье нами уже было установлено, что по общим правилам уголовной науки, законодатель, устанавливая дифференцированные сроки наказания, которые подлежат обязательному отбыванию, исходит из достижения задач исправления, которое возможно в результате различной продолжительности исправительного воздействия. Однако, как было упомянуто выше, особенностью правовой системы Израиля является влияние древнееврейского (Синайского) права, поскольку религия для еврейского народа – это неотъемлемая часть существования Государства Израиль в целом. Так, можно попробовать утверждать, что отсутствие дифференцированных сроков, характерных для формально-юридического основания применения условно-досрочного освобождения, соответствует принципу «равенства переступивших уголовный закон на фоне социального неравенства пострадавших от преступных посягательств», закрепленного в синайских нормах.

Материальным основанием применения условно-досрочного освобождения является доказанность того, что заключенный не опасен для общества.

Так, члены специальной Комиссии вынося решение об условно-досрочном освобождении должны установить факт «восстановле-

ния у осужденного за время тюремного заключения правового поведения». К данному выводу члены Комиссии должны прийти на основании законодательно закрепленных критериев, характеризующих преступника, а именно: 1) тяжесть совершенного преступления и обстоятельства его совершения; 2) содержание обвинения, поданного против заключенного; 3) наличие прошлых преступлений заключенного; 4) предварительные выводы заседаний Комиссий по вопросам применения условного освобождения, в том числе выводы об отказе; 5) поведение заключенного в тюрьме; 6) лечение от наркомании, в случае, если заключенный страдал от наркотической зависимости; 7) позитивное отношение к общественным работам в тюрьме; 8) соблюдение заключенным правил внутреннего порядка тюрьмы; 9) наличие взысканий / поощрений; 10) участие заключенного в преступных группах внутри тюрьмы; 11) побег из тюрьмы; 12) характеристики заключенного, выданные службами тюрьмы, полиции и прокуратуры [17].

Давая оценку материальным основаниям применения условно-досрочного освобождения, снова стоит обратиться к нормам древнееврейского (Синайского) права, констатируя, что исправление не является основной целью наказания в израильском уголовном праве. Вместе с тем регламентируемая процедура применения условно-досрочного освобождения, основанная на четких критериях «будущей безопасности» осужденного для общества, является более совершенной.

3. Согласно Закону «Про освобождение от тюремного заключения под условием», условием освобождения является то, что «заключенный в период освобождения под условием не совершит новое преступление, за которое предусмотрено наказание в виде тюремного заключения на срок от 3-х месяцев и более». Стоит отметить, что Закон об уголовном праве предусматривает такой вид преступления, как «проступок». Так, согласно статье 24 Главы хей, под проступком понимается преступление, за которое предусмотрено тюремное заключение на срок не более 3-х месяцев [18, с. 87].

Срок условия при условно-досрочном освобождении равен периоду между освобождением и окончанием отбытия срока в тюрьме. В отношении лиц, отбывающих наказание в виде пожизненного заключения, то их срок условия равен «сроку пожизненного тюремного заключения, назначенного судом, который осужденный фактически отбыл на момент освобождения». В случае совершения в течение испытательного срока преступления, наказание назначается по правилам совокупности путем сложения наказаний за совершенное новое преступление, к которому присоединяется неотбытая часть наказания.

Кроме основного условия для применения условно-досрочного

освобождения «не совершать нового преступления», на лицо могут быть возложены иные, предусмотренные законом Израиля требования, а именно: а) прохождение установленного органами пробации специального лечения; б) уведомление начальника тюрьмы о месте своего пребывания при освобождении; в) обязанность в течение 48 часов после освобождения стать на учет в органах полиции по месту жительства; г) раз в месяц в течение испытательного срока докладывать органам полиции о месте своего проживания, а в случае его изменения срочно сообщить органы полиции и начальника тюрьмы; д) лица, отбывавшие свое наказание за особый вид преступлений (насилие в семье, преступления против половой неприкосновенности) обязуется не находиться в пределах проживания потерпевшей стороны. Кроме того, лица обязуются иметь при себе справку в подтверждение об условно-досрочного освобождении и предъявлять ее по первому требованию органа полиции.

Общий порядок применения условно-досрочного освобождения в Российской Федерации, Украине и Республике Беларусь регулируется нормами Уголовно-исполнительного и Уголовного процессуального кодексов, согласно которым суд по представлению учреждения исполнения наказаний принимает соответствующее решение.

Условно-досрочное освобождение по израильским уголовным нормам осуществляется государством в лице: 1) начальника тюрьмы, в компетенцию которого входит освобождение осужденных, срок наказания которых не менее 3-х месяцев и не более 6-ти; 2) Специальной Комиссии, которая рассматривает все другие случаи освобождения, за исключением лиц, отбывающих наказание в виде пожизненного тюремного заключения; 3) Особой Комиссии [17].

В состав Специальной Комиссии входят: судья; два человека, назначенные министром юстиции, которые имеют опыт работы не менее 5 лет в области криминологии, социальной работы, психологии, психиатрии или педагогики, офицер службы тюрем [17].

В состав Особой Комиссии входят: судья Верховного суда; судья Окружного суда; лицо, назначенное министром юстиции, которое имеет опыт работы не менее 10 лет в области криминологии, социальной работы, психологии, психиатрии или педагогики [17].

После того как осужденный в установленный срок обратится с соответствующим ходатайством, по результатам заседания Комиссия принимает следующие решения: 1) общий вывод о программе «восстановление» поведения осужденного, осуществленной Администрацией тюрьмы; 2) решение о том, что поведение осужденного является «восстановленным» и лицо не нуждается в дальнейшем отбывании наказа-

ния в виде тюремного заключения; 3) решение о том, что в поведении осужденного не произошло никаких изменений и он нуждается в дальнейшем отбывании наказания в виде тюремного заключения. В случае отказа Комиссии по условно-досрочному освобождению, заключенный имеет право подать повторное ходатайство не ранее 6 месяцев со дня вынесения указанного решения. Лица, осужденные к пожизненному тюремному заключению имеют право подать повторное ходатайство о применении условно-досрочного освобождения не ранее, чем через 1 год со дня вынесения решения об отказе, в том числе учитывая мнение Особой Комиссии о наличии изменения обстоятельств, послуживших основанием для отказа. Кроме того, заключенный может повторно ходатайствовать о своем досрочном освобождении раньше установленных законом сроков, если докажет наличие существенных обстоятельств, которые не были и не могли быть известны Комиссии на время первого заседания [17].

Решение начальника тюрьмы или Комиссий по условно-досрочному освобождению заключенный или юридический советник правительства имеют право обжаловать в Окружном суде. Решение Окружного суда можно обжаловать в Верховном суде, если получено разрешение от судьи Окружного или Верховного суда [17].

Надзор за лицами, освобожденными из мест заключения, возлагается на органы пробации, полиции и тюрем [17].

Заключение. Таким образом, приходим к выводу, что израильский законодатель, руководствуясь религиозными положениями, которые отрицают исправления, как цель наказания, устанавливает равенство материальных и процессуальных прав осужденного и потерпевшего, все так регламентировал институт условно-досрочного освобождения, который обеспечивает выполнение задач современной уголовно-правовой политики. Поэтому исследованной опыт государства относительно оснований применения института может быть заимствован в уголовное законодательство стран СНГ, в частности, Украины.

Библиографические ссылки

1. Beccaria, C. (1764; 2005). Von den Verbrechen und von den Strafen. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/38710/ssoar-psychges-2010-3-kobbe-Verbrechen_und_Strafen_Beccaria_con.pdf;jsessionid=75614EFF6A5169ABFFB683024466FE01?sequence=1.
2. Шаляпин С. О. Уголовная и религиозная санкции: взаимопонимание,

- история и перспективы. Религия и право. 2005. № 2 (38). с. 23-29.
3. Arhipenko T.V. Fine as criminal punishment in foreign countries legislation. [Arhipenko T.V. Ugolovnoe nakazanie v vide shtrafa v zakonodatel'stve zarubezhnyh stran]. Rossijskij sledovatel' – Russian examining official, 2008, No. 21. P. 36-45.
  4. Модельный уголовный кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств, ПРИНЯТ Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств. Санкт-Петербург 17 февраля 1996 года. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/ihlnat-3.htm>.
  5. Келина С.Г. Наказание и иные меры уголовно-правового характера // Государство и право. 2007. № 6. с. 56-75.
  6. Ткачевский Ю. М. Условно-досрочное освобождение от отбывания наказания. Вестн. МГУ. Сер. 11, Право. 1997. №2. с. 10-17.
  7. Ной И. С. Сущность и функции уголовного наказания в советском государстве. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1973. 215 с.
  8. Томпсон Г. Полная или частичная реабилитация в уголовном праве. М.: Межд. отн., 1995. 210 с.
  9. Силкин В.П. Уголовно-правовые санкции за преступление против собственности: дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». СПб.: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры РФ, 2004. 149 с.
  10. Parole Revocation in the Era of Mass Incarceration Jeffrey Lin* Department of Sociology and Criminology, University of Denver. 2010. URL: <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1751-9020.2010.00335.x>.
  11. Simon, Jonathan 1993. Poor Discipline: Parole and the Social Control of the Underclass, 1890–1990. Chicago: University of Chicago Press. Spohn, Cassia 2002. URL: https://www.academia.edu/67683432/Poor_discipline_Parole_and_the_social_control_of_the_underclass_1890_1990.
  12. Збірник даних судової статистики щодо розгляду судами України кримінальних справ, кількості та структури засуджених осіб у 2001-2010 роках. К., 2011. 46 с.
  13. Grattet, Ryken, Jeffrey Lin and Joan Petersilia under review. 'Supervision Regimes, Risk, and Official Reactions to Parolee Deviance.' Holt, Norman 1998. 'The Current State of Parole in America.' Pp. 28–41 in Community

- Corrections: Probation, Parole, and Intermediate Sanctions, edited by Joan Petersilia. New York: Oxford University Press. Hughes.
14. Козакова І.В. Умовно-дестрокові звільнення від відбування покарання у вигляді позбавлення волі за законодавством України та Держави Ізраїль: монографія / за наук. ред. д.ю.н., проф. В.О. Глушкова/ К., 2019, 180 с.
  15. Шмулевич А. Ворота на свободу заключенным, освобожденным условно-досрочно/ А. Шмулевич//Сиор Магир. - 2015 (иврит). URL: <http://www.shabas.gov.il/Web/He/News/Articles2/1894.aspx>.
  16. Шмуэль А. Государственная служба в Израиле/ А. Шмуэль. - Петах-Тиква. - 1986(иврит) . URL : <http://eleven.co.il/article/14865>.
  17. Закон «Про освобождение от тюремного заключения под условием». - 2001 («רסאממ יאנת-לע וורחש קוח») // [URL]: http://www.nevo.co.il/law_html/Law01/056_025.htm.
  18. Дорфман Марат Закон об уголовном праве Израила: постоянный перевод с иврита на русский язык. М.: Наука, 2010. 315 с.

CZU 342.72/.73

RESPECTAREA DREPTULUI ȘI LIBERTĂȚII FUNDAMENTALE ALE OMULUI – LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE

Igor SPÎNU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitate de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0001-7512-6546

Snejana CIOCHINĂ,

doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice și Relații Internaționale”,
Universitate de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0002-4838-642X

Rezumat

În prezenta lucrare a fost consacrat dreptul la întrunire garantat de Constituția Republicii Moldova și Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, acest drept fiind temelia democrației, pluralismului și a libertății de exprimare a fiecărui om. Astfel, ne-am propus să analizăm principiul dreptului libertății la întrunire, garantat de constituția națională și clarificarea în legislația și regulamentele naționale legate de facilitarea întrunirilor. De asemenea, am analizat responsabilitatea autorității competente, poliției ca autoritate principală responsabilă de a proteja și facilita acest drept, precum și atribuția principală a organului competent în menținerea ordinii publice în cazul întrunirilor.

Cuvinte-cheie: autoritate publică, administrație publică locală, democrație, întrunire, drepturile omului, ordine publică, dreptul la întrunire, poliție, principii, libertatea de exprimare.

Abstract

In this paper was enshrined the right to assembly guaranteed by the Constitution of the Republic of Moldova and the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, this right being the foundation of democracy, pluralism, and the freedom of expression of every man. Thus, we proposed to analyze the principle of the right of freedom to assembly, guaranteed by the national constitution and clarification in the national legislation and regulations related to the facilitation of meetings, as well as to analyze the responsibility of the competent authority, the police as the main authority responsible for protecting, facilitate this right as well as the main task of the body responsible for maintaining public order in the case of meetings.

Keywords: public authority, local public administration, democracy, assembly, human rights, public order, right to assembly, police, principles, freedom of expression.

Introducere. Libertatea de întrunire pașnică este un drept fundamental al omului, care este garantat într-o societate democratică, fiecare cetățean

având dreptul de a protesta, demonstra, celebra, comemora și îndeosebi de a comunica autorităților publice și altor cetățeni, părerile și opiniile sale într-o formă liberă. Acest drept este baza temeinică al democrației, pluralismului și libertății de exprimare.

Facilitarea acestui drept determină responsabilitatea autorităților publice, în deosebi a Poliției care garantează condițiile pentru desfășurarea întrunirilor, asigurând menținerea ordinii publice și garantarea concomitentă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale al cetățenilor. Statul, la rândul său având *obligatia de a nu interveni pentru restricționarea acestor drepturi cât și a lua măsuri necesare pentru protecția și facilitarea drepturilor oamenilor* [1, p.14].

Garantarea dreptului la întruniri. Dreptul la libertatea de întrunire este garantat atât în documentele internaționale, cât și de instituția constituțional juridică care stă la baza unui stat democratic și modernizat. Astfel, acest drept este garantat de:

- **Constituția Republicii Moldova** în Articolul 40;
- **Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale** în Articolul 11;
- **Declarația Universală a Drepturilor Omului** în Articolul 20, care prevede următoarele: „*că orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică*” [2];
- **Convenția ONU privind Drepturile Copilului** în Articolul 15, care prevede următoarele: „*statele părți recunosc drepturile copilului la libertatea de întrunire pașnică*” [3];
- **Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice** în Articolul 21, care prevede următoarele: „*dreptul la întrunire pașnică este recunoscut, exercitare acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor, conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau mortalitatea publică sau drepturile și libertățile altora*” [4].

Articolul 11 din Convenție prevede următoarele: „*orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică*” Garantarea acestui drept determină dreptul **Libertății de exprimare**, prevăzut în articolul 10 din Convenției, și **Interzicerea discriminării** – articolul 14 din Convenție [5, p. 11-12].

Constituția Republicii Moldova garantează în articolul 40 următoarele: „*mitingurile, demonstrațiile, manifestațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără niciun fel de arme*” [6, p. 43]. La fel, Legea nr. 26, în cadrul art. 6 prevede că *oricine este liber să participe sau să asiste la o întrunire și nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la întrunire* [7, p. 2].

Astfel, dreptul la întrunire pașnică se aplică tuturor indivizilor, orice

discriminare bazată pe motive precum: rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice și alte opinii, origine națională sau socială, proprietate, naștere sau alt statut, este interzisă. Discriminarea bazată pe oricare din aceste motive fiind considerate drept încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Principiile de bază a dreptului libertății de întruniri fiind:

➤ **Proportionalitatea**, conform căreia, la aplicarea oricărei restricții libertății întrunirilor, autoritățile publice trebuie să respecte echilibrul dintre necesitatea unei astfel de restricții, într-o societate democratică și exercitarea dreptului la întrunire;

➤ **Nediscriminare**, conform căreia, dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor, indiferent de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de aparență politică, de avere, de origine socială sau de oricare alt criteriu;

➤ **Legalitatea** conform căreia, dreptul temeiuri justificative pentru interzicerea întrunirii sau pentru limitarea în orice fel a libertății întrunirii pot servi doar prevederile legale, fără ca autoritățile publice să poată pune în discuție oportunitatea unei întruniri;

➤ **Prezumpția în favoarea desfășurării întrunirilor** conform căreia, la examinarea declarației prealabile privind desfășurarea unei întruniri, orice dubiu va fi interpretat de către autoritățile publice în favoarea exercitării dreptului la întrunire [7, p. 2].

Dreptul la întrunire. Dreptul la libertatea de întrunire garantează dreptul la întrunire pașnică, nu există nici un drept care facilitează acțiunea în mod violent în exercitarea dreptului de a întrunii. În cazul acțiunilor violente a unui individ în cadrul participării la întrunire, nici de cum nu afectează dreptul cetățenilor care rămân pașnici. La fel, acțiunile de ordin ofensator sau acțiunile cu scopul de a intimida, hârțui sau amenința alți cetățeni, predispune în mod legitim interdicțiile și restricțiile necesare din partea statului și în deosebi a autorităților competente în menținerea ordinii publice și protejarea ordinii publice ce le revine Poliției. Fiecare nerespectare a cerințelor legale cu privire la întrunire poate determina anumite sancțiuni care sunt proporționale cu acțiunile indivizilor responsabili.

Tipurile de întruniri sunt următoarele: întrunire pașnică, întrunire spontană, întrunire simultană, contrademonstrație.

Astfel, conform art. 8 din Legea nr.26, sunt interzise întrunirile prin care se urmărește: *îndemnarea la război de agresiune, ură națională, rasială, etnică sau religioasă, incitarea la discriminare sau violență publică și subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburării în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și libertăților altor persoane ori*

punerea în pericol a vieții și sănătății acestora” [7, p. 3].

Notificarea privind desfășurarea unei întruniri, și anume procedura notificării poate fi făcută de: orice persoană care intenționează să desfășoare o întrunire, notificată în scris, printr-o declarație prealabilă, autorității administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială respectivă cu cel puțin 5 zile înainte de data desfășurării întrunirii, declarația fiind înregistrată de autoritatea administrației publice locale și eliberată organizatorului acesteia [7, p. 3].

Astfel, în cadrul Primăriei Municipiului Chișinău pentru anul 2022 au fost înregistrate *36 de declarații cu privire la desfășurarea întrunirilor*, dintre care: *marș și miting de protest* - 2 înregistrări; *manifestații sociale* - 11 înregistrări; *întâlnire cu alegătorii* - 2 înregistrări; *mitinguri/proteste* - 13 înregistrări; *greva foamei* - 1 înregistrare; *manifestații social-culturale* - 5 înregistrări; *manifestație religioasă* - 1 înregistrare [8].

Desfășurarea întrunirilor trebuie să fie numai în mod *pașnic*. În timpul întrunirilor este interzisă deținerea de arme, de explozive, de orice substanțe interzise sau alte obiecte care pot pune în pericol viața și sănătatea oamenilor [7, p. 6]. De asemenea, este important de a evidenția obligațiile organizatorului și participanților la desfășurarea întrunirilor.

- *Obligațiile organizatorului* sunt următoarele: să desfășoare întrunirile doar în forma, locul și termenul indicat în declarația prealabilă și să nu admită abateri de la acestea; să desemneze un coordonator al întrunirii și să comunice autorităților publice locale numele acestuia;

- *Obligațiile participanților* sunt următoarele: să respecte legislația, ordinea publică și cerințele legitime ale organizatorului; să se abțină de la acțiuni care pot împiedica desfășurarea întrunirii și de la incitarea la astfel de acțiuni; să părăsească întrunirile la cererea organizatorului și/sau Inspectoratului General de Carabinieri, conform legislației [7, p. 6].

Responsabilitatea autorităților publice. Autoritatea administrației publice locale poartă o responsabilitate esențială atât din perspectiva înregistrării întrunirilor sub aspectul legalității cât și colaborarea cu organizatorul și autoritatea competentă în menținerea ordinii publice. Astfel, autoritatea administrației publice locale are următoarele drepturi și obligații, precum:

- obligația să creeze toate condițiile pentru desfășurarea pașnică a întrunirilor;
- obligația să desemneze persoană responsabilă de desfășurarea legală a întrunirii și să comunice organizatorului, organului de poliție și subdiviziunii Inspectoratului General de Carabinieri, în raza teritorială a căreia se desfășoară întrunirea, numele și toate datele acestuia;
- dreptul să interzică, pe durata întrunirii, comercializarea și consu-

marea băuturilor alcoolice la locul desfășurării întrunirii și/sau în imediata apropiere a acestuia;

- autoritatea administrației publice locale nu poate solicita plăți pentru acordarea serviciilor care, în mod obișnuit, sunt prestate, în scopul desfășurării întrunirilor, prin intermediul organelor din subordine și al întreprinderilor pe care le administrează.

Obligația de *asigurare a ordinii publice și a sistării întrunirii* revine:

- Autorității administrației publice locale;
- Poliției;
- Inspectoratului General de Carabinieri.

Astfel, dacă în timpul desfășurării întrunirii unii din participanți încalcă ordinea publică sau prevederile art.8 din Legea nr.26, organizatorul, în caz de necesitate împreună cu poliția și/sau carabinierii, îi va îndepărta pe aceștia, la fel și dacă în timpul desfășurării întrunirii are loc încălcarea gravă al articolului menționat mai sus, reprezentantul autorității administrației publice locale va cere organizatorului sistarea imediată a întrunirii, fiind considerată măsură excepțională, utilizată doar în cazul când alte măsuri nu sunt suficiente pentru asigurarea desfășurării întrunirii în mod legal și pașnic [7, p. 7].

În cazul când nu este suficientă și reușită sistarea întrunirilor și nesupunerea organizatorului a sistării întrunirii la cererea reprezentantului autorității administrației publice locale se recurge la dispersarea forțată a întrunirii și a participanților.

Dispersarea forțată a întrunirii, se aplică în cazul în care, după cererea reprezentantului autorității administrației publice locale participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția și/sau carabinierii vor va avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordând un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care se va repeta cererea de dispersare a participanților. În cazul când după cererea repetată de dispersare, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, la solicitarea reprezentantului autorității administrației publice locale, poliția și/sau carabinierii vor întreprinde măsuri legale pentru dispersarea întrunirii. La fel în cazul dispersării forțate a întrunirii, organul de poliție și/sau carabinierii întocmește proces-verbal, în care se indică motivul și temeiul dispersării [7, p. 7].

Astfel, în cazul încălcării ordinii publice și a prevederilor legislative cu privire la întrunire, organizatorul și participanții poartă răspundere, după caz, civilă, administrativă sau penală pentru acțiunile lor, în conformitate cu legea. Așa dar, în cazul în care organizatorul unei întruniri nu depune declarație prealabilă la autoritatea administrației publice locale privind desfășurarea întrunirii sau desfășurarea întrunirii contrar prevederilor declarației,

acesta este atras la răspundere administrativă. La fel, organizatorul poartă răspundere pentru acțiunile participanților dacă se dovedește că participanții au acționat la chemarea sau instigarea organizatorului.

În cauza *Petrenco și alții. vs. Republica Moldova*, se referă la organizarea și participarea a reclamanților la un protest avut loc la 6 septembrie 2015 în centru mun. Chișinău, la care au solicitat, *inter alia*, demiterea Procurorului General. Dat fiind comportamentul agresiv al unor protestatari, colaboratorii de forțe de ordine au intervenit și au reținut mai multe persoane, printre care și reclamanții.

Reclamanții au invocat violarea mai multor drepturi, dintre care și violarea articolului 11 din Convenție, ei s-au plâns, că după eliberarea lor provizorie, în calitate de măsură de siguranță, lor li s-a interzis să participe la întruniri publice.

La fel conform materialelor cauzei, protestul care s-a desfășurat a fost în mod pașnic, iar reclamanții avuseseră un comportament corespunzător. Cu referire la încălcarea articolului 11 din Convenție, astfel Curtea a declarat admisibilă plângerea depusă de reclamanți. Cu referire la fondul plângerii și legalitatea ingerinței în dreptul reclamanților la libertatea de întrunire, Curtea a notat că nici un element din prezenta cauză nu îi permite să constate că a existat o bază judiciară pentru limitarea dreptului reclamanților la libertatea de întrunire [9].

Concluzii. În rezultatului studiului științific realizat formulăm următoarele concluzii, precum că dreptul la întrunire este garantat de toate documentele internaționale, naționale și legislative, consacrarea acestui drept este primordială având în vedere că fiecare om are dreptul la întrunire, libertatea de exprimare, opinie etc. Nimeni nu poate interzice acest drept într-o țară democratică, fiecărui cetățean fiindu-i garantat acest drept.

Din prevederile documentare și legislative analizate, desfășurarea întrunirilor trebuie să fie pașnică, fără violență atât din partea organizatorilor și protestatarilor cât și din partea autorităților publice responsabile.

Este evident faptul că în cazul unor agresiuni, dezordinii în masă sau violenței în cadrul desfășurării întrunirilor, responsabilitatea autorităților publice și anume a administrației publice locale, poliției și carabinierilor este primordială.

Astfel, analizând ultimele evenimente de marș și miting de protest organizate în mun. Chișinău, se recomandă respectarea întrunirii pașnice de către organizatori, participanți, atât pentru garantarea libertății întrunirii cât și pentru respectarea ordinii public și a drepturilor și libertăților fundamentale al altor cetățeni. La fel și autoritățile publice competente trebuie să garanteze libertatea și facilitarea dreptului la întrunire a cetățenilor cât și să protejeze ordinea publică, integritatea teritorială în incinta cărei se desfăș-

șoară întrunirea, integritatea oamenilor, drepturile și libertățile cetățenilor ne implicați la întrunire.

În concluzie acțiunile persoanelor responsabile de întrunire, organizatorul, participanții și autoritățile publice trebuie să acționeze atât în conformitate cu prevederile legislative naționale, cât și prevederile internaționale ce garantează dreptul la întrunire într-o societate democratică.

Referințe bibliografice

1. Ghidul drepturilor omului pentru asigurarea ordinii publice la întruniri, (Human Rights Handbook on Policing Assemblies). Publicat în Oficiul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), 2016.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948.
3. Convenția ONU privind Drepturile Copilului din 20.11.1989.
4. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice din 16.12.1966.
5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950.
6. Constituția Republicii Moldova, publicată la 12.08.1994 în: Monitorul Oficial, nr. 1.
7. Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile. Publicat la 22.04.2008 în Monitorul Oficial nr. 80.
8. <https://intruniri.chisinau.md> (accesat la 07.11.2022).
9. Cauza *Petrenco și alții. vs Republica Moldova*, hotărârea din 14.09.2021. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> (accesat la 12.11.2022).

CZU 327(439): 061.1EU

RESPECTAREA PRINCIPIILOR STATULUI DE DREPT ÎN UNGARIA ÎN CONTEXTUL POLITICILOR EUROPENE

Grigore PÎRȚAC,

doctor în științe politice, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0003-3281-3711

Anastasia CATAN,

doctor în drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID: 0000-0003-4389-225

Rezumat

Prezentul studiu are ca scop cercetarea fenomenului statului de drept și importanța respectării principiilor statului de drept în Uniunea Europeană în ansamblu și în Ungaria în special. Un număr semnificativ din studiile dedicate statelor-membre ale Uniunii Europene vizează necesitatea respectării principiilor statului de drept, dar și existența unui deficit democratic, precum și încălcarea unor principii ale statului de drept.

Autorii subliniază că fraudă și corupția reprezintă o amenințare gravă la adresa securității și intereselor financiare ale Uniunii Europene. Protejarea acestor interese reprezintă o prioritate pentru instituțiile Uniunii Europene. În articol se menționează cazul Ungariei, unde s-au înregistrat încălcări în domeniul statului de drept, care compromit utilizarea și gestionarea fondurilor Uniunii Europene.

În concluzie, autorii subliniază că afirmarea statului de drept în Ungaria este un fenomen inerent ideii europene, acesta fiind un deziderat definitoriu în aspirațiile privind realizarea obiectivelor evoluției țării.

Cuvinte-cheie: stat de drept, stat candidat la aderare, Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF), Uniunea Europeană, principiul egalității suverane a statelor, Consiliul Uniunii Europene, fonduri europene, idee europeană, instituții europene, construcție europeană.

Summary

The purpose of this study is to research the phenomenon of Rule of law and importance of respect the principles of the rule of law in the European Union as a whole and in Hungary in particular. A significant number of studies dedicated to the member states of the European Union concern the need to respect the principles of the rule of law, but also the existence of a democratic deficit, as well as a breach of the principles of the rule of law.

The author aims that fraud and corruption represent a threat to national security and financial interests of European Union. Protecting those interest is a very important property for institutions of the European Union. In the article it was already mentioned case of Hungary where has been noticed failure of rule of law that compromise the use and management of the European Union funds.

In conclusion the authors aims that the rule of law in Hungary is a phenomenon inert to the European idea, that being a defining desiderative for aspiration for achieving the programme's goals for country performance

Keywords: rule of law, state candidate for accession, European Anti Fraud Office (OLAF), European Union, the principle of sovereign equality of states, Council of the European Union, European funds, European idea, European institution, European project.

Introducere. Apariția unei concepții unice a statului de drept se datază către sf. sec. XVIII – începutul XIX, perioadă în care se formează statul burghez, atunci când în teoriile politice progresiste se realiza critica orânduirii feudale, a regimurilor absolutiste și polițienești, începea procesul de afirmare a umanismului, principiilor libertății și egalității tuturor oamenilor, se nega uzurparea puterii politice și iresponsabilitatea ei față de oameni și societate. În elaborarea teoriilor statului de drept și-au adus contribuția personalități proeminente, precum H. Grotius, B. Spinoza, J. Lock, Ch. Montesquieu, T. Jefferson etc.

Așadar, conceptul de stat de drept a apărut în epoca modernă, în cadrul revoluțiilor din țările occidentale, îndreptate împotriva regimului feudal. Cu referire la acest concept, în literatura de specialitate au fost elaborate zeci de definiții, tratate în interdependență cu categoriile de liberalism și democrație. Fiind elaborată de către doctrina juridică germană, expresia „stat de drept” – „Rechtsstaat”, apare pentru prima dată în terminologia juridică germană în secolul al XIX-lea, apoi în doctrina franceză „Etat et droit”, pentru ca treptat să se generalizeze.

Analiza experienței istorice cu privire la afirmarea statului de drept (mai este denumit și statul bunăstării sociale) în țările occidentale dezvoltate (SUA, Germania, Anglia, țările scandinave) permite de a face unele concluzii despre condițiile necesare pentru existența statului de drept:

– În primul rând, statul de drept apare și se formează nu spontan, dar în baza unei politici judicioase, precum și a tradițiilor istorice.

– În al doilea rând, premisele necesare devenirii statului de drept în orice țară se prezintă a fi consolidarea juridică a drepturilor și libertăților fundamentale, separarea puterilor în stat, garanția proprietății private, a principiilor economiei de piață, a libertății sociale și politice, a democrației.

– În al treilea rând, așa cum și esența statului de drept se exprimă în asigurarea binelui comun și a bunăstării fiecărui om în parte, aceasta condiționează principii generale de organizare și activitate a acestui stat, și anume: transparența puterii de stat, democratismul și liberalismul ei, activitatea forțelor politice spre realizarea unui consens social, a dreptății sociale și solidarității, acordarea tuturor membrilor societății a posibilităților și șanselor egale, o protecție socială adecvată pentru păturile social-vulnerabile.

În această ordine de idei, un număr semnificativ din studiile dedicate statelor-membre ale Uniunii Europene vizează necesitatea respectării principiilor statului de drept, dar și existența unui deficit democratic, precum și încălcarea unor principii ale statului de drept.

Existența unui deficit democratic și nerespectarea principiilor statului de drept denotă în mod clar prezența unor caracteristici pe care Uniunea Europeană ar trebui să le respingă [1, p. 199].

În context trebuie de menționat, că o țară care dorește să adere la UE înaintează o cerere Consiliului Uniunii Europene, iar acesta îi solicită Comisiei Europene să evalueze capacitatea țării care candidează de a realiza pe deplin cerințele înaintate. În urma aprobării avizului Comisiei Europene, este aprobat mandatul de negociere, astfel demarează negocierile oficiale privind procesul de aderare (pe domenii distincte).

Durata de timp a derulării negocierilor poate fi îndelungată, în virtutea racordării legislațiilor naționale la acquisul comunitar. Obținerea statutului de țară-candidat la aderare la spațiul comunitar de către Republica Moldova la 23 iunie 2022 a constituit o excepție în virtutea evenimentelor din Ucraina. Țările candidate beneficiază de sprijin financiar, administrativ și tehnic pe toată durata perioadei de preaderare.

Ungaria a devenit stat-membru al UE la 1 mai 2004, iar stat-membru al spațiului Schengen – de la 21 decembrie 2007 [2].

Frauda și corupția reprezintă o amenințare gravă la adresa securității și intereselor financiare ale Uniunii Europene. Protejarea acestor interese reprezintă o prioritate pentru instituțiile UE, atât pentru a utiliza cât mai bine banii contribuabililor, cât și pentru a combate criminalitatea organizată și terorismul, pentru care corupția oferă un teren fertil.

Temeiul juridic pentru combaterea fraudei și a oricăror alte activități ilegale care aduc atingere intereselor financiare ale UE este articolul 325 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, prin care UE și statele membre ale UE își asumă sarcina de a proteja bugetul UE.

La nivelul UE, Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF):

- efectuează investigații administrative independente privind fraudă, corupția și orice altă activitate ilegală care implică fonduri sau venituri UE, pentru a se asigura că banii contribuabililor europeni sunt investiți în proiecte care pot contribui la crearea de locuri de muncă și la promovarea creșterii economice în Europa;

- investighează cazuri de abatere gravă din partea personalului UE și a membrilor instituțiilor UE, contribuind astfel la consolidarea încrederii publice în instituțiile respective;

- elaborează politici UE de combatere a fraudei, în calitatea sa de serviciu al Comisiei.

Parchetul European a fost înființat la 12 octombrie 2017 în baza Regulamentului (UE) 2017/1939 și este primul organism al UE care are dreptul de a efectua anchete penale pe cazuri de corupție și fraudă. Comisia Europeană abordează corupția atât la nivelul UE, cât și la nivel internațional, în special prin direcțiile sale generale pentru migrație și afaceri interne și pentru justiție și consumatori.

Corupția creează incertitudine în mediul de afaceri, reduce nivelul investițiilor și împiedică buna funcționare a pieței unice. În mod special, aceasta subminează încrederea în guverne, în instituțiile publice și în democrație în general. Astfel, Instituțiile UE urmăresc:

- să raționalizeze și să modernizeze setul de norme juridice care au un impact asupra corupției;
- să monitorizeze progresele realizate în ceea ce privește combaterea corupției în statele membre, în cadrul Semestrului european;
- să sprijine punerea în aplicare a măsurilor naționale de combatere a corupției prin finanțare, asistență tehnică și schimb de experiență [3].

Deși Ungaria are o economie destul de dezvoltată, corupția este la cel mai înalt nivel dintre toate țările membre ale Uniunii Europene, de aceea Executivul european a anunțat în septembrie 2022 că propune blocarea a 65% din fondurile europene pe care le primește Ungaria prin trei programe operaționale în cadrul politicii de coeziune, echivalentul a 7,5 miliarde de euro, din cauza corupției și a declinului democrației înregistrat la Budapesta.

Comisarul European pentru Buget și Resurse Umane, Johannes Hahn, în acest context a corelat fenomenul gestionării frauduloase a fondurilor europene de încălcarea principiilor statului de drept în Ungaria. Cu referire la acțiunile preconizate de statul ungar pentru depășirea acestor dificultăți, autoritățile europene insistă ca acestea să fie transpuse în acțiuni concrete și într-o legislație antifraudă perfectă, pentru a combate eficient cazurile privind corupția în procesul de utilizare a fondurilor europene (aceasta în pofida adoptărilor de către Ungaria a unui set de acțiuni privind aplanarea problemelor semnalate de Comisia Europeană, care a atenționat Budapesta cu referire la ineficiența în investigarea cazurilor de urmărire penală pentru utilizarea frauduloasă a fondurilor europene).

De menționat, că Uniunea Europeană a introdus noua sancțiune financiară în urmă cu doi ani, tocmai ca răspuns la ceea ce spune că reprezintă subminarea democrației în Polonia și Ungaria (în cazul statului ungar gestionarea achizițiilor publice a trezit suspiciuni din partea Bruxelles, care consideră că Budapesta în acest caz nu are elaborate și implementate mecanisme viabile de luptă împotriva corupției). Drept consecință, Comisia Europeană, în caz dacă Ungaria nu va rezolva pozitiv lacunele depistate, privind gestionarea fondurilor europene și lupta contra corupției, către data de 19 noiem-

brie 2022, ar putea sista repartizarea fluxurilor financiare către Ungaria (de remarcat că deja Bruxelles a blocat asistența financiară de circa 6 miliarde euro, destinată statului ungar).

OLAF (European Antri-Fraud Office), creată în 1999, instituție care se ocupă de promovarea intereselor Uniunii Europene, lupta împotriva corupției și ilegalităților financiare, a descoperit nereguli în cheltuirea fondurilor europene de către Ungaria, în perioada 2015-2019, pentru aproximativ 4% din suma totală, cel mai slab rezultat înregistrat de toate statele membre.

De asemenea, V. Orban a provocat opoziția liderilor europeni pentru că a menținut legături apropiate cu președintele rus Vladimir Putin, chiar și în condițiile intervenției militare a Federației Ruse în Ucraina, astfel el a compromis unitatea europeană necesară pentru a impune și a menține sancțiunile împotriva Rusiei.

Însă Ambasadorii statelor membre ale UE au dat termen Ungariei până pe 19 decembrie 2022 să pună în practică reformele anticorupție la care s-a angajat pentru a evita suspendarea fondurilor europene, respectiv ar urma să fie examinate progresele înregistrate în această privință.

Aici este necesar de pus în discuție principiul egalității suverane a statelor. Printre cele mai importante acte internaționale, ce determină natura juridică a principiului egalității suverane a statelor, menționăm Declarația privind principiile ce guvernează relațiile dintre statele participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, adoptată în 1975 la Helsinki. Acest document a fost semnat de liderii a treizeci și trei de state europene, SUA și Canada. Conținutul principiului egalității suverane a statelor, expus în Actul Final de la Helsinki, s-a axat pe egalitatea suverană a oricărui stat, inclusiv drepturile ce reies din suveranitate, printre care dreptul fiecărui stat la egalitate de jure, la integritate teritorială, la independență politică.

În cadrul dreptului internațional toate statele se bucură de aceleași drepturi și își asumă obligațiile neegale. Statele se bucură de dreptul internațional și conducându-se de prezenta Declarație. Statele au stabilit că frontierele nu pot fi modificate numai în baza dreptului internațional pe cale pașnică și în baza negocierilor. Statele pot participa sau pot refuza să participe la diferite organizații internaționale, tratate bilaterale sau multilaterale, inclusiv au dreptul de a fi membru la tratatele de uniune. Statele la fel se bucură de dreptul la neutralitate.

Astfel, statele europene și-au asumat obligația de a respecta și de a garanta egalitate suverană în raport cu toate statele, indiferent de orice factori [4, p.29].

Este necesar de subliniat faptul că și alte state-membre ale Uniunii Europene se confruntă cu acest fenomen negativ, flagelul corupției continuă să afecteze toate statele membre și este nevoie de eforturi sporite pentru

a stopa și preveni acest fenomen, se arată într-un raport al UE publicat în octombrie 2022.

Corupția sau „abuzul de putere prin care se urmărește obținerea de foloase în beneficiul propriu” îmbracă diverse forme, de la corupția politică și luarea de mită de către funcționarii publici, până la încheierea de înțelegeri ilegale între companii private. Fenomenul există în toate statele membre, iar pagubele pe care le provoacă economiei europene se cifrează anual la circa 120 de miliarde de euro.

Corupția subminează încrederea în instituțiile democratice și dăunează credibilității liderilor politici. Trei sferturi din europeni consideră că fenomenul corupției este larg răspândit în țara lor și mai mult de jumătate cred că este o practică obișnuită la nivelul partidelor politice.

Un european din 12 afirmă că a fost implicat direct sau ca martor într-un act de corupție, iar 4% spun că li s-a cerut sau sugerat să dea mită. De cele mai multe ori, cetățenii sunt puși în fața actelor de corupție în relațiile cu serviciile de sănătate, companiile private și autoritățile polițienești sau vamale.

În ultimii ani, țările europene au pus în aplicare diverse măsuri menite să combată acest fenomen. Acestea includ elaborarea de mecanisme de control al conflictelor de interese, stabilirea de norme etice și îmbunătățirea transparenței. Măsurile variază mult de la o țară la alta și nu sunt întotdeauna puse în aplicare cu fermitate, ceea ce a dus la obținerea de rezultate inegale, respectiv se cere conjugarea eforturilor cu referire la prevenirea și sancționarea actelor de corupție, în special prin sporirea eficienței activității instanțelor specializate.

Rapoartele UE privind combaterea corupției își propun să sprijine eforturile de combatere a acestui fenomen în Europa, să consolideze angajamentul politic și să identifice măsurile pe care le-ar putea lua UE în acest domeniu.

La nivel european, trei sferturi dintre respondenți (76 %) consideră că fenomenul corupției este larg răspândit în țara lor. Grecia (99 %), Italia (97 %), Lituania, Spania și Republica Cehă (95 % în fiecare în parte) sunt țările în care respondenții înclină să creadă că fenomenul corupției este larg răspândit. Un sfert dintre europeni (26 %), în comparație cu 29 %, conform sondajului Eurobarometru 2011, consideră că sunt afectați personal de corupție în viața lor de zi cu zi. Cetățenii din Spania și Grecia (63 % în fiecare dintre cele două țări), Cipru și România (57 % în fiecare dintre cele două țări) și Croația (55 %) înclină să spună că sunt afectați personal de corupție; în timp ce în Danemarca (3 %), Franța și Germania (6 % în fiecare dintre cele două țări) este foarte puțin probabil ca cetățenii să afirme acest lucru. Aproximativ un european din doisprezece (8 %) susține că s-a confruntat cu

un caz de corupție ori că a fost martor al unui astfel de caz în ultimele 12 luni.

Aproximativ trei sferturi dintre europeni (73 %) declară că mituirea și recurgerea la relații personale reprezintă adesea mijlocul cel mai simplu de a obține anumite servicii publice în țara lor. Această convingere este cel mai larg răspândită în Grecia (93 %), Cipru (92 %), Slovacia și Croația (89 % în fiecare în parte). La fel ca în 2011, aproximativ doi europeni din trei (67 %) consideră că finanțarea partidelor politice nu este îndeajuns de transparentă și de monitorizată. Respondenții din Spania (87 %), Grecia (86 %) și Republica Cehă (81 %) înclină cel mai mult să împărtășească acest punct de vedere, în timp ce în Danemarca (47 %), Regatul Unit (54 %), Suedia (55 %) și Finlanda (56 %) este foarte puțin probabil ca respondenții să fie de această părere. Aproape un sfert dintre europeni (23 %) sunt de acord că eforturile depuse de guvernele lor în vederea combaterii corupției sunt constructive; aproximativ un sfert dintre europeni (26 %) consideră că un număr suficient de urmăriri penale au fost încheiate cu succes în țara lor, astfel încât să îi descurajeze pe compatrioții lor de la practicarea corupției [5].

Cu certitudine, evoluția istorică a construcției europene relevă schimbările rapide la nivelul acestui sistem juridic, astfel încât apar, inevitabil, o serie de întrebări cu privire la rezultatul final al acestei evoluții. În timp ce forțele motorii ce au dus la numeroase schimbări ale sistemului instituțional comunitar sunt ușor de identificat, direcția în care se îndreaptă această evoluție este greu de precizat la momentul actual. Având în vedere dezbaterile de pe marginea Tratatului constituțional și a respingerii acestuia, precum și dezbaterile privind soarta Tratatului de la Lisabona în urma Brexitului. În opinia cercetătorului Cristina Ceban continuarea procesului de integrare europeană este greu de imaginat fără o dezbatere asupra modului în care unificarea europeană este concepută de cetățenii Uniunii și o analiză obiectivă a așteptărilor cetățenilor Uniunii Europene [6, p. 91].

În opinia noastră, în cazul Ungariei este necesară reevaluarea tuturor elementelor funcționale existente ale societății civile, în vederea elaborării unei strategii a reformării sale, în conformitate cu principiile de bază ale statului de drept. În cadrul strategiei trebuie să fie formulate atât obiectivele principale, cât și direcțiile prioritare pentru îmbunătățirea reglementării juridice a raporturilor sociale și realizarea reformei în justiție, modernizarea organelor de drept, cooperarea cu instituțiile societății civile cu utilizarea unui set de mijloace interdependente, determinate de metodele și garanțiile, folosite în scopul protecției drepturilor și libertăților cetățenilor, demnității umane, sociale și a intereselor statului.

În concluzie se poate afirma, că în Ungaria odată cu aderarea la Uniunea Europeană s-au înregistrat realizări incontestabile în construirea statului de drept, democratizarea vieții social-politice, creșterea nivelului de trai etc., însă

concomitent există și unele deficiențe în realizarea unor principii ale statului de drept, precum separarea puterilor în stat, independența justiției, libertatea mass-media, combaterea corupției. Totuși, afirmarea statului de drept în Ungaria este un fenomen inerent ideii europene, acesta fiind un deziderat definitiv în aspirațiile privind realizarea obiectivelor evoluției țării.

Referințe bibliografice

1. Ion Oana-Andreea. Guvernarea Uniunii Europene. Abordări actuale. Iași, Ed.Polirom, 2013, 240 p. ISBN: 978-973-46-3289-3.
2. Aderarea la UE. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/joining-eu_ro. (vizitat la data 6.10.2022).
3. Fraudă și corupție – EUR-Lex (<https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/fight-against-fraud-to-the-eu-s-financial-interests-by-means-of-criminal-law.html>). (vizitat la data 1.10.2022).
4. Gamurari V., Osmochescu N. Suveranitatea și dreptul internațional. Probleme teoretice și practice actuale. Chișinău, CEP USM, 2007, 258 p. ISBN 978- 9975-70-366-6.
5. Finanțarea Ungariei ar putea fi redusă cu 65%. Ce soluție de compromis propune Comisia Europeană. <https://romania.europalibera.org/a/finan%C8%9Barea-ungariei-ar-putea-fi-redus%C4%83-cu-65-ce-compromis-propune-comisia-european%C4%83/32039831.html>. (vizitat la data 12.10.2022).
6. Ceban Cr. Dreptul Uniunii Europene. Chișinău, AȘM.Tip. „Vizual-Desing” SRL, 2013, ISBN 978-9975-4078-7-8.

CZU 342.72/.73

ASIGURAREA IMPLEMENTĂRII ȘI RESPECTĂRII PRINCIPIULUI NEDISCRIMINĂRII

Liliana CREANGĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-7118-9715

Rezumat

Discriminarea constituie un tratament diferențiat față de o persoană sau un grup de persoane în baza unui criteriu protejat, în comparație cu o persoană aflată în situație analogică, în realizarea unui drept. Discriminarea are la bază stereotipuri și prejudecăți, se poate manifesta în orice domeniu și oricine poate deveni victimă a discriminării. Fiecare dintre noi are dreptul de a nu fi discriminat, în caz contrar ne confruntăm cu o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului. În literatura de specialitate sunt analizate consecințele discriminării, care pot fi de scurtă durată și de lungă durată, dar care pot afecta persoana la un anumit moment, sau o pot afecta pentru întreaga viață: în plan personal (relațiile cu cei din jur, comportamentul), familial (formarea familiei, relațiile cu alți membri ai familiei), profesional (încadrarea în câmpul muncii, salarizarea), social (bunăstarea) etc. În acest sens, trebuie să se înțeleagă că tolerarea discriminării sau utilizarea acesteia împotriva altor persoane poate avea efect de „bumerang”, mai devreme sau mai târziu.

Cuvinte-cheie: egalitate de șanse, nediscriminare, drepturi și libertăți fundamentale, incluziune.

Abstract

Discrimination constitutes a differentiated treatment towards a person or a group of persons based on a protected criterion, compared to a person in an analogous situation, in the realization of a right. Discrimination is based on stereotypes and prejudices, it can manifest itself in any field and anyone can become a victim of discrimination. Each of us has the right not to be discriminated against, otherwise we face a violation of fundamental human rights. In the specialized literature, the consequences of discrimination are analyzed, which can be short-term or long-term, but which can affect the person at a certain moment, or can affect them for the whole life: on a personal level (relationships with those around you, behavior), family (family formation, relationships with other family members), professional (employment, salary), social (welfare) etc. In this sense, it must be understood that tolerating discrimination or using it against other people can have a „boomerang” effect sooner or later.

Keywords: equal opportunities, non-discrimination, fundamental rights and freedoms, inclusion.

Introducere. Atunci când vorbim despre discriminare, de cele mai multe ori suntem în prezența unei intenții reale a unei persoane de a limita drepturile cuiva în acces la anumite bunuri și servicii, care sunt însoțite de inexistența unei justificări rezonabile pentru a acționa în asemenea mod. În general putem identifica doi factori care influențează în mod direct apariția și răspândirea fenomenului de discriminare și ură în societate. Acești factori sunt prejudecățile și stereotipurile [1].

Prejudecățile reprezintă ideile preconceptuate care, de cele mai multe ori, sunt și eronate, pe care o persoană și le formează asupra unui lucru, adoptate de obicei fără cunoașterea directă a faptelor, impuse în mare parte prin educație copiilor de la o vârstă fragedă sau prin promovarea acestora de către societate.

Stereotipurile reprezintă următorul nivel al prejudecăților. Atunci când este stereotipică, o persoană poate avea o viziune distorsionată despre anumite lucruri.

Revenind la realitățile din Republica Moldova, putem spune că întâlnim în toate sferile sociale cazuri de discriminare a oamenilor. Pentru anumite diferențe, persoanele sunt limitate sau excluse din activități sau le sunt limitate interesele care le privesc atunci când este vorba despre participarea lor la locul de muncă, la școală, în instituțiile medicale, etc., indiferent de legile care sunt emise pentru a proteja persoana de tratamente incorecte și inegale, ofensatoare sau agresive față de ei și semenii lor. Totuși actualmente cetățenii încă nu dispun de mecanisme eficiente care să le asigure egalitatea de șanse și participarea lor eficientă la treburile sociale, iar prin urmare drepturile acestora rămân a fi doar la nivel declarativ fără a avea un impact pozitiv asupra beneficiarilor acestor drepturi [2].

Menționăm că actualmente numărul cazurilor de discriminare rezolvate în Republica Moldova este foarte mic comparativ cu posibilele cazuri care ar putea fi abordate reieșind din situația reală care este în instituțiile din Republica Moldova. Acest lucru se datorează faptului că în afară de Consiliul pentru Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității care depune eforturi pentru a oferi cetățenilor ce suferă din cauza discriminării, asigurarea dreptului la un tratament egal și nediscriminatoriu, nici o altă autoritate cu competențe în domeniul protecției drepturilor omului împotriva discriminării nu se mai implică activ în acest proces de combatere a fenomenului de discriminare și promovare a toleranței în rândurile cetățenilor.

Scopul studiului constă în elucidarea aspectelor teoretice și practice, precum și a reglementărilor juridice ale egalității de șanse și nediscriminării, prin analiza unor decizii din jurisprudența Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, care au fost pronunțate pe marginea fenomenului de discriminare și care au adus în atenție o serie

de probleme sistemice în aplicarea prevederilor legale, mai ales în ceea ce privește discriminarea persoanelor cu dizabilități prin refuzul asigurării accesibilității și acomodării rezonabile, dar și altele.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului și a obiectivelor trasate ne-am ghidat de un complex de metode teoretice și empirice, care au permis cercetarea problemelor de nediscriminare în mod multi-aspectual, în particular: metoda istorică, metoda sistematică, metoda comparativă, metoda sociologică, metoda logică. Rezultatele cercetării au ca bază actele normative, inclusiv reglementările constituționale în vigoare, actele internaționale, prevederile legii cu privire la asigurarea egalității.

Rezultatele obținute și discuții.

Articolul 16 din Constituția Republicii Moldova [3] stipulează că „Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. Legislația națională garantează drepturi egale cetățenilor de a participa la viața economică și socială, de a se pregăti pentru o anumită profesie, de a avea acces egal la ocuparea funcțiilor publice, de a se promova și participa la distribuirea beneficiilor, bucurându-se de protecția statului. Promovarea egalității șanselor în viața socială constituie o cerință esențială a societății, fiind considerată o componentă de bază pentru respectarea drepturilor fundamentale ale oamenilor.

Un rol aparte în asigurarea respectării principiului nediscriminării, în conformitate cu Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, îi revine Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, care are misiunea de prevenire și combatere a discriminării, de asigurare a egalității și de promovare a diversității. Consiliul rămâne principala instituție a statului care are un rol activ în combaterea discriminării, un rol care este din păcate restrâns datorită mandatului instituțional limitat și a resurselor umane insuficiente alocate. Misiunea Consiliului este clar articulată în Legea nr. 121 ca implicând „protecția împotriva discriminării, asigurarea egalității și restabilirea în drepturi a tuturor persoanelor discriminate” [4]. Cu toate acestea, este îngrijorătoare tendința unora dintre judecători de a refuza sau chiar de a considera ca „ingerință în actul de justiție” [5]. recunoașterea elementelor de mandat cvasi-judiciar prevăzute de lege și pe care Consiliul le pune în aplicare în exercitarea atribuțiilor sale.

În conformitate cu Standardele stabilite prin directivele relevante pentru egalitate, spre exemplu, în art. 13 din Directiva 2000/43/EC sau Directiva 2000/78/EC, art. 12 din Directiva 2004/113/EC sau art. 20 din Directiva 2006/54/EC [6] și pornind de la obligația statului de a asigura remedii eficiente în cazurile de constatare a discriminării, de la standardele

de independență și eficiență impuse la nivel instituțional, în practică s-au conturat modele diferite de instituții de egalitate. Astfel, pe lângă instituții naționale cu rol de promovare, instituțiile cu rol administrativ-jurisdicțional cu funcția de constatare și sancționare a faptelor de discriminare sunt cele prevalente [7].

Cu scopul de a determina percepția populației generale și de a afla opinia specialiștilor din sectorul justiției cu privire la nivelul de pregătire a actorilor din acest sector și a Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității pentru a face față cazurilor de discriminare, în noiembrie 2020 a fost realizat un studiu „Studiu național cu referire la percepția populației generale și opinia specialiștilor cu privire la pregătirea actorilor din sectorul justiției pentru a face față cazurilor de discriminare”, elaborat în cadrul proiectului național „Consolidarea capacităților actorilor din sectorul justiției pentru realizarea actului de justiție în conformitate cu standardele europene, pentru combaterea discriminării în Republica Moldova” cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei în contextul Parteneriatului pentru Buna Guvernare [8].

Studiul a inclus atât cercetarea cantitativă, cât și cercetarea calitativă:

- Pentru evaluarea opiniilor populației generale, a fost realizat un studiu național reprezentativ pe un eșantion de 1059 de respondenți, cu vârsta 18+;
- În rândul specialiștilor din sectorul justiției (judecători, avocați, procurori, ofițeri de poliție, mediatori comunitari, para-juriști, reprezentanții ONG-urilor) au fost efectuate 7 Focus grupuri și un sondaj online cu auto-completare, pe un eșantion de 569 de respondenți (din categoriile enumerate mai sus, cu excepția reprezentanților ONG-urilor).

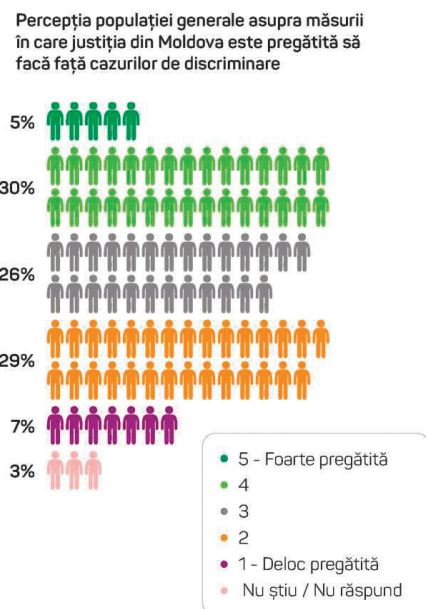
Potrivit rezultatelor studiului, percepția populației generale asupra pregătirii actorilor din sectorul justiției pentru a face față cazurilor de discriminare este următoarea: populația interviuată este familiarizată, în general, cu termenul de „discriminare” - unul din patru respondenți a asociat acest cuvânt cu limitarea în drepturi, nedreptate, umilire sau înjosire. Rugați să ofere un exemplu de discriminare, cel mai des respondenții au indicat o situație legată de discriminarea pe bază de statut socio - economic (13%), sex (12%), etnie sau naționalitate (10%).

Ponderea persoanelor care afirmă că nu toți cetățenii din Moldova sunt egali în fața legii constituie 61%.

Aproximativ fiecare al doilea participant a apreciat justiția din Moldova ca fiind puțin sau deloc pregătită să facă față cazurilor de discriminare (vezi tabelul.1). Majoritatea a menționat că, în general, are puțină încredere în modul în care sunt gestionate cazurile de discriminare în Moldova. În ceea ce privește instituțiile în care populația generală are încredere, s-a mențio-

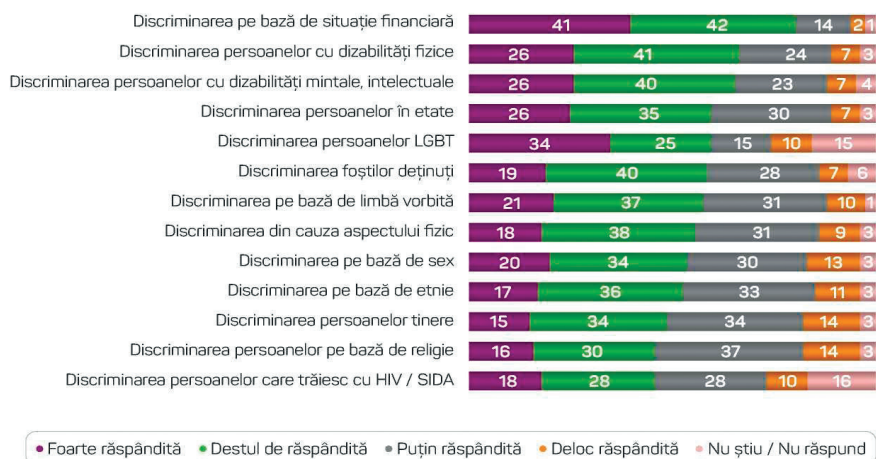
nat că 29% au multă sau foarte multă încredere în birouri de avocați, 20% - în poliție, 18% - în judecătorii și 16% - în procuratură. Totodată, ponderea persoanelor care are încredere în biserică este de 58%, iar în armată - 32%.

Tabelul 1.

Majoritatea (88%) persoanelor intervievate susțin că discriminarea este des întâlnită în Moldova (vezi tabelul.2). În opinia populației generale, cele mai răspândite tipuri de discriminare sunt: discriminarea pe bază de situație financiară (83%), discriminarea persoanelor cu dizabilități fizice (67%) și discriminarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale (66%). Totodată, 53% susține că persoanele LGBT+ ar trebui să aibă aceleași drepturi ca și ceilalți.

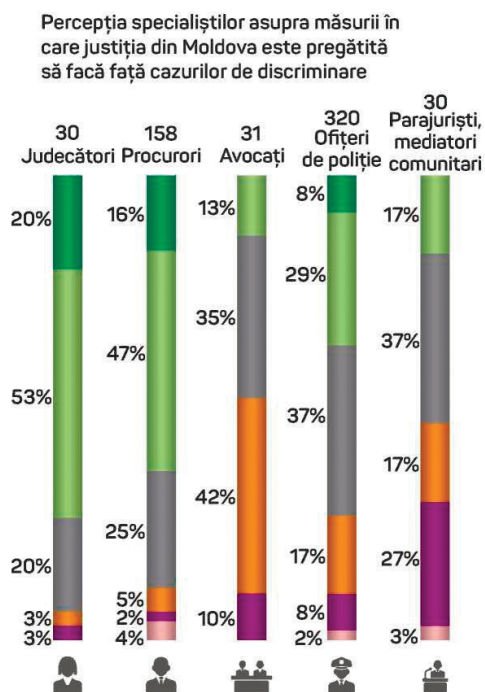
Tabelul 2. Discriminarea în Republica Moldova 2020 [9]

Cu referire la domeniul în care este cel mai răspândită discriminarea, se consideră că aceasta este cel mai frecvent întâlnită la angajarea în câmpul muncii și la interacțiunea cu instituțiile medicale. În același timp, aproximativ fiecare al treilea participant nu sesizează o problemă în situația în care ar fi supus discriminării.

La întrebarea care este percepția specialiștilor din sectorul justiției asupra pregătirii actorilor din acest domeniu pentru a face față cazurilor de discriminare (vezi tabelul 3), în cadrul sondajului online, specialiștii intervievați au prezentat păreri diferite despre egalitatea cetățenilor din Moldova în fața legii – judecătorii (90%) și procurorii (82%) consideră într-o măsură mai mare că fiecare persoană este egală în fața legii, iar 66% dintre ofițeri de poliție, 44% dintre para-juriști, mediatori comunitari și 39% dintre avocați afirmă același lucru. La fel, o pondere majoritară dintre judecători și procurori consideră că justiția în Moldova este pregătită să facă față cazurilor de discriminare, pe când ponderi mult mai mici de para-juriști, mediatori comunitari (17%), avocați (13%) cred la fel.

Tabelul 3.

Specialiștii intervievați în sondajul online consideră că discriminarea are loc, cel mai des, din cauza următoarelor aspecte:

- ✓ lipsa grupului sanitar adaptat persoanelor cu dizabilități;
- ✓ lipsa asistenței și serviciilor acomodate;
- ✓ accesul în clădiri, săli, pentru persoane cu dizabilități;
- ✓ atitudinea negativă față de anumite persoane din grupuri minoritare sau dezavantajate.

Opiniile specialiștilor referitor la atenția acordată cazurilor de discriminare au fost diferite – pe când majoritatea judecătorilor, procurorilor și ofițerilor de poliție intervievați în sondaj afirmă că și cazurilor de discriminare li se acordă aceeași atenție ca și altor tipuri de cazuri, 57% dintre

para-juriști, mediatori comunitari și 35% dintre avocați susțin că acestor ca-

zuri li se acordă o importanță mai mică.

Majoritatea (73%) dintre para-juriști, mediatori comunitari și circa jumătate dintre avocați (55%) și judecători (50%) au indicat că au participat la un curs de instruire în domeniul juridic referitor la discriminare. În cadrul focus grupurilor a fost relevat interesul specialiștilor față de instruire comprehensivă, multidimensionale pe discriminare.

În țările care au adoptat ca politică publică protejarea egalității de șanse, discriminarea este descurajată și prin acte normative. În Republica Moldova, persoanele și instituțiile care comit acte de discriminare, se expun efectelor stabilite prin lege. Reproducem aici câteva dintre cele mai importante acte normative care se referă la discriminare [10]:

- Principalul act normativ care reglementează drepturile și libertățile cetățenilor este Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. Astfel, în art. 1 alin. (3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Un aspect al protecției drepturilor omului vizează și asigurarea egalității de șanse și de tratament tuturor persoanelor indiferent de criteriu, prin aceasta, garantându-se respectarea principiului non-discriminării.

- Cel mai complet act normativ care reglementează fenomenul combaterii și prevenirii discriminării este Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012. În art. 1, alin(1) legiuitorul a stabilit că: „Scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar.” Art. 2 oferă definiția discriminării ca fiind „orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse”.

- Un alt act normativ est Legea nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Art.1 al legii ne informează că „scopul prezentei legi constă în asigurarea exercitării drepturilor lor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex”. Iar la art. 2 găsim definiția noțiunii de discriminare după criteriul de sex – „orice deosebire, excepție, limitare ori preferință având

drept scop ori consecință limitarea sau intimidarea recunoașterii, exercitării și implementării pe bază de egalitate între femei și bărbați a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.

Prevederi cu caracter anti-discriminatoriu pot fi observate în toate aspectele legate de accesul la justiție, în Codul Penal și de Procedură Penală, Codul Civil, Contravențional și de Procedură Civilă:

- Codul Penal al Republicii Moldova – „Articolul 5. Principiul democraticismului”.

(1) Persoanele care au săvârșit infracțiuni sunt egale în fața legii și sunt supuse răspunderii penale fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

- Cod de procedură penală al Republicii Moldova – „Articolul 9. Egalitatea în fața legii și a autorităților”.

(1) Toți sunt egali în fața legii, a organelor de urmărire penală și a instanței de judecată fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

- Codul civil al Republicii Moldova – „art. 23 Inadmisibilitatea lipsirii și limitării capacității de folosință și de exercițiu – că „capacitatea civilă este recunoscută în măsură egală tuturor persoanelor, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială, grad de cultură sau de alte criterii similare.”

Concluzii. În concluzie menționăm că Republica Moldova, fiind parte la mai multe tratate cu privire la drepturile omului ce interzic discriminarea, trebuie să înființeze un organism național independent de combatere a discriminării care să monitorizeze și să facă recomandări cu privire la respectarea legislației privind nediscriminarea. Acest organism trebuie să dispună de competențe eficiente de investigare, de un mandat care să îi permită examinarea plângerilor individuale în domeniul discriminării, atât din sectorul privat, cât și din cel public și să emită decizii obligatorii și cu caracter executoriu, să dispună de personal și fonduri adecvate și de posibilitatea de a furniza acces la remedii judiciare eficiente pentru victimele discriminării, inclusiv măsuri cum ar fi oferirea de consiliere juridică și asistență judiciară, posibilitatea de a acționa în numele victimelor discriminării sau sprijinirii acestora în cadrul procedurilor organizate de organizații non-guvernamentale, sindicate etc. și asigurarea monitorizării efective a impactului legislației și politicilor asupra diferitelor grupuri și colectarea de date defalcate exacte, care pot fi utilizate în identificarea și abordarea cazurilor de discriminare.

În prezent, legea stabilește un sistem instituțional de prevenire și combatere a discriminării și de asigurare a egalității care include trei entități

cheie: Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, autoritățile publice și instanțele de judecată.

Referințe bibliografice

1. Banari Roman, Drumea Gheorghina, Toma Olga., „Fenomenul discriminării în instituțiile de învățământ din Republica Moldova”, Chișinău 2017, 46 p.
2. DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women (2019), „Guvernanța sectorului de securitate, Reforma sectorului de securitate și genul”, în Setul de instrumente privind aspectele de gen și securitatea. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women, 62 p.
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată la data de 29 iulie 1994.
4. Legea nr. 298 cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 21 decembrie 2012.
5. Audierile plenului CSM din 1 iulie 2020, disponibile la: <https://csm.md/ro/arhiva-sedintelor-csm.html#/?playlistId=0&videoId=0>.
6. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0951&from=EN>.
7. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/4763-equality-bodies-making-a-difference-pdf-707-kb>.
8. „Studiu național cu referire la percepția populației generale și opinia specialiștilor cu privire la pregătirea actorilor din sectorul justiției pentru a face față cazurilor de discriminare”, pregătit pentru Consiliul Europei și implementat de S.C. Magenta Consulting S.R.L. Chișinău 2020.
9. <http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/final-infographic-COE-discriminare-RO-1.pdf>.
10. Manual anti-discriminare pentru judecători. Pregătit cu suportul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) și Uniunea Europeană (UE) la cererea Ministerului Justiției al Republicii Moldova, Chișinău 2014, 124 p.

SECȚIUNEA I
Reglementări legale și abordări
teoretico-practice în materia drepturilor
și libertăților fundamentale ale omului

CZU: 347.457

PROTECȚIA CONSUMATORILOR ÎN CAZUL CREDITULUI IPOTECAR PRIN PRISMA DIRECTIVELOR UNIUNII EUROPENE

Marcel BOȘCANEANU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-4776-9349

Rezumat

În acest articol ne punem scopul de a analiza problema protecției consumatorilor în cazul creditului bancar, bine argumentat, menit să combine descrierea cadrului de reglementare a directivelor Uniunii Europene. În ultimul timp procesele de creditare au luat amploare, mai ales creditarea ipotecară, mecanism pentru finanțare utilizat frecvent în multe țări din UE și Republica Moldova. Cât privește Republica Moldova, aplicarea corectă a creditului bancar poate avea loc doar prin armonizarea legislației naționale la cea europeană, ceea ce va reprezenta în opinia noastră un pas înainte în domeniul serviciilor financiare și al protecției consumatorilor, unele aspecte sunt încă uitate sau lăsate deoparte.

Cuvinte-cheie: creditare ipotecară, credit ipotecar, contract de credit ipotecar, consumatori, protecția drepturilor consumatorilor, directivele Uniunii Europene.

Summary

In this article we aim to analyze the issue of consumer protection in the case of bank credit, well argued, intended to combine the description of the regulatory framework of the European Union directives. Lately, lending processes have gained momentum, especially mortgage lending, a financing mechanism frequently used in many EU countries and the Republic of Moldova. As for the Republic of Moldova, the correct application of bank credit can only take place by harmonizing national legislation with the European one, which in our opinion will represent a step forward in the field of financial services and consumer protection, some aspects are still forgotten or left aside.

Keywords: mortgage lending, mortgage loan, mortgage loan contract, consumers, consumer rights protection, European Union directives.

Introducere. În ultima perioadă, în sfera economico-financiar-bancară există mai multe tensiuni și mișcări destabilizatoare, care pot genera diferite riscuri atât pentru bănci, clienții băncii, cât și pentru economie în ansamblul său.

Republica Moldova fiind stat candidat pentru aderarea la UE, trebuie să transpună legislația UE la cea națională, trebuie să efectueze reforme pentru întărirea statului de drept, combaterea corupției și îmbunătățirea stabilității economice. Din teoria și experiența internațională se cunoaște că

funcționarea normală a economiei este condiționată de promovarea unor politici economice eficiente și aplicarea legislației adecvate. Republica Moldova optează pentru racordarea continuă a politicilor și legislațiilor naționale cu „modelul european”.

Legislația națională pe segmentul creditării, protecției consumatorilor în cazul creditului ipotecar la fel necesită a fi îmbunătățită și racordată la standardele UE. Acest proces constituie un factor determinant al succesului integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Procesul de armonizare a legislației pe acest segment este văzut ca un instrument de transformare a sistemului legislativ al R. Moldova în unul „European”.

Pentru a se putea asigura o stabilitate a sistemului financiar-bancar, în special segmentul creditării, atât la nivel internațional cât și național, este important să se racordeze legislația internațională la legislațiile naționale prin adoptarea mai multor măsuri atât pe baza perspectivei microprudențiale, cât și pe baza identificării riscurilor suportate de instituțiile financiar-bancare. O analiză și evaluare corectă a riscurilor financiar-bancare pe acest segment al creditării ipotecare va face posibilă funcționarea acestora ca un sistem întreg.

Mai mult ca atât, realitatea zilei de azi ne demonstrează, că pentru a procura un imobil majoritatea familiilor tinere sunt nevoite de a contracta un credit ipotecar. Pentru a obține un astfel de credit, ar trebui protejate atât instituțiile de credit (cu garanții, evacuări eficiente etc.), interese economice (întoarcerea investițiilor, posibilitate de reabilitare cu ajutorul sistemului public etc.) într-un contract de credit ipotecar, dar și consumatorii care recurg la împrumuturi ar trebui să găsească în această relație o anumită atractivitate (accesibilitate, flexibilitate etc.) și protecție (stabilitate), acesta fiind de fapt și scopul principal al acestui articol de cercetare științifică. Cu toate acestea, creditul ipotecar poate genera și riscuri pentru consumatorii care recurg la împrumuturi, precum și pentru instituțiile de credit care i-au decizii de creditare.

Conform wikipedia, *creditul ipotecar* constă dintr-un împrumut destinat achiziționării, construcției sau renovării (modernizării) unei locuințe și se garantează tot cu locuința respectivă pentru a se asigura obligația plății creditului rezultată în urma acestui împrumut. Ipoteca este înregistrată în Cartea Funciară, iar locuința este folosită ca și garanție și nu poate fi vândută până ce creditul nu este complet rambursat [8].

Istoria crizelor financiare și bancare la nivel internațional și național arată rolul crucial pe care îl are contractele de credit ipotecar pentru garantarea unui împrumut în gestionarea eficientă a riscurilor creditare. În acest scop, Parlamentul European și alte organisme în domeniu au elaborat o serie de inițiative legislative menite să restabilească stabilitatea financiară. Aceste noi reguli au implicații semnificative nu doar pentru piețele financiare garantate cu ipotecă, ci și pentru evaluarea proprietăților în scopuri creditare,

care joacă un rol fundamental în managementul riscurilor ipotecare.

Creditul ipotecar este un serviciu financiar diferit de alte tipuri de activități bancare și financiare oferite persoanelor fizice/consumatorilor: credit de consum, servicii de investiții și/sau servicii de plată. Actul mult așteptat și important la nivel European a fost adoptat de Uniunea Europeană în 2014 prin „Directiva privind creditul ipotecar” – Directiva 2014/17/UE (MCD) a Parlamentului European și a Consiliului din 4 februarie 2014 privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale [1]. Contextul istoric al directivei este important, deoarece explică unele dintre valorile din spatele armonizării europene. Mai mult, această directivă vine să determine eforturile UE de a crea o piață unică pentru creditele ipotecare și în contextul crizei financiare globale [2].

Ca urmare a crizei financiare, bancare, economice și euro din 2008, atitudinea UE față de piețele financiare a evoluat de la o supraveghere și autoreglementare amplă spre un control mai mare al riscurilor. În paralel, noua directivă inaugurează cumva o trecere către o nouă paradigmă de „împrumut responsabil” în loc să solicite doar furnizarea de informații adecvate. Directiva 2014/17/UE a avut ca scop crearea unei piețe a creditului ipotecar la nivelul Uniunii, cu un nivel ridicat de protecție a consumatorilor.

Directiva privind creditele ipotecare reprezintă prima încercare a instituțiilor europene de a reglementa această piață. Se aplică tuturor împrumuturilor acordate consumatorilor în scopul achiziționării unei proprietăți (de obicei o locuință, dar nu numai), inclusiv împrumuturilor care sunt garantate printr-o ipotecă sau printr-o altă garanție comparabilă, garanție sau drept de garanție. Prin urmare, acesta aparține domeniului dreptului european al consumatorilor.

Drepturile consumatorilor sunt asigurate în primul rând printr-o datorie de informare (abordare clasică). Consumatorii trebuie să fie capabili să înțeleagă toate produsele ipotecare disponibile, natura lor diferită și obligațiile financiare la care se vor angaja. În acest sens, creditorii trebuie să furnizeze consumatorilor informații standard (Fișa de informații standardizate europene - ESIS) care să le permită să caute pentru a identifica produsul potrivit pentru ei și pentru a înțelege mai bine viitorul contract cu avantajele și dezavantajele acestuia. Costul total al creditului trebuie dezvăluit ex-ante atunci când se aplică rate fixe ale dobânzii. Atunci când părțile preferă ratele variabile, costul trebuie recalculat și divulgat din nou la momentul convenit (adică o dată pe an). ESIS trebuie să includă scenariile nefavorabile privind modificările inevitabile ale ratelor variabile ale dobânzii și deprecierea monedei naționale în cazul împrumuturilor în valută, astfel încât să alerteze consumatorii cu privire la potențialele variații ale ratei dobânzii sau alte modificări care afectează creditul într-un contract pe termen lung. Cos-

tul total al creditului include toate cheltuielile.

Cu toate acestea, o altă abordare nouă pentru protejarea consumatorilor este așa numitul „împrumut responsabil”, care se realizează prin impunerea de noi standarde la nivel european pentru a evalua solvabilitatea solicitanților de credit ipotecar, astfel încât să se asigure că debitorii își pot îndeplini obligațiile de rambursare.

Împreună cu o mai bună furnizare de informații obiective și acest nou obiectiv european de prevenire a supra-îndatorării, consumatorilor/debitorilor li se oferă o perioadă garantată de reflecție (un drept de retragere) înainte de a fi legați din punct de vedere juridic de contractul de credit ipotecar privat. Foarte important, consumatorii au acum un drept european general de a-și rambursa împrumuturile anticipate, beneficiind astfel de o reducere a costului total rămas al creditului ipotecar. În astfel de cazuri, țările UE pot da dreptul creditorilor la o compensație echitabilă pentru orice costuri legate direct și exclusiv de cazurile de rambursare anticipată.

Directiva 2014/17/UE (MCD) stabilește unele principii de conduită în afaceri pe piața europeană. În primul rând, creditorii și intermediarii de credit (adică persoane sau companii care oferă informații și asistență consumatorilor care caută un credit ipotecar) trebuie să acționeze onest și transparent în interesul consumatorului. În al doilea rând, trebuie să se asigure că personalul lor are cunoștințe actualizate cu privire la contractele de împrumut și, că clienții primesc toate informațiile necesare înainte de a semna orice contract obligatoriu.

Tot aici, trebuie remarcat faptul că o rectificare la Directiva 2014/17/UE (MCD) a fost făcută în 2014 [3, p. 11] și a fost introdusă o modificare în 2016 [4, p. 8], așa că este util să ne bazăm pe textul consolidat final furnizat de Jurnalul Oficial al UE. Directiva impune statelor membre să înființeze puncte de contact naționale unice și să indice toate autoritățile competente [5].

În domeniul creditului ipotecar merită semnalat și rolul Autorității Bancare Europene (European Banking Authority EBA) [6]. EBA contribuie la reglementare a activității Comisiei Europene prin furnizarea de consiliere tehnică și elaborarea standardelor tehnice. De asemenea, publică orientări și recomandări pentru a asigura aplicarea consecventă și eficientă a normelor UE. În plus, Comisia este asistată de Grupul de experți guvernamentali privind creditul ipotecar (GEGMC). Este compusă din reprezentanți din toate țările UE și din unele țări nordice. Principalele sale sarcini sunt de a asista Comisia în definirea și dezvoltarea politicii sale de credit ipotecar, legislație și programe [7].

Peisajul dreptului european al consumatorilor este caracterizat printr-o combinație de norme de drept comunitar și naționale, deoarece practica consacrată bazată pe tratatele UE este adoptarea dreptului consumatorilor

UE prin directive care armonizează anumite aspecte ale dreptului național și care există simultan cu dreptul intern public și privat al consumatorului, al contractelor și al dreptului bancar.

Directiva privind creditul ipotecar – Directiva 2014/17/UE (MCD) este în vigoare din 20 martie 2014, dar nu a fost aplicat în practică contractelor de credit existente înainte de 21 martie 2016, dată la care toate statele membre UE trebuiau să-l încorporeze în legislația internă. Astfel, că unele țări UE nu au reușit să facă acest lucru și la 27 aprilie 2017, Comisia Europeană a decis să trimită Croația, Cipru, Portugalia și Spania la Curtea de Justiție a UE (CEJ) pentru nepromulgarea directivei în cauză în sistemele lor juridice naționale. După cum a afirmat Comisia Europeană în acest sens: „nepunerea în aplicare a directivei de către statele membre înseamnă că consumatorii din aceste state membre nu pot beneficia de protecția garantată de directivă atunci când își contractează împrumuturile ipotecare sau când întâmpină dificultăți în a le rambursa”.

Directiva 2014/17/UE (MCD) se bazează pe două domenii, deoarece legislația UE privind serviciile financiare și creditul ipotecar este situată în domeniile dreptului public și privat. Pe de o parte, legiuitorul european reglementează contractele dintre furnizorii de servicii financiare/creditori și consumatori/debitori. Majoritatea acestor tranzacții sunt de obicei guvernate de dreptul național al contractelor private – cu unele reguli ocazionale ale UE. Uneori intră în scenă și legislația națională în materie de delict și/sau regulile de răspundere precontractuală. Din perspectiva dreptului contractelor private, principiul autonomiei părților este primordial în toate țările UE. Prin urmare, părțile contractante sunt responsabile în primul rând pentru propriile lor decizii, iar contractul va fi obligatoriu ca lege. Pe de altă parte, legiuitorul european urmărește să protejeze cele mai slabe părți contractante într-o relație asimetrică deoarece consumatorii lipsiți de informații sau de putere de negociere care ar putea semna un contract de ipotecă nu pot fi comparabili cu expertiza băncilor/instituțiilor financiare care redactează și semnează aceste contracte în fiecare zi.

În acest scop, reglementarea prin dreptul public urmărește să se asigure că consumatorii au drepturi minime la informații ce sunt protejate în mod alternativ, cum ar fi prin avertismente. În acest fel, dreptul european oferă un nivel echitabil de protecție minimă prin combinarea dreptului privat și dreptului public.

Mai mult, această directivă urmărește două obiective complementare:

- 1) facilitarea accesului la credit pentru publicul larg la scară europeană și,
- 2) atingerea unui nivel minim de protecție a consumatorilor prin norme care se vor aplica în întreaga UE. Are deci un dublu scop. Pe de o parte, urmărește să se asigure că toți consumatorii care contractează o ipotecă pentru a cumpăra o proprietate sunt informați și protejați în mod adecvat

împotriva riscurilor prezente și viitoare ale unei astfel de tranzacții financiare (protecția consumatorilor europeni), pe de altă parte, obiectivul final declarat de instituțiile europene este crearea unei piețe unice a creditului ipotecar în zona UE, un sector în care piețele sunt în mare parte fragmentate la nivel național și consumatorii nu pot compara ofertele din moment ce nu există concurenți din alte State UE.

Băncile și instituțiile financiare care operează pe piața creditului ipotecar au obligația de a evalua bonitatea consumatorului înainte de încheierea unui contract de credit. Potrivit directivei, evaluarea trebuie să țină seama în mod corespunzător de toți factorii relevanți pentru verificarea solvabilității financiare a debitorului, și anume, a capacității consumatorului de a-și îndeplini obligațiile viitoare în temeiul contractului de credit. Creditorul va pune creditul la dispoziția consumatorului doar în cazul în care evaluarea este pozitivă, adică dacă confirmă că obligațiile care decurg din contractul de credit sunt susceptibile de a fi îndeplinite de debitor în timp util și în modul stabilit prin contract. În cazul în care evaluarea creditului este negativă, creditorul, în principiu, nu ar trebui să ofere un contract solicitantului. În acest caz, banca sau instituția ar trebui să informeze fără întârziere consumatorul cu privire la respingere și, după caz, să se refere că decizia se bazează pe prelucrarea automată a datelor, informând despre detaliile bazei de date/bazelor de date consultate.

Cele mai importante clauze ale directivei se referă la obligația de a furniza toate informațiile precontractuale de fond și de formă, înainte de semnarea contractului. În acest sens, Directiva stabilește linii directoare atât în materie de marketing, cât și de publicitate și prevede obligații pentru creditori în ceea ce privește furnizarea de informații generale, precum și cerințe privind contractul de credit și costul total al creditului (rata de împrumut).

Împrumutătorul trebuie astfel să furnizeze potențialului împrumutat informații personalizate prin intermediul documentelor solicitate și astfel încât să fie posibilă compararea creditelor disponibile pe piață, evaluarea diferitelor implicații ale acestora și luarea deciziilor în cunoștință de cauză. Informațiile trebuie furnizate consumatorilor în mod gratuit, clar și ușor de înțeles.

Împreună cu îndatoririle de informare, furnizarea de servicii de consiliere ar trebui să se bazeze pe o înțelegere adecvată a situației consumatorului, precum și pe ipoteze rezonabile cu privire la riscurile potențiale pentru circumstanțele consumatorului pe durata de viață a contractului de credit.

O altă clauză interesantă a directivei se referă la cazul încălcării contractului (neplată) și executări ulterioare. Respectând diversitatea legislației naționale de procedură civilă și contractuală, directiva prevede că statele membre adoptă măsuri pentru a încuraja creditorii să exercite o toleranță rezonabilă în cazul unor dificultăți de plată care afectează debitorul și înain-

te de inițierea procedurii de executare silită. În plus, se stabilește că, în cazul în care creditorului i se permite să impună consumatorului taxe care rezultă din neîndeplinirea obligațiilor, aceste taxe nu ar trebui să fie mai mari decât este necesar pentru a compensa creditorul pentru costurile pe care le-a suportat ca urmare a neîndeplinirii obligațiilor.

Alte drepturi importante ale debitorului/consumatorului conform Directivei 2014/17/UE (MCD) prevede timp pentru reflecție și/sau dreptul de retragere ca clauze obligatorii [1]. Consumatorii și potențialii debitori ar trebui să aibă suficient timp de cel puțin șapte zile pentru a lua în considerare beneficiile și obligațiile pe termen lung ale unui contract de ipotecă care se întinde de obicei pe o perioadă lungă de timp. Ar trebui acordat suficient timp, fie ca perioadă de reflecție înainte de încheierea contractului de credit/ipotecă, fie ca perioadă de retragere după încheierea contractului sau ca o combinație a celor două. Statele membre pot opta pentru una sau alta, ținând cont de tradițiile lor juridice diferite.

În ceea ce privește rambursarea anticipată, directiva stabilește la art. 25 că consumatorii au întotdeauna dreptul de a rambursa anticipat creditul, fie integral, fie parțial. În acest caz, statele membre pot prevedea că creditorul are dreptul la o compensație echitabilă și obiectivă, dacă este justificată, pentru eventualele costuri legate direct de rambursarea anticipată. Statele membre nu pot permite creditorilor să impună consumatorului o sancțiune diferită de acest tip de compensare [1].

Împrumutul responsabil necesită o mai bună înțelegere de către ambele părți a drepturilor și obligațiilor lor. Pentru a crește capacitatea consumatorilor de a lua singuri decizii în cunoștință de cauză cu privire la împrumuturi, directiva stabilește că statele membre ar trebui să promoveze măsuri de sprijinire a educației consumatorilor în legătură cu contractele de credit ipotecar [1, art. 6]. În același timp, se spune că creditorii și intermediarii de credite trebuie să solicite personalului lor să posede și să mențină la zi un nivel adecvat de cunoștințe și competență în ceea ce privește oferta de contracte de credit [1, art. 9].

În același timp, ideea de protecție a consumatorilor prin mai multe reglementări și control public ar putea să nu fie răspunsul la nevoile societății. De cele mai multe ori, este posibil ca autoritățile de reglementare să nu fie într-o poziție mai bună decât consumatorii pentru a proteja nevoile și drepturile difuze ale consumatorilor. Acest lucru se întâmplă din mai multe motive: autoritățile de reglementare pot fi capturate și de părțile interesate din industria serviciilor financiare, reglementarea este întotdeauna un răspuns la realitățile economico-financiar-bancare.

Mai mult, un regim normativ de fond mai pătrunzător al protecției consumatorilor poate avea și consecințe negative. O reglementare mai stric-

tă a creditului ipotecar, de exemplu, ar putea exclude accesul consumatorilor la creditul ipotecar și, prin urmare, la procurare de locuințe. Dacă se adoptă măsuri publice puternice, rezultatul ar putea fi ca creditul să devină indisponibil pentru unele categorii de cetățeni ale societății (se referă la cetățenii cu venituri mici, la familiile cu mulți copii etc.).

După cum menționam anterior, accesul la creditul ipotecar a fost în mod tradițional în afara domeniului de aplicare al legislației europene privind creditul de consum. Cu Directiva 2014/17/UE (MCD), UE a decis să armonizeze unele dintre cele mai importante circumstanțe ale creditului ipotecar, dar printr-o directivă nu poate practic să pună la punct toate întrebările, neclaritățile ce intră în domeniul de aplicare al legislației europene. De fapt această activitate va aduce la implementarea unor standarde și reguli comune, dar nu va putea rezolva dificultățile, neclaritățile creditului ipotecar.

În mod evident, scopul directivei este de a proteja consumatorii, de a favoriza și construi o piață europeană de credit ipotecar. Respectiv apare o întrebare retorică dacă aceasta poate fi realizată și aplicată deplin în practică. Mai mult ca atât, în ultima perioadă majoritatea țărilor din UE au trecut prin crize financiare, economice în contextul pandemiei, mai nou crizele energetice. Important ca țările să-și învețe lecțiile și să adopte politici mai bune pentru a proteja consumatorii și debitorii după aceste crize. Realitățile au demonstrat o severitate a crizelor și pot produce rezultate opuse în percepțiile organelor statale față de stabilitatea financiară, care explică, la rândul lor, diferențele dintre politicile și rezultatele pieței economice, financiare, mobiliare la nivel național. Realitățile arată că țările cu o experiență negativă a crizei financiare au mai multe șanse să aibă piețe ipotecare mai mici în comparație cu alte țări. Același lucru este valabil atât pentru țările UE cât și țările candidate.

În acest context, putem susține cu fermitate că legislația UE (directivele) privind creditele ipotecare și de consum oferă o protecție clară împotriva supra-îndatorării și a dificultăților financiare, de plată a creditelor ipotecare, atât în activități curente cât și în perioade de criză.

În concluzie având în vedere cele menționate mai sus, se argumentează că Directivele UE reprezintă o legislație puternică în toate domeniile, în special creditele ipotecare, ce sunt cu siguranță o îmbunătățire ce reușesc să rezolve toate neclaritățile și să creeze un model de acte normative lider în lume ce pot fi implementate, adaptate legislațiilor naționale. Cadrul creat de legiuitorul european cu siguranță va constitui o plasă de siguranță atunci când va veni următoarea criză economică, financiară, energetică.

Însă, cât de ideal nu ar fi actele normative europene, nu ar putea asigura o bună activitate deplină activităților bancare, deoarece realitățile de astăzi ne arată necesitatea monitorizării, aplicării unor măsuri permanente mai eficiente de protecție a consumatorilor financiari, deoarece aceștia se

confruntă cu piețe financiare mai sofisticate și complexe și cu riscuri economice/financiare mai mari ce sunt greu de prevăzut. Întrucât legislația europeană nu este exhaustivă și instituțiile UE nu sunt lider în lume în acest domeniu, mediul financiar-bancar, academic, trebuie să regândească în permanență matricea și relațiile reciproce dintre capitalism, bani/credit, criză, credit ipotecar și protecția consumatorilor la nivel internațional, european și național. Acest lucru este mai important ca niciodată într-o eră a incertitudinii, crizelor energetice, tranziției către noi modele de finanțare și activități bancare care merită o gândire nouă cu noi abordări și politici.

Referințe bibliografice

1. Directiva 2014/17/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 februarie 2014 privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, sursa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF%20/?uri=CELEX:32014L0017&from=RO> (accesată la 16.11.2022).
2. Raportul Comisiei Europene către Parlamentul European și Consiliul European referitor la reexaminarea Directivei 2014/17/UE a Parlamentului European și a Consiliului European privind contractele de credit oferite consumatorilor pentru bunuri imobile rezidențiale https://www.cdep.ro/afaceri_europene/CE/2021/COM_2021_229_RO_ACT.pdf (accesată la 17.11.2022).
3. Rectificare la Directiva 2014/17/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 februarie 2014 privind contractele de credit pentru consumatori referitoare la bunuri imobile rezidențiale și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010. JO L 246, 23.09.2015, p. 11.
4. Regulamentul (UE) 2016/1011 al Parlamentului European și al Consiliului din 8 iunie 2016 privind indici utilizați ca repere în instrumente financiare și contracte financiare sau pentru măsurarea performanței fondurilor de investiții și de modificare a Directivelor 2008/48/CE și 2014/17 /UE și Regulamentul (UE) nr. 596/2014. JO L 171, 29.6.2016, p. 1-65.
5. European Commission | Choose your language | Choisir une langue | Wählen Sie eine Sprache (europa.eu) [info/law/mortgage-credit-directive-2014-17-eu/monitoring-and-enforcement_en](http://europa.eu/info/law/mortgage-credit-directive-2014-17-eu/monitoring-and-enforcement_en) (accesat la 16.10.2022).
6. Regulation and policy | European Banking Authority (europa.eu) (accesat la 16.10.2022).
7. Register of Commission expert groups and other similar entities (europa.eu) (accesat la 17.10.2022).
8. https://ro.wikipedia.org/wiki/Credit_ipotecar (accesat la 15.10.2022).

CZU 349:628.1(478)

ASIGURAREA DREPTULUI LA APĂ: PROVOCĂRI PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Liliana BELECCIU,

doctor în drept, conferențiar universitar,

Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0003-4134-6983

Rezumat

În 2010 a fost recunoscut dreptul omului la apă potabilă. Atunci Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat o rezoluție care garantează acest drept fundamental, iar în 2019 Uniunea Europeană a adoptat orientările privind acest drept la nivel comunitar.

Dreptul la apă este indispensabil pentru a duce un mod de viață normal, deoarece permite persoanelor să beneficieze de suficientă apă, în condiții de siguranță, necesară pentru a preveni moartea în urma deshidratării, pentru a reduce riscul maladiilor legate de apă etc.

Deși nu are o consacrare legală în Constituția Republicii Moldova, dreptul la apă este asigurat prin reglementarea serviciului de alimentare cu apă. Acest serviciu public se furnizează în condiții de accesibilitate, disponibilitate, fiabilitate, continuitate, competitivitate, transparență, cu respectarea normelor de calitate, de securitate și de protecție a mediului.

Care sunt constrângerile și provocările în asigurarea dreptului la apă în Republica Moldova? În cele ce urmează, vor fi supuse analizei trei elemente: cadru legal, competența autorităților publice și infrastructura aferentă furnizării acestui serviciu public.

Cuvinte-cheie: dreptul la apă, apă potabilă, serviciul public de alimentare cu apă, autorități publice, sisteme de alimentare cu apă.

Abstract

The human right to water was recognised in 2010, when the General Assembly of the United Nations Organisation adopted a resolution, which guaranteed this fundamental right. The European Union adopted the guidelines for this right at the community level, in 2019.

The right to water is indispensable for living a normal life, since it allows people to benefit from enough water, under safe conditions, but this is necessary for avoiding the death of dehydration, for reducing the risks of water-related diseases, and so on.

Although the right to water is not mentioned in the Constitution of the Republic of Moldova, on legal grounds, it is ensured through regulation of the water-supply service. This public service is provided under conditions of accessibility, availability, reliability, continuity, competitiveness, transparency, subject to abidance by the quality, security and environmental standards.

What are the restrictions and challenges in ensuring the right to water, in the Republic of Moldova? Three elements will be analysed further: legal framework, compe-

tence of the public authorities, and infrastructure for providing this public service.

Key words: *right to water, drinking water, public water-supply service, public authorities, water-supply systems.*

În anul 2010 a fost recunoscut dreptul omului la apă potabilă. Atunci Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat o rezoluție care garantează acest drept fundamental.

Potrivit Comisiei Uniunii Europene pentru drepturile economice, sociale și culturale, *apa este o resursă limitată natural și un bun public fundamental pentru viață și sănătate.*

În același sens, art. 4 alin. (1) din Legea apelor nr. 272/2011 prevede că *apa reprezintă o resursă naturală regenerabilă, vulnerabilă și limitată, un element indispensabil pentru viață și societate, un factor determinant în menținerea echilibrului ecologic, o materie primă pentru activități productive, o sursă de energie și o cale de transport.*

Astfel, apa este un element indispensabil pentru a duce un mod de viață normal. O cantitate adecvată de apă potabilă este necesară pentru a preveni moartea în urma deshidratării, pentru a reduce riscul maladiilor legate de apă etc.

Dreptul la apă este acel drept subiectiv care asigură titularului accesul la apă, în condiții de siguranță, precum și asigurarea utilizării personale și domestice.

Așa cum s-a susținut în literatura de drept constituțional, dreptul la apă presupune atât libertăți, cât și obligații. Libertățile includ dreptul de a menține accesul la stocul de apă, precum și dreptul cetățeanului de a nu fi deconectat arbitrar sau contaminat în urma aprovizionării cu apă. Prin contrast, obligațiile includ dreptul la un sistem de alimentare cu apă și de gestionare a ei, care oferă egalitatea de șanse pentru consumator să se bucure de dreptul la apă [1, p. 41].

Noțiunea de drepturi ale omului are o strânsă legătură cu statul, deoarece drepturile omului au sens și valoare doar în cadrul unei societăți organizate în stat și care este dotată cu o putere bine conturată ce acționează în cadrul relațiilor dintre individ și stat, cu libertăți de care individul trebuie să se bucure, cu dreptul său la justiție în condițiile stabilite de lege, cu dreptul său de a participa la treburile publice și cu drepturile și îndatoririle sale asupra statului ca un drept la un nivel de viață suficient și la satisfacerea nevoilor sale fundamentale [2, p. 43].

Prin urmare, asigurarea dreptului la apă depinde de modul în care fiecare stat înțelege necesitatea acestui element vital în viața de zi cu zi a cetățenilor, respectiv cum își îndeplinește obligațiile privind atingerea acestui

obiectiv: apa trebuie să fie disponibilă la costuri rezonabile, să fie accesibilă fizic tuturor și să fie de bună calitate.

În prezenta cercetare vom pleca de la o întrebare derizorie - este asigurat acest drept în Republica Moldova? Care sunt constrângerile și provocările cu care se confruntă țara noastră în asigurarea dreptului la apă potabilă.

Pentru început, vom menționa că acest drept nu are o consacrare legală în Constituția Republicii Moldova, chiar dacă mai mult de un deceniu profesorul Ion Guceac a menționat că un pas important în materializarea dreptului la apă ar fi recunoașterea oficială a dreptului la apă prin consacrarea acestuia în Constituția Republicii Moldova, respectiv garantarea acestui drept prin alte acte normative subordonate normei constituționale. Stipularea constituțională și garantarea dreptului la apă pot avea consecințe dintre cele mai benefice: consolidarea obligațiilor autorităților publice de a proteja resursele acvatice, asigurarea unei protecții mai eficace a drepturilor subiective legate de apă, crearea unei temeinice baze legale pentru sancționarea prin justiție a daunelor aduse resurselor acvatice [1, p. 45].

Chiar și în lipsa unei consacrări constituționale, asigurarea dreptului la apă reprezintă una din prioritățile statului nostru, inserate atât în programele de politici naționale, cât și în cele sectoriale.

Potrivit Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” accesul la sistemele de alimentare cu apă este asigurat pentru populația din mediul urban în proporție de 89,7% și doar 45,1% pentru populația din mediul rural. În acest scop, guvernarea își mai propune ca tot mai mulți cetățeni să aibă condiții decente de trai, obținând acces la apă și canalizare. Până în 2030, accesul universal al gospodăriilor casnice la apeduct ar trebui să crească, până la 95%, iar accesul la canalizare să ajungă la 90%.

Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014-2030) stabilește drept obiectiv general asigurarea graduală a accesului la apă sigură și sanitație adecvată pentru toate localitățile și populația Republicii Moldova, contribuind astfel la îmbunătățirea sănătății, demnității și calității vieții și la dezvoltarea economică a țării. Acest obiectiv se preconizează a fi realizat prin: îmbunătățirea managementului serviciilor publice de alimentare cu apă și de sanitație; planificarea și dezvoltarea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare; armonizarea legislației naționale în sectorul de alimentare cu apă și sanitație în conformitate cu standardele comunitare și angajamentele internaționale.

Astfel, accesul la apă potabilă în Republica Moldova, stabilit ca prioritate națională, este asigurat prin organizarea și funcționarea serviciului public de alimentare cu apă, care se furnizează prin crearea și exploatarea unei infrastructuri tehnico-edilitare, denumită sistem public de alimentare cu apă.

Cadru legal care reglementează serviciul de alimentare cu apă.

Principalul act legislativ - *Legea privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare nr. 303/2013* - are drept scop crearea cadrului legal pentru înființarea, organizarea, administrarea, reglementarea și monitorizarea funcționării serviciului public de alimentare cu apă potabilă, tehnologică, de canalizare și de epurare a apelor uzate menajere și industriale în condiții de accesibilitate, disponibilitate, fiabilitate, continuitate, competitivitate, transparență, cu respectarea normelor de calitate, de securitate și de protecție a mediului.

Potrivit art. 3 alin. (1) din *Legea nr. 303/2013, serviciul public de alimentare cu apă* cuprinde totalitatea activităților de utilitate publică și de interes economic și social general efectuate în scopul captării, tratării, transportului, înmagazinării și distribuirii apei potabile la toți consumatorii de pe teritoriul unei sau al mai multor localități.

După cum se poate observa, alimentarea cu apă este asigurată prin intermediul unui serviciu public, care se înființează de autoritățile publice doar în situația în care se constată necesitatea asigurării cu apă potabilă în mod centralizat. În situația în care, populația are acces la apă potabilă din alte surse (fântâni arteziene, fântâni de mină), serviciul de alimentare cu apă nu se înființează. Nevoile populației devin servicii publice organizate de autoritățile publice doar în cazul necesității acestora.

Principalele reglementări ale Legii nr. 303/2013 vizează: competențele autorităților publice centrale și locale în domeniul serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare, competențele autorității de reglementare, principiile de organizare și funcționare a serviciului, formele de gestiune, regimul juridic al sistemelor de alimentare cu apă, drepturile și obligațiile consumatorilor și ale operatorilor care furnizează/prestează serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare, licențierea operatorilor, finanțarea serviciului de alimentare cu apă etc.

Întru asigurarea unui serviciu cu apă potabilă în mod calitativ și continuu, *Legea nr. 303/2013* se completează cu *Legea privind calitatea apei potabile nr. 182/2019*, care stabilește, în principal, valorile parametrilor cărora trebuie să corespundă apa potabilă pentru a fi sanogenă și curată. De asemenea, prevede măsurile din partea autorităților responsabile pentru asigurarea conformității calității apei potabile.

Aceste două acte legislative se completează cu *Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006*, *Legea serviciilor publice de gospodărie comunală nr. 1402-XV din 24.10.2002*, cu legislația secundară și cea terțiară elaborată de autoritatea de reglementare.

Deși parțial armonizată cu legislația Uniunii Europene, legislația menționată constituie cadrul legal suficient pentru înființarea, organizarea și

funcționarea serviciului de alimentare cu apă.

Competențe în asigurarea cu apă potabilă.

În Republica Moldova, serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare se înființează, se organizează și se gestionează de autoritățile administrației publice locale pentru satisfacerea necesităților colectivităților locale, în conformitate cu art. 3 alin. (2) și art. 8 din Legea nr. 303/2013.

Astfel, autoritățile deliberative (consiliile locale/consiliile orășenești) ale unităților administrativ-teritoriale au competența exclusivă privind înființarea, organizarea, coordonarea, monitorizarea și controlul funcționării serviciilor publice de alimentare cu apă și de canalizare, precum și crearea, administrarea și exploatarea bunurilor proprietate publică din infrastructura tehnico-edilitară a unităților administrativ-teritoriale aferente acestui serviciu.

Prin urmare, autoritățile publice locale dețin competența exclusivă în tot ceea ce vizează serviciul de alimentare cu apă: necesitatea înființării la nivelul satului/comunei; identificarea finanțărilor pentru construcția sistemelor de alimentare cu apă, inclusiv construcția acestora; modul de operare – gestiunea directă sau delegată; asumarea tuturor responsabilităților în calitate de operator în cazul gestiunii directe; organizarea licitației publice sau negocierilor directe în cazul gestiunii delegate; monitorizarea permanentă a modului de furnizare a serviciului, a calității apei potabile furnizată consumatorilor; aprobarea tarifelor etc.

Existența, calitatea și continuitatea serviciului de alimentare cu apă este indisolubil legat de capacitățile funcționale și financiare a autorităților publice locale. De cele mai multe ori, serviciu de alimentare cu apă lipsește sau funcționează sub parametri stabiliți datorită imposibilității autorităților publice locale de a identifica surse pentru finanțare sau datorită lipsei unui personal calificat pentru operarea acestuia. Povara serviciului public de alimentare cu apă este prea mare pentru capacitățile autorităților publice locale și bugetele austere a unităților administrativ-teritoriale.

În sectorul alimentare cu apă mai dețin competențe: Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, prin stabilirea politicii naționale în sectorul alimentare cu apă și sanitație, modificarea cadrului legal, etc.; Agenția Națională pentru Sănătate Publică – prin monitorizarea calității apei potabile; instituirea parametrilor și valorilor acestora privind calitatea apei potabile; Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică – reprezentând autoritatea de reglementare în sectorul alimentare cu apă și sanitație.

Infrastructura aferentă serviciului de alimentare cu apă.

Serviciul public de alimentare cu apă se furnizează prin crearea și exploatarea unei infrastructuri tehnico-edilitare, denumită sistem public de alimentare cu apă.

În conformitate cu art. 4 din Legea nr. 303/2013 sistemul public de alimentare cu apă cuprinde următoarele componente: captări, aducțiuni, stații de tratare, stații de pompare cu sau fără hidrofor, rezervoare de înmagazinare, rețele publice de transport al apei, rețele publice de distribuție a apei.

Sistemele publice de alimentare cu apă sunt parte componentă a infrastructurii tehnico-edilitare a unităților administrativ-teritoriale, sunt bunuri de interes și folosință publică și aparțin, prin natura lor sau potrivit legii, domeniului public al unităților administrativ-teritoriale, fiind supuse regimului juridic al proprietății publice în conformitate cu Legea nr. 29/2018 privind delimitarea proprietății publice.

Aceste bunuri au un regim juridic distinct – inalienabile, imprescriptibile, inesesizabile, respectiv nu pot fi depuse ca aport la capitalul social al societăților comerciale (inclusiv cele înființate de autoritățile administrației publice locale și centrale) și nu pot constitui garanții pentru creditele bancare contractate de autoritățile administrației publice locale sau de operatori.

Ținem să menționăm că existența sistemelor de alimentare cu apă reprezintă veriga principală în asigurarea cu apă a cetățenilor. În lipsa bunurilor care compun sistemele de alimentare cu apă (stații de captare, stații de tratare, rețele de transport și rețele de distribuție a apei) nu există serviciu de alimentare cu apă, deci nu există acces la apă potabilă.

Cât de banal n-ar părea, dar pentru crearea acestei infrastructuri sunt necesare investiții enorme, de care nu dispun nici autoritățile publice locale, nici Statul Republica Moldova.

Investițiile în infrastructură rămân a fi prioritare pentru asigurarea cu apă potabilă atât în localitățile unde aceasta lipsește cu desăvârșire, cât și în cele în care există, unde datorită uzurii nu poate fi folosită conform destinației.

Finanțarea investițiilor pentru crearea, înlocuirea și dezvoltarea sistemelor publice de alimentare cu apă se realizează, potrivit legislației în vigoare, din următoarele surse: autoritățile administrației publice centrale de specialitate; autoritățile administrației publice locale; fonduri financiare nerambursabile din partea donatorilor/Uniunii Europene; împrumuturi de la organisme financiare internaționale (BERD, BEI, BM); participarea capitalului privat în cadrul unor contracte de parteneriat public-privat; fonduri ale consumatorilor; alte surse.

În concluzie, menționăm că asigurarea dreptului la apă este o prioritate pentru Statul Republica Moldova. Chiar și în lipsa unei consacărți în Constituția Republicii Moldova, accesul la apă potabilă este un deziderat stabilit în toate documentele de politici, naționale și sectoriale, în cadrul legal primar, secundar și terțiar.

Pentru realizarea acestui deziderat sunt stabilite competențe exclusive pentru autoritățile publice locale, dar și autoritățile centrale; autoritățile de reglementare au propriile atribuții în acest sector, care vin să le completeze pe cele la nivel local.

Și cel mai important element, fără de care nu poate fi realizat acest serviciu public – infrastructura aferentă furnizării serviciului de alimentare cu apă. Este cea mai mare constrângere pentru asigurarea dreptului la apă potabilă în Republica Moldova. Din aceste considerente, trebuie identificate toate mecanismele, toate metodele de finanțare, toate posibilitățile de obținere a finanțărilor nerambursabile în vederea creării infrastructurii aferente, respectiv asigurării dreptului la apă potabilă.

Referințe bibliografice

1. Guceac Ion. Dreptul la apă – un nou drept fundamental al omului. Revista Akademos nr. 3, Chișinău, 2010. p. 39-45.
2. Cloșcă I., Suceavă I. Tratat de drepturile omului. București: Europa Nova. 1995.

CZU: 342.724

DISCRIMINAREA DIRECTĂ, INDIRECTĂ ȘI PRIN ASOCIERE

Oleg BONTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
cercetător științific superior al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6726-7936

Rezumat

Legislația privind nediscriminarea are scopul de a oferi tuturor persoanelor o perspectivă egală și echitabilă de acces la oportunitățile disponibile într-o societate. Astfel, deși exprimarea preferințelor noastre subiective este un lucru obișnuit și normal, uneori putem exercita funcții care ne plasează într-o poziție de autoritate sau ne permit să luăm decizii care pot avea un impact direct asupra vieții celorlalți. Putem fi funcționari publici, comercianți, angajatori, proprietari de imobile sau medici care decid cu privire la modul în care sunt exercitate competențele publice sau la modul în care sunt oferite bunurile și serviciile private. În aceste contexte fără caracter personal, legislația în materie de nediscriminare intervine în alegerile pe care le facem în două moduri: în primul rând, aceasta prevede că persoanele care se află în situații similare ar trebui să beneficieze de un tratament similar și să nu fie tratate într-un mod mai puțin favorabil pur și simplu din cauza unei anumite caracteristici „protejate” pe care o posedă (discriminare „directă”); în al doilea rând, în unele situații, tratamentul bazat pe o normă aparent neutră poate duce, de asemenea, la discriminare, dacă dezavantajează o persoană sau un grup de persoane ca urmare a caracteristicilor specifice ale acestora (discriminare „indirectă”).

Cuvinte-cheie: discriminare, tratament diferențiat, rasă, colare, limbă, religie, naționalitate, origine etnică, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică.

Summary

Non-discrimination legislation aims to give all people an equal and fair prospect of access to the opportunities available in a society. Thus, although expressing our subjective preferences is common and normal, we may sometimes exercise functions that place us in a position of authority or allow us to make decisions that may directly impact the lives of others. We can be civil servants, merchants, employers, property owners or doctors who decide how public powers are exercised or how private goods and services are provided. In these non-personal contexts, non-discrimination law intervenes in the choices we make in two ways: first, it states that similarly situated people should be treated similarly and not in a less favorable way simply because of a certain „protected” characteristic they possess („direct” discrimination); secondly, in some situations, treatment based on an apparently neutral norm may also lead to discrimination, if it disadvantages a person or a group of persons as a result of their specific characteristics („indirect” discrimination).

Keywords: discrimination, differential treatment, race, schools, language, religion, nationality, ethnic origin, sex, age, disability, opinion, political affiliation.

Introducere. *Discriminarea directă* este definită ca „tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibitive în manieră mai puțin favorabilă decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă” (art. 2 din Legea cu privire la asigurarea egalității) [1]. Definiția prevăzută de art. este din legea 121 menționează două elemente inerente discriminării directe și anume: *tratamentul diferențiat al unei persoane; realizarea acestei diferențieri în baza oricăruia dintre criteriile prohibite prevăzute de lege.* În literatura juridică s-a menționat că această definiție nu este completă deoarece scapă din vedere alte două elemente importante din perspectiva calificării noțiunii și anume: *a) tratamentul diferențiat are loc în legătură cu un drept; b) tratamentul este discriminatoriu doar atunci când nu există o justificare obiectivă și rezonabilă care să stea la baza diferențierii.*

Metode și materiale aplicate. În cadrul studiului au fost aplicate cumulativ următoarele metode de cercetare: metoda logică, metoda istorică, metoda comparativă, metoda sociologică etc.

Rezultate obținute și discuții. Deci, *primul element* care trebuie apreciat este dacă **petiționarul are un drept prevăzut de lege în exercitarea căruia a fost defavorizată.** În cazul invocării tratamentului discriminatoriu victima trebuie să indice dreptul garantat de legislația națională sau CEDO (în cazul aplicării ei directe) în privința căruia a fost discriminată persoana.

Al doilea element al discriminării este **tratamentul diferențiat față de un grup care se află într-o situație similară.** Acesta reprezintă elementul principal și esențial care îl deosebește de alte acte ilicite. Tratamentul diferențiat se stabilește în general în comparație cu un alt grup de persoane care se află în situație comparabilă cu persoana sau grupul discriminat, în măsura în care acest exercițiu este posibil. Totuși există excepții când comparatorul nu este posibil de stabilit, spre exemplu, atunci când o persoană este supusă tratamentului diferențiat din cauza faptului că este gravidă, acest caz va fi calificat drept discriminare directă pe criteriul sexului, fără a fi necesară identificare comparatorului.

Al treilea element distinctive în analiza discriminării este criteriul în baza căruia **persoana sau un grup este discriminat.** Criteriul reprezintă caracteristica distinctivă care servește drept temei al comportamentului diferențiat. Legea 121 interzice la alin. 1 art. 1 discriminarea în baza următoarelor criterii: rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau alt criteriu similar. Legea 121 mai interzice discriminarea în câmpul muncii pe baza orientării sexuale. Suplimentar criteriilor menționate, textul CEDO asigură egalitatea în exercitarea drepturilor în baza originii sociale și averii (art. 14).

Chiar dacă elementele menționate mai sus vor fi întrunite cumulativ, tratamentul diferențiat va fi contrar art.14 CEDO doar dacă nu există o **jus-**

tificare obiectivă și rezonabilă pentru această diferențiere. O astfel de justificare poate fi evaluată prin prisma scopului legitim urmărit de autorități având în vedere principiile democratice din societate. În același timp, scopul legitim trebuie să fie proporțional cu mijloacele folosite pentru atingerea lui. „Tratamentul mai puțin favorabil” sau “tratament diferențiat” poate include respingere, refuz, excludere, oferirea unor termeni și condiții mai puțin favorabile sau a unor servicii mai proaste sau refuzarea dreptului la o alegere sau la o oportunitate [2, p. 47]. Practica judiciară europeană s-a ciocnit cu mai multe cauze de discriminare directă. De exemplu: Interzicerea drepturilor parentale pentru o persoană homosexuală (*Cazul Silva Mouta c. Portugaliei*) (CEDO) [3]. Interzicerea romilor de a avea dreptul la locuințe sociale (*Cazul L.R. și alții c. Slovaciei*) (CERD) [4].

Spre deosebire de alte articole din CEDO, art. 14 nu prevede o listă de scopuri legitime care ar putea fi invocate de autoritățile publice.

În cauza *PM c Regatului Unit*, CtEDO nu a acceptat drept scop legitim reglementările legii fiscale din Regatul Unit care permiteau taților să ceară scutirea de impozitarea plăților de întreținere după divorț, însă nu permiteau astfel de scutire taților necăsătoriți după destrămarea unei relații în afara căsătoriei. Guvernul a invocat un argument că statutul de căsnicie confera un statut special datorită drepturilor și obligațiilor părinților. CtEDO a menționat în calitate de regulă generală, că un tată care are o relație de familie cu copiii, are aceleași drepturi cu tații căsătoriți referitor la scutirea de impozite privind pensiile de întreținere.

La evaluarea tratamentului diferențiat statele se bucură de o marjă de apreciere care poate varia în dependență de circumstanțe, obiectul și contextul cauzei. Nu toate criteriile prohibitive de discriminare sunt tratate la fel. Potrivit CtEDO unele criterii sunt în mod inerent mai suspecte și vor fi examinate mai riguros spre exemplu: atunci când tratamentul diferențiat are loc între bărbați și femei, în baza naționalității, rasei, religiei, statutul copilului nelegitim sau orientarea sexuală, trebuie să fie adus emotive extrem de serioase pentru justificarea tratamentului diferențiat. În cazul celorlalte criterii, marja de apreciere a statului este mai largă.

Discriminare indirectă este definită la art. 2 din Legea 121: „*orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de lege, în afară de cazul în care acea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluși scop sunt proporționale, adecvate și necesare*”.

Într-o cauză de referință în domeniul discriminării indirecte, *E Abdulaziz, Cabales și Balkandali c. Regatului Unit* [5], reclamantii aveau reședința în mod legal în Marea Britanie, dar, din cauza normelor în materie de imi-

grație în vigoare la acel moment, li s-a refuzat permisiunea soțiilor de a li se alătura. Au afirmat că legislația, care a diferențiat între imigranți de sex masculin și feminin, a constituit o discriminare de gen contrară articolului 14 coroborat cu articolul 8. De asemenea, au susținut că legislația discriminează în mod indirect împotriva lor pe motive de rasă.

Într-o altă cauză, Zarb Adami c. Maltei, CtEDO a constatat discriminarea indirectă în baza datelor statistice. Reclamantul s-a plâns pe faptul că bărbații erau chemați mai des să participe în calitate de jurați în fața instanțelor de judecată decât femeile. Potrivit datelor statistice, în anul 1997 în listele de jurați erau incluși 7,503 bărbați și 2,494 femei, pe când în anul precedent diferența era și mai mare – 4,298 bărbați și 147 femei. CtEDO a observat faptul că în 1996 au participat în calitate de bărbați 174 de bărbați și doar 5 femei. Reclamantul a menționat că datorită practicii de a exonera femeile de la această obligație civică în baza argumentelor că acestea nu participă la fel de activ în viața publică și profesională ca bărbații, aceștia din urmă suportă o sarcină disproporționată. Sarcina disproporționată a mai fost susținută de faptul că reclamantul a fost chemat să participe în calitate de jurat timp de 26 ani în 4 procese. Atunci când acesta a refuzat să participe la o ședință la ultimul proces, acestuia i s-a aplicat o sancțiune. CtEDO nu a oferit o argumentare extensivă în justificarea soluției opuse, menționând doar că discriminarea contrară CEDO poate să rezulte nu doar din măsuri legislative dar și din situații de facto. Faptul că CtEDO a recunoscut violarea art.14 în baza datelor statistice a reprezentat un început de cale pentru dezvoltarea conceptului de discriminare indirectă.

Discriminare prin asociere – *orice faptă de discriminare săvârșită împotriva unei persoane care, deși nu face parte dintr-o categorie de persoane identificată potrivit criteriilor stipulate de lege, este asociată cu una sau mai multe persoane aparținând unei astfel de categorii de persoane.* Curtea de Justiție a Uniunii Europene a decis că persoanele pot fi supuse discriminării chiar dacă acestea nu pretind a fi membri ale unei categorii protejate, ci dacă ele sunt supuse unui tratament inegal pe motiv de asociere a lor cu o categorie protejată (discriminarea prin asociere). Astfel, de exemplu, un părinte care îngrijește o persoană cu dizabilități poate fi victimă a unei discriminări în cazul în care, de exemplu, un angajator nu ia măsuri rezonabile pentru a acomoda nevoile sale parentale specifice. Exemplu: Reclamanta a fost angajată la o companie și a fost concediată după ce a născut un copil cu dizabilități de care trebuia să aibă grijă suplimentară, faptul care a implicat întârzierile la serviciu și motiv pentru care fost concediată. În opinia Curții de Justiție a Uniunii Europene (în continuare CJUE), colegii săi care ocupau posturi similare și aveau copii, constituind termenul de comparație, beneficiau de flexibilitate când solicitau acest lucru. CJUE a admis, de asemenea, că acest fapt constituia discriminare și hărțuire pe motiv de handicap al copilu-

lui (*Cazul S. Coleman c. Attridge Law și Steve Law C-303/0 ECJ*) (discriminare prin asociere) [6].

În practica internă a Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (în continuare CPPEDAE) un caz poate reține atenția noastră cu privire la discriminarea prin asociere, legat de criteriul de dizabilitate. În cauza menționată CPPEDAE a constata că petiționarele care sunt mame a unor copii cu dizabilități severe, pe motiv că perioada de îngrijire a copiilor lor nu se include în stagiul de cotizare, reprezintă o discriminare prin asociere [7]. Petiționarele au arătat că până la intrarea în vigoare a Legii nr. 156 privind pensiile de asigurări sociale de stat din 14 octombrie 1998, perioada de îngrijire a persoanelor cu dizabilități severe era inclusă în stagiul de cotizare al membrilor familiei care oferea această îngrijire, dar intrarea în vigoare a Legii 156 a exclus această posibilitate. Părinții și, în special, mamele, de regulă nu se pot angaja în câmpul muncii, deoarece copiii cu dizabilități severe necesită o îngrijire permanentă, iar în Republica Moldova nu există centre de zi sau servicii de asistență la domiciliu pentru îngrijirea acestora. Astfel, atunci când ajung la vârsta de pensionare, părinții, dar mai des mamele copiilor cu dizabilități severe, nu au stagiul necesar de cotizare, și, astfel, primesc pensia minimă care este de circa 500 lei [7].

Concluzii. CPPEDAE nota că petiționarele sunt tratate mai puțin favorabil decât părinții care și-au instituționalizat copii cu dizabilități severe. Astfel Consiliul a folosit comparatorul părinții care au instituționalizat copii cu dizabilități severe, dar puteau să utilizeze alt comparator cel al părinților cu copii fără dizabilitate care au posibilitatea să lucreze și, respectiv, să fie asigurați cu o pensie mai mare. având în vedere că această situație este una continuă, din 1999, de la intrarea în vigoare a Legii 156, până în momentul examinării plângerii, CPPEDAE a decis că Legea 121 este aplicabilă acestei situații. CPPEDAE a respins argumentul Ministerului muncii, protecției sociale și familiei (în continuare MMPSF) precum că Legea 156 a stabilit principiul egalității și contributivității la stabilirea pensiilor de asigurări sociale de stat și a notat că asigurarea egalității are loc prin tratament egal în situații egale și tratament diferit în situații diferite. Analizând argumentul MMPSF precum că a fost introdus serviciul de asistent social, pentru care vor putea fi angajați părinții care îngrijesc de copiii cu dizabilități severe, CPPEDAE a calculat că va fi nevoie de 12 ani pentru a integra toți părinții acestor copii în aceste funcții, având în vedere posibilitățile financiare ale administrației publice locale. CPPEDAE a conchis că tratamentul diferențiat al petiționarelor are loc prin asocierea lor cu copiii cu dizabilitate.

Din practica CNNEAE analizată la acest capitol putem trage **concluzia** că aplicarea conceptului de discriminare prin asociere este în conformitate cu practica de aplicare a acestuia de CJUE.

Referințe bibliografice

1. Legea cu privire la asigurarea egalității din 25.05.2012. Publicat: în Monitorul Oficial nr. 103 art. 355 la 29.05.2012.
2. Manual antidiscriminare pentru judecători. Chișinău, 2014.
3. Cazul Silva Mouta c. Portugaliei, CtEDO, 1999, http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Microsoft%20Word%20-%20Salgueiro%20Da%20Silva%20Mouta%20v%20Portugal%20parental%20responsibility_.pdf (accesat la 29.10.2022).
4. Cazul L.R. și alții c. Slovaciei, CERD, 2005, http://www.escri-net.org/sites/default/files/Jurisprudence_-_Slovakia.html (accesat la 29.10.2022).
5. CtEDO, decizia nr. 9214/80, 9473/81 și 9474/81, 28 mai 1985.
6. S. Coleman c. Attridge Law și Steve Law C-303/0 ECJ <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Coleman%20Case%20Summary.pdf> (accesat la 29.10.2022).
7. CPPEDAE, decizia nr. 030/13 din 13 februarie 2014. A se vedea: http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/decizie_fin_conf_cauza_nr_030_catre_das_si_mmpsf_2330661.pdf (accesat la 29.10.2022).

CZU: 328.184

CERCETĂRI ASUPRA COMPONENTELOR LOBBYISMULUI

Veronica ARNĂUT,

doctor în drept, lector universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6110-6744

Rezumat.

Prezentul articol supune analizei acțiunea unei instituții juridice atât de importante cum este lobbyismul, stabilind subiectul, obiectul și conținutul instituției de lobbyism. Sunt elucidate inclusiv principalele tehnici, tipuri și metode de manifestare a lobbyismului în societate, fiind evidențiate, totodată deosebirile dintre diverse maniere și forme pe care le poartă lobbyismul în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: lobbyism, grup de interese, societate civilă, puteri statale, funcționari publici.

Summary

This article subjects to analysis the action of such an important legal institution as lobbying, establishing the subject, object and content of the institution of lobbying. The main techniques, types and methods of lobbying in society are elucidated, and also are highlighted the differences between the various ways and forms in which lobbying is carried out in the Republic of Moldova.

Keywords: lobbying, interest groups, civil society, state powers, civil servants.

Introducere. Teoreticienii contemporani susțin ideea conform căreia lobbyismul este un fenomen obiectiv al unui sistem de drept democratic și un element indispensabil într-o societate care consideră pluralismul ca un principiu al existenței sale [1, p. 82]. Cu toate acestea, etica lobbyismului, eficacitatea aplicării sale, varietatea metodelor utilizate și respectarea cerințelor moralei publice sunt determinate direct de natura sistemului de drept, de structura organizatorică a puterilor în stat, de legislație, de nivelul conștiinței societății, de tradițiile istorice și de alte caracteristici din fiecare stat în parte. Astfel, în cadrul abordării metodologice, se impune necesitatea ca lobbyismul să fie dezvăluit în ceea ce privește analiza subiectului, obiectului, conținutului și metodelor de lobby.

Subiecții lobbyismului reprezintă factorii cheie, delimitați organizatoric, care exercită influență directă sau indirectă asupra legiuitorului cu scopul exclusiv de a fi luate deciziile de care au nevoie. Activitatea de influențare a procesului decizional poate fi desfășurată de anumite categorii de profesioniști, care inter-

mediază între un grup de interese și autoritatea publică ori persoana ce deține o funcție sau o demnitate publică și care, în dependență de reglementările în materie, pot fi obligați de a se înregistra în anumite registre publice. Acești profesioniști includ angajați sau consultanți speciali angajați de companii, sindicate și asociații industriale, organizații de afaceri sau antreprenori individuali.

Astfel, putem distinge mai multe tipuri de subiecți în domeniul lobbyismului:

- civili – ONG-urile, asociațiile publice, sindicatele, cetățenii ș.a. instituții ce au drept scop protejarea drepturilor civile. De exemplu, lobbyismul din domeniul sistemului de sănătate poate include asociații de pacienți, persoane cu dizabilități etc.;

- profesioniști – intermediari cu o pregătire corespunzătoare, care au ca scop protejarea intereselor unei industrii sau a unui grup de persoane unite de interese comune;

- instituționali – înseși persoanele publice sau persoanele publice cu funcție de demnitate publică;

- regionali – reprezentanții unităților administrativ-teritoriale, care promovează la nivelul autorităților de stat centrale anumite privilegii sau avantaje pentru regiunile respective;

- străini. Pentru a-și proteja interesele sau a-și consolida pozițiile, marile companii recurg adesea la ajutorul misiunilor diplomatice, ambasadelor, organizațiilor publice (e.g. Camera de Comerț Americană, Clubul European de Afaceri etc.).

Obiectul lobbyismului îl reprezintă acele instituții de stat asupra cărora se manifestă influența lobiștilor sau acele instituții de care depinde decizia în favoarea grupului de interese. Pe baza acestui criteriu, lobbyismul se poate distinge în ramurile executive, legislative și judiciare ale puterii de stat.

Confruntările grupurilor de interese sunt prezente, în special, în corpul legislativ, care este considerat drept „teren de luptă pentru legislația de stat” în care diferite grupuri încearcă „să-și transforme interesele proprii în legi” [2]. Cu toate acestea, nu sunt excluse încercările de a influența inclusiv ramurile executive și judecătorească într-un stat de drept.

Multe direcții ale ramurii executive au puterea de a formula norme specifice și sunt de asemenea o țintă a activității de lobby. Departamentele ministeriale, cu titlu de exemplu – cele din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, pe lângă celelalte atribuții, au funcția de a acorda suport financiar organizațiilor de tineret, sub formă de granturi. Astfel, organizațiile respective se pot angaja în activități de lobby, cu scopul de a convinge funcționarii din cadrul Ministerului de a aloca grantul respectiv organizației în cauză.

Cu privire la ramura judiciară, Curtea Constituțională a Republicii Moldova are puterea de control judiciar și poate dispune ca un act legislativ

sau o normă în parte să fie declarată neconstituțională, de aceea instituția respectivă are un impact masiv asupra cadrului normativ și a vieții subiecților de drept, fapt care, totuși, încalcă un șir de principii privind conduita judiciară, în special principiile independenței și imparțialității.

Conținutul lobbyismului reprezintă acea problematică sau interes, factor, beneficiu sau avantaj asupra căruia se orientează influența activității campaniei de lobby. În acest sens, putem distinge următoarele forme ale conținutului lobbyismului:

- problemă – subiecții urmăresc să rezolve aspecte specifice unui domeniu sau industrie anumite, prin implicarea organelor de stat sau a legiuitorului;
- resurse – subiecții încearcă să obțină resurse financiare, a căror distribuție este realizată de organele statului;
- poziție – subiecții întreprind anumite acțiuni pentru obținerea unui anumit statut sau poziție (*e.g.* o poziție de monopol într-un anumit segment de piață) [3, p. 379].

În funcție de grupurile de interese care lobează, activitățile de lobby pot fi clasificate în:

- activități de lobby ale grupurilor de interese economice (*e.g.* corporații sau asociații care reprezintă interesele de afaceri ale industriilor de profil);
- activități de lobby ale grupurilor care promovează interese publice (*e.g.* asociații nonprofit care militează pentru protejarea mediului înconjurător, pentru siguranța publică etc.);
- activități de lobby ale grupurilor care promovează interesele unei profesii (*e.g.* sindicate, asociații ale agricultorilor, ale oamenilor de afaceri etc.).

Majoritatea tacticilor de presiune folosite de grupurile de interese îi costă pe membrii acestora timp, bani și efort, cum ar fi plata unei cotizații, participarea la ședințe, demonstrații, desfășurarea de lobby pentru persoanele publice, participarea la greve și la activități de protest. „Prezumția de inerție” sugerează că oamenii iau parte la lobby-uri sau proteste pentru a influența organul legislativ numai în chestiuni tangențiale propriilor lor interese, despre care dețin informații vaste. Astfel, lobbyismul conține un șir de tipologii și tehnici, clasificate în baza mai multor criterii.

În funcție de criteriul tipurilor de activități derulate pentru a influența decizia autorităților, lobbyismul poate fi direct și indirect. Cele două tipuri diferă în funcție de receptorul influențelor directe ale lobistului: fie organul decizional, fie publicul larg, care, la rândul său, contactează și influențează legiuitorul.

- Lobby direct implică metode exprese utilizate de către un lobist atunci când încearcă să influențeze un reprezentant legislativ. Se realizează fie prin comunicare directă cu membrii sau angajații organului legislativ, fie cu o persoană publică care participă la procesul decizional. În timpul activității de lobby direct, lobistul dispune statistici care vor informa legiuitorul

cu privire la orice informații actuale care ar putea fi omise, dar pot include și amenințări sau promisiuni și favoruri.

- Lobby indirect (sau *grassroots lobby*) include încercările liderilor grupurilor de interes de a mobiliza persoanele, prin metode de relații publice, pentru a-i determina să constrângă persoanele publice în raport cu un act legislativ anumit. Caracteristica unică a lobbyismului indirect, spre deosebire de alte forme de lobby, este aceea că implică stimularea intereselor unor comunități specifice și influențarea publicului larg de a contacta legiuitorii și funcționarii publici cu privire la problema existentă, spre deosebire de transmiterea directă a mesajului către legiuitor.

Din activitatea practică s-a stabilit că lobbyismul direct este utilizat pe larg alături de lobbyismul indirect. Astfel sunt dezvoltate strategii bine gândite, menite să obțină cea mai mare influență pentru interesele sale. Atunci când grupurile de interes au legături puternice cu cercul de influență al unei persoane publice, aceste grupuri vor folosi o combinație de lobby direct și indirect, chiar dacă poziția inițială a legiuitorului nu o susține pe a lor, ceea ce ar putea duce la extinderea coalițiilor de susținere.

De asemenea, din punct de vedere organizațional privind subiecții care desfășoară activități de influențare a procesului decizional, lobbyismul poate fi intern sau extern.

- Lobby intern (*in-house lobbying*) presupune situația în care lobistul este angajatul unei entități care desfășoară activități de lobby fără ca acesta să fie obiectivul principal al organizației (*e.g.* o asociație nonprofit care are ca obiectiv protejarea mediului înconjurător desfășoară o campanie de lobby pentru a modifica sancțiunile din Codul contravențional).

- Lobby extern (*professional lobby*) vizează situația în care se recurge la serviciile specializate ale unor organizații care activează în domeniu, pe bază de contract. În acest caz, avem de-a face cu activități derulate de profesioniști în lobby, consultanți și firme specializate în influențarea politicilor publice și a procesului de luare a deciziilor în cadrul autorităților publice.

Lobby *contra cost* și *gratuit*. În timp ce cea mai mare parte a activității de lobby au loc datorită intereselor de afaceri și profesionale care angajează profesioniști plătiți, unii lobiști (*pro bono*) reprezintă organizații fără scop lucrativ pentru probleme în care sunt interesați personal.

Lobby bazat pe *o singură cauză* și pe *o multitudine de cauze*. Dacă o organizație, în special nonprofit, dorește să schimbe sau să influențeze legislația care are impact asupra obiectivului său, aceasta poate folosi lobbyismul ca o „cale principală” în acest scop. Practica demonstrează că lobby-urile bazate pe un singur interes funcționează deseori în diferite tipuri de instituții statale, aducând uneori același mesaj către grupuri diferite. Lobby-urile care reprezintă grupuri de interese precum sindicatele, organizațiile de afaceri,

asociațiile comerciale și altele sunt considerate uneori lobby-uri bazate pe mai multe cauze, iar pentru a-și realiza scopul, acestea trebuie să fie mai flexibile și să fie dispuse la compromis.

Astfel, conceptul de lobby, în utilizarea cotidiană, poate descrie o mare varietate de activități și, în sensul său general, presupune a fi o formă de advocacy cu intenția de a influența deciziile luate de instituțiile statale de către indivizi sau, mai ales, de grupurile de lobby și include toate încercările de influențare a persoanelor publice sau cu funcție de demnitate publică, indiferent dacă sunt influențați de către grupuri de interese sau de alți demnitari.

Datorită factorilor expuși *supra*, lobbyismul a devenit obiectul unei cercetări academice în diferite domenii, inclusiv drept, politici publice, economie și chiar strategii de marketing. Comprehensiunea comună a conceptului de lobbyism constă în faptul că acesta funcționează, în general, pentru a obține rezultatele urmărite de către clienți, deși există opinii discreționare.

Studiile activităților de lobby organizate de către teoreticieni în deceniile precedente au format o imagine a lobbyismului ca fiind o activitate intelectuală, puterea lobiștilor în exercitarea influenței crescând esențial pe parcursul ultimelor decenii. Mai mult decât atât, un studiu realizat de organizația de cercetare Strategas [4] a comparat 50 de firme care au investit cel mai mult în lobby în raport cu activele sale și a comparat performanța lor financiară cu cea a S&P500 (indice bursier care conține 500 de companii mari). Studiul a ajuns la concluzia că cheltuielile pentru activități de lobby au fost o investiție „spectaculoasă”, obținând randamente „înflăcărare”, chiar și în pofida crizei financiare din ultimii ani. Acest studiu sugerează asupra unei corelații pozitive între performanța firmelor și activitatea legislativă, ezultatele acestor activități fiind suficiente pentru a justifica sumele de bani alocate pentru lobbyism.

BIBLIOGRAFIE:

1. Улиханян А.А., Омельяновский В.В., *Лоббирование в секторе здравоохранения* // Медицинские технологии. Оценка и выбор, № 3, 2011.
2. Khimm S., *Would shifting regulatory power to Congress usher in a lobbying bonanza?* // The Washington Post, 2011 (sursă electronică): <https://www.washingtonpost.com/blogs/ezra-klein/post/would-shifting-regulatory-power-to-congress-usher-in-a-lobbying-bonanza/2011/12/07/gIQA88fVcO_blog.html [01.12.2022].
3. Толстых П.А., *Теория и практика взаимодействия бизнеса и власти*, Альпина Бизнес Букс, 2007.
4. Plumer B., *The outsized returns from lobbying* // The Washington Post, 2011 (sursă electronică): <https://www.washingtonpost.com/blogs/ezra-klein/post/the-outsized-returns-from-lobbying/2011/10/10/gIQADSNEaL_blog.html [01.12.2022].

CZU 342.5(478)

**TRĂSĂTURILE ȘI PRINCIPIILE ACTIVITĂȚII OMBUDSMANULUI –
INSTITUȚIA FUNDAMENTALĂ ÎN APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI**

Ludmila GUȘTIUC,

asistent universitar,

Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrațiune și azil”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-8516-4949

Mariana STAVILA,

studentă, anul II, Facultatea DAOSP

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Ombudsmanul reprezintă o instituție fundamentală democratică a statului de drept, ce apare sub aspectul semnificației sale funcționale ca apărător al poporului și ca protector al cetățeanului. Această instituție are drept scop apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor în raport cu autoritățile publice și în special cu cele cu caracter executiv. Astfel, activitatea ce o desfășoară cuprinde principiile: legalității, egalității, echității sociale, incompatibilității, independenței, imparțialității, democrației, umanismului, etc. Ombudsmanul nu este organ care se substituie altuia, așadar, este condus de o persoană independentă care își concentrează întreaga activitate pe supravegherea respectării legii și a drepturilor cetățenilor, pe controlul administrației publice, pe consolidarea democrației și pe depistarea și combaterea fenomenelor care conduc la încălcarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor.

Cuvinte-cheie: ombudsman, Republica Moldova, drepturile omului, libertăți, instituție, principii.

Summary

The ombudsman represents a fundamental democratic institution of the rule of law, which appears under the aspect of its functional significance as a defender of the people and a protector of the citizen. This institution aims to defend the rights and freedoms of citizens in relation to public authorities and, especially, those of an executive nature. Thus, the activity it carries out includes the following principles: legality, equality, social equity, incompatibility, independence, impartiality, democracy, humanism. The ombudsman is not a body that replaces another, therefore, it is led by an independent person who focuses his entire activity on the supervision of compliance with the law and the rights of citizens, on the control of public administration, on the consolidation of democracy and on detecting and combating the phenomena that lead to the violation of rights, freedoms and legitimate interests of citizens.

Keywords: ombudsman, Republic of Moldova, human rights, freedoms, institution, principles.

Introducere. Avocatul Poporului apare sub aspectul semnificației sale funcționale și practice ca un procuror parlamentar pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenești [1, p. 319].

Conform unor opinii exprimate în literatura de specialitate, trăsăturile esențiale ale ombudsmanului sunt:

- Instituția este creată printr-un act al puterilor (autorităților) statului sau ale regiunii;
- Comisia este creată de Parlament sau în unele cazuri de Guvern, pentru apărarea drepturilor fundamentale;
- Are misiunea de a supraveghea activitatea administrațiilor publice;
- Are sarcina de a inspecta, demasca, de a recomanda și a da publicității rezultatele cercetărilor sale [2, p. 41].

Consecințele acestor caracteristici sunt funcțiile pe care trebuie să le dezvolte și să le exercite, și anume:

- funcția de supraveghere a respectării drepturilor fundamentale și a legalității actelor;
- funcția de cercetare și de control a administrației publice;
- funcția de mediere sau de sugerare a unor noi măsuri legale;
- funcția de sancționare sau de penalizare a autorităților care îngreunează activitatea;
- funcția de consolidare a democrației și buna administrare;
- funcția de informare publică anuală [3, p. 14];
- funcția de depistare și combatere a fenomenelor care conduc la încălcarea intereselor legitime ale cetățenilor;

Toate aceste prerogative dau imaginea unei instituții care se constituie într-o garanție proprie statului de drept, care se adaugă altora (contenciosul administrativ sau cel constituțional) cu unicul scop de a asigura cetățeanul împotriva abuzurilor statului.

În același timp ombudsmanul nu este:

- organ care să se substituie altora [4, p. 9];
- legiuitor;
- nu poate aproba măsuri cu forță de lege;
- organism de guvernare, capabil să ia decizii în politica țării;
- avocat, cu competența de a apăra cetățenii în tribunale sau probleme personale (aspect față de care avem anumite rezerve reieșind din contextul normative al Republicii Moldova) [2, p. 42].

Din prezentarea caracteristicilor esențiale și a funcțiilor instituției Avocatului Poporului, se desprind principiile generale care guvernează activitatea Avocatului Poporului. Totodată, ținem să subliniem faptul că în art. 2 alin. (2) al Legii nr. 52 din 03.04.2014 [5] cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului) sunt enumerate principiile de activitate a instituției vizate:

a. *Principiul legalității.* Acest principiu derivă din faptul că persoana care ocupă această funcție nu este subordonat decât legii și conștiinței sale. Deși este numit de Parlament și prezintă rapoarte acestuia, Avocatul Poporului este considerat independent față de cele trei puteri în stat și față de structura și alcătuirea Parlamentului.

b. *Principiul egalității.* Acest principiu derivă din natura instituției Avocatului Poporului. În primul rând, acest principiu presupune excluderea discriminării. Potrivit acestui principiu, cetățenii Republicii Moldova sunt egali în drepturi și obligații fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială. Consacrarea acestui principiu vine să confirme că toți cetățenii Republicii Moldova beneficiază în egală măsură de drepturile și libertățile omului.

c. *Principiul echității sociale.* Egalitatea în sensul explicat mai sus este sinonimă cu valoarea de dreptate sau echitate socială, constituind una dintre valorile sociale supreme ale Republicii Moldova. Beneficiarii activității Avocatului Poporului au dreptul de a fi tratați în mod egal, într-o manieră nediscriminatorie.

d. *Principiul imparțialității.* Independența și imparțialitatea Avocaților Poporului reprezintă o garanție fundamentală împotriva abuzului de putere. Avocații Poporului trebuie să-și exercite responsabilitățile și atribuțiile în deplină concordanță cu principiile legalității și corectitudinii. De asemenea, Avocații Poporului au obligația de a-și exercita atribuțiile legale fără subiectivism, indiferent de propriile convingeri sau interese.

e. *Principiul transparenței.* În conformitate cu legislația Republicii Moldova, transparența reprezintă oferirea, în vederea informării în mod deschis și explicit, de către autoritățile publice care cad sub incidența Legii privind transparența în procesul decizional a tuturor informațiilor privind activitatea lor și consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate în procesul de elaborare și de adoptare a deciziilor [6]. Publicitatea este de natură să evidențieze transparența activității acestei instituții. Întreaga activitate a instituției Avocatului Poporului este bazată pe principiul transparenței. Astfel, afirmăm că principiul transparenței trece ca un fir roșu prin activitatea Ombudsmanului în Republica Moldova.

Pe de altă parte, există și transparența decizională la nivel de stat. Vom descrie o situație cu care s-a ciocnit instituția Avocatului Poporului din Republica Moldova în anul 2020. În cadrul unei ședințe de Guvern din anul 2020, a fost votat un proiect de lege care prevedea instituirea funcției de demnitate publică – Avocatul Poporului pentru drepturile antreprenorilor. Astfel, Ombudsmanul a calificat acest act drept o sfidare flagrantă a principiului transparenței decizionale. Avocatul Poporului este consternat de

faptul că o decizie în care este vizată Instituția Națională pentru Drepturile Omului a fost luată fără înștiințarea și consultarea lui, fiind în totalitate ignorate procedurile legale de adoptare a actelor legislative [7]. Considerăm că la moment consolidarea instituției Avocatului Poporului este unul dintre aspectele cele mai importante ce vizează instituția în cauză, și nu reorganizarea acesteia.

f. *Principiul democrației.* Principiul democrației se află în mod firesc la temelia oricărei instituții. Odată cu declinul parlamentelor a decăzut legea însăși și chiar rațiunea filosofică în calitate de fundament al ei și al democrației [8, p. 4]. Elementul cheie al organizării de stat este funcționarul. Într-un stat de drept, unde domină democrația, instituția Avocatului Poporului se face apărătoare de drepturi și libertăți ale omului. În cuvântul său, domnul Jeroen Schokkenbroek, reprezentantul Direcției pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei, a subliniat legăturile strânse care există între democrație, drepturile omului, statul de drept și instituția Ombudsmanului [9, p. 208]. El a specificat că pentru toate aceste motive, Consiliul Europei a considerat ca important rolul Ombudsmanului într-un număr cât mai mare de state.

g. *Principiul umanismului.* Acest principiu presupune că instituția Ombudsmanului este foarte ușor accesibilă pentru indivizii ce alcătuiesc societatea, că nu există o birocrație nejustificată în procedura de aducere a cazului în fața Ombudsmanului. De vreme ce Avocatul Poporului are menirea și de a lupta contra birocrăției, ar fi nepotrivit dacă indivizii intră într-un mecanism birocratic atunci când înaintează o plângere Ombudsmanului.

Având ca principal scop apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor, autoritatea Avocatul Poporului desfășoară o activitate ce se caracterizează prin câteva trăsături care o individualizează în raport cu celelalte autorități publice [4, p. 178]:

- *Independența funcțională* – în vederea realizării scopului, conform dispozițiilor constituționale [10] și precizat ulterior de legea organică, Avocatul Poporului își desfășoară activitatea în baza atribuțiilor stabilite prin legea de organizare și funcționare, în mod absolut independent față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și formă juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile [11]. Această independență funcțională prevăzută expres de lege și din statutul juridic al instituției. Tot în legea organică se prevede în mod expres că în exercitarea atribuțiilor sale, Avocatul Poporului emite recomandări care nu pot fi supuse controlului parlamentar și nici controlului judecătoresc. Este evident că aceste dispoziții din legea organică, referitoare atât la activitatea, cât și la recomandările emise de Avocatul Poporului, dovedesc independența sa funcțională.

- *Continuitatea* – activitatea Avocatului Poporului se desfășoară fără întreruperi pe toată durata anului. Legea nr. 52/2014 și Regulamentul de organizare și funcționare al instituției nu prevăd nici o întrerupere a activității, așa cum este vacanța pentru judecători și nici o activitate temporară, după modelul sesiunilor parlamentare. Desfășurarea în mod continuu a activității Avocatului Poporului pe perioada întregului an oferă, pe de o parte, posibilitatea tuturor persoanelor ale căror drepturi și libertăți au fost lezate de către organele administrației publice sau ale regiilor autonome de a sesiza de îndată aceste încălcări ale drepturilor și libertăților, iar pe de altă parte, Avocatul Poporului are posibilitatea, lucrând continuu douăsprezece luni pe an, soluționării cu celeritate a sesizărilor care i-au fost adresate [4, p. 180].

- *Publicitatea* – regula în materia desfășurării activității Avocatului Poporului, a adjuncților săi, precum și a salariilor care lucrează sub autoritatea acestora este cea a publicității. Excepțiile de la această regulă pot fi decise doar de Avocatul Poporului, la cererea persoanelor lezate în drepturile și libertățile lor sau pentru motive întemeiate. Astfel, în situația în care, după finalizarea unei sesizări, Avocatul Poporului a constatat că plângerea persoanei lezate este întemeiată și în consecință a cerut în scris autorității vinovate de încălcarea drepturilor și libertăților care au făcut obiectul sesizării să reformeze sau să revoce actul administrativ și să repare eventualele pagube produse, iar această autoritate nu s-a conformat în condițiile și termenul prevăzut de lege, Avocatul Poporului are posibilitatea să aducă la cunoștința opiniei publice atât fapta, cât și refuzul autorității de a da curs recomandării. Deși publicitatea constituie regula, există și excepția referitoare la confidențialitatea activității Avocatului Poporului, care constă în posibilitatea oferită de legiuitor în principal persoanei lezate, dar și Avocatului Poporului, de a nu face publică activitatea desfășurată într-un anumit caz și să nu divulge informațiile confidențiale, precum și datele cu caracter personal care i-au fost comunicate în cadrul activității sale, decât cu consimțământul persoanei la care acestea se referă. Prin urmare, persoana lezată poate solicita oricând Avocatului Poporului atât ancheta, precum și rezultatele acesteia sau recomandarea, pe care urmează să o facă Avocatul Poporului, să aibă un caracter confidențial.

- *Disponibilitatea* – această caracteristică a activității Avocatului Poporului se referă la posibilitatea pe care o are persoana ale cărei drepturi și libertăți au fost încălcate de a solicita încetarea procedurii declanșată din oficiu de Avocatul Poporului sau de a cere, după cum s-a arătat mai sus, ca activitatea Avocatului Poporului în cazul respectiv să aibă caracter de confidențialitate, atât în timpul, cât și după finalizarea anchetei. În esență, indiferent de modul în care a fost sesizat Avocatul Poporului, persoana ale cărei

drepturi au fost lezate are disponibilitatea de a solicita oricând încetarea procedurii declanșate în cazul său [4, p. 161].

• *Gratuitatea* – considerate ca o posibilă prelungire a dreptului fundamental la petiționare, cererile adresate Avocatului Poporului sunt scutite de taxa de stat. Dispoziția expresă prevăzută în legea organică privind scutirea de taxă de stat a cererilor adresate Avocatului Poporului semnifică intenția legiuitorului de a oferi oricărei persoane ale cărei drepturi și libertăți au fost violate posibilitatea de a se adresa acestei instituții. Avocatul Poporului, o dată sesizat, se implică efectiv în soluționarea cererii persoanei ale cărei drepturi au fost lezate, depunând diligențele necesare nu numai pentru a constata dacă cererea este întemeiată ci, mai mult, pentru a fi soluționată favorabil. Astfel, fără să achite o taxă de stat, persoana în cauză are posibilitatea să obțină atât recunoașterea dreptului pretins, cât și repararea pagubei pe care, desigur, le-ar fi putut obține și în alt mod, ca de pildă printr-o cerere adresată unei instanțe judecătorești, care ar fi soluționat-o în baza contenciosului administrativ, ceea ce ar fi implicat nu numai plata unei taxe judiciare de stat și a unei taxe judiciare ci și, eventual, plata onorariului unui avocat, în cazul în care petiționarul nu avea cunoștințe juridice pentru a se apăra singur.

Sintetizând cele menționate, concluzionăm că instituția Avocatului Poporului reprezintă una dintre cele mai importante garanții ale promovării și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, eficiența sa depinzând atât de principiile care guvernează activitatea acestuia, cât și de modul în care este recepționată activitatea sa de către opinia publică. Încrederea opiniei publice în această instituție va exista atâta timp cât Avocatul Poporului va întruchipa dreptatea socială.

Referințe bibliografice

1. Purdă N. Protecția drepturilor omului. Mecanisme interne și internaționale. București: Lumina Lex, 2001, 383 p.
2. Manda C., Popescu Slăniceanu I., Predescu O., Manda C. Ombudsmanul – instituție fundamentală a statului drept. București: Lumina Lex, 1997, 254 p.
3. Giner de Grado C. Los Ombudsmen europeos. Barcelona: Ed. Tibidabo, 1986, 120 p.
4. Brânzan C. Avocatul poporului. O instituție la dispoziția cetățeanului. Ed. Juridică, 2004, 432 p.
5. Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului) nr. 52 din 03.04.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.110-114 art. 278 din 09.05.2014.

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121241&lang=ro# (vi-

- zitat 24.11.2022).
6. Legea nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional. În: Monitorul Oficial nr. 215-217 art. 798 din 05.12.2008. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106638&lang=ro. (vizitat 24.11.2022).
  7. Avocatul Poporului. Guvernul reorganizează Oficiul Avocatului Poporului fără informarea și consultarea Avocatului Poporului. Ombudsmanul califică acest act drept o sfidare flagrantă a principiilor transparenței decizionale, procedură indispensabilă unui stat democratic. <http://ombudsman.md/news/guvernul-reorganizeaza-oficiul-avocatului-poporului-fara-informarea-si-consultarea-avocatului-poporului-ombudsmanul-califica-acest-act-drept-o-sfidare-flagranta-a-principiilor-transparentei-decizion/> (vizitat 24.11.2022).
  8. Dogaru I., Dănișor D.C. Drepturile omului și libertățile publice. Chișinău: Zamolxe, 1998, 242 p.
  9. Duculescu V. Protecția juridică a drepturilor omului. București: Lumina Lex, 1994, 359 p.
  10. Art. 59¹ din Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12 august 1994. În vigoare de la 27 august 1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 art. 140 din 29.03.2016. În vigoare din 29 martie 2016.
  11. Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului) nr. 52 din 03.04.2014 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121241&lang=ro# (vizitat 24.11.2022).

CZU 349.6

**PERSPECTIVA CONSACRĂRII CARACTERULUI OBIECTIV PENTRU
RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ ȘI PENALĂ PENTRU DAUNELE
CAUZATE REGNULUI ANIMAL**

Evghenia GUGULAN,

doctorandă,

asistent universitar, Catedra „Drept privat”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-5960-1164

REZUMAT

Încălcarea legislației de mediu devine o problemă tot mai actuală în practica mondială. Inerent, a apărut o necesitate stringentă de a aborda unele adevăruri indubitabile privind consacrarea răspunderii obiective contravenționale și penale pentru daunele cauzate regnului animal.

În acest studiu autorul vine să realizeze o cercetare atât teoretică, cât și aplicativă privind reglementările aplicabile instituției de răspundere juridică la general, și răspundere obiectivă în particular.

Prezenta lucrare vine să delimiteze tipurile răspunderii juridice pentru daunele cauzate mediului, particularitățile acestora, este accentuată problematica „dreptului la existență” a răspunderii obiective contravenționale și penale pentru faptele ilicite cauzate mediului.

Cuvinte-cheie: regn animal, daună de mediu, răspundere obiectivă, contravențional, prejudiciu ecologic.

SUMMARY

Violation of environmental legislation is becoming an increasingly topical issue in global practice. Inherently, a pressing need has arisen to address some hard truths about the enshrinement of strict criminal and contravention liability for damage to the animal kingdom.

In this study the author comes to carry out both theoretical and applied research on the regulations applicable to the institution of legal liability in general, and strict liability in particular.

The present work aims to define the types of legal liability for environmental damage, its specific features, and to highlight the issue of the „right to exist” of strict liability for environmental offences.

Keywords: animal kingdom, environmental damage, objective liability, contravention, environmental damage.

Prin asumarea și implementarea angajamentelor sale supra-naționale, dar și prin stabilirea cadrului normativ propriu – Republica Moldova dispune în materie de protecție a mediului de un instrumentar de reguli și proce-

de vizând repararea ori indemnizarea prejudiciului ecologic.

Constituționalizarea [1, art.37] dreptului la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, este conciliat cu prioritate cu un ansamblu de principii specifice: principiul poluatorul plătește și semnificațiile sale constituie elementul central al aplicării regimului de răspundere de mediu, precum și recunoașterea principiului precauției în luarea deciziilor permite schițarea, cu multe dificultăți, a unor soluții juridice pentru două aspecte definitorii, cum ar fi incertitudinea științifică și riscul de pagube grave și ireversibile, deopotrivă în spațiu și timp, ținând seama de consecințele pe termen scurt și mai mult sau mai puțin pe termen lung [3, p.510-511].

În domeniul protecției mediului, pentru atingerile aduse acestuia prin săvârșirea de fapte ilegale, dar și pentru daunele de mediu produse, s-a impus necesitatea stabilirii răspunderii juridice.

Instituția răspunderii juridice constituie un instrument veridic și eficient în vederea reparării prejudiciilor cauzate. Este unanim recunoscut faptul, că de fiecare dată este mai ușor de prevenit sau anticipat cauzarea de daune, decât de înlăturat pagubele produse, care uneori capătă și un caracter ireversibil și imposibil de restabilit.

Raportul juridic de constrângere, indiferent că este vorba de răspundere sau de indemnizare [6, p.219-227], care are în conținutul său o pluralitate de drepturi și obligații de drept material și de drept procesual, apare ca consecință al săvârșirii unor fapte ilicite ori săvârșite fără culpă, dar totdeauna duce la aplicarea sancțiunii juridice și repararea daunei cauzate astfel.

Răspunderea juridică reprezintă una din căile importante și eficiente de realizare a interesării în domeniul protecției și dezvoltării mediului. Comportamentul oamenilor poate fi dirijat în direcția respectării regulilor de conduită impuse de dreptul mediului, prin instituirea unor forme de răspundere juridică severă. În scopul intensificării măsurilor de reprimare a faptelor de poluare a mediului, legiuitorul oferă posibilitatea aplicării mai multor forme ale răspunderii juridice pentru faptele încadrate.

Faptele concrete în care se aplică dispozițiile referitoare la răspundere penală, civilă, contravențională sunt pe larg reglementate de legislație, însă cu referire mai vagă la aspectul răspunderii subiective și obiective.

Caracterul obiectiv al răspunderii juridice pentru cauzarea prejudiciilor de mediu reprezintă următoarele caracteristici:

- poluatorul, parte a raportului juridic de răspundere, este responsabil indiferent dacă este sau nu vinovat;
- poluatorul este ținut responsabil în anumite condiții chiar și pentru cazul de forță majoră;
- poluatorul este exonerat de răspundere juridică în cazul unui cata-

clism natural și în cazul în care prejudiciul ecologic a fost cauzat prin fapta victimei;

- victima prejudiciului ecologic, parte și ea în raportul juridic de răspundere, are dreptul să pretindă repararea prejudiciului suferit prin dovada pagubei cauzate;

- indiferent de atitudinea subiectivă a poluatorului, victima prejudiciului ecologic are dreptul la despăgubire;

- culpa autorului nu trebuie dovedită, ea este prezumată, singurul raport causal dintre fapta ilicită și rezultatul ei dăunător asupra mediului fiind un temei suficient pentru antrenarea răspunderii reparatorii, eliminându-se astfel obstacolul probei culpei, fapt foarte dificil în materie ecologică;

- este, cu prioritate, o răspundere obiectivă, independent de culpă [7, p.563].

În domeniul protecției mediului, caracterul răspunderii subiective este aplicat pe larg, fiind foarte limpede, în sensul că sunt aplicate în cazul în care, faptele unor persoane sunt încadrate juridic și conțin cumulativ semnele componenței unei fapte ilicite, fiind tras la răspundere subiectul ce a comis o faptă contra mediului.

În procesul evoluției societății, faptele ilicite de natură să prejudicieze mediul capătă o formă mult mai complexă, de natură să pună la îndoială cadrul juridic existent. În condiția în care mediul este poluat continuu, sursă constituind mijloacele utilizate în procesul avansării economice fără de care existența omului ar fi precară, atunci când toți indivizii utilizează tehnici admise de legislație, dar care constituie sursă de poluare, formele răspunderii aplicate în prezent sunt insuficiente.

Făcând o retrospectivă a principiilor *răspunderii contravenționale*, determinăm că codul contravențional stabilește regulă general aplicabilă: persoana este supusă răspunderii numai pentru fapte săvârșite. Drept consecință, este supusă răspunderii contravenționale numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea contravențională. Potrivit opiniilor doctrinare, acest principiu enunță o regulă de „aur” a răspunderii contravenționale, și anume că este o răspundere subiectivă – bazată pe vinovăție [12, p.39].

Luând în considerare fenomenul poluării colective, legislația în vigoare întâmpină dificultăți serioase la capitolul aplicării răspunderii de mediu.

În acest context vom încerca să analizăm acest aspect ținând cont de problema individualizării subiectului responsabil de cauzarea daunelor de mediu, în particular - regnului animal, având ca reper scopul și caracterul răspunderii obiective.

Tradițional, după cum susține și doctrina, contravenția în domeniul dreptului mediului poate fi realizată în două forme clasice: cu manifestarea

intenției sau din imprudență (culpă). Unii autori menționează și o a treia formă – fără culpă, fapta fiind rezultatul riscului pe care și l-a asumat persoana în cadrul activității economico-sociale [8, p.399].

De regulă, legea contravențională are menirea de a sancționa pentru fapte penale neînsemnate. În acest context, sub aspect procedural este discutată problema ce vizează necesitatea demonstrării prezenței sau lipsei vinovăției făptuitorului, care se încadrează în sarcinile autorităților abilitate în acest sens [2, p.52].

În literatură de specialitate, sunt conturate opinii controversate privind „dreptul la existență” a răspunderii obiective contravenționale și penale pentru daunele aduse mediului. Drept continuitate, susținem opiniile doctrinarilor de prestigiu *Igor Trofimov* și *Andrian Crețu*, care în lucrările sale au promovat necesitatea aplicării principiului prezumției vinovăției în dreptul contravențional în raport cu cel al nevinovăției. Mai mult decât atât, la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului trecut, unii autori chiar puneau la îndoială importanța principiului prezumției nevinovăției în procesul penal [9, 13, p.70-85], fapt care încă o dată denotă necesitatea reaprecierii ponderii și eficienței aplicării acestor principii procedurale.

Potrivit, altor viziuni doctrinare [10, p.89], *răspunderea penală obiectivă* a fost calificată ca fiind o „utilizare eronată a normei penale”, o instituție care, datorită implicațiilor sale grave pentru viața celor condamnați, ar trebui să fie aplicată doar în cazul producerii unor rezultate dăunătoare serioase de către persoane care acționează culpabil. Cu toate acestea, s-a susținut și că nu toate tipurile de răspundere penală obiectivă ar fi injuste, și că ar exista situații în care această formă de răspundere penală și-ar găsi justificarea în vederea protejării unui interes superior al comunității, al societății în general [4, p.152]. În aspect comparativ, legislația penală italiană consacră răspunderea obiectivă la art. 42 al. 2 Cod penal Italian [10, p.92], care permite tragerea la răspundere a agentului numai pentru rezultatul provocat de acțiunea sau omisiunea săvârșită. De asemenea, în practica judiciară a instanțelor nord-americane există instituția strict liability - răspunderea independentă de *mens rea* [14].

Astfel, dacă autoritatea ce asigură urmărirea penală ar fi îndreptățită să constate doar trei elemente ale componenței de infracțiune – subiectul, obiectul și latura obiectivă, iar la constatarea acestora – vinovăția ar fi doar prezumată, în asemenea cazuri, demonstrarea lipsei vinovăției în cauzele penale ce vizează daunele de mediu ar reveni făptuitorului și nu autorității ce exercită urmărirea penală. Nu excludem nici alte modificări esențiale ale practicii și doctrinei juridice, care vor fi condiționate nemijlocit sau mijlocit de natura juridică a raporturilor de dreptul mediului [11, p.15].

Perspectiva consacrării aplicabilității principiului vinovăției în ca-

drul răspunderii contravenționale ca rezultat al cauzării daunelor de mediu este una viabilă, însă este necesar de a face o delimitare între răspunderea obiectivă și răspunderea întemeiată pe principiul prezumției vinovăției. Claritatea, ideilor expuse poate fi argumentată prin prisma următoarelor constatări: lipsa probelor faptelor dăunătoare de mediu nu exclude însăși existența a acestora, atât caracterul obiectiv al răspunderii, cât și prezumția vinovăției presupune posibilitatea, ca de fiecare data când se stabilește fapta dăunătoare de mediu, să fie aplicată răspunderea contravențională, fără ca autoritățile abilitate să aibă angajamentul de a demonstra vinovăția.

Această aserțiune este consolidată prin dezideratul că în cazul răspunderii obiective vinovăția, în principiu nu este exclusă, ci pur și simplu nu este luată în considerare în cadrul procesului de examinare a pricinii. Aceasta se datorează și faptului, că răspunderea obiectivă nu exclude vinovăția făptuitorului, iar persoana obligată să suporte răspunderea va fi exonerată de la răspundere, dacă demonstrează culpa terței persoane. În cazul răspunderii contravenționale pentru daunele cauzate mediului, și anume regnului animal în exclusivitate, făptuitorul va fi considerat vinovat pentru daună până când nu demonstrează culpa terței persoane.

Concluzionăm, că în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu mai este exonerat de la răspundere chiar dacă demonstrează lipsa vinovăției sale – aceasta este exclus din considerațiunea faptului că legea recunoaște vina acestuia pentru dauna principală (cea de mediu), instituind o anumită limită pentru prima fază a prejudiciului - daună de mediu, care efectiv nu poate fi diminuată (vinovăția) la faza a doua a prejudiciului – dauna civilă.

De altfel, menționăm că importanța consacrării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională și penală pentru daunele cauzate regnului animal are dreptul viabil și cert de a se poziționa printre alte categorii de răspundere juridică.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 78. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro# (accesat la 01.12.2022).
2. Crețu Andrian, Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice, Teza de doctor în drept, Chișinău, 2017, p.52. 176 p. http://www.cnaa.md/files/theses/2017/52225/cretu-andrian_thesis.pdf (accesat la 02.12.2022).
3. Duțu M., Tratat de dreptul mediului, Ed.a 3-a, Editura C.H. Beck, București, 2007. P.510-511. (1109 p.).
4. John Stanton-Ife, Strict Liability: Stigma and Regret. În: Oxford Journal of Legal Studies, vol. 27 nr.1, 2007, p.151-173. <https://www.jstor.org/>

- stable/4494577 (accesat la 02.12.2022).
5. Lupan Ernest, Trofimov Igor, Lupan, E., Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului, „Analele Universității din Oradea”, anul III, 1995, p.87-90.
  6. Lupan Ernest, Dreptul la indemnizație al deținătorului factorului de mediu poluat, În: volumul „Pentru o teorie generală a statului și dreptului”, Ed. Arvin Press, Cluj-Napoca, 2003, p.219-227.
  7. Lupan Ernest, Tratat de dreptul protecției mediului, Ed.C.H. Beck, București, 2009, 669 p.
  8. Minea Mircea Ștefan. Dreptul Mediului. Partea specială. București: Ed. Lumina Lex, 1997, 527 p.
  9. Rotaru Vasile, Presupunerea de vinovăție. Cum se verifică dacă inculpatul și-a recunoscut vina benevol și nu a fost forțat <https://www.bizlaw.md/2016/11/30/prezumtia-de-vinovatie-cum-se-verifica-daca-inculpatul-benevol-si-a-recunoscut-vina-si-nu-a-fost-fortat> (accesat la 03.12.2022).
  10. Stanilă Laura-Maria, Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal roman <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481042436-laura-maria-stanila--.pdf> (accesat la 04.12.2022).
  11. Trofimov Igor, Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului, Teza de doctor, Chișinău, 2006, p.15. (143 p.).
  12. Trofimov Ig., Crețu A., Drept procesual contravențional, Editura Cartea Militară, Chișinău, 2017, p.39. (245p.).
  13. Мартынчик Е. Гарантии прав обвиняемого в суде первой инстанции. Кишинэу, 1975, p.70-85, (219 p.).
  14. „*Mens rea*” are accepțiunea de „minte vinovată”, fiind elementul mental al intenției unei persoane de a comite o infracțiune sau cunoașterea faptului că acțiunea sau lipsa acțiunii ar cauza comiterea unei infracțiuni. https://wikicro.icu/wiki/Mens_rea (accesat la 04.12.2022).

CZU 341.645.2(4):349.6

INFLUENȚA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE DE JUSTIȚIE ÎN DEZVOLTAREA DREPTULUI EUROPEAN AL MEDIULUI

Mihaela BEJENARI,

doctorandă,

asistent universitar, Catedra „Drept privat”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID:0000-0002-3118-1225

Rezumat

Prin tema abordată, doresc să evidențiez încă o dată aportul pe care Curtea Europeană de Justiție a Uniunii Europene îl aduce la dezvoltarea dreptului european al mediului prin hotărârile pe care aceasta le adoptă. Lucrarea prezintă importanță prin faptul că natura trage numeroase semnale de alarmă, iar respectarea legislației în vigoare privitoare la mediu, poate reprezenta un pas important în protejarea acestuia.

Cuvinte-cheie: Curtea Europeană de Justiție a Uniunii Europene, mediu, dreptul european al mediului

Summary

With the subject being addressed, I would like to emphasise once again the contribution that the European Court of Justice of the European Union makes to the development of European environmental law through the judgments it adopts. The work is important because nature raises numerous alarm signals, and compliance with the legislation in force regarding the environment can represent an important step in protecting it.

Keywords: European Court of Justice of the European Union, environment, european environmental law

Introducere. Cea mai stringentă îngrijorare a societății umane, mediatizată pe scară largă, este și va rămâne încă pentru multe generații starea degradată a mediului, care se datorează, de regulă, valorilor pe care le promovează societatea la o anumită etapă de dezvoltare. Această preocupare este generată de realitatea obiectivă, precum și de prejudiciile aduse mediului, ca urmare a creșterii activității umane, cum ar fi: dezvoltarea industrială ori expansiunea demografică, însă este necesar să acționăm în vederea apărării dreptului la un mediu sănătos.

Prin urmare, soluționarea unei probleme specifice pentru societatea umană, cum ar fi cea a protecției mediului, nu poate fi realizată fără cunoașterea și aplicarea principiilor specifice.

Ideea noțiunii „drept la un mediu sănătos” are ca fundament „*existența*

unei dimensiuni individuale - care implică dreptul fiecărui individ la prevenirea poluării, respectiv obligația încetării activității care produce o poluare și repararea pagubei create prin această poluare, precum și a uneia colective, de această dată evidențiindu-se obligația statelor de a coopera în vederea prevenirii și combaterii poluării, a protejării mediului natural, la nivel național, regional și internațional”. [1]

Metode și materiale aplicate. La realizarea prezentei lucrări ne-am bazat pe studierea materialului doctrinar-teoretic, normativ-legislativ și practic, fiind obținute astfel unele rezultate științifice ale căror conținut nu epuizează problema în cauză, dar prin care se pretinde crearea unei viziuni noi asupra acesteia. Caracterul complex al studiului determină diversitatea metodelor, procedeele și tehnicilor utilizate: metode științifice generale (gramaticală, logică, sistematică, istorică, comparativă, tipologică); metode sociologice (analiza erorilor) și juridice (formal juridică, juridică comparată).

Scopul cercetării. Scopul principal al prezentei lucrări constă în determinarea influenței jurisprudenței curții europene de justiție în dezvoltarea dreptului european al mediului, în vederea identificării situațiilor specifice de aplicare a principiilor de dreptul mediului. Ținem să menționăm faptul că jurisprudența Curții are rolul de a obliga statele membre Uniunii Europene să alinieze reglementările naționale dreptului comunitar, iar prin acest aspect să fie respectată obligația de a conserva și proteja mediul.

Rezultate obținute și discuții. În continuare vom prezenta un studiu efectuat asupra jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la principiile de mediu, și cu aplecare asupra accesului la justiție în probleme de mediu.

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii constituie izvor de drept atât în ordinea juridică europeană, precum și în ordinea juridică internă a statelor membre UE, întrucât prin hotărârile pe care le emite, asigură respectarea „*dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor*” [2, pag. 46], deține puteri depline de a anula, în urma unei cereri formulate de către un stat ori o persoană interesată direct, orice acte ale Comisiei, ale Consiliului ori ale guvernelor statelor membre, care sunt în dezacord cu Tratatul Uniunii. De asemenea, în urma depunerii unei cereri de către un tribunal național, Curtea are calitatea de a se pronunța „*asupra interpretării sau validității unor dispoziții din dreptul european*” [2, pag. 47], de fiecare dată când intervine o contestație de acest fel pe rolul unei instanțe. Deciziile Curții de Justiție trebuie respectate de guvernele statelor membre, cu toate că CJUE nu poate impune sancțiuni. *Curtea se pronunță rar asupra fondului legislației europene în materie de mediu, dar deciziile adoptate în acest domeniu sunt deosebit de importante, întrucât definesc puterea ce revine Uniunii de a limita competența*

legislativă a statelor membre” [2, pag. 48].

O parte importantă a jurisprudenței Curții, referitoare la protecția mediului, tratează măsurile prin care se transpun directivele, întrucât statele membre au libertatea de a alege formele ori procedeele de transpunere, așa că încălcarea obligațiilor declanșarea acțiunii cuprinse în art. 258-260 ale Tratatului de la Lisabona, pe când alte cazuri sunt generate de faptul că statele membre încearcă să restrângă costurile implementării măsurilor de protecție a mediului, ori de faptul că acestea nu adoptă programe de îmbunătățire a mediului, de asemenea, litigii privind repararea pagubelor contractuale sau necontractuale.

În conformitate cu art. 267 din TFUE, CJUE are competența de a se pronunța, în cadrul procedurii întrebării preliminare, în privința interpretării tratatelor; validitatea și interpretarea actelor adoptate de orice instituție, organ, oficiu sau agenție a Uniunii.

Pentru Comunitățile europene, mediul reprezintă „ansamblul elementelor care, în complexitatea lor relațională, constituie cadrul și condițiile vieții”. Un document al Consiliului stabilea că „mediul înseamnă apă, aer și sol în interacțiunea lor, precum și raportul dintre acestea și orice organism viu” (art.2, Directiva Consiliului din 27 iunie 1967).

În documentele O.N.U. termenul de „mediu”, este utilizat este larg și constituie „ansamblul factorilor (naturali sau creați prin activități umane) care acționează asupra condițiilor de viață și existență ale omului (societății)”.

Vorbind despre fundamentul acțiunii europene în materie de mediu, acesta a fost instituit prin Actul Unic European (1986), care a introdus în cadrul Tratatului de la Roma și problematica de mediu, în cadrul a trei articole: 130 R, S și T. Astfel, prin Tratatul de la Maastricht (1993), politica de mediu a fost ridicată la rang de politică sectorială, iar prin Tratatul de la Amsterdam (1993) și Tratatul de la NISA (2000), protecția mediului și dezvoltarea durabilă au fost înscrise printre misiunile Uniunii Europene.

Actualmente, dreptul european al mediului având propriile sale reglementări juridice, este reprezentat cu peste 300 de acte normative (acestea constituind din tratate, regulamente, directive, decizii și recomandări), care cuprind o serie de principii generale (al prevenirii, al precauției, al corectării la sursă a poluării, „poluatorul plătește”) aplicate prin proceduri și tehnici specifice.

Cea mai delicată parte, din punct de vedere al importanței o constituie „aquis-ul european”, format din circa 100 de reglementări (în special directive), principiile politicilor europene în materie și interpretările rezultate din jurisprudența Curții Europene de Justiție a Comunităților Europene (CJCE).

În acest context, cu titlu de exemplu cităm lucrarea lui Rafhael Romi,

autor francez cu genericul: „*L'Europe et la protection juridique de l'environnement*”, care consideră dreptul european al mediului „un drept coerent dintr-un întreg punct de vedere: mai întâi pentru că Actul Unic (a 986) i-a dat un fundament constituțional, confirmat ulterior de Tratatul de la Maastricht și de la Amsterdam; apoi întrucât textele europene se supun aceleiași logici și ating toate domeniile sensibile, și în sfârșit, pentru că obiectivele „ecologice” ale Europei nu au fost separate niciodată de obiectivele „economice”.

Lucrarea prezintă un interes deosebit, deoarece se face referire și la principiile de drept european al mediului. Astfel, una din caracteristicile dreptului european al mediului o constituie, în primul rând, principiul înscris în art. 130S par. 4 al Tratatului CE, conform căruia, fără a prejudicia anumite măsuri cu caracter european, statele membre asigură finanțarea și executarea altor măsuri.

În acest sens, se atestă lipsa mecanismului centralizat de aplicare a dreptului european al mediului, din cauza faptului că anume Comisia ține sub control aplicarea regulilor europene de către statele membre fără a juca un rol activ.

Referindu-ne la principiile dreptului european al mediului, acestea sunt formulate în prima secțiune a Tratatului CE (art. 1-16) intitulată „Principii” care fixează fundamentul acțiunii europene, obiectivele, regulile internaționale și procedurile. Cu privire la protecția mediului sunt deosebit de importante dispozițiile art. 5 privind subsidiaritatea și ale art. 6 asupra integrării, urmate de principiile specifice dreptului mediului. Menționăm că principiile dreptului european al mediului au fost menționate mai întâi în Programele periodice de acțiune, iar ulterior au fost formulate cu modificările ulterioare în Tratatul de la Roma, introdus prin Actul Unic (1987).

Prin urmare, paragraful 2 al Actului Unic enunță că acțiunea comunității în materie trebuie să se fondeze pe trei principii: principiul acțiunii preventive, principiul corectării cu prioritate la sursă și principiul „poluatorul plătește”, or acestea sunt considerate principiile pe care se bazează politica europeană de mediu. În ordinea importanței lor, considerăm faptul că celelalte principii menționate în art. 174 (2.2.) (ex. 130r) reprezintă „mai degrabă reguli generale pentru politica europeană de mediu, dar care totuși ar putea fi impuse doar de către Curtea de Justiție a CE, în cazuri extreme, la necesitate. Cu toate că nu au caracter obligatoriu, acestea totuși au un rol interpretativ, deoarece instanțele judecătorești trebuie să țină cont de ele în rezolvarea litigiilor.

Totuși, acest fapt este contestat mai ales de către autorii germani, care văd în principiile art. 174 (2.2) al Tratatului CE reguli cu caracter obligatoriu, ce trebuie respectate în văzul fiecărei măsuri individuale. [3]

Curtea de Justiție, într-un caz de speță, a interpretat dreptul european

pe baza unuia dintre principiile art. 174 (2.2.) [4]. În sentință a trebuit să se stabilească dacă o interdicție regională pentru importurile de deșeuri era compatibilă cu prevederile dreptului european privind libera circulație a bunurilor, deși importurile de deșeuri pentru alte state membre erau tratate diferit față de deșeurile regionale și nu s-a găsit o discriminare în acest caz: „Pentru a hotărî dacă obstacolul în chestiune este discriminatoriu, tipul particular de deșeu trebuie luat în considerare (...) Principiul că prejudiciul ecologic trebuie rectificat la sursă – stabilit de art. 174 (2) – este obligatoriu...”. [5, pag. 10]

Inserarea art. 130 r(2) în Tratatul de la Maastricht (1993) a constituit apogeul enunțării în totalitate a principiilor. În textele Tratatului CE sunt consacrate și altele explicit, precum principiul integrării (art. 6), principiul unui nivel ridicat de protecție a mediului (art. 2, 174 (2) și art. 95 (3), ș.a.

Formularea principiile dreptului european al mediului obligă respectarea acestora atunci când se adoptă măsuri în acest domeniu: „Politica CE în materie de mediu...se va baza pe principiul prevenirii, al acțiunii preventive, al reparării prejudiciului ecologic cu prioritate la sursă și al poluatorului care trebuie să plătească” (art. 174 (2)).

Totuși, instituțiile europene au o anumită autonomie în modelarea politicilor lor de mediu, având libertate în aplicarea lor la circumstanțele particulare, regulă confirmată și în plan jurisprudențial.

Cu privire la modul adresării principiilor de drept european al mediului, observăm faptul că prevederile Tratatului CE se adresează instituțiilor europene și nu în mod direct statelor membre ale UE. În acest sens, interpretarea constă în faptul că recomandările și rezoluțiile Consiliului prevede că principiile se aplică tuturor statelor membre (cu excepția principiului „poluatorul plătește” și a principiului precauției).

De fapt, în doctrina actuală internațională se consideră că cele mai actuale dintre toate principiile dreptului european al mediului sunt trei, și anume: principiul „poluatorul plătește”, principiul prevenției și principiul precauției. În acest context, o deosebită lucrare a profesorului de drept al mediului la Universitatea Saint - Louis din Bruxelles, Nicholas de Sadeleer, în lucrarea sa intitulată „Environmental principles - from political slogans to legal rules”, susține ipoteza conform căreia „cele trei principii constituie o interfață a trecerii de la dreptul modern la cel postmodern. [...] Principiile constituie baza transformării postmoderne a dreptului care este în curs de desfășurare în noile condiții sociale, mai ales privind dezvoltarea unor noi instrumente juridice de către autorități publice: dispoziții constituționale de protecție a mediului, codificării, aplicarea principiului proporționalității” [5, pag. 12]

Hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene constituie izvor de

---

drept, deoarece această instanță europeană asigură interpretarea și aplicarea unitară a dreptului UE și garantează respectarea legislației europene de către toate statele și instituțiile UE.

Recunoașterea principiilor de dreptul mediului în jurisprudența CJUE le sporește importanța juridică și rolul în cadrul sistemului dreptului comunitar.

Bibliografie:

1. Donița-Luminița Nițu, „Dreptul la mediu”, în Revista „Themis”, nr. 3/2005.
2. Vasilica Negruț, Suport de curs - Dreptul European al mediului, Cursurile I+II.
3. L. Kramer, EC Environmental Law, Foruth Edition, Sweet&Maxwell, Lomdon, 2000, p. 11; C. P. Salsa, Diritto ambientale, VIII edizione, Maggioli Editore, 2005.
4. C-2/90, Commission v. Belgium, 1992.
5. Drept european al mediului. Note de curs. Lector Angelica COBZARU, Disponibil online <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MA%20STER%20DIIM.pdf> (vizitat la 11.11.2022).

CZU: 342.98:35.08

RECUPERAREA CHELTUIELILOR PENTRU INSTRUIRE, ÎNTRE MUNCA FORȚATĂ VS. OPORTUNITATEA RATATĂ*

Vladimir VASILIȚA,

doctorand,

șef al Serviciului juridic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-7295-0932

Rezumat

Prezentul articol, reprezintă unele puncte de vedere juridice cu privire la costurile și cheltuielile efective, din contul bugetului public național, utilizate pentru instruirea funcționarilor publici cu statut special.

Importanța cunoașterii în detaliu a acestui subiect, printre altele, constă în faptul că această categorie de resurse financiare urmează să fie utilizate cât mai rațional posibil, cu respectarea tuturor regulilor și principiilor finanțelor publice, precum și ale responsabilității bugetar-fiscale.

După absolvirea studiilor respective, fiecare beneficiar al instruirii urmează ca să-și onoreze obligațiile asumate. Însă, acest lucru nu are loc din variate motive, fie că pe parcursul perioadei de instruire, unii beneficiari nu finalizează studiile în modul asumat, fie că absolvind, nu activează acel interval de timp minim prevăzut în angajament. În aceste situații, ultimul angajator, fie instituția de învățământ, trebuie să întreprindă absolut toate actele și acțiunile necesare, în scopul recuperării cheltuielilor care au fost suportate pentru instruire.

Cuvinte cheie: funcționar public cu statut special, militar, cheltuieli pentru instruire, angajament.

Summary

Herein, this article represents some legal point of views on the actual costs and expenses, at the expense of the national public budget used for the training of civil servants with special status.

The importance of knowing this subject in detail besides others, is that this category of financial resources is to be used as reasonably as possible in compliance with all the rules and principles of public finances as well as of budgetary and fiscal accountability.

After graduation, each beneficiary of the training is expected to honour their obligations. However, for various reasons, either during the training period, some training beneficiaries do not complete their studies as they initially undertook, or upon graduation they do not work in the field the minimum timeframe provided in the commitment. In these circumstances, the last employer, i.e. the educational institution must take all the necessary steps and actions to recover the incurred costs for the training.

Keywords: civil servant with special status, military, training costs, commitment.

---

* Articolul este publicat în regie proprie.

I. Considerațiuni generale privind sursele de finanțare a persoanelor instruite în cadrul instituției.

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova a fost înființată la 01 septembrie 1990, în temeiul Hotărârii Guvernului RM nr.276 din 17 august 1990, având inițial denumirea de Academia Națională de Poliție „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne. [1, pct. 3]

Academia este o instituție publică de învățământ superior, acreditată în sistemul național de învățământ, cu apartenență departamentală a Ministerului Afacerilor Interne, cu personalitate juridică, care dispune de ștampilă cu imaginea stemei de stat a Republicii Moldova și cu denumirea completă, de simbol public, de patrimoniu propriu, precum și de alte atribute de identificare a persoanei juridice. [2, pct. 2]

Din multitudinea de activități pe care le exercită efectiv, Academia are misiunea de instruire a specialiștilor de înaltă calificare prin formarea inițială (studii superioare de licență, de master și de doctorat), formarea inițială a funcționarilor publici cu statut special angajați din sursă externă, de dezvoltare (formare) profesională continuă a personalului MAI și altor organe de aplicare a legii, precum și asigurarea științifico-metodică a activității MAI și a autorităților administrative și instituțiilor din subordinea acestuia. [2, pct. 9]

Instruirea este realizată atât pe locuri cu finanțare de la bugetul de stat sau contra unei taxe de studii, care este achitată în mod individual, de către beneficiarul instruirii.

Ținând cont de disponibilitățile existente, locurile cu finanțare de la bugetul de stat, sunt limitate la număr, anual fiind aprobate Hotărâri de Guvern în temeiul cărora sunt stabilite planurile (comanda de stat) de admitere în învățământul superior cu finanțare de la bugetul de stat.

Pentru anul universitar 2022-2023, Academiei i-au fost atribuite 175 de locuri cu finanțare bugetară, la studii superioare de licență (ciclul I), iar pentru studii superioare de masterat - 60 locuri. [3]

În perioada consecutivă a patru ani universitari, anteriori celui în curs, și anume 2018-2022, aceleași instituții superioare de învățământ i-au fost prevăzute locuri cu finanțare bugetară, la studii superioare de licență (ciclul I) un număr de 115 locuri, iar la studii superioare de masterat de 60 locuri. [4] Anterior, numărul acestor categorii de locuri disponibile fiind unul mai mare. [5]

Indiferent de numărul locurilor cu finanțare de la bugetul de stat, oricum, statul a intensificat politicile sale în scopul raționalizării modului de utilizare a finanțelor publice, inclusiv și în raport cu persoanele care au efectuat, fie că sunt în proces de realizare a studiilor superioare de licență și

masterat, la comanda Ministerului Afacerilor Interne.

În mod analogic se aplică inclusiv și cazurile cu privire la formarea profesională continuă a aceluiași categorii de beneficiari ai instruirii.

În opinia noastră, aceste ajustări reprezintă o anumită formă de consolidare a principiilor, regulilor și a responsabilizării bugetar-fiscale [6, art.8-13, 25, 42 și 43], care sunt statuate în actele normative speciale cu privire la finanțele publice.

II. Unele reglementări normative, care au menirea de responsabilizare a studenților (licență și masterat) și cursanților, beneficiari ai cursurilor de formarea profesională inițială și/sau continuă pe locurile cu finanțare bugetară.

Printre primele acte normative identificate, în temeiul cărora a fost instituit un mecanism la nivel național în baza căruia s-a încercat responsabilizarea în mod implicit și a beneficiarului instruirii, a fost Hotărârea Guvernului nr.923/2001 [7].

Acest act normativ are o aplicabilitate universală, în privința tuturor celor 24 instituții de învățământ superior [8], cât și a celor 91 instituții de învățământ profesional tehnic [9], care instruiesc pe locuri cu finanțare bugetară, fie la comanda unei anumite entități publice.

În anul 2009, în privința acestui act normativ a fost ridicată o excepție de neconstituționalitate. În partea motivată a hotărârii, printre altele, fiind stabilit faptul că, cităm: „În virtutea prevederilor constituționale și legale, **Guvernul este în drept să stabilească criteriile de reglementare contractuală a raporturilor de muncă între absolvenții instituțiilor de învățământ ce și-au făcut studiile în grupele cu finanțare de la buget și instituțiile care urmează să efectueze plasarea în câmpul muncii. Or, potrivit Constituției, Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice**” [10, pct. 3, alin. 2].

Totodată, constatăm faptul că Curtea Constituțională s-a expus în mod expres asupra chestiunilor care exclud potențialele interpretări extensive, privind pretinsele insinuări ale muncii forțate, în aceste categorii de rapoarte juridice. „În sensul normelor constituționale și internaționale, libertatea muncii include dreptul persoanei de a-și alege după propria voință munca (profesia, ocupația) și locul muncii, precum și dreptul de a nu munci și de a-și continua studiile postuniversitare (masterat, doctorat), **însă nu presupune libertatea de a nu executa obligațiile asumate la momentul încheierii contractului-tip** (privind realizarea studiilor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate (la zi) în grupele cu finanțare bugetară și plasarea tinerilor specialiști în câmpul muncii) între persoane și instituția de învățământ și, implicit, de a nu restitui statului cheltuielile pentru studii.” [10,

pct. 3, alin. 6]

Tot acesta a fost unul dintre argumentele forte, care a fost reiterate și utilizat în mod adițional în Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 133g/2017 a Curții Constituționale nr. 106 din 07.11.2017, privind plasarea în câmpul muncii a tinerilor specialiști instruiți în domeniul medicinei și farmaceuticii. [11, pct. 21]

În pofida faptului că HG nr. 923/2001, citată supra, a trecut testul de constituționalitate, oricum, susținem că aceste categorii de relații sociale trebuie să fie statuate în mod expres într-un act normativ superior, adică într-o lege.

În scopul anticipării unor potențiale riscuri de interpretare dezavantajoasă, cu privire la îndatoririle pe care le au studenții care au efectuat studiile în cadrul Academiei, a fost introdusă în mod expres, o normă specială care prevede că, cităm: *„funcționarul public cu statut special care a absolvit o instituție de învățământ a Ministerului Afacerilor Interne din banii bugetului de stat și a încetat raportul de serviciu în primii 5 ani de activitate din motivele specificate la art.38 alin.(1) lit. a), g)–r) și t)–w) restituie cheltuielile pentru studii proporțional cu perioada rămasă până la 5 ani, în modul stabilit de Ministerul Afacerilor Interne.”* [12, art.26, alin. (4)]

Pentru persoanele care realizează cursuri de formare profesională inițială, continuă, de specializarea, managerială și/sau de altă natură, și perioada cumulativă a studiilor este mai mare de 90 zile, atunci, în dependență de care este această durată, obligația de activa în serviciul public variază între 2 și 5 ani. [13, art.4, alin. (2)]

Totodată, este notabil faptul că în momentul prezentării publice în cadrul conferinței a comunicatului dat, în Parlamentul Republicii Moldova este înregistrată inițiativa legislativă nr. 388 din 25.10.2022, în temeiul căreia se dorește de a fi revizuită modalitatea de utilizare eficientă a finanțelor publice, în raport cu obiectul de referință prezentat *supra*.

Printre modificările promovate, se pretinde crearea unor oportunități de reglementare expresă, în actele normative speciale, a cazurilor de transfer, restabilire și/sau a altor modalități de preschimbare a locului de muncă, în sfera publică, a unor anumite categorii de funcționari ai instituțiilor de forță.

Pe această cale, în Raportul Comisiei Parlamentare permanente în domeniul de securitate națională, apărare și ordine publică, *inter alia*, a fost statuat faptul că: *„vor fi scutiți de obligația de a restitui cheltuielile de instruire, absolvenții instituțiilor de învățământ din domeniul militariei, ordinii publice și securității statului care la data intrării în vigoare a prezentei legi deja sunt reangajați în instituția din care s-au eliberat sau sunt angajați într-o instituție sau autoritate publică, finanțată din bugetul de stat, într-o funcție ce implică*

exercitarea serviciului militar sau special, indiferent de durata perioadei dintre eliberare și reangajare sau angajarea acestora.” [14]

III. Necesitatea imperioasă a justificării costurilor și a cheltuielilor efective, care au fost utilizate nemijlocit în procesul de instruire, precum și a unui mecanism clar, de restituire a banilor publici în bugetul de stat.

Este notabil faptul că, din momentul aprobării HG nr. 923/2001 și până în prezent, au trecut mai bine de două decenii. E ceva normal și firesc că, în timp, relațiile sociale au avut un anumit nivel de evoluție. Prin urmare, ținând cont de tendințele desfășurării raporturilor juridice în domeniul instruirii, care constituie obiectul de reglementare al HG nr. 923/2001, periodic a intervenit necesitatea de a fi efectuate mai multe categorii de modificări. Suntem convingși că, toate aceste ajustări au avut drept scop doar optimizarea cadrului normativ existent, însă, nu de fiecare dată a fost dus până la capăt întregul proces normativ, în modul planificat. Această prezumție, se datorează faptului că, printre altele, este statuat că: *în cazul în care tânărul specialist refuză să se prezinte la locul de lucru conform repartizării sau își suspendă activitatea înainte de expirarea termenului de trei ani stabilit, el este obligat să restituie în bugetul de stat cheltuielile pentru instruirea sa în volumul calculat de instituția respectivă de învățământ, în baza **Metodologiei de restituire la bugetul de stat a cheltuielilor pentru instruire, aprobată de Guvern, dacă normele speciale nu prevăd altfel.** [15, pct. 1, subpct. 2) lit. d)]*

Chiar dacă Guvernul încă de acum trei ani în urmă, și-a asuma angajamentul de a veni cu metodologia nominalizată *supra*, în scopul stabilirii și consolidării unui mecanism coerent, a procesului de restituire a finanțelor publice la bugetul de stat, oricum, nici până în prezent, nu cunoaștem despre existența unei așa gen de inițiative normative.

În scopul garantării finanțelor publice, în cazul Academiei este prevăzut în mod expres faptul că, poate să efectueze calculul potrivit prevederilor departamentale, aprobate în modul stabilit. Astfel, potrivit pct.51 din Regulamentul cu privire la organizarea și realizarea învățământului și cercetării în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 429/2020, restituirea cheltuielilor în bugetul de stat, în toate cazurile prevăzute de Regulamentul *supra* menționat, se va efectua conform Metodologiei de calcul a cheltuielilor pentru instruire în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare”, aprobată prin ordin al ministrului afacerilor interne.

Concluzii. Analiza prezentului subiect, prin prisma cadrului normativ existent, atât la nivel național, cât și internațional, precum și a practicii judiciare constituționale, are drept scop, îndeosebi, utilizarea eficientă a fi-

nașterilor publice. Aceasta se manifestă prin faptul că, pe de o parte, instruind cât mai multe persoane în domeniul securității, milităriei și ordinii publice, pe locurile cu finanțare din contul bugetului public național, se creează premisele necesare pentru asigurarea sectoarelor respective cu cadre pregătite corespunzător. Concomitent, de cealaltă parte, în aceeași măsură, Statul, vine cu pârghiile necesare pentru responsabilizarea tineretului studios, de a activa acea perioadă de timp minimă, în entitățile publice față de care și-au asumat angajamentele, în modul stabilit. În caz contrar, beneficiarul instruirii urmează să restituie, în mod proporțional, în bugetul de stat, acele cheltuieli care le-a suportat Statul pentru studiile efectuate.

Referințe bibliografice:

1. Carta universitară a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, aprobată prin Hotărârea Senatului instituției nr. 5 din 29.01.2019, pusă în aplicare în temeiul ordinului MAI nr. 93 din 22.02.2019. În perioada 22 iulie 1995 – 20 iunie 2002 instituția a avut denumirea oficială: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/carta-universiara.pdf> [accesat: 01.12.2022]
2. Regulamentul cu privire la organizarea și realizarea învățământului și cercetării în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 429/2020. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125345&lang=ro# [accesat: 01.12.2022]
3. Anexa nr.1 și 2 cu privire la planurile (comanda de stat) de admitere în învățământul superior cu finanțare de la bugetul de stat pentru anul de studii 2022-2023, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 486/2022.
4. Anexa nr.1 și 2 cu privire la planurile (comanda de stat) de admitere în învățământul superior cu finanțare de la bugetul de stat pentru anul de studii 2021-2022, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.107/2021; anexa nr.1 și 2 pentru anul de studii 2020-2021, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.521/2020; anexa nr.1 și 2 pentru anul de studii 2019-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.345/2019; anexa nr.1 și 2 pentru anul de studii 2018-2019, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.648/2018.
5. Anexa nr. 4 (licență, ciclul I 155 locuri) și 5 (masterat, ciclul II 60 locuri) pentru anul de studii 2017-2018, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 585/2017; anexa nr. 3 (licență, ciclul I 175 locuri) și 5 (masterat, ciclul II 75 locuri), pentru anul de studii 2016-2017, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 842/2016; anexa nr.3 (licență, ciclul I 225 locuri) și 5 (masterat, ciclul II 75 locuri), pentru anul de studii 2015-2016, aprobat

- prin Hotărârea Guvernului RM nr. 390/2015;
6. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr.181/2014. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126152&lang=ro# [accesat: 01.12.2022].
  7. Hotărârea Guvernului nr. 923 din 04.09.2001 cu privire la plasarea în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățământ superior și profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar de stat. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122414&lang=ro# [accesat: 01.12.2022].
  8. Rețeaua instituțiilor de învățământ superior este formată din 24 unități, inclusiv 16 instituții publice și 8 instituții private. Din numărul total de 59,7 mii studenți (licență și masterat) care cuprindea întreaga rețea învățământ superior, la începutul anul universitar 2021-2022, 50,2 mii studenți sau 84,1%, înscriși în instituțiile de învățământ superior publice, dintre care 21 760 sau 43,34% făcând studii cu finanțare bugetară. Dintre aceștia, înmatriculați la începutul anului I, aproximativ 7 588, dintre care licență 4 588 sau aproximativ 37%, iar masterat 3 000 sau aproximativ 60%. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7227> [accesat: 01.12.2022].
  9. Rețeaua instituțiilor de învățământ profesional tehnic este alcătuită din 13 centre de excelență (inclusiv 1 instituție privată), 36 colegii (inclusiv 6 instituții private) și 42 școli profesionale. Din numărul total de 15 015 de locuri, 14 330 de locuri sau echivalentul la 95,3% sunt cu finanțare bugetară. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7213> [accesat: 01.12.2022].
  10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova asupra excepției de neconstituționalitate a Hotărârii Guvernului nr. 923 din 4 septembrie 2001 cu privire la plasarea în câmpul muncii a absolvenților instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate de stat (cu modificările și completările operate prin hotărârile Guvernului nr. 1551 din 23.12.2003 și nr. 433 din 25.04.2006) nr. 11 din 04.06.2009. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_2009_h_11.pdf [accesat: 01.12.2022].
  11. Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 133g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a Hotărârii Guvernului nr. 1396 din 24 noiembrie 2003 cu privire la instruirea medicilor și farmaciștilor rezidenți și plasarea în câmpul muncii a tinerilor specialiști (plasarea în câmpul muncii a tinerilor specialiști).
  12. Legea nr. 288/2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125233&lang=ro# [accesat: 01.12.2022]

13. Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, este statuat faptul că, cităm: (2) Prevederile prezentei legi se aplică funcționarilor publici cu statut special (colaboratorilor serviciului diplomatic, serviciului vamal, ai organelor apărării, de prevenire și combatere a corupției, securității naționale și ordinii publice, altor categorii stabilite prin lege) în partea care nu este reglementată prin legi speciale. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130341&lang=ro# [accesat: 01.12.2022]. pct. 6 din anexa nr.6 cu privire la modul de întocmire a angajamentului scris al funcționarului public privind activitatea în serviciul public după absolvirea formelor de dezvoltare profesională, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 201/2009. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130131&lang=ro [accesat: 01.12.2022].
14. Inițiativa legislativă nr. 388 din 25.10.2022. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6219/language/ro-RO/Default.aspx> [accesat: 01.12.2022].
15. Hotărârea nr. 217/2019 cu privire la modificarea unor hotărâri ale Guvernului. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113562&lang=ro [accesat: 01.12.2022].

CZU 342.5(478)

EVOLUȚIA ȘI EFICACITATEA INSTITUȚIEI OMBUDSMANULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ludmila GUȘTIUC,

asistent universitar,

Catedra „Drept public, securitate a frontierei,
migrațiune și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-8516-4949

Raisa ISTRATE,

studentă, anul II, Facultatea DAOSP

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Istoria instituției Ombudsmanului se trage din Suedia, mai târziu extinzându-se în mai mult de jumătate din țările lumii, inclusiv în Republica Moldova.

În Republica Moldova, instituția Avocatului Poporului a parcurs mai multe etape. Inițial în 1998 s-a creat instituția Avocatului Parlamentar, ce se numea Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Ulterior, în baza Legii nr. 52 din 03.03.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului), instituția națională de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului din Republica Moldova a fost reorganizată. Pentru sporirea rolului ombudsmanului și promovarea drepturilor omului a fost necesar ca acestea să fie mediatizate, de aceea s-a propus reglementarea constituțională a activității Avocatului Poporului. Prin urmare, a fost introdus în Constituția Republicii Moldova un capitol nou, Capitolul III¹, denumit Avocatul Poporului.

Instituția asigură activitatea Avocatului Poporului și a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, în vederea exercitării mandatului într-un mod performant, axat pe schimbările pozitive în societate, din prisma drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: ombudsman, Republica Moldova, drepturile omului, instituție, evoluție, eficacitate.

Summary

The history of the Ombudsman's institution begins in Sweden, later expanding to more than half of the world's countries, including the Republic of Moldova.

In the Republic of Moldova, the Ombudsman's institution has gone through several stages. Initially, in 1998, the institution of Parliamentary Advocate was created, which was called the Center for Human Rights of Moldova. Later, based on Law no. 52 of 03.03.2014 regarding the People's Advocate (Ombudsman), the national institution for the protection of human rights and fundamental freedoms in the Republic of Moldova was reorganized. In order to increase the role of the Ombudsman and promote human rights, it was necessary for them to be publicized, that is why the constitutional regulation of the Ombudsman's activity was proposed. Therefore, a new chapter, Chapter III¹, called the People's Advocate, was introduced in the Constitution of the Republic of Moldova.

The institution ensures the activity of People's Advocate and the People's Advocate for the rights of the child in order to exercise the mandate in an effective way, focused on positive changes in society from the perspective of human rights.

Keywords: ombudsman, Republic of Moldova, human rights, institution, evolution, efficiency.

Introducere. În scopul elucidării subiectului cu privire la evoluția Ombudsmanului în Republica Moldova, vom descrie succint apariția instituției vizate în lume.

Transformările statului modern democratic au favorizat extinderea implicării administrației în activitățile cetățenilor, context în care a apărut necesitatea reglementării unor mijloace adecvate de a contracara acțiunile uneori injuste ale acesteia, inclusiv prin crearea unor instituții având un asemenea rol [1, p. 303]. În ultimele decenii, tot mai multe țări au introdus în sistemul național o instituție receptată din practica parlamentară suedeză, care are ca rol soluționarea plângerilor ce i se adresează de către cetățenii care pretind că drepturile lor au fost încălcate de funcționari sau autorități ale administrației publice. Este vorba de instituția Avocatului Poporului sau Ombudsmanului.

Instituția Ombudsmanului este o instituție democratică, independentă, a cărei implementările cere timp, cadru democratic, cultură, în special politico-juridică, solitudine și autorități dispuse de a coopera și înlătura din activitatea lor orice greșeli sau abuzuri la adresa drepturilor și libertăților cetățenilor [2, p. 9].

Inițial, instituția Ombudsmanului s-a format în Suedia în anul 1809. Anterior, însă, în această țară exista practica ca Parlamentul (Riksdag) să numească un împuternicit al său, investit cu prerogativa de a cerceta și soluționa plângerile persoanelor vătămate în drepturile lor prin abuzuri ale administrației regale. Din anul 1776 până în anul 1809, Ombudsmanul suedez a purtat denumirea de Cancelar al Dreptății. Constituția Suediei din 1809 a consacrat instituția Ombudsmanului. Constituția Suediei prevede că „Parlamentul alege unul sau mai mulți Avocați ai Poporului care supraveghează aplicarea legilor și a altor reglementări în cadrul activităților publice, în baza instrucțiunilor Parlamentului. Avocatul Poporului are drept de acces la evidențele și la alte documente ale instanțelor judecătorești și ale autorităților administrative” [3].

În limba suedeză „ombud” înseamnă mandat, procură, împuternicire. Prin raportare, ombudsman desemnează instituția investită de Riksdag printr-un mandat de reprezentare să examineze plângerile ce i se adresează de cei ce pretind că le-au fost încălcate drepturile garantate de constituție [4, p. 171]. Din explicația prezentată de către dr. Cristian Ionescu, putem deduce că

ombudsmanul poate fi definit ca autoritatea numită de Parlament și răspunzătoare față de acesta, căreia i se conferă prin constituție sau printr-o lege specială dreptul de a soluționa plângerile ce i se adresează de cetățeni, care pretind că organele executive le-au încălcat sau nesocotit drepturile recunoscute la nivel constituțional. Autorii în domeniu, Ioan Muraru și Ioan Deleanu definesc Ombudsmanul ca fiind o persoană independentă numită de către Parlament ori Executiv pentru a apăra drepturile și libertățile cetățenești în raport cu autoritățile publice și în special cu cele executive [5, p. 103].

Prin urmare, după mai bine de un secol de la crearea sa în Suedia, instituția Ombudsmanului s-a extins în mai mult de jumătate din țările lumii [6, p. 24]. Există țări care au dat instituției denumiri proprii precum: comisar parlamentar în Marea Britanie, apărător al poporului în Spania, mediator în Franța, protector al cetățeanului în Canada, delegat parlamentar al apărării în Germania, comisar în problemele administrației în Cipru, avocatul poporului – în România și Republica Moldova. Cu toate că funcțiile îndeplinite sunt asemănătoare, forma în care această instituție a fost consacrată este diferită în sistemele juridice [7, p. 207].

Directoarea Institutului Român pentru Drepturile Omului, Irina Moroiu Zlătescu, a relevat că „Interesul pentru instituția Ombudsman-ului a fost din ce în ce mai mare, astfel încât în raportul din 1991 al Comisiei Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului s-a precizat că instituția aceasta există în foarte multe țări din toate continentele, accesul la ea fiind diferit de la țară la țară. Dar, s-a ajuns la concluzia că nu se poate vorbi de un model de instituție, fiecare țară beneficiind de experiența altora, în fiecare țară ținându-se seama de tradițiile statului în care instituția funcționează, de modul de desfășurare a vieții politice, economice, sociale și culturale, de procesul de reformă care are loc” [8, p. 5].

Un criteriu cu un rol organizațional prin care se poate identifica un tip deosebit al instituției Ombudsmanului este competența teritorială, aceasta permite clasificarea Ombudsmanului în Ombudsman cu competență la nivel național (în întreaga țară), Ombudsman cu competență provincială, numai pentru o parte din teritoriul țării și Ombudsman cu competență locală, doar într-un oraș.

Criteriul componenței teritoriale permite o altă observație interesantă, și anume, că există state în care funcționează doar Ombudsmanul la nivel național, state în care funcționează atât Ombudsmanul la nivel național cât și cel provincial, state în care funcționează Ombudsmanul la nivel național și provincial sau state în care funcționează Ombudsmani doar la nivel provincial sau urban.

Evident că cea mai numeroasă categorie o reprezintă Ombudsmanii naționali, întâlniți, în primul rând, în Suedia, apoi în Finlanda, Franța, Dane-

marca, România, Republica Moldova etc.

Ombudsmanii provinciali funcționează atât în țări care au Ombudsmani naționali, ca Spania, Austria, dar și în țări care nu au Ombudsmani naționali, ca de exemplu Italia, Elveția, SUA, Canada, Australia.

Instituția, la nivel național, provincial ori local, cunoaște două forme importante:

a) ombudsmanul cu competență generală care primește orice plângere a cetățenilor împotriva abuzurilor și nedreptăților administrației și în urma verificărilor solicită administrației intrarea în legalitate;

b) ombudsmanul cu competență specială, care controlează anumite servicii, precum controlul armatei, în Germania.

Această instituție cu aspecte speciale nu are putere de decizie, puterea ei reală se bazează pe autoritatea lor morală. Autoritatea sa morală se bazează pe absența legăturilor politice. De aceea, în majoritatea cazurilor sunt aleși pentru a ocupa acest post magistrați, profesori universitari, judecători sau persoane de mare prestigiu, neimplicați în partide politice sau sindicate.

Serviciile ombudsmanului acționează prin:

- persuasiune și influențare;
- valoarea unei magistraturii de opinie;
- simț al echilibrului și pe echitate în vederea detectării actelor incorecte săvârșite în administrație;
- folosirea științei juridice pentru a demonstra legalitatea sau ilegalitatea faptelor sau situațiilor [2, p. 43].

Crearea în Republica Moldova a instituției Avocatului Poporului a avut ca sursă de inspirație instituția de tradiție suedeză a Ombudsmanului și instituțiile similare înființate după al doilea război mondial în numeroase țări de pe continentele lumii, ca urmare a largii popularități a instituției suedeze. În esență, rolul Ombudsmanului este de a supraveghea respectarea legii și a apăra drepturile și libertățile cetățenilor [9, p. 348].

În Republica Moldova, instituția Avocatului Poporului a parcurs mai multe etape, de la aprecierea necesității până la instituționalizarea ei prin lege. Astfel, în primăvara anului 1996, la Chișinău și-a ținut lucrările cea de-a II Conferință internațională a instituțiilor ombudsmanilor și drepturilor omului, în cadrul căreia au fost abordate aspectele creării instituției ombudsmanului în țara noastră [10, p. 349]. În urma acestui eveniment, s-a recurs la elaborarea unui proiect de lege privind instituția de protejare a drepturilor omului. Începând cu anul 1997, în Republica Moldova se implementează, cu suportul programului PNUD, un proiect care are drept scop crearea și funcționarea unei instituții naționale independente pentru promovarea și apărarea drepturilor și libertăților omului cu mandat de reflectare a tratatelor și convențiilor internaționale la care statul nostru este parte, a prevedede-

rilor din Constituție referitoare la drepturile omului.

În Republica Moldova, instituția Avocatului Parlamentar a fost creată în anul 1998 și activa în temeiul Legii nr.1349-XIII din 17 octombrie 1997 cu privire la avocații parlamentari și se numea Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. La adoptarea Legii s-au luat în considerare necesitatea garantării drepturilor și libertăților omului în general, precum și necesitatea de a garanta tuturor cetățenilor Republicii Moldova dreptul la apărare efectivă a drepturilor și libertăților lor constituționale.

Deși Constituția Republicii Moldova nu conținea prevederi exprese referitoare la instituția Avocatului Parlamentar, aceasta își avea suportul constituțional în prevederile Legii Supreme care stabilesc că în Republica Moldova drepturile și libertățile fundamentale constituționale sunt garantate de către stat. Astfel, având la bază obligațiile statului de a garanta drepturile și libertățile constituționale, Parlamentul a adoptat legea prin care organizează instituția Avocatului Parlamentar. Centrul pentru Drepturile Omului era format din 4 avocați parlamentari, egali în drepturi, unul dintre care specializat în problemele de protecție a drepturilor copilului (Avocat al Copilului). La 20 martie 2008 prin modificările operate la Legea cu privire la avocații parlamentari la 20.03.2008, a fost introdus mandatul Avocatului parlamentar pentru protecția drepturilor copilului.

Activitatea avocaților parlamentari ai Centrului pentru Drepturile Omului avea menirea să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, de către asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocații Parlamentari contribuiau la repunerea în drepturi a cetățenilor, la perfecționarea legislației ce ține de domeniul apărării drepturilor omului, la instruirea juridică a populației prin aplicarea diverselor procedee stabilite prin lege. Centrul pentru Drepturile Omului în care se reuniau Avocații Parlamentari era persoană juridică, dispunea de ștampilă, și formulare ce aveau imprimată denumirea centrului și imaginea Stemei de Stat a Republicii Moldova. Activitatea Centrului era condusă de Directorul Centrului pentru Drepturile Omului care era desemnat de Parlament din rândul Avocaților Parlamentari, la propunerea Președintelui Parlamentului [11, p. 125]. Prin activitatea lor, avocații parlamentari erau chemați să contribuie la repunerea în drepturi a cetățenilor, la perfecționarea legislației ce ținea de domeniul apărării drepturilor omului și la instruirea juridică a populației.

Ulterior, în baza Legii nr. 52 din 03.04.2014 [12] cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului), instituția națională de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului din Republica Moldova a fost reorganizată. Instituția asigură activitatea Avocatului Poporului și a Avocatului

Poporul pentru drepturile copilului, în vederea exercitării mandatului într-un mod performant, axat pe schimbările pozitive în societate, din prisma drepturilor omului.

În funcția de Avocat al Poporului poate fi numită persoana care se bucură de o reputație ireproșabilă. Acesta nu va mai putea îndeplini nici o altă funcție remunerată, făcând excepție doar activitatea didactică, de creație sau științifică. Nu are dreptul să desfășoare activități politice și nicidecum nu poate fi membru al unui partid politic. Pe întreaga durată a mandatului, care este de șapte ani, Avocatul Poporului este independent și imparțial. Astăzi, Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova este membru al organizațiilor internaționale ca: Institutul Internațional al Ombudsmanului, Institutul European al Ombudsmanului, Asociația Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni.

În continuare, vom elucida un aspect important din Nota informativă cu privire la introducerea în Constituția RM a art. 59/1 cu privire la Avocatul Poporului. Potrivit recomandării Comisiei de la Veneția (Compilația asupra instituției Ombudsmanului, decembrie 2011, CDL(2011)079), „Pentru a proteja independența instituției Ombudsmanului de fluctuația politică, ar fi de preferat de a garanta în Constituție existența acestei instituții și activitățile ei de bază” [13]. Pentru sporirea rolului ombudsmanului și promovarea drepturilor omului este necesar ca acestea să fie mediatizate, de aceea se propune reglementarea constituțională a activității Avocatului Poporului.

În conformitate cu nota informativă sus-menționată la proiectul Legii pentru completarea Constituției s-a recomandat utilizarea unor termeni generali, dat fiind faptul că Constituția, fiind legea supremă a societății și a statului, trebuie să conțină doar dispoziții cu caracter general, prevederile cu caracter special fiind reglementate în legile organice. Astfel, pentru a avea o Constituție mai puțin supusă amendamentelor, se recomandă de a institui norme juridice cu un caracter constant pentru a nu fi influențate de modificările ce pot surveni în societate sau de conjunctura politică.

Actualmente, conform prevederilor constituționale, instituția Avocatului Poporului asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [14].

Din punct de vedere evolutiv, anul 2017 este un an decisiv în ceea ce privește mediatizarea instituției Avocatului Poporului în Republica Moldova. Afirmăm acest lucru din motivul că a fost completat titlul II al Constituției Republicii Moldova. Un capitol nou, Capitolul III¹, denumit Avocatul Poporului, a fost introdus în Constituția Republicii Moldova prin Legea nr. 70 din 13.04.2017 pentru completarea titlului II din Constituția Republicii Moldova [15].

Eficacitatea instituției ombudsmanului este determinată de aceea că

Parlamentul, instanțele de judecată în activitatea lor nu de fiecare dată pot observa fiecare ilegalitate, neatenție, fie comportament grosolan din partea autorităților față de cetățeni, dar ombudsmanul se clarifică în fiecare caz concret [16, p. 24].

Generalizând cele expuse, subliniem încă o dată faptul că instituția Avocatului Poporului în Republica Moldova a fost introdusă după modelul țărilor scandinave și a evoluat constructiv până în prezent, fiind un organ independent și având misiunea să asigure garanțiile de respectare a drepturilor și libertăților constituționale de către administrația publică centrală și locală. Instituția Avocatului Poporului este autoritatea care favorizează echilibrul între autoritățile publice și societate, contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora și repunerii în drepturi, la perfecționarea legislației ce ține de domeniu și educarea juridică a populației, aplicând procedeele prevăzute de legislația în vigoare.

Referințe bibliografice

1. Safta M. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. Teoria generală a dreptului constituțional. Drepturi și libertăți. București: Hamangiu, 2018, 332 p.
2. Manda C., Popescu Slăniceanu I., Predescu O., Manda C. Ombudsmanul – instituție fundamentală a statului drept. București: Lumina Lex, 1997, 254 p.
3. Constituția Suediei, Cap. XIII, art. 6. <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/suedia.pdf> (vizitat 23.11.2022).
4. Ionescu C. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Editura All Beck, 1994, 393 p.
5. Muraru I. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. București: Proarcadia, 1993.
6. Potângă A., Costache G. Asigurarea drepturilor omului în lume. Chișinău: Epigraf, 2003, pp. 24-32.
7. Mazilu D. Drepturile omului. Concept, exigențe și realități contemporane. București: Lumina Lex, 2008, 485 p.
8. Moroianu Zlătescu I. Drepturile omului. Institutul Român pentru Drepturile Omului, An. III, nr.4/1993, pp. 5-12.
9. Purdă N., Diaconu N. Protecția juridică a drepturilor omului. București: Universul Juridic, 2011, 417 p.
10. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, 389 p.
11. Guceac I. Curs elementar de drept constituțional. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, 354 p.
12. Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanului) nr. 52 din

- 03.04.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.110-114 art.278 din 09.05.2014. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121241&lang=ro# (vizitat 25.11.2022).
13. Nota informativă cu privire la introducerea în Constituția Republicii Moldova a art. 59/1 cu privire la Avocatul Poporului. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr02_63.pdf (vizitat 25.11.2022).
14. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12 august 1994. În vigoare de la 27 august 1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 art.140 din 29.03.2016. În vigoare din 29 martie 2016.
15. Legea nr. 70 din 13.04.2017 pentru completarea titlului II din Constituția Republicii Moldova. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99138&lang=ro (vizitat 25.11.2022).
16. Потынга А. Институт омбудсмана в системе защиты прав и свобод граждан. В: Закон и жизнь. № 12. Кишинёв, 2002. с. 24-26.

SECȚIUNEA II
Rolul poliției și al altor organe de drept
în asigurarea ordinii și securității publice

CZU: 159.923:351.74

CORELAȚIA DINTRE INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI TRĂSĂTURILE DE COMUNICABILITATE ÎN ASIGURAREA ORDINII DE DREPT

Aliona BIVOL,

doctor în psihologie, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Management și comunicare profesională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI a RM
ORCID: 0000-0003-4560-8530

Rezumat

Comunicarea eficientă prin aplicarea strategiilor și tacticilor potrivite cu diferite tipuri de cetățeni este o condiție importantă în asigurarea ordinii de drept. Inteligența emoțională și relațiile interpersonale bazate pe comunicare au o tangență semnificativă, ajutând la realizarea cu succes a activității de serviciu, menținerea unei imagini profesionale benefice. Între comunicare și controlul emoțiilor există o legătură foarte strânsă. Inteligența emoțională generală este la nivelul mediu. Dirijarea propriilor emoții este o dificultate pentru aproximativ o pătrime din cei testați. Trăsăturile de comunicabilitate ale subiecților cercetați sau evidențiați sunt la nivelul înalt. Inteligența emoțională generală și trăsăturile de comunicabilitate au o corelație inversă, însă nesemnificativă între valorile statistice cercetate.

Cuvinte-cheie: inteligență emoțională, trăsături de comunicabilitate, gestionarea emoțiilor, empatie.

Summary

Effective communication through the application of appropriate strategies and tactics with different types of citizens is an important condition in ensuring the rule of law. Emotional intelligence and interpersonal relationships based on communication have a significant tangent, helping to successfully carry out work activities, maintaining a beneficial professional image. There is a very close connection between communication and emotion control. The general emotional intelligence is at the average level. Controlling one's emotions is a difficulty for about a quarter of those tested. The communication characteristics of the researched subjects were highlighted at the High level. General emotional intelligence and communication traits have an inverse, but insignificant, correlation between the statistical values investigated.

Keywords: emotional intelligence, communication traits, emotion management, empathy.

Introducere. Activitatea funcționarilor publici cu statut special este realizată cu succes, implementând o serie de calități, competențe profesionale și trăsături de personalitate. Fiind în slujba cetățeanului, organul de drept denotă aptitudini de comunicare eficientă pentru a relaționa și gestiona armonios procesele de lucru. Imaginea profesională a organului de aplicare a

legii este direct determinată de atitudinea comunicațională ireproșabilă în raport cu cetățeanul și de un comportament inteligent. Autoactualizându-se prin comunicare productivă și inteligență emoțională, reprezentantul legii este văzut ca o persoană competentă în asigurarea ordinii de drept. Comunicarea eficientă prin aplicarea strategiilor și tacticilor potrivite cu diferite tipuri de cetățeni este o condiție importantă în realizarea conformă a obligațiilor de serviciu. Participarea la actul comunicare prin abilități cu respectarea componentelor lui, persoana exprimă emoții, sentimente, gânduri, trăsături, calități, îl transformă în artă. Controlul emoțiilor în procesul de comunicare în situații de asigurare a ordinii de drept reprezintă imperativul numărul unu în profesiograma organului de aplicare a legii. Formarea personalității de succes în asigurarea ordinii de drept este un proces complex de dezvoltare intelectuală, emoțională, juridică, îndeosebi prin intermediul fenomenului de comunicare interculturală.

Persoană de drept contactează prin aspecte comunicaționale cu cetățeanul și primește feedback de la el, care uneori o pot afecta, generând diferite trăiri emoționale la rândul său cu conotație de sentiment de satisfacție, ură, frică, stres, compasiune, admirație etc. Din aceste considerente procesele afective, inteligența emoțională și relațiile interpersonale bazate pe comunicare au o tangență semnificativă, deoarece ele se manifestă prin influența reciprocă.

În calitate de dovadă se atestă că emoțiile sunt oglindite în rezultatul activităților din domeniul vieții personale, sociale și profesionale. Emoțiile pozitive sau negative se proiectează prin comunicare, generând atitudini amicale sau reci dintre oameni. Formarea competențelor de control emoțional vizează dezvoltarea abilităților de comunicare, fiind componente ale inteligenței emoționale [8, p. 329-333]. Actul de comunicare care la rândul lui este o valoare a inteligenței emoționale, depinde într-o mare măsură de trăsăturile de personalitate, de caracterul acesteia, de capacitatea de a recunoaște și gestiona emoțiile pe care le trăiește.

De menționat că procesele afective se vădesc prin comunicare verbală și nonverbală, care de ele influențează formarea relațiilor armonioase cu cetățenii, iar comunicarea la rândul ei, are impact asupra manifestării intense sau echilibrate a emoțiilor și sentimentelor. Din cele relatate reiese că între comunicare și controlul emoțiilor există o legătura foarte strânsă. Totodată comunicarea prin metode și tehnici psihocorecționale ajută la reglarea emoțională a stării psihologice ale persoanei. Un rol deosebit îl are în menținerea ordinii de drept, trăsăturile comunicaționale ale persoanei, unde se regăsește și caracterul, care evoluează în decursul vieții, experienței și contactului cu diferite tipuri de personale.

Inteligența emoțională, având în prim plan managementul emoțiilor,

cercetătorii Salovey și Mayer (2016), Bar-On (2004), Elias (2001), Bradberry (2009) au tratat-o ca o capacitate a indivizilor de a recunoaște și controla propriile emoții și pe ale celorlalți pentru a ghida comportamentul în scop de a se adapta la condiții noi și a obține succese în viață.

În viziunea lui D. Goleman (2001) inteligența emoțională are misiunea de a identifica și înțelege emoțiile proprii și ale gestiona, totodată, vizează motivația, empatia, dar și rezolvarea conflictelor, manifestarea unei comunicări eficiente.

Abilitatea de a cunoaște și de a face față emoțiilor duce la performanțe mai mari în muncă și în relațiile interumane, susține M. Roco (2001).

În contextul celor menționate mai sus, dezvoltarea inteligenței emoționale prin creșterea calității proiectării componentelor ei, generează o sensibilitate socială cu impact în toate domeniile vieții, inclusiv în asigurarea ordinii de drept. Aceste componente au un rol semnificativ în activitatea de serviciu în stabilirea contactului psihologic cu diferite tipuri de persoane, îndeosebi cu cei care denotă instabilitate psihologică, comunicare defectuoasă, crize individuale, tulburări de personalitate, etc. Organul de aplicare a legii se confruntă cu infractori periculoși, care simulează adevărul, cu caractere dificile și agresive, ceea ce necesită competențe comunicaționale psihojuridice deosebite.

Rezultând din psihoprofesiograma reprezentantului legii și exigențele contemporane de menținere a ordinii de drept, prezenta cercetare a avut **scopul** de a evidenția trăsăturile de comunicabilitate și nivelul de inteligență emoțională a viitorilor funcționari publici cu statut special, precum și a determina corelația dintre acești parametri.

Metode de cercetare. A fost implementat testul de determinare a nivelului integrativ de inteligență emoțională a lui N. Hall, alcătuit din 30 itemi. Testul, totodată, a evidențiat valoarea a 5 componente ale inteligenței emoționale: conștientizarea și informarea despre emoții, gestionarea emoțiilor proprii, automotivația, fiind capacitatea de a se motiva folosind propriile emoții, empatia și cunoașterea emoțiilor altor persoane. Totodată, a fost implementat testul de determinare a trăsăturilor de comunicabilitate a lui Ryahovski [1, p.290-291], format din 16 itemi. Au participat la testare 101 respondenți - viitori funcționari publici cu statut special cu vârsta cuprinsă între 20-21 ani. Timpul chestionării a fost 60 minute.

Rezultate și analiză. Rezultatele la ambele chestionare au fost colectate, analizate și prelucrate statistic. Datele generale de manifestare a inteligenței emoționale și a trăsăturilor de comunicabilitate sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Distribuția generală a EQ și a componentelor ei conform nivelelor (testul Hall)

Nivel	EQ generală, chestionați (%)	Componente ale EQ				
		Informarea emoțională	Dirijarea emoțiilor proprii	Automotivarea	Empatia	Cunoașterea emoțiilor celorlalți
Înalt	3(3%)	29(29%)	4 (4%)	25 (25%)	16(16%)	13(13%)
Moderat	52(51%)	56(55%)	27(27%)	61 (60%)	52(51%)	54 (53%)
Scăzut	46(46%)	16(16%)	70(69%)	25(25%)	33(33%)	45(44%)

Din tabel se denotă că cei mai mulți - 52 (51%) chestionați au nivel Mediu de inteligență emoțională generală, iar nivel Scăzut - 46% de intervievați. La componenta dirijarea propriilor emoții, comparativ cu celelalte componente, s-a distribuit cel mai mare număr de respondenți la nivelul Scăzut - 70 (69%). Referitor la componentele cunoașterea despre manifestarea emoțiilor, automotivarea, empatia și interpretarea emoțiilor la ceilalți, persoanele testate au demonstrat nivel Mediu. Analiza rezultatelor relevă că dirijarea propriilor emoții este o dificultate pentru aproximativ o pătrime din cei testați.

În scop de evaluare a nivelului trăsăturilor de comunicabilitate a fost aplicat testul profesional a lui Ryahovski [1, p. 290-291].

Tabelul 2. Repartizarea respondenților conform trăsăturilor de comunicabilitate (chestionarul Ryahovski)

Nr	Scalele trăsăturilor de comunicabilitate	Scale de apreciere (puncte)	Numărul (%), persoane
1.	Lipsă de comunicabilitate accentuată	30-32	0 (0%)
2	Lipsă de comunicabilitate moderată	25-29	0 (0%)
3	Comunicabilitate puțină	19-24	5 (5%)
4	Comunicabilitate moderată	14-18	27 (27%)
5	Comunicabilitate înaltă	9-13	54(53%)
6	Comunicabilitate accentuată	4-8	15(15%)
7	Comunicabilitate exagerată	>3	0(0%)

Din 7 scale rezultative ale testului, la nivelele Lipsă de comunicabilitate accentuată, Lipsă de comunicabilitate moderată și Comunicabilitate exagerată nu s-a repartizat nici o persoană, având punctajul limitelor 25-29; 30-32; >3. Ponderea o deține Comunicabilitatea înaltă și moderată, ele constituie, respectiv, 53% și 27% dintre subiecții participanți la studiu. Cei care s-au evidențiat mai mult la scala cu limitele 9-13, se descriu ca fiind sociabili (uneori, poate chiar peste măsură), curioși, vorbăreți. Concomitent aceste persoane comunică despre diverse probleme, ceea ce uneori îi irită pe alții. Ușor stabilesc relații noi. Le place să fie în centrul atenției, nu refuză pe nimeni la o rugămintă, deși nu le poate îndeplini întotdeauna. Este posibil un comportament impulsiv, dar repede se potolește. Autorul Ryahovski, mai adaugă în profilul psihologic al lor, ca fiind cu perseverență, răbdare și curaj redus atunci când se confruntă cu probleme grave.

Din toți respondenții, 27% s-au distribuit în limita de 14-18 puncte, care dau dovadă de comunicare moderată. Ei se manifestă prin prezența abilităților de comunicare. Au competența de a asculta cu preocupare un interlocutor interesant, sunt suficient de răbdători în relația cu ceilalți, știu să apere punctul de vedere fără irascibilitate. Tabloul lor psihologic include trăsături precum: fără trăiri negative, se simt liberi în cunoașterea oamenilor noi. Din explicațiile autorului și profesiograma organului de aplicare a legii care asigură ordinea publică putem conchide că trăsăturile de comunicare descrie în limitele scalelor predominante numeric se includ perfect în realizarea sarcinilor de serviciu.

Tabelul 3. Corelația scalelor de trăsături comunicaționale și EQ general (n=101, chestionarul Ryahovski și Hall)

Nr	Scalele trăsăturilor de comunicabilitate	Limitele de apreciere (nr. puncte)	Nivel de EQ, (% chestionați)		Coeficientul Pearson, r
			Înalt	Scăzut	
1.	Lipsă de comunicabilitate accentuată	30-32	Înalt	0 (0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	
2	Lipsă de comunicabilitate moderată	25-29	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	
3	Comunicabilitate puțină	19-24	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	5(5%)	

4	Comunicabilitate moderată	14-18	Înalt	0(0%)	r=-0,28
			Moderat	15(14%)	
			Scăzut	12 (12%)	
5	Comunicabilitate înaltă	9-13	Înalt	2(2%)	r=-0,28
			Moderat	24(24%)	
			Scăzut	28 (28%)	
6	Comunicabilitate accentuată	4-8	Înalt	1(1%)	r=-0,28
			Moderat	5(5%)	
			Scăzut	9(9%)	
7	Comunicabilitate exagerată	>3	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	

Rezultatele obținute din analiza coraportului dintre scalele de comunicare și EQ general relevă că cei mai mulți (28%, 9% și 5%) care au exprimat trăsături de comunicare la nivelele înalt, accentuat și puțin din eșantionul studiat, au un EQ general scăzut, iar cei cu comunicabilitate moderată - 14% respondenți, denotă un EQ moderat ($r=-0,28$). În cazul acestui coeficient de tangență numerică negativă ($r=-0,28$) avem o corelație inversă între cele două variabile cercetate, însă ne semnificativ. Din eșantionul cercetat se vedește că atunci când nivelul trăsăturilor de comunicare este majorat puțin influențează nivelul de EQ general. Prin urmare comunicabilitatea și inteligența emoțională au impact reciproc cu manifestare aproximativ liniară.

În profesiograma viitorilor funcționari publici cu statut special se conține abilități de a gestiona corect emoțiile și a comunica eficient, fiind un obiectiv important în prezenta cercetare științifică. În continuare prezintă rezultatele corelării scalele trăsăturilor comunicabilitate și controlul emoțiilor proprii (componentă a EQ general).

Tabelul 4. Corelația dintre scalele trăsăturilor de comunicabilitate și dirijarea propriilor emoții

Nr	Scalele trăsăturilor de comunicabilitate	Limitele de apreciere (nr. puncte)	Nivel de dirijare a propriilor emoții (% , chestionați)		Coeficientul Pearson, r
			Înalt	Moderat	
1.	Lipsă de comunicabilitate accentuată	30-32	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	

2	Lipsă de comunicabilitate moderată	25-29	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	
3	Comunicabilitate puțină	19-24	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	6(6%)	
4	Comunicabilitate moderată	14-18	Înalt	0(0%)	
			Moderat	5(5%)	
			Scăzut	21(21%)	r= - 0,25
5	Comunicabilitate înaltă	9-13	Înalt	3(3%)	
			Moderat	12(12%)	
			Scăzut	39(39%)	r= - 0,25
6	Comunicabilitate accentuată	4-8	Înalt	1(0%)	
			Moderat	8(7%)	r= - 0,25
			Scăzut	6(7%)	
7	Comunicabilitate exagerată	>3	Înalt	0(0%)	
			Moderat	0(0%)	
			Scăzut	0(0%)	

Din datele prezentate în tabelul 4 observăm că cei mai mulți - 39%, 21% și 5% respondenți care denotă comunicabilitate înaltă, moderată și puțină exprimă dirijare scăzută a propriilor emoții ($r = - 0,25$). De specificat că în limitele de 4-8 puncte acumulate la testul de comunicare s-au distribuit 15 persoane, iar 8% - au un nivel mediu de control al emoțiilor. Din datele analizate mai sus se observă că între gestionarea corectă a propriilor emoții și trăsăturile de comunicabilitate există o corelație inversă între valorile statistice cercetate, însă ne semnificativă Prin urmare comunicabilitatea și gestionarea emoțiilor au impact reciproc cu manifestare aproximativ liniară.

E important de semnalat că din toți respondenții, cei mai mulți (39%) s-au distribuit în scala de comunicabilitate înaltă, însă managementul emoțiilor este la nivel scăzut.

Cercetarea tabelelor 1 și 2 a stabilit un obiectiv important de analiză a corelației dintre nivelele de EQ general și scalele de comunicabilitate.

Tabelul 5. Distribuția nivelelor de EQ general în scalele trăsăturilor de comunicabilitate (persoane, %)

Scalele trăsăturilor de comunicabilitate	Nivel Înalt de EQ (3 persoane)	Nivel Moderat de EQ (52 persoane)	Nivel Scăzut de EQ (46 persoane)
4-8	1(33%)	9(17%)	5(11%)
9-13	2(64%)	27(52%)	24(52%)
14-18	0(0%)	15(29%)	12(26%)
19-24	0(0%)	1(2%)	5(11%)

Din 52 și 46 de respondenți cu EQ, respectiv, moderat și scăzut, 52% - vădesc o comunicabilitate înaltă, fiind în limitele 9-13 puncte. Prin urmare, analizând doar nivelul redus de EQ a celor 46 de respondenți, observăm din eșantionul studiat, că ei au trăsături de comunicabilitate înaltă ($r=-0,28$). Concluzionăm, că aproximativ jumătate din eșantionul cercetat se expune prin inteligență emoțională redusă, dar gradul de comunicare este semnificativ manifestat.

În studiu efectuat s-a pus accentul pe sinteza corelației din datele obținute la constitutivele EQ și scalele de comunicabilitate. O componentă a EQ strict necesară în activitatea de serviciu a organului de aplicare a legii este gestionare corectă a emoțiilor. Importanța controlului și validării corecte a emoțiilor este relevată în actul de adaptare la situații dificile și amenințătoare cu care se confruntă. De asemenea, manifestarea adecvată a emoțiilor ajută în luarea deciziilor și evitarea greșelilor funcționale. Gestionarea emoțiilor fundamentează o reacție sănătoasă la evenimentele de criză, stres, dar și menține o imagine profesională avantajoasă.

Tabelul 6. Distribuția nivelelor de Dirijare a emoțiilor în scalele comunicării (persoane, %)

Scalele trăsăturilor comunicaționale	Nivel Înalt de dirijare a propriilor emoții (4 persoane)	Nivel Moderat de dirijare a propriilor emoții (27 persoane)	Nivel Scăzut de dirijare a propriilor emoții (70 persoane)
4-8	1(25%)	8(30%)	6(8%)
9-13	3(75%)	12(44%)	38(54%)
14-18	0(0%)	6(22%)	21(30%)
19-24	0(0%)	1(4%)	5(7%)

Din tabelul 6 se atestă că cei mai mulți (54%, 44%, 75%) respondenți cu nivelele scăzut, moderat și înalt de dirijare a propriilor emoții au trăsături comunicaționale înalte ($r=-0,25$), fiind distribuiți în limitele scalei 9-13 puncte. Putem concluziona că cei care pot controla propriile manifestări emoționale și cei care au dificultăți în această privință denotă sociabilitate și abilități de comunicare. Aproximativ a treia parte din eșantionul cercetat cu managementul defectuos al emoțiilor a evidențiat caracteristici ale unei persoane suficient de sociabilă, care vorbește despre diverse probleme, ceea ce uneori agită pe alții. Se întâmplă să izbucnească, dar se potolește repede, îi lipsește perseverența, răbdarea și curajul atunci când se confruntă cu probleme grave, trăsături aferente scalei de 14-18 puncte.

În același timp, trebuie de relevat că nivel redus de control al emoțiilor influențează procesul de comunicare. Manifestarea emoțiilor puternice în situații de serviciu poate periclita aspectul de comunicare eficientă, iar percepția informației ar putea fi denaturată și, de asemenea, poate duce la conflicte și neînțelegeri.

În asigurarea ordinii de drept, organul de aplicare a legii trebuie să se manifestă în raport cu unii cetățeni prin empatie, fiind o componentă a inteligenței emoționale și demonstrată prin comunicare. În procesul de comunicare interpersonală, fenomenul empatiei trebuie să fie aplicat în mod individualizat și adaptat la psihotipul persoanei, generând un contact psihologic eficient cu cetățenii, dar și o imagine profesională benefică. Ca parte integrantă a EQ, empatia reprezintă un element care face legătură între trăsăturile de comunicare și demonstrarea corectă a emoțiilor. Totodată comunicarea empatică vizează transmiterea cât mai autentică a înțelegerii situației prin care trece o persoană [5]. Rezultând din cele menționate, am cercetat raportul dintre empatie și trăsăturile de comunicabilitate.

Tabelul 7. Distribuția nivelelor de empatie în scalele trăsăturilor de comunicabilitate (persoane, %)

Scalele de apreciere ale trăsăturilor comunicabilitate	Nivel Înalt de empatie (16 persoane)	Nivel Moderat de empatie (52 persoane)	Nivel Scăzut de empatie (33 persoane)
4-8	2(12%)	9(17%)	4(12%)
9-13	11(69%)	26(50%)	16(48%)
14-18	3(19%)	13(25%)	11(33%)
19-24	0(0%)	4(8%)	2(6%)

Tabelul 7 relevă că cei mai mulți cu nivel de empatie scăzută, moderată și înaltă au o comunicabilitate înaltă ($r=-0,11$). Corelația dintre empatie și comunicabilitate este inversă proporțională, dar cu semnificație minimă. Cercetările scoate în evidență că empatia este exprimată prin comunicare, iar ultima conturează empatia. Dacă comparăm comportamentul empatic și acest nivel de comunicare, observăm că respectivele persoane, din descrierea psihologică oferită de Ryahovski, sunt înțelegători ai interlocutorul, nu refuză pe nimeni la rugămintele, deși nu le poți îndeplini întotdeauna. Pentru un funcționar public care munca este în asigurarea ordinii de drept și comunicarea cu cetățenii, empatia este o trăsătură pozitivă și utilă în formarea imaginii profesionale.

Concluzii:

1. Mai mult de jumătate din eșantionul studiat au inteligență emoțională generală de nivel mediu.
2. Componenta EQ Dirijarea propriilor emoții este o dificultate pentru aproximativ o pătrime din cei testați.
3. La componentele inteligenței emoționale: cunoașterea despre manifestarea emoțiilor, automotivarea, empatia și interpretarea emoțiilor la ceilalți, persoanele testate au demonstrat nivel Mediu.
4. Trăsăturile de comunicabilitate ale subiecților cercetați s-au evidențiat la nivelul Înalt.
5. Inteligența emoțională generală și trăsăturile de comunicabilitate au o corelație inversă, însă nesemnificativă între valorile statistice cercetate. Comunicabilitatea și inteligența emoțională au impact reciproc cu manifestare aproximativ liniară.
6. Gestionarea corectă a emoțiilor și trăsăturile de comunicabilitate sunt într-o corelație inversă ne semnificativă între valorile statistice cercetate. Comunicabilitatea și controlul emoțiilor au impact reciproc cu manifestare aproximativ liniară.
7. Cele mai multe persoanele cu nivel scăzut de inteligență emoțională generală și se distribuie la scala ce răspunde de comunicabilitate Înaltă.
8. Respondenți cu nivelele redus, moderat și înalt de dirijare a propriilor emoții au trăsături de comunicabilitate Înalte.
9. Cei mai mulți cu nivelele de empatie scăzută, moderată și înaltă au o comunicabilitate Înaltă. Corelația dintre empatie și comunicabilitate este inversă proporțională, dar cu semnificație minimă și au impact reciproc cu manifestare aproximativ liniară.
10. Trăsăturile de comunicabilitate înaltă și inteligența emoțională în profesiograma organului de aplicare a legii sunt componente esențiale în asigurarea ordinii de drept și în menținerea unei imagini profesionale pozitive.

Referințe bibliografice:

1. Karelina A., Teste Psihologice, Moscova, 2007.
2. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учеб. Пособие, 2-е изд., перераб. и доп., Москва, 1999.
3. Roco M., Creativitatea și inteligență emoțională, Iași, 2001.
4. Комаров Э.П., Эмоциональный интеллект: понятие, роль и формы интеграции в социокультурное общение. //Вестник Воронежского государственного технического университета, 2019, т.10, № 3-2.
5. Goleman D., Inteligența emoțională, București, 2001.
6. Șeremet L., Impactul emoțiilor asupra procesului de comunicare. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/329-333_4.pdf.
7. Bradberry, Travis, Jean Greaves, și Patrick M. Lencioni, Emotional Intelligence 2.0. Har/Dol En edition. San Diego, Calif.: TalentSmart, 2009.
8. Bar-On, Reuven. „The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Rationale, description and summary of psychometric properties”. În Measuring emotional intelligence: Common ground and controversy, Hauppauge, NY, US: Nova Science Publishers, p. 115–45, 2004.

CZU: 343.6

HĂRȚUIREA STRADALĂ (CATCALLINGUL) CA FORMĂ DE VIOLENȚĂ DE GEN

Anatolie CANANĂU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept polițienesc” a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0274-2908

Olga POSTOVAN,

master în drept, asistent universitar,
Catedra „Drept polițienesc” a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-1629-4299

Rezumat

Hărțuirea stradală (catcallingul) este apreciată ca fiind o problemă actuală, deosebit de importantă, pentru majoritatea statelor, inclusiv pentru Republica Moldova, deși există puține date oficiale care să indice proporțiile reale ale acestui fenomen, fapt datorat ratelor nesemnificative de raportare a cazurilor.

Crearea unui sistem capabil să răspundă catcallingului prin identificarea și evidențierea acestor cazuri, oferirea de sprijin și protecție corespunzătoare victimelor acestuia etc., este de o necesitate stringentă, ba chiar vitală, iar această cercetare reprezintă un prim pas în ceea ce privește elucidarea acestui fenomen, identificarea priorităților în prevenirea fenomenului, stabilirea unei strategii de acțiune cu delimitarea netă a competenței exclusive a actorilor implicați în soluționarea problemei, precum și responsabilizarea instituțiilor de stat pe această direcție.

Cuvinte-cheie: catcalling, umilire, violență psihologică, victimă, violență de gen, discriminare, violență fizică, comentarii evaluative, intervenție preventivă, programe de tratament, abordare integrată, comportament amenințător, hărțuire sexuală, vulnerabilitate, conduită fizică de natură sexuală, comentarii sexiste, agresor etc.

Summary

Street harassment (catcalling) is considered to be a particularly important current problem for most countries, including the Republic of Moldova, although there is little official data indicating the real extent of this phenomenon, due to the insignificant reporting rates.

The creation of a system capable of responding to catcalling by identifying and recording these cases, offering appropriate support and protection to its victims, etc., is an urgent and even vital necessity, and this request is a first step towards elucidating this phenomenon, identifying priorities in preventing the phenomenon, establishing a strategy for action with a clear borderline of the exclusive competence of the actors involved

in solving the problem, as well as making state institutions accountable for this area.

Keywords: catcalling, humiliation, psychological violence, victim, gender-based violence, discrimination, physical violence, evaluative comments, preventive intervention, treatment programmes, integrated approach, threatening behaviour, sexual harassment, vulnerability, physical conduct of a sexual nature, sexist comments, perpetrator etc.

Introducere. Adesea interacționând, în anumite împrejurări, între oameni pot apărea unele situații conflictuale sau chiar abuzuri și, deși societatea modernă, determină (obligă) oamenii să se comporte civilizată în orice circumstanță în raport cu o persoană, mulți oameni, în glumă sau în necunoaștere de caz, cred că regulile sunt instituite pentru a fi încălcate.

O formă de violență publică foarte des neglijată de către societate este hărțuirea stradală care este privită ca un comportament abuziv, în marea majoritate a cazurilor cu o puternică tentă sexuală ce vizează chiar pe cei mai vulnerabili membri ai societății: copii, adolescenți, femeii și nu numai, putând viza persoane de orice vârstă și sex și având la bază un comportament de intimidare a persoanei reprezentând o formă de a dobândi forță morală, stimă, apreciere sau de a-i face pe alții să se teamă.

Rezultate și discuții. Libertatea persoanei precum și inviolabilitatea sexuală a acesteia reprezintă valori protejate atât în plan internațional cât și național, legislația Republicii Moldova cunoscând o evoluție progresistă în domeniul respectiv.

Constituția Republicii Moldova [3] stipulează expres că: „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică” [3, art. 24]. În aceeași ordine de idei, art. 28 din Constituția Republicii Moldova prevede că: „Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată”, în acest sens componenta intimă a vieții private având ca scop protejarea identității persoanei, a sferei vieții sale intime, a relațiilor personale, inclusiv a libertății sexuale.

Cu adevărat – protecția libertății sexuale, prevenirea fenomenului abuzului sexual, precum și protecția victimelor acestor fărădelegi – reprezintă subiecte cărora li se atribuie un deosebit interes, în special în ultima perioadă de timp, constituind o prioritate consfințită în actele internaționale cât și în cele naționale.

Convenția Consiliului Europei cu privire la protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote) [5] (ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 73 din 12.04.2012); Statutul Curții Penale Internaționale [14] (ratificat de către R. Moldova prin Legea nr. 212 din 09.09.2010 care a stat la baza Legii nr. 64 din 04.04.2013 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova);

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) [4] (fiind semnată la 06.02.2017 de către Reprezentantul Permanent al Republicii Moldova pe lângă Consiliul Europei și intrând în vigoare în R. Moldova la 01.05.2022 ca rezultat al ratificării de către Parlamentul Republicii Moldova la 14.10.2021), reprezintă doar câteva exemple de asemenea acte internaționale care abordează această violare gravă a drepturilor omului și tind spre toleranța zero privind această formă de violență (în special violența sexuală).

Prin aceste angajamente ferme, R. Moldova încearcă să pună capăt violenței împotriva femeilor precum și să promoveze toleranța zero față de discriminarea și violența în bază de gen, activități și inițiative ce pot fi catalogate drept pași importanți în ceea ce privește racordarea la standardele europene.

Recunoscând faptul că femeile și fetele sunt expuse unui risc mai mare de violență de gen decât bărbații precum și că femeile/fetele sunt deseori expuse unor forme grave de violență (ex: violență domestică, hărțuire sexuală, viol, căsătorie forțată, crime comise în numele așa-numitei „onoare”, mutilare genitală etc.), care constituie o încălcare gravă a drepturilor omului ale femeilor (fetelor) și un obstacol major în realizarea egalității dintre femei și bărbați etc., Convenția de la Istanbul și-a propus drept obiective de a:

- proteja femeile împotriva tuturor formelor de violență și de a preveni, de a urmări în justiție;
- elimina violența împotriva femeilor și violența domestică;
- contribui la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor;
- promova egalitatea substanțială între femei și bărbați, inclusiv prin împuternicirea femeilor;
- proiecta un cadru cuprinzător, politici și măsuri pentru protecția și asistența tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice;
- promova cooperarea internațională în vederea eliminării violenței împotriva femeilor și violența domestic.

Astfel, întru realizarea acestor obiective, Convenția de la Istanbul a prevăzut expres că, statele semnatare ale acestei Convenții se vor angaja să includă o perspectivă de gen în implementarea și evaluarea impactului dispozițiilor Convenției pentru a promova și implementa în mod eficace politicile egalității între femei și bărbați și împuternicirea femeilor [4, art. 6].

Semnarea de către Republica Moldova a Convenției de la Istanbul, a impus obligația pozitivă a statului de a consfinți aceste prevederi în legislația națională și a stabili un cadru normativ atât material cât și procesu-

al compatibil cu standardele internaționale încercând astfel să promoveze schimbările în modelele sociale și culturale de comportament al femeilor și bărbaților, în vederea eradicării prejudecăților, obiceiurilor, tradițiilor și a altor practici, care sunt bazate pe ideea inferiorității femeilor sau pe roluri stereotipe pentru femei și bărbați.

De asemenea, Republica Moldova s-a obligat să depună efort în vederea oferirii suportului didactic necesar în probleme cum ar fi egalitatea între femei și bărbați, rolurile de gen ne-stereotipe, respectul reciproc, rezolvarea non-violentă a conflictelor în relațiile interpersonale, violența de gen împotriva femeilor și dreptul la integritate personală, adaptate capacității în evoluție a elevilor, în curriculumul formal și la toate nivelele de educație.

Cu adevărat legislația Republicii Moldova a fost ajustată în vederea implementării standardelor internaționale și conține diverse prevederi legislative de rigoare [1, art. 78¹; 2, art. 173; 2, art. 201¹], însă, pornind de la faptul că relațiile sociale se află într-o continuă ascensiune, statul are obligația de a adapta normele legislative la realitățile sociale și de a acorda o maximă protecție vieții și inviolabilității persoanei (nemijlocit femeilor sau fetelor).

Totodată se atestă faptul că, unele subiecte de o sensibilitate sporită ce privesc inviolabilitatea persoanei, sunt cercetate superficial sau tangențial, deși ar trebui să le fie acordat un deosebit interes, actualitatea și importanța lor fiind una incontestabilă de vreme ce existența unor asemenea „fenomene” în societate reprezintă premise certe de declanșare a unor situații conflictuale care, ieșite de sub control, pot duce la consecințe grave. Un exemplu elocvent, în această ordine de idei, este catcallingul (hărțuirea stradală) privită în literatura de specialitate ca o formă de violență de gen.

Importanța abordării catcallingului (hărțuirii stradale) ca o formă a violenței de gen rezidă din însăși importanța respectării drepturilor femeilor și a fetelor, protejării acestora de diverse forme de violență, inclusiv stradale.

Având la bază cele menționate supra, ne adresăm o multitudine de întrebări, și anume:

a. Ce este catcallingul (hărțuirea stradală), când a apărut, care sunt formele prin care acesta se poate manifesta și care sunt datele statistice de care dispunem cu referire la acest subiect?

b. Care este impactul catcallingului asupra ordinii și liniștii publice (la general) și ce consecințe poate avea asupra persoanei (în mod special)?

c. Care sunt potențialele victime ale violenței stradale?

d. Pot fi bărbații victime a catcallingului?

e. Care sunt actorii ce trebuie implicați în activitatea de prevenire și combatere a catcallingului și care sunt cele mai eficiente forme și metode de prevenire și combatere ale acestui fenomen?

f. De ce, în Republica Moldova, catcallingului nu i se atribuie un interes

sporit (cuvenit)? etc.

De rând cu aceste întrebări la care vreau să găsesc răspuns, drept motiv ce a stat la baza abordării catcallingului (hărțuirii stradale) în conținutul respectivei cercetări, a servit un caz care a avut loc recent (catcalling clasic) în care a fost hărțuită o domnișoară cunoscută, caz ce s-a soldat cu:

1. Cauzarea leziunilor corporale grave agresorului (de către 2 prieteni de-ai persoanei agresate);

2. Intentarea unei cauze penale în privința celor 2 persoane (care au demonstrat o atitudine grosolană, un comportament fizic, verbal și nonverbal ce a depășit orice limite, lezând demnitatea victimei și creând o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie și insultătoare);

3. Consecințe de ordin psihologic asupra victimei (prejudicierea integrității psihologice) etc.

Cel care pentru prima dată a prezentat elementele ce definesc și diferențiază hărțuirea stradală de alte forme de hărțuire a fost Deirdre Davis. În articolul științific cu titlul „Hărțuirea stradală” (publicat în anul 1994) autorul a prezentat 5 trăsături definitorii ale hărțuirii stradale, și anume:

a. Este comisă doar în public;

b. Apare cel mai des între bărbați și femei;

c. Reacționând printr-un „mersi” victima provoacă și mai mult agresorul;

d. De cele mai multe ori comentariile hărțuitorului se referă la ceea ce nu poate fi văzut pe corpul victimei;

e. Comentariile hărțuitorului sunt deghizate în complimente, obiective și derogatorii [7, p. 14].

Cu referire la sensul *hărțuirii sexuale* putem menționa faptul că, per ansamblu, studiile demonstrează că ceea ce este considerat hărțuire stradală este similar în întreaga lume, mulți autori ai acestor acțiuni nefiind de acord ca acestea să fie catalogate drept *hărțuire*, deși majoritatea destinatarilor ar face-o (cu adevărat ne pomenim într-o împrejurare în care mediile ostile pot fi interpretate diferit în funcție de normele culturale). În cea mai mare parte a Asiei de Sud (India, Bangladesh, Bhutan, Maldive, Pakistan, Nepal, Sri Lanka) hărțuirea sexuală publică a femeilor este numită „*Eve taching*”. În Mexic, termenul spaniol „*Piropos*” este cel mai utilizat și are același sens.

Cercetarea interculturală a hărțuirii sexuale pune în contrast țări individualiste precum: Statele Unite, Canada, Germania și Țările de Jos cu țări colectiviste ca: Ecuador, Pakistan, Turcia, Filipine și Taiwan, și afirmă că oamenii din statele individualiste au șanse mai mari să experimenteze și să fie jigniți de hărțuirea sexuală decât cei din statele colectiviste.

Spre exemplu, brazilienii văd tendințele sexuale ca pe un comportament romantic inocent, prietenos și inofensiv, în timp ce americanii le per-

cep ca pe o formă de agresiune, ierarhie și abuz.

Totodată, studiile în domeniu ne demonstrează că SUA are o opinie de natură „discriminatorie” cu referire la catcalling în timp ce Europa percepe catcallingul ca o „încălcare a demnității individuale”, ceea ce înseamnă că Statele Unite se concentrează pe partea cu prejudecăți a hărțuirii, iar Europa se concentrează pe atentarea la individualitatea persoanei.

Pe ansamblu, SUA tinde să pună accent pe regulile sociale, iar Europa evidențiază elementele etice și morale ale hărțuirii stradale.

Având la bază trăsăturile definitorii ale hărțuirii stradale prezentate de către Deirdre Davis precum și generalizând cele expuse în literatura de specialitate cu referire la semnificația și înțelesul catcallingului, putem formula următoarea definiție a noțiunii de catcalling:

Catcallingul reprezintă o interacțiune nedorită în spațiul public între 2 sau mai multe persoane (de obicei străine), situație în care agresorul (agresorii), motivat (motivați) fiind de aspectul exterior, genul persoanei sau înclinațiile sale/lor sexuale, se adresează către victimă prin utilizarea diferitor forme nepoliticoase, cum ar fi: claxonat, fluierat, comentarii sexiste sau evaluative, chemat de piscă (psss), invitarea victimei la o partidă de sex, solicitări insistente a numărului de telefon, a adresei de domiciliu iar, în caz de refuz, manifestarea unui dispreț și dezgust total față de victimă.

În ceea ce privește originea catcallingului putem menționa faptul că, cercetând literatura de specialitate, am stabilit că nu este posibil de identificat originea acestuia, majoritatea cercetătorilor menționând că punctul de pornire al acestui fenomen ar putea fi recunoscut lansarea „Celei mai puternice campanii pentru egalitatea de gen” de către ofițerul de investigații a crimelor grave Rosa Parks, în 1944 (Alabama, SUA). Drept motiv pentru lansarea acestei campanii de către ofițerul Parks a servit investigarea de către acesta a unui caz de rezonanță (un viol în grup a unei femei de culoare pe nume Recy Taylor, în Abbeville, Alabama). Fiind marcat de cruzimea și de circumstanțele neplăcute, ostile, degradante, umilitoare, discriminatorii și insultătoare în care a avut loc incidentul, ofițerul a decis ca acest caz să servească drept premisă de declanșare a unor campanii cu scop de a nu admite pe viitor comiterea unor astfel de infracțiuni, incompatibile unei lumi civilizate [6, p. 490].

Suținătorii și adepții campaniei de promovare a drepturilor femeii (inclusiv de condamnare a violenței sexuale față de aceasta) nu s-au lăsat așteptați prea mult timp și, între anii 1960 și 1970, asistăm la înființarea primei și unei dintre cele mai puternice mișcări împotriva violenței sexuale față de femei și fete – Take Back the Night – organizație non-profit a cărei activitate este catalogată ca fiind un protest internațional împotriva violenței sexuale și a hărțuirii stradale împotriva femeilor.

Pentru prima dată în istorie, un marș de protest împotriva hărțuirii stradale (la care au participat în exclusivitate doar femei) a avut loc în anul 1970, sub denumirea de „Wall Street Ogle-In”, marș condus de înflăcărata promotoare a drepturilor femeii – Karla Jay. Urmărind drept scop creșterea gradului de conștientizare de către bărbați a efectelor negative a hărțuirii stradale asupra femeilor, doamnele participante la protest (mărșăluind pe Wall Street, cu pancarte care abordau hărțuirea stradală) fluierau și acostau jignitor bărbații care se aflau în preajmă, pe itinerarul desfășurării actului de protest.

Cu referire la formele catcallingului (prin care acesta se poate manifesta) putem menționa că, existând peste tot (deși nu prea iese în evidență) se prezintă prin astfel de acțiuni, ca exemplu:

a. Comentarii nepotrivite și nedorite, ca exemplu:

- Hei sexy, de ce nu vorbești cu mine? Sunt de condiții...
- Domnișoară, ai un iubit?
- Și unde înveți/locuiești/lucrezi?
- Te duc cu mașina undeva? Merg într-acolo...
- Ai fi mai frumoasă dacă ai zâmbi etc.

b. Gesturi non-verbale nedorite, ca exemplu:

- Fluierul lupului...
- Mieunatul pisicii...
- Alte sunete și/sau zgomote animalice....
- Fluierat....
- Claxonat...
- Lingerea buzelor....
- Mișcarea rapidă a pleoapelor....
- Închiderea rapidă, repetată, a unui sau ambilor ochi...
- Sărutul vampir...
- Sărutul în vânt etc...
- Sărutul pe nas....
- Sărutul pe obraz etc.

c. Hărțuire stradală sexuală:

- Privirea insistentă a unei persoane...
- Privirea unei persoane până se simte inconfortabil...
- Aprecierea unei persoane cu utilizarea unor expresii ca: frumos corp, picioare, piept, sacoșă, scurtă, căciulă, manichiură etc...

d. Hărțuire stradală invazivă:

- Atingeri nedorite...
- Îmbrățișat nedorit...
- Mângâiat nedorit...
- Lovituri gingașe asupra părților corpului...
- Apucatul de păr, nas, urechi, mâini, haine, geantă, accesorii etc...

Acestea sunt doar câteva exemple clasice, forme, prin care se poate exterioriza hărțuirea stradală, lista ne fiind una exhaustivă.

În ceea ce privește amploarea acestui fenomen în plan internațional putem menționa faptul că, conform datelor statistice relevante cu referire la acest subiect, 9 din 10 fete de până la vârsta de 23 ani au fost hărțuite (sexual) stradal (în public), iar 2 din 3 au fost supuse unor astfel de abuzuri într-un spațiu public închis (local de agrement, mall, hiper market etc.).

Mai mult decât atât, la nivel mondial, statisticile arată că:

- aproximativ 75% dintre femei au fost supuse unei hărțuiri stradale;
- aproximativ 40% dintre femei se tem să meargă singure în spațiile publice;
- circa 50% dintre femei/fete, din cauza pericolului hărțuirii stradale, sunt obligate să găsească rute alternative prin care să ocolească calea obișnuită pe care circulă spre destinație;
- 25% dintre femei/fete susțin că se află într-o relație doar pentru a se simți în siguranță astfel evitând hărțuirea stradală;
- 80% dintre femei/fete, atunci când se află în spațiul public (străzi, cartiere etc.) sunt dominate de o stare de neliniște generală;
- aproximativ 10% dintre femei/fete au fost nevoite de a renunța la serviciu pentru a evita zonele în care, anterior, au fost supuse hărțuirii stradale [10, p. 25].

Trebuie de precizat faptul că, aceste date statistice sunt unele generale iar amploarea fenomenului hărțuirii stradale diferă de la stat la stat, fiind influențat de flexibilitatea factorilor culturali, de reacția diferită a femeilor/fetelor față de catcalling [15, p. 1310-1328], și anume:

- În Australia aproximativ 90% dintre femei au suferit hărțuire verbală sau fizică în public, o dată sau de mai multe ori în cursul vieții (conform cercetărilor efectuate între anii 2015-2016);
- În Afganistan (conform cercetărilor efectuate în aceeași perioadă) prevalența hărțuirii stradale a fost de 93%;
- În Canada și Egipt rata de incidență a catcallingului este de aproximativ 85%;
- În SUA, aproximativ 40% dintre femei sunt hărțuite stradal lunar iar circa 30% raportat că au fost hărțuite o dată la câteva zile [9, p. 205].

Datele statistice sunt cu adevărat înspăimântătoare mai ales când acordăm atenție, în mod special, consecințelor nefaste ale hărțuirii stradale, și anume:

- ✓ Catcallingul afectează majoritatea femeilor/fetelor, indiferent de vârstă, naționalitate, rasă etc. [13, p. 22-29];
- ✓ Consecințe de ordin psihologic asupra victimelor (stres);
- ✓ Creșterea neliniștii și a sentimentului de frică al femeii/fetei care se

află în public;

- ✓ Discriminarea femeii/fetei etc;
- ✓ Încălcarea libertății persoanei, a securității acesteia în spațiul public;
- ✓ Răspunsuri emoționale care variază de la supărare moderată la frică intensă;
- ✓ Apare un sentiment de autoînvinuire (victimizare), o preocupare mai mare față de aspectul fizic, rușinea corporală (la victimă apare sentimentul de rușine față de corpul său și adesea își asociază corpul cu frica și umilirea);
- ✓ Prezența unor simptome fizice precum creșterea tensiunii musculare, dificultăți de respirație, amețeli și greață [8, p. 206-224].

Cu referire la potențialele victime ale violenței stradale este cazul să menționăm faptul că, în baza datelor statistice prezentate supra, putem conchide că victime ale catcallingului pot fi, preponderent, femeile de orice vârstă, indiferent de avere, naționalitate, convingeri politice, rasă, religie, orientare sexuală etc.

Luând vârsta, drept criteriu de delimitare a victimelor catcallingului (femeie), putem menționa că situația la zi se prezintă astfel:

- a. Până la vârsta de 12 ani – 20% din victime;
- b. Până la vârsta de 17 ani – 50% din victime;
- c. Până la vârsta de 23 de ani – 90% din victime.

În ceea ce privește bărbatul – ca victimă a violenței stradale – putem menționa faptul că el, de asemenea, poate fi victimă a catcallingului. Drept argument în confirmarea existenței și recunoașterii bărbatului ca victimă a violenței stradale poate servi un sondaj efectuat în anul 2014 pe un eșantion de 2.000 de cetățeni americani care s-a desfășurat la inițiativa grupului activist **Stop Street Harassment** care prezintă bărbatul ca victimă a violenței stradale în 25% de cazuri din numărul de bărbați intervievați, iar 16% dintre bărbații victime ai catcallingului au spus că au fost hărțuiți fizic într-un fel sau altul, inclusiv au fost urmăriți, supuși unor atingeri nedorite etc.

Concluzii. Deși catcallingul (hărțuirea stradală) reprezintă, cu adevărat, o problemă a întregii comunități, fiind recunoscută drept o formă de exploatare și discriminare care afectează negativ viața persoanelor supuse hărțuirii, în Republica Moldova, subiectului în cauză nu i se atribuie un interes sporit.

Reprezentând o problemă complexă, soluționarea ei este posibilă doar prin implicarea activă a tuturor membrilor comunității: bărbați, femei, copii, părinți, educatori, polițiști, lideri, manageri, funcționari publici, fețe biseri-cești, reprezentanți mass-media etc., fiecare dintre ei, prin desfășurarea activităților individuale, de grup, comunitare, regionale, naționale, având un aport direct în ceea ce privește prevenirea acestui fenomen.

În această ordine de idei recomandăm:

- Demonstrarea disponibilității și colegialității în prevenirea acestui

fenomen;

- Întreprinderea mai multor măsuri individuale în vederea preîntâmpinării comiterii hărțuirii stradale;
- Informarea comunității (în special a băieților și bărbaților) cu privire la fenomenul hărțuirii stradale (a consecințelor de pe urma acesteia);
- Informarea tuturor despre necesitatea abordării, tratării, respectării femeilor la același nivel ca și bărbații;
- Desfășurarea diferitor întruniri (evenimente) cu scopul de a crește gradul de conștientizare a publicului cu privire la catcalling;
- Organizarea și desfășurarea periodică a activităților de informare/instruire a polițiștilor în domeniul prevenirii și combaterii hărțuirii stradale cu scopul de a îmbunătăți cunoștințele și abilitățile profesionale ale acestora;
- Lansarea unor campanii naționale de prevenire a hărțuirii stradale cu implicarea mai multor entități competente în domeniu, în scopul creșterii nivelului de informare al femeilor, fetelor și publicului larg asupra necesității implicării în prevenirea și combaterea catcallingului iar, în situația în care asemenea fapte au avut loc, încurajarea victimelor de a cere ajutor;
- Iluminarea spațiilor și a zonelor întunecoase care sunt adesea folosite pentru circulație și/sau odihnă;
- Instruirea femeilor/fetelor în sensul de a delimita hărțuirea stradală de complimentele aduse unei persoane cu o anumită ocazie;
- Crearea unei baze de date la nivel național privind cazurile de hărțuire stradală, agresorii stradali;
- Încurajarea persoanelor de a raporta cazurile de hărțuire stradală.

Desigur, oamenii se pot întâlni în stradă sau în alte locuri publice având posibilitatea de a-și face complimente și, o pot face cu drag. Hărțuirea stradală, spre deosebire de flirt sau compliment, provoacă disconfort și teamă, scad stima de sine, impun victima să se îmbrace altfel, să evite anumite locuri sau itinerare de circulație, să părăsească mallurile, sălile de sport, transportul public și chiar să-și schimbi locul de muncă, având consecințe extrem de grave asupra persoanei.

În context concluzionăm că, doar prin unificarea eforturilor noastre comune de a sprijini diverse forme, metode și campanii de prevenire a hărțuirii stradale, vom demonstra, în mod repetat, impactul și eficiența unei abordări integrate a unui fenomen antisocial, oferind o voce celor care nu se pot apăra singuri și punând la dispoziția lor mecanisme de raportare care să le permită să se facă auziți sau, după caz, să încurajeze alte persoane martore la asemenea evenimente de a interveni în vederea curmării acestora.

Referințe bibliografice

1. Cod nr. 218 din 24.10.2008 „Codul contravențional al Republicii Moldo-

- va”, publicat la data de 17.03.2017 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84, art. 100.
2. Cod nr. 985 din 18.04.2002 „Codul penal al Republicii Moldova”, publicat la data de 14.04.2009 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74, art. 195.
  3. Constituția Republicii Moldova nr. 01 din 29.07.1994 „Constituția Republicii Moldova”, publicată la data de 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1, art. 5.
  4. Convenția Consiliului Europei din 11.05.2011 „Privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice” (Convenția de la Istanbul).
  5. Convenția Consiliului Europei din 25.10.2007 „Pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale” (Convenția de la Lanzarote).
  6. Dailey Jane, “At the Dark End of the Street: Black Women, Rape, and Resistance – A New History of the Civil Rights Movement from Rosa Parks to the Rise of Black Power, by Danielle L. McGuire”, *The Journal of American History*, 2011.
  7. Davis Deirdre, „The Harm That Has No Name: Street Harassment, Embodiment, and African American Women”, *Women’s Law Journal*, UCLA, 01.01.1994 <https://escholarship.org/uc/item/83b9f21g>.
  8. Farmer Olivia, Smock Jordan Sara, “Experiences of women coping with catcalling experiences in new york city: a pilot study”, *Journal of feminist family therapy*, 2017.
  9. Fileborn Bianca, Vera-Gray Fiona, “I want to be able to walk the street without fear: transforming justice for street harassment”, *Feminist Legal Studies*, 2017.
  10. Holly Kearl, “Stop street harassment: making public places safe and welcoming for women”, California, Santa Barbara: Praeger, 2010.
  11. <https://stirileprotv.ro/stiri/a/p-5-intrebari-esentiale-despre-hartuirea-stradala.html>.
  12. <https://www.greeneuropeanjournal.eu/hartuirea-stradala-si-violenta-de-gen-subiect-de-dezbatare-intr-o-romania-puternic-zguduita-de-pandemia-de-coronavirus>.
  13. Lennox Rebecca, Jurdi-Hage Rozzet, “Beyond the empirical and the discursive: The methodological implications of critical realism for street harassment research”, *Women’s Studies International Forum*, 2017.
  14. Statutul Curții Penale Internaționale de la Roma din 17.07.1998, publicat în Monitorul Oficial nr. 211 din 28.03.2002.
  15. Zimbroff Jennifer, “Cultural differences in perceptions of and responses to sexual harassment”, *Duke Journal of Gender Law & Policy*, 2007.

CZU: 343.98:351.74

ROLUL POLIȚIEI ÎN DIMINUAREA SAU ELIMINAREA FACTORILOR DETERMINANȚI AI RISCULUI VICTIMAL

Alexandru CICALA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5900-0679

Rezumat

În unele cazuri persoana devine victimă fără vreo contribuție din partea ei, iar în alte cazuri, dimpotrivă, devine victimă provocând activ infracțiunea. Între aceste extreme sunt posibile diferite situații victimogene, care diferă după impactul lor asupra personalității infractorului. De aceea, sporirea eficacității procesului de prevenire criminalității poate fi asigurat atunci când se iau în considerație toți factorii determinanți ai riscului victimal, precum și îmbinările lor tipice, caracteristice unor sau altor categorii de infracțiuni.

Astfel, victimologia devine un factor deosebit de important al organizării practice a prevenirii și combaterii criminalității, precum și al consolidării întregii ordinii de drept, deoarece este chemată să elaboreze măsuri de protecție pentru cetățeni, ce ar permite evitarea situațiilor în care multe persoane pot fi supuse cu ușurință riscului victimal.

Cuvinte-cheie: criminologie, factori victimogeni, victimă, poliție, risc victimal, prevenire, subdiviziuni polițienești, făptuitor, infracțiune.

Summary

In some cases the person becomes a victim without any contribution on his part, and in other cases, on the contrary, he becomes a victim by actively causing the crime. Between these extremes, different victimogenic situations are possible, which differ in their impact on the offender's personality. Therefore, increasing the effectiveness of the crime prevention process can be ensured when all the determining factors of the victim risk are taken into account, as well as their typical combinations, characteristic of some or other categories of crimes.

Thus, victimology becomes a particularly important factor in the practical organization of crime prevention and combat, as well as in the consolidation of the entire legal order, because it is called to develop protection measures for citizens, which would allow avoiding situations in which many people may be subjected easily risk victimization.

Keywords: criminology, victimogenic factors, victim, police, victim risk, prevention, police subdivision, perpetrator, crime, etc.

Introducere. Poliția ocupă un loc deosebit în sistemul prevenirii criminalității. Comparativ cu alte organe ale statului angajate în lupta cu crimi-

nalitatea, poliția este cel mai des implicată în realizarea directă a măsurilor cu caracter profilactic. În activitatea zilnică, subdiviziunile poliției organizează și întreprind măsuri împreună cu reprezentanții tuturor structurilor din domeniul public cât și privat, orientate la relevarea, curmarea, prevenirea a infracțiunilor contra persoanei, a celor patrimoniale etc. [3, p. 359-368].

Potrivit autorului autohton Gh. Gladchi, prevenirea criminalității este o problemă complicată și complexă, soluționarea căreia necesită atât organizarea științifică a domeniului dat, cât și cooperarea fructuoasă a poliției cu alte organe de stat, antrenate în lupta împotriva fenomenului antisocial, și societatea civilă. Organizarea științifică a prevenirii infracțiunilor presupune conformarea acesteia în corespundere cu condițiile obiective ale dezvoltării sociale, elaborarea unor metode și procedee eficiente de contracarare, menite să influențeze asupra sarcinilor ce stau în fața structurilor polițienești. În scopul elaborării unor măsuri de prevenire a criminalității cu adevărat eficiente, este necesară cunoașterea aprofundată și multilaterală a mecanismului infracțiunilor, adică a forțelor motrice de natură obiectivă și subiectivă care contribuie la apariția și dezvoltarea actelor ilicite. În lipsa unor astfel de cunoștințe, nu poate fi vorba despre o activitate serioasă, științifică întemeiată, privind contracararea faptelor antisociale [7, p. 345].

Astfel, poliția poate realiza activitatea de prevenire a criminalității doar în urma scoaterii la iveală și lichidării cauzelor și condițiilor ce determină săvârșirea infracțiunilor, orientate în cadrul activităților de prevenire nu numai asupra infractorilor sau potențialilor infractori, ci și asupra victimelor, posibilelor victime ale infracțiunilor, utilizând totodată măsuri de apărare ale acestora împotriva atentatelor criminale. În literatura de specialitate criminologică astfel de acțiuni sunt denumite ca activități îndreptate în scopul reducerii sau lichidării riscului victimal.

Totodată, riscul victimal este, așa după cum am mai precizat, o atitudine comportamentală, un gest sau o faptă nepotrivită, imprudentă, care poate facilita ori determina o agresiune, o infracțiune cu violență, ale cărei consecințe le suportă victima potențială. În acest context, putem concluziona că, riscul victimal este factorul determinant al infracțiunii, elementul fără de care agresiunea nu s-ar fi întâmplat [10, p. 91-105].

Conținut de bază. Problema care se confruntă mulți cercetători criminologi este aceea de a stabili dacă orice persoană este purtătoare de risc victimal, deci este o victimă potențială sau această potențialitate este specifică numai anumitor categorii de persoane.

Autorul român Barbu Nicu Damian consideră că, riscul victimal este un handicap cu care individul se naște sau este o trăsătură dobândită, care ține deci de factorii sociali și educaționali în care se construiește personalitatea individului. Răspunsul la această problemă nu este prea ușor de dat

pentru că el este nuanțat și este în funcție de categoriile de factori ai riscului victimali.

În acest context, cercetarea diverselor comportamente victimale este corelată în mod necesar cu studierea cauzelor care le determină sau favorizează, cu scopul ca acțiunea socială de apărare a victimelor să se axeze pe îngrădirea efectului acestora chiar pe eliminarea lor.

Factorii care determină victimizarea sunt clasificați în mod diferențiat. O parte din autori consideră că aceștia sunt de natură biologică, socială și educațională, care sunt aplicabile atât victimelor cât și agresorilor. De exemplu:

1. Factorii biologici - dacă victima este slabă, firavă, aceste trăsături biologice predispun victima spre a fi ținta unui atentat infracțional. Între factorii biologici care influențează inadaptabilitatea omului la autoprotecție împotriva crimei se pot menționa următorii: vârsta, feminitatea, boala psihică.

Cu alte cuvinte, persoanele aflate la vârste extreme, femeile, și bolnavii psihici sunt mai predispuse la comportamente riscante, dăunătoare sau chiar periculoase pentru propria lor existență.

a) Vârsta - minorul ca victimă potențială. De regulă, copiii minori și adolescenții pot deveni mai des și mai ușor victime ale infracțiunilor, din simplul motiv că nu au capacitatea deplină de a se autoapăra, posedând astfel un grad sporit de victimitate. Totodată, criminologii au constatat încă cu mult timp în urmă că comportamentul victimei poate servi drept imbold, situație provocatoare care generează declanșarea unui act infracțional. Referitor la minori, o mare influență îi revine nu doar comportamentului victimal al acestora, dar și caracteristicilor psihologice, care, spre deosebire de situațiile victimogene analogice maturilor, le determină un grad mai sporit de vulnerabilitate victimală. Elucidarea particularităților specifice personalității minorilor și a comportamentului lor au o importanță deosebită pentru soluționarea problemelor prioritare legate de prevenirea infracțiunilor ce atentează la inviolabilitatea și libertatea acestora [8, p. 115-124].

Totodată, în această categorie se regăsește și bătrânețea. Bătrânețea prezintă o serie de caracteristici specifice: predomină procesele involutive, diminuarea potențialului energetic și a capacității vitale, accentuarea fenomenelor de sclerozare, scăderea lăbilității funcționale a organelor de simț și a sistemului nervos, a mobilității. Din punct de vedere psihic apar modificări ca sentimentul de depersonalizare, scăderea capacității de concentrare și distribuire a atenției, a rezistenței la stres, sentimentul de insecuritate, creșterea gradului de dependență interpersonală, slăbirea dinamismului instinctiv etc. Dar între bătrânețea cronologică și cea psihologică nu există întotdeauna concordanță.

Infracțiunile privitoare la bătrâni au fost încadrate în două categorii: crime de stradă (furt, tâlhărie) și maltratarea de către persoane cunoscute. Pro-

cesul de victimizare poate să apară în cadrul mediului familial, agresori fiind rudele sau persoanele care îngrijesc bătrânii, sau în afara acestuia, agresori fiind infractorii. Aceștia din urmă, profitând de capacitatea redusă a bătrânilor de a se apăra, și de unele caracteristici psihocomportamentale specifice (credulitate, neglijență, uitare, confuzie), pot comite acte infracționale grave mult mai ușor. Situația este mult facilitată atunci când victima trăiește singură.

În afară de aceste elemente generale care alcătuiesc coordonatele principale ale riscului victimal, mai pot fi circumstanțe particulare ce multiplică acest risc, și anume: femeile, care sunt și mai vulnerabile; bătrânii care locuiesc izolați; cei care sunt cunoscuți că au practicat meserii rentabile sau cei care se îndeletnicesc cu unele activități de comercializare a băuturilor alcoolice.

b) Femeitatea – femeia face parte din categoriile de victime cu cel mai mare grad de vulnerabilitate victimală, alături de copii și bătrâni. Spre deosebire de victimele de sex masculin care, datorită instinctului de conservare, încearcă să evite, să combată sau să anihileze efectele agresiunii practicând la rândul lor o agresiune, victimele de sex feminin, în general, sunt stăpânite de sentimentul fricii, rezultată din amenințările și agresiunea suferită care determină, de regula, acceptarea efectului victimal. La acestea se adaugă și alte trăsături favorizante ale actului de agresiune: sensibilitate, finețe, emoțivitate, forță fizică limitată [12].

Riscurile victimale ale femeii în general sunt diverse și generează, de regulă, infracțiunea de viol, tâlhărie sau concursul acestora. Erorile de comportament care generează astfel de fapte sunt diverse: acceptarea cu ușurință a unor relații de prietenie întâmplătoare, neglijență în stabilirea itinerariului de deplasare către un anumit loc alegând parcurgerea unor locuri izolate, acceptarea de a efectua vizite la persoane nu prea cunoscute, atitudini provocatoare, ținută vestimentară provocatoare, toate acestea fiind împrejurări favorizatoare comiterii infracțiunilor de viol. De asemenea, manifestarea unor atitudini de neglijență în afișarea bijuteriilor și a altor bunuri de valoare, primirea la domiciliu a unor persoane insuficient cunoscute sau chiar necunoscute sunt elemente de risc victimal care favorizează comiterea unor tâlhării.

c) Boala psihică – Boala psihică este un risc victimal care, deși în statistica oficială nu sunt înregistrate un număr impunător de cazuri în comparație cu copii, bătrânii sau femeile, are totuși o gravitate specifică. Bolnavul psihic are, prin definiție, un comportament illogic. De multe ori acest comportament este agresiv, provocator, bizar, stârnește o reacție-răspuns victimizatoare.

În multe situații bolnavii psihici aflați în apropierea localurilor publice au provocat trecătorii sau consumatorii din acele localuri prin gesturi provocatoare ori indecente, suferind loviri sau vătămări corporale. O situație specială o reprezintă femeile tinere cu afecțiuni psihice care sunt victime al unor infracțiuni de viol. Acestea, datorită discernământului diminuat (alte-

rat) sunt acostate în diverse locuri (stații de troleibuz, cofetării) și conduse la locuința agresorului, care întreține raporturi sexuale singur sau, eventual, cu alți complici.

Riscul victimal în cazul persoanelor bolnave psihic îl constituie lipsa posibilităților de apărare adecvată sau chiar de raportare ulterioară a propriei victimizări. În asemenea cazuri, o parte din responsabilitate – deci o parte a riscului victimal – revine acelei persoane care, prin gradul de rudenie sau în virtutea unor atribuțiuni de serviciu își neglijează datoria ori și-o îndeplinesc în mod necorespunzător, expunând la victimizare nevolnicii față de care au răspunderi morale și legale [1, p. 71].

2. Factorii sociali. Potrivit opiniilor unor autori din domeniul criminologiei, factorul biologic îl consideră cel mai importantă componentă a riscului victimal, însă nu este cazul de neglijat factorii de ordin social care au o anumită implicare în determinarea unui comportament considerat victimizator.

Din rândul factorilor de risc victimal de origine socială, se are în vedere izolarea și minoritatea etnică. Astfel, în urma studierii datelor statistice oficiale oferite de către Serviciul Tehnologiei Informațională al Ministerului Afacerilor Interne, pentru anul 2021, s-a constatat că o persoană străină de mediul geografic sau comunitar în care se stabilește la un moment dat, care nu reușește să se integreze rapid în viața comunității respective, în special în mediul rural, este predispusă a fi victima unor infracțiuni cu violență (tâlhărie, viol) dar și a unor agresioni de ordin psihic [4].

3. Factorii educaționali. Riscul victimal plasat pe poziția unui viciu de comportament poate fi abordat și ca o componentă a unor factori educaționali, care are un rol important în formarea personalității individului.

Educația este concepută ca o investiție în om, compusă din mai multe elemente, organizate în sistem, aflate în strânse relații, și care fac ca o modificare produsă în unul dintre ele să se resimtă și în celelalte, astfel încât, fiecare element al acțiunii educative poate fi cauza și efectul altuia. Ea reprezintă o preocupare a întregii societăți prin valorificarea optimă a resurselor sale materiale și umane. La realizarea educației contribuie familia, mediul social, școala, biserica, instituțiile culturale, mass-media și structurile asociative [5].

În altă ordine de idei, cunoașterea factorilor de risc victimal rămâne mereu o problemă deschisă care necesită noi studii și cercetări. Orice element nou identificat ce oferă înțelegerea deplină a comportamentului purtător de risc victimal determină structurile polițieneste adaptarea unor noi măsuri de prevenire și combatere a infracțiunilor cu caracter violent.

În fond, scopul principal al cercetării a este de a sublinia că victima este un element obiectiv în drama judiciară și ea este determinată ca atare de un comportament propriu neadecvat, deci imputabil ei, care se numește risc victimal.

Este cert faptul că, curmarea riscului victimal se constituie una din laturile importante a acțiunilor preventive pe care trebuie să o întreprindă organele și instituțiile specializate ale statului de drept (Poliția). Practic, această acțiune se referă la corijarea comportamentului victimal prin măsuri cu caracter educativ. Se observă că, spre deosebire de combaterea infracțiunilor cu violență, prin măsuri care vizează „reprimarea” infractorului, deci care sunt preponderent coercitive, represive, combaterea devianții comportamentale a victimei potențiale implică acțiuni educative, recomandări care nu se bazează pe forță [1, p. 74].

Aceste acțiuni au în vedere următoarele măsuri: educația juridică a cetățenilor, pregătirea antiinfracțională, prezența forței publice în teren și combaterea stărilor conflictuale.

Educația juridică a cetățenilor cuprinde o gamă largă de activități, realizate la diverse nivele ale structurilor statului și care se bazează pe două laturi principale: propaganda normelor juridice penale și contravenționale de interes cetățenesc major și acordarea consultațiilor populației asupra problemelor de protecție împotriva atentatelor criminale, elaborarea recomandărilor cu privire la comportamentul optimal în situații extreme, informarea cetățenilor despre „situațiile – capcane” victimogene, pentru ca aceștia, în măsura posibilităților, să le evite.

Potrivit autorilor Bandurca și Davidenco, rolul poliției în cadrul activității de educare juridică a cetățenilor constă în îmbinarea măsurilor cu caracter explicativ și a celor de drept administrativ și juridico-penale de influență asupra delictvenților. Asemenea activitate este realizată, practic, de toate subdiviziunile organelor afacerilor interne, îndeosebi de inspectorii de sector și angajații din cadrul serviciilor operative [13, p. 201].

Totodată, în cadrul acestor activități, reprezentanții poliției informează cetățenii cu privire la unele tendințe ale criminalității (forme, gravitate, împrejurări concrete etc.) cu unele situații care trebuie omise în vederea realizării activității de prevenirii victimizării.

Astfel, dacă într-o anumită zonă se atestă un număr mare de infracțiuni cu violență, o intensificare a activităților de explicare a conținutului și sensului unor legi sau a codului penal ar fi benefică. Este important ca ascul-tătorul, telespectatorul sau cititorul să fie convins că legea este, în primul rând, un instrument care îl protejează și, deci, este în interesul fiecăruia ca aceasta să fie respectată de toți cetățenii [1, p. 75].

Această activitate poate fi realizată de către angajații poliției prin mijloace mass-media, afișe, agende, foi informative ce ar conține sfaturi cu privire la evitarea situațiilor de a deveni victimă a unei infracțiuni, de exemplu, răspândirea în unități de transport public a afișelor cu sfaturi de anticipare a situațiilor victimogene, adresate pasagerilor, dar pentru cetățenii care au

sosit într-un oraș necunoscut pot fi expuse recomandări de acest gen în hoteluri, gări, aeroport etc. În acest scop, pot fi eficiente campaniile publicitare, organizate de angajații poliției în colaborare cu organizațiile nonguvernamentale. Astfel, deosebit de rezultativă a fost compania publicitară „Supraveghere de Vecinătate”, este o acțiune comună în care se implică actorii comunitari: vecinii, Poliția și administrația publică locală, iar statele care au deja acest proiect și de la care am luat această practică, sunt: Estonia, Suedia și SUA [11].

O altă măsură eficientă de înlăturare a factorilor victimogeni și reducere a riscului victimal este pregătirea antiinfracțională a populației, ce se poate realiza concomitent cu precedentă și constă în realizarea unei „instruiri” a populației de așa manieră încât aceasta să evite acele situații sau stări de fapt care pot genera victimizarea. De obicei, aici ne referim la persoanele tinere, cu o experiență de viață în formare.

Conținutul activității de pregătire antiinfracțională este determinat de unele caracteristici ale analizei infracționale și de trăsăturile personalității indivizilor care sunt vizați. Astfel, este benefică realizarea a astfel de activități în cadrul căminelor de studenți unde locuiesc în general tineri din localități diferite, cu nivel de pregătire școlară și generală diferit, cu concepții despre viață, justiție, ordine socială etc. neuniforme. Pe parcursul activității de pregătire antiinfracțională, trebuie să determine diminuarea consumului de alcool, renunțarea folosirii armelor albe, a sprayurilor paralizante; de asemenea se urmărește „instruirea” tinerilor să evite scandalurile cu ocazia balurilor, în discotecă, în general, să evite comportamentele agresive [2, p. 107].

Pregătirea antiinfracțională în școli, licee, în căminele de fete, poate fi realizată prin atenționarea acestora să se comporte cu prudență în acceptarea unor legături ocazionale pentru a evita astfel să fie tâlhărite, violate sau chiar omorâte.

De asemenea, pot apărea situații la un moment dat când persoane fizice de bună credință, manifestă totuși o maximă imprudență, demonstrându-și involuntar, în public conținutul genții personale sau portmoneului în timp ce achită călătoria, fapt ce determină persoanele predispuse de comiterea furturilor din buzunare să fie mai motivate și încredute în acțiunilor lor infracționale.

Dacă prin intermediul educației juridice, pregătirea antiinfracțională a populației și prezența angajaților poliției în locuri criminogene ce contribuie la contracararea comportamentului infracțional al unor persoane în general, însă identificarea și înlăturarea stărilor de conflict poate fi realizată față de un grup sau o persoană concretă pentru prevenirea unui tip de infracțiune ce se află în derulare [9, p. 205].

În practica subdiviziunilor polițienești s-a constatat că un număr mare

de infracțiuni cu violență se comit în urma acutizării, la un moment dat, a unor stări conflictuale, de care, cu certitudine, și victima se face vinovată.

O problemă importantă de care se confruntă organele de drept reprezintă identificarea la momentul oportun a acestor stări conflictuale, deoarece nu întotdeauna astfel de stări sunt reclamate organelor de poliție (mai ales în mediul rural). În cele mai dese cazuri angajații poliției iau cunoștință de existența acestui conflict abia când se consumă infracțiunea de violență. Considerăm cu convingere că, dacă s-ar realiza identificarea acestor stări conflictuale la momentul potrivit și realizarea de către angajații poliției a măsurilor necesare pentru înlăturarea lor, cu siguranță ar putea fi prevenite multe infracțiuni de omor sau alte infracțiuni de mare violență.

Modalitățile de identificare a acestor stări conflictuale sunt multiple:

- rezultatele analizei situației tactico-operative pe teritoriul deservit;
- informațiile primite de la vecini rude apropiate victimelor sau agresorului;
- materialele dosarelor penale concrete;
- apelurile persoanelor cu funcții de răspundere ale diferitor instituții medicale (de la medicină legală unde sunt înregistrate diverse agresiuni sau secțiile de urgență unde se adresate persoanele care au nevoie de îngrijiri medical) etc.;
- petițiile cetățenilor la alte instituții de stat;
- datele primite în procesul efectuării măsurilor speciale de investigații etc.

Totodată, activitatea practică a Poliției în domeniul prevenirii victimologice necesită organizarea și asigurarea informațională la nivel înalt, determinarea unui șir de probleme:

1. Instruirea polițiștilor în domeniul prevenirii victimologice. Această sarcină poate fi realizată prin instruirea inițială cât și continuă a polițiștilor în cadrul instituțiilor de învățământ din sistemul Ministerului Afacerilor Interne.

2. Selectarea profesională pentru angajare în serviciu în cadrul Poliției. Este important a se ține cont de calitățile psihologice ale candidaților, capacitatea acestora de a se orienta corect în situații periculoasă, exercitându-se obligațiunile de serviciu, fiindcă un colaborator de poliție dezechilibrat, distrat sau neatent, deseori poate să devină o victimă potențială a infractorului [7, p. 345].

3. Organizarea la nivel teritorial a unei evidențe profilactice a persoanelor care au fost victimele infracțiunii. Dorim să precizăm că sistemul evidenței profilactice a persoanelor, care funcționează în prezent și reprezintă o bună sursă de informare privind formarea trăsăturilor personalității victimelor la un anumit gen de infracțiune concret.

Această activitate oferă angajaților Poliției oportunitatea stabilirii cu ușurință victimele potențiale și realizarea asupra lor a măsurilor de prevenire victimologice în acest sens.

4. Dezvoltarea statisticii victimologice la nivel național, care, practic, lipsește actualmente în organele afacerilor interne ale Republicii Moldova. Indicatorii statistici cu privire la persoana vătămată, care conțin în fișa de evidență primară, sunt insuficienți pentru a organiza prevenirea victimologică.

Totodată, propunem să se elaboreze unor acte informaționale speciale pentru cele mai victimogene obiecte și sectoare teritoriale [6, p. 139].

5. Organizarea și realizarea sistematică a interacțiunii tuturor subdiviziunilor organelor afacerilor interne, precum și conlucrarea acestora cu alte organe de stat și organizații neguvernamentale în domeniul prevenirii victimologice. Aceasta va permite, mai întâi de toate, utilizarea, pe lângă posibilități publice, a măsurilor speciale de investigații atât în scop informațional, cât și în calitate de instrument de influență asupra indivizilor supuși prevenirii.

În **concluzie**, putem afirma că, procesul de diminuare sau eliminarea factorilor determinanți ai riscului victimal include următoarele elemente:

1. Utilizarea maximă posibilă a capacității de apărare a victimelor potențiale. Acest fapt poate fi realizat în urma organizării de către angajații poliției activității de instruire și dezvoltarea unor calități de atenție maximă, prudență, hotărâre etc.

2. Instruirea și educarea juridică a populației în scopul școlirii persoanelor referitor la legitima apărare, să nu se înfricoșeze de a opune rezistență, precum și comunicarea neîntârziat subdiviziunilor polițienești despre infracțiunile săvârșite sau în curs de pregătire. Totodată, în cadrul acestui element este important de inclus și activități de instruire prin utilizarea surselor informative sub forme de pliante, suporturi metodice, broșuri sau utilizarea pe scară largă a posturilor TV, rețelelor de socializare, etc.

3. Încurajarea procurării și deținerii mijloacelor de siguranță permise pentru a opune rezistență persoanele supuse atacului (sprayuri lacrimogene, arme de foc, dispozitivului electric etc.) sau utilizării mijloacelor tehnice de siguranță (sisteme de alarmare, camere video etc.).

4. Reorientarea activităților realizate de către ofițerii de investigații spre victima infracțiunii, atât din punctul de vedere al informației oferite de aceasta, cât și din punctul de vedere al realizării măsurilor cu caracter profi-lactic. Astfel de activități reorientate de la victimă spre infractor vor permite, în cazul unui șir de infracțiuni, depistarea mai eficientă a faptelor ce urmează a fi săvârșite, prevenirea acestora și asigurarea securității persoanelor supuse riscului [14, p. 131-157].

Referințe bibliografice

1. Barbu Nicu Damian, *Investigații criminale*, Craiova, Ed. SITECH, 2015.
2. Cicala Al., *Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor*. Ed.: Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, Chișinău 2021.
3. Cicala Al., Rolul poliției în activitatea de prevenire a infracțiunilor de pun-gășie. În: *Materialele conferinței științifice cu participare internațională „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”*, Chișinău, 9 decembrie 2021.
4. Datele statistice a MAI al RM <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice> (vizitat la data 25.11.2022).
5. Factorii educației: <https://pascuadriana92.wordpress.com/2013/05/08/factorii-educatiei-in-faurirea-omului-este-important-mai-intai/> (vizitat la 25.11.2022).
6. Gladchi Gh., *Determinatele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență*. Chișinău, Centrul de drept, 2000.
7. Gladchi Gh., *Victimologie*. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, Chișinău 2019.
8. Larii Iu. *Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor*. În: *Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană”*, din 5 octombrie 2007. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008.
9. Larii Iu., *Criminologie*, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI.
10. Larii Iu., Pohilă O., *Măsuri de prevenire victimologică a infracțiunilor de exploatare sexuală a femeilor și copiilor*. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Științe juridice// Legal Sciences*, nr. 12/ 2020.
11. Un nou sector de „Supraveghere de Vecinătate”: <https://mai.gov.md/ro/news/un-nou-sector-de-supraveghere-de-vecinatate-comuna-geamana> (vizitat 30.11.2022).
12. *Victimologie și psihologia victimei*: <https://old.criminology.md/suport/sup30.pdf> (vizitat 21.11.2022).
13. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. *Преступность в Украине: причины и противодействие* Харьков Основа, 2003.
14. Франк Л.В. *Об изучении личности и поведения потерпевшего (нужна ли советская виктимология?)*. În: *Вопросы уголовного права, уголовного процесса и криминологии*. Душанбе, 1966.

CZU: 343.125

DIMENSIUNEA JURIDICĂ ÎNTRE REȚINEREA CONTRAVENȚIONALĂ ȘI REȚINEREA PROCESUAL-PENALĂ

Albert ANTOCI,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-6304-2046

Aliona FRUNZĂ

procuror în Procuratura raionului Rîșcani
ORCID: 0000-0004-2088-7289

Rezumat

În prezentul demers științific se propune abordarea științifică al institutului reținerii reglementat de legea națională contravențională și procesual-penală, prin identificarea particularităților și noțiunii reținerii contravenționale și procesual-penale, aprecierea momentului din care persoana se consideră a fi reținută, ce reprezintă în sine această măsură, de către cine și în ce condiții poate fi aplicată, precum și analiza succintă a cadrului legal și jurisprudenței CtEDO cu privire la specificul aplicării măsurii date în cazul unui proces contravențional și în cazul unui proces penal.

Cuvinte cheie: reținere, proces penal, proces contravențional, măsură de constrângere, drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei.

Summary

In the present scientific approach, the scientific approach to the institution of detention regulated by the national contraventional and criminal procedural law is proposed, by identifying the particularities and the concept of contraventional and criminal procedural detention, the assessment of the moment from which the person is considered to be detained, which in itself represents this measure, of to whom and under what conditions it can be applied, as well as the brief analysis of the legal framework and ECtHR jurisprudence regarding the specifics of the application of the given measure in the case of a contravention process and in the case of a criminal process.

Keywords: detention, criminal process, contraventional process, coercive measure, fundamental rights and freedoms of the person.

Introducere. Asigurarea respectării drepturilor omului constituie un imperativ al societăților care tind spre bunăstare, pace și consolidarea statului de drept. Republica Moldova și-a manifestat interesul pentru valorile fundamentale care vizează drepturile omului atunci când a ratificat majo-

ritatea tratatelor internaționale în domeniu. Alinierea legislației naționale la standardele internaționale constituie o direcție primordială îndreptată spre atingerea scopurilor trasate în procesul de ratificare al tratatelor internaționale. Atingerea acestor obiective, este posibilă în cazul existenței nu numai al studiilor și demersurile științifice îndreptate spre analiza măsurii de constrângere – reținerea, dar și prezența unei practici judiciare corecte și corespunzătoare tratatelor internaționale în domeniu.

Materiale utilizate și metode aplicate. La elaborarea prezentului articol a fost studiat și utilizat cadrul normative național cât și doctrina internațională ce studiază instituția aplicării reținerii în cadrul procesului penal sau contravențional. Au fost folosite metodele: logică, comparativă, a analizei și sintezei, sistemică.

Discuții și conținut de bază. Opiniile autorilor I. Neagu, N. Volonciu, Th. Mrejeru, M. Apetrei, C. S. Parsaschiv, L. Nae, Gh. Nistoreanu, A.L. Lorincz, A. Boroii, N. Jidovu, I. Măgureanu, Ș. G. Ungureanu, etc. cu privire la natura măsurilor preventive de constrângere sunt în general uniforme, specificându-se că prin măsură preventivă de constrângere înțelegem acea categorie a măsurilor procesuale prevăzute de lege, prin luarea cărora organele judiciare urmăresc privarea de libertate sau restrângerea libertății de mișcare a persoanei aduse în fața justiției penale, în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal ori de a împiedica sustragerea acestuia de la urmărirea penală, judecare sau executarea pedepsei penale.

În ceea ce privește determinarea naturii juridice a reținerii putem spune făcând trimitere la aceiași autori, specificăm că prin reținere ar trebui să înțelegem o măsură de constrângere care atentează la libertatea persoanei în cel mai lejer mod – datorită duratei sale.

C.S. Paraschiv propune să delimităm reținerea ca măsură procesuală de constrângere de unele entități similare cum ar fi: prinderea sau capturarea infractorului, reținerea efectuată de poliție în scopul verificării identității, de interdicția de a se îndepărta din sală până la terminarea cercetării judecătorești, dispusă de instanță asupra participanților la proces [1 p.81].

Savanții Tutor Osoianu și Victor Orîndaș identifică prin reținere procesual penală “...privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 ore, în locurile și în condițiile stabilite de lege” [2 p.189].

Reținerea mai este definită și ca fiind o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul unei cauze penale și care se manifestă prin izolarea provizorie de societate a persoanei bănuite sau învinuite de săvârșirea unei infracțiuni, iar în unele cazuri — deja condamnate, cu deținerea ei în instituții specializate pe un termen strict determinat de lege [3 p.59].

Reținerea bănuitului are un caracter preventiv și urgent, și de aceea

nu necesită intervenția procurorului sau autorizația din partea judecătorului de instrucție. Scopurile reținerii sunt derivate de temeiurile aplicării măsurilor preventive. Reținerea se aplică doar în situațiile în care sunt temeiuri suficiente de a presupune că bănuitul se va sustrage de la urmărirea penală, de la judecată sau că își va continua activitatea criminală, va influența martorii sau alți participanți la procesul penal, va distruge sau falsifica probele, va împiedica stabilirea adevărului în procesul penal sau se va sustrage de la executarea sentinței. De asemenea, la scopurile reținerii mai sunt atribuite și așa momente precum necesitatea de a stabili datele de persoană ale bănuितului (identitatea) și de a exclude încercările acestuia de a se ascunde [4 p.48].

Reținerea bănuितului se prezintă a fi o instituție procesual-penală complexă, constituită din acțiuni procesual penale și de altă natură. Reținerea include o totalitate de acțiuni procesual penale și administrative, precum și a altor acțiuni de o natură juridică schimbătoare [5 p.125].

Reținerea procesual penală este măsura luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore (art. 6 p. 40 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, în continuare CPP). Reținerea reprezintă o privare de libertate a unei persoane, pe o perioadă scurtă de timp dar nu mai mult de 72 de ore (art.165 alin.(1) CPP), care se aplică până la luarea deciziei cu privire la aplicarea măsurii preventive sau a deciziei cu privire la aplicarea unei sancțiuni sau a altor măsuri prevăzute de legea procesual penală sau contravențională (de ex. expulzarea străinilor). Se consideră privare de libertate orice situație în care o persoană nu poate să se deplaseze liber fie din cauză că i-a fost aplicată forța în acest sens (de ex. închiderea într-o celulă etc.), fie datorită unei obligații legale de a se supune unor indicații făcute de un agent al legii (de ex. ordonarea de către un polițist de a nu părăsi un loc sau de a merge într-un loc anume) [6 p.5].

Disponerea reținerii procesual penale al persoanei nu este de largă competență și poate avea loc doar în baza:

a) procesului-verbal, în cazul apariției nemijlocite a motivelor verosimile de a bănui că persoana a săvârșit infracțiunea. Procesul-verbal se întocmește de către organul de urmărire penală.

b) ordonanței organului de urmărire penală;

c) hotărârii instanței de judecată cu privire la reținerea persoanei condamnate până la soluționarea chestiunii privind anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen ori, după caz, cu privire la reținerea persoanei pentru săvârșirea infracțiunii de audiență.

Existența unui scop de a aduce persoana în fața instanței trebuie avută în vedere independent de ipoteza realizării sale. Standardul prevăzut de litera (c) a articolului 5 § 1 nu presupune acumularea probelor suficiente

pentru a aduce acuzații, fie în momentul reținerii, fie în timpul aflării în stare de arest [7].

Așadar, subiecții oficiali ai procesului penal care sunt împuterniciți să dispună reținerea persoanei sunt: organul de urmărire penală și instanța de judecată. Este oportună indicarea exhaustivă a acestor subiecți, deoarece orice restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale al persoanei trebuie să fie absolut legală și întemeiată, fiind reduse la minimum abuzurile posibile [1 p.82].

Respectiv pentru aplicarea reținerii procesual penale trebuie să fie întrunite cerințele minime pentru rezonabilitatea bănuielilor care să justifice reținerea unei persoane, ținând seama de contextul general al unui caz particular, de statutul reclamantului, de consecutivitatea evenimentelor, de conștientizarea autorităților și de modul în care a fost efectuată urmărirea penală [8].

Analiza științifică al literaturii juridice dedicate reținerii contravenționale a arătat că juriștii cercetători în lucrările sale destul de des abordează tematica reținerii contravenționale. Astfel, remarcăm lucrările autorilor naționali precum V. Guțuleac, S. Furdui, care s-au expus asupra instituției reținerii contravenționale.

Prof. V. Guțuleac apreciază reținerea drept o limitare forțată, pe termen scurt, a cetățeanului în drepturile sale, limitarea în libertatea de acțiune și deplasare a persoanei ce a săvârșit o contravenție, în scopul asigurării ordinii publice și a securității publice [9 p.16].

Alin. (1) art.433 Cod Contravențional [10] (în continuare CC), identifică prin reținere: „*limitarea de scurtă durată a libertății persoanei fizice*” și se aplică în cazul:

a) contravențiilor flagrante pentru care prezentul cod prevede sancțiunea arestului contravențional;

b) imposibilității identificării persoanei în a cărei privință este pornit proces contravențional dacă au fost epuizate toate măsurile de identificare;

c) executării hotărârii instanței de judecată privind expulzarea persoanei;

d) încălcării regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat.

În cazul procesului contravențional, alin. (2) art. 433 CC oferă lista exhaustivă al acelor subiecți participanți la procesul contravențional ce au competența aplicării reținerii contravenționale și anume:

a) poliția;

b) Poliția de Frontieră, în cauzele de încălcare a regimului frontierei de stat, a regimului zonei de frontieră sau a regimului punctelor de trecere a frontierei de stat;

c) Serviciul vamal, în cazul contravențiilor ce țin de competența lui;

d) Biroul migrație și azil al Ministerului Afacerilor Interne, în cazul contravențiilor ce țin de competența sa.

Astfel, legiuitorul în norma citată din Codul de Procedură Penală și Codul Contravențional, a prezentat scopul și temeiurile în baza cărora reprezentantul autorităților sus citate posedă competența aplicării măsurii date de constrângere.

Deci sub acest aspect, aplicarea reținerii are rolul de a asigura buna desfășurare a procesului (penal sau contravențional). Din aceste explicații date instituției reținerii, putem contura câteva particularități ce țin de esența acesteia: - este o măsură procesuală de constrângere (nefiind o măsură de răspundere contravențională ; - constă în privarea de libertate a persoanei; - durata privării este una determinată, de regulă, foarte scurtă; - scopul aplicării rezidă în asigurarea ordinii și securității publice, dar și a bunei desfășurări a procesului (penal sau contravențional) [11 p.72].

Alin. (2) art. 25 Constituție, prevede că: *„Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege”*, alin (5) al aceluiași articol statuează:

„Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu”.

Chiar dacă legislația Uniunii Europene nu conține norme de drept contravențional [12], Curtea Europeană a menționat că procedurile contravenționale trebuie asimilate procedurilor penale, în sensul autonom al termenului „penal” din Convenție, din care considerent procesul contravențional se asimilează la procesul penal.

În doctrina dreptului procesual penal este întâlnită opinia conform căreia „... prinderea (imobilizarea) și aducerea, transportarea persoanei bănuite în comiterea infracțiunii, dacă acestea nu sunt realizate în baza unei ordonanțe motivate privind reținerea, nu constituie parte componentă a reținerii procesual-penale și au în acest caz un caracter administrativ”.

Această opinie stârnește anumite dezacorduri. În doctrina dreptului este elaborată și fundamentată noțiunea de *„reținere de facto”*, care include în sine atât momentele de prindere, imobilizare a persoanei, cât și cele de aducere, transportare a acesteia. Reținerea faptică poate fi parte componentă a reținerii procesual penale. Însă nu în toate cazurile reținerea faptică duce la pornirea urmăririi penale, însă întotdeauna are ca efect perfectarea, întocmirea procesului verbal de reținere.

Termenul reținerii procesual-penale și contravenționale este unic și continuu. Curgerea acestui termen nu este întreruptă prin întocmirea procesului verbal de reținere sau prin pornirea procesului penal. Stabilirea ex-

presă în lege a momentului reținerii faptice a persoanei are o importanță deosebită pentru asigurarea drepturilor celui reținut. Nemijlocit, termenul reținerii faptice urmează a fi stabilit în baza raportului sau a explicației persoanei care a prins persoana și în baza explicațiilor nemijlocite ale celui bănuțit. Este totalmente incorectă opinia conform căreia momentul reținerii faptice al persoanei este considerat cel al aducerii acesteia în fața organului de urmărire penală, cu excepția cazurilor de reținere a persoanei nemijlocit în baza ordonanței organului de urmărire penală [13 p.126].

Reținerea de jure, are loc nemijlocit în momentul când este întocmit procesul verbal cu privire la reținere, cu respectarea tuturor condițiilor prevăzute de legea procesual penală. Este destul de important de a indica în cazul întocmirii procesului verbal cu privire la reținere al bănuțitului ora reținerii de facto și ora reținerii de jure. Va fi considerată încălcare refuzul de a consemna în procesul verbal ora reținerii de facto a persoanei, în cadrul unui proces penal inițiat. Discutabil este doar situația când persoana stopată acceptă benevol să urmeze la sediul organului constatator, caz când nu poate fi considerat reținere de facto, din motivul că ea benevol a acceptat, cu toate că organul constatator urmează să-i comunice obligatoriu motivul pentru care persoana trebuie să-l urmeze, oricum considerăm că chiar și în acest caz va fi necesar de indicat ora reținerii de facto.

Reținerea aplicată în cadrul procesului contravențional diferă de reținerea aplicată în cadrul procesului penal. Acest fapt este motivat de încălcarea pentru care persoana este reținută, cât și de faptul că în unele cazuri reținerea persoanei poate fi aplicată și în afara procesului contravențional. Adică stoparea elementară de către angajatul poliției al persoanei ce conduce mijlocul de transport deja constituie o acțiune de limitare al posibilității de circulație al persoanei, respectiv el deja se consideră a fi reținut.

În acest caz evident nu este inițiat nici un proces contravențional, iar angajatul poliției nu întocmește nici un proces verbal cu privire la reținere, cu toate că el a stopat mijlocul de transport pentru a documenta contravenția constatată de către acesta. Art. 434 Cod Contravențional în alin. (1) prevede: *"La reținerea persoanei se încheie în cel mult 3 ore un proces-verbal cu privire la reținere, în care se consemnează data și locul încheierii, funcția, numele și prenumele persoanei care a încheiat procesul-verbal, date referitoare la persoana reținută, data, ora, locul și motivul reținerii"*.

Norma citată nu impune expres întocmirea procesului verbal cu privire la reținere în cazul când persoana este reținută, dar este eliberată până la expirarea termenului de trei ore. Faptul dat nu înseamnă că persoana nu se consideră reținută, ci doar că în acest caz în privința acesteia nu se întocmește nici un proces verbal cu privire la reținere. Deja la expirarea termenului de trei ore angajatul poliției este obligat sau să elibereze persoana sau să

întocmească proces verbal de reținere, conform regulilor stabilite de Codul Contravențional.

De precizat faptul că reținerea eronată a persoanei în baza unor temeuri nevalabile, chiar și pentru o scurtă durată, scoate la iveală o încălcare a articolului 5 al Convenției dacă rezultă din deficiențele administrative de transmitere a actelor între diferite organe ale statului [14].

Atât în cazul aplicării reținerii contravenționale și procesual penale, articolul 5 § 2 al Convenției conține o garanție fundamentală al faptului că orice persoană trebuie să cunoască motivele reținerii sale, aceasta fiind o parte integrantă a întregii scheme de protecție oferită de articolul 5 [15].

Odată ce o persoană a fost informată despre motivele reținerii sau detenției sale, ea poate, dacă consideră oportun, să conteste legalitatea detenției în fața unei instanțe, după cum prevede articolul 5 § 4 [16].

Oricine are dreptul să introducă un recurs în vederea verificării prompte a legalității detenției sale și acest drept nu poate fi efectiv realizat fără o informare neîntârziată și adecvată despre motivele privării de libertate [17].

Motivele reținerii pot fi aduse la cunoștință sau pot să devină evidente din conținutul interogatoriilor sau al întrebărilor ulterioare acestei măsuri [14, 15].

Persoana nu poate pretinde că nu a înțeles motivele reținerii sale dacă a fost reținută imediat după comiterea unei infracțiuni intenționate (*Dikme c. Turciei*, § 54) sau dacă detaliile faptelor imputate îi erau cunoscute din conținutul deciziilor de arestare și a cererilor de extrădare formulate anterior (*Öcalan c. Turciei* (dec.)).

Persoanele reținute indiferent dacă aceasta are loc în cadrul procesului penal sau contravențional, urmează să fie informate, într-un limbaj simplu și accesibil, despre motivele de drept și de fapt ale privării lor de libertate, astfel încât ele să poată contesta legalitatea reținerii în instanță conform articolului 5 § 4 [18]. Cu toate acestea, articolul 5 § 2 nu impune ca această informație să conțină o listă completă a acuzațiilor aduse împotriva persoanei reținute [19].

Ulterior persoana reținută în cazul când organul constatator decide să aplice o măsură preventivă privativă de libertate, acesta este obligat până la expirarea termenului de reținere să prezinte persoana în fața instanței de judecată, care va decide asupra admiterii sau refuzului în aplicarea unei măsuri preventive privative de libertate.

Concluzii. Evident că studiul realizat este destul de laconic și nu conține toate particularitățile specifice instituției reținerii. Dacă în cazul reținerii procesual penale există un număr suficient de studii doctrinare și există o practică judiciară formată, nu putem vorbi același lucru și despre reținerea

contravențională.

Chiar dacă prin sine contravenția prezintă fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, săvârșită cu vinovăție, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, acest fapt nu trebuie să influențeze asupra legalității și corectitudinii acțiunilor realizate în cadrul procesului contravențional.

După cum am menționat în textul articolului dat, jurisprudența CtEDO asimilează procesul contravențional cu procesul penal, condiție care impune ca organul abilitat cu examinarea contravenției, inclusiv și cu aplicarea reținerii, să respecte și să aplice normele legii contravenționale uniforme celei procesual-penale, fapt care nu lasă loc de omisiuni și neglijări în procesul aplicării reținerii contravenționale.

Integrarea Republicii Moldova în structurile europene, ca și obținerea statutului de candidat de aderare la UE, nu trebuie să lase fără atenția cuvenită asigurarea respectării drepturilor omului în cazul aplicării reținerii ca măsură de constrângere cu caracter contravențional sau caracter penal. Din aceste considerente susținem tendința perfecționării nu numai a cadrului normativ și legislativ, dar și ridicarea nivelului profesional al subiecților abilitați cu dreptul de aplicare a acestei măsuri de constrângere.

Referințe bibliografice

1. Cuciurcă Angela, Cuciurcă Rodica. Aplicarea măsurilor de constrângere sub forma reținerii, respectând drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei. În: *Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*. Nr. 1/2012.
2. Osoianu Tudor, Orîndaș Victor. *Procedura penală*. Chișinău: Editura Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI. 2005.
3. Zubco Valeriu, Avram Mihail, Gheorghită Mihail ș.a. *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*. Chișinău: Editura ARC. 2006.
4. Терегулова А.А. *Правовое положение подозреваемого в уголовном процессе России. Диссертация кандидата юридических наук*. Челябинск, 2008.
5. Rusu Vitalie, Sorbala Mihail. Unele considerente privind reținerea bănuțului în procesul penal. <https://ulim.md/sju/wp-content/uploads/SJU-1-2-2015-Vitalie-RUSU-Mihail-SORBALA.-Unele-considerente-privind-re%C5%A3inerea-b%C4%83nuitului-%C3%AE-n-procesul.pdf>.
6. Cercetare cu privire la instituția reținerii în Republica Moldova. Grupul Analitic pentru Justiția Penală Fundația Soros-Moldova. Chișinău: Editura Cartier, 2011.
7. Codul contravențional al Republicii Moldova, COD Nr. 218 din 24-10-

- 2008 Publicat : 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100.
8. Cauza Petkov și Profirov c. Bulgariei, § 52; Erdagöz c. Turciei, § 51 <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-4802346-5851441&filename=003-4802346-5851441.pdf>.
  9. Ibrahimov și Mammadov c. Azerbaidjanului, § 113-131 [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-200819%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-200819%22]).
  10. <https://www.scribd.com/document/132783755/Drept-Contravențional-Gutuleac>.
  11. Chiper Natalia, Iacub Irina. Reținerea ca măsură de constrângere contravențională și impactul său asupra drepturilor omului. În: Revista metodică-științifică trimestrială „Administrarea Publică”, Nr. 2 (98) / 2018.
  12. cauza *Tsonyo Tsonev v. Bulgaria (nr. 2)*, 14 ianuarie 2010, § 56 <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=ed8a8a52-4047-41cb-84d2-d979daa45d72>
  13. Rusu Vitalie, Sorbala Mihail. Unele considerente privind reținerea bănuțului în procesul penal. <https://ulim.md/sju/wp-content/uploads/SJU-1-2-2015-Vitalie-RUSU-Mihail-SORBALA.-Unele-considerente-privind-re%C5%A3inerea-b%C4%83nuitului-%C3%AEn-procesul.pdf>, p.126, accesat la 19.01.2023.
  14. Kerem Çiftçi c. Turciei, §§ 32-34, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ROM.pdf.
  15. Cauza *Khlaifia și alții c. Italiei [MC]*, § 115 <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Khlaifia-s.a.-impotriva-Italiei.pdf>.
  16. cauza Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, § 40; Čonka c. Belgiei, § 50) <https://legeaz.net/hotarari-cedo/fox-campbell-si-hartley-mc8>.
  17. cauza Van der Leer c. Olandei, § 28; Shamayev și alții c. Georgiei și Rusiei, § 413; Grubnyk c. Ucrainei, §§ 97 și 99 <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/Ghid-art.-5-2014.pdf>.
  18. Cauza Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, § 41; Murray c. Regatului Unit [MC], § 77; Kerr c. Regatului Unit (dec.); Grubnyk c. Ucrainei, § 95 și 98 <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Magee-%C8%99i-al%C8%9Bii-%C3%AEmpotriva-Regatului-Unit.pdf>.
  19. Bordovskiy c. Rusiei, § 56; Nowak c. Ucrainei, § 63; Gasiņš c. Letoniei, § 53 <https://legeaz.net/hotarari-cedo/bordovskiy-contrarussia-cir>.

CZU: 351.74

**RĂSPUNDEREA CONTRAVENȚIONALĂ PENTRU ULTRAGIEREA
FUNCȚIONARULUI PUBLIC CU STATUT SPECIAL AL POLIȚIEI
ÎN TIMPUL COMBATERII CRIMINALITĂȚII RURALE**

Vitalie IONAȘCU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
prodecan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-6976-615X

Alexandru FRUNZĂ,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-9444-6561

Rezumat

În activitatea zilnică, funcționarii publici cu statut special ai MAI sunt implicați în intervenții diverse și complexe pentru care nu există întotdeauna o soluție clară de soluționare, aceștia fiind obligați să intervină ori de câte ori este necesar. În societate s-a format stereotipul că profesia de polițist este una care nu lasă loc de încredere și respect, deseori cetățenii nesubordonându-se cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a acestora, opunând rezistență, jignind onoarea și demnitatea, sau chiar amenințând cu moartea, vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fiind admise situații în care se aplică și violența în privința polițiștilor.

Fapta de ultragiare incriminată în legislația contravențională autohtonă o considerăm drept una depășită în raport cu ultimele modificări din legislație iar sistemul sancționator este prea blând și insuficient pentru a produce careva efecte eficiente în sensul reeducării și corectării persoanelor care au admis astfel de încălcări.

Cuvinte-cheie: ultragiare, polițist, injurie, calomnie, respect, răzburare, obligație, sancțiune, reeducare, corectare, pericol,

Summary

In their daily activity, public officials with special status of the MAI are involved in various and complex interventions for which there is not always a clear solution, they are obliged to intervene whenever necessary. In society, the stereotype was formed that the police profession is one that leaves no trust and respect, often citizens unwillingly not submitting to their disposition or legitimate request, resisting, offending honor and dignity, or even threatening death, injury to bodily integrity or health, being allowed situations in which violence against police officers is also applied.

We consider the act of outrage criminalized in contraventional legislation is outdated in relation to the latest changes in the legislation and the sanctioning system is too mild and insufficient to produce any effective effects in the sense of re-educating and

correcting the people who have admitted such violations.

Key-words: outrage, policeman, insult, slander, respect, revenge, obligation, sanction, re-education, correction, danger.

Introducere. Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor [3, art. 2].

Poliția are un rol important în cadrul unei comunități, deoarece îndeplinește o serie de acțiuni de protecție, ajutor, informare, soluționare a problemelor cetățenilor, descoperire a actelor ilegale și pedepsire a celor vinovați etc. Or, nu se cunoaște o societate cât de puțin organizată unde să nu existe o forță care să asigure membrilor săi securitatea, curmând și prevenind faptele ilegale contra persoanei și proprietății și, pe de altă parte, să asigure supunerea cetățenilor față de legislație.

În activitatea zilnică, funcționarii publici cu statut special ai MAI sunt implicați în intervenții diverse și complexe pentru care nu există întotdeauna o soluție clară de soluționare, aceștia fiind obligați să intervină ori de câte ori este necesar. Totodată, aceștia au și obligația profesională de a interveni „în orice situație în care ia cunoștință de atingerea adusă vreuneia dintre valorile apărute de lege, indiferent de momentul constatării acesteia, capacitatea de a percepe și de a soluționa problemele celor aflați în dificultate ori de a îndruma către alte autorități cazurile care se situează în afara competenței sau atribuțiilor sale” [4, art. 2].

În pofida la toate acestea, în societate s-a format stereotipul că profesia de polițist este una care nu lasă loc de încredere și respect, deseori cetățenii nesubordonându-se cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a acestora, opunând rezistență, jignind onoarea și demnitatea, sau chiar amenințând cu moartea, vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fiind admise situații în care se aplică și violența în privința polițiștilor.

În conformitate cu art. 25 alin. (1) - (3) a Legii nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului „polițistul își exercită atribuțiile, dispune de drepturile și îndeplinește obligațiile, care îi revin potrivit legii, în limitele competenței și conform funcției deținute. Cerințele legale ale polițistului înaintate în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu sunt obligatorii pentru executare de către toate persoanele fizice și juridice. Neîndeplinirea cerințelor legale ale polițistului, precum și alte acțiuni sau inacțiuni ce împiedică exercitarea atribuțiilor sale atrag după sine răspunderea stabilită de legislație” [3, art. 25 alin. (1) - (3)].

Metode și materiale aplicate. În procesul de elaborare a studiului au fost utilizat un șir extins de metode de cercetare, printre care enumerăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda experimentului și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. În continuare ne vom referi la acele fapte care împiedică exercitarea atribuțiilor de serviciu de către polițiști, în special care aduc atingere onoarei și demnității funcționarilor publici cu statut special. Practic în majoritatea cazurilor de intervenție în situațiile de conflict, funcționarii de poliție sunt ultragiați de către delincvenți, ca răspuns la acțiunile întreprinse față de ei. De obicei faptele de ultragiare a polițiștilor sunt însoțite de alte acțiuni ilegale cu caracter violent sau de natură să-i împiedice la realizarea atribuțiilor de serviciu.

În continuare sunt prezentate o serie de exemple relevante, cazuri reale, de fapte ilicite prin care s-a atentat la integritatea, onoarea sau demnitatea funcționarilor de poliție, unul dintre care este cazul din data de 03 august 2017 din satul Baurci, în care doi polițiști ai Inspectoratului Național de Securitate Publică al Inspectoratului General al Poliției au fost agresati. Astfel, agresorii au aplicat violența fizică asupra inspectorilor de patrulare, fapt ce i-a determinat pe polițiști să aplice mijloacele speciale. Din păcate, focurile de armă nu au calmat suspjecții, aceștia au urcat la volanul automobilului de serviciu și intenționat l-au avariat. Ulterior, aceștia au ieșit în afara localității și l-au incendiat.

La data de 6 februarie 2018, doi cetățeni au opus rezistență și agresat o angajată a INSP, la serviciu, cauzându-i dureri fizice. Ulterior, în incinta IP Râșcani, unde au fost conduse persoanele agresive, un inspector, încercând să filmeze acțiunile huliganice ale persoanelor date, a fost lovit de unul din agresori cu piciorul în regiunea pieptului și a mâinii stângi.

La data de 27 martie 2017, în or. Căușeni, o persoană cu scop de răzbunare, având în mână un cuțit de bucătărie, a atacat inspectorul, provocându-i o plagă tăiată la mâna stângă.

La data de 02 mai 2016, în or. Drochia, inspectorul aflat la serviciu, a stopat automobilul de marca Škoda Octavia, pasagerul căruia a efectuat o împușcătură din arma de foc de model Horhe, 9 mm, în direcția polițistului.

La 28 noiembrie 2018, în orașul Taraclia, în timpul urmăririi și stopării forțate a automobilului de marca „Audi 80”, în momentul reținerii, șoferul l-a lovit la mâna pe inspectorul de patrulare, cauzându-i fractura mâinii drepte.

La data de 14 decembrie 2017, doi inspectori de patrulare au încercat să oprească automobilul de model „Škoda Fabia”, șoferul căruia a ignorat cerința legală de a se opri. Automobilul a fost urmărit și s-a oprit în apropiere unei locuințe, din care au ieșit 3 persoane și au început să-i înjure pe funcționarii publici cu statut special, după ce le-au aplicat câteva lovituri cu pumnii

în regiunea capului și cu picioare în automobil de serviciu.

La data de 8 ianuarie 2015, în timpul desfășurării măsurilor preventiv-profilactice „Zero Grade”, în raionul Teleneshti, un inspector de patrulare a somat șoferul unui automobil de a se opri. Conducătorul unității de transport aflat în stare de ebrietate a încetinit fără să oprească automobilul, ignorând cerințele legale ale polițistului. La un moment, șoferul a accelerat viteza de deplasare, astfel acesta i-a prins un deget de la mâna stângă a polițistului în ușa din față a autoturismului. Ca urmare, inspectorul a fost târât din urma autoturismului câțiva metri, fiindu-i pricinuite leziuni corporale care au necesitat îngrijiri medicale.

La data de 13 ianuarie 2015, cinci tineri cu vârstele cuprinse între 26 și 29 de ani, au fost reținuți de către un echipaj al Batalionului Reacționare Operativă din cadrul Direcției de Poliție a mun. Chișinău pentru că manifestau comportament agresiv și neadecvat pe stradă. Polițiștii au fost alertați de câțiva martori care au surprins acțiunile ilegale ale indivizilor. Aceștia, au fost reținuți și escortați la Inspectoratul de sector pentru documentare, unde s-au comportat agresiv cu angajații poliției.

La solicitarea forțelor de ordine, unul dintre ei a prezentat un act de identitate dubios. Polițistul a observat că în buletinul de identitate este fotografia altei persoane, iar datele nu coincid cu declarațiile individului. Astfel că, documentul a fost ridicat în vederea stabilirii faptului, dacă este veridic sau falsificat.

Totodată, a fost întocmit câte un proces verbal în privința lor pentru „ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept și opunerea de rezistență”, fiindu-le aplicate amenzi a câte 500 de lei. De menționat că, lista exemplurilor la acest capitol nu este exhaustivă [5] și dacă vom analiza informațiile din diferite surse cu referire la intervențiile polițiștilor vom constata că practic în majoritatea cazurilor când funcționarii de poliție aplică măsuri de constrângere drept răspuns din partea delincvenților este rezistența însoțită de acte de ultragiere și de nesubordonare cerințelor legale.

Prin urmare, legiuitorul a instituit anumite mecanisme de a atrage la răspundere juridică a delincvenților pentru actele de ultragiere și nesubordonare cerințelor legale, incriminând aceste fapte în legea contravențională la art. 353, alin. (1) „Ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, opunerea de rezistență

(1) Ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, adică jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de asigurare a

siguranței circulației rutiere, de executare a hotărârilor instanței de judecată și a documentelor executorii și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris, se sancționează cu amendă de la 10 la 25 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore” [1, alin. (1)].

Analizând noțiunea de „ultragiere”, într-un sens general, presupune o jignire, o ofensă, o insultă adusă cuiva. DEX-ul definește preponderent, ultragierea în acțiunea de „a insulta pe un reprezentant al autorității aflat în exercițiul funcțiunii sau pentru acte săvârșite în exercițiul funcțiunii” [6].

În sens juridic, ultragierea este definită doar în legea contravențională drept „jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris” [1, alin. (1)].

În legislația românească, ultragierea unui funcționar de poliție este incriminată în legea penală. Astfel, infracțiunea de ultraj presupune „Amenințarea săvârșita nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă, lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală, lovirea sau vătămările cauzatoare de moarte ori omorul săvârșite împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implica exercițiul autorității de stat, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătura cu exercitarea acestor atribuții” [2].

Observăm că legiuitorul român a incriminat la această infracțiune mai multe acțiuni alternative care depășește conținutul noțiunii de „Ultragiere” oferit de DEX, după cum urmează:

- amenințare săvârșita nemijlocit;
- amenințare săvârșita prin mijloace de comunicare directă;
- lovire sau alte violențe;
- vătămări corporale;
- loviri sau vătămări cauzatoare de moarte;
- omor.

Prin urmare, legislația contravențională a Republicii Moldova, conține reglementări de sancționare [1], aparent loială, pentru acțiunile ilegale îndreptate împotriva polițiștilor, care în esență practic nu descurajează persoanele să jignească funcționarii poliției, în consecință, să nu se subordoneze cerințelor legale ale acestora.

Astfel, legea contravențională sancționează faptele de „ultragiere a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, adică jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministe-

rului Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris” cu amendă de la 10 la 25 de unități convenționale (de la 500 de lei la 1250 de lei) sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore.

Considerăm aceste prevederi intempestive în raport cu pericolul social al acestor fapte și în raport cu mărimea sancțiunii a altor fapte contravenționale asemănătoare cum ar fi cele prevăzute de art. 69, alin. (1) sau 70, alin. (1) CC al RM [1].

În cazul contravenției prevăzute la art. 69 alin. (1) CC al RM „Injuria, vorbele sau faptele care înjosesc onoarea și demnitatea persoanei” se aplică o pedeapsă cu amendă de la 9 la 18 unități convenționale (de la 450 de lei la 900 de lei) sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 10 la 20 de ore [1, art. 69, alin. (1)]. În același context, în cazul contravenției de calomnie prevăzute de art. 70, alin. (1) CC al RM „Calomnia, adică răspândirea cu bună știință a unor informații mincinoase ce defăimează o altă persoană, se sancționează cu amendă de la 48 la 72 de unități convenționale aplicată persoanei fizice sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 60 de ore, cu amendă de la 72 la 150 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere cu privarea de dreptul de a deține anumite funcții sau de dreptul de a desfășura anumite activități pe un termen de la 3 luni la un an.” [1, art. 70, alin. (1)].

Observăm că sancțiunea pentru ultragiare este aproximativ egală cu cea în caz de injurie a unei persoane fizice și mai blândă în raport cu calomnia, prin care este defăimată la fel o persoană fizică.

Dacă mai luăm în considerare faptul că contravenientul având dreptul să achite, în timp de 3 zile lucrătoare, jumate din amendă [1, art. 34, alin. (3)], pentru o faptă de ultragiare a funcționarului de poliție, efectiv va fi sancționat cu o amendă în mărime de la 250 de lei până la 625 de lei.

În acest context, considerăm că măsurile contravenționale impuse de către legiuitor sunt mult prea blânde fapt ce nu determină o constrângere statală eficientă și prin urmare o astfel de sancțiune nu va produce careva efecte eficiente în sensul reeducării și corectării persoanelor care au admis astfel de încălcări.

În această ordine de idei, relevantă este și practica altor state, spre exemplu în Estonia, conform art. 274 din Codul penal al Republicii Estonia, comiterea unui act de violență împotriva unui reprezentant al autorității de stat sau împotriva altei persoane care menține ordinea publică, în cazul în care este comis în procesul executării atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu o pedeapsă pecuniară sau privațiune de libertate de până la 5 ani de în-

chisoare. Potrivit art. 275 din Codul penal al Estoniei, defăimarea sau insultarea unui reprezentant al autorității de stat sau altei persoane care menține ordinea publică, dacă sunt săvârșite în procesul de executare a atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu o pedeapsă pecuniară sau cu privațiune de libertate de până la 2 ani de închisoare. Iar conform art. 276 din Codul penal, nerespectarea ordinului legal emis de către reprezentantul autorității de stat se sancționează cu o pedeapsă în mărime de până la 200 puncte de penalitate sau detenție [2, art. 276].

Codul penal al Republicii Italiene, prevede la art. 341 că, oricine, în loc public sau deschis publicului și în prezența mai multor persoane, ofensează onoarea și prestigiul unui oficial public în timp ce acesta îndeplinește o sarcină de serviciu sau se află în exercițiul funcției sale este pedepsit cu închisoare de până la trei ani. Totodată, conform art. 336 din Cod, oricine face uz de violență sau amenințări asupra unui oficial public pentru a-l constrânge să comită o acțiune contra obligațiilor sale, sau să omită un act în serviciu, este pedepsit cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Potrivit Codului penal al Germaniei, pentru tulburarea ordinii publice cu consecințe deosebit de grave (persoana are asupra sa o armă de foc, jefuiește sau cauzează pagube însemnate), se aplică pedeapsa cu închisoarea între 6 luni și 10 ani [5].

Codului penal al Rusiei, stabilește că, cuantumul pedepsei penale pentru acțiunile huliganice este de 5, 7 sau 8 ani privațiune de libertate, în dependență de circumstanțele agravante [5].

Constatăm că politicile diferitor state sunt dure față de astfel de încălcări și respectiv ar trebui să constituie un argument bun pentru legiuitorul național în contextul elaborării și aprobării unor modificări în vederea eficientizării acestui mecanism.

Totodată, ne exprimăm dezacordul cu referire la sintagma din art. 353, alin. (1) „aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de asigurare a siguranței circulației rutiere, de executare a hotărârilor instanței de judecată și a documentelor executorii și de combatere a criminalității” [1, art. 353, alin. (1)].

Suntem de părerea că pericolul social al contravenției de ultragiere derivă nu doar din situația în care funcționarul public cu statut special al poliției este în exercițiul funcției dar și din statutul propriu-zis al funcționarului. În acest context, actele normative îl obligă pe funcționarul public cu statut special al poliției să intervină în diferite situații chiar dacă nu este în exercițiul funcției. Astfel, conform principiului disponibilității, funcționarului public cu statut special este obligat să intervină „în orice situație în care ia cunoștință de atingerea adusă vreuneia dintre valorile apărute de lege,

indiferent de momentul constatării acesteia, capacitatea de a percepe și de a soluționa problemele celor aflați în dificultate ori de a îndruma către alte autorități cazurile care se situează în afara competenței sau atribuțiilor sale” [4, art. 4, alin. (6)]. Totodată, ar putea exista situații în care funcționarii publici cu statut special ar putea fi ultragiați în afara orelor de serviciu dar în legătură cu unele acțiuni realizate în perioada exercitării atribuțiilor de serviciu, pe motiv de răzbunare sau intimidare. Credem că ar constitui ultragiare și cazul în care un funcționar public cu statut special al poliției ar fi agresat verbal, în scop de intimidare sau de manifestare a lipsei de respect, în afara exercitării atribuțiilor de serviciu și chiar fără nici-o legătură cu unele acțiuni legate de serviciu, doar dacă delincventul cunoștea că persoana are statut de polițist, fie că este îmbrăcat în echipament de serviciu sau fie că este îmbrăcat în haine civile.

În concluzie, suntem de părerea că definiția de „ultragiare” oferită în legislația contravențională autohtonă o considerăm drept una depășită în raport cu ultimele modificări din legislație iar sistemul sancționator este prea blând și insuficient pentru a produce careva efecte eficiente în sensul reeducării și corectării persoanelor care au admis astfel de încălcări.

Ultragiarea unui funcționar public cu statut special al poliției nu trebuie să fie legată sau considerată doar în perioada exercitării atribuțiilor de serviciu dar să derive din statutul de polițist, deoarece acest statut îl obligă să acționeze în orice timp și situație de pericol.

Totodată, ar fi cazul de delimitat ultragiarea polițistului de alți funcționari publici aflați la „datorii obștești de asigurare a securității statului”, printr-o normă aparte.

Astfel, propunem instituirea unei norme contravenționale sau penale aparte cu referire doar la ultragiarea funcționarului public cu statut special al MAI, care ar defini ultragiarea în felul următor „jignirea premeditată a onoarei și demnității funcționarului public cu statut special al MAI, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătura cu statutul juridic al acestuia, exprimată prin orice acțiune, verbal sau în scris, săvârșită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă cu scop de împiedicare a exercitării funcției, intimidare, răzbunare sau manifestării lipsei de respect”.

Totodată, suntem de părerea precum că „ultragiarea” unui funcționar de poliție trebuie să fie incriminată drept o infracțiune, la Capitolul XVII, INFRAȚIUNI CONTRA AUTORITĂȚILOR PUBLICE ȘI A SECURITĂȚII DE STAT, fiind propus următorul conținut „Jignirea premeditată a onoarei și demnității funcționarului public cu statut special al MAI, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătura cu statutul juridic al acestuia, exprimată prin orice acțiune, verbal sau în scris, săvârșită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă cu scop de împiedicare a exercitării funcției, intimidare, răzbuna-

re sau manifestării lipsei de respect, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 de unități convenționale până la 1000 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore”.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, art. 353, (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134573&lang=ro#, accesat la data de 21.08.2022);
2. Codul penal al României din 17 iulie 2009 modificat prin Legea României nr. 286 din 2009, publicat în: Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009. Data intrării în vigoare: 1 februarie 2014, art. 257, alin. (1);
3. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, publicat la data de 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47, art. 2. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120699&lang=ro, accesat la data de 21.08.2022);
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 629 din 08.08.2017 pentru aprobarea Codului de etică și deontologie al funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, publicat la data de 11.08.2022 în Monitorul Oficial nr. 289-300, art. 4, alin. (6). (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102524&lang=ro, accesat la data de 21.08.2022);
5. Notă informativă la proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. (https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi03cD14OfVAhV-MIcAKHTfQCGgQFggI1MAA&url=http%3A%2F%2Fwww.particip.gov.md%2Fpublic%2Fdocumente%2F119%2Fanexe%2Fro_2127_Nota-informativa.docx&usq=AFQjCNFJD7zLFBRj1NWQen1ZzZBGa7clmA, accesat la data de 21.08.2022);
6. <https://dexonline.ro/definitie/ultragiere> (accesat la data de 21.08.2022).

CZU: 316.77:351.74

MANAGEMENTUL COMUNICĂRII – FACTOR DETERMINANT PENTRU FUNȚIONAREA EFICIENTĂ ÎN CADRUL POLIȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Dana ANDRONIC,

doctorandă,

șef al Secției proiecte și dezvoltare instituțională

a Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI

ORCID: 0000-0001-7968-8490

Rezumat

Procesele caracteristice perioadei în care ne aflăm și transformările sociale în continuă dinamică impun acordarea unei atenții sporite și noi abordări față de comunicare, care a devenit un imperativ al timpului.

Articolul prezintă abordări și sugestii cu referire la reguli și tehnici de comunicare specifice în motivarea, îndrumarea și sfătuirea subordonaților, materii ce presupune conducerea unui grup de oameni, rezolvarea de probleme și luarea de decizii, reducerea și soluționarea conflictelor, recrutarea și selecția de personal, evaluarea performanței subordonaților etc.

Cuvinte-cheie: comunicare managerială, manager, comunicare managerială internă, comunicare informală, comunicare managerială externă.

Summary

The processes characteristic of the period in which we are, the social transformations in continuous dynamics, require paying more attention and new approaches to communication, which has become an imperative of the time.

The article presents approaches and suggestions regarding specific communication rules and techniques in motivating, guiding and advising subordinates, subjects that involve leading a group of people, problem solving and decision making, conflict reduction and resolution, recruitment and selection of staff, evaluating the performance of subordinates, etc.

Keywords: managerial communication, manager, internal managerial communication, informal communication, external managerial communication.

Introducere. *Comunicarea managerială a apărut, ca disciplină a managementului, din necesitatea de a pune la dispoziția managerului mijloace optime de interacțiune în vederea îndeplinirii funcțiilor și rolurilor sale. Ea s-a dezvoltat apoi ca o disciplină care înzestreaază managerul și organizația cu instrumente de lucru.*

Comunicarea managerială eficientă și eficientă constituie un factor de

competitivitate și un avantaj strategic al organizației.

Fiecare manager trebuie să dezvolte și să promoveze o politică bazată pe un sistem de comunicare, ce i-ar permite o ajustare a structurii și a procesului organizațional la condițiile în continuă schimbare.

Scopul studiului. Autorul își propune să facă o analiză a aspectelor comunicării în procesul de management, de a identifica problemele de comunicare din cadrul organelor polițienești din Republica Moldova, prin intermediul studierii sistemului său managerial, în scopul evidențierii posibilităților de îmbunătățire a procesului de comunicare în cadrul acesteia.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Materialele utilizate le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Comunicarea, în știința managerială, este cunoscută ca o principală activitate desfășurată de manageri, fiind considerată: „componenta de bază a funcției de coordonare” [1].

În sens larg, prin comunicare înțelegem „schimbul de mesaje între două sau mai multe persoane, din cadrul unei organizații, în vederea realizării obiectivelor” sau, mai simplist, un „schimb de mesaje între un emitent și un receptor” [2].

Din punctul nostru de vedere, comunicarea poate fi definită ca un proces de transmitere de informații, idei, opinii, decizii, păreri, fie de la un individ la altul, fie de la un grup la altul și în același timp, a primi răspuns la acestea.

Particularitățile comunicării manageriale raportate la celelalte feluri de comunicare existente, sunt generate de scopul, obiectivele și funcțiile (rolurile) acestei comunicări, de cadrul și structura organizațiilor, precum și de contextul culturii organizaționale.

Scopul comunicării manageriale în cadrul organelor polițienești, este de a realiza o informare corectă, dar mai ales eficientă și eficace, atât pe verticală, cât și pe orizontală, în vederea realizării în condiții optime a solicitărilor interne și externe, și în concordanță cu obiectivele manageriale și organizaționale stabilite.

Considerăm că crearea unui management modern, prospectiv, flexibil, deschis, adecvat unei societăți democratice necesită un sistem de conducere viabil, progresiv, apt să promoveze obiective noi.

În doctrina de specialitate nu există un studiu care ar explica detaliat interdependența dintre managementul comunicării și o funcționare calitativă a organelor polițienești.

În această ordine de idei, ne-am propus să venim cu unele reflexii în cadrul acestui studiu sub aspectul: comunicării informale; stabilirea unor proce-

duri de comunicare formală prin includerea a cât mai multor spații din zona de definiție și manifestare a comunicării informale; rolul stereotipurilor în comunicare și influențele acestora asupra culturii organizaționale la nivel de organele polițienești din Republica Moldova; stilurile de conducere și comunicare; identificarea situațiilor determinante în formarea unor percepții conjuncturale instabile; etc.

Comunicarea este prezentă în tot ceea ce facem în viață și este esențială pentru a putea munci și trăi. Comunicarea reprezintă, pe de o parte, o formă de manifestare a relațiilor și a atitudinilor interpersonale, pe de altă parte, ea constituie o formă specifică de activitate, în procesul căreia se formează relațiile și atitudinile umane determinând calitatea acestora.

Considerăm că, comunicarea managerială nu mai are doar rol de transmitere a mesajelor de informare, instruire, convingere sau motivare. Ea devine o *forță dinamică și independentă*, care este modelată de mediul în care funcționează.

În prezent, Ministerul Afacerilor Interne este în procesul de implementare a Reformei instituțiilor de aplicare a legii, obiectivul major fiind oferirea suportului pentru MAI și IGP în dezvoltarea unui sistem de aplicare a legii responsabil, eficient, reprezentativ, transparent și profesional în conformitate cu cele mai bune practici internaționale.

În proces s-a stabilit că succesul dezvoltării instituționale a MAI depinde nu doar de modernizarea modului în care își exercită funcțiile potrivit atribuțiilor funcționale, ci și de comunicarea beneficiilor și rezultatelor acesteia prin antrenarea tuturor factorilor de decizie într-un dialog continuu.

Comunicarea profesională, bine planificată, reduce riscurile și creează mediul care asigură succesul modernizării unei instituții, pregătind părțile participante pentru schimbări, dezvoltând și menținând consensul între părțile participante de toate nivelurile, atât din cadrul ministerului, cât și din afara lui.

Sistemul de comunicare creează instrumente puternice pentru ajustarea continuă a structurii și a proceselor organizației la condițiile în continuă schimbare. Rolul de bază al managerilor devine acela de a dezvolta și menține viu sistemul de comunicare, menit să sprijine implementarea strategiei organizației, „sistemului nervos” și al „corpului” organizației [3].

De aici a rezultat și nevoia perfecționării deprinderilor de comunicator ale managerului, atât interpersonale cât și de grup, de comunicare în cadrul organizației, dar și în exteriorul ei.

Comunicarea este un instrument pe care îl putem folosi mai ușor dacă-i cunoaștem mecanismele, subtilitățile, modul de funcționare, utilitatea, punctele forte și punctele slabe.

Trăim comunicarea ca pe o reflexie a lumii noastre interioare, iar

aceasta este o bogăție și complexitate extraordinară și adesea e greu de împărtășit altora, dacă nu se va ține cont de:

- factori de motivare sau dezinteres;
- managementul riscurilor determinante în schimbarea percepțiilor colective;
- profilurile perceptiv-comportamentale reprezentative, compatibile cu efectele eliminării situației conjuncturale;

- factorii ce influențează formarea percepțiilor individuale și colective;
- climatul organizațional existent și percepția internă;

Factorii specifici în managementul comunicării în organele polițienești ai Republicii Moldova ar fi:

➤ analiza percepțiilor individuale și colective la nivelul structurilor teritoriale a MAI;

➤ managementul comunicării la nivelul organelor polițienești din Republica Moldova, în cadrul cooperării interne și internaționale;

➤ dezvoltarea capacității civice prin comunicare socială – indicator al managementului comunicării și al imaginii publice a poliției din Republica Moldova;

➤ necesitatea unei comunicări corecte și eficiente cu mass-media, fapt care ar permite o reprezentare socială a profesiei de polițist, precum și realizarea unei imagini pozitive a polițistului în societatea civilă.

În viziunea noastră, în Poliția Republicii Moldova există următoarele forme de comunicare:

– *Comunicarea directă*, atunci când mesajul este transmis folosindu-se cuvântul, gestul și mimica ca mijloace primare.

– *Comunicarea indirectă*, atunci când mesajul este transmis prin scriere, tipărire sau alte forme.

– *Comunicarea formală* la nivelul organelor polițienești în Republica Moldova presupune interrelaționarea dintre toate structurile sale.

– *Comunicarea verbală directă* este operațională la toate palierele ierarhice și în toate sensurile și care conduce la mărirea vitezei de transmitere a mesajului.

– *Comunicarea informală* se poate defini drept schimbul de informații care are loc în afara canalelor de comunicare oficială, care în esență sa creează pericolul transformării acesteia în zvon sau bârfă, lucru ne dorit pentru mediul intern în cadrul poliției în special și pentru orice organizație în general.

În concluzie, în scopul unei funcționalități eficiente, comunicarea organizațională trebuie să includă atât comunicarea formală cât și cea informală.

Dacă informalul este încurajat, el poate deveni sursă de inovație pentru formal, lucru benefic pentru perioadele de restructurare a organizațiilor sau aflate în proces de tranziție. Promovarea excesivă în exclusivitate a

unei comunicări formale va aduce la dezordine, dezorganizare și o imposibilitate de formulare a obiectivelor pe termen lung.

Canalele de comunicare formale sunt parte integrantă a structurii subdiviziunii și sunt prevăzute de organigrama organizației. Comunicarea este formală atunci când mesajele sunt transmise pe canale prestabilite. Atunci când informațiile circulă prin canale ce nu se înscriu în sfera relațiilor de subordonare, este vorba despre comunicare informală. În cadrul comunicării formale un rol important este capacitatea conducătorului de a stabili comunicarea de jos în sus: de la subaltern la conducător (în afara raportărilor formale). Majoritatea entităților întâmpină greutăți în construirea unor canale sănătoase pentru comunicarea de jos în sus. O comunicare de jos în sus eficientă între manageri și subalterni trebuie construită în spiritul adevărului și încrederii. Când angajații știu că mesajele lor sunt tratate cu respect și atenție, beneficiile entității vor crește considerabil.

Acest tip de comunicare prezintă următoarele avantaje:

- Oferă idei. Subalternii au deseori idei și sugestii valoroase cu privire la creșterea eficienței și randamentului subdiviziunii din prisma propriei experiențe.

- Prevenirea situațiilor tensionate. Când mesajele circulă de jos în sus cu ușurință, managerii sunt informați cu promptitudine cu privire la situațiile potențial generatoare de probleme, inclusiv problemele sindicale.

- Încurajarea acceptării. Comunicarea de jos în sus eficientă indică managerilor gradul de acceptare și credibilitatea pe care politicile instituției ierarhic superioare le au între angajați.

- Creșterea participării. Comunicarea de jos în sus liberă și deschisă stimulează angajații să afirme atunci când au ceva de spus în planificarea sau evaluarea politicilor entității.

Studiile indică faptul ca punctele de vedere ale angajaților cu privire la comunicarea cu superiorii reprezintă cel mai important și satisfăcător mod de comunicare în mediul de muncă. Ascultarea atentă este cea mai bună modalitate de a fi în contact permanent cu ceea ce se întâmplă, managerii care sunt buni ascultători sunt invariabil bine informați. Acest tip de relaționare a demonstrat rezultate în mediul civil, pe când în cadrul structurilor de forță predominantă rămâne a fi comunicarea pe vertical de sus în jos, informația fiind diseminată de regulă sub forma ordinilor de executare. Aceasta, desigur, este o normalitate vitală pentru instituțiile militarizate însă nu împiedică să fie combinată cu celelalte modalități de comunicare în scopul consolidării echipelor de lucru.

Astfel, rolul managerului în cadrul entității este unul major. Pe lângă atribuțiile funcționale deținute în calitate de conducător acesta are misiunea importantă de consolidare a echipei de lucru și creșterea performanței fie-

căruia angajat utilizând tehnici de comunicare adaptate, atât pentru fiecare persoană în parte cât și pentru tot grupul de subalterni tratându-i ca un tot întreg. Profesionalismul conducătorului se valorifică prin abilitățile de comunicare ca emițător de informații și receptor. Dacă aceste două elemente nu vor fi corelate, atunci anumite aspecte funcționale ale subdiviziunii nu vor fi valorificate pe măsură.

Referințe bibliografice

1. Zorlentan T., Burdus E., Caprarescu G. Managementul organizației. Ed. Economica, 1998.
2. Candea Rodica, Candea Dan. Comunicarea managerială aplicată. Ed. Expert, 1998.
3. Mihuleac Emil. Managerul și principalele activități manageriale, Ed. Fundației „România de Mâine”, 1994.
4. Petrescu I. „Profesiunea de manager”, Ed. LuxLibris, Brașov, 1997.

CZU: 340.13:341.231.14

RIGORILE DE INTERPRETARE A TEXTELOR (NORMELOR) JURIDICE DIN PERSPECTIVA CtEDO

Anatolie CANANĂU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0274-2908

Ghenadie PREȚIVATÎI,

doctorand,
asistent universitar, Catedra „Drept polițienesc”
a Academiei Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-7846-310X

Rezumat

Pornind de la premisa că dreptul are un rol deosebit în evoluția și progresul societății, apare necesitatea stringentă și continuă de interpretare juridică atât în procesul de aplicare a dreptului, cât și în cel de elaborare a normelor juridice. Or, societatea este în continuă dezvoltare, iar legiuitorul trebuie să adapteze cadrul legal. Astfel, apare și tendința instanțelor de judecată să-și reconsidere jurisprudența conform evoluției jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, unificând în acest sens practica judiciară prin aplicarea directă a prevederilor Convenției Europene, însă cu mențiunea că unica instanță care este în drept să dea interpretări oficiale privind aplicarea Convenției Europene, prin intermediul hotărârilor sale, este CtEDO.

Cuvinte-cheie: norme de drept, interpretare juridică, interpretare extensivă, armonizare legislativă, instanță de judecată, sistem european de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Summary

Starting from the premise that law has a special role in the evolution and progress of society, there is a pressing and continuous need for legal interpretation both in the process of applying the law and in the process of developing legal norms, or society is in continuous development and the legislator must adapt the legal framework. Thus, there is also the tendency of the courts to reconsider their jurisprudence according to the evolution of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, unifying in this sense the judicial practice through the direct application of the provisions of the European Convention, but with the mention that the only court that has the right to give official interpretations regarding the application of the European Convention, through its decisions, is the ECtHR.

Keywords: legal norms, legal interpretation, extensive interpretation, legislative harmonization, court, european system for the defense of fundamental human rights and freedoms.

Introducere. Utilizarea conceptului de „interpretare” este posibilă în orice ramură a activității umane. Firește, și în domeniul juridic există conceptul de „interpretare”, acesta fiind legat de activitatea intelectuală și volitivă care vizează, în primul rând, determinarea sensului exact al normelor juridice, adică înțelegerea lor.

Desigur, fiecare normă juridică conține în sine voința legiuitorului, iar pentru înțelegerea acesteia este important să putem folosi metodele corespunzătoare.

Putem observa că autorul Andrei Negru definește, pe bună dreptate, metodele de interpretare a dreptului ca fiind „totalitatea procedeele și tehnicilor utilizate pentru clasificarea conținutului prevederilor normelor juridice, în scopul aplicării lor la cazuri concrete”

După cum s-a indicat, interpretarea normelor juridice reprezintă o activitate intelectuală și volitivă, iar rezultatul aplicării metodelor de interpretare a dreptului va conduce, indiscutabil, la apariția efectului de stabilire cu exactitate a conținutului normei juridice, or efectul legii este imposibil de realizat fără identificarea scopului și adevăratului sens al tot ceea ce legiuitorul a edictat în norme juridice specifice.

În acest sens, suntem de acord cu autorii Elena Aramă și Rodica Ciobanu atunci când susțin: „Căutarea sensului normei este legată de claritatea textului. Noțiunea de claritate a textului este o noțiune subiectivă, deoarece unuia îi este clar, altuia poate să nu-i fie clar, totodată fiecare individ va extrage un sens diferit din același conținut”. „[...] A decide să-i dai textului un anumit sens înseamnă a interpreta. Deci, orice text are nevoie de a fi interpretat” [1, p. 97].

Totodată, doctrinarul Boris Negru indică, pe bună dreptate, că „interpretarea normelor juridice reprezintă un moment important al procesului de aplicare a dreptului și constă în lămurirea înțelesului exact și complet al normei juridice, găsirea celei mai adecvate soluții juridice pentru fapta concretă dată” [8, p. 43].

Cu siguranță, formele de interpretare a dreptului sunt determinate de subiecții care realizează interpretarea, precum și de forța juridică a acesteia [2, p. 681]. Din acest punct de vedere, interpretarea poate fi oficială și neoficială sau doctrinară [9, p. 681]. Astfel, în contextul cercetării științifice juridice, interpretarea neoficială sau doctrinară are o importanță indiscutabilă și un rol semnificativ în procesul de stabilire cu exactitate a conținutului normei juridice, a contextului în care a fost adoptată și a aflării sale în contextul juridic corespunzător, precum și a intenției legiuitorului la adoptarea normei.

De asemenea, am observat că în doctrină nu s-a conturat un șir exhaustiv de reguli sau principii în sensul interpretării normelor juridice, de aceea am examinat literatura de specialitate autohtonă și străină, practica naționa-

lă și desigur jurisprudența CtEDO în scopul definitivării și elaborării unui șir de teze, cunoașterea cărora este oportună în cadrul aplicării practicii Curții Europene.

Metode și materiale aplicate. În cursul elaborării studiului de față s-a ținut cont de regulile principale ale realizării unei cercetări, fiind utilizate un spectru larg de surse sub formă de legi, manuale, monografii, articole științifice publicate în țară și în străinătate, ce implică în mod necesar utilizarea anumitor metode de cercetare specifice fiecărui subiect în parte. Astfel, au fost utilizate pe larg metoda analizei (ce se concretizează în analiza problematicii interpretării normelor juridice în plan teoretic și practic în practica națională și a CtEDO); metoda prospectivă (utilizată în scopul examinării posibilității de implementare a noilor idei și mecanisme ce vor asigura interpretarea clară și eficientă a textelor juridice din perspectiva CtEDO); metoda comparativă, metoda istorică, metoda logică, precum și cea sistemică.

Rezultate obținute și discuții. Ab initio, interpretarea provine de la verbul latin *interpretare*, -atus, -ari, ceea ce înseamnă a explica, a traduce, a înțelege.

În orice sistem juridic, oricât de clar ar fi formulată o dispoziție legislativă, inclusiv o dispoziție de drept penal, în mod inevitabil există un element de interpretare judiciară. Funcția decizională acordată instanțelor servește tocmai la îndepărtarea îndoielilor ce ar putea exista în privința interpretării normelor [6, pct. 141]. În tradiția juridică a statelor părți la Convenție este consacrat faptul că jurisprudența, ca sursă de drept, contribuie în mod necesar la evoluția progresivă a dreptului.

Protecția jurisdicțională internațională a drepturilor omului implică posibilitatea unui organ jurisdicțional internațional de a statua asupra unei spețe (referitoare la o încălcare a drepturilor omului) printr-o hotărâre care beneficiază de autoritatea lucrului judecat. Deosebit de importante, diverse și eficiente pentru protecția efectivă a drepturilor omului, aceste acte contribuie în mod determinant la definirea și interpretarea paletei de drepturi și libertăți consacrate în izvoarele juridice. Evident o hotărâre a unei jurisdicții internaționale nu are forță obligatorie decât pentru părțile în cauză și numai pentru cauza pe care o soluționează. În esență, hotărârile instanțelor internaționale sunt acte jurisdicționale obligatorii prin care instanțele se pronunță asupra încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, formulând standarde clare și de cele mai dese ori precise privind limitele exercitării unui sau altui drept consacrat convențional, astfel aplicând și interpretând textul convențional [11, p. 71].

Pornind de la explicația de mai sus, cercetările științifice se axează tot mai mult pe acele derapaje care se constată în practica judiciară și care au atras un număr impunător de condamnări la CtEDO.

Prin urmare, pentru statele semnatare ale Convenției, ca și RM, este de o importanță majoră armonizarea legislativă și alinierea dispozițiilor legislației interne la directivele europene.

„În Republica Moldova, organul de jurisdicție constituțională este abilitat să intervină în procesul de receptare a dreptului internațional în ordinea juridică internă, asigurând concordanța dintre prevederile tratatelor internaționale și cele ale Constituției, această prerogativă fiind consfințită în art. 135 alin. 1 lit. a) din Constituție” [16, p. 262]. Totodată, Constituția Republicii Moldova nu conține prevederi exprese despre obligația aplicării în jurisprudența constituțională națională a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului care rezonază direct cu prevederile Convenției Europene, însă acest fapt decurge din reglementările art. 4 alin. (1) din Constituție, potrivit cărora „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte” [4].

Remarcăm de asemenea că prin Hotărârea nr. 3 din 9 iunie 2014 privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Plenul Curții Supreme a Republicii Moldova a hotărât că „Convenția Europeană și Protocoalele adiționale la ea (nr.1,2,3,4,5,6,7,8 și 11) constituie tratate internaționale la care RM este parte, la aplicarea cărora instanțele de judecată urmează să țină cont de prevederile art. 4 alin. 2 din Constituția RM, de prevederile hotărârii Curții Constituționale nr. 55 din 14 octombrie 1999 din care rezultă că, Convenția europeană constituie parte integrantă a sistemului legal intern și, respectiv, prevederile ei trebuie aplicate direct ca o oricare altă lege a RM, ultima având prioritate față de restul legilor interne care îi contravin [...]. În caz de incompatibilitate, instanțele judecătorești vor aplica direct prevederile Convenției Europene, despre acest fapt fiind menționat în actele judecătorești pronunțate”, că „unica instanță care este în drept să dea interpretări oficiale privind aplicarea Convenției Europene, prin intermediul hotărârilor sale, este CtEDO. În această ordine de idei, instanțele judecătorești vor aplica jurisprudența CEDO în cazul în care circumstanțele cauzei ce se examinează sunt similare circumstanțelor cauzei examinate de către CtEDO și asupra cărora aceasta s-a pronunțat”, că „În cazul în care legea națională nu prevede dreptul de recurs efectiv în privința încălcării unui drept prevăzut de Convenția europeană, instanța de judecată urmează să primească plângerea respectivă și să soluționeze cauza conform procedurii civile sau, după caz, penale, aplicând direct prevederile acesteia” [12, p. 283].

În sens larg, jurisprudența este definită ca fiind totalitatea hotărârilor

judecătorești pronunțate de către instanțele de toate gradele [13, p. 105], respectiv, ea reprezintă autoritatea care se degajă din precedentele judiciare. Totuși, termenii de precedent și autoritate diferă ca sens atunci când vorbim despre dreptul romano-germanic sau dreptul anglo-saxon. Autoritatea pe care o poate avea o decizie judiciară în cazurile analoage celui în care a fost pronunțată formează conținutul noțiunii de precedent. În dreptul anglo-saxon, dacă într-o materie există drept legal, în această situație decizia are valoarea lucrului judecat, iar precedentul are valoare de sursă de interpretare a dreptului. În cazul în care legea este absentă, ori este insuficientă, autoritatea deciziei este asemănătoare autorității legii, este generală, fiind aplicabilă erga omnes. Este de menționat faptul că atribuția judecătorului în această situație este de a degaja regula de drept, nu de a aplica această regulă [17, p. 25].

Jurisprudența internă este indisolubil legată de activitatea pe care o desfășoară instanțele judecătorești ca organe ale autorității judecătorești în îndeplinirea actului de justiție, de promovare a legalității în activitatea organelor de stat și de apărare a drepturilor și libertăților cetățenilor. Astfel, îndeplinind actul de justiție în numele legii, "judecătorul stabilește ce este legal și ce nu concordă cu prevederile legale, delimitează ceea ce este just de ceea ce este injust, restabilește drepturile încălcate și sancționează juridic pe cel vinovat. În atingerea acestor obiective un rol important revine interpretării" [14, p. 87].

În partea ce se referă la jurisprudența CtEDO, considerăm oportun de a face o sinteză la câteva principii de aplicare a acesteia, care sunt niște reguli de natură generală, respectarea cărora stă în baza aplicabilității corecte și obiective a standardelor instituite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în legătură cu interpretarea și aplicarea CEDO.

Analizând natura juridică a jurisprudenței CtEDO, luând în considerație faptul că jurisprudența CtEDO este recunoscută ca izvor de drept, considerăm că primul principiu care stă la baza acestui proces este principiul legalității, deci întregul proces de aplicare a jurisprudenței trebuie să fie în concordanță cu scopul Convenției și conținutul atribuit de către aceasta drepturilor și libertăților fundamentale protejate.

Cel de-al doilea principiu care determină nemijlocit mecanismul aplicării jurisprudenței CtEDO într-un caz concret, este principiul universalității, care presupune existența situației de fapt sau de drept similare care permite apelarea nelimitată la precedentul existent. Este necesar ca o aceeași situație individuală să se repete de mai multe ori între indivizi deosebiți și să capete astfel o suficientă însemnătate socială. Principiul dat nu are caracter absolut, de la acesta existând excepții. Nu întotdeauna este necesar ca jurisprudența din cauzele repetitive să fie desfășurată pe o perioadă mai lungă de timp.

Au existat cazuri când o singură hotărâre a avut această calitate de „pilot” într-un anumit șir de cauze, mai ales dacă a fost adoptată de Marea Cameră a Curții, care se exprimă în cauzele care țin de competența sa, o poziție „bine stabilită” a Curții [15, p. 32].

Având în vedere cele expuse supra, distingem principiul respectării poziției Curții Europene a Drepturilor Omului ce ține de interpretarea normelor convenționale, care rezultă din practica bine stabilită. Jurisprudența bine stabilită presupune existența unui număr de hotărâri într-o anumită materie, care să justifice apoi calificativul de „bine stabilită” [15, p. 32]. Deci, nu se admite interpretarea extensivă a textelor hotărârilor, care nu reflectă obiectiv poziția reală exprimată de CtEDO.

Un alt principiu, este cel al aplicării eficiente și actuale a precedentelor Curții Europene. În primul rând, acest principiu impune de fapt, interpretarea și realizarea angajamentelor luate, în sensul cel mai eficace și protector al persoanei. În al 2-lea rând, el impune, de asemenea, interpretarea Convenției și aplicarea practicii pertinente în lumina evoluțiilor sociale. În cauza *Marckx v. Belgia*, judecătorii Curții au conchis că Convenția trebuie interpretată în lumina condițiilor vieții cotidiene [5].

Examinând în continuare obligațiunea interpretării convenției în lumina evoluțiilor sociale susținem părerea că și la aplicarea jurisprudenței CtEDO trebuie de ținut cont de premisele istorice, economice, politice care au stat la baza anumitei hotărâri, precum și corespunderea celor constatate nu numai circumstanțelor cazului concret examinat dar și caracterului progresist al jurisprudenței în domeniul dat. Interpretarea evolutivă a Convenției poate să pună în discuție însăși evoluția jurisprudenței Curții. Astfel, instanța europeană a decis cu valoare de principiu că fără a fi ținută în mod formal să urmeze soluțiile din hotărârile anterioare, este în interesul securității juridice, a previzibilității și a egalității în fața legii ca ea să nu se îndepărteze, fără un motiv determinant, de precedentele sale [3, p. 119].

Atingerea obiectului și scopului Convenției nu ar fi posibilă fără o interpretare evolutivă a dispozițiilor sale. Acest principiu a fost pus în lumină de Curtea Europeană în una din primele sale importante hotărâri – *Airey c. Irlandei*, când a decis că dispozițiile Convenției trebuie citite în lumina condițiilor de viață actuale și în interiorul domeniului său de aplicație, în așa fel încât să se asigure o protecție reală și concretă a individului [3, p. 118].

În practica CtEDO s-a statuat o regulă, potrivit căreia, prevederile Convenției și ale protocoalelor sale adiționale nu pot fi interpretate și aplicate în mod corect decât prin raportare la jurisprudența CtEDO. De aceea se poate afirma că normele cuprinse în Convenție și în protocoalele sale adiționale alcătuiesc, împreună cu jurisprudența organelor sale, un bloc de convenționalitate, cu consecința că aceasta se impune autorităților naționale cu aceeași

forță juridică cu care se impun normele convenționale [3, p. 103].

Jurisprudența Curții Europene în materie penală se referă la estimarea dacă au fost respectate prevederile următoarelor articole: art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interzicerea torturii), art. 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate), art. 5 (dreptul la libertate și siguranță), art. 7 (nici o pedeapsă fără lege), art. 1 Protocol 4 (interzicerea privării de libertate), art. 2 Protocol 7 (dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală), art. 3 Protocol 7 (dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară), art. 4 Protocol 7 (dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori), art. 1 Protocol 13 (abolirea pedepsei cu moartea) [10, p. 131]. Următoarele articole ale Convenției europene pot fi pretinse încălcate atât cu referire la aspecte penale, cât și la cele civile, și anume art.6 (dreptul la un proces echitabil), art. 13 (dreptul la un recurs efectiv), art.14 (interzicerea discriminării), art. 1 Protocol 12 (interzicerea generală a discriminării).

Totodată, drepturile garantate de 3 articole ale Convenției, și anume art.5, art.6 și art.13, consacră drepturi de natură procedurală ca și esență. Este de menționat că, mai mult de jumătate din jurisprudența degajată de CtEDO se fundamentează pe încălcări din partea statelor a acestor articole [10, p. 128].

În **concluzie**, trebuie să reamintim că potrivit art. 32 din Convenție, misiunea specifică a instanței europene este interpretarea și aplicarea prevederilor acesteia, materializarea cărora are loc în cadrul exercitării competenței contencioase. Pornind de la această dispoziție, eficacitatea dreptului european al drepturilor omului se datorează faptului că instanța europeană nu este legată de calificările drepturilor și libertăților omului pe care acestea le-ar primi în sistemele de drept naționale. Jurisprudența CEDO constituie un instrument de armonizare a regimurilor juridice naționale ale drepturilor omului ale statelor contractante, prin luarea în considerare a standardului minim de protecție dat de prevederile Convenției. În acest sens, hotărârile Curții au nu numai rolul de a soluționa cauzele cu care ea este sesizată, ci și pe acela că, pe un plan mai larg, să clarifice, să salvgardeze și să dezvolte normele Convenției, contribuind astfel la respectarea de către state a angajamentelor pe care acestea și le-au asumat în calitatea lor de părți contractante. Prevederile Convenției și ale protocoalelor sale adiționale (în prezent 16 la număr) nu pot fi interpretate și aplicate în mod corect decât prin raportarea la jurisprudența Curții, aceasta cu atât mai mult cu cât instanța europeană a pus în evidență adeseori în jurisprudența sa caracterul autonom al noțiunilor Convenției: sensul lor nu poate fi cel dat de sistemele de drept ale statelor contractante. Prin urmare, aceste sisteme trebuie să țină cont de interpretarea dată de instanța europeană dispozițiilor Convenției.

Referințe bibliografice:

1. Aramă, E., Ciobanu, R. Metodologia Dreptului: Sinteze pentru seminar, Chișinău: CEP USM, 2011.
2. Avornic, Gh., Grecu, R., Humă, I. și al. Tratat de teoria generală a statului și dreptului. Vol.2. Iași: Vasiliana 98, 2016.
3. C. Bîrsan. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole. București: C.H Beck, 2005.
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.03.2016, nr. 78, art. 140.
5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Marckx v. Belgia, hotărârea din 13 iunie 1979, nr. 6833/74.
6. Kafkaris împotriva Ciprului (MC) din 12.02.2008. Disponibil la adresa electronică: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-85018%22%5D%7D> (accesat la data de 5 decembrie 2022).
7. Negru, A. Teoria Generală a Dreptului și Statului în definiții, interpretări și scheme: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2018.
8. Negru, B. Realizarea dreptului: probleme teoretice și practice. În: Revista metodică-științifică trimestrială, 2016, nr.1 (89).
9. Popa, N., Eremia, M.C. Cristea, S. Teoria Generală a dreptului, p. 258-263. Apud: Tratat de teoria generală a statului și dreptului. Gheorghe Avornic, Raisa Grecu, Ioan Humă. Vol.2. Iași: Vasiliana 98, 2016.
10. Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală.
11. Poalelungi M., Sârcu D., Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală.
12. Poalelungi M. Precedentul judiciar și practica judiciară prin prisma Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. În: Manual al judecătorului la examinarea pricinilor civile.
13. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: Actami, 1996.
14. Savu I.. Interpretarea dreptului. Aspecte teoretice și practice. București: Fundația „România de Mâine”, 2003.
15. Selean-Guțan A. Spațiul european al drepturilor omului: reforme, practici, provocări. București: C.H. Beck, 2008.
16. Trocan L. M., Tomescu I.R. Politica comercială comună a Uniunii Europene. În volumul colectiv „Rolul Europei într-o societate polarizată”, Conferința internațională, 9-10 mai 2014. București: Hamangiu, 2014.
17. David R., Janffret-Spinosi C. Les grands systèmes de droit contemporains. Paris: Dalloz, 2002.

CZU: 343.34

OBIECTUL JURIDIC ȘI MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE DEZORDINI ÎN MASĂ

Ana-Maria CHEPESTRU,

doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ofițer principal
al Secției juridice a Direcției management instituțional a MAI
ORCID: 0000-0002-2988-8440

Rezumat

În sistemul de drept al Republicii Moldova, o importanță majoră o constituie protejarea securității naționale și a ordinii de drept a statului. Ținând cont de reglementările penale, se remarcă că o atenție la valorile ce ocrotesc fenomenul vizat poate fi calificată în baza art. 285 din Codul Penal al Republicii Moldova „Dezordini în masă”. Astfel, se menționează faptul că prezenta cercetare include un studiu amplu cu privire la particularitățile obiectului juridic al infracțiunii supuse analizei. Obiectivul esențial constă în reflectarea relațiilor sociale apărute de legea penală în cazul comiterii infracțiunii vizate.

Cuvinte-cheie: lege penală, ordine de drept, securitate națională, dezordini în masă, obiect juridic, relații sociale.

Summary

In the legal system of the Republic of Moldova, the protection of national security and the legal order of the state is very important. Taking into account the criminal legal framework, it is noted that an attempt on the phenomenon in question can be qualified under art. 285 of the Criminal Code of the Republic of Moldova „Mass disorder”. Thus, it is mentioned that this research includes an extensive study regarding the particularities of the legal object of the crime under analysis. The essential objective is to reflect the social relations protected by the criminal law in the case of committing the crime in question.

Keywords: criminal law, law and order, national security, mass disorder, legal object, social relations, etc.

Introducere. Drepturile și libertățile omului sunt valori fundamentale ocrotite atât de legislația internațională, cât și de cea națională. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă fundamentul unui stat democratic. Potrivit reglementărilor art. 2 alin. (1) din Codul penal nr. 985/2002, legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de

drept [1]. Cu siguranță, prin comiterea unor fapte prejudiciabile se atentează direct la seria de relații și valori sociale enunțată. Însăși atingerea adusă unei singure relații și valori sociale denotă existența pericolul social al faptei prejudiciabile.

Este de menționat că, anume relațiile și valorile sociale statuate expres la art. 2 alin. (1) din codul prenotat sunt considerate drept obiecte juridice speciale și coincid întocmai cu denumirea capitolelor prevăzute în Partea Specială din codul prenotat. Totuși, se specifică că valorile sociale enumerate la articolul vizat nu include o listă exhaustivă a acestora, întrucât textul „întreaga ordine de drept” extinde seria acestora și o face mai complexă.

Per general, se consideră că ordinea de drept este un interes indispensabil ocrotit de legislația penală, respectiv aceasta înglobează practic toate valorile sociale fundamentale. Conceptul de ordine de drept, în literatura de specialitate este abordat de către mai mulți cercetători, iar analizând punctele de vedere ale acestora, se conchide că prin noțiunea de ordine de drept se înțelege o convingere a faptului existenței normelor de drept, bazată pe imperativitatea respectării valorilor sociale fundamentale. Anume existența ordinii de drept într-un stat se probează prin respectarea legislației, aplicarea corectă și uniformă a normelor legale, precum și prin asigurarea executării prevederilor legale, după caz.

Metode și materiale aplicate. La analiza subiectului abordat, au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda sistematică, analiza logică, interpretarea logică și analiza comparativă etc. Totodată, se comunică că baza științifică a cercetării o constituie analiza studiilor referitoare la tematica vizată incluse în manuale, articole științifice, culegeri de materiale ale conferințelor etc.

Rezultate obținute și discuții. Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Prin securitate publică, se înțelege un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoane, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării. Ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale dintre cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [2, 35].

Doctrina penală este unanimă în a considera obiectul infracțiunii ca fiind valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt prejudiciate ori vătămate prin fapta infracțională [3, p. 130]. Obiectul infracțiunii îl formează valorile și relațiile sociale create în jurul acestei valori care sunt prejudiciate ori vătămate prin fapta infracțională [3, p. 148].

Obiectul infracțiunii ca element obligatoriu al componenței de infrac-

țiune joacă un rol important în delimitarea infracțiunilor de contravenții sau fapte imorale, de asemenea, contribuie la stabilirea gradului prejudiciabil al faptelor penale săvârșite și la calificarea lor corectă. Autorul V. N. Kudreavțev, menționează că, obiectul infracțiunii poate fi comparat cu alegerea unui program preliminar care este util pentru determinarea grupei de componente înrudite printre care se va recurge la căutarea normei necesare. Alexandru Boroș specifică cu drept cuvânt că, în cazul infracțiunii, vătămarea sau periclitarea relațiilor sociale printr-un act de conduită are loc prin vătămarea sau periclitarea valorii sociale în jurul și datorită căreia există acele relații, tot așa cum apărarea acelorași relații sociale împotriva aceluiași act de conduită are loc prin apărarea valorii sociale respective. Aceasta demonstrează legătura, interdependența dintre valorile sociale fundamentale și relațiile sociale care le consacră existent și funcționalitatea [4, p. 1].

Prin urmare, teoria generală a dreptului recunoaște o delimitare a obiectului juridic al infracțiunii, după cum urmează: obiect juridic general, obiect juridic generic sau de grup, obiect juridic nemijlocit sau special, obiect material.

Luând în considerare subiectul studiat în cadrul cercetării, în continuare vom realiza o prezentare și caracterizare a obiectului juridic al infracțiunii de dezordine în masă. Cu referire la **obiectul juridic general** al infracțiunii se menționează că acesta poate fi cu ușurință identificat, deoarece rezidă din prevederile art. 2 alin. (1) din Codul penal și este comun pentru toate infracțiunile prevăzute în Partea Specială din codul prenotat.

Literatura de specialitate recunoaște o explicație comună a obiectului juridic general, respectiv obiectul juridic general este format din totalitatea relațiilor și valorilor sociale ocrotite prin normele de drept penal [5, p. 55]. La săvârșirea infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice se cauzează prejudiciu nu unei persoane concrete, ci unor interese sociale importante, cum ar fi securitatea societății în genere. În acest context, influenței infracționale nemijlocite sunt supuse așa valori sociale cum ar fi: condițiile normale și securitatea vieții întregii societăți, ordinea publică, securitatea în timpul efectuării diferitelor tipuri de activități și al manipulării cu obiectele de pericol sporit [6, p. 532].

În același context, se specifică că din obiectul juridic general rezidă obiectul juridic special, care este alcătuit din relațiile și valorile sociale ce reies din cele 18 (optsprezece capitole) ale Părții Speciale din Codul penal.

În partea ce ține de obiectul material al infracțiunii, se remarcă viziunea lui Sergiu Brînza, potrivit căreia nu toate infracțiunile au obiect material, ci numai acelea în cazul săvârșirii cărora valoarea socială ocrotită se proiectează (nu constă, nici nu se exprimă) într-o entitate materială, astfel că valoarea socială și, implicit, relațiile sociale ocrotite de legea penală pot fi

vătămate sau amenințate prin influențarea asupra acestei entități [7, p.89].

Examinându-se aspectele generale cu referire la obiectul juridic al infracțiunii în coroborare cu subiectul propus spre cercetare, putem evidenția următoarele deducții.

Infracțiunea de dezordini în masă face parte din Capitolul XIV „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice” din Partea Specială a Codului penal, respectiv **obiectul juridic generic sau de grup** al infracțiunilor din capitolul menționat îl constituie în exclusivitate, relațiile sociale cu privire la securitatea publică și ordinea publică.

Obiectul juridic special al infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice îl constituie relațiile sociale cu privire la: a) securitatea publică (în sens îngust); b) ordinea publică; c) securitatea publică în domeniul efectuării unor activități concrete. Ordinea publică reprezintă valoarea socială constând într-o ambianță liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și de activitate normală a instituțiilor de stat și publice. Infracțiunile contra securității publice și ordinii publice pot avea și obiecte juridice secundare, cum ar fi relațiile sociale cu privire la viața și sănătatea oamenilor, posesia asupra bunurilor, mediul înconjurător etc [6, p. 533].

Ținând cont că la art. 285 din Codul penal este prevăzută răspunderea penală pentru trei infracțiuni în varianta-tip, adică pentru trei infracțiuni distincte [8, p.27], în continuare vom caracteriza atât obiectul juridic special, cât și obiectul material pentru fiecare acțiune separat. La alin. (1) art. 285 din Codul penal este prevăzută răspunderea penală pentru organizarea sau conducerea unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugerii de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților [1]. Astfel, se reliefează că **obiectul juridic special** al faptei prenotate, îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea organizării sau conducerii unor dezordini în masă.

Obiectul material al faptei analizate îl reprezintă corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile [9, p. 581]. Respectiv, se deduce că corpul persoanei poate fi obiect material al acțiunii ilicite atunci când asupra persoanei se aplică violența (nepericuloasă sau periculoasă pentru viața și sănătatea persoanei), arma de foc sau altor obiecte folosite în calitate de armă. La fel, persoana persoanei i se pot aduce atingeri la nivel fizic și în procesul de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților. Bunurilor mobile și/sau imobile li se pot cauza prejudicii urmare a aplicării armelor de foc asupra acestora sau altor obiecte folosite în calitate de armă, a incendierilor, pogromurilor etc.

La alin. (2) și (3) din art. 285 din Codul penal nu sunt consemnate circumstanțe agravante în raport cu norma de la alin. (1) art. 285 din Codul penal, ci infracțiuni separate. Aceasta înseamnă că toate cele trei infracțiuni prevăzute la art. 285 din Codul penal pot intra în concurs or, nu este exclus ca una și aceeași persoană să organizeze, să instige la dezordini în masă sau chiar să participe activ la săvârșirea dezordinilor în masă [8, p.27].

La alin. (2) din același articol este reglementată acțiunea de participare activă la săvârșirea acțiunilor prevăzute la alin. (1), care se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani [1]. Astfel, se reliefează că **obiectul juridic special** al faptei prenotate este de natură complexă, adică include atât obiect juridic principal, cât și secundar. Respectiv, cel principal înglobează relațiile sociale referitoare la neadmiterea participării active la acțiuni ilicite ce pot fi calificate în baza art. 285 din Codul penal, iar cel secundar vizează ocrotirea valorilor sociale precum: sănătatea sau integritatea fizică a persoanei, plenitudinea bunurilor.

La alin. (3) din același articol sunt incriminate chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor, care se pedepsesc cu amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani [1]. Prin urmare, este relevant de a evidenția **obiectul juridic special** al faptei menționate, care include relațiile sociale cu referire la combaterea adresării chemărilor la nesupunere violentă activă exigențelor legale ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor.

În același context, se reliefează că **obiectul juridic material** al faptelor statuate la alin. (2) și (3) coincide în totalitate cu cel al faptei reglementate la alin. (1) art. 285 din Codul penal, și anume corpul fizic al persoanei sau bunurile mobile ori imobile.

Concluzii. Reieșind din cele expuse, se evidențiază faptul că prin comiterea infracțiunii de dezordini în masă se atentează direct la valori sociale fragile, însă de o importanță majoră, deoarece în contextul actual, ordinea și securitatea publică necesită o atenție sporită din partea autorităților statale. La săvârșirea uneia dintre acțiunile expuse anterior sunt lezate valori sociale, care la rândul lor afectează organizarea și activitatea firească a instituțiilor de stat, interesele persoanelor fizice, integritatea bunurilor mobile și/sau imobile, mediul înconjurător etc. Asigurarea existenței unui cadru juridic riguros și strict în domeniul protecției valorilor sociale menționate consolidează temeinicia unui stat democratic.

În aceeași ordine de idei, se constată că în literatura de specialitate

sunt enunțate mai multe definiții a ordinii și securității publice, totuși toate noțiunile se rezumă la ideea că relațiile sociale trebuie să deruleze și să evolueze în strictă conformitate cu exigențele stipulate în textul cadrului normativ existent. Respectiv, se comunică că la nivel național există o serie de acte normative, prin care legiuitorul se expune imperativ la cerința respectării ordinii și securității publice, precum și statuează limitele legale de acționare a organelor competente în cazul tulburării ordinii și securității publice în masă. La fel, o altă trebuință se materializează prin informarea societății cu privire la necesitatea și importanța ocrotirii valorilor sociale din domeniul securității și ordinii publice, mai cu seamă având în vedere evenimentele actuale cu caracter violent, care se desfășoară la nivel internațional.

În sistemul de drept al Republicii Moldova, un aspect fundamental și modern îl constituie asigurarea menținerii securității naționale și a ordinii de drept a statului. Prin urmare, în special, în perioada actuală, menținerea ordinii și securității publice este un obiectiv incontestabil, fapt ce denotă necesitatea valorificării și actualitatea subiectului cercetat în cadrul prezentului studiu.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74, art. 195).
2. Chirița V. Infrațiunea de luare de ostatici: Studiu monografic. Ediție revizuită și adăugită. Chișinău, 2021.
3. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2005.
4. Ursu V. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolvabilitate. În: Legea și Viața, 2019, nr. 6(330), ISSN 2587-4365.
5. Moldovan A. Drept penal. Partea generală. Brașov: Lux Libris. 2009, 414 p. , accesat la: http://old.egalitate.md/media/files/drept_penal.pdf, la 10.11.2022, ora 09:08.
6. Brânză S., Ulianovschi X., Stati V. și alții. Drept penal. Partea generală. Volumul II. Chișinău: Cartier, 2005.
7. Brânză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005.
8. Copețchi Stanislav. Infrațiunile de dezordini în masa (art.285 CP RM): Noțiune, analiză, delimitare de fapte penale similare. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2020, nr.6, accesat la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/27-36_6.pdf, la 09.11.2024, ora 15:24.
9. Brânză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.

SECȚIUNEA III
**Respectarea drepturilor omului în procesul
de investigare, prevenire și combatere
a criminalității**

CZU: 343.1

INVIOLABILITATEA DOMICILIULUI PRIN PRISMA ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII ȘI A PROCESULUI PENAL*

Boris GLAVAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-3838-4308

Rezumat

În cadrul acestui articol sunt prezentate unele explicații cu privire la inviolabilitatea domiciliară din perspectiva activității speciale de investigații și a procesului penal, menite să contribuie favorabil la înțelegerea mai clară a esenței și conținutului acestui drept, a prejudiciului cauzat prin încălcarea acestuia, a sediilor și încăperilor care nu se includ în noțiunea de domiciliu și a altor aspecte relevante corelate cu acest drept.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, ofițer de investigații, organ de urmărire penală, proces penal, urmărire penală, principii, domiciliu, inviolabilitate domiciliară, viață privată.

Summary

In this article, some explanations are presented regarding the inviolability of the home from the perspective of the special investigative activity and the criminal process aimed at contributing favorably to a clearer understanding of the essence and content of this right, the damage caused by its violation, the premises and rooms that they are not included in the notion of domicile and other relevant aspects related to this right.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, investigative officer, criminal investigation body, criminal process, criminal investigation, principles, domicile, domestic inviolability, private life.

Introducere. Construirea statului de drept presupune existența unui sistem fundamental legal stabil care să contribuie la asigurarea protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. În ciuda îmbunătățirilor permanente și reformării constante a legislației penale una dintre problemele actuale rămâne respectarea și punerea în aplicare a garanțiilor drepturilor și libertăților legitime ale persoanei – participantă la relațiile activității speciale de investigații și la cele ale procesului penal, consacrate în Constituția Republicii Moldova, printre care se regăsește și dreptul la inviolabilitatea domiciliară.

---

*Articolul este elaborat în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din bugetul de stat.

Sporirea garanțiilor respectării drepturilor și libertăților persoanei la realizarea măsurilor speciale de investigații, iar inviolabilitatea domiciliară este unul dintre aceste drepturi, a fost printre prioritățile reformei juridice din 2012 ce s-a soldat cu integrarea activității speciale de investigații și a procesului penal, precum și cu excluderea din șirul măsurilor operative/speciale de investigații a măsurii „cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport” (art.6 Legea nr.45/1994).

Întrebările care se impun în acest context și care au impulsionat realizarea acestui studiu sunt următoarele: Ce ar trebui să înțelegem de fapt și de drept prin noțiunea de domiciliu și care este esența dreptului la inviolabilitatea domiciliară? Conținutul noțiunii de domiciliu este același pentru diferite ramuri de drept sau nu? Care sunt locațiile care rămân în afara limitelor acestui drept și de ce cercetarea lor nu se regăsește în calitate de măsură specială de investigații? Poate oare ofițerul de investigații, în bază de acord, să cerceteze public domiciliul unei persoane, încăperile, clădirile, porțiunile de teren și mijloacele de transport? Care sunt criteriile pentru admiterea restrângerii dreptului unei persoane la inviolabilitatea domiciliului? În conținutul de bază al acestei lucrări vom încerca să găsim răspuns la toate aceste întrebări.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională, literatura de specialitate) sunt formulate concluziile și recomandările corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Însăși natura juridică a activității speciale de investigații și a procesului penal implică, în anumite situații, necesitatea pătrunderii (intrării) funcționarilor de stat în spațiile rezidențiale și nerezidențiale ale cetățenilor, în vehicule, în anumite teritorii și obiecte de diferite forme de proprietate, cu scopul efectuării unor acțiuni de investigație îndreptate spre realizarea unor sarcini legale concrete legate de relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea, descoperirea și cercetarea infracțiunilor, de identificarea și căutarea persoanelor dispărute sau care se ascund de la urmărirea penală ori judecată, sau care se eschivează de la executarea pedepsei, de depistarea bunurilor provenite din activități criminale și de colectarea informațiilor despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului.

Necesitatea ofițerilor de investigații să pătrundă în locuri străine, inclusiv în domiciliul unor persoane, poate să apară în contextul efectuării unui șir de măsuri speciale de investigații. De exemplu, efectuarea unei chestionări la domiciliul unui cetățean, livrarea controlată pe teritoriul unei întreprinderi, achiziția de control în depozitul unui magazin, infiltrarea ope-

rativă în structura unei instituții financiare, cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, precum și alte măsuri speciale de investigații implică, într-o formă sau alta, pătrunderea în respectivele sedii și teritorii.

Corespunzător, necesitatea organului de urmărire penală de a intra în diferite locații poate să apară în legătură cu efectuarea anumitor acțiuni de urmărire penală: cercetarea la fața locului, percheziția, ridicarea de obiecte, audierea martorului, părții vătămate etc.

În acest context se impune necesitatea descoperirii esenței inviolabilității domiciliare și a conținutului noțiunii de domiciliu pentru a oferi funcționarilor statului o viziune mai clară în privința acestui drept, oferindu-le astfel oportunitatea să-și ghideze corect comportamentul atunci când situația îi impune să pătrundă în anumite locații, inclusiv în domiciliu unei persoane. Totodată, înțelegerea limitelor dreptului la inviolabilitate domiciliară înseamnă și o șansă în plus pentru dezvoltarea în continuare a cadrului normativ cu privire la investigațiile speciale, precum și la procesul penal.

Cât privește **esența** inviolabilității domiciliare, este de remarcat că într-o societate democratică se consideră ceva firesc ca o persoană să dispună de un spațiu intim în care să simtă confortul psihologic și să-și găsească odihna necesară, loc în care să-și organizeze independent viața personală, fără amestecul altora. Domiciliul reprezintă spațiul sacru în care o persoană se simte în siguranță, își manifestă liber gândurile, pasiunile, dorințele, departe de ochii străini și curioși. Pentru o persoană domiciliul reprezintă acea zonă de confort în care se simte în siguranță [1, p. 119-131]. Într-o altă abordare, s-a menționat că inviolabilitatea domiciliului în esența sa face parte din conținutul dreptului la respectarea vieții private și de familie, în aceeași măsură fiind un element esențial al libertății persoanei și al demnității omului [2, p. 131]. S-a mai spus că esența inviolabilității domiciliare în cele din urmă se rezumă la libertatea persoanei de orice intrare ilegală, neîntemeiată în spațiul în care locuiește și pe care îl ocupă permanent sau temporar în mod legal [3, p. 198].

Anume din aceste considerente inviolabilitatea domiciliului necesită o protecție deosebită, fiind, alături de dreptul la viață privată și secretul corespondenței, unul dintre principiile universal recunoscute ale dreptului internațional (art.12 din Declarația universală a drepturilor omului [4], art. 17 din Pactul internațional privind Drepturile civile și politice [5], art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [6]).

În dreptul intern inviolabilitatea domiciliului este inclusă în art. 29 din Constituția RM, conform căruia domiciliul și reședința sunt inviolabile; nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei

persoane fără consimțământul acesteia. Drept garanție pentru respectarea acestui drept legea penală incriminează faptele de violare de domiciliu (art.179 CP RM), asigurându-i pe fiecare împotriva actelor de pătrundere și rămânere ilegală în spațiul în care își desfășoară viața personală, unde își trăiește sub aspectul cel mai intim viața.

Acest drept și-a găsit reflectare la nivel de principiu și în art. 12 „Inviolabilitatea domiciliului” din Codul de procedură penală conform căruia se pot distinge doar trei modalități de intrare legală a organului de urmărire penală în domiciliul unei persoane:

- cu acordul în scris al persoanei (persoanelor) domiciliată;
- în baza unui mandat judiciar;
- în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu condiția ca în decurs de 24 de ore de la terminarea acțiunii materialele corespunzătoare să fie prezentate instanței de judecată pentru controlul legalității respectivei acțiuni.

Este de remarcat că nici Codul penal și nici Legea nr. 59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații nu descoperă conținutul termenului „domiciliu”, ceea ce ar însemna că definiția expusă de legiuitor în Codul de procedură penală și-ar putea extinde acțiunea și asupra celorlalte două ramuri de drept, deși acest fapt nu este specificat în mod expres în niciuna dintre aceste legi. În doctrina penală s-a atras atenția asupra acestui subiect, explicându-se că „noțiunea de domiciliu, definită în art.6 din CPP are același înțeles ca și noțiunea de „domiciliu sau reședință” din art. 179 CP RM” [7, p. 504; 8, p. 209]. În mod similar, în doctrina activității speciale de investigații noțiunea de „domiciliu” este descoperită prin prisma definiției expuse în art. 6 din CPP [9, p. 206; 10, p. 93; 11, p. 44].

Contrar acestor interpretări Curtea Constituțională a RM consideră că noțiunea de domiciliu reflectată în art. 6 pct. 11) din CPP are un înțeles penal autonom și nu depinde de definirea noțiunii de „domiciliu” în alte ramuri de drept. Totodată, Curtea mai consideră că este de competența instanțelor de judecată să interpreteze, să clarifice și să înlăture dubiile referitoare la aplicarea prevederilor contestate din art. 179 din Codul penal și art. 6 pct.) 11 din Codul de procedură penală [12]. Din acest punct de vedere constatăm că noțiunea de domiciliu poate avea conținut diferit în diferite ramuri de drept.

În interpretarea literară noțiunea de „domiciliu” are înțelesul de casa sau loc unde locuiește cineva în mod permanent [13]. În interpretarea juridică civilă conținutul acestui termen este corelat de locul de reședință al persoanei [14], iar în interpretarea juridică penală și contravențională acest termen a obținut un conținut mult mai larg, cuprinzând nu doar locațiile în care o persoană locuiește în mod permanent, ci și cele în care locuiește temporar, precum și încăperile anexate la acestea, terenurile private și încă multe alte locații.

Astfel, în conformitate cu art. 6 din CPP și art. 428 alin. (5) din Codul contravențional [15], prin domiciliu se înțelege „locuința sau construcția destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun); de asemenea, se înțelege și orice teren privat, automobil, navă maritimă și fluvială privată, birou”.

Simpla enumerare în art. 6 din CPP a locațiilor care formează conținutul noțiunii de domiciliu, fără a menționa și împrejurările în care acestea pot însuși această calitate, conferă noțiunii de domiciliu un conținut foarte larg, chiar mai larg decât înțelesul acestui termen în sensul art. 8 din Convenție, fapt care, într-o măsură oarecare, debusolează înțelegerea unitară a dreptului la inviolabilitatea domiciliară. Este greu de crezut că un conținut atât de larg al noțiunii de domiciliu ar produce doar efecte pozitive pentru sistemul juridic național. Se pare că ar trebui să luăm în calcul și efectele negative pe care aceasta le-ar genera.

În primul rând, este de menționat că statul prin intermediul organelor sale competente are nu doar obligația negativă de a se abține de la restrângerea nejustificată a dreptului la inviolabilitatea domiciliară, ci și obligația pozitivă de a proteja acest drept împotriva pătrunderilor neaprobrate (fără acord) a terților în domiciliul unei persoane [16]. Mai corect ar fi să spunem că prima este obligația pozitivă a statului de a proteja acest drept și apoi cea negativă de a nu-l restrânge neîntemeiat. Se pare că în cazul sistemului de drept moldovenesc lucrurile sunt poziționate exact invers, anume din cauza conținutului foarte larg al noțiunii de domiciliu indicată în art.6 din CPP, organele statului fiind obligate să ceară autorizarea judecătorului de instrucție pentru a intra în anumite locații chiar și atunci când acest lucru nu ar fi necesar. Este de remarcat că din perspectiva CEDO locațiile indicate în art. 6 al CPP nu de fiecare dată cad sub noțiunea de domiciliu, despre acestea însă vom discuta puțin mai târziu.

Ceea ce ar trebui evidențiat în acest moment este faptul că spre deosebire de legislația anterioară cu privire la activitatea operativă de investigații în care erau prevăzute două măsuri distincte de cercetare [17], prima - de cercetare a domiciliului și a doua - de cercetare a altor locații care nu se încadrau în această noțiune. Legislația actuală în domeniul investigațiilor speciale oferă doar posibilitatea cercetării domiciliului și doar în mod secret sau legendat. Această împrejurare obligă ofițerii de investigații să ceară permisiunea judecătorului de instrucție pentru cercetarea încăperilor care de facto nu sunt protejate de noțiunea de domiciliu. Ori această situație generează un volum de lucru inutil atât pentru ofițerul de investigații, cât și

pentru procuror, dar și pentru judecătorul de instrucție. În plus, se dezvoltă un fel de formalism la examinarea propunerilor de autorizare a măsurilor speciale de investigații și ulterior de verificare a rezultatelor obținute. În doctrină s-a atras atenția că cerința obținerii unei autorizații judecătorești nu se aplică acțiunilor desfășurate în spații administrative (săli, depozite etc.) [18, p. 106].

Totodată, atragem atenția că măsura „cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat” prevede doar accesul secret sau legat în interiorul domiciliului nu și pe cel public, adică cu acordul persoanei domiciliată în acel loc (art. 132⁶ CPP), fapt care diminuează potențialul activității speciale de investigații.

Se pare că autorii reformei juridice din 2012, în urma căreia măsura discutată a fost inclusă în Codul de procedură penală fără a-i păstra și forma publică de realizare, s-au axat mai mult pe asemănările dintre măsurile speciale de investigații și acțiunile de urmărire penală și mai puțin au luat în calcul deosebirile dintre acestea, încercând probabil astfel să excludă repetarea „acelorași acțiuni”. Problema este că măsurile speciale de investigații nu se identifică cu acțiunile de urmărire penală, iar printre deosebirile acestora se numără și subiectul care le realizează. Astfel, ofițerul de investigații nu are competența să efectueze acțiuni de urmărire penală, inclusiv nici cercetarea la fața locului și nici percheziția. Rezultă că ofițerul de investigații în scopul realizării sarcinilor atribuite în competența sa nu poate să cerceteze domiciliul unei persoane cu acordul persoanei domiciliată în acel loc, fiindcă actuala legislație nu prevede astfel de acțiuni.

Și nu doar domiciliul nu poate fi cercetat de către ofițerul de investigații, ci nici alte locuri care nu se includ în respectiva noțiune. Excluderea măsurii „cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport” se poate explica doar într-un singur mod, și anume atribuirea lor la noțiunea de domiciliu. În felul acesta orice clădire, încăpere, porțiune de teren sau automobil sunt considerate domiciliu și respectiv cercetarea lor poate fi efectuată doar în cadrul procesului penal în cadrul acțiunilor de urmărire penală cercetarea la fața locului și percheziția, sau în cadrul măsurii speciale de investigații „cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat” care se efectuează doar în secret sau legat.

Pe de altă parte, obligația pozitivă a statului de a proteja inviolabilitatea domiciliară a tuturor locurilor indicate în art.6 din CPP are mai mult caracter declarativ, ceea ce conduce la dezvoltarea nihilismului juridic și a disprețului față de lege.

De menționat, totuși, că doctrina dreptului penal tinde să concretizeze

conținutul noțiunii de domiciliu, menționându-se că „nu poate fi considerat domiciliu locul unde o persoană este cazată împotriva voinței sale (penitenciarul, cazarma, ospiciul etc.) și în care accesul altora (deținuți, militari, bolnavi, gardieni, superiori, medici etc.) nu depinde de consimțământul celor deja cazați” [7, p. 504]. Nu poate fi considerat domiciliu nici imobilul gol, neocupat sau care nu a fost încă ocupat, (de exemplu, casa pe care cineva și-a construit-o, dar încă nu s-a mutat în ea etc.) [19, p. 144-145]. Nu cad, în mod automat, sub incidența termenului de domiciliu nici spațiile comerciale, cu excepția cazurilor în care acestea sunt nemijlocit adiacente casei în sensul strict al cuvântului – de exemplu, un oficiu este în casa unui proprietar particular [20, p. 132].

Experții în materie penală foarte corect au observat că „noțiunea de domiciliu implică **nu ideea de imobil** (s.n.), luat în considerație în materialitatea sa, **ci ideea de loc** (s.n.) în care o persoană își desfășoară viața personală” [21, p. 504]. Totodată, nu acțiunea asupra bunurilor sau chiar asupra persoanei victimei lezează obiectul juridic ocrotit de legea penală, ci însăși prezența nedorită a făptuitorului în locul ce constituie domiciliul victimei.

Însăși traiul unei persoane într-o locuință în care-și realizează viața sa privată o transformă într-un acumulator de anumite caracteristici ale personalității umane. Locuința îndeplinește funcția de individualizare a vieții private a unei persoane. De aceea nu locuința în sine este bunul intangibil, ci inviolabilitatea ei. Atitudinea față de locuință doar ca obiect material pare greșită și din punctul de vedere al combaterii infracțiunilor care aduc atingere inviolabilității locuinței. Cei care încalcă inviolabilitatea domiciliară, având o astfel de percepție, deseori își justifică faptele prin motive „plauzibile”, considerând că ei înșiși nu au dăunat locuinței și, prin urmare, nu au încălcat nimic.

În acest sens, specialiștii în domeniul dreptului penal evidențiază că multe persoane trase la răspundere penală nu înțeleg natura infracțiunii pe care o comit, intrând fără voie în locuința altcuiva, spre exemplu, în cea a debitorului în vederea recuperării unei datorii, sau în cea a fostului soț în scopul soluționării unor relații de familie [22], sau în cea a unui cunoscut din alte motive acceptabile în viziunea lor. Anume în acest context ar trebui luată în considerare problema posibilității încălcării inviolabilității domiciliului nu numai prin pătrunderea efectivă în domiciliu a unei persoane, ci și prin supravegherea audio și video externă a acestuia [23, p. 305]. Din punctul de vedere al dreptului penal, domiciliul nu este considerat obiect material al infracțiunii, ci obiectul imaterial al acesteia [7, p. 504].

Important în acest caz este nu atât accesul în locuință, cât, mai degrabă, accesul la modul în care o persoană își organizează viața, ceea ce indică faptul că o astfel de intruziune tinde să încalce mai mult spre viața privată.

Anume prin această abordare este vizibilă complexitatea separării drepturilor la viața privată și de familie, secretul corespondenței și al domiciliului.

În interpretarea Curții Europene a Drepturilor Omului noțiunea de „domiciliu” a obținut caracter autonom în raport cu dreptul intern al statelor membre [25], considerent din care în doctrina de specialitate românească [26, p. 35] s-a atras atenția asupra faptului că această noțiune este una care nu trebuie să fie înțeleasă prin prisma definițiilor date în dreptul intern, întrucât ar permite o aplicare diferențiată a Convenției. Prin urmare, o locuință constituie „domiciliu” în sensul articolului 8 în funcție de circumstanțele stării de fapt, și anume de existența unor legături suficiente și continue cu un anumit loc [27; 28; 29; 30; 31]. În plus, cuvântul „home” folosit în versiunea limbii engleze a art. 8 din Convenție are conținut mult mai restrâns comparativ cu termenul francez „domicile”, acesta din urmă având o conotație mult mai largă și extinzându-și sfera de acțiune până și asupra sediului profesional [32].

În abordările Curții Europene domiciliul nu este neapărat de o anumită formă și mărime, acesta putând fi considerat și locuința mobilă specifică unor persoane călătorești [33] sau chiar bungalow-urile instalate pe un teren, precum și colibe construite ilegal de populații sărace pe teritoriul statului, ce nu respectă standardele de urbanism [34]. În același timp, nu trebuie ca domiciliul să fie cel exclusiv al unei persoane, putând fi folosit ocazional și ca reședință sau drept casă de vacanță [35; 36]. În aprecierea Curții persoana își poate împărți timpul între mai multe locații, fiecare dintre acestea putând avea calitatea de domiciliu [37].

Într-o altă speță Curtea a arătat că din cauza că reclamantul nu a ocupat niciodată sau aproape niciodată locul respectiv, s-ar putea ca legătura cu acel loc să fie atât de slabă încât nu mai poate fi ridicată nici o problemă din perspectiva art.8 al Convenției [38]. Astfel, Curtea pune accentul pe existența unei legături efective și durabile între persoană și locație, nefiind considerat domiciliu un așezământ care nu mai este ocupat de mai multă vreme de către proprietarul său. În același context, Curtea menționează că doar faptul moștenirii unui bun nu reprezintă o legătură suficient de concretă pentru a se constata existența unui „domiciliu” [39]. În plus, dreptul de a cumpăra o casă nu este cuprins de conținutul art. 8 [40]. O intruziune în locuința unei persoane poate fi examinată în lumina cerințelor de protecție a „vieții private” [41].

Curtea a subliniat în mai multe rânduri că noțiunea de „domiciliu” poate fi interpretată pe scară largă și poate, potrivit jurisprudenței sale, să se aplice spațiilor comerciale. În special, ea a constatat, pe baza interpretării sale dinamice a Convenției, că dreptul unei societăți la respectarea sediului social, a sucursalelor sau a altor spații comerciale ar putea intra în domeniul

de aplicare al articolului 8 din Convenție [42; 43].

Convenția mai presupune că dreptul la inviolabilitatea locuinței (precum și dreptul la secretul corespondenței, convorbirilor telefonice și mesajelor telegrafice, protejate de aceeași normă) sunt elemente ale dreptului la inviolabilitatea vieții private (personale). Iată de ce dreptul la inviolabilitatea locuinței nu este redus de Curtea Europeană la dreptul la inviolabilitatea spațiilor destinate sau efectiv utilizate pentru locuit. Curtea Europeană a legat noțiunile de locuință nu atât de scopul funcțional al unei anumite camere și de adecvarea acesteia pentru locuit, cât de utilizarea sa pentru viața personală [4].

Pe de altă parte, Curtea a mai susținut că trebuie stabilite anumite limite acestei interpretări ample a „domiciliului” și a interpretării dinamice a articolului 8, pentru a evita conflictul cu bunul simț și bunele intenții ale autorilor Convenției, constatând că o fermă specializată în producția animalelor și care adăpostește câteva sute de animale poate fi cu greu descrisă drept „domiciliu” sau chiar ca locație comercială [45]. În mod similar, în speță, Curtea nu consideră că o moară, o brutărie, o instalație de depozitare, care sunt utilizate exclusiv în scopuri industriale, s-ar regăsi sub noțiunea de domiciliu. În ceea ce privește terenul pe care se plănuia să se construiască o casă în scop rezidențial, Curtea observă că, nici acesta nu este acoperit de noțiunea de „domiciliu”. În speță, observă că, pe de o parte, locuința reclamantului era situată pe terenul în cauză, dar, pe de altă parte, din actele aflate în posesia Curții reiese că terenul a fost atribuit pentru activitate și nu în scopuri rezidențiale, pe acestea fiind ridicate o serie de clădiri industriale. Prin urmare, Curtea consideră că nici terenurile aferente construcțiilor industriale, nu se subscriu noțiunii de „domiciliu” [46]. Nu se va considera domiciliu nici terenul utilizat de proprietari pentru practicarea unor sporturi sau pe care proprietarul permite desfășurarea unui sport cum ar fi vânătoarea [47]; spălătoria sau bunul comun al coproprietarilor unui bloc de apartamente, concepută pentru o utilizare ocazională [48]; cabina de machiaj a unui artist [49].

În doctrină pot fi întâlnite discuții cu privire la apartenența dreptului la inviolabilitatea domiciliului. Potrivit unor cercetători apartenența acestui drept nu depinde de legalitatea aflării persoanei în domiciliu, prin urmare o percheziție chiar și într-o casă neînregistrată nu poate fi efectuată fără o aprobare judecătorească. Cu toate acestea, este mai răspândit un alt punct de vedere, conform căruia nu orice persoană poate face obiectul dreptului la inviolabilitatea domiciliului, ci doar cel care locuiește în incintă în mod legal (în calitate de proprietar, chiriaș, subchiriaș etc.), adică persoanele care ocupă ilegal o locuință nu au dreptul la inviolabilitatea locuinței [50, p. 132; 51, p. 131-135; 52, p. 98-101].

Din punct de vedere al Curții europene nu are importanță împrejură-

rea înscrierii în domiciliu. Dacă o persoană domiciliază efectiv într-o locuință, dar nu este înregistrată acolo, atunci este considerată subiect al dreptului la inviolabilitatea domiciliului [53]. Pe de altă parte, dacă o persoană este înregistrată legal într-o locuință, dar nu domiciliază efectiv în această locuință, atunci ea nu este purtătoarea acestui drept constituțional, fiind necesară, așa cum am mai zis, existența unei legături efective și durabile între persoană și locație, nefiind considerat domiciliu un așezământ care nu mai este ocupat de mai multă vreme de către proprietarul său.

În acest context sunt binevenite și explicațiile cercetătorilor autohtoni conform cărora respectarea inviolabilității domiciliului nu este condiționată de existența unui drept de proprietate (sau al unui alt drept real) asupra imobilului ales ca domiciliu. Lipsa consimțământului proprietarului (sau a titularului unui alt drept real) nu întotdeauna este relevantă și nu poate fi pusă la baza calificării unei fapte ca violare de domiciliu. Nu întotdeauna aceeași persoană cumulează calitățile de titular al dreptului la inviolabilitatea domiciliului și de titular al dreptului de proprietate asupra imobilului aferent aceluși domiciliu [7, p. 503].

În doctrina externă [54, p.93-108] s-a spus că purtătorul/titularul dreptului la inviolabilitatea domiciliului este persoana sau persoanele care locuiesc efectiv în acest loc. Dacă în locuință locuiesc efectiv mai multe persoane, atunci organul de urmărire penală trebuie să obțină acordul fiecăruia pentru a intra în locuință sau în camera lor. În caz de obiecție sau lipsă de acord a unuia dintre ei, organul de urmărire penală poate pătrunde în locuință pe baza unui mandat judiciar.

Consimțământul de a pătrunde într-un domiciliu trebuie să fie clar și specific și nu se poate baza pe presupuneri. Dacă la cerința de a intra în domiciliu persoana tace și nu zice nimic, atunci tăcerea ei nu poate fi interpretată ca un acord pentru intrarea în domiciliu. În acest caz, organul de urmărire penală trebuie să obțină aprobarea judecătorului de instrucție.

Din perspectiva respectării inviolabilității domiciliare nu contează pe ce bază legală o persoană locuiește într-o anumită locație – pe bază de proprietate, închiriere sau folosință gratuită. Dacă o locuință este dată în chirie, atunci titularul dreptului la inviolabilitatea domiciliului nu este proprietarul locuinței (cu excepția cazului în care, desigur, locuiește acolo), ci persoana care locuiește efectiv acolo, prin urmare, acordul pentru a intra în locuință este legal dacă va fi acordat nu de proprietarul locuinței, ci de chiriașul acesteia. În acest context este de remarcat faptul că proprietarul unui spațiu locativ, după ce l-a închiriat unei persoane fizice, va putea să intre în spațiul dat în locațiune doar cu consimțământul chiriașilor [55, p. 1041-1042].

Interesantă pare întrebarea, dacă este necesar să se obțină consimțământul persoanei înregistrate la o anumită adresă, dar care temporar absen-

tează, și dacă alte persoane care locuiesc împreună cu aceasta și-au exprimat consimțământul pentru efectuarea investigațiilor. Se pare că în acest caz este necesară și obținerea consimțământului acestei persoane, întrucât desfășurarea acestei acțiuni investigative poate duce la încălcarea drepturilor și intereselor sale legitime. Cât privește forma consimțământului (scris sau verbal) pentru accesul în domiciliu a organului de urmărire penală legislația națională prevede doar forma scrisă (alin. (2) art. 118 CPP).

Dacă o persoană este înscrisă într-o locuință și efectiv nu locuiește în ea, atunci nu se poate pune problema respectării sau protejării inviolabilității domiciliare, pătrunderea în locuință în acest caz nu poate afecta un drept care nu există. Pe de altă parte, dacă persoana are viză de reședință permanentă într-o anumită casă și de fapt nu locuiește în ea, dar acolo sunt păstrate lucrurile personale (proprietăți, jurnale etc.), atunci aceste lucruri sunt protejate de dreptul la inviolabilitatea vieții private, dar nu de dreptul la inviolabilitatea domiciliului.

O analiză separată necesită întrebarea referitoare la apartenența dreptului la inviolabilitatea domiciliară în cazul persoanei care locuiește ilegal într-o anumită locuință. De exemplu, o persoană care nu are viză de reședință permanentă a intrat ilegal și s-a stabilit cu traiul în locuința altei persoane, aceasta din urmă nelocuind de fapt în acea locuință. În contextul abordărilor anterioare precum că deținătorul dreptului la inviolabilitatea domiciliului este persoana care locuiește efectiv în locuință, indiferent de temeiul și regimul legal, rezultă că, în speță, și persoana care locuiește ilegal în locuința altcuiva, în sens procesual penal, este considerată purtătoarea dreptului la inviolabilitate domiciliului. Într-un asemenea caz, protecția dreptului la inviolabilitatea locuinței vizează exclusiv raporturi procesuale penale. De exemplu, organul de urmărire penală nu poate, împotriva voinței persoanei care locuiește ilegal și fără o autorizare din partea judecătorului de instrucție, numai pe motiv că aceasta locuiește ilegal într-o locuință, să intre în locuința acestuia și, sub suspiciunea de deținere ilegală de arme în locuință, să desfășoare acolo acțiuni de urmărire penală. Dreptul la inviolabilitatea locuinței unei persoane stabilite ilegal în locuința altcuiva, desigur, nu restricționează intrarea în locuință a proprietarului legal al locuinței. Cele relatate nu se aplică nici în cazurile în care, în temeiul intrării ilegale într-o locuință, împotriva unei anumite persoane s-a pornit o urmărire penală și se efectuează o cercetare sau se aplică măsuri administrative și legale pentru evacuarea acestuia din apartament.

În contextul celor relatate se înscrie și constatarea profesorului autohton Vitalie Stati, conform căreia „legea penală se interesează nu de legitimitatea poziției victimei, dar de ilegalitatea conduitei făptuitorului” [56, p. 19].

O altă întrebare interesantă discutată în literatura de specialitate se

referă la înțelesul admisibilității utilizării echipamentelor electronice de supraveghere în spațiile rezidențiale. Prin urmare, nu se poate decât să fim de acord cu necesitatea definirii conceptului de „pătrundere într-o locuință” la nivel legislativ sau prin interpretarea acestuia de către cea mai înaltă instanță a Republicii Moldova.

Reieșind din practica CEDO pot fi evidențiate următoarele criterii pentru admisibilitatea restrângerii dreptului unei persoane la inviolabilitatea domiciliului:

1) existența în legislația națională a unor motive serioase pentru pătrunderea în domiciliul unei persoane [57]. Totodată, legea trebuie să fie accesibilă persoanei interesate astfel încât să aibă posibilitatea de a prevedea consecințele aplicării ei în raport cu sine însuși [58] și, de asemenea, ca legea să nu contravină principiului statului de drept [59];

2) restrângerea dreptului la inviolabilitatea domiciliului trebuie să aibă loc exclusiv în interesul securității naționale și al ordinii publice, al bunăstării economice a țării, pentru prevenirea dezordinii sau a criminalității, pentru protecția sănătății sau a moralei, sau pentru apărarea drepturilor și libertăților altora. De exemplu, o percheziție în biroul unui avocat a fost considerată legală, deoarece a avut ca scop prevenirea unei infracțiuni și protejarea drepturilor altora [32].

3) restrângerea dreptului la inviolabilitatea domiciliului trebuie să fie necesară într-o societate democratică pentru atingerea acestor scopuri [60]. Totodată, este evaluată disponibilitatea garanțiilor efective împotriva acțiunilor nerezonabile prevăzute de legislația națională, precum și modul în care aceste garanții au funcționat într-un anumit caz luat în examinare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului ia în considerare gravitatea infracțiunii în legătură cu care a fost restrânsă inviolabilitatea domiciliului; existența unui act judiciar în legătură cu intruziunea, precum și dacă acest act s-a întemeiat pe suspiciuni rezonabile, iar sfera de aplicare a acesteia a fost limitată în mod rezonabil; metoda de intruziune; impactul acesteia asupra activităților profesionale și reputației persoanelor ale căror drepturi au fost restricționate [61]. Neconcordanța încălcării dreptului la inviolabilitatea domiciliului cu criteriile specificate atrage recunoașterea restrângerii ca neconforme cu cerințele art. 8 din Convenție [62].

În **concluzie** putem spune că dreptul la inviolabilitatea domiciliului are o importanță deosebită pentru activitatea specială de investigații și pentru procesul penal. Neconsiderarea esenței și conținutului acestui drept, a limitelor acestuia creează impedimente serioase în activitatea practică a celor două genuri de activitate. Atribuirea unui conținut prea larg noțiunii de domiciliu constituie un impediment nejustificat în calea realizării sarcinilor activității speciale de investigații dar și ale procesului penal, și transformă

obligația pozitivă a statului de protecție a dreptului la domiciliu în una mai mult formală, iar în consecință se creează nihilismul juridic și disprețul față de lege, lucruri incompatibile cu statul de drept. Conținutul noțiunii de domiciliu nu ar trebui privit prin prisma simplei enumerări a unor locații (imobile), ci prin prisma locațiilor în care omul își desfășoară viața privată.

În acest context ne exprimăm speranța că prezenta lucrare va contribui favorabil la înțelegerea mai clară a aspectelor dreptului la inviolabilitatea domiciliului și la ridicarea nivelului calitativ al practicii judiciare.

Găsim oportună efectuarea măsurii speciale de investigații „Cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat” prevăzută în art. 132⁶ CPP nu doar în mod secret sau legendat, ci și în mod public cu acordul persoanei care domiciliază în locul în care se dorește efectuarea cercetării. În acest sens, se impun și modificările corespunzătoare a conținutului articolului vizat.

Totodată, găsim rațională reintroducerea în lista măsurilor speciale de investigații, indicată în art.18 din Legea nr.59/2012, a măsurii „cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de transport”, ceea ce ar permite cercetarea locațiilor enunțate, locații ce nu se subscriu noțiunii de domiciliu.

Referințe bibliografice

1. Camelia Mihăilă. Noțiunea de domiciliu și dreptul la viață privată. Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Tomul LXVII/2, Științe juridice, 2021. p. 119-131.
2. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”).
3. Гулиницкая, Т. Н. Неприкосновенность жилища — конституционное право человека / Т. Н. Гулиницкая. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — № 46 (180).
4. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948.
5. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptată de Adunarea Generală a ONU la 16.12.1966.
6. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoalele acesteia. Adoptată de Consiliul Europei la 04.11.1950.
7. Sergiu Brînză, Vitalie Stati Drept penal: Partea Specială. - Ch.: S. n., 2011 (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”).
8. Sergiu Brînză, Xenofon Ulianovschi, Vitalie Stati, Ion Țurcanu, Vladimir Grosu DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ Ediția I, mai 200.

9. Tactica criminalistică; Activitatea operativă de investigații: (pentru uzul audiențelor)/Veaceslav Didăc, Mihail Căpățici, Valeriu Cușnir, Victor Moraru; coord. principal: Elena Muraru; -Ch.: ELAN POLIGRAF S.R.L., 2009 - (Seria: Suporturi de curs). - Cartea a 10-a.
10. Roman, Dumitru. Activitatea specială de investigații și alte activități informative: Note de curs / Dumitru Roman; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Dep. Drept Procedural. - Chișinău: CEP USM, 2019.
11. Mîrzac, Victor; Glavan, Boris, Note privind activitatea specială de investigații / Victor Mîrzac, Boris Glavan; Acad. „Ștefan cel Mare”, 2018. 86 p.
12. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 179 alin. (1) din CP și articolul 6 pct. 11) din CPP (violarea de domiciliu) din 11 februarie 2019, pct. 24-25.
13. Conform DEX-lui prin „domiciliu” se înțelege „casa sau locul unde locuiește cineva în mod statornic”.
14. Conform prevederilor art.38 „Domiciliul și reședința temporară” din Codul civil al RM „Domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are reședința obișnuită. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atât timp cât nu și-a stabilit un altul. Reședința obișnuită demonstrează o legătură apropiată și stabilă a persoanei fizice cu locul vizat. La determinarea reședinței obișnuite se iau în considerare toate elementele de fapt relevante, în special durata și regularitatea prezenței persoanei în locul vizat, precum și condițiile și motivele acestei prezențe”.
15. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008, MO nr. 3-6 din 16.01.2009, art. 15.
16. Curtea Europeană a constatat o încălcare de către stat a obligațiilor sale pozitive, din cauza faptului că autoritățile nu au luat măsuri ca urmare a plângerilor repetate formulate de un reclamant, potrivit cărora anumite persoane au intrat în curtea acestuia și câteva căruțe cu gunoi au fost răsturnate în fața ușii și sub ferestrele acestuia (Surugiu c. României, Hotărârea din 20 aprilie 2004. §§67-68). Faptul că autoritățile naționale nu au pus în executare o hotărâre de evacuare a unei persoane dintr-un apartament, în favoarea proprietarului, a fost considerat o încălcare de către stat a obligațiilor sale pozitive care decurg din art. 8 (Pibernik c. Croației, Hotărârea din 4 martie 2004, §70).
17. În art.6 alin.(2) din Legea nr.45 din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații erau prevăzute așa măsuri operative de investigații: „Cercetarea domiciliului și instalarea în el a aparatelor audio, video, de fotografiat, de filmat etc.” autorizată de judecătorul de instrucție și „Cercetarea încăperilor, clădirilor, porțiunilor de teren și a mijloacelor de

- transport” autorizate prin decizia conducătorului organului care exercită activitate operativă de investigații sau a adjunctului acestuia care se ocupă de problemele activității operative de investigații.
18. Вилкова Т.Ю. Принцип неприкосновенности жилища в уголовном судопроизводстве: правовые основы, содержание, гарантии // Актуальные проблемы российского права. 2015. №2. с.106.
  19. Alexandru Borodac. Manual de drept penal: Partea Specială: Pentru învățământul universitar. Ch.: S.n., 2004 (F.E.P. „Tipografia Centrală”).
  20. Donna Gomien, Short Guide to the European Convention on Human Rights, Strasbourg, p. 260 apud Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”).
  21. O. Loghin, T. Toader. Dreptul penal român. Partea Specială. - București: Șansa, 1999, p.145 apud Brînza, Sergiu Drept penal: Partea Specială / Sergiu Brînză, Vitalie Stati. - Ch. S.n., 2011 (F.E.-P. “Tipogr. Centrală”).
  22. Decizie CSJ 20 iulie 2021 Dosarul nr. 4-1re-149/2021.
  23. Сулова С.И., Бычков А.В. Современные подходы к пониманию неприкосновенности жилища: уголовно-правовой и межотраслевой аспекты // Всероссийский криминологический журнал. – 2017. – Т. 11. – № 2. – с. 305.
  24. Brînza Sergiu. Drept penal: Partea Specială / Sergiu Brînză, Vitalie Stati. - Ch. S. n., 2011. (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”).
  25. Chiragov și alții c. Armeniei (MC), nr. 13216/05, CEDO 2015, §206.
  26. Mihai Suian. Metode speciale de supraveghere sau cercetare. București: Editura Solomon, 2021. p. 35.
  27. Winterstein și alții c. Franței, Hotărârea din 13 octombrie 2013, §141.
  28. Orlić c. Croatiei, Hotărârea din 21 iunie 2011, §54.
  29. McKay-Kopecka c. Poloniei, Hotărârea din 19 Septembrie 2006, §141.
  30. Prokopovich c. Rusiei, Hotărârea din 18 noiembrie 2004, §36.
  31. Buckley c. Regatului Unit, Hotărârea din 25 septembrie 1996, §§ 52-54.
  32. Niemietz v. Germany, Hotărârea din 16 decembrie 1992, §30.
  33. Chapman c. Marea Britanie, Hotărârea din 18 ianuarie 2001, §73.
  34. Winterstein și alții împotriva Franței, §141, precum și cauza Yordanova ș.a. c. Bulgariei, Hotărârea din 24 aprilie 2012, §11-12; 103.
  35. Sagan c. Ucrainei, Hotărârea din 23 octombrie 2018, §51.
  36. Halabi c. Franței, Hotărârea din 16 mai 2019, §41-43.
  37. Demades c. Turciei, Hotărârea din 31 iulie 2003, §32.
  38. Andreou Papi împotriva Turciei, Hotărârea din 22 septembrie 2009, §54.
  39. Demopoulos și alții c. Turciei (dec.) (MC), 2010, §§ 136-137.
  40. Strunjak și alții c. Croatiei (dec.), no. 46934/99, ECHR 2000-X.
  41. Khadija Ismayilova împotriva Azerbaidjanului, Hotărârea din 10 January

- 2019, § 107.
42. Niemietz c. Germaniei, Hotărârea din 16 decembrie 1992, seria A nr. 251B, p. 34, § 30.
  43. Société Colas Est și alții c. Franței, nr. 37971/97, § 41, CEDO 2002III.
  44. Chappell c. Regatului Unit, Hotărârea din 30 martie 1989, seria A nr. 152A, pp. 12-13, § 26, și p. 26, § 63.
  45. Leveau și Fillon c. Franței (dec.), nr. 63512/00 și 63513/00, 6 septembrie 2005.
  46. Khamidov împotriva Rusiei, Hotărârea din 15 noiembrie 2007 pct. 131.
  47. Friend și alții c. Regatului Unit (dec.), nr. 16072/06 și 27809/08, Hotărârea din 24 noiembrie 2009, § 45.
  48. Chelu c. României, nr. 40274/04, Hotărârea din 12 ianuarie 2010, § 45.
  49. Hartung c. Franței (dec.), nr. 10231/07, Hotărârea din 3 noiembrie 2009.
  50. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red. Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“). p. 132.
  51. Чечетин, А. Е. Проблемы обеспечения прав личности при проведении оперативно-розыскных мероприятий / А. Е. Чечетин // Полицейское право. – 2007. – № 2(10). – С. 131-135.
  52. Чечетин А. Е. Оперативно-розыскные мероприятия и права личности: монография. Барнаул, 2006. с. 98-101.
  53. Menșeș ș.a. c. Turciei, Hotărârea din 28 noiembrie 1997, §73.
  54. ГАМБАРЯН А. С. Отказ от права на неприкосновенность жилища и вопросы уголовно-процессуального вмешательства: Актуальные проблемы публичного права: науч. прак. Конфер. 28 февраля - 2 марта 2018г. Владимирский гос. Университет. 2018. с. 93-108.
  55. HOTCA, M.A. *Codul penal. Comentarii și explicații*. București: C.H. Beck, 2007, p. 1041-1042.
  56. STATI, V. Unele considerații asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru infracțiunea violare de domiciliu (art.179 C.pen. RM). Revista Națională de Drept nr. 4, aprilie 2010. p. 19.
  57. McLeod v. United Kingdom. Hotărârea din 23 septembrie 1998.
  58. Silver și alții c. Regatului Unit, Hotărârea din 25 martie 1983, seria A nr. 61. § 88.
  59. Kruslin c. Franței. Hotărârea din 24.04.1990, § 28, 29.
  60. Klass și alții c. Republicii Federale Germania. Hotărârea din 09.06.1978.
  61. Buck c. Germaniei. Hotărârea din 28.04.2005.
  62. Iliya Stefanov c. Bulgariei. Hotărârea din 22.05.2008.

CZU: 343.1:341.4

ECHIPELE COMUNE DE INVESTIGAȚII – FORMĂ A ASISTENȚEI JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ

Dinu OSTAVCIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5317-3296

Tudor OSOIANU,

doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-1506-4501

Rezumat

Odată ce Republica Moldova și-a declarat independența, dorind a fi un stat democratic, în care sunt respectate drepturile și libertățile omului, a fost și este interesată să și armonizeze normele legislative și să și creeze mecanisme eficiente pentru înfăptuirea justiției, astfel încât să corespundă standardelor europene de calitate. Această manifestare presupune aspirația țării noastre de a adera la comunitatea europeană.

În acest sens, țara noastră a fost admisă ca membru cu drepturi depline în organizația mondială și în agențiile sale specializate, urmând aderarea la multiple instituții europene și internaționale. Prin urmare, în vederea consolidării statului de drept, Republica Moldova, având aspirația vectorului european, și-a exprimat consimțământul de a fi parte la instrumentele internaționale în materia asistenței juridice internaționale.

O nouă formă de asistență juridică internațională în materie penală este crearea echipelor comune de investigații, care s-a dovedit a fi un instrument eficient în combaterea criminalității transfrontaliere.

Prin urmare, articolul respectiv se referă la importanța acestei forme de asistență juridică internațională, modul în care sunt create echipele comune de investigații, oportunitatea și eficiența lor în administrarea probatoriului în anumite cauze penale.

Cuvinte-cheie: proces penal, investigații, echipe comune, asistență juridică internațională, administrarea probelor.

Summary

Once the Republic of Moldova declared its independence, desiring to be a democratic state, where human rights and freedoms are respected, it was and is interested in harmonizing its legislative norms and creating effective mechanisms for the administration of justice, in order to meet European quality standards. This manifestation implies the aspiration of our country to join the European community.

In this regard, the Republic of Moldova had been admitted as a member with full rights in the world organization and in its specialized agencies, following the accessi-

on to multiple European and international institutions. Consequently, in order to strengthen the rule of law, the Republic of Moldova, having the aspiration of the European vector, expressed its consent to be a party to the international instruments in the matter of international legal assistance.

A new form of international legal assistance in criminal matters is the creation of joint investigation teams, which has proven to be an effective and efficient tool in combating cross-border crime.

Therefore, the present article refers to the importance of this form of international legal assistance, the way in which joint investigation teams are created, their appropriateness and efficiency in the administration of evidence in certain criminal cases.

Keywords: penal trial, investigations, joint teams, international legal assistance, evidence administration.

Introducere. Aderarea la multiple organisme internaționale, implicit exprimarea consimțământului de a fi parte la instrumentele internaționale în materia asistenței juridice a sporit consolidarea politicii Republicii Moldova de dezvoltare a relațiilor de colaborare cu toate țările lumii, de promovare a unui climat de pace și securitate, de reprimare a oricăror forme de criminalitate și fraudă a legii. Contribuția practicii noastre convenționale la practica generală în materia asistenței juridice reflectă și subliniază încă o dată dorința Republicii Moldova de a-și dezvolta progresiv relațiile de colaborare juridică cu alte state în scopul apărării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, posibilitățile de cooperare în domeniul asistenței juridice internaționale s-au diversificat: au apărut noi inițiative de coordonare la nivel european a problematicii transfrontaliere, iar construcția comunitară s-a îmbogățit cu noi instituții, precum EUROJUST, care contribuie la îmbunătățirea cooperării între autoritățile competente ale statelor membre, în special prin facilitarea examinării solicitărilor de asistență juridică reciprocă la nivel european și a cererilor de extrădare [6, p. 7].

Eliminarea treptată a controalelor la frontieră pe teritoriul Uniunii Europene a facilitat considerabil libera circulație a cetățenilor Uniunii Europene, permițându-le însă infractorilor, în paralel, să acționeze mai ușor la nivel transnațional. Pentru a combate flagelul reprezentat de criminalitatea transfrontalieră, spațiul de libertate, securitate și justiție cuprinde măsuri de promovare a cooperării judiciare între statele membre în materie penală, punctul de plecare constituindu-l principiul recunoașterii reciproce. De asemenea, au fost adoptate măsuri specifice pentru a combate criminalitatea transnațională și terorismul și pentru a garanta protejarea drepturilor victimelor, suspectilor și deținuților peste tot în Uniunea Europeană [4].

O formă nouă a asistenței internaționale în materie penală reprezintă „echipele comune de investigații” (JIT), care și-a găsit oglindirea în mai multe documente internaționale.

Conceptul de „echipă comună de investigații” s-a născut din convin-

gereea că metodele existente de cooperare internațională în domeniul polițienesc și judiciar nu erau, în sine, suficiente pentru a face față cazurilor grave de criminalitate organizată transfrontalieră. S-a considerat că o echipă formată din anchetatori și autorități judiciare din două sau mai multe state, acționând împreună și pe baza unei autorități juridice și a unei securități juridice clare cu privire la drepturile, îndatoririle și obligațiile participanților, ar îmbunătăți combaterea criminalității organizate [7, p. 38].

Astfel, prin Legea nr. 15-XV din 17.02.2005, statul nostru a ratificat Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, adoptată la New York, în vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005.

Potrivit art. 19 din Convenția respectivă, Statele Părți au în vedere să încheie acorduri sau aranjamente bilaterale sau multilaterale în baza cărora, pentru cauzele care fac obiectul anchetelor, urmăririlor sau procedurii judiciare în unul sau mai multe țări, autoritățile competente respective pot stabili instanțe de anchetă comune. În absența unor asemenea acorduri sau aranjamente, pot fi hotărâte anchete comune de la caz la caz. Statele Părți interesate veghează ca suveranitatea Statului Parte pe teritoriul căruia se desfășoară ancheta să fie pe deplin respectată.

Prin Legea nr. 312 din 26.12.2012, Republica Moldova a ratificat cel de-al doilea Protocol adițional la Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală, încheiat la Strasbourg la 08.11.2001 și semnat de R. Moldova la 13.03.2012 [1].

În conformitate cu prevederile art. 20 din Protocolul menționat, de comun acord, autoritățile competente din două sau mai multe Părți pot constitui o echipă comună de investigații pentru un anumit scop și o perioadă limitată de timp – perioadă care poate fi prelungită de comun acord – să efectueze anchete penale într-unul sau mai multe dintre Statele Părți care au înființat echipa. Componenta echipei este stabilită în acord.

În urma ratificării Protocolului vizat, Republica Moldova a desemnat Procuratura Generală ca instituție care va decide crearea echipei comune de investigații.

La 19.04.2013, prin Legea nr. 85 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, a fost modificată și completată Legea nr. 371 din 01.12.2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, întrucât a fost introdusă noțiunea de echipe comune de investigații.

Potrivit art. 33¹ din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, autoritățile competente din cel puțin două state pot să constituie, de comun acord, o echipă unică de investigații, cu un obiectiv precis și pentru o durată limitată, care poate fi prelungită cu acordul tuturor părților, în vederea desfășurării urmăririi penale în unul sau în mai multe

dintre statele care constituie echipa. Constituirea și activitatea echipei se realizează conform prevederilor Codului de procedură penală.

Prin urmare, CPP [2] a suferit și el modificări și completări, astfel încât prevederile din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală și-au găsit reflectare și în legea procesual penală (art. 540², alin. (1) CPP) [2]. De reținut că componența echipei de investigații este decisă de comunul acord al părților, iar cererea pentru constituirea echipei comune poate fi făcută de orice parte contractantă interesată.

Echipele comune de investigații nu pot fi instituite în cazul în care infracțiunea cercetată are un caracter strict național, fără elemente de extraneitate, chiar dacă este gravă, deosebit sau excepțional de gravă. Dacă infracțiunea are un caracter național și se impune efectuarea unor acțiuni de urmărire penală într-un stat sau altul, efectuarea acestora urmează să fie solicitată prin comisie rogatorie, în ordine generală, în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală [5, pct. 13)-14)].

În conformitate cu prevederile art. 540², alin. (2) CPP [2], Echipa comună de investigații poate fi creată atunci când:

1) în cadrul unei urmăriri penale în curs în statul solicitant se impune efectuarea unor urmăriri penale dificile, care implică mobilizarea unor mijloace importante ce privesc și alte state;

2) mai multe state efectuează urmăriri penale care necesită o acțiune coordonată și concertată în statele respective.

Potrivit acestei prevederi, reiese că echipele comune de investigații nu pot fi constituite oricând și crearea lor nu poate fi bazată decât pe aceste criterii. Prevederile respective presupun comiterea unor infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave, cercetarea cărora este dificilă și privește mai multe state. Respectiv, avem în vedere obligatoriu criteriul transfrontalier și internațional al infracțiunilor, iar în lipsa acestuia echipele comune nu pot fi create și activitatea lor este imposibilă.

Cererea de formare a echipei comune de investigații poate fi formulată de orice stat implicat. Echipa comună de investigații (JIT) este formată în unul dintre statele în care urmează a fi efectuată urmărirea penală (art. 540², alin. (3) CPP) [2].

Astfel, pentru a fi create echipele comune de investigații este necesară depunerea unei cereri către autoritățile competente ale țărilor străine, în funcție de dimensiunea transfrontalieră sau internațională a infracțiunii. Această cerere va fi întocmită de către procurorul care conduce cu urmărirea penală într-o cauză penală concretă, din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală, care va întocmi un raport în acest sens. Cererea întocmită, care va corespunde după formă și conținut, va fi expediată Secției asistență juridică internațională și integrare europeană a Procuraturii Gene-

rale și soluționarea acestora se va face potrivit procedurii indicate la cererea de comisie rogatorie, care se aplică în modul corespunzător acestora.

Se recomandă ca până la întocmirea cererii respective procurorul să comunice despre aceste intenții și posibilități organelor de drept competente ale statelor vizate sau punctelor de legătură (contact) la Eurojust și Europol pentru a discuta avantajele posibile și pașii concreți în vederea constituirii echipei comune de investigații. Acest fapt se va realiza cu scopul nepericlitării și neîntârzierii constituirii acestei echipe [5, pct. 20].

În conformitate cu prevederile art. 540², alin. (4) CPP [2], cererea de formare a echipei comune de investigații cuprinde autoritatea care a înaintat cererea, obiectul și motivul cererii, identitatea și naționalitatea persoanei în cauză, numele și adresa destinatarului, dacă este cazul și propuneri referitoare la componența acesteia.

Considerăm că cererea cu privire la constituirea echipei comune de investigații trebuie să corespundă formei și conținutului cererii de comisie rogatorie (art. 537 CPP) [2], luându-se în calcul specificul activității acestor echipe. Totodată, această cerere și actele anexate se întocmesc în limba de stat și se traduc în limba statului solicitat sau într-o altă limbă, potrivit prevederilor sau rezervelor la tratatul internațional aplicabil, de regulă engleză sau franceză.

Cererea de constituire a echipelor comune de investigații, pe lângă cerințele ce sunt dictate în cererea de comisie rogatorie, trebuie să cuprindă:

- a) legislația națională, tratatul internațional sau acordul de reciprocitate în baza căruia se va solicita crearea echipei comune de investigații;
- b) condițiile ce permit constituirea;
- c) date referitoare la părțile, conducătorii, membrii și participanții echipei din partea Republicii Moldova;
- d) deziderate ce țin de procedura operațională;
- e) date cu privire la activitățile echipei ce se propun a fi realizate;
- f) alte date importante ce reies din materialele cauzei.

În cazul în care statul sau statele străine au comunicat intențiile cu privire la acordul de creare a echipei comune de investigații, subdiviziunea specializată a Procuraturii Generale va organiza, cât mai curând posibil, convocarea părților pentru a discuta asupra conținutului Acordului de constituire a echipei comune și pentru a întocmi proiectul acestui act procedural. La negocierea acordului va participa procurorul care conduce sau care exercită urmărirea penală, ofițerul de urmărire penală; de asemenea poate fi invitat și ofițerul de investigații inclus în grupul de lucru pe dosar și care este propus în calitate de membru al echipei comune de investigații. Acordul se semnează de conducătorul echipei comune de investigații și este coordonat cu procurorul general sau primul adjunct al acestuia, iar din partea organelor

lor de drept ale statelor străine ce formează echipa semnează persoanele împuternicite în acest sens [5, pct. 25-32].

În cazul în care negocierile privind constituirea echipei comune de investigații fie au eșuat, fie una din părți a refuzat să semneze acordul, se va exclude posibilitatea activității acestei echipe.

Este de reținut că acordul menționat trebuie să reglementeze în concret acțiunile, rolul fiecărui membru, dreptul de a participa sau nu la efectuarea unor acțiuni procesuale, dreptul efectuării unor acțiuni de către membrii detașați, modificarea echipei comune de investigații, perioada de activitate și altele.

De menționat faptul că componenții echipei comune de investigații, desemnați de autoritățile Republicii Moldova, au calitatea de membri, în timp ce membrii desemnați de un stat străin au calitatea de membri detașați (art. 540², alin. (5) CPP) [2].

În corespundere cu art. 540², alin. (6) CPP, activitatea echipei comune de investigații pe teritoriul Republicii Moldova se desfășoară potrivit următoarelor reguli:

1) conducătorul echipei comune de investigații este un reprezentant al autorității care participă la urmărirea penală din statul membru pe teritoriul căruia funcționează echipa și acționează în limitele competențelor ce îi revin conform dreptului său național;

2) acțiunile echipei se desfășoară conform legii Republicii Moldova. Membrii echipei și membrii detașați își execută sarcinile sub responsabilitatea persoanei prevăzute la pct. 1), ținând seama de condițiile stabilite de propriile autorități în acordul privind formarea echipei.

Acțiunile de urmărire penală și măsurile speciale de investigații se vor efectua de către membrii echipei comune în strictă conformitate cu CPP. Toate acțiunile se efectuează sub conducerea conducătorului echipei comune de investigații. Conducătorul echipei comune de investigații va fi numit procurorul care conduce sau exercită urmărirea penală sau un procuror ierarhic superior.

Membrii detașați pe lângă echipa comună de investigații sunt abilitați să fie prezenți la efectuarea oricăror acte procedurale, cu excepția cazului când conducătorul echipei, din motive speciale, decide contrariul (art. 540², alin. (7) CPP). Atunci când echipa comună de investigații urmează să efectueze acte procedurale pe teritoriul statului solicitant, membrii detașați pot cere autorităților lor competente să efectueze actele respective (art. 540², alin. (8) CPP). Un membru detașat pe lângă echipa comună de investigații poate, conform dreptului său național și în limitele competențelor sale, să furnizeze echipei informațiile ce sunt la dispoziția statului care l-a detașat, în scopul derulării urmăririi penale efectuate de echipă (art. 540², alin. (9) CPP) [2].

Informațiile obținute în mod obișnuit de un membru sau un membru detașat în cadrul participării la o echipă comună de investigații și care nu pot fi obținute în alt mod de către autoritățile competente ale statelor implicate pot fi utilizate: 1) în scopul pentru care a fost creată echipa; 2) pentru a descoperi, a cerceta sau a urmări alte infracțiuni, cu consimțământul statului pe teritoriul căruia au fost obținute informațiile; 3) pentru a preveni un pericol iminent și serios pentru securitatea publică, respectând dispozițiile prevăzute la pct. 2); 4) în alte scopuri, dacă acest lucru este convenit de către statele care au format echipa (art. 540², alin. (10) CPP).

În urma celor expuse distingem faptul că o echipă comună de anchetă este un instrument de cooperare internațională bazat pe un acord între autoritățile competente, atât cele judiciare (judecători, procurori, judecători de instrucție...), cât și cele de aplicare a legii, din două sau mai multe state, stabilită pe o perioadă limitată și în scopuri specifice, în vederea desfășurării anchetelor penale într-unul sau mai multe din statele membre implicate.

În comparație cu formele tradiționale de cooperare polițienească și judiciară, echipele comune de investigații (JIT) au următoarea valoare adăugată:

– JIT permit colectarea directă și schimbul direct de informații și de probe fără necesitatea de a utiliza mijloacele tradiționale de asistență judiciară reciprocă (AJR). Informațiile și probele colectate în conformitate cu legislația statului în care operează echipa pot fi partajate pe baza (unică) a acordului privind JIT; și

– Membrii detașați ai echipei (și anume cei care provin dintr-un alt stat decât cel în care operează JIT) au dreptul de a fi prezenți și de a participa, în limitele prevăzute de legislația națională și/sau prevăzute de către conducătorul JIT, în măsuri de anchetă desfășurate în afara statului lor de origine. Din aceste motive, JIT constituie un instrument de cooperare foarte eficient și eficace, care facilitează coordonarea anchetelor și a urmărilor penale realizate în paralel în mai multe state [3, subpct. 2)].

În final, dorim să încurajăm practicienii, în special subdiviziunile care fac investigații în materia crimei organizate, să purceadă la crearea echipelelor comune de investigații. Or, datorită acestora pot fi obținute cu mult mai multe informații și probe în vederea tragerii la răspundere penală a infractorilor – membri ai unei grupări criminale organizate. Doar prin utilizarea acestei forme a asistenței juridice internaționale în materia penală investigația va fi una eficientă, asigurând calitatea actului de justiție și încrederea societății în instituțiile statului.

Referințe bibliografice

1) Cel de-al doilea Protocol adițional la Convenția europeană de asistență

judiciară în materie penală, încheiat la Strasbourg la 08.11.2001 și semnat de Republica Moldova la 13.03.2012. Publicat: 08-02-2013 în Monitorul Oficial Nr. 27-30 art. 110.

- 2) Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003. Monitorul Oficial al RM nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
- 3) Echipe comune de anchetă, Ghid practic. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11501-2016-INIT/ro/pdf>;
- 4) <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/155/cooperarea-judiciara-in-materie-penala> (accesat: 01.12.2021).
- 5) Ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal și Centrului Național Anticorupție nr. 40/215/324-0/92 din 23.07.2014, pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații (Ordinul este semnat și se referă la instituțiile din Republica Moldova).
- 6) Poalelungi Mihai și alții, Cooperarea juridică internațională, 50 de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, Institutul Național de Justiție, Chișinău, 2018.
- 7) Rotundu Diana, procuror, șef adjunct al Secției asistență juridică internațională și integritate europeană din cadrul Procuraturii Generale a Republicii Moldova, consilier juridic de stat de rangul II, Echipele comune de investigație – realitate pentru Republica Moldova. Publicat în Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1, 2014.

CZU: 343.343.6

UNELE REFLECȚII TEORETICO-PRACTICE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE ORGANIZARE A MIGRAȚIEI ILEGALE

Veaceslav URSU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
decan al Facultății drept, administrație, ordine și securitate publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-0696-4391

Eugeniu MUSTEAȚĂ,

doctorand, Școala Doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-3864-4384

Rezumat

Migrațiile sunt un proces natural de funcționare și dezvoltare a societății umane. În procesul migrațiilor au loc interacțiuni între oameni de diferite etnii, de diferite culturi și limbi. Specificul evoluției proceselor migraționiste în Republica Moldova sunt condiționate atât de schimbările cu caracter social-economic și politic, cum ar fi consecințele destrămării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și conflictului armat din stânga Nistrului, cât și de procesul de democratizare a societății, precum și dezvoltarea relațiilor de piață, apariția unor oportunități de a obține cetățenia unor țări din UE și alte state dezvoltate, liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova etc. Totodată, trebuie de menționat, că până nu demult, față de fenomenul migrației în R. Moldova a existat o abordare destul de unilaterală și superficială. Acest fenomen fiind puțin studiat și cunoscut, era de regulă considerat drept un fenomen doar negativ cu care se poate și trebuie neapărat de luptat, în vederea contracarării lui. Concomitent cu migrația și creșterea fluxului acesteia, a luat amploare și faptele de organizare a migrației ilegale, întrucât o bună parte din migranți nu întrunesc condițiile pentru a migra în condiții de legalitate. Problema migrației și migrația ilegală constituie obiectul cercetărilor inclusiv și a organizațiilor nonguvernamentale. Analizând istoricul incriminării acestei fapte, menționăm că la 29.12.2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În special, conform art. III al acestei legi, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu art. 362¹ „Organizarea migrației ilegale”. Articolul este dedicat analizei normei menționate, autorul expunându-și unele viziuni privind oportunitatea completării CP al RM cu norma vizată venind și cu unele reflecții asupra conținutului și calității formulărilor legale, ca spre final să sugereze anumite soluții și propuneri care ar îmbunătăți cadrul legal existent.

Cuvinte cheie: migrație ilegală, organizarea migrației ilegale, răspundere penală pentru organizarea migrației ilegale, migranți, procese migraționiste.

Summary

Migrations are a natural process of functioning and development of human society. In the migration process, there are interactions between people of different ethnicities, cultures and languages. The specifics of the evolution of migration processes in the Republic of Moldova are conditioned both by socio-economic and political changes, such as the consequences of the breakup of the Union of Soviet Socialist Republics and the intense armed conflict, by the process of democratization of society, as well as the development of market relationships, the opportunities to obtain the citizenship of some EU and other developed countries, the liberalization of the visa regime for citizens of the Republic of Moldova, etc. At the same time, it should be noted that, until recently, there have been a rather one-sided and superficial approach to the phenomenon of migration in the Republic of Moldova. This phenomenon being a very little studied and known, was usually considered as a negative phenomenon that can and must be fought, in order to counteract it. Simultaneously with migration and the increase in its flow, the facts of organizing illegal migration also increased, as a good part of migrants do not meet the requirements to migrate legally. The issue of migration and illegal migration is the subject of research, including by non-governmental organizations. Analyzing the history of the criminalization of this act, we mention that on 29.12.2005, the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Law of the Republic of Moldova for the amendment and completion of some legislative acts. In particular, according to article III of this law, the Criminal Code of the Republic of Moldova was supplemented with article 3621 „Organization of illegal migration”. The article is dedicated to the analysis of the mentioned norm, the author presenting some views on the opportunity to supplement the Criminal Code of the Republic of Moldova with the targeted norm, also coming with some reflections on the content and quality of the legal formulations, in order to finally recommend certain solutions and proposals that would improve the existing legal framework.

Keywords: illegal migration, organization of illegal migration, criminal liability for organization of illegal migration, migrants, migration processes.

Introducere. Migrațiile sunt un proces natural de funcționare și dezvoltare a societății umane. În procesul migrațiilor au loc interacțiuni între oameni de diferite etnii, de diferite culturi și limbi. Astfel, persoanele își îmbogățesc cunoștințele despre alte state și popoare, capătă deprinderi necesare lingvistice și profesionale. Migrațiile ajută reintegrării familiilor, creșterii nivelului de bunăstare materială a oamenilor. În același timp, datorită migrațiilor ei își asigură securitatea personală, se retrag din regiunile unde au loc conflictele militare, etnonaționale, cataclisme tehnogene sau naturale (incendii, inundații, alunecări de teren, cutremur, țunami, etc.). Cu ajutorul migrațiilor statele lumii, deseori, își soluționează problemele social-economice, tehnico-științifice, demografice. Însă nu e secret că migrațiile în masă pot aduce și aduc la acutizarea diferitelor probleme politice, social-economice, la tensionarea relațiilor interetnice, înrăutățirea situației demografice, criminogene, social-psihologice, medico-sanitare, la apariția conflictelor sociale (în primul rând pe piața muncii: salariu, șomajul, etc.), la alte consecințe negative în interiorul țării, pun în pericol securitatea națională a statului.

De aceea este firească tendința diferitor state de a regla procesele migraționiste, de a promova o politică bine chibzuită, îndreptată spre obținerea unor avantaje maximale și minimizarea consecințelor negative ale strămutărilor în masă ale populației [1.p.5-7].

Printre alte forme ale migrației, migrația forței de muncă este, în prezent, un fenomen global și foarte puține țări rămân neafectate de acest fenomen. Transformările economice și politice din țările Europei Centrale și de Est, împreună cu tensiunile etnice și sociale în regiune, au avut drept efect transformarea unor țări din țări tranzit în țări de destinație. În rezultat, multe din aceste țări se confruntă cu o migrațiune vastă, însă legislația și infrastructura este insuficientă sau lipsește pentru a face față consecințelor economice și sociale. Un efect profund asupra migrațiunii internaționale a forței de muncă l-a avut și fenomenul globalizării. Creșterea interdependenței între țări, facilitată prin dezvoltarea tehnologică, frecvența tranzacțiilor cu bunuri, servicii și capitaluri, împreună cu dezvoltarea domeniului telecomunicațiilor și a transportului internațional, au avut drept efect creșterea amplă a numărului persoanelor care vedeau în migrațiunea internațională o modalitate de a scăpa de sărăcie, șomaj și presiuni de ordin social, economic și politic în țara de origine. În acest context regional și internațional, Republica Moldova nu este o excepție, fiind afectată grav de fenomenul migrației.

Conținut de bază. Specificul evoluției proceselor migraționiste în țara noastră sunt condiționate atât de schimbările cu caracter social-economic și politic, cum ar fi consecințele destrămării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și conflictului armat din stânga Nistrului, cât și de procesul de democratizare a societății, precum și de dezvoltarea relațiilor de piață, apariția unor oportunități de a obține cetățenia unor țări din UE și alte state dezvoltate, liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova etc. Toate aceste procese, în mare parte de ordin obiectiv, au influențat și în continuare influențează schimbarea tabloului demografic. Iar fenomenul migrației în statul nostru capătă tot mai mare amploare. Totodată, trebuie de menționat, că până nu demult, față de fenomenul migrației în R. Moldova a existat o abordare destul de unilaterală și superficială. Acest fenomen fiind puțin studiat și cunoscut, era de regulă considerat drept un fenomen doar negativ cu care se poate și trebuie neapărat de luptat, în vederea contracarării lui. La prima vedere, o astfel de abordare este firească, deoarece cu adevărat, migrația afectează negativ și destul de grav diverse sfere ale vieții sociale: economia, demografia, relațiile familiale, cultura și educația etc. Însă, după cum s-a menționat mai sus, acest fenomen este în mare parte un rezultat al unor cauze de ordin obiectiv și care nu poate fi redresat pe termen scurt și chiar mediu. Schimbarea situației în domeniul migrației cere măsuri profunde și foarte complexe într-un stat, inclusiv schimbare de mentalita-

te, care necesită destul de mult timp, deoarece vizează reforme importante în domenii precum economia, justiția, lupta cu corupția, condiții de muncă și de trai, protecție și garanții sociale, sectorul public, medicină etc. Iar experiența Republicii Moldova demonstrează destul de clar că aceste reforme merg foarte greu și durează. Mai mult ca atât, în prezent putem constata că fenomenul migrației masive ia amploare și în multe țări din Europa Centrală și de Est, care deja au devenit membre ale UE și care au un nivel de viață net superior celui din R. Moldova, realizând reforme importante de zeci de ani și beneficiind de finanțări europene foarte mari pentru dezvoltarea țărilor sale pe parcursul ultimilor ani. Se au în vedere aici în special țări precum Polonia, Cehia, România, Slovacia, Ungaria, Letonia, Lituania etc. Toate aceste țări, în mare parte au rezolvat problemele legate de infrastructură, administrație, justiție, lupta cu corupția etc. Însă, în pofida acestui fapt, oamenii continuă să migreze din aceste țări în alte țări cu un nivel de venituri și trai mult mai mare: Germania, Italia, Spania, țările nordice etc. [2. p.2-3].

Consolidarea Moldovei ca stat independent și democratic este însoțită de includerea ei și integrarea treptată în procesele migraționale internaționale. Ea începe a fi presată atât din partea cetățenilor proprii ce tind să-și realizeze strategiile sale migraționale, cât și din partea cetățenilor străini, care leagă realizarea proiectelor de viață cu permutarea în Moldova sau tranzitul prin teritoriul statului moldovenesc în alte state.

Formarea și consolidarea Republicii Moldova ca stat independent și democratic a fost însoțită de destrămarea statului sovietic, procesele secesiioniste și iredentiste, tensionarea relațiilor interetnice. Procesele de migrație etnică și repatriere au avut un flux destul de masiv. În 1992 a avut loc conflictul militar în Transnistria, ce a stimulat migrațiunea forțată, apariția refugiaților și persoanelor deplasate din raioanele estice ale țării.

Având în vedere situația geopolitică actuală și existența la hotarele țării a unui război declanșat de către Federația Rusă împotriva Ucrainei, problema migrației, inclusiv a celei ilegale, devine din ce în ce mai actuală.

Concomitent cu migrația și creșterea fluxului acesteia, au luat amploare și faptele de organizare a migrației ilegale, întrucât o bună parte din migrații nu întrunesc condițiile pentru a migra în condiții de legalitate.

Încă din anul 2008, chiar și mai înainte, în Republica Moldova, dar și în țările vecine, migrația a constituit un fenomen care a atras atenția societății. Astfel, rezultatele unor cercetări demonstrează că migrația, legală sau ilegală, este una din principalele provocări de securitate, stabilitate și dezvoltare economică ale Regiunii Mării Negre. Factorii, cum ar fi conflictele etnice și teritoriale nesoluționate, nesiguranța frontierelor, instituții democratice slabe și sărăcia, creează condiții pentru migrația necontrolată din sau prin regiune spre Europa de Vest. Se menționează de asemenea că cu toate că

ultima rundă a extinderii UE a catalizat procesul de instituționalizare a cooperării regionale în politica migraționistă, țările Mării Negre continuă să abordeze problemele migrației în mod separat [3, p.5].

Se menționează că estimarea numărului celor antrenați în migrația ilegală este practic imposibilă, cert fiind că fenomenul există. Nereglementarea de masă a migrației forței de muncă moldovenești exercită o influență negativă asupra caracterului relațiilor Republicii Moldova cu statele de destinație a forței noastre de muncă. Ilegalitatea intrării și aflării în țară, comportamentul antisocial, încălcarea regulilor și normelor sociale morale și de conduită influențează negativ imaginea Moldovei ca un stat civilizată și democratic. Această atitudine față de statul moldovenesc deseori este înrăutățită și de problema traficului de ființe umane, în special a femeilor tinere și a fetelor din Republica Moldova, traficate cu scopul exploatării sexuale. Migrația ilegală este deseori asociată cu traficul de ființe umane [3, p.10].

Problema migrației și migrația ilegală constituie obiectul cercetărilor inclusiv și a organizațiilor nonguvernamentale. Astfel, studii desfășurate de Centrul pentru drepturile omului din Moldova, arată că Republica Moldova, datorită așezării geografice favorabile și transparenței hotarelor estice a țării a devenit un cap de pod pentru migrația ilegală direcționată spre Occident, generând, astfel, sporirea fluxului de persoane străine sosite sau aflate ilegal pe teritoriul țării, o mare parte fiind potențiali solicitanți de azil. Procesele migraționale au influențat atât situația socială, economică și demografică din țară, cât și stabilitatea și securitatea statului, fapt care a determinat luarea unei atitudini deosebite față de problemele refugiaților și migranților, realizând un complex de măsuri juridice, administrative și social-economice [4].

În rezultatul proceselor de democratizare și aderare a Republicii Moldova la diferite organisme internaționale, s-a lărgit cadrul relațiilor externe, fapt care a generat și sporirea fluxului de străini sosiți în țară. R. Moldova, în ultima perioadă de timp, înfruntă un ansamblu de probleme, printre care și problema fluxului în creștere atât a străinilor sosiți sau aflați ilegal pe teritoriul țării (o parte fiind potențiali solicitanți de azil), cât și a cetățenilor Republicii Moldova care părăsesc teritoriul țării spre a găsi un loc de trai mai bun. Printre condițiile care favorizează substanțial acest proces pe teritoriul țării noastre se înscrie:

- decalajul dintre nivelul dezvoltării social-economice al țărilor cu un potențial migrator ridicat, de cel al țărilor din Europa de Vest și America de Nord;
- conflictele, inclusiv cele armate, în diferite regiuni ale lumii, declanșate din motive religioase, interetnice, politice etc.;
- așezarea geografică a Republicii Moldova, teritoriul căreia este folosit drept cap de pod de către migranții ilegali pentru deplasarea spre țările Europei de Vest;

- permeabilitatea frontierei de est a Republicii Moldova, care poate fi traversată ocolind punctele de control și trecere;
- imposibilitatea controlului sectorului transnistrean al frontierei de est de către autoritățile centrale ale Republicii Moldova.

Factorii în cauză atrag **migranții ilegali**. Trebuie, însă, de menționat, că pericol social prezintă nu migrația ca atare, ci urmările generate de fenomenul migraționist. În acest ultim context, este periclitată, în primul rând, ordinea publică, se subminează autoritatea statului pe arena internațională. Migranții ilegali, neavând actele în regulă, comit diverse acțiuni ilegale, formează grupări infracționale sau devin membri ai structurilor acestor grupări.

Numărul crescut de migranți înregistrat în ultimii ani la frontierele UE a generat o creștere semnificativă a numărului traficantilor și a rețelelor de trafic de migranți dornice să profite de acest fenomen de amploare în vederea obținerii unui câștig rapid și consistent.

Introducerea ilegală de migranți s-a dezvoltat în mod semnificativ din 2015, de când criza migranților a început să ia amploare. Peste 90% dintre migranți au plătit traficantii pentru a încerca să ajungă în Europa, conform Euro-polului și Interpolului. Este o afacere extrem de profitabilă pentru rețelele infracționale, iar riscul de a fi prins este scăzut. Se estimează că în 2015 introducerea ilegală de migranți a generat o cifră de afaceri de 3-6 miliarde de euro [5].

De la declanșarea invaziei militare a Federației Ruse în Ucraina în februarie 2022 spre Republica Moldova s-a îndreptat un val uriaș de migranți, în special, femeii și copii ucraineni, conform unor date ale Guvernului RM cifra fiind de ordinul zecilor de mii de persoane, dintre care peste 90 de mii au rămas pe teritoriul țării noastre. Sunt atestate cazuri frecvente când anumite persoane cetățeni ai RM organizează intrarea în țară și a bărbaților ucraineni contra unor sume de bani, fapt ce se datorează interdicțiilor impuse de către Ucraina cetățenilor săi de gen masculin de a părăsi țara.

Garantarea dreptului la libera circulație și combaterea migrației ilegale a constituit o preocupare permanentă a actorilor internaționali fiind adoptate un șir de documente în acest sens.

Astfel, *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (art.13) a consacrat, în calitate de drept fundamental al omului, dreptul oricărei persoane de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat, precum și dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de a reveni în țara sa [6].

Un alt izvor important în domeniul drepturilor omului, *Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*, recunoaște în calitate de scop realizarea unei uniuni mai strânse între membrii săi (unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop fiind apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale) [7].

Protocolul nr.4 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Li-

bertăților Fundamentale recunoscând drepturi și libertăți, altele decât deja cele înscrise în Convenție și în protocolul nr.1 adițional la Convenție, încheiat la Strasbourg, la 16 septembrie 1963, garantează în art.2 libertatea de circulație. Astfel, potrivit prevederilor articolului:

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui Stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică [8].

Convenția Europeană referitoare la statutul juridic al lucrătorului migrant recunoaște necesitatea reglementării situației juridice a lucrătorilor migranți, cetățeni ai statelor membre ale Consiliului Europei, cu scopul de a le asigura, în măsura în care este posibil, un tratament care să nu fie mai puțin favorabil decât cel de care beneficiază lucrătorii-cetățeni ai statului de primire, pentru toate aspectele legate de condițiile de viață și de muncă. Convenția nu operează cu noțiunea „migrație”, însă oferă definiția de „lucrător migrant”, prin care se înțelege „cetățeanul unei Părți contractante care a fost autorizat de către o altă Parte contractantă să își stabilească reședința pe teritoriul său pentru a se încadra într-o muncă salariată”[9].

Carta Socială Europeană (în vigoare pentru Republica Moldova din 1 ianuarie 2002) operează cu noțiunile „lucrători migranți”, „țări de emigrare și de imigrare”, fără interpretarea conținutului acestora [10].

Constituția Organizației Internaționale pentru Migrări recunoaște că furnizarea la scară internațională a serviciilor de migrare se impune deseori în vederea asigurării derulării armonioase a mișcărilor migratorii în lume și pentru a facilita, în condițiile cele mai favorabile, stabilirea și integrarea migranților în structura economică și socială a țării de primire. Documentul include noțiunea de „migrare internațională”, care cuprinde „migrarea refugiaților, a persoanelor strămutate și a altor persoane constrânse să-și părăsească țara și care au nevoie de serviciile internaționale de migrare”. Concomitent, se recunoaște importanța cooperării statelor și organizațiilor internaționale guvernamentale și neguvernamentale în materie de cercetare și consultare asupra problemelor de migrare atât în ceea ce privește procesul migratoriu, cât și situația și nevoile specifice ale migrantului, în calitate de ființă umană [11]. Importanța acestui document internațional este

semnificativă și prin faptul că prevede instituirea OIM – principala instituție interguvernamentală specializată în acest domeniu.

Comunitatea internațională, fiind interesată în menținerea unui climat de securitate și siguranță mondială a adoptat un șir întreg de acte normative destinate reglementării celor mai importante domenii ale vieții publice, inclusiv, combaterii și prevenirii fenomenelor sociale destructive care ar amenința pacea, siguranța și securitatea omenirii în întregime, drepturile și libertățile cetățenilor, în particular.

În acest context este de menționat că, la 15.11.2000, a fost adoptată Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (în vigoare pentru Republica Moldova din 16.10.2005), iar Anexa III la această Convenție o constituie Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe cale terestră, a aerului și pe mare [12, p.333, 421-424].

Potrivit art.6 din Protocolul menționat, statelor semnatare li se recomandă să prevadă răspunderea penală pentru organizarea migrațiunii ilegale și alte fapte adiacente. În afară de aceasta, în pct.44), Secțiunea 2.5 „Coooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. Problemele privind migrația (migrația legală și ilegală, readmisia, viza, azilul)” din Planul de acțiuni „Uniunea Europeană-Moldova” din 22.02.2005 este prevăzută ajustarea legislației interne la standardele UE pentru a incrimina migrația ilegală [13, p.401].

De asemenea, în art.4 al Acordului din 6.03.1998 privind colaborarea statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu migrația ilegală se menționează despre ajustarea legislației naționale a părților în domeniul răspunderii pentru migrații ilegale și pentru toate categoriile de persoane care contribuie la migrația ilegală [14].

Acestea, dar și alte argumente plauzibile au servit drept argumente pentru legislatorul moldovean de a adopta o serie de acte normative naționale care ar reglementa chestiunile legate de migrația persoanelor, gestionarea eficientă a acestor procese, printre cele mai importante fiind Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020), Legea cu privire la migrație din 06.12.2002, nr. 1518, Lege cu privire la migrația de muncă nr. 180-XVI din 10.07.2008, Lege privind integrarea străinilor în Republica Moldova nr. 274 din 27.12.2011, etc., inclusiv, de a criminaliza în Codul penal al Republicii Moldova fapta de organizare a migrației ilegale.

Analizând istoricul incriminării acestei fapte, autorii susțin că la 29.12.2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În special, conform art.III al acestei legi, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu art.362¹ „Organizarea migrației ilegale”.

Ca model de inspirație pentru adoptarea art.362¹ CP RM a servit art.322¹ din CP FR. La rândul său, pentru legiuitorul rus, ca paradigmă de elevație legis-

lative, a servit art.371¹ „Organizarea migrațiunii ilegale a cetățenilor străini și a apatrizilor în Republica Belarus” din Codul penal al Republicii Belarus. Acest articol a apărut în legea penală belorusă ca urmare a adoptării, la 04.01.2003, a Legii Republicii Belarus cu privire la introducerea modificărilor și completărilor în unele acte legislative ale Republicii Belarus [15, pag.2].

Argumentele invocate mai sus confirmă actualitatea aplicării mijloacelor de drept penal în lupta cu organizarea migrației ilegale. Respectiv, după cum am putut observa din cele expuse anterior, fapta de organizare a migrației ilegale este incriminată la art.362¹ CP RM. Norma de incriminare se găsește în capitolul XVII a Părții Speciale a CP intitulat *Infrațiuni contra autorităților publice și a securității de stat*. Astfel, articolul 362¹ Cod penal al RM este expus în următoarea redacție:

Articolul 362¹. Organizarea migrației ilegale

(1) *Organizarea, în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material, a intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat*

se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 850 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.

(2) *Aceleași acțiuni săvârșite:*

b) *asupra a două sau mai multor persoane;*

c) *de două sau mai multe persoane*

d) *de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional se pedepsesc cu amendă în mărime de la 850 la 1350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 4000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.*

(3) *Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2):*

a) *săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;*

b) *soldate cu daune în proporții deosebit de mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice,*

se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unități convenționale sau cu închisoare de la 5 la 7 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la

5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice.

(4) Victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale.

În context, vom veni cu unele reflecții și concluzii care s-au desprins din analiza normei incriminatoare invocată.

1. Norma de la art.362¹ CP a fost introdusă în legislația penală în 2005, în așa mod RM și-a racordat legea națională la prevederile internaționale care a stabilit pentru statele semnatare anumite obligații pozitive și negative. Este cunoscut că, la criminalizarea unor fapte social-periculoase, legislația penală a statului trebuie să fie cât mai echilibrată și corectă, declarând infracționale și pedepsibile doar acele tipuri de comportament deviant/asocial care sunt cu adevărat periculoase și prejudiciabile și care constituie o anormalitate pentru societate. Care au fost, totuși raționamentele legiuitorului când a decis să incrimineze fapta de organizare a migrației ilegale?

2. Atât în titlul articolului, cât și în dispoziția normei, legislatorul utilizează termenul „Organizarea”. În acest caz, suntem pe deplin de acord cu opiniile exprimate de către anumiți cercetători, atât din Republica Moldova, cât și din alte state, în special, din Federația Rusă. Astfel, domnul Marin Megherea în teza sa de doctorat afirmă că „În esență, forma generică a actului infracțional prevăzut de art. 362¹ C. pen. al RM operează cu organizarea raportată inclusiv la anumite fapte prevăzute de art. 362 C. pen. al RM, organizare care capătă semnificația de organizare a infracțiunii. Or, prin aceasta - infracțiunea de organizare a migrației ilegale - obține un caracter aplicativ atipic. Această activitate infracțională generică posedă multiple trăsături factice, care determină, din start, în opinia noastră, un caracter imprevizibil al normelor puse în acțiune”[16].

Poziție similară exprimă autorii ruși O. Iachimov și S. Iachimova care menționează că organizarea intrării ilegale constituie, în esență, o pregătire pentru o astfel de intrare (și nu numai decât al „organizatorului”, dar de cele mai dese cazuri a altor persoane) [17, p.78].

Atât organizarea intrării, cât și a ieșirii de pe teritoriul statului reprezintă pregătire pentru trecerea ilegală a frontierei de stat, faptă pentru care răspunderea penală este prevăzută la art.362 CP. În asemenea cazuri, acțiunile organizatorului vor fi calificate în baza articolului menționat (art.362 CP) cu trimitere la art. 42 alin. (3) CP, nefiind necesară calificarea și în baza art.362¹CP (situație care ne dovedește inutilitatea normei analizate).

O altă întrebare este legată de situația calificării cazurilor când intra-

rea sau ieșirea de pe teritoriul statului a fost organizată (pregătită (n.n)), dar persoana nu a intrat sau ieșit de pe teritoriul țării, din cauze care nu au depins de voința fie a organizatorului, fie a persoanei pentru care s-a organizat intrarea sau ieșirea. Vom fi în fața unei situații paradoxale, din punctul nostru de vedere, acțiunile respective vor fi calificate ca tentativă la pregătirea unei infracțiuni.

În legătură cu cele enunțate este important să se determine momentul consumării infracțiunii analizate. Subiectul poate să realizeze toate acțiunile organizaționale în vederea intrării sau ieșirii de pe teritoriul țării, în schimb persoana vizată de norma penală în cauză să nu intre sau să iasă din țară din varii motive, să renunțe de a intra în țară, să intervină alte motive, etc. Cu toate acestea, dacă vinovatul a realizat toate acțiunile organizaționale, suntem în prezența componentei de infracțiune prevăzute de art. 362¹CP. Respectiv, cât de periculoase sau care este gradul prejudiciabil al acțiunilor de organizare a intrării sau ieșirii de pe teritoriul țării dacă acestea nu s-au soldat cu intrarea sau ieșirea efectivă a persoanei pentru care s-a organizat migrația. Propunem ca răspunderea penală pentru organizarea migrației să intervină doar în cazurile când acțiunile organizatorice au fost urmate (s-au soldat cu) de intrarea sau ieșirea persoanei pe/de pe teritoriul țării.

3. Analiza textului de lege ne permite de a trage o concluzie de lege lata, și anume că norma citată vizează *persoana care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat și căruia i se atribuie calitatea de victimă* (dacă ne referim la alin. (4) art. 362¹CP).

În legătură cu aceasta sunt necesare anumite precizări: dacă această activitate este realizată în raport cu persoanele enumerate, dar care au dreptul legal de a intra, de ședere, tranzitare sau ieșire de pe teritoriul RM, chiar dacă este săvârșită *în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material* (de exemplu, de către agențiile de turism naționale sau internaționale cu respectarea tuturor formalităților cerute de lege, fie pentru competiții sportive, pelerinaj, instruire, ș.a. (prezența vizelor, permiselor de ședere, etc.)), evident, în asemenea cazuri, fapta nu va constitui infracțiune. Intrarea, șederea, tranzitarea sau ieșirea de pe teritoriul țării va fi *ilegală* când persoanele enumerate în dispoziția normei invocate nu au asemenea drepturi. Aici este oportun să punctăm că în doctrina juridică a României se valorifică pe lângă termenul de migrațiune ilegală și cel de migrațiune clandestină aceasta incluzând atât acei *migranți care au pătruns fraudulos sau pe canale ilegale pe teritoriul unei țări cât și persoanele care nu au primit formal dreptul de rezidență sau la care acesta a expirat*. [18, p.53].

În context, vom propune specificarea în textul legii a statutului persoanei pentru care se operează fapta de organizare a *intrării, șederii, tranzitării teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu, și anume, a persoanei*

care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat și care nu are acest drept sau la care acesta a expirat.

4. Dispozițiile articolelor 362 și 362¹ CP al RM sunt de blanchetă, făcând trimitere la prevederi care se conțin în actele normative ce reglementează ordinea și regulile de trecere a frontierei de stat sau procesele migraționiste. În legătură cu acest fapt, practica de aplicare a normelor invocate, este defectuoasă, fapt ce se datorează, atât insuficienței cercetărilor teoretice a problemei, cât și imperfecțiunii cadrului legal din domeniul migrației. Acestea, deseori pot duce la o calificare greșită a acțiunilor menționate cu toate consecințele de rigoare. Mai mult, instanțele de judecată, la soluționarea cauzelor intentate pe articolele analizate, nu țin cont de prevederile acelor acte normative la care fac referință/ne trimit dispozițiile articolelor 362 și 362¹ CP.

5. Fapta descrisă în dispoziția art. 362¹CP este săvârșită pentru a realiza deplasarea persoanelor vizate dintr-o regiune/țară în alta. În esență, aceasta nu înseamnă altceva decât traficul persoanelor respective. În context, propunem ca la art. 165 CP să fie prevăzut un aliniat în care să se incrimineze fapta de trafic de migranți comisă în diferite scopuri, și nu doar în scopurile pentru care se operează traficul de ființe umane.

Ca concluzie generală pe care am desprins-o din analiza normei de la art. 362¹ CP am constatat doar că autoritățile moldovenești au formulat dispoziția respectivă urmând să-și racordeze legislația penală națională la prevederile actelor internaționale la care este parte RM.

Considerăm că norma analizată este inutilă, iar eventualele fapte infracționale legate de traficul de migranți pot fi cu ușurință încadrate conform normelor existente în CP, cu condiția perfectării și perfecționării, în baza unei analize aprofundate, a acestora.

Referințe bibliografice

1. Moșneaga V., Mohammadifard Gh., Corbu-Drumea L. (coord.) Populația Republicii Moldova în contextul migrațiilor internaționale. Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, 9-10 noiembrie 2005. / UNESCO, USM, "Dialog Intercultural", "CAPTES". Vol. I. - Iași, 2006, 300 p.
2. http://www.nexusnet.md/wp-content/uploads/2017/06/NEXUS-CAL-M20Ghid20APL_APC_ROM1.pdf (vizitat la 02.12.2022).
3. Tendințe și politici migraționiste în regiunea Mării Negre cazurile R. Moldova, României și Ucrainei. Coordonator de Proiect: Mihail Șalvir, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Chișinău, 2008, 75 p. ISBN 978-9975-9922-3-7.
4. Centrul pentru drepturile omului. Unele aspecte cu referire la cadrul juridic privind drepturile refugiaților și migranților. Chișinău, 2007.

5. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/migratory-pressures/sea-criminal-networks/> (vizitat la 02.12.2022).
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 a ONU https://ro.wikipedia.org/wiki/Declarația_Universală_a_Drepturilor_Omului.
7. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [www.echr.coe.int/Documents/ Convention_ROM.Pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.Pdf).
8. Protocolul nr.4 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiat la Strasbourg, la 16 septembrie 1963.
9. Convenția Europeană referitoare la statutul juridic al lucrătorului migrant, Strasbourg, 24.11.1977 <http://old.mmmpsf.gov.md/file/tratate/Conventia%20Europeana%20referitoare%20la%20statutul%20juridic%20al%20lucratorului%20migrant.pdf>.
10. Carta Socială Europeană (revizuită) din 03.05.1996. În: Ediția oficială Tratatate internaționale. Chișinău, 2006, vol. 38.
11. Constituția Organizației Internaționale pentru Migrări din 19.10.1953 text publicat în MO , Partea I, nr.229 din 24 iunie 1998, <https://lege5.ro/Gratuit/g42tmmzv/constitutia-organizatiei-internationale-pentru-migrari-din-19101953>.
12. Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.35. - Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006.
13. Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.38. - Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006.
14. Acordul din 6.03.1998 privind colaborarea statelor-membre ale Comunității Statelor Independente în lupta cu migrația legală // Moldlex.
15. Brînza S., Stati V. Infrațiunea de organizare a migrațiunii ilegale (art. 3621 C. pen. RM): analiză juridico-penală (Partea I), „Revista Națională de Drept”, 2007, nr.11.
16. Meghera Marin. Infrațiuni care afectează regimul frontierei de stat a Republicii Moldova, http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54168/marin_meghera_thesis.pdf.
17. Якимов О., Якимова С. Организация незаконной миграции: проблемы уголовной ответственности „Уголовное право”, 2005 г., N 1.
18. Perspectivele politicii de migrație în contextul demografic actual din România / Bogdan Alexandru Suditu (coord.), Gabriela Prelipcean, Daniel Celu Vîrdol, Oana Ancuța Stângaciu; pref.: Gabriela Drăgan; coord. proiect: Agnes Nicolescu. - București: Institutul European din România, 2013 Bibliogr. ISBN 978-606-8202-30-3 file:///C:/Users/Admin/Downloads/767453913.pdf.

CZU: 341.44:341.231.14

ASPECTE ISTORICE ȘI PROCESUALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI LA EXTRĂDARE

Eugen GUȚANU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
cercetător științific al Departamentului știință
al Academiei Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6218-6467

*„Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.”
(art. 18 alin. (2) Constituția RM)*
*„Republica Moldova nu-și extrădează propriii cetățeni.”
(art. 546 alin. 1 CPP RM)*

Rezumat

Aplicarea extrădării nu numai la infracțiunile cu caracter internațional, dar și la majoritatea celor stabilite de normele penale interne ale statelor evidențiază faptul, că în dezvoltarea acestei instituții a survenit o nouă etapă, ce se caracterizează prin existența unor diferențe tot mai mici între aceste categorii de infracțiuni. Are loc un proces de unificare în aparență a normelor dreptului intern și internațional în domeniul reglementării acestei probleme, în special a normelor ce asigură realizarea combaterii fenomenului infracțional. Acest proces e condiționat de faptul că, în prezent, sarcina esențială atât a dreptului penal și procesual - penal al statelor, cât și a dreptului penal internațional vizează direct garantarea securității și stabilității prin combaterea fenomenului infracțional, prin diferite forme și prin diferite modalități, în scopul apărării de atentări atât a întregii societăți cât și a fiecărui individ în parte.

Cuvinte-cheie: extrădare, lege penală, fenomen infracțional, societate.

Summary

Application of extradition not only to international offences, but also to the majority of those established by the internal criminal norms of the states shows that in the development of this institution a new stage has occurred which is characterized by the existence of smaller differences between these two categories of offence. The process of unifying the norms of the home and international law in the sphere of settling of this problem, and especially those, assuring carrying out of the struggle against the infraction phenomenon, is apparently taking place. This process is conditioned by the fact that presently the essential task of both the criminal and processual criminal law of the states as well as that of the international criminal law is to aim directly at guaranteeing the security and stability through the infraction phenomenon fighting as well as different forms and means with the purpose of protecting both the whole society and separate individuals from being attempted upon.

Keywords: extradition, criminal law, infraction phenomenon, society.

Introducere. Creșterea și internaționalizarea criminalității constituie o problemă ce se înscrie în șirul celor de primă importanță pentru majoritatea statelor lumii. Extinderea acestui fenomen, indiferent de forma pe care o îmbracă, necesită măsuri reale pentru combaterea lui. Datorită amplitudinii sale, ariei de răspândire și caracterului său organizat, în prezent criminalitatea se pare că depășește capacitatea de reacție a statelor luate izolat. În aceste împrejurări principalul mijloc de colaborare între țări în această privință este aplicarea extrădării în scopul asigurării justiției penale. Credem că în viitorul apropiat această formă de asistență juridică în materie penală va rămâne principalul mijloc de realizare a cooperării statelor în prevenirea și combaterea criminalității.

Aplicarea extrădării nu numai la infracțiunile cu caracter internațional, dar și la majoritatea celor stabilite de normele penale interne ale statelor evidențiază faptul, că în dezvoltarea acestei instituții a survenit o nouă etapă, ce se caracterizează prin existența unor diferențe tot mai mici între aceste categorii de infracțiuni. Are loc un proces de unificare în aparență a normelor dreptului intern și internațional în domeniul reglementării acestei probleme, în special a normelor ce asigură realizarea combaterii fenomenului infracțional. Acest proces e condiționat de faptul că, în prezent, sarcina esențială atât a dreptului penal și procesual-penal al statelor, cât și a dreptului penal internațional vizează direct garantarea securității și stabilității prin combaterea fenomenului infracțional, prin diferite forme și prin diferite modalități, în scopul apărării de atentări a întregii societăți și a fiecărui individ în parte.

În general, extrădarea persoanelor nu este o instituție nouă, ea fiind cunoscută încă din Antichitate și Evul Mediu. Exemplele istorice ale acestei instituții sunt vechi și numeroase. În Antichitate și în Evul Mediu întâlnim extrădarea, mai ales, pentru adversarii politici, dușmani și trădători. De exemplu Tratatul între faraonul Ramses al II și Hatusilem al III din 1278 (1296) î.Hr. prevedea că: „dacă cineva va fugi din Egipt în țara heților, nu-l va reține în țara sa și-l va înapoia în țara lui Ramses” [1, p. 289]. După cum observăm, însuși fuga constituia temei pentru extrădarea persoanei. Tratatul respectiv, dacă nu garanta respectarea drepturilor persoanei, atunci stabilea siguranța individului ce urma să fie extrădat: „el să nu fie executat, să nu-i fie vătămat ochiul, gura și picioarele”.

Clasicul gândirii juridice din sec. XVIII, Cesare Beccaria, a criticat aspru instituția extrădării, considerând-o ca o exprimare a slăbiciunii din partea statului, care nu este capabil să lupte cu criminalitatea doar cu propriile reguli morale și legi. Regula pentru care se acordă recompensă pentru extrădarea infractorului o consideră lipsită de orice moralitate” [2, p. 212].

În Evul Mediu au fost încheiate o serie de tratate de extrădare, majori-

tatea pentru infracțiuni politice. Statele feudale își acordau ajutor reciproc în lupta cu dușmanii autorităților. Însă persoanele nu se extrădau fiecărui stat. De exemplu, statele musulmane nu extrădau persoanele de religie musulmană statelor care aveau orice altă religie.

Numai dintr-o epocă mai apropiată instituția extrădării a dobândit o formă și un caracter științific. În Europa extrădarea a început să se răspândească în sec. XVI, dar practică proprie-zis nu este decât în sec. al XIX-lea. Evoluția istorică a acestei instituții arată că ea s-a dezvoltat și s-a răspândit la început ca armă de luptă a burgheziei împotriva feudalismului, având astfel un rol progresist (spre exemplu, în timpul Revoluției Franceze practica extrădării a permis remiterea nobililor feudali refugiați în afara Franței și a celor care complotau împotriva republicii), dar odată cu consolidarea statului burghez ea a slujit deseori ca mijloc de mascare a politicii reacționare, de apărare ilegală și de salvare a infractorilor fasciști, a trădătorilor și complicilor lor. Savantul Ion Anghel afirmă că crearea legăturilor diplomatice și consulare a fost determinată de necesitatea de a organiza și dezvolta relațiile economice, în special cele comerciale între state, dar a rezultat și din cerința de a asigura ocrotirea persoanelor fizice și juridice ale unui stat, care se aflau pe teritoriul altui stat” [3, p. 98].

Dacă aruncăm o privire generală asupra tratatelor Moldovei cu țările vecine, ne convingem de faptul, că majoritatea lor absolută au fost încheiate în perioada de până la sfârșitul deceniului al 5-lea al sec. XVI-lea, după care numărul tratatelor încheiate de Moldova cu alte state se micșorează. O particularitate a tratatelor din perioada respectivă constă în faptul, că ele, în temei, erau secrete și aveau drept scop scuturarea dominației otomane.

Numărul tratatelor încheiate de Țara Moldovei cu statele europene se micșorează brusc în sec. al XVII-lea, iar din sec. al XVIII-lea cunoaștem doar un singur tratat politic, acel din 1711, încheiat de Dimitrie Cantemir cu Petru I. După 1711 nu cunoaștem niciun tratat politic încheiat de domnii fanarioți, excepție făcând tratatele din septembrie 1739, încheiate de boierii moldoveni cu comandantul suprem al armatei ruse Minih [4, p. 6].

O schimbare radicală în dezvoltarea instituției extrădării a constituit-o Revoluția Franceză din sec. XVIII, atunci când juridic a fost recunoscut dreptul la azil. Constituția de la 1793 prevedea: „Poporul francez acordă azil persoanelor străine, care au fost izgonite din statul său pentru credință în libertate. El refuză azil tiranilor. Dușmanii statului feudal, în mod firesc, erau considerați aliați ai Franței burgheze. Pentru a înțelege proclamarea dreptului la azil de o deosebită importanță este următorul fapt. Decretul Convenției naționale de la 1 februarie 1793 despre declararea războiului Angliei și Olandei învinuia regele britanic în aceea „că el proteja și acorda ajutor financiar emigranților și chiar conducătorilor rebeli care au luptat împotriva

Franței” [5, p. 305].

În sec. XIX dreptul la azil a cunoscut o recunoaștere generală în urma căreia extrădarea capătă un caracter de ajutor reciproc între state în lupta cu criminalitatea. Extrădarea își află sursele de reglementare în convenții și tratate, în declarații de reciprocitate și în dispoziții de drept intern, iar în lipsa acestora – în uzanța internațională.

Prima Convenție multilaterală este Convenția de la Amiens din 1802, semnată de Marea Britanie, Olanda, Spania și Franța. Prima lege privind extrădarea persoanelor a fost adoptată în Belgia în 1833. În Rusia la 1845 a fost adoptată Pravila despre pedepsirea și executarea pedepselor. În 1880, Institutul de Drept Internațional de la Oxford a adoptat o rezoluție care a constituit temelie pentru cooperare între statele lumii privind extrădarea persoanelor.

În această perioadă, instituția extrădării capătă noi caracteristici: nu contribuie numai la lupta împotriva criminalității, dar garantează și câteva drepturi ale persoanelor extrădate. Se instituie, de exemplu, principiul dublei incriminări, conform căruia fapta, ce constituia obiectul extrădării, trebuia să fie prevăzută de legislația ambelor state; principiul specialității, conform căruia persoana extrădată poate fi judecată doar pentru infracțiunea, pentru care a fost extrădată.

Instituția extrădării se dezvoltă potrivit tendințelor istorice de democratizare, de protecție a drepturilor omului. În perioada respectivă, o regulă obligatorie devine neextrădarea infractorilor politici. Încercările de a elabora un proiect de convenție – tip de extrădare au fost numeroase, spre exemplu: proiectul Institutului de Drept Internațional de la Oxford (1880), convenția de drept penal internațional de la Montevideo (1889). Această problemă a format, de asemenea, obiect de preocupare în cadrul unor congrese internaționale, dintre care: Congresul de poliție judiciară internațională de la Monaco (1914), Conferința panamericană de la Havana (13 februarie 1928), Conferința pentru unificarea dreptului penal de la Bruxelles (1930). Aceste încercări s-au concretizat de-abia la 13 decembrie 1957, când la Paris s-a încheiat Convenția europeană de extrădare. Dispoziții privind extrădarea se găsesc însă și în dreptul intern, înscrise fie în codul penal, fie într-o lege specială care fixează condițiile și procedura extrădării.

Cea mai veche lege de extrădare este cea belgiană (1843), ulterior fiind adoptată și de alte state: SUA (1848), Anglia (1870), Olanda (1875), Luxemburg (1875), Argentina (1907), Canada (1907), Brazilia (1911), Suedia (1913), Finlanda (1922), Franța (1927).

Cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvențelor a aprobat tratatul tip de extrădare. Adunarea Generală a ONU a adoptat acest tratat prin Rezoluția nr. 45/116 din 14 sep-

tembrie 1990, invitând statele membre să colaboreze în cadrul unor angajamente bilaterale și multilaterale, în vederea întăririi măsurilor de prevenire a și combatere a criminalității și de întărire a procesului de justiție penală. Se prevedeau și următoarele principii:

– principiul neextrădării propriilor cetățeni, precum și a persoanelor străine, care prin naștere sau pe altă cale au obținut cetățenia;

– dacă mai multe state cereau extrădarea uneia și aceleiași persoane, atunci statul, căruia îi erau adresate cererile, era în drept să hotărască cererea cărui stat o va satisface. Privilegiat putea fi statul pe teritoriul căruia a fost săvârșită o infracțiune mai gravă. Atunci când persoana pentru care se cerea extrădarea săvârșea o infracțiune pe teritoriul statului solicitat, atunci el era în drept să refuze extrădarea;

– dreptul de a cere extrădarea persoanei o deține statul, cetățenia căreia o avea învinuitul, precum și statul pe teritoriul căruia s-a comis fapta.

De asemenea, se propuneau reguli procesual penale. Pentru Republica Moldova, extrădarea este o instituție relativ nouă ce a apărut ca o consecință inevitabilă a luptei duse de stat împotriva criminalității. Premisele apariției ei a fost legat de faptul că R. Moldova s-a declarat stat independent și suveran. În privința surselor de reglementare a extrădării ținem să menționăm adoptarea Constituției RM (29 iulie 1994) care în art.17 alin. 4 stipula, că: „*Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată*” [6].

Codul penal al RM la fel conține în art. 13 noțiunea extrădării, care însă nu elucidează pe deplin conceptul și condițiile de existență a ei ca o nouă instituție prevăzută de dreptul penal material al RM. Chestiunile ce țin de asistența juridică în materie penală, inclusiv de extrădare, sunt reglementate doar superficial în art. 541-550 din Codul de procedură penală al RM.

Reieșind din acest fapt, actualmente pentru soluționarea problemelor ce țin de extrădare se aplică direct dispozițiile convențiilor și tratatelor (acordurilor) ce au fost semnate și ratificate de R. Moldova în materie de asistență juridică internațională [7].

Tratatele bilaterale menționate respectă principiile generale, dar mai detaliat, concretizează condițiile de acordare a asistenței juridice în materie penală. Încheierea acestor tratate este benefică pentru R. Moldova, însă ele nu sunt suficiente pentru soluționarea tuturor problemelor ce apar pe parcurs. Este absolut necesar de a lărgi sfera legăturilor externe și de a încheia tratate și cu alte state, precum și de a perfecționa legislația internă ce reglementează extrădarea persoanelor. Este necesar de a adopta legislația penală și procesual penală care ar stabili concret atributele organelor de urmărire penală și instituțiilor judiciare în relațiile de colaborare cu organele juridice străine, de a stabili bazele cooperării cu alte state în relațiile ce se află în

afara tratatelor încheiate. Dispozițiile de drept intern au însă un caracter subsidiar. Rolul lor este de a servi ca bază la încheierea convențiilor, de a ajuta la înțelegerea acestora și de a completa normele din convenții, iar în lipsa acestora, de a funcționa ca norme suplinatorii.

Extrădarea ca formă de asistență judiciară în materie penală funcționează direct în interesul statului solicitant, cât și indirect, ea servește intereselor tuturor statelor, fiindcă prevenirea și reprimarea infracțiunilor devin în plan internațional o preocupare de interes colectiv [8, 97].

Instituția extrădării joacă un rol esențial în asigurarea celor mai bune condiții de realizare a justiției în activitatea de represiune a fiecărui stat prin faptul că nu se creează posibilitate pentru infractorii dintr-un stat, care s-au refugiat pe teritoriul altui stat să scape de răspundere penală ori să se sustragă de la executarea sancțiunii aplicată printr-o hotărâre de condamnare definitivă.

Reglementarea extrădării are loc în conformitate cu anumite principii de politică, care reflectă concepția statelor cu privire la necesitatea combaterii criminalității și a realizării justiției penale acolo unde s-au produs consecințele antisociale ale infracțiunii, raporturile dintre stat și infractor, drepturile omului, recunoscute și individului infractor, încrederea pe care statele o au între ele în ce privește realizarea unei justiții penale obiective și drepte [9, p. 86].

Necesitatea acestor acțiuni se explică prin faptul că astăzi instituția extrădării a căpătat o deosebită importanță. În rezultatul proceselor integracioniste hotarele multor state au devenit „transparente”, s-au dezvoltat mijloacele de comunicare. Aceasta ajută foarte mult persoanele care au comis infracțiuni într-un stat, să se ascundă pe teritoriul altui stat. Și mai important este faptul că noile condiții sunt activ utilizate de organizațiile criminale, care într-un timp rapid capătă caracter internațional. Nu sunt puține cazurile, când organizațiile criminale influențează economia națională și organele puterii de stat în unele țări. Activitatea lor capătă noi proporții și devine din ce în ce mai periculoasă după conținut. Criminalitatea actuală nu cunoaște hotarele teritoriale, ceea ce dictează necesitatea unei cooperări mai strânse între state în lupta cu ea. Important este de a stabili concret balanța între interesele statelor la soluționarea problemei de extrădare și drepturile persoanelor extrădate.

În perspectivă, colaborarea internațională a Republicii Moldova în domeniul justiției penale se va desfășura în baza aproprierii legislației interne cu cea a statelor Europei Occidentale. Însă relațiile externe vor fi eficiente doar în condițiile în care statul va adopta o politică penală clară și concretă, va dezvolta legislația națională, ținând cont de specificul situației criminogene din stat și de caracterele ei.

Referințe bibliografice

1. Шаргородский М.Д, Уголовный закон, Москва, 1948.
2. Бекария К.О., О преступлениях и наказаниях, Москва, 1995.
3. Anghel Ion, Dreptul diplomatic și consular. Ed. Lumina Lex, 1996.
4. Ieremia I., Moldova în contextul relațiilor politice internaționale, 1387-1858.
5. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII- XVIII век., 1957.
6. Constituția RM, art. 17 în redacția an. 1994.
7. A se vedea: Convenția europeană de extrădare semnată la 13 decembrie 1957, (ratificată de Parlamentul RM la 14 mai 1997), pentru R. Moldova în vigoare de la 31 decembrie 1997; Convenția europeană privind asistența juridică în materie penală semnată la Strasbourg la 20 aprilie 1959, (ratificată de Parlamentul RM la 26 septembrie 1997); Convenția CSI privind asistența juridică, raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale semnată la Minsk la 22 ianuarie 1993, (ratificată de Parlamentul RM la 16 martie 1995), pentru R. Moldova în vigoare de la 26 martie 1996; Tratatul moldo-rus privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Moscova la 25 februarie 1993; Tratatul moldo-leton privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la 14 aprilie 1993; Tratatul moldo-lituanian privind asistența juridică și relațiile de drept în materie civilă, familială și penală semnat la Chișinău la 9 decembrie 1993; Tratatul moldo-român privind asistența juridică în materie civilă și penală semnat la Chișinău la 6 iulie 1996. ș.a.
8. Stănoiu R.M., Asistența juridică internațională în materie penală, București, 1978.
9. Bulai C., Drept penal român, partea generală, V-I, București, 1992.

CZU: 343.1/.2

IMPORTANȚA FUNDAMENTĂRII ȘTIINȚIFICE A POLITICII PENALE

Alexandru ZOSIM,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept penal și Criminologie
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0423-8932

Rezumat

Articolul este consacrat problemelor elaborării și realizării unei politici penale eficiente în Republica Moldova. Autorul evidențiază principalele lacune legislative ale elaborării politicii penale. Astfel se propune abordarea științifică obligatorie a politicii penale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: justiție penală, politică penală, răspundere penală, pedeapsă penală, Cod penal.

Résumé

L'article se concentre sur les problèmes d'élaboration et de mise en œuvre d'une politique pénale efficace en République de Moldova. L'auteur met l'accent sur les principales lacunes législatives dans l'élaboration de la politique pénale. Ainsi, il est proposé l'approche scientifique obligatoire de la politique pénale.

Mots-clés: la justice pénale, la politique pénale, la responsabilité pénale, la sanction pénale, le Code pénal.

Introducere. Elaborarea unei politici penale eficiente posedă diverse aspecte: metodologic, politic, sociologic, istoric, juridic, criminologic. Fiecare dintre aspectele menționate se caracterizează prin conținut, esență și baze metodologice proprii. Anume aspectul științific al elaborării politicii penale constituie obiectul de studiu al prezentului articol.

Pornind de la faptul că politica penală este parte integrantă a politicii sociale a statului de drept modern, ea trebuie să fie elaborată și realizată în interesul persoanei, societății și statului pe calea asigurării punerii eficiente în aplicare a reformelor social-economice, politice și juridice din țară în scopul perfecționării sănătății morale și ecologice a individului și societății, formării unei societăți libere și democratice, a unui stat de drept, apărării persoanei, societății și statului de atentatele infracționale și despăgubirii victimelor infracțiunilor, anihilării cauzelor și condițiilor criminalității și ale

fenomenelor care o generează.

Politica penală a statului independent Republica Moldova a început să se formeze în anii 90 ai secolului trecut, fiind determinată în general de modificările politicii de stat în alte domenii. În cadrul implementării acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană statul nostru trebuie să-și revizuiască în mod constant politica penală, managementul și eficiența mijloacelor și tehnicilor penale referitoare la protecția societății și formarea noilor relații social-politice.

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu ale acestui articol, în calitate de metode de cercetare principale au fost utilizate metoda comparativă și istorică. În afară de acesta, au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda logică, metoda analizei sistemice, metoda analizei formal-juridice etc.

Conținut de bază. Noțiunea de „politică penală”, potrivit cercetătorilor francezi R. Merle și A. Vitu a fost folosită pentru prima dată la începutul secolului 19 de către specialistul german A. Feuerbach, în manualul său drept penal. [4, p. 7]. Prima lucrare dedicată politicii penale de asemenea a fost scrisă de către un jurist german Henke: „Manual de drept penal și de politică penală”. Cartea a fost publicată în 1923 la Berlin.

Politica penală în știință, dreptului penal, este de obicei definită ca fiind una dintre principalele direcții ale politicii de stat, în limitele căreia sunt elaborate sarcinile de bază, principiile, direcțiile și scopul influenței juridico-penale asupra criminalității, precum și mijloacele de realizare a acestora. [7, p. 3; 11, p. 4-5].

În doctrină, prin politică penală în sens larg se înțelege activitatea organelor autorității publice, care include măsuri juridice și sociale. În particular, această opinie este susținută de către autorii I. M. Galperin, A. A. Gheșenson, V. I. Kurleandski, Pancenko P. N. [5, p. 12, 27; 6, p. 179; 10]

Există și o poziție mai îngustă. Astfel, M. I. Kovalev și I. A. Voronin definesc politica penală mai restrâns: o direcție a activității de stat referitoare la realizarea măsurilor social-politice, economice, precum și referitoare la elaborarea măsurilor juridico-penale optime în scopul lichidării criminalității în țară. [9, p. 8-15].

Apreciem că realizarea politicii penale constă atât în activitatea organelor de stat de creare a normelor juridice, cât și în activitatea lor de aplicare a normelor de drept.

Parlamentul Republicii Moldova elaborează politica penală, însă realizarea ei constituie sarcina unor organisme numeroase – organe de stat, organizații politice și sociale: instanțele judecătorești, organelor de urmărire penală, autoritățile locale, organizațiile obștești, organele de executare ale pedepselor penale. În opinia autorului A. A. Țvetinovici, anume politica

penală determină conținutul legislației penale, deoarece principiile și tendințele politicii juridico-penale determină sfera faptelor care ar trebui să fie considerate infracțiuni, gama mijloacelor statale permise în lupta împotriva criminalității și principiile de aplicare a acestora [13, p. 3-4].

Astfel, anume sferei de creare a normelor juridice îi aparține cel mai important rol în realizarea politicii penale. Anume legea indică asupra ilegalității și pasibilității de pedeapsă a faptei.

Putem aprecia că politica penală realizată de către legiuitor, poate fi caracterizată drept arta de creare și de perfecționare a legilor penale. Anume legiuitorului îi aparține cel mai important rol în elaborarea politicii penale.

Abordarea neglijentă a procesului de elaborare a unei politicii penale eficiente poate afecta realizarea politicii penale și, astfel, poate avea consecințe pentru întreaga societate. Precum legea constituie forța supremă într-un stat de drept, așa și politică penală legislativă ar trebui să fie mai presus decât practica de aplicare a legii: să o condiționeze și să o dirijeze pe cea din urmă.

În această ordine de idei deosebită importanță prezintă alegerea strategiei penale generale de combatere a criminalității. La etapa actuală de dezvoltare a societății strategia corespunzătoare este posibilă în două variante principale: represiv și umanist. În pofida numeroaselor declarații de susținere a umanismului în legislația penală, Codul Penal al RM din 2002 continuă să prevadă aplicarea largă a represiunii penale în forma închisorii.

În acest context atragem atenția asupra următoarelor: actualmente în Germania, limita maximă a pedepsei închisorii constituie 15 ani [14, § 38], iar în Republica Moldova – 20 de ani [1, art. 70]. Faptul dat permite să constatăm că legiuitorul Republicii Moldova elaborează o politică penală mai aspră, mai represivă.

Considerăm că cauza se ascunde în faptul că parlamentarii contemporani și alți demnitari de stat nu posedă suficiente cunoștințe științifice în respectivul domeniu și elementar nu au încredere în oamenii de știință. Politicienii pe care poporul îi aduce la putere în general împărtășesc opinia societății față de criminalitate și deseori nu posedă cunoștințe speciale referitoare la acest fenomen.

În opinia noastră, elaborarea politicii penale eficiente este imposibilă fără o abordare științifică a acestui proces. Principiul abordării științifice a elaborării politicii penale a fost susținut încă de către savanții sovietici, în particular de către N. I. Zagorodnikov în monografia „Politica penală sovietică și activitatea organelor afacerilor interne” [8, p. 72].

În prezent în știința penală nu există o unanimitate de opinii vizavi de principiile politicii penale. Astfel, autorii manualului de drept penal sub redacția generală a profesorului L. D. Gauhman, profesorului L. M. Kolodkin

și profesorului S. V. Maximov consideră că principiile politicii penale au fost elaborate și formulate de către umaniștii iluminați ale diferitor epoci și diferitor națiuni, sistematizate în teoria dreptului penal autohton, iar principalele dintre ele au fost consacrate în normele Constituției FR, Codului penal FR, legislației procesual penale și execuțional-penale. [12, p. 11]

În Federația Rusă, în scopul asigurării abordării științifice a elaborării politicii penale este organizat studiul științei penale în universități și instituții superioare de învățământ, sunt create instituții academice speciale pentru studiul politicii penale, legislației penale, practicii aplicării ei, criminalității, personalității infractorului, metodelor de combatere a criminalității. Comparând însă posibilitățile Rusiei cu cele ale Republicii Moldova, devine evident că, centrele de cercetare și instituțiile de învățământ din Republica Moldova pur și simplu cantitativ nu sunt în stare să acorde atenție tuturor problemelor de politică penală.

Analiza minuțioasă a legislației contemporane a Republicii Moldova demonstrează că acest principiu nu este reflectat în normele juridice corespunzătoare ale Moldovei. Într-o astfel de situație, trebuie să recunoaștem că în procesul elaborării și realizării politicii penale în Republica Moldova, principiul fundamentării științifice se respectă doar parțial. În realitate, proiectele actelor normative sunt supuse expertizei în diverse instituții de stat, inclusiv și cele științifice. Ulterior însă opiniile experților atât practicieni, cât și teoreticieni nu sunt obligatorii pentru legiuitor.

Concluzionăm că o astfel de abordare este superficială și ineficientă. În acest context corect apreciem opinia juristului britanic Graham B. Gilles, care afirmă că orice societate democratică ar trebui să-și revizuiască în mod constant principiile justiției, managementul și eficiența mijloacelor și tehnicilor penale referitoare la protecția societății și resocializarea infractorilor. [3, p. 7]

În acest sens considerăm că este necesar de a legitima principiul abordării științifice a politicii penale chiar în legea penală.

Evident că ar trebui să fie perfecționată expertiza actelor legislative în domeniul politicii penale în așa mod încât concluziile experților să se bazeze pe o gamă largă de metode științifice de cunoaștere. Această operațiune ar trebui să fie încredințată atât organelor de aplicare ale legii, cât și lucrătorilor științifici, oferindu-le în acest sens o gamă largă de competențe și o finanțare adecvată. De asemenea, recomandăm examinarea periodică a întregului spectru de acte normative, care exprimă politica penală pentru a elimina erorile și contradicțiile. O atenție deosebită ar trebui acordată interdicției cu privire la adoptarea actelor legislative care nu au fost aprobate de către experți respectivi.

Nivelul ridicat al criminalității și necesitatea unor reforme fundamen-

такие в сфере правосудия являются важным катализатором для консолидации законодательной а некоторых принципов четких политики уголовной.

С точки зрения эффективности процесса осуществления политики уголовной, процесс выполненный преимущественно с органов применения закона, отмечаем факт что причины неэффективности являются в основном в политике неудачной а менеджмента ресурсов человеческих, как и вытекают из феноменов коррупции и протекционизма. Наука уголовного права и наука криминология а разработали многочисленные предложения для нейтрализации влияния этих причин, однако внедрение их в применение, а также, зависит от доброй воли и доверия властей к органам власти.

Выводы. В период независимости Республика Молдова продолжает разрабатывать и осуществлять политику уголовную в хаотичном, под влиянием структурных изменений общества, личных интересов должностных лиц, как и под влиянием международных организаций, но все же в некоторой степени в соответствии с базой достижений науки современной. Только консолидация законодательная а принципов фундаментальной научной а политики уголовной может обеспечить эффективность этой политики.

Ссылки библиографические

1. Кодекс Уголовный Республики Молдова, Закон № 985-ХV от 18.04.2002 // Официальный журнал Республики Молдова № 128-129/1012 от 13.09.2002;
2. Уголовный Кодекс Российской Федерации, Закон № 63-ФЗ от 13 июня 1996 года // С.-Пб.: издательство Юридический центр Пресс. 2003;
3. Администрация правосудия в сообществе. Стандарты и регламенты международные. Выборка и организация текстов Грахам В. Гилес. Бухарест: издание Exped. 2001;
4. Мерле Р., Виту А. Трактат о праве уголовном. Париж. 1967;
5. Гальперин И. М., Курляндский В. И. Предмет уголовной политики и основные направления его изучения. // Основные направления борьбы с преступностью. Москва. 1975;
6. Герцензон А. А. Уголовное право и социология. Москва. 1970;
7. Дагель П. С. Уголовная политика в сфере борьбы с преступной неосторожностью. // Проблемы борьбы с преступной неосторожностью. Владивосток. 1981;
8. Загородников Н. И. Советская уголовная политика и деятельность органов внутренних дел. Москва. 1979;
9. Ковалев М. И., Воронин Ю. А. Криминология и уголовная политика. Свердловск. 1980;
10. Панченко П. Н. Советская уголовная политика: Общетеоретическая

концепция борьбы с преступностью, ее становление и предмет.
Томск. 1988;

11. Стручков Н. А. Исправительно-трудовая политика и её роль в борьбе с преступностью. Саратов. 1970;
12. Уголовное право. Часть общая. Часть особенная. Под общей редакцией заслуженного деятеля науки РФ профессора Л. Д. Гаухмана, заслуженного деятеля науки РФ профессора Л.М. Колодкина, лауреата премии Союзов юристов СССР, доктора юридических наук профессора С.В. Максимова. Москва, 1999;
13. Цветинович А. Л. Уголовно-политические основания нормотворчества. // Уголовная политика и совершенствование законодательства. Кемерово. 1992;
14. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии в редакции от 13 ноября 1998 г. по состоянию на 15 мая 2003 г. // http://rawunsch.de/images/Ugolovnyiyi_Kodeks.pdf, accesat la 10.05.2021.

CZU 343.985

EXAMINAREA POLIGRAF - DILEME ȘI OPORTUNITĂȚI

Iurie ODAGIU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2474-5299

Andrei LUNGU,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ofițer principal al Secției proiecte și dezvoltare instituțională,
ORCID: 0000-0003-0214-828X

Rezumat

Practica aplicării poligrafului este la ora actuală extreme de vastă. Cu siguranță, acest instrumentar poate și trebuie analizat prin prisma aspectelor criminalistice, la cercetarea infracțiunilor.

Detectarea instrumentală a comportamentului simulat este o metodă de aflare a adevărului cu profund suport științific și este pe larg folosit în peste 75 state ale lumii.

Organele polițienești din SUA, Canada, Japonia, India, China, Marea Britanie, Ucraina, Rusia, Bulgaria, Polonia, Romania etc. aplică zilnic poligraful în cadrul activității de investigare a infracțiunilor.

În acest sens considerăm că, neglijarea posibilităților tehnice ale unui poligraf ar presupune respingerea unei metode eficiente, științifice și necostisitoare de obținere a informațiilor în cadrul cercetării infracțiunilor precum și posibilitatea ne admiterii pe viitor a erorilor judiciare, fiind considerată și ca o posibilitate de a dovedi nevinovăția persoanei.

Cuvinte-cheie: poligraf, testare psiho-fiziologică, informație ascunsă.

Summary

The practice of applying the polygraph is currently extremely extensive. Certainly, this tool can and must be analyzed from the perspective of forensic aspects, when investigating crimes.

Instrumental detection of simulated behavior is a method of finding the truth with deep scientific support and is widely used in more than 75 countries of the world.

Police bodies from the USA, Canada, Japan, India, China, Great Britain, Ukraine, Russia, Bulgaria, Poland, Romania, etc. apply the polygraph daily as part of the crime investigation activity.

In this sense, we believe that neglecting the technical possibilities of a polygraph would imply the rejection of an efficient, scientific and inexpensive method of obtaining information in the framework of criminal investigations, as well as the possibility of not

admitting judicial errors in the future, being also considered as a possibility to prove the person's innocence.

Keywords: polygraph, psycho-physiological testing, hidden information.

Introducere. Studiind aplicarea poligrafului în practica internațională, constatăm că domeniul de aplicare al acestuia este foarte extins. Aceste dispozitive sunt utilizate în activități ale serviciilor speciale, armată, organe polițienești și în domeniul privat.

Detectarea comportamentului simulat începe în 1877, când fiziologul italian Angelo Mosso, folosind un dispozitiv de măsurare a modificării pulsului, numit *pletismograf*, a constatat că reacțiile psiho-fiziologice sunt reflectate în frecvența bătăii inimii.

Este cunoscut faptul că printre pionerii aplicării instrumentarului pentru a detecta minciuna este fondatorul Școlii Italiene Pozitiviste de Criminologie, Cesare Lombroso. În 1881, folosind un „hidrosfimograf”, Lombroso a înregistrat modificări ale tensiunii arteriale și ulterior a efectuat o analiză profundă a rezultatelor. Mai târziu, în cartea sa din 1895 intitulată „Om criminal”, Cesare Lombroso descrie o experiență rezultativă a utilizării hidrosfimografului în timpul verificării inculpatului în cazul unui jaf.

O îmbunătățire importantă o realizează în 1945 John Reid, care stabilește legătura dintre activitatea musculară neobservată și tensiunea arterială.

Lider mondial incontestabil în utilizarea poligrafului sunt Statele Unite. Deja la sfârșitul anilor 30 ai secolului XX, în această țară, trei companii produceau „detectoare de minciuni” în serie. În acea perioadă, în 28 de state ale SUA, peste o sută de secții de poliție aplicau în mod activ, poligraful în investigarea infracțiunilor.

Poligraful (detectorul de minciuni) a fost inclus în lista celor 325 de mari invenții publicate în Encyclopaedia Britannica Almanac 2003 [1].

Existau totuși mulți oameni de știință care au fost sceptici în a recunoaște valoarea poligrafului. Dilema nu consta în faptul că testele poligraf nu ar fi utile, dar era discutabilă valoarea și fundamentul științific al testării.

La indicația președintelui SUA, Ronald Reagan, în 1983 a fost dispusă o cercetare amplă a practicii utilizării poligrafului în instituțiile americane. Această cercetare s-a finalizat prin întocmirea unui memorandum cu titlu: „Validarea științifică a testării poligraf. Revizuirea studiilor și evaluarea acestora”, în care este prezentată o imagine de ansamblu a aplicării poligrafului în societatea americană [2].

Concluziile oferite de memorandumul indicat supra, se referă la faptul că, testările poligraf au un suport științific solid și sunt fiabile pentru aplicare la cercetările/investigațiile penale [2, p. 102].

Pentru o mai bună înțelegere a situației legate de aplicarea poligrafului, vom aduce ca exemplu date statistice oferite de Ministerul Apărării al SUA, care la acea perioadă era unul din cei mai mari utilizatori ai testărilor poligraf.

La începutul anilor 1980, forțele armate au folosit poligraful în 17-19% din toate cercetările penale și în 95% din anchetele penale legate de infracțiuni, pedeapsa maximă pentru care era prevăzută cu privațiune de libertate mai mare de 15 ani.

Încrederea în rezultatele examinărilor poligraf era într-atât de mare, încât, suspectii și avocații acestora, solicitau să fie testați în vederea stabilirii nevinovăției acestora.

Prin urmare, Ministerul Apărării al SUA a venit cu constatări, precum că, testele poligraf au dat concluzii eronate în mai puțin de 1% din totalul său.

Datorită poligrafului, descoperirea infracțiunilor în armata SUA a crescut în 1983 la 64,7%, în timp ce media națională în aceeași perioadă era de circa 19,5%.

De asemenea, mii de militari au fost scoși de sub învinuire, ca rezultat al demonstrării nevinovăției prin intermediul testărilor poligraf [3].

Considerăm că precizia și acuratețea indicatorilor obținuți în cadrul testării cu aplicarea sistemelor computerizate de ultimă generație de tip poligraf, este de cel puțin 98%, ceea ce este destul de comparabil cu precizia și acuratețea rezultatelor expertizelor criminalistice precum și a multor altor examinări medico-legale.

În ultimii 75 de ani au fost efectuate peste 250 de studii privind acuratețea testării poligraf. Din 1980, 10 studii separate bazate pe 1.909 cazuri reale au arătat că rata de acuratețe pentru subiecții testați, care spun adevăr a fost de 97% și pentru subiecții testați, care mint – 98%. Au fost publicate mai multe studii efectuate asupra acurateței, validității și fiabilității poligrafului, decât asupra analizei scrisului de mână (expertiza grafoscopică), care este admisă în mod obișnuit în calitate de probă în instanță.

Considerăm că, dintr-o anumită perspectivă și expertiza balistică are o acuratețe mai mică decât testarea poligraf, pentru că identificarea armei de foc se face în baza urmelor dinamice (striațiile existente pe glonț).

Studiul experienței utilizării poligrafului din punctul de vedere al practicii criminalistice și a activităților speciale de investigație, a permis să identificăm trei grupuri mari de situații în care examinările prin aplicarea poligrafului ar fi cele mai eficiente:

- situații, când în cadrul investigării infracțiunii nu există alte posibilități de acumulare a informației;
- obținerea informațiilor este posibilă prin metode și mijloace tradiționale polițienești, dar aceasta este asociată cu costuri materiale exagerate

sau implică o perioadă de timp mare, sau implicarea unor forțe semnificative;

➤ este necesară obținerea operativă a informației (în termen de 1-2 zile), iar metodele și mijloacele tradiționale nu pot asigura performanța respectivă, adică o astfel de sarcină poate fi rezolvată doar prin efectuarea unei examinări, stabilind prezența sau absența informațiilor solicitate în memoria unei persoane.

Putem cu certitudine afirma că detectarea comportamentului simulat prin aplicarea sistemelor poligraf moderne, reprezintă un procedeu care respectă onoarea, demnitatea, integritatea fizică și psihică ale persoanelor testate. Se consideră că metoda respectivă se axează pe respectarea prezumției nevinovăției și se integrează în concepția Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Articolul 3 din Legea nr. 269 din 12.12.2008, prevede că testarea se efectuează cu respectarea drepturilor și libertăților omului și ale cetățeanului, stabilite de Constituția Republicii Moldova, în conformitate cu principiile legalității, umanismului, caracterului științific, confidențialității.

Menționăm că art. 4, d) al Legii nr. 269 din 12.12.2008 privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) prevede expres că, cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini sau apatrizi – vor fi supuse testării doar dacă: *persoana dorește benevol să fie supusă testării* [4].

Considerăm, totuși că factorul uman este elementul definitoriu pentru o examinare poligraf. *Operatorul poligraf* este persoana care efectuează examinări psiho-fiziologice cu ajutorul tehnicii poligraf, interpretând reacțiile fiziologice umane corelate cu răspunsurile furnizate de o persoană la întrebări legate de o cauză punctuală, în scopul stabilirii comportamentului sincer sau simulat, referitor la veridicitatea unor fapte, evenimente, depoziii precum și pentru determinarea adevărului în orice situație în care se impune verificarea sincerității unei persoane.

Funcțiile și rolul examinatorului poligraf nu este doar de a cupla senzorii la persoana testată, dar și studierea cauzei, alcătuirea bateriei de teste analiza comportamentală a persoanei testate, interpretarea diagramelor, formularea răspunsului etc.

Conchidem deci că specialistul poligraf ar trebui să aibă potențial empatic bine dezvoltat și o mare capacitate de a se transpune în diferite situații concrete în raport de subiect și cauza cercetată, fiind o persoană voluntară, cu motivație profesională intrinsecă puternică, având capacitatea de a-și asuma cu fermitate deciziile luate.

Generalizând cele expuse mai sus, desprindem ideea de bază în ceea ce privește calitățile personale ale specialistului poligraf, care ar trebuie să fie determinate de o cultură și inteligență înaltă, dispunând de abilități adap-

tive dezvoltate și rezistență la frustrare în situații stresante, fiind o persoană caracterizată de integritate morală, obiectivitate, echilibru emoțional, auto-control și capacitate de persuasiune.

Calitatea de *poligrafolog-psiholog* admis la cercetarea infracțiunilor a fost combătută de nenumărate ori în cadrul diferitor conferințe științifice, recomandându-se modificări ale legislației în acest sens. De altfel, în toate statele-lidere, unde se aplică testarea cu poligraful de către organele de aplicare a legii, condiția obligatorie de specialist-psiholog lipsește cu desăvârșire, majoritatea operatorilor poligraf având studii juridice cu o vastă experiență polițienească.

Dilema constă în faptul că, este greu de conceput calitatea de examinator poligraf ce activează în organele polițienești, ce are ca scop examinarea acțiunilor/inacțiunilor prevăzute de codul penal, fără o cunoașterea temeinică și fundamentală a fenomenului infracțional sub aspect investigativ-operativ, criminalistic, penal și criminologic.

Considerăm că Republica Moldova este un producător de securitate pentru spațiul european și, în această ordine de idei, suntem obligați să folosim toate oportunitățile existente în combaterea infracționalității.

Referințe bibliografice

1. Encyclopaedia Britannica Almanac, 2003.
2. Scientific Validity of Polygraph Testing: A Research Review and Evaluation—A Technical Memorandum (Washington, D.C.: U.S. Congress, Office of Technology Assessment, OTA-TM-H-15, November, 1983).
3. Steve Van Aperen, „The polygraph as an investigative tool in criminal and private investigations”. Investigative News & Article, 1998.
4. Legea Republicii Moldova privind aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf) nr. 269-XVI din 12.12.2008.

CZU: 343.611

ASPECTE PRIVIND PREVENIREA ȘI INVESTIGAREA OMORURILOR LA COMANDĂ

Marian GHERMAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2033-1566

Alexandru CICALA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5900-0679

Rezumat

Un loc deosebit în categoria infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei îl ocupă omorurile la comandă, cunoscute încă din Epoca Antică și din Evul Mediu, când ele se săvârșeau pentru înlăturarea pretendenților la tron, adversarilor politici, uneori și din motive religioase, utilizându-se în acest scop arme albe și otrăvuri.

În cadrul demersului nostru științific ne propunem să analizăm unele elemente criminologice privind manifestarea infracțiunilor de omor la comandă în practica judiciară și înaintarea propunerilor de prevenire, investigare a fenomenului vizat.

Cuvinte-cheie: omor la comandă, crimă, prevenire, investigare, factori criminogeni, infracțiuni, victimă, infractor, prevenire specială, prevenire individuală.

Summary

A special place in the category of crimes against the life and health of the person is occupied by contract killings, known since ancient times and the Middle Ages, when they were carried out for the removal of pretenders to the throne, political opponents, sometimes also for religious reasons, being used in this purpose white weapons and poisons.

As part of our scientific approach, we propose to analyze some criminological elements regarding the manifestation of murder-on-demand crimes in judicial practice and the submission of proposals for prevention, investigation of the phenomenon in question.

Keywords: contract killing, crime, prevention, investigation, criminogenic factors, crimes, victim, criminal, special prevention, individual prevention.

Introducere. După cum a demonstrat practica, în țările aflate în perioada de tranziție, însoțită de schimbări radicale de caracter politic și social-economic, situația se dezechilibrează. Aceasta se manifestă prin creșterea

criminalității, prin apariția noilor genuri de infracțiuni, precum și prin reînvierea unor tipuri de fapte antisociale cu noi trăsături ce caracterizează personalitatea criminalilor, motivele, scopurile, metodele și mijloacele utilizate pentru atingerea lor. Un exemplu convingător poate servi dezvoltarea omorurilor la comandă, începând cu ultimul deceniu al secolului XX, fapt care a impus legislatorul să stabilească răspunderea penală pentru comiterea lor.

Anterior rar întâlnite în practica judiciară, la începutul perioadei nominalizate, anual, pe teritoriul țării, se înregistrau până la 18 atentate la viață cu semne de a fi comise la comandă, numărul lor reducându-se treptat până la 3-4 cazuri. Însă situația reală în acest domeniu trebuie caracterizată nu în baza acestor semne exterioare ale crimelor [7, p. 63], ci numai a rezultatelor descoperirii, cercetării cauzelor și examinării lor în instanțele de judecată, deoarece până la descoperire, săvârșirea faptei la comandă nu este cunoscută și poate fi doar presupusă.

În pofida la numărului relativ mic al acestor infracțiuni ce figurează în statistica oficială, ele prezintă un pericol social deosebit, care reiese din faptul cauzării ilicite a morții victimei, precum și din alte circumstanțe cum ar fi: răspândirea lor ca un mijloc de înlăturare a persoanelor indezirabile și soluționare a diferitor probleme, utilizarea de către infractori la îndeplinirea comenzii a unor metode și mijloace periculoase pentru viața mai multor persoane și a elementelor de înspăimântare, ceea ce creează o largă rezonanță socială, neîncrederea populației în puterea legii și siguranța vieții, capacitățile statului de menținere a ordinii de drept.

Conținut de bază. La etapa actuală se observă lărgirea categoriilor sociale din care fac parte victimele, printre care majoritatea sunt persoane avute, care au atribuție la afaceri comerciale și bussines – comercianți, bancheri, persoane de afaceri, funcționari de stat implicați în bussines și afaceri ilicite, precum și alte categorii de persoane – politicieni, jurnaliști, lucrători ai organelor de drept.

Adeseori victimele sunt lideri și membri activi ai formațiunilor criminale. La nivelul relațiilor familiale și de trai, victime devin părinții, soții, soțiile, feciorii și ginerii.

Unii autori ruși susțin că, comportamentul victimei marchează procesul de autocriminalizare și provoacă acțiunile ilegale ale organizatorului. Factorul de bază al victimizării omorurilor comise la comandă constă în activitatea părții vătămate (legală sau ilegală) care generează neînțelegeri de ordin material între potențialul organizator și potențiala victimă [9].

Anterior s-a remarcat că un anumit contingent de persoane este expus a fi victima omorului la comandă. Însă trebuie de evidențiat și grupul de risc dintre aceștia sunt: lucrătorii organelor de drept, conducătorii întreprinderilor, instituții comerciale și reprezentanții structurilor criminale. Este

interesant faptul că în majoritatea cazurilor, killerii înșiși aparțin grupului respectiv.

Activitatea victimelor din grupul respectiv accelerează procesul de victimizare. Aceasta se manifestă în cazurile când victime evoluează elementele criminale, în aceste cazuri părțile vătămate, de regulă formează motivația criminală a organizatorului. Victimizarea reprezentanților lumii criminale și a altor subiecți activitatea cărora poartă un caracter ilicit, poate fi descrisă cu cuvintele lui Hans von Heting [5]: procesul în care elementele antisociale se sfârșie unele pe altele [10, p. 239]. Deseori proprietari ai structurilor comerciale sunt autorități criminale și după natura activității lor interesele lor se ciocnesc cu ale altor infractori, de obicei, în jurul capitalului sau teritoriului.

Din punct de vedere victimologic o importanță deosebită o prezintă informațiile despre caracterul activității, comportamentul părții vătămate, relațiile cu organizatorul la momentul luării deciziei de către acesta de a comite infracțiunea.

Înainte de comiterea omorului, are loc urmărirea potențialei victime, stabilirea planului și regimului de circulație. Pare a fi logic că schimbarea permanentă a acestora va face atacul mai problematic, însă practica arată că aceasta este o metodă neefectivă de apărare împotriva atentatelor criminale. De aceea este interesant faptul că chiar după prognozarea acțiunilor organizatorului, victima de obicei nu întreprinde măsurile adecvate sau nu este în stare să înfrunte „killerul”, deși în practică au loc cazuri când victima a fost supusă mai întâi chiar tentativei.

Pentru unii autori prezintă interes problema victimelor „indirecte”. După cum ilustrează însăși practica, utilizarea serviciilor „bodyguard-ului” nu soluționează problema preîntâmpinării omorurilor la comandă. Ex. Rotaru-Zelionî: bodyguardzii nu sunt o „țintă”, dar prezintă obstacol victimei, ei nu sunt victimele organizatorului, ci victime „indirecte” ale autorului omorului la comandă. La numărul acestor victime sunt atribuite persoanele care o însoțesc pe victima propriu-zisă. Acestea pot fi paza, șoferii și membrii familiei, precum și alte persoane [2, p. 136-142].

Rolul părții vătămate în geneza omorurilor săvârșite la comandă își are particularitățile sale specifice. Se poate face o clasificare în baza caracteristicilor social-demografice, moral-juridice și personale.

Majoritatea victimelor omorurilor la comandă sunt persoane de gen masculin. Materialele dosarelor penale studiate arată că victime ale omorurilor la comandă devin primordial persoane cu vârsta cuprinsă între 30 și 55 de ani. Tot aici îmi permit a face o delimitare între membrii grupărilor criminale devenite victime, cu vârsta.

Unii practicienii explică lipsa victimelor „tinere” ale omorurilor la co-

mandă prin faptul că acestea nu au obținut experiența de viață și profesională necesară și, de asemenea, nu au relații de serviciu sau de altă natură bine stabilite [1, p. 59]. Cele relatate până acum permit a trage unele concluzii:

- în primul rând, rolul hotărâtor al victimizării constă în rolul activ al victimei infracțiunii, activitatea sa sau unele acțiuni ce provoacă faptele criminale din partea organizatorului;

- în al doilea rând, la astfel de măsuri radicale se recurge când victima desfășoară o activitate ilegală, precum, și „incorectă” în raport cu partenerii, colegii etc., ceea ce generează motivația criminală;

- în al treilea rând, metodele de pază pasivă cum sunt utilizarea autovehiculelor blindate, a serviciilor de pază sunt neefective de aceea în cazul parvenirii amenințărilor, obiectul atentării trebuie să informeze despre aceasta organele de drept, rudele și apropiații;

- în al patrulea rând, victime ale omorurilor la comandă devin cu precădere persoane din lumea criminală, însă pot fi și reprezentanții organelor de drept, ai mijloacelor de informare în masă etc.

- în al cincilea rând, victime ale omorurilor la comandă devin doar persoanele ale căror acțiuni cărora aduc atingere sau sunt în contradicție cu interesele organizatorului;

- în al șaselea rând nici o măsură de securitate personală nu poate garanta potențialei victime că nu va fi supusă atacului din partea „killerului”;

- în al șaptelea rând, stabilirea personalității victimei omorului la comandă și ulterior a persoanelor pentru care moartea ei ar fi fost convenabilă constituie premisa în descoperirea acestor infracțiuni [8, p. 28].

În această ordine de idei, rezultă că pentru elucidarea cazurilor de omor la comandă nu e suficientă numai cunoașterea infractorului, ci și a victimei – a comportamentului acesteia, a situației materiale, etc. – deoarece acest lucru contribuie în mod substanțial nu numai la aflarea scopului infractorului, ci și la aflarea condițiilor favorizante care au determinat personalitatea făptuitorului să săvârșească infracțiunea.

Printre cauzele identificate ce stau la baza omuciderilor săvârșite la comandă sunt:

- împărțirea sferelor și teritoriilor de influență;

- neachitarea în termen a datoriilor bănești și năzuința de înlăturare a creditorului;

- pedeapsa pentru tănuirea de parteneri a venitului obținut în urma afacerilor ilegale bazate pe un capital comun;

- lupta pentru ocuparea pozițiilor de influență în mediul criminal;

- conflictele generate de sustrageri, mașinații, lupta pentru funcția de lider în structurile private;

- nerespectarea acordurilor și obligațiilor contractuale de către gru-

purile comerciale, structurile bancare etc.

- estorcarea și surprinderea controlului din partea formațiunilor criminale, a activității antreprenorilor de către formațiunile criminale;
- raporturile ostile îndelungate din sfera familială;
- conflictele generate de relațiile intime extraconjugale ale victimei;
- gelozia [1, p. 47].

Omorurile la comandă diferă de alte tipuri de atentate la viață și prin participarea la ele a mai multor indivizi cu diferite roluri. În varianta simplă, ei sunt: persoana interesată de omor (inițiatorul, clientul) și executorul comenzii – primii fiind conducătorii firmelor, băncilor, structurilor comerciale, fondurilor care își exclud partenerii de bussines, concurenții, liderii grupărilor criminale care extorcau de la ei bani sau bunuri materiale [3, p. 167].

Printre clienți, după cum am mai precizat anterior, deseori figurează și autoritățile din lumea interlopă, care recurg la omoruri comandate, utilizându-le în lupta pentru repartizarea sferelor de influență, ca mijloc de rezolvare a litigiilor criminale și înlăturarea adversarilor. De regulă, după aceasta urmează una sau câteva acțiuni de răspuns.

În alte cazuri clienții sunt membri ai familiei, rude, foștii soți și concubini ai victimei, care se răzbună astfel pentru jignirile aduse sau urmăresc scopul acaparării averii.

Schema complicilor la omorul la comandă poate include și un organizator, care este o persoană de încredere devotată clientului și este din anturajul lui (subordonat de serviciu, lucrător al serviciului de securitate al firmei, reprezentanții structurilor comerciale, care activează sub „acoperirea” formațiunilor criminale). Organizatorului îi revine sarcina căutării și convingerii unei persoane să comită omorul pentru o recompensă, realizând singur misiunea clientului sau atrăgând un intermediar.

Intermediarul, de regulă, îl cunoaște pe organizator, este știut ca reprezentant al lumii criminale sau ca persoană ce menține relații cu ea.

Un participant obligatoriu la omorul la comandă este executorul, uciagașul profesionist, membru al unei formațiuni criminale sau o persoană care activează sub controlul ei, are o pregătire specială, se antrenează regulat, perfecționându-și deprinderile profesionale. Killerii au fost participanți la conflictele armate, și-au făcut serviciul în organele de forță și în subdiviziuni speciale ca țintași, precum și elemente criminale, care au căpătat deprinderile necesare de aplicare a armelor de foc și dispozitivelor explozive în procesul antrenărilor individuale. Deseori, ei sunt din alte localități, în special din cele necontrolate de organele de stat constituționale, precum și cetățeni ai altor țări (Ucraina, Rusia etc.).

Executorii omorurilor la comandă din sfera relațiilor familiale și de trai sunt cunoscuții clientului, persoane cu antecedente penale și cu reputa-

ția respectivă.

Activitatea infracțională a participanților, îndeosebi în cazurile complicate, include câteva etape. Faza pregătirii omorului se caracterizează prin apariția la client a intenției criminale, căutarea de către el personal sau cu atragerea de către organizator a unui „killer”, discutarea și atingerea înțelegerii privind condițiile comiterii crimei. În continuare, în baza datelor de care dispune angajatorul și a celor obținute în procesul studierii victimei de către criminalii angajați, participanții vor elabora planul săvârșirii infracțiunii. La alegerea timpului, locului, mijloacelor, metodei de comitere a omorului la comandă, se ține cont de informația despre modul de viață, regimul de zi, mijloacele de transport, rutele deplasării viitoarei jertfe, organizarea pazei la locul ei de trai, de serviciu și în timpul deplasărilor.

Pregătind omorul la comandă, criminalii procură arme, inclusiv special confecționate, achiziționează de la persoane necunoscute mijloace de transport pentru utilizarea lor o singură dată, uneori le înzestreaază cu mijloace și semne ale unor servicii (ambulanță, poliție etc.), cu numere de înmatriculare false ce vor fi folosite doar în timpul săvârșirii acțiunilor.

Dacă există riscul identificării sursei de procurare a armelor, se distruge numărul și seriile lor.

Concomitent, infractorii pot intui și măsuri ce împiedică demascarea lor – crearea artificială a unui alibi, pregătirea locului de ascundere temporară a killerilor, perfectarea documentelor falsificate, procurarea prealabilă a biletelor pentru plecarea imediată a executorului peste hotarele țării.

Aceasta mai conține și instructajul privind comportarea executorului în caz de reținere – să nu recunoască în nici un caz a participării la omor, iar în situații fără ieșire să motiveze săvârșirea faptei din motive personale, garantându-i susținere în timpul detenției și după eliberare.

La etapa următoare se întreprind principalele acțiuni ilicite pentru îndeplinirea comenzii, care, nemijlocit, pun în pericol viața victimei, intențiile criminale fiind realizate în diferite locuri, de către unul sau câțiva killeri, cu aplicarea armelor de foc sau dispozitivelor explozive.

La săvârșirea omorului în timpul intrării sau ieșirii victimei din clădiri (de serviciu, case de locuit, bănci, baruri, cluburi etc.) infractorii deschid foc de la o distanță mare sau mică, utilizând pistoale automate, puști cu lunetă, pistoale, uneori de pe 2-3 poziții [8, p. 38].

În alte cazuri, dispozitivele explozive se instalează la ușa locuinței sau la poarta ogrăzii, fiind puse în funcție de către victimă în timpul deschiderii lor, cu ajutorul mecanismului de ceasornic sau prin dirijare de la distanță.

În locuințe, încăperi de serviciu, baruri, omorurile la comandă se săvârșesc rareori de către killeri mascați, cu aplicarea pistoalelor și riscul asasinării martorilor.

Exercitând comenzile, killerii asasinază victimele și în scările blocurilor locative, utilizând pistoale cu amortizor, stații de radio portative pentru transmiterea informației despre locul aflării ei.

Atacând victima care se deplasează cu un automobil, infractorii trag rafale din pistoale automate, aflându-se în ambuscadă, sau în procesul urmăririi ei cu mijloace de transport (automobile, motociclete sportive), sau la locul opririi, creând și obstacole artificiale pentru atingerea scopului. De regulă, killerii efectuează împușcături de control, în regiunea capului sau inimii victimei, garantând astfel survenirea morții.

În practică s-au înregistrat și atentate la viața obiectelor comenzilor prin minarea automobilelor lor personale și aruncarea dispozitivelor explozive în încăperile de locuit și de serviciu.

Reieșind din tendințele evoluției criminalității, este posibilă folosirea mai largă în acest scop a substanțelor toxice, mașinilor-capcană minate, înscenărilor diferitor accidente.

După asasinarea victimei survine etapa în care participanții la omorul comandat întreprind măsuri pentru tănuirea crimei și activității lor criminale.

Cea mai răspândită metodă de tănuire a legăturii dintre killer și arma utilizată este lăsarea sau tănuirea ei la locul săvârșirii infracțiunii sau în apropierea lui (în lăzi de gunoi, fântâni de canalizare, fâșii forestiere, pe acoperișurile blocurilor locative). Aceasta are loc chiar și în cazurile utilizării la îndeplinirea comenzii a armelor costisitoare, confecționate special pentru astfel de scopuri, ușoare, de dimensiuni mici și înzestrate cu diferite dispozitive (optică, amortizoare etc.).

Unitățile de transport, folosite la comiterea crimei, se tănuiesc în locurile prealabil pregătite, la parcările cu plată sau se distrug prin incendiere, explozie, pentru a nimici urmele ce pot servi la identificarea criminalilor.

Cunoscând practica intensificării controalelor în legătură cu săvârșirea faptelor de acest gen, killerii se ascund la vile, în case și apartamente arendate sau părăsesc urgent localitatea în care au comis fapta, folosind mijloacele de transport personale, taxiurile, biletele procurate prealabil.

Pentru evitarea demascării, clientul își asigură un alibi, aflându-se în timpul săvârșirii infracțiunii într-o companie de cunoscuți sau în altă localitate, evitând contactul cu executorul omorului, toate întrebările legate de condițiile angajării, modul și suma recompensei hotărându-le prin intermediul altor persoane.

Participanții la omorurile comandate utilizează și alte metode de tănuire a legăturii dintre ei și atribuția la fapta ilicită – exclud întâlnirile în public, nu poartă convorbiri în locuri și prin mijloace tehnice ce pot fi controlate.

Clienții solizi și autoritățile criminale recurg și la cel mai sigur mijloc –

lichidarea executorului comenzii.

Totodată, practica cunoaște și unele cazuri de tăinuire a crimei prin ascunderea sau nimicirea cadavrului victimei, metode caracteristice omorurilor comise în procesul reglării litigiilor criminale și în sfera relațiilor familiale și de trai.

Astfel, se menționează faptul că omorurile la comandă, generate de economia de piață, diferă de omorurile analogice comise anterior și se deosebesc prin perceperea, determinarea și calificarea acestor fapte, indicii calitativi și cantitativi incomparabili, multiplele motivații și lărgirea contingentelor de oameni, care devin victime, apariția unui nou tip de infractori – ucigașul profesionist.

Eforturile organelor de drept implicate în activitatea de prevenire, investigare și descoperire a omorurilor la comandă trebuie îndreptate spre realizarea unui complex de activități în scopul depistării și neutralizării factorilor ce favorizează comiterea lor, identificarea persoanelor ce intenționează și pregătesc comiterea lor și înfăptuirea în privința lor a activităților de prevenire și curmare a activității infracționale.

După cum s-a menționat, cauzele comiterii omorurilor la comandă trebuie căutate în crizele economice, sociale, politice și morale ale societății, a căror lichidare va duce la diminuarea criminalității. Deci baza activității de prevenire trebuie să o constituie activitățile generale de prevenire, orientate spre îmbunătățirea condițiilor social-economice ale vieții cetățenilor, dând atenție și măsurilor speciale de prevenire, care sunt mai aproape de activitatea practică, efectuarea lor nu necesită mari cheltuieli financiare, iar rezultatelor lor pot fi observate într-un timp scurt, ceea ce face posibilă analiza eficienței lor.

În cadrul activităților preventive un rol important îi aparține perfecționării legislației autohtone, ajustării ei la standardele internaționale și schimbările survenite în societate. Ținând cont de legăturile dintre diferite fenomene sociale, acestea se referă la actele normative urmărind prevenirea și combaterea crimei organizate, corupției, spălării banilor și criminalității internaționale.

Eficiența în prevenirea omorurilor la comandă sunt activitățile orientate spre lichidarea bazei material-financiare, înlăturarea din sfera economiei a structurilor create de formațiunile criminale și a celor care le susțin, folosind toate pârghiile legitime cu caracter juridic, administrativ, fiscal și altele.

În cadrul activităților de prevenire specială, organele de drept, efectuează măsurile recomandate pentru prevenirea atentatelor la viață și sănătate prin informarea populației despre prevederile legislative referitoare la omorul la comandă și consecințele săvârșirii lui, prin verificarea periodică a

obiectivelor de păstrare a armelor, munițiilor, dispozitivelor explozive pentru asigurarea integrității lor, prin întreprinderea permanentă a măsurilor de identificare a persoanelor ce păstrează, poartă ilicit arme de foc, dispozitive explozive și de ridicare a lor.

Folosind diferite forme de propagare (lecții, publicații în mass-media, convorbiri), se concentrează atenția pe problemele profilaxiei victimologice [4, p. 345], familiarizând cu condițiile care favorizează comiterea acestor infracțiuni unele categorii de persoane ce devin deseori victime (antreprenori, lucrători ai sistemului bancar, persoane cu funcții de decizie, politicieni). Acestora li se recomandă să se conducă după următoarele reguli:

- neimplicarea în afaceri dubioase, în acțiuni legate de mituire;
- respectarea clauzelor contractuale, excluderea din practică a faptelor care lezează interesele partenerilor și ale concurenților;
- neadmiterea apelării la ajutorul structurilor criminale, tendința ca toate problemele și divergențele să fie rezolvate în mod civilizată, în baza legislației în vigoare;
- excluderea subiectivismului la adoptarea deciziilor de reducere a statelor de personal, de concediere a angajaților, de retrogradare în funcție;
- respectarea culturii politice, renunțarea la utilizarea în lupta contra adversarilor politici a învinuirilor neîntemeiate de săvârșire a unor fapte ilicite sau imorale.

Activitatea de prevenire a omorurilor la comandă presupune și efectuarea profilaxiei individuale, care include identificarea persoanelor din categoriile nominalizate, care pot fi angajate pe rol de executant și aplicarea față de ele a acțiunilor cu caracter educativ.

Suntem de părerea că, elementele principale ale profilaxiei individuale în cazul omorurilor la comandă sunt :

1. relevarea persoanelor predispușe de a comite infracțiuni de omucidere;
2. luarea acestora la evidență profilactică și specială;
3. aplicarea asupra acestui contingent de persoane a unui set de măsuri de ordin educativ, medical, juridic și operativ.

Totodată, rezultatele analizei informațiilor incluse în cauzele penale privind omorurile la comandă pe parcursul ultimelor 10 ani, creează condiții reale de manevrare cu forțele și mijloace pentru realizarea cu succes a activităților de prevenire individuală a omorurilor la comandă.

Acumulând aceste informații privind categoriile de persoane ce au fost implicate în activități de pregătire a omorurilor la comandă, angajații organelor de forță pot realiza următoarele:

- exercitarea de influență morală asupra organizatorilor, intermediarilor și executorilor, convingându-i să renunțe la realizarea intențiilor cri-

minale. Acțiunile educativ-explicative se vor realiza, după caz, nemijlocit de către angajații organelor de drept sau cu ajutorul altor persoane percepute ca fiind capabile să influențeze figuranții;

- reținerea după caz a participanților la pregătirea omorurilor și tragerea lor la răspundere penală pentru faptele ilicite comise anterior și documentate (păstrarea, purtarea ilegală a armelor de foc, dispozitivelor explozive, amenințarea cu omor etc.);

- crearea condițiilor care ar exclude comiterea infracțiunilor;

- în urma schimbului de informații cu organele de drept ale altor state, de luat la evidență specială a presupușilor killeri sosiți din alte țări și realizarea măsurilor care fac posibilă identificarea, constatarea participării la activitatea criminală, recunoașterea faptului implicării în pregătirea infracțiunii și participării la actele comise anterior;

- efectuarea acțiunilor speciale de investigații de către subdiviziunile specializate pentru depistarea și lichidarea secțiilor de pregătire a executorilor omorurilor la comandă (killerilor);

- identificarea grupărilor criminale care practică șantajul, alte forme ilicite de acaparare a bunurilor (uzine, clădiri, porțiuni de teren etc.) și aplicarea față de acestea a măsurilor prevăzute de lege.

Ca elemente componente ale criminalității contemporane, atentatele la viața și sănătatea persoanei ce se săvârșesc la comandă și crima organizată sunt strâns legate între ele. De aceea este necesară efectuarea sistematică a acțiunilor speciale profilactice de destrămarea formațiunilor criminale organizate, documentare a activității ilicite a membrilor și liderilor lor.

Activitatea preventivă a acestor infracțiuni cuprinde și alte măsuri profilactice cu caracter special și individual, care sunt recomandate și aplicate pentru prevenirea omuciderilor.

În practica activității speciale de investigații realizate de către subdiviziunile specializate, oglindite în prevederile art.6 al Legii privind activitatea specială de investigații [6], se aplică cu succes și metoda prevenirii omorurilor la comandă prin realizarea unor măsuri speciale de investigații, ce oferă posibilitatea subiecților activității speciale de acumulat informații precum și desfășurarea unor acțiuni ce atentează direct la obținerea datelor referitor la pregătirea sau tentativa omorurilor la comandă.

De obicei, clientul sau organizatorul crimei caută în mediul criminal un individ care, contra plată, ar fi de acord să comită omuciderea. Astfel de informații poate fi obținută doar în urma realizării și aplicării „instrumentelor juridice” oferite de art. 18 al legii prenotate.

Rezumând cele expuse, putem concluziona următoarele:

1. omorurile la comandă sunt cunoscute din cele mai vechi timpuri și nu constituie un fenomen nou;

2. omorurile la comandă au fost răspândite, ceea ce se adevărește prin îngrijorarea legislatorului, care a stabilit răspunderea penală pentru astfel de fapte;

3. omorurile la comandă anterior nu purtau un caracter de masă și, de regulă, constituiau un act de răzbunare, având un caracter politic sau religios;

4. omorurile la comandă sunt pe larg răspândite acolo unde au loc schimbări politice și social-economice, când societatea și puterea de stat pierdea controlul asupra situației create și problemele apărute erau soluționate pe căi ilegale, deoarece legile, pe o perioadă de timp, din anumite considerente, încetau să mai acționeze [11, p. 23].

5. pentru elucidarea cazurilor de omor la comandă nu e suficientă numai cunoașterea infractorului, ci și a victimei – a comportamentului acesteia, a situației materiale, etc. –, deoarece acest lucru contribuie în mod substanțial nu numai la aflarea scopului infractorului, ci și la aflarea condițiilor favorizante care au determinat personalitatea făptuitorului să săvârșească infracțiunea.

Referințe bibliografice

1. Cicala Al., Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor. Editura: Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, Chișinău 2021. 174 p.
2. Cicala Al., Trăsăturile personalității victimelor în cazul infracțiunilor de omor, În: Revista științifică internațională Supremația dreptului, Chișinău nr. 2, 2020.
3. Gladchi Gh., Criminologie generală, Ed: Museum, Chișinău 2001, 312 p.
4. Gladchi Gh., Victimologie, Acad. Ștefan cel Mare a MAI, Chișinău 2019, 481 p.
5. Hentig, von Hans, (1948). The Criminal and His Victim. New Haven: Yale U. Press. (El criminal y su víctima).
6. Legea nr. 59 din 29.12.2012 privind activitatea specială de investigație.
7. Pareniuc Al., Aspecte juridico-penale ale omorului la comandă. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021 168 p.
8. Punga A., Pareniuc Al., Hoții în lege. Criminalitatea organizată în Republica Moldova – mituri și realitatea, Ed: Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău 2012, 106 p.
9. Шиханцов Г. Г. Криминология. Минск: Тесей, 2006. <http://ebooks.grsu.by/criminal/1-ponyatie-i-zadachi-preduprezhdeniya-prestupnosti.htm> (vizitat pe 28.11.2012).
10. Шнайдер Т.П. „Криминология”, Ed. Прогресс-Универс, Москва, 1994, 502 p.
11. Локк Р.В., Заказные убийства, Ed: „Былина”, Москва, 2003.

CZU: 343.9

UNELE ASPECTE PRIVIND CRIMINALISTICA ÎN AFARA PROCESULUI PENAL

Constantin RUSNAC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8122-7711

Rezumat

Dezideratele implementate în criminalistică la momentul nașterii acesteia ca știință juridică specială, cunoștințele acumulate pe parcursul dezvoltării sale și obiectul ei de studiu determină posibilitatea utilizării mijloacelor, metodelor și procedurilor criminalistice în activități judiciare și extrajudiciare.

Lucrarea științifică descrie posibilitatea utilizării arsenalului criminalistic nu doar în cadrul unui proces penal, dar și în contextul altor acțiuni de aplicare a legii, inclusiv în sfera relațiilor civile. În acest sens, sunt descrise modalitățile de utilizare a cunoștințelor criminalistice în procesul civil și cel contravențional, asigurarea securității economice și informaționale a întreprinderii, stabilirea contactului psihologic în cadrul interviurilor, accentuându-se rolul semnificativ al criminalisticii în vederea prevenirii și combaterii faptelor ilegale. De asemenea, autorul a evidențiat unele cauze ce împiedică utilizarea, în afara procesului penal, a oportunităților oferite de criminalistică.

Cuvinte-cheie: metode, procedee și mijloace criminalistice, proces penal, extrajudiciar, ramură de drept, domeniu de aplicare a legii.

Summary

The desiderata implemented in forensics at the time of its birth as a special legal science, the knowledge gained during its development and its subject matter, overall determine the possibility of using forensic means, methods and procedures in judicial and extrajudicial activities.

This scientific paper describes the possibility of using the forensic arsenal not only in a criminal trial, but also in the context of other law enforcement actions, including in the field of civil law relations. In this regard, the methods of using forensic knowledge in civil and contravention processes are described, ensuring the economic and information security of the enterprise, establishing psychological contact in interviews, emphasizing the significant role of forensics in preventing and combating illegal acts. The author also highlighted some causes that prevent the use, outside the criminal process, of the opportunities offered by forensic.

Keywords: methods, procedures and forensic means, criminal process, extrajudicial, field of law, scope of law.

Introducere. Actualmente, în literatura de specialitate se discută despre posibilitatea extinderii domeniului criminalisticii peste limitele tradiționale de cercetare și despre formele acestei activități. Ar trebui să vorbim despre completarea sistemului teoriilor particulare ale criminalisticii cu noi teorii, datorită realizărilor efectuate de științele fundamentale și aplicative, precum și despre dezvoltarea metodelor și formelor de utilizare a arsenalului tehnico-tactic în domeniile civil, contravențional, administrativ etc. [4, p.74-76; 5].

Este clar, că în activitatea de aplicare a legii rolul principal îl au normele și recomandările științelor de drept. În același timp, practica de aplicare a legii ne demonstrează că un rol important îl au științele non-juridice sau special juridice, care dezvoltă tehnologii moderne de constatare a oricăror fapte juridice și lucrul cu acestea. O astfel de știință este criminalistica.

Spre deosebire de științele pur juridice, care studiază anumite ramuri ale dreptului și anumite tipuri de raporturi juridice, criminalistica percepe evenimentul, care face obiectul cercetării, ca pe un sistem integral, ce cuprinde partea materială, procesuală etc. și pentru a cărei cercetare este necesară utilizarea atât a cunoștințelor generale cât și speciale.

Astăzi, criminalistica are un arsenal extins de mijloace tehnice, tactice și recomandări metodologice necesare constatării, cercetării și prevenirii calitative a infracțiunilor (sau altor fapte ilegale), care ar putea fi aplicate în activități judiciare și extrajudiciare.

Scopul articolului constă în elucidarea posibilităților utilizării cunoștințelor criminalistice în vederea soluționării altor sarcini decât cele din cadrul procesului penal.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de forme de cercetare au fost folosite metodele istorică, logică, sistematică și de comparație. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei și pe legislație.

Rezultate obținute și discuții. Se știe că cunoștințele criminalistice au fost utilizate cu succes nu numai în domeniul procedurii penale, ci și în alte domenii ale aplicării legii, încă de la începutul secolului al XX-lea, în perioada nașterii acestei științe. Astfel, criminalistul rus E. Burinsky „a folosit cunoștințele criminalistice pe care le dobândise în studiul documentelor și fotografiilor criminalistice, atât în procesul penal, cât și în cel civil, inclusiv pentru restaurarea manuscriselor antice” [13, p. 38].

Discuțiile privitor la necesitatea criminalisticii de a depăși limitele sale tradiționale de cercetare s-au intensificat în anii 1960 și 1970. În anul 1973, în spațiul sovietic, A. Vinberg a inițiat această discuție, definind criminalistica ca pe o știință care „elaborează un sistem de metode, procedee și mijloace speciale pentru colectarea, cercetarea și aprecierea probelor utilizate în procesul penal în vederea prevenirii, constatării și cercetarea infracțiunilor,

precum și utilizarea acestora în judecarea cauzelor penale, inclusiv a celor civile” [8, p. 179].

Ideea a fost preluată de alți cercetători, care în anii următori au început să abordeze problema utilizării cunoștințelor criminalistice speciale în cauze civile, contravenționale și administrative etc. [11]. În același timp, nimeni nu avea îndoieli că criminalistica, ca orice altă știință, ar trebui să aibă limite clar definite și că integritatea sistemului de cunoștințe criminalistice necesită a fi fundamentată prin consolidarea abordărilor conceptuale la nivel interdisciplinar, precum și prin îmbunătățirea educației criminalistice [7, p. 48].

Cu toate acestea, dezvoltarea cercetărilor științifice – iar aici criminalistica nu face excepție – implică apariția unor domenii promițătoare legate de studiul unor noi obiecte [7, p. 48]. Dar trebuie de înțeles că obiectul criminalisticii nu poate fi înlocuit cu obiectul cercetării științifice a criminalisticii.

„Spre deosebire de obiectul criminalisticii, gama de obiecte potențiale ale cercetării științifice ale criminalisticii poate varia în funcție de nevoile de susținere științifică a anumitor domenii ale activității de aplicare a legii” [12, p. 24]. Apariția unor noi direcții (obiecte) științifice ale cercetării criminalistice ar trebui să se producă în cadrul unei discuții teoretice active.

Astăzi devine din ce în ce mai evident că mijloacele, procedeele și metodele criminalistice sunt importante atât pentru activitățile de procedură penală, cât și pentru alte domenii ale practicii juridice. Abordarea generală a procesului de probațiune permite abstractizarea de la particularitățile reglementărilor procedurale și utilizarea posibilităților criminalisticii în orice alt proces probatoriu.

Cu toate acestea, oportunitățile respective nu sunt încă, din păcate, utilizate în mod corespunzător. N. Iablokov explică acest lucru prin prezența mai multor motive [14]:

În primul rând, specialiștii juriști nu cunosc, din plin, posibilitățile criminalisticii în diverse domenii ale practicii judiciare, acest lucru referindu-se cu precădere la specialiști din domeniul vamal, procedurii civile, contravenționale, administrative etc., domenii care impun constatarea și utilizarea tactică a faptelor juridice. Această situație este o consecință a neajunsurilor existente în procesul de predare-învățare a criminalisticii, care constă în faptul că posibilitățile arsenalului tehnic, tactic și metodologic al criminalisticii sunt relevate, practic, numai în raport cu utilizarea acestuia în domeniul justiției penale, fără dezvăluire, afișare simultană, demonstrare clară și convingătoare a capacităților sale în alte domenii de activitate juridică și de aplicare a legii. Aceeași opinie o identifică autorul Gh. Golubenco: „Pentru a spori motivația studenților față de generoasa disciplină Criminalistica, credem necesar a întreprinde și unele activități concrete. În primul rând, se cere a accentua și a argumenta cu orice ocazie în fața studenților, că

cunoștințele criminalistice astăzi pot fi folosite și aplicate nu numai în cadrul urmăririi penale, dar și la probarea oricăror fapte juridice, că scopul acestei discipline este de a forma o gândire criminalistică combinativă, necesară oricărui om civilizată în epoca modernă” [3].

În al doilea rând, opinia care a prins rădăcini în rândul avocaților (pe domeniul civil) este că în condițiile moderne avocații au nevoie mai ales de cunoștințe de drept civil, comercial, financiar, bancar și alte ramuri de drept apropiate lor, și nu de cunoștințe criminalistice. În opinia lor, cunoștințele criminalistice vizează exclusiv procesul penal.

În al treilea rând, opiniile foarte controversate exprimate în literatura criminalistică cu privire la natura non-juridică a criminalisticii contribuie la întărirea opiniei despre rolul neesențial al cunoștințelor criminalistice în activitățile extrajudiciare.

Pentru un jurist, cunoașterea posibilităților criminalisticii constă în capacitatea (abilitatea) de a împrumuta și implementa decizii verificate metodic și argumentate tactic, de a efectua acțiuni în cadrul anumitor proceduri profesionale. O parte semnificativă a acestor abilități se bazează pe competențe analitice și pe capacitatea elementară de a gândi, analiza și compara informațiile primite. Procesul de prezentare și verificare a versiunilor, organizarea și planificarea unei cercetări, analizarea unui număr mare de documente și materiale ale unui dosar penal, civil, contravențional, administrativ și vamal, desfășurarea acțiunilor de urmărire penală și alte acțiuni în condiții de risc, folosirea competențelor profesionale în demascarea infractorului – necesită cunoștințe criminalistice impunătoare din partea subiectului ce le aplică.

Mijloacele tehnice, procedeele tactice și recomandările metodologice necesare pentru lucrul cu informații relevante din punct de vedere criminalistic, în procesul de constatare, cercetare și prevenire a infracțiunilor și adaptate pentru utilizare în alte domenii ale aplicării legii, nu își pierd caracterul criminalistic inițial. Activitățile de utilizare a acestor mijloace, procedee și metode, prin natura lor epistemologică, au un caracter general.

În știința criminalistică, rezultatele cercetării sale pot fi sistematizate în direcții diferite, în funcție de modul în care vor fi distribuite cercetările ei, în funcție de forța și importanța probei”, spunea Hans Gross [14].

„Structura criminalisticii, stabilită de H. Gross, este un model ideal pentru rezolvarea tuturor sarcinilor de bază ale forțelor de ordine: decodarea surselor de informații (tehnică), analiza interacțiunii din subiecți (tactici), managementul strategiilor (metodologie)”, subliniază V. Koldin [9, p. 67].

Criminalistica și astăzi ar trebui să se concentreze pe servirea activităților profesionale ale specialiștilor din diverse profesii juridice și de altă natură. Fiind dezvoltate de criminalistică, pentru a asigura necesitățile procesului penal, mijloacele tehnice, procedeele și recomandările metodologice

pot fi utilizate și sunt deja utilizate în procesele civile, contravenționale, administrative, precum și în asigurarea securității activității de întreprinzător. Constatarea, consolidarea, examinarea și aprecierea probelor și a altor informații orientative (auxiliare) în alte proceduri judiciare (nu penale), precum și în domeniul asigurării securității structurilor de afaceri, va necesita inevitabil utilizarea instrumentelor și a posibilităților criminalistice.

Sarcina utilizării instrumentelor și metodelor criminalistice în afara procesului penal este legată de scopul de a acorda ajutor și asistență prin mijloace științifice organelor de drept și altor organe implicate în aplicarea legii și realizarea justiției, la general. Criminalistica, ca știință, nu este doar capabilă să rezolve problemele de bază de combatere a criminalității, ci este și un mijloc de obținere a cunoștințelor despre date factive în scopul examinării obiective și corecte a relațiilor litigioase în afara procesului penal (în procesul civil).

Una dintre tehnicile dezvoltate de criminalistică, care poate fi utilizată cu succes în afara procesului penal, este abordarea situațională în ceea ce privește alegerea celor mai optime direcții de căutare a faptelor și acțiunilor care urmează a fi aplicate în diferite circumstanțe și scopuri, inclusiv pentru crearea unei baze favorabile privitor la alegerea celor mai ajustate și eficiente metode de comunicare între subiecții participanți la analiza circumstanțelor cauzei [13, p. 38].

Legislația procesuală nu este în stare să reglementeze în detaliu întreaga latură a procesului penal, dar nici nu e necesar acest lucru. În criminalistică, după cum am menționat, s-au dezvoltat bazele tehnice, tactice, metodologice ale acțiunilor de urmărire penală și judecare a cauzei penale, cu ajutorul cărora pot fi soluționate problemele existente în alte domenii de aplicare a legii și conexe acestora.

În acest sens, avocații a căror meserie este legată de tipurile de activitate procesuală și juridică menționată *supra*, folosesc pe scară largă și cu pricepere cunoștințele și tehnologiile criminalistice necesare pentru lucrul cu fapte juridice, obținând rezultatele scontate mult mai rapid.

Prin urmare, nu se formează impedimente privitor la includerea în cercul obiectelor științifice de cercetare criminalistică a cunoștințelor ce vizează aplicarea mijloacelor, procedurilor și metodelor criminalistice în procesul civil, administrativ, contravențional, inclusiv în domeniul afacerilor.

Extinderea obiectelor cercetării științifice criminalistice nu va duce la estomparea obiectului criminalisticii. De exemplu, în procesul civil cunoștințele criminalistice pot fi utilizate cu succes la lucrul cu documentele și mijloacele materiale de probă (în timp ce acestea sunt descoperite, cercetate și examinate), la obținerea de explicații de la martori, victime și bănuți, pentru dispunerea expertizelor, obținerea de mostre, aprecierea concluziilor experților, altfel

spus în activitățile juridice ce implică lucrul cu documente falsificate, atunci când este necesară cunoașterea și aplicarea regulilor criminalistice în lucrul cu documentele, întrucât falsul complică realizarea sarcinii justiției.

Procedeele tactice și recomandările criminalistice joacă un rol important în procedura contravențională, care este similară cu cea procesual-penală [1, art. 374 alin. (21)]. Procedura contravențională reglementează procesul de audiere a victimei și a martorului, se preocupă de constatări tehnico-științifice și medico-legale, de studierea documentelor și cercetarea locului faptei, precum și de percheziții etc. Și în toate activitățile enunțate *supra* sunt utilizate cu succes procedeele tactico-criminalistice.

În procesul de apreciere a probelor acumulate este deosebit de importantă folosirea gândirii criminalistice, care poate contribui în mare măsură la adoptarea unor decizii legale și corecte în cazurile contravenționale sau în alte domenii ale aplicării legii. Cu toate acestea, pentru ca juriștii practicieni să stăpânească cu adevărat gândirea criminalistică, se impune îndrumarea acestora spre studierea unei astfel de gândiri, evidențierea și înțelegerea conținutului acesteia. De asemenea, este necesar ca practica didactică să devină una dintre direcțiile importante ale investigării criminalistice. Pentru a face acest lucru, se va recunoaște existența activității criminalistice și gândirea specifică corespunzătoare acesteia și, de asemenea, se vor evidenția sarcinile care sunt soluționate de către ea, deoarece numai astfel se creează oportunitatea de selectare, pe calea transformării criminalistice, a mijloacelor, procedeelelor și metodelor utile ce să ofere soluții eficiente atât pentru procesul penal, cât și pentru alte proceduri judiciare și domenii de activitate juridică.

O educație criminalistică formează cunoștințe relevante pentru un jurist și îi determină un stil criminalistic de activitate. Fiind un conductor de cunoștințe criminalistice pentru generațiile viitoare de juriști, aceasta este un fel de marketing în mediul juridic și în domeniile sociale conexe. Prin prisma educației criminalistice juriștii trebuie să demonstreze comunității științifice, educaționale și administrative că criminalistica predă algoritmi metodologici și tactici de lucru pentru diverse activități juridice. Este evidentă necesitatea unei astfel de pregătiri, ceea ce a condus la apariția unor secțiuni relevante, într-o serie de manuale criminalistice, privind utilizarea cunoștințelor criminalistice în procesul civil și în domeniul securității afacerilor.

Astăzi se acordă o atenție sporită problemelor de securitate a afacerilor, întrucât starea de securitate în implementarea activităților antreprenoriale este o condiție vitală pentru funcționarea normală a oricărei entități comerciale, indiferent de forma sa de proprietate [5].

Există, de asemenea, un număr tot mai mare de diverse cursuri și seminare menite să formeze la manageri și alți participanți la afaceri cunoștin-

te, abilități și competențe în domeniul protecției afacerilor [10].

A face afaceri este adesea nesigur pentru viața, sănătatea și situația financiară a participanților la această activitate. Antreprenorul, activitățile companiei pe care o conduce, proprietatea companiei sale pot fi amenințate, în mod constant, atât din partea crimei tradiționale, cât și a crimei organizate, care a devenit deosebit de activă în condițiile moderne. Aici, în comparație cu alte tipuri de activitate, pot apărea mai multe amenințări, accidente și conflicte care ar determina moartea oamenilor, pierderi economice, financiare, materiale și informaționale.

Pentru a-și asigura propria protecție și protejarea activelor întreprinderii, este necesar nu numai să se utilizeze măsuri de securitate tradiționale, ci și să se creeze servicii de securitate în cadrul întreprinderii, care funcționează pe baza celor mai recente realizări ale științei și tehnicii, inclusiv criminalistice. Vorbind despre securitatea IT a întreprinderii, M. Jijina menționează că în vederea realizării acestei sarcini se vor utiliza cunoștințele criminalisticii, ca știință juridică [6, p. 31].

Evident, pentru a reuși să contracarăm amenințările externe și interne, este necesar să știm ce vrem să combatem și prin ce mijloace să asigurăm această contracarare.

În domeniul asigurării securității proprietății din domeniul afacerilor, criminalistica dezvoltă și aplică sisteme de identificare dactiloscopică și biometrice, supraveghere video, înregistrare a sunetului; utilizează metodologia de desfășurare a procedurilor interne și metode de protecție împotriva diferitelor tipuri de fraudă internă (deturnare de fonduri, furt de numerar, valori mobiliare, abuz de putere); furnizează activități de recuperare a informațiilor și de analiză în implementarea *business intelligence*, inclusiv măsuri de protecție împotriva spionajului industrial.

Asigurarea criminalistică a securității informaționale include: protecția comunicațiilor; mijloacele de prelucrare a informațiilor; problemele de constatare, prevenire și suprimare a atentatelor în domeniul informațional; direcțiile principale de protecție a sistemelor informatice; protecția documentelor; mijloacele și tehnicile de protecție împotriva falsurilor (semnături, sigilii, formulare etc.); fluxul de documente (modalitatea de lucru cu documente confidențiale).

În condițiile moderne, o importanță deosebită capătă asigurarea criminalistică a securității în lucrul cu personalul, care include: studiul procedurii de verificare a unui candidat pentru un post; tactica efectuării unui interviu, în condiții speciale; utilizarea unui poligraf, care face posibilă determinarea fiabilității persoanelor selectate etc.

Practica judiciară arată că unul dintre factorii semnificativi de risc în asigurarea securității economice a structurilor de afaceri este personalul

acestora. Aproape două treimi dintre infracțiunile din domeniul activității antreprenoriale sunt comise de angajații acestor structuri sau cu ajutorul acestora. Încălcarea de către aceștia a regulilor sau tehnologiilor interne pentru implementarea operațiunilor oficiale este principalul motiv care contribuie la comiterea infracțiunilor și a altor fapte ilegale sau le condiționează pe acestea. Aici, evident, ar trebui implicate toate posibilitățile criminalisticii, dezvoltate metodologii de cercetare a diverselor tipuri de fraude în domeniul afacerilor și în cel bancar. Mijloacele și metodele de prevenire criminalistică a infracțiunilor și a altor fapte ilegale ar trebui să fie aplicate pe scară largă în acest domeniu.

Vorbind despre rolul mijloacelor, procedeele și metodelor criminalistice în activitatea de prevenire a faptelor ilegale din diverse domenii susțin poziția autorului M. Jijina, care menționează: „Bazele aplicării metodelor și mijloacelor criminalistice, în domeniul prevenirii, devin din ce în ce mai solicitate. Scopul lor este de a asigura respectarea cerințelor legale din diferite domenii judiciare și non-judiciare ale relațiilor publice, inclusiv din securitate” [6, p. 34].

Importantă pentru orice activitate juridică este capacitatea de a stabili un contact psihologic adecvat cu părțile interesate în vederea obținerii informațiilor necesare de la acestea, în special în situațiile de conflict, precum și în timpul negocierilor. Această abilitate este dezvoltată tocmai în procesul de studiere și stăpânire a arsenalului tactic criminalistic.

Tehnologia criminalistică în vederea colectării și lucrului cu informațiile relevante din punct de vedere juridic, recomandările de natură organizatorică sunt utilizate, după cum s-a menționat deja, în activitatea bancară. În special, recomandările criminalistice sunt folosite aici pentru a proteja securitatea informațiilor de atentate infracționale, a contracara utilizarea ordinelor de plată, cecurilor și documentelor falsificate pentru obținerea unui credit.

Concluzii. De o mare importanță pentru succesul oricărei activități juridice este capacitatea de a evalua corect situațiile care apar în acest caz și, în consecință, de a alege cele mai bune metode de acțiune nu numai în comunicarea cu părțile interesate, ci și la efectuarea altor acțiuni necesare pentru rezolvarea corectă a litigiilor, conflictelor, contestărilor etc. Fundamentele teoretice și practice ale abordării situaționale în vederea soluționării problemelor de cercetare, dezvoltate de criminalistică, pot fi utilizate cu succes în orice activitate juridică și de altă natură de aplicare a legii.

Referințe bibliografice

1. Codul contravențional al RM nr. 218-XVI din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
2. Gheorghita, Mihail, *Tratat de criminalistică*, Chișinău, 2017.
3. Golubenco, Gheorghe, *Criminalistica națională: probleme și tendințe*.

- „Științe Penale”, nr. 3-4, 2015. <https://ulim.md/sju/nr-3-4-2015/criminalistica-nationala-probleme-si-tendinte/> (accesat la 15.08.2022).
4. Аверьянова, Татьяна; Рафаил, Белкин; Юрий, Корухов; Елена, Российская, Криминалистика, Учебник для вузов, Издательство НОРМА, Москва, 2000.
  5. Жижина, Марина, Криминалистическое обеспечение безопасности предпринимательской деятельности — новое направление в развитии науки (содержание, задачи, принципы, система), „Безопасность бизнеса”, nr. 1, 2007.
  6. Жижина, Марина, Криминалистическое обеспечение информационной безопасности предприятия. „Вектор юридической науки”, nr. 3, 2018.
  7. Журавлев, Сергей; Крепышева, Светлана, Криминалистическая методика и тактика: контекст современного понимания роли криминалистики в юридической деятельности и юридическом образовании // Современная криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы, „Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию со дня рождения проф. Н. Яблокова”, Москва, 2015.
  8. Ищенко, Евгений, Криминалистика XXI века: стратегия и тактика развития, Проспект, Москва, 2016.
  9. Колдин, Валентин, Криминалистика в университетском образовании России // Современная криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы, „Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 90-летию со дня рождения проф. Н. Яблокова”, Москва: МГУ, 2015.
  10. Магистерская программа «Криминалистическое сопровождение и защита бизнеса» <https://www.law.msu.ru/courses/66> (accesat la 10.08.2022).
  11. Рожков, Андрей, Криминалистическое обеспечение гражданского и арбитражного судопроизводства: дис. канд. юрид. Наук, Воронеж, 2003.
  12. Эскархопуло, Алексей, Предмет и система криминалистики, Спб., 2004.
  13. Яблоков, Николай, Александров, Игорь, Криминалистика: учебник, 5-е изд., Норма, Москва, 2017.
  14. Яблоков, Николай, Аспекты применения криминалистики в юридической деятельности, <https://sarjurcomp.ru/index.php/stati/51-aspektu-primeneniya-kriminalistiki-v-yuridicheskoj-deyatelnosti> (accesat la 19.10.2022).

CZU: 341.362.1

ASPECTE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE PIRATERIE PRIN PRISMA DREPTULUI PENAL COMPARAT

Andrei PÂNTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova
ORCID 0000-0002-4865-421X

Rezumat

Pirateria maritimă constituie o realitate anomală într-o lume care se vrea evoluată, fără primitivism și cruzimi medievale, iar învechirea acestor fărâdelegi, de multe ori, nu lasă să răzbată realitatea crudă, și anume aceea că pericolul și ferocitatea acestor acte pot genera evoluții imprevizibile care afectează zonele Oceanului Planetar.

Perfectarea legislației în acest domeniu, destinarea forțelor și a mijloacelor necesare combaterii acestui flagel devin din ce în ce mai acute, dacă se ține cont de faptul că metodele și mijloacele de desfășurare a pirateriei maritime sunt din ce în ce mai performante.

Cuvinte-cheie: piraterie maritimă, jaf armat, pirați, infrațiuune, răpire.

Summary

Maritime piracy is an anomalous reality in a world that wants to be evolved, without primitivism and medieval cruelties, and the obsolescence of these crimes, often, does not let the cruel reality prevail, namely that the danger and ferocity of these acts can generate unpredictable developments that can affecting more and more areas of the Planetary Ocean.

Perfecting the legislation in this field and allocating the forces and means necessary to combat this scourge become more and more acute if we take into account the fact that the methods and means of carrying out maritime piracy are more and more efficient.

Keywords: Maritime piracy, armed robbery, pirates, crime, kidnapping, maritime security.

Pirateria maritimă, jaful armat pe mare, ocean și terorismul maritim reprezintă o realitate care, chiar și în perioada contemporană, este o amenințare gravă la adresa valorilor social-umane, în virtutea intensificării și a diversificării metodelor de execuție, prin repercusiunile negative pe care le comportă în consecință.

Asemenea infrațiuuni sunt comise de obicei în situația în care legea este nefuncțională, în special în cazul în care forța juridică de a impune, a proteja și promova legea lipsește. Pirateria maritimă poate fi cauzată de să-

răcie, cele mai multe cazuri fiind înregistrate în cele mai sărace zone ale lumii, cum ar fi Africa sau Asia de Sud-Est. Totuși, acestea sunt favorizate de mai mulți factori diferiți, care complică prevenirea și eradicarea fenomenului respectiv.

Codificată printre primele, legislația maritimă, în mod ironic marea rămâne încă un spațiu imens marcat de cazuri cu referire la încălcarea legii, atâta timp cât anumite interese naționale fac legislația națională să se deplaseze cu o viteză foarte mică. Astfel, nu numai Organizația Maritimă Internațională (OMI), dar, de asemenea, cele 162 de națiuni maritime dezvoltă legislația cu privire la această chestiune foarte lent, ceea ce arată o imobilitate imensă.

Acele de piraterie apar în apele internaționale, dincolo de jurisdicția oricărei țări, de obicei, în afara zonelor în care navele sunt protejate și monitorizate, de asemenea, unde patrulează navele de război.

Cele mai vechi cazuri documentate de piraterie au fost înregistrate în secolul al XIV-lea î. Hr., când Popoarele Mării, un grup de atacatori oceanici, au atacat corăbiile din Marea Egee și Mediterană. Canalele înguste care canalizează transportul către rute previzibile au creat mult timp oportunități de piraterie [1].

Exemple istorice includ apele din Gibraltar, Strâmtoarea Malacca, Madagascar, Golful Aden, și Canalul Mânecii, ale cărei structuri geografice au facilitat atacurile piraților [2].

Termenul piraterie, firește, nu include infracțiunile comise împotriva persoanelor care călătoresc pe aceeași navă cu făptuitorul (cum ar fi, un pasager care comite o sustragere de la alți pasageri pe aceeași navă). Pirateria reprezintă acea infracțiune reglementată de dreptul internațional cutumiar, dar și de legile naționale a mai multor state. La etapa actuală, pirateria pe mare împotriva navelor de transport rămâne o problemă semnificativă în special în apele dintre Marea Roșie și Oceanul Indian, de pe Coasta Somaleză și, de asemenea, în Strâmtoarea Malacca și Singapore. Pentru a realiza dimensiunea de amenințare a pirateriei maritime, putem demonstra că pierderile provocate de atacurile pirat însumează anual aproape 20 miliarde de dolari.

Biroul Maritim Internațional (IMB) menține statistici privind atacurile piraților datând din 1995. Înregistrările lor indică faptul că luarea de ostatici domină covârșitor tipurile de violență împotriva navigatorilor.

În raportul Biroului Maritim Internațional (IMB) se arată că pirați înarmați au luat 110 navigatori ostatici în primele nouă luni ale anului 2016, și au răpit 49 pentru a cere răscumpărări. Nigeria, un punct fierbinte în creșterea pirateriei violente, reprezintă 26% din totalul capturilor și este urmată de Indonezia, Malaysia, Guineea și Coasta de Fildeș [3].

Potrivit Biroul Maritim Internațional, atacurile piraților pe mare s-au înmulțit în lume în 2018, în special din cauza unui val de acte de piraterie în Golful Guineei în Africa de Vest.

La nivel mondial, IMB Piracy Reporting Center (PRC) a înregistrat 201 incidente de piraterie maritimă și jaf armat în 2018, față de 180 în 2017.

Golful Guineei rămâne din ce în ce mai periculos pentru navigatori. Rapoartele despre atacuri în apele dintre Coasta de Fildeș și Republica Democrată Congo s-au mai mult decât dublu în 2018, reprezentând toate cele șase deturnări din întreaga lume, 13 din cele 18 nave asupra cărora s-au tras, 130 din cei 141 de ostatici luați la nivel global și 78 din 83 de navigatori răpiți, pentru răscumpărare.

Peste 50 de persoane au fost răpite în Golful Guineei în prima jumătate a anului 2020.

Un tribunal nigerian a amendat trei bărbați cu câte 52.000 de dolari pentru deturnarea unei nave în luna martie 2020 și răpirea echipajului pentru răscumpărare. Nigeria a fost presată de industria maritimă să rezolve problema pirateriei din Golful Guineei, locul unde se petrec peste 80% din răpirile maritime la nivel mondial - potrivit Biroului Maritim Internațional.

Unele state interzic navelor să pătrundă în apele sau porturile lor teritoriale dacă echipajul navelor este înarmat, într-un efort de a restricționa posibila piraterie.

Definițiile moderne ale pirateriei includ următoarele acte:

- Îmbarcarea fără permisiune;
- Extorcarea;
- Luarea de ostatici;
- Răpirea de oameni pentru răscumpărare;
- Crimă;
- Furt de marfă;
- Jefuirea și confiscarea obiectelor sau a navei;
- Sabotaj rezultând scufundarea navei ulterior;
- Naufragiu făcut intenționat unei nave.

Pentru Statele Unite, pirateria este una dintre infracțiunile împotriva cărora Congresului i se delegă puterea de a promulga legislația penală de către Constituția Statelor Unite.

„Pirații moderni” folosesc, de asemenea, o mulțime de tehnologii. S-a raportat că infracțiunile de piraterie au implicat utilizarea de telefoane mobile, telefoane prin satelit, GPS, machete, AK74 puști, Sonar sisteme, moderne bărci cu motor, pistoale, mitraliere și lansatoare de grenade, etc.

În 2020, pirateria a crescut cu 24% după ce a ajuns la vârful său cel mai scăzut de la începutul secolului în anul 2019. America și Africa au fost identificate de către Camera Internațională de Comerț ca fiind cel mai vulnerabil la piraterie ca urmare a faptului că guvernele mai puțin bogate din regiuni nu pot să combată în mod adecvat pirateria [4]. Zonele cele mai fierbinți ale pirateriei pe mare au fost Golful Guineea și Strâmtoarea Singapore.

În intervalul ianuarie – martie 2021 au fost înregistrate 38 de incidente pirateresti, comparativ cu 47 de incidente în aceeași perioadă din an. 2020.

În conformitate cu un principiu al dreptului internațional cunoscut sub numele de „principiul universalității”, un guvern poate „exercita jurisdicția asupra conduitei în afara teritoriului său dacă această conduită este universal periculoasă pentru state și cetățenii lor”. Rațiunea din spatele principiului universalității este că statele vor pedepsi anumite acte „oriunde s-ar putea produce ca mijloc de protejare a comunității globale în ansamblu, chiar dacă

nu există o legătură între stat și părți sau actele în cauză”. Conform acestui principiu, conceptul de „jurisdicție universală” se aplică infracțiunii de piraterie [5]. De exemplu, Statele Unite au un statut (secțiunea 1651 din titlul 18 din Codul Statelor Unite) care impune o pedeapsă cu închisoarea pe viață pentru piraterie „așa cum este definită de legea națiunilor” comisă oriunde în largul mării, indiferent de naționalitate a piraților sau a victimelor [6].

Scopul operațiunilor de securitate maritimă este „descurajarea activă, perturbarea și suprimarea pirateriei pentru a proteja securitatea maritimă globală și a asigura libertatea de navigație în beneficiul tuturor națiunilor”, iar pirații sunt adesea reținuți, interogați, dezarmați și eliberați. Cu milioane de dolari în joc, pirații au puține stimulente să se oprească. În Finlanda, un caz a implicat pirați care au fost capturați și a căror barcă a fost scufundată. Întrucât pirații au atacat o navă din Singapore, nu din Finlanda, și nu sunt ei înșiși cetățeni ai UE sau finlandezi, nu au fost urmăriți penal. O complicație suplimentară în multe cazuri, inclusiv în acest caz, este că multe țări nu permit extrădarea oamenilor către jurisdicții unde pot fi condamnați la moarte sau tortură.

Navele de război care capturează pirații nu au jurisdicție pentru a-i încerca, iar NATO nu are o politică de detenție în vigoare. Procurorilor le este greu să adune martori și să găsească traducători, iar țările sunt reticente în închisoarea piraților, deoarece țările ar fi înșelate cu pirații la eliberare [7].

Incriminarea pirateriei în Codul penal român ca infracțiune unică complexă este și consecința unor obligații pe care statul român și le-a asumat prin diferite acorduri și convenții internaționale. Incriminarea acestei fapte s-a făcut de către legiuitorul român încă din anul 1907, aderându-se la convențiile internaționale între țări pentru reprimarea acestui flagel.

Din interpretarea textului incriminator rezultă că pirateria este de fapt o tâlhărie comisă în marea liberă sau într-un loc care nu este sub jurisdicția unui stat, aducând atingere intereselor tuturor statelor.

Potrivit doctrinei românești, incriminarea pirateriei reprezintă o excepție de la principiul teritorialității legii penale, fiind sancționate prin aceasta fapte comise în marea liberă sau într-un loc care nu este supus jurisdicției niciunui stat. Pirateria face parte din categoria infracțiunilor internaționale sau de dreptul ginților (*delicta juris gentium*), iar prezența ei în codurile penale naționale reprezintă și o expresie a aderării respectivelor state la convențiile internaționale în acest domeniu. În legislația României, pirateria a fost incriminată încă din anul 1907, prin Legea pentru organizarea marinei comerciale. În Codul din 1936, infracțiunea de piraterie era prevăzută în art. 535, iar art. 536 extindea incriminarea și la aeronave. Codul penal din 1969 a menținut și a adaptat incriminarea, ținând cont și de obligațiile asumate de statul român prin ratificarea Convenției asupra mării teritoriale și a zonei

contigue, precum și a Convenției asupra mării libere de la Geneva (29 aprilie 1958). Practic, art. 212 Codul penal din 1969 prelua, într-un mod nu foarte inspirat elementele prin care este definită pirateria în art. 15 al Convenției asupra mării libere.

Potrivit art. 235 CP al României, „(1) Furtul comis, prin violență sau amenințare, de către o persoană care face parte din echipajul sau din pasagerii unei nave aflate în marea liberă, al bunurilor ce se găsesc pe acel vas sau pe o altă navă, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 15 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.”

Cu pedeapsa prevăzută în alin. (1) se sancționează și capturarea unei nave aflate în marea liberă sau faptul de a provoca, prin orice mijloc, naufragiul ori eșuarea acesteia, în scopul de a-și însuși încărcătura ei sau de a tâlhări persoanele aflate la bord [8].

Și în Codul penal din 1969, ca și în noua reglementare, infracțiunea de piraterie presupune tâlhăria săvârșită pe o navă sau împotriva unei nave aflate într-un loc nesupus jurisdicției niciunui stat.

Dacă în Codul penal din 1969 legiuitorul folosea, pentru a determina elementul material al faptei, termenul de „jefuire prin acte de violență”, fără a explica exact conținutul acestei acțiuni, în noul Cod penal se arată expres că suntem în prezența unei tâlhării, determinându-se elementul material al pirateriei ca fiind „furtul comis prin violență sau amenințare”. Chiar dacă terminologia folosită în cele două reglementări este diferită, din punct de vedere al elementului material, suntem în prezența aceleiași fapte, și anume tâlhăria săvârșită pe o navă sau împotriva unei nave aflate în marea liberă.

Potrivit legislației Republicii Moldova, art.289 CP, pirateria reprezintă o infracțiune, care constă în jefuirea săvârșită în scopuri personale de către echipajul sau pasagerii unei nave împotriva persoanelor sau bunurilor care se găsesc pe această navă ori împotriva altei nave, dacă navele se află în marea liberă sau într-un loc care nu este supus jurisdicției nici unui stat, și se pedepsește se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani. Dacă fapta a fost săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, săvârșită cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de arme, soldată cu decesul persoanei din imprudență, soldată cu alte urmări deosebit de grave, se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani [9].

În acest context, deși Republica Moldova nu are o ieșire la mare care ar accentua necesitatea patrulării anumitor regiuni de coastă în zonele maritime cu asumarea anumitor responsabilități în plan internațional, ea are nave maritime care traversează spațiul maritim sub pavilionul Republicii Moldova, dar și un set de acte normative prin care își asumă anumite responsabilități.

Astfel, la 10 decembrie 1982 Republica Moldova aderă la Convenția

Națiunilor Unite asupra dreptului mării, adoptată la Montego Bay (Jamaica) și la Acordul referitor la aplicarea părții a XI-a a Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării, adoptat la New York la 28 iulie 1994, cu următoarea declarație: „Ca țară fără litoral și geografic dezavantajată, având ieșire la o mare săracă în resurse piscicole, Republica Moldova afirmă necesitatea dezvoltării cooperării internaționale în domeniul valorificării resurselor piscicole din zonele economice, pe baza unor acorduri juste și echitabile, care să asigure accesul țărilor din această categorie la resursele piscicole și la alte resurse naturale din zonele economice ale altor regiuni sau subregiuni” [10].

De asemenea, pe teritoriul Republicii Moldova își desfășoară activitatea Agenția Navală a Republicii Moldova, autoritate administrativă în subordinea Ministerului Economiei și Infrastructurii, care are misiunea de a asigura implementarea politicilor statului în domeniul transportului naval și supravegherea respectării de către persoanele fizice și juridice a cadrului normativ în acest domeniu pentru asigurarea siguranței navigației pe căile navigabile interne și în raza portuară, a calității și inofensivității serviciilor de transport naval și a navigației în genere.

În vederea întreprinderii unor măsuri de combatere a acestui flagel, statele sunt obligate:

1. să prevină și să pedepsească transportul de sclavi pe navele aflate sub pavilionul lor;
2. să coopereze pentru reprimarea pirateriei;
3. să coopereze pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime [11];
4. să coopereze împotriva traficului ilicit de stupefiante;
5. să coopereze pentru reprimarea emisiunilor neautorizate, de radio și televiziune difuzate de pe marea liberă [12];

Mai puțin și-a dezvoltat cadrul normativ statul Republica Moldova în domeniul respectiv după adoptarea Declarației cu privire la independență, din anul 1991. Ori, lipsa de cooperare în acest domeniu, absența reprezentanților statului RM la forumurile internaționale regionale cel puțin, pe domeniu, lipsa transparenței activității agenției de profil, etc., pot duce la o izolare în raport cu statele maritime, diminuarea semnificativă a capacităților la prevenirea și combaterea fenomenului respectiv, ceea ce nu este de dorit.

Orice stat are obligația de a coopera pentru reprimarea pirateriei în marea liberă sau orice alt loc aflat în afara jurisdicției vreunui stat. Reprimarea traficului ilicit de stupefiante și de substanțe psihotrope, practicat de nave aflate în marea liberă, este o altă obligație de cooperare a statelor.

Referințe bibliografice

1. Pennell, C. R. (2001). „Geografia pirateriei: nordul Marocului în secolul Mod-XIX”. În Pennell, C. R. (ed.). *Banșiți la mare: un cititor de pirați*. NYU Press;
2. Heebøll-Holm, Thomas (2013). *Porturi, piraterie și război maritim: pirateria în Canalul Mânecii și Atlantic*. Dreptul medieval și practica sa. Leiden: Brill;
3. <https://seaman.ro/biroul-maritim-international-pirateria-inca-reprezinta-o-amenintare-pentru-navigatori/?cn-reloaded=1>;
4. Prins Brandon, „Pirateria maritimă globală crește în sus, iar coronavirusul poate agrava”. <https://upwikiro.top/wiki/piracy>;
5. Thomas Buergenthal, Sean D. Murphy, *Dreptul internațional public în scurt*. <https://upwikiro.top/wiki/piracy>
6. 18 U.S. Cod § 1651 - Piracy under law of nations;
7. „NATO eliberează 20 de ostatici; pirații confiscă nava belgiană”. Associated Press. 18 aprilie 2009. https://wikicro.icu/wiki/List_of_ships_attacked_by_Somali_pirates_in_2009;
8. LEGE nr.15 din 21 iunie 1968 Codul Penal al României;
9. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195;
10. Legea Nr. LP395/2006 din 14.12.2006 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării și la Acordul referitor la aplicarea părții a XI-a a Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării;
11. Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime, adoptată la Roma, la 10 mart. 1988;
12. Convenția ONU asupra dreptului mării.

CZU 343.13

INSTITUȚIA SPECIALISTULUI PRIN PRISMA ACREDITĂRII NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Lilian LUCHIN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-7564-1185

Rezumat

Relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova s-au intensificat în ultimii ani, în planul de acțiuni fiind incluse mai multe obiective strategice și acțiuni concrete care necesită a fi implementate. Unul dintre obiectivele strategice este reforma justiției, unde un segment aparte îi revine standardizării anumitor domenii. În acest articol ne-am propus să evidențiem instituția specialistului prin prisma acreditării naționale și internaționale. Prin aceste abordări am scos în evidență oportunitatea acestui mecanism odată ce va fi implementat. De asemenea, au fost descrise abordările standardului, care vor asigura rezultate valide și pe termen lung vom obține o credibilitate din partea părților implicate într-un proces judiciar.

Cuvinte-cheie: management, standard, specialist, acreditare, metode, proceduri.

Summary

Relations between the European Union and the Republic of Moldova have intensified in recent years. The action plan includes several strategic objectives and concrete actions that need to be implemented. One of the strategic objectives is justice reform, where a separate segment belongs to the standardization of certain fields. In this article, we set out to highlight the institution of the specialist through the lens of national and international accreditation. Through these approaches, we highlighted the opportunity of this mechanism once it will be implemented. Also, the approaches of the standard were described, which will ensure valid results and in the long term we will gain credibility from the parties involved in a judicial process.

Keywords: management, standard, specialist, accreditation, methods, procedures.

Introducere. Într-un stat de drept justiția este pilonul primordial în care cetățenii trebuie să aibă o încredere incontestabilă. Indiferent de care proces judiciar este vorba acest pilon trebuie să fie unul sigur și stabil, prin care cetățenii să se bucure de numeroase libertăți și măsuri de protecție a drepturilor lor – drepturi personale, civile, politice, economice și sociale.

Toți cetățenii au aceleași drepturi fundamentale, bazate pe valorile egalității, nediscriminării, incluziunii, demnității umane, libertății și democrației.

În Republica Moldova aceste valori sunt consolidate și protejate de statul de drept, consfințite prin Constituție. Dreptul la un proces echitabil, privit ca o garanție procedurală a drepturilor și libertăților persoanei, este cel care asigură supremația dreptului într-o societate democratică, precum și protecția individului împotriva posibilelor abuzuri ale autorităților judiciare.

Instituția specialistului este una deosebită deoarece prin implicarea acestor subiecți în procesele judiciare ca finalitate se acumulează acel probatoriu, care este unul esențial și necesar în desfășurarea unui proces echitabil. Acest probatoriu obținut prin implicarea specialiștilor trebuie să corespundă principiului legalității ca ulterior aceste probe să fie admisibile în procesul judiciar.

Pornind de la importanța acestui subiect într-un proces judiciar în diverse lucrări opiniile savanților sunt împărțite privind implicarea specialiștilor în procesele judiciare. În legislația procesuală autohtonă se utilizează noțiunea de specialist foarte vag, mai cu seamă nu este pe bune explicat aspectul cunoștințelor speciale ale specialistului într-un anumit domeniu.

Dacă facem o paralelă cu instituția expertului judiciar, unde foarte explicit sunt redate toate subtilitățile cum ar fi: studii superioare în domeniu, înscrierea în registru de stat a experților judiciari și deținerea licenței pentru exercitarea profesiei de expert judiciar [4], atunci în cazul specialistului careva rigorii lipsesc. Pe de altă parte alți savanți susțin că nu este necesitate de atâtea rigorii, deoarece specialistul este un subiect abilitat cu cunoștințe înguste într-un domeniu. Pe baza acestor cunoștințe și deprinderi speciale pe care le posedă, specialistul acordă ajutorul necesar organului de urmărire penală, organului de constatare sau instanței de judecată cu excepția implicării în procesul penal ca specialist în probleme juridice [1].

În mod tradițional, sarcina principală a unui specialist este de a asista la depistarea, fixarea și ridicarea urmelor în timpul acțiunilor de urmărire penală, utilizarea echipamentelor speciale în acest scop și furnizarea, dacă este necesar, de consultații și opinii asupra problemelor care urmează a fi soluționate.

Totuși instituția specialistului este una prioritară și de aceea este o necesitate stringentă de a face careva clarificări. În ceea ce ține de stabilirea unui sistem de management privind activitatea sa în procesul judiciar este una oportună și suntem convinși că o astfel de abordare o va poziționa pe o treaptă mai înaltă.

Făcând o claritate în acest domeniu cu siguranță putem confirma că organul judiciar nu are nici un instrument de verificare a cunoștințelor specialistului. Singurul lucru aplicabil este diploma de licență, dar în unele situații și acest document nu ne poate adevăra despre calitățile profesionale ale subiectului. Pe lângă cunoștințele teoretice pe care le are specialistul mai

este nevoie și de aplicarea acestor cunoștințe la modul practic.

Făcând o trimitere la standardele internaționale în domeniu vedem despre o creștere a numărului de țări privind acreditarea la standardul ISO/CEI 17020 destinat pentru acreditarea organismelor de inspecție. ILAC este autoritatea internațională privind acreditarea laboratoarelor și a organismelor de inspecție, ai cărei membri sunt organisme de acreditare și organizații reprezentând părți interesate din întreaga lume. Acreditarea laboratoarelor și organismelor de inspecție sprijină activitățile în cadrul și între economii inclusiv comerțul, protecția sănătății, securității și mediului în beneficiul public. Scopul său fundamental este de a da încredere în competența organismelor care sprijină aceste activități [2].

În baza acestui standard persoanele care au ca scop folosirea cunoștințelor speciale să fie organizate ca structură, să aibă un management adecvat, dotări tehnice și evident metode și proceduri de inspecție. Sistemul de management al calității poate fi definit ca un ansamblu de acțiuni și măsuri planificate referitoare la calitate, care garantează că produsul realizat îndeplinește condițiile de calitate prescise de o documentație elaborată în conformitate cu standardele europene (EN) sau internaționale (ISO) [3, p. 1].

În Republica Moldova, după cum am menționat anterior, instituția specialistului nu are nici o formă de organizare doar cu excepția Inspectoratului General al Poliției, unde în fiecare Inspectorat de Poliție local sunt funcții de ofițer criminalist care exercită rolul specialiștilor la investigarea infracțiunilor. Dacă să facem o paralelă cu legislația națională atunci cea mai desfășurată descriere a specialistului este doar în Codul de procedură penală a RM. Dar și aici nu este o clarificare de cunoștințe speciale, procedura de verificare a cunoștințelor specialistului etc. Din aceste considerente credem că și în Republica Moldova ar fi o necesitate de a se introduce un standard de management ce ar viza instituția specialistului, pentru că această situație va crește calitatea cercetărilor pe diverse domenii.

Prin implementarea standardului ISO/CEI 17020 care totuși este unul de recomandare, ar putea fi instituite anumite cerințe. Cerințe care credem că sunt oportune și într-un viitor foarte apropiat va da roade. Una dintre primele cerințe este imparțialitatea și independența. În acest standard orice implicare a specialiștilor presupune să fie independenți și imparțiali, deoarece prin asta se poate elimina conflictele de interese și asigurarea obiectivității activităților sale de inspecție. Impunerea personalului care intervin ca specialiști să fie independenți și imparțiali presupune excluderea oricăror relații care ar afecta aceste principii. Relațiile pot fi de diversă natură ca: relația cu organizația mamă, cu departamente din cadrul aceleiași organizație, organizații conexe, relații cu clienții etc.

Un alt pilon pe care se sprijină acest standard este structura entității.

O organizare adecvată cu un management corespunzător duce la efectuarea într-un mod competent a tuturor activităților desfășurate de specialiști. Prin acest management structurat personalul trebuie să-și mențină capacitatea și competența de a desfășura activitățile de inspecție inclusiv și cele desfășurate rar. Cercetările efectuate rar în cadrul unui organism bine structurat pot fi realizate periodic prin simulare. Prin aceste mecanisme personalul este cu cunoștințele la zi relevante să furnizeze informații autentice, și trebuie să aibă competența tehnică necesară pentru a înțelege toate aspectele importante implicate în efectuarea activităților de inspecție.

Față de personalul implicat sunt înaintate cerințe de competență care trebui să includă cunoștințe privind sistemul de management al organismului de inspecție și abilitatea de a implementa atât procedurile administrative cât și cele tehnice aplicabile activităților efectuate [5, p. 168]. Identificarea nevoilor de instruire pentru fiecare persoană ar trebui să aibă loc la intervale regulate. Aceasta este un obiectiv major în asigurarea consecvenței și încrederii în rezultatele inspecțiilor. Pentru a fi considerate suficiente, dovezile că inspectorul lucrează în mod continuu competent ar trebui confirmate de o combinație de informații cum ar fi: efectuarea în mod satisfăcător a examinărilor; rezultate pozitive ale analizei rapoartelor, interviurilor, inspecțiilor simulate și alte evaluări ale performanței; rezultate pozitive ale evaluărilor separate pentru a confirma rezultatul inspecțiilor; rezultate pozitive ale tutelării și instruirii; absența reclamațiilor și rezultate satisfăcătoare ale evaluărilor prin asistare ale unui organism competent.

Pe lângă personalul abilitat cu cunoștințe în domeniu cu siguranță este necesar ca entitatea să fie dotată tehnic cu echipament corespunzător. Există unele inspecții care necesită să fie efectuate cu diverse mijloace tehnice. Aplicând aceste mijloace tehnice vom crește încrederea în rezultatele obținute datorită faptului că și aceste mijloace tehnice folosite la rândul lor sunt supuse unor verificări metrologice periodice.

O altă cerință care se referă la procesul de activitate este elaborarea unor metode și proceduri de inspecție. Elaborarea acestor metode și proceduri țin de anumite standarde de calitate. Entitatea trebuie să utilizeze tehnici și proceduri adecvate pentru toate lucrările și, după caz, pentru evaluarea incertitudinii de măsurare și metode statistice pentru analiza datelor. Toate procedurile și documentația aferentă, cum ar fi instrucțiunile, standardele, liniile directe și datele de referință legate de lucrările de laborator urmează să fie actualizate și disponibile pentru personal. Se recomandă utilizarea metodelor menționate în standardele internaționale, regionale sau naționale, cele propuse de organizații recunoscute sau publicate în articole științifice, jurnale de specialitate sau specificate de producătorul echipamentului.

În sistemul de management al entității mai există și alte cerințe ce țin

de controlul datelor și gestionarea informației, documentația aplicată, tratarea riscurilor și oportunităților, auditul intern etc.

Așadar, în concluzie deducem că sistemul de management al calității este acea parte a sistemului de management al organizației, orientată către obținerea rezultatelor, în raport cu obiectivele calității, pentru satisfacerea necesităților, așteptărilor și cerințelor părților interesate, după caz. Dezvoltarea și implementarea sistemului de management al calității include stabilirea politicii referitoare la calitate și a obiectivelor calității, a planificării calității, a controlului calității, a asigurării calității și a îmbunătățirii calității.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.12.2012, nr. 273-279.
2. ILAC-G19:06/2022. Modules in a Forensic Science Process.
3. Ionescu C. Legislația și auditarea sistemelor calității. Editura Performantica, Iași, 2007.
4. Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 157-162/316 din 10.06.2016.
5. Нестеров А.В. Методология объективизации судебно- экспертной деятельности как фактор повышения доказательственного значения результатов судебной экспертизы. Теория и практика судебной экспертизы. 2015. (4(40)):166-170.

CZU 343.34

PROBLEMA CALIFICĂRII VANDALISMULUI SĂVÂRȘIT DE DOUĂ SAU MAI MULTE PERSOANE

Sofia PILAT,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-1517-8886

Rezumat

Aplicarea pedepsei penale constituie un instrument important al dreptului penal, dat fiind faptul precum că îndeplinirea exactă a sarcinilor acestuia contribuie direct la prevenirea și contracararea la timp a atentatelor infracționale.

Încadrată într-un ansamblu de mijloace menite să apere și să asigure păstrarea și respectarea ordinii de drept, pedeapsa, în calitate de ultimă măsură, devine indispensabilă de fiecare dată când ordinea de drept este grav încălcată.

În această ordine de idei, pedeapsa contribuie enorm la curmarea activității infracționale prin intermediul creării unor obstacole care ar împiedica săvârșirea faptelor ilegale, astfel, prin urmare, asigurând respectarea regulilor de conviețuire socială.

Cuvinte-cheie: vandalism, infracțiune, făptuitor, pedeapsă penală, ordine de drept, circumstanțe agravante, grad prejudiciabil, coautori, pângărire, nimicire.

Summary

The application of the criminal penalty is an important tool of criminal law, given the fact that the exact performance of its tasks contributes directly to the prevention and timely countering of criminal attacks.

Included in a set of means designed to defend and ensure the preservation and observance of the legal order, punishment, as a last measure, becomes indispensable every time the legal order is seriously violated.

In this sense, punishment contributes enormously to the end of criminal activity by creating obstacles that would prevent the commission of illegal acts, thus, therefore, ensuring compliance with the rules of social coexistence.

Keywords: vandalism, crime, perpetrator, criminal punishment, law and order, aggravating circumstances, prejudicial degree, co-perpetrators, defilement, destruction.

Introducere. Pedeapsa penală constituie principalul mijloc de asigurare a ocrotirii ordinii de drept în cadrul unui stat, care se realizează prin intermediul aplicării unor măsuri de constrângere a celor care se fac vinovați de comiterea faptelor interzise de lege.

Pentru a opera în continuare cu noțiunea de circumstanțe agravante, considerăm a fi oportun să trecem în revistă definiția acestora dată în litera-

tura de specialitate.

În acest sens, autorul T.A. Kostareva definește circumstanțele agravante ca acele împrejurări esențiale specificate în lege, care sunt caracteristice doar pentru o parte din infracțiuni de același tip, ce reflectă schimbări esențiale ale gradului prejudiciabil al faptei comise și ale personalității infractorului, care influențează asupra estimării legislative față de cele comise, asupra măsurii de răspundere și a pedepsei [7, p. 40].

După cum menționează autorul Gh. Ivan, individualizarea pedepsei penale se realizează inclusiv prin luarea în considerare a tuturor cauzelor de atenuare sau de agravare a pedepsei, deoarece numai printr-o apreciere de ansamblu a tuturor împrejurărilor care au influență asupra gradului de pericol social concret al faptei și asupra stării de pericolozitate a făptuitorului se poate stabili pedeapsa corespunzătoare și pot fi atinse scopurile reacțiunii represive [6, p. 169].

Sub acest aspect, la stabilirea categoriei și quantumului pedepsei penale aplicate în cazul comiterii unei fapte penale un rol deosebit de important le revine circumstanțelor agravante.

Autorul Alexandru Borodac menționează că prin circumstanțe agravante se înțeleg diferite stări, situații, întâmplări, calități sau alte împrejurări ale realității care reflectă întotdeauna, în mod univoc, o pericolozitate sporită a infractorului și un grad prejudiciabil sporit al faptei comise, ceea ce impune o reacție mai dură din partea statului [1, p. 412].

Din noțiunile expuse mai sus rezultă că circumstanțele agravante ale infracțiunii reflectă schimbarea esențială a gradului prejudiciabil al faptei penale comise și nu în ultimul rând a personalității infractorului.

Analiza art. 288 alin. (2) lit. b) și c) CP al RM ne indică prezența circumstanțelor agravante în conținutul acestei norme juridico-penale.

Astfel, prin intermediul acestor circumstanțe, răspunderea penală pentru comiterea infracțiunii de vandalism este înăsprită. În urma analizei amănunțite a art. 288 CP al RM, putem constata că componența infracțiunii de vandalism este structurată în două alineate, unde în primul alineat legiuitorul se referă la componența de bază a infracțiunii în cauză, iar în al doilea sunt indicate circumstanțele agravante care înăspresc pedeapsa penală pentru acțiunile de pângărire a edificiilor, încăperilor, precum și cele de nimicire a bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice.

Printre circumstanțele agravante ale infracțiunii de vandalism specificate la art. 288 alin. (2) lit. b) și c) CP al RM se numără următoarele:

- vandalismul săvârșit de două sau mai multe persoane;
- vandalismul săvârșit asupra bunurilor care au o valoare istorică, culturală sau religioasă.

Prima circumstanță agravantă specificată la art. 288 alin. (2) lit. b) CP

– vandalismul săvârșit de două sau mai multe persoane, presupune o reuniune a eforturilor a cel puțin două sau după caz a mai multor persoane, care acționează cu aceeași intenție pentru atingerea unuia și aceluiași rezultat infracțional, care în cazul nostru constă în comiterea vandalismului.

Avantajul săvârșirii infracțiunii de vandalism de două sau mai multe persoane constă în ușurarea comiterii faptei și sporirea posibilității de realizare a scopurilor propuse de către făptuitori.

În cazul săvârșirii vandalismului de către două sau mai multe persoane, gradul prejudiciabil al faptei va fi mai înalt în comparație cu infracțiunea de vandalism comisă fără circumstanțe agravante, deoarece în cazul dat la realizarea laturii obiective a infracțiunii și-au reunit eforturile mai mulți coautori care efectuează acțiunile de pângărire sau nimicire asupra unuia și aceluiași bun, edificiu sau încăpere.

De asemenea, această circumstanță agravantă, îngreunează demascarea făptuitorilor și, ca urmare, aceștia devin mai siguri, mai conștienți și mai siguri în decizia de a continua activitatea infracțională comună.

Așadar, pericolozitatea sporită a vandalismul săvârșit de două sau mai multe persoane este condiționată de însăși pluralitatea făptuitorilor, care dă acestora o mai mare forță de acțiune, le creează mai mari posibilități de a săvârși și a ascunde infracțiunea, totodată îi face să acționeze cu mai multă siguranță și îndrăzneală [2, p. 174].

Săvârșirea infracțiunii de vandalism prin prisma circumstanței agravante de două sau mai multe persoane presupune existența a trei ipoteze alternative, care reies indirect din prevederile Hotărârii Plenului CSJ a RM „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP)” nr. 11 din 24.12.2012, și anume:

- săvârșirea vandalismului de doi sau mai mulți coautori;
- săvârșirea vandalismului de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu una sau mai multe persoane, care nu întrunesc aceste semne (de ex.: nu au atins vârsta răspunderii penale, sunt iresponsabile etc.);
- săvârșirea infracțiunii de vandalism de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediu unei persoane, care nu întrunește aceste semne (de ex.: nu a atins vârsta răspunderii penale, este iresponsabilă etc.) [5].

Analizând prima ipoteză din cele trei enumerate mai sus, considerăm a fi oportun în primul rând să definim termenul „coautor”, care, potrivit dicționarului explicativ al limbii române, reprezintă persoana care a săvârșit o infracțiune împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea [4].

De asemenea, tot aici este important să menționăm că infracțiunea de

vandalism se consideră a fi comisă de către două sau mai multe persoane, indiferent de faptul dacă între coautori exista sau nu o înțelegere prealabilă de participare în comun la săvârșirea respectivei fapte penale.

Înțelegerea prealabilă referitoare la săvârșirea vandalismului poate îmbrăca următoarele forme: 1) verbală, atunci când acordul se încheie prin viu grai; 2) nonverbală, presupunând fie consemnarea acordului în scris, fie confirmarea încheierii acestuia pe calea unor acțiuni concludente (privirea aprobatoare, semnul confirmativ cu capul, mișcarea aprobativă a mâinii etc.). Nu este exclusă îmbinarea celor două forme. La fel, nu se exclude (mai cu seamă, în situația în care înțelegerea prealabilă adoptă o formă verbală sau scrisă) ca înțelegerea prealabilă să aibă fie un caracter direct (adică să fie încheiată nemijlocit între făptuitori), fie un caracter indirect (adică să presupună prezența unor mijlocitori). Lipsa sau prezența înțelegerii prealabile dintre făptuitori nu poate influența calificarea celor săvârșite în baza art. 288 alin. (2) lit. b) CP, dar poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei [5].

La fel, este necesar să menționăm și faptul că pentru existența coautoratului, fiecare dintre făptuitori urmează să ia parte nemijlocit la săvârșirea integrală sau parțială a infracțiunii de vandalism.

Nu există coautorat în situația în care la realizarea laturii obiective a infracțiunii participă o singură persoană, iar celelalte contribuie la săvârșirea faptei în calitate de organizator, instigator sau complice.

Asemenea împrejurări omit existența circumstanței agravante de două sau mai multe persoane în conținutul normei juridico-penale specificate la art. 288 CP.

Acest fapt, însă, nu exclude posibilitatea participării la activitatea infracțională alături de coautori și a altor persoane în calitate de organizatori, instigatori sau complici.

În cea de a doua ipoteză alternativă a circumstanței agravante specificate la art. 288 alin. (2) lit. b) – săvârșirea vandalismului de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu una sau mai multe persoane, care nu întrunesc aceste semne – se stabilește că este suficient ca cel puțin o persoană din cele două sau mai multe care acționează împreună la comiterea vandalismului să aibă calitatea de subiect al infracțiunii, ca circumstanța agravantă de două sau mai multe persoane să se răsfrângă asupra celorlalți care nu dispun de calitatea respectivă, de exemplu, nu au atins vârsta răspunderii penale, persoane iresponsabile.

În acest sens, subiectul care săvârșește infracțiunea împreună cu persoane care nu sunt pasibile de răspundere penală își sporește considerabil potențialul în vederea atingerii rezultatului infracțional. Totodată, persoana care întrunește semnele subiectului infracțiunii este conștientă de faptul că

dispozițiile minorului sau ale persoanei iresponsabile, făcute într-un proces penal, nu vor fi la fel de exacte, juste și credibile ca ale unei persoane adulte și responsabile [2, p. 176].

Ultima ipoteză ce indică săvârșirea infracțiunii de vandalism de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane, care nu întrunește aceste semne, este elaborată conform prevederilor art. 42 alin. (2) CP în care se stipulează precum că: „Se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, ireponsabilității sau din alte cauze prevăzute de prezentul cod” [3].

În acord cu aceste prevederi, o astfel de persoană care săvârșește nemijlocit infracțiunea se consideră autorul nemijlocit (imediat) al infracțiunii.

De asemenea, drept urmare a celor menționate, specificăm că persoana care săvârșește infracțiunea prin intermediul unei persoane care nu este subiect al infracțiunii, deși nu săvârșește nemijlocit infracțiunea, este autorul mijlocit (mediat) al infracțiunii. Ambele persoane – atât autorul nemijlocit (imediat), cât și autorul mijlocit (mediat) – săvârșesc infracțiunea. Acest fapt decurge din prevederile art. 42 alin. (2) CP, unde legiuitorul folosește termenul „săvârșește” referitor la autorul nemijlocit (imediat) și expresia „a săvârșit” cu referire la autorul mijlocit (mediat) [2, p. 178].

Referințe bibliografice

1. Borodac A. Manual de Drept penal. Partea specială. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2004. 622 p.
2. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 1062 p.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
4. Dicționar explicativ al limbii române. <http://www.dex.ro/coautor> (accesat la 07.09.2022).
5. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP)” nr. 11 din 24.12.2012.
6. Ivan Gh. Individualizarea pedepsei. București: Editura C.H. Beck, 2007. 288 p.
7. Костарева Т.А. Квалифицирующие обстоятельства в уголовном праве. Понятие, законодательная регламентация, влияние на дифференциацию ответственности. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1993. 234 с.

CZU: 343.82:614.2

OBLIGAȚIA POZITIVĂ A STATULUI DE A ACORDA ASISTENȚA MEDICALĂ NECESARĂ PERSOANELOR DEȚINUTE

Cornel OSADCII,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8872-0509

Alexandr CRUDU,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
șef al Direcției juridice din cadrul Administrației
Naționale a Penitenciarelor
ORCID: 0000-0003-1137-5775

Rezumat

În prezentul articol a fost analizată obligația statului de a acorda asistența medicală necesară tuturor persoanelor deținute și nivelul de respectare a acestei obligații de către autoritățile naționale. În acest sens, a fost studiat cadrul normativ legal și infra-legal, precum și jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului. La fel, au fost evidențiate principalele probleme ale domeniului respectiv și recomandările formulate de organismele naționale și internaționale în soluționarea lor.

Cuvinte-cheie: penitenciare, condamnați, CEDO, obligații pozitive, asistență medicală, independență medicală, acreditarea serviciilor medicale.

Summary

This article detailed the state's obligation to provide the necessary medical assistance to all detained persons and the level of compliance with this obligation by the national authorities. In this sense, the legal and infra-legal normative framework was studied, as well as the relevant jurisprudence of the European Court of Human Rights. In the same way, the main problems of the respective field and the recommendations formulated by national and international bodies in their solution were highlighted.

Keywords: penitentiaries; convicted; ECHR; positive obligations; healthcare; medical independence; accreditation of medical services.

Introducere. Acordarea asistenței medicale persoanelor în detenție este una din obligațiile pozitive ale statului în perioada cât persoana se află în detenție. Așadar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – Curtea sau CtEDO) a accentuat în repetate rânduri că statul trebuie să

asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității sale umane, ca modul și metoda de executare a pedepsei să nu cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul de suferință inerent detenției și ca, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare [1, § 71].

În Republica Moldova, asistența medicală persoanelor deținute se acordă prin intermediul spitalului penitenciar (Penitenciarului nr. 16 – Pruncul) și secțiilor medicale ale instituțiilor penitenciare, iar cazurile de urgență și tratament specializat – de către instituțiile medico-sanitare publice contractate de sistemul administrației penitenciare, în volumul corespunzător asistenței medicale acordate în cadrul sistemului național de asigurări în medicină.

Conform cadrului normativ execuțional penal, deținutului îi este garantat dreptul la asistență medicală. Totodată, deținuții beneficiază, în mod gratuit, de asistență medicală și de medicamente în volumul stabilit de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, în conformitate cu legislația în vigoare [2, art. 230-231].

Este învederat că niciun sistem de detenție din lume nu ar putea acorda întreaga gamă de servicii medicale în interiorul său, reieșind din multitudinea de afecțiuni medicale și ținând cont de costurile exorbitante care implică acest deziderat. În aceste condiții, țările membri ai Consiliului Europei utilizează trei forme de organizarea a procesului de acordare a asistenței medicale persoanelor aflate în detenție:

- 1) responsabilitatea totală a acordării asistenței medicale revine sistemului autohton penitenciar;
- 2) responsabilitatea mixtă, unde ministerul sănătății în egală măsură cu sistemul penitenciar asigură acordarea asistenței medicale;
- 3) responsabilitatea totală a acordării asistenței medicale revine ministerului sănătății.

Sistemul autohton de acordare a asistenței medicale persoanelor aflate în detenție corespunde categoriei sistemului în care responsabilitatea totală a acordării asistenței medicale revine sistemului penitenciar, iar cazurile de urgență și tratamentul specializat sunt asigurate de către instituțiile medico-sanitare publice contractate, în temeiul contractelor încheiate anual, deținuții fiind transferați în acea instituție cu asigurarea pazei necesare. Aceste instituții trebuie contractate astfel încât să fie cuprins întregul spectru de servicii medicale care sunt acordate în comunitate. Învederat este faptul că nu este posibilă încheierea contractelor cu absolut toate instituțiile medicale, cu atât mai mult dacă serviciile respective nu sunt incluse în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, însă, în caz

de necesitate (când această asistență nu poate fi acordată în cadrul sistemului penitenciar), persoanele deținute în cadrul sistemului administrației penitenciare sunt spitalizate în instituțiile medico-sanitare, pentru tratarea oricăror afecțiuni de care suferă.

Potrivit Raportului de bilanț al Administrației Naționale a Penitenciarelor pentru anul 2021 [3], în temeiul Ordinului directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 64/2021 cu privire la organizarea procesului de evaluare și acreditare a secțiilor medicale din cadrul instituțiilor subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor, pe parcursul anului a fost organizată evaluarea a 15 secții medicale de ambulatoriu, ca urmare, Comisia Națională de Evaluare și Acreditare în Sănătate a acordat certificate de acreditare pe un termen de 5 ani, pentru 13 secții medicale din cadrul sistemului administrației penitenciare.

Problema asistenței medicale în detenție a constituit obiectul criticelor Republicii Moldova în rapoartele Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante, întocmite în urma vizitelor periodice efectuate de-a lungul anilor, evidențiind o serie de probleme sistemice, concluzii care sunt utilizate de către CtEDO atunci când sunt examinate cererile în care se reclamă condițiile inumane și degradante de detenție.

Astfel, Republica Moldova a fost condamnată, în repetate rânduri la CtEDO (ex. c. Ostrovar vs. Moldova, c. Șarban vs. Moldova, c. Boicenco vs. Moldova, c. Veretco vs. Moldova, c. Baștovoi vs. Moldova, c. Cristiolgo vs. Moldova etc.), pentru violarea art. 3 al Convenției pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (în continuare - CEDO) prin detenția în condiții inumane și degradante, inclusiv prin lipsa sau insuficiența asistenței medicale necesare.

În opinia CtEDO, caracterul adecvat al asistenței medicale rămâne elementul cel mai greu de determinat. În aprecierea acestei chestiuni, Curtea se ghidează după testul de diligență, întrucât obligația statului de a vindeca un deținut grav bolnav este o chestiune de mijloace, nu de rezultat. În special, simplul fapt al unei înrăutățiri a stării de sănătate a reclamantului, deși de natură să ridice într-un stadiu inițial anumite îndoieli cu privire la caracterul adecvat al tratamentului în detenție, nu ar putea fi suficient, ca atare, pentru a se constata o încălcare a obligațiilor pozitive ale statului în temeiul art. 3 CEDO, dacă se poate stabili că autoritățile naționale relevante au recurs în timp util la toate măsurile medicale rezonabile posibile într-un efort conștiincios de a împiedica dezvoltarea bolii în cauză [4, § 71]. Cu alte cuvinte, autoritățile naționale trebuie să depună toată diligența pentru a acorda asistența medicală necesară persoanei deținute, în conformitate cu protocoalele medicale corespunzătoare afecțiunii avute, însă rezultatul negativ al efectu-

lui acestei asistenței nu va însemna încălcarea obligației pozitive ce revine statului în temeiul art. 3 CEDO.

Astfel, autoritățile penitenciare trebuie să ofere deținutului tratamentul corespunzător bolii (bolilor) cu care a fost diagnosticat. În cazul unor opinii medicale divergente cu privire la tratamentul necesar pentru a asigura în mod adecvat sănătatea unui deținut, poate fi oportun ca autoritățile penitenciare și instanțele naționale, pentru a-și îndeplini obligația pozitivă în temeiul articolului 3 CEDO, să obțină sfaturi suplimentare de la un specialist specializat/expert medical. Refuzul autorităților de a permite acordarea de asistență medicală specializată independentă unui deținut care suferă de o afecțiune gravă la cererea acestuia este un element pe care Curtea l-a luat în considerare în evaluarea conformității statului cu articolul 3 CEDO [5, § 57].

Conform Codului de executare, condamnatul poate, din cont propriu, să beneficieze și de serviciile medicului privat [2, art. 232 alin. (4)], cu excepția medicului expert psihiatru și medicului legist [6, pct. 5]. În conformitate cu Regulamentul cu privire la asigurarea accesului deținutului la serviciile medicului privat din cont propriu, aprobat prin Ordinul directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 32/2021, acordarea posibilității deținutului de a beneficia de asistența medicală din cont propriu la sediul instituției penitenciare sau instituțiilor medico-sanitare publice sau private este condiționată de:

a) capacitatea sistemului administrației penitenciare de a asigura accesul deținuților la asistența medicală primară, specializată de ambulatoriu, de înaltă performanță și spitalicească corespunzător nevoilor persoanei, inclusiv prin intermediul instituțiilor medico-sanitare publice contractate;

b) capacitatea deținutului de a suporta cheltuielile pentru consultația medicală, investigațiile necesare, asigurarea transportului, pazei, supravegherii și escortei;

c) posibilitatea instituției penitenciare de a asigura transportul, paza, supravegherea și escorta deținutului (resurse umane și de transport) [7, pct. 2].

Principala deficiență a sistemului penitenciar autohton este insuficiența personalului medical, atât mediu, cât și superior. Această problemă afectează esențialmente calitatea serviciilor medicale prestate în cadrul sistemului administrației penitenciare, iar în condițiile lipsei unor mecanisme motivaționale competitive, recrutarea și atragerea personalului medical este extrem de dificilă.

În consecință, semnalăm că această problemă se va agrava dacă nu vor fi întreprinse măsuri urgente în vederea creării condițiilor atractive de muncă pentru personalul medical, care, actualmente, este salarizat net inferior în cadrul sistemului administrației penitenciare, în raport cu sistemul public de asistență medicală, în condițiile în care contingentul de pacienți este absolut

---

diferit. Conform datelor oferite de Administrația Națională a Penitenciarelor, numărul actual de lucrători medicali, prevăzut în statele de personal, este de 249,5 unități, dintre care, în prezent, 53,5 funcții sunt vacante, generând o situație ce pune în dificultate realizarea sarcinilor fundamentale ale sistemului, în raport cu numărul de persoane private de libertate (cca 6000), care necesită examinare medicală și acordarea asistenței medicale convenite non-stop.

În contextul problemei lipsei personalului medical necesar, care afectează esențialmente calitatea și conformitatea serviciilor medicale acordate persoanelor deținute, ținem să evidențiem Concluziile privind cel de-al treilea Raport periodic al Republicii Moldova prezentat de Comitetul împotriva torturii al Organizației Națiunilor Unite, potrivit căruia Comitetul s-a arătat îngrijorat de faptul că sistemul de prestare a serviciilor medicale deținuților în instituțiile penitenciare nu este suficient de dezvoltat, iar acordarea asistenței medicale este efectuată de către un personal medical necalificat [8].

Astfel, Comitetul prezintă un șir de recomandări pentru îmbunătățirea actului medical și anume în pct. 20 lit. c) din raportul menționat, se propune:

- transferarea funcției de gestionare a serviciilor medicale din sistemul administrației penitenciare din cadrul Administrației Naționale a Penitenciare către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (denumirea organului la data emiterii raportului);
- de a asigura subordonarea spitalelor penitenciare și serviciilor medicale la Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- de a întreprinde măsuri pentru reducerea supraaglomerării unităților medicale;
- de a îmbunătăți condițiile materiale, inclusiv prin repararea saloanelor pacienților și dotarea cu utilajul necesar;
- de a asigura cantitatea suficientă a alimentelor și disponibilitatea medicamentelor;
- de a planifica elaborarea unor planuri individuale de tratament și acordarea medicamentelor corespunzătoare pentru deținuții ce suferă de tulburări psihoneurologice, inclusiv preparate antipsihotice.

Astfel, în scopul îmbunătățirii serviciilor medicale acordate persoanelor aflate în detenție și asigurării independenței personalului medical care acordă asistență medicală persoanelor deținute, Administrația Națională a Penitenciarelor a propus următoarele opțiuni de reorganizare:

1) transferul competențelor de acordare a asistenței medicale persoanelor custodiate de la Ministerul Justiției către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;

2) crearea unei subdiviziuni medicale separate (cu statut de persoană juridică) din cadrul sistemului administrației penitenciare în subordinea Directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor – Direcția de asistență

medicală penitenciară;

3) crearea unei autorități publice din cadrul sistemului administrației penitenciare, subordonare direct Ministerului Justiției – Inspectoratul Național pentru Sănătate Penitenciară;

4) crearea unei instituții medico-sanitare publice în subordinea Ministerului Justiției, care nu va face parte din sistemul administrației penitenciare – Instituția medico-sanitară publică „Centrul medical penitenciar” [9].

Cu regret, niciuna din opțiunile propuse nu a fost promovată, iar problema independenței insuficiente a personalului medical persistă în continuare.

Referințe bibliografice

1. Cauza CtEDO Paladi împotriva Moldovei, cererea nr. 39806/05.
2. Codul de executare nr. 443/2004.
3. https://drive.google.com/file/d/1ltu2_qZ8BYQznVTuSEvjVPPf00j-67MOr/view (accesat la 20.10.2022).
4. Cauza CtEDO Goginashvili împotriva Georgiei, cererea nr. 47729/08.
5. Cauza CtEDO Wenner împotriva Germaniei, cererea nr. 62303/13.
6. Regulamentul cu privire la modul de asigurare a asistenței medicale persoanelor deținute în penitenciare, aprobat prin Ordinul ministrului justiției nr. 478/2006.
7. Regulamentul cu privire la asigurarea accesului deținutului la serviciile medicului privat din cont propriu, aprobat prin Ordinul directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor nr. 32/2021.
8. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/366/03/PDF/G1736603.pdf?OpenElement> (accesat la 20.10.2022).
9. http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/02/Raport_OAP_Prevenirea_Torturii_2018.pdf (accesat la 20.10.2022).

CZU 343.9

REPERE CONCEPTUALE PRIVIND PREVENIREA GENERALĂ ȘI SPECIALĂ A CRIMINALITĂȚII

Valentin CHIRIȚA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-7711-022X

Rezumat

Prevenirea criminalității înseamnă protejarea oamenilor, a societății și a statului împotriva crimelor. Rădăcinile istorice ale acestui tip de practică socială se trag din adâncurile secolelor: odată cu apariția primelor interdicții cu caracter juridico-penal au început să funcționeze și anumite mecanisme, atât de combatere, cât și de prevenire. Spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc.

Cuvinte-cheie: prevenirea criminalității, prevenire generală, prevenire specială, măsuri sociale, măsuri economice, măsuri organizatorice, măsuri juridice etc.

Summary

Crime prevention means protecting people, society and the state against crimes. The historical roots of this type of social practice go back centuries: with the appearance of the first legal-criminal prohibitions, certain mechanisms began to function, both combating and prevention. Unlike the general prevention, the special one is carried out with a well-defined purpose in the interests of crime prevention, that is, the special measures are called to solve the problems of removing, neutralizing, minimizing the criminogenic factors; healing the social microclimate, correcting the behavior of people who may commit crimes, etc.

Keywords: crime prevention, general prevention, special prevention, social measures, economic measures, organizational measures, legal measures, etc.

Introducere. Criminologia, cum este și firesc, leagă conceptul de prevenire de obiectul său de cercetare – studierea cauzelor criminalității, prevenirii etc., oferindu-i aici o accepțiune mult mai largă, care nu se limitează la scopul și funcțiile preventive ale legii penale, ci are în vedere ansamblul factorilor care le determină și al condițiilor care favorizează săvârșirea actului criminal, precum și reacția socială față de acesta. Nu întâmplător, prevenirea

constituie unul dintre scopurile prioritare ale criminologiei ca știință, unul dintre elementele principale prin care aceasta este definită [1, p. 17].

Totodată, nu putem nega că prevenirea criminalității este un proces complicat, cu multe aspecte, care posedă anumite criterii ale integrității. Cercetarea complexă a acestui proces are o importanță deosebită pentru evidențierea elementelor lui constitutive, a clasificărilor, a evaluării integrative, adică a tot ceea ce este specific unei analize de sistem [2, p. 94].

Complexitatea activității de prevenire a criminalității organizate este condiționată de caracterul sistemic al acestei activități, determinat, în primul rând, de mentalitatea diferitelor pături ale societății, de obiceiurile și moravurile sociale existente, unele împrumutate din relații de trib (de pildă, mafia țigănească sau cea caucaziană) [3, p. 80].

Activitatea preventivă este mai vastă după conținut, volumul măsurilor și subiecții care participă la ea decât practica aplicării pedepsei penale, deoarece sancțiunea penală are înrâurire asupra criminalității pe calea influenței asupra personalității infractorului, în timp ce măsurile preventive sunt îndreptate spre înlăturarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor care generează sau favorizează fenomenul criminal [4, p. 123].

Potrivit Dicționarului limbii române moderne, „a preveni” semnifică: 1) a face pe cineva atent asupra consecințelor acțiunii sale, a înștiința, a avertiza; 2) a lua măsurile necesare pentru a evita ceva, a preîntâmpina [5, p. 659].

În literatura de specialitate lipsește o tratare unică a noțiunii de „prevenire a criminalității”.

Astfel, autorul Iu. Larii prin prevenirea criminalității subînțelege, în primul rând, preîntâmpinarea săvârșirii primare a acelor acțiuni ori inacțiuni umane pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale, din care motiv aceste comportamente au fost sancționate de legea penală. În sens restrâns, prevenirea vizează mai ales acele comportamente care prezintă un grad de pericol social suficient de mare ca să necesite o reacție prin mijloace juridico-penale împotriva făptuitorilor. În sens larg, prevenirea se îndreaptă împotriva tuturor comportamentelor deviate (atât infracționale, cât și neinfracționale) care pot conduce la săvârșirea de fapte antisociale sancționate de legea penală [6, p. 104].

Autorul Gh. Gladchi definește noțiunea de prevenire a criminalității în felul următor: „prevenirea criminalității este sistemul de măsuri statale și sociale orientate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității, abținerea de la săvârșirea infracțiunilor, corectarea comportamentului persoanelor ce sunt infractori potențiali” [7, p. 14].

În viziunea autorului Igor Ciobanu, prevenirea criminalității desemnează un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și ju-

ridic, destinate să preîntâmpine săvârșirea faptelor antisociale, prin identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional [8, p. 150]. O definiție asemănătoare este dată și de autorii Gh. Nistoreanu și C. Păun [9, p. 251].

Autorul I. Oancea tratează noțiunea „prevenirea criminalității” ca luarea unor măsuri de împiedicare și oprire a comiterii faptei criminale [10, p. 117].

Prin prevenirea criminalității se înțelege, de asemenea, un sistem constituit din multiplele niveluri ale măsurilor de stat și obștești îndreptate spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității [11, p. 56].

O definiție asemănătoare este cea potrivit căreia prevenirea criminalității reprezintă activitatea organelor și instituțiilor de stat sau obștești, orientată împotriva criminalității, în scopul menținerii acesteia la nivelul minim prin intermediul înlăturării sau neutralizării cauzelor ei [12, p. 179].

În pofida gradului diferit de concretizare al definițiilor respective, acestea sunt asemănătoare după sens. Prin urmare, putem concluziona că prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Anume aceasta are rolul principal în combaterea criminalității.

În funcție de caracterul determinării sociale a criminalității, măsurile de influență preventivă se divizează în două mari categorii: generale și speciale [6, p. 108]. Aceasta reprezintă o divizare clasică.

Prevenirea generală este un proces multifazic complex, format din elemente interdependente. Astfel, dezvoltarea pozitivă a societății, perfecționarea instituțiilor economice, politice, sociale etc. ar contribui activ la prevenirea generală a criminalității. În același timp, scopul prevenirii criminalității nu este orientat direct spre îmbunătățirea situației economice, dar aceasta influențează un șir de manifestări negative, ca sărăcia, șomajul, vagabondajul, cerșetoria ș.a. – adică manifestările cu o vocație criminogenă bine cunoscută [13, p. 131].

Astfel, spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc. Așa sunt, de exemplu, operațiunile de prevenire efectuate de organele afacerilor interne sau supravegherea administrativă a unor anumite categorii de persoane eliberate din locurile de detenție etc.

După proporțiile de aplicare, autorul A.I. Dolgova evidențiază următoarele măsuri de prevenire: 1) generale de stat, care se referă la grupele sociale mari; 2) cele care se referă la unele obiecte sau microgrupuri aparte; 3)

individuale [14, p. 340]. Măsurile generale de stat se consideră, spre exemplu, acțiunile de prevenire a criminalității prevăzute de legile aplicabile pe întreg teritoriul unui stat. Măsurile de prevenire ce se referă la grupele sociale mari se efectuează în cadrul unei unități sau regiuni, asupra unui anumit contingent de persoane (de exemplu, refugiați și migrați). Prevenirea infracțiunilor în cadrul unui obiect aparte sau microgrup nu este altceva decât evidențierea și înlăturarea circumstanțelor care contribuie la săvârșirea infracțiunilor la o întreprindere concretă, într-o zonă de odihnă, în colectivul de studii sau, de exemplu, reorientarea grupării de tineri cu tendințe antisociale de comportament. Măsurile individuale sunt destinate pentru influențarea preventivă asupra unor persoane concrete, a ambianței lor.

După conținut, măsurile preventive pot fi de natură economică, politică, socială, organizatorică, cultural-educativă, de drept etc.

Asigurarea pieței cu mărfuri de larg consum, creșterea nivelului veniturilor populației sunt măsuri economice de prevenire a criminalității. La această categorie se referă și perfecționarea administrării averii de stat și a proceselor economice, intensificarea controlului asupra muncii și consumului, suprimarea spălării veniturilor obținute pe cale ilegală, crearea unui sistem de impozitare eficient, a unor condiții favorabile pentru activitatea de antreprenariat, pentru a oferi posibilitate cetățenilor să muncească în limite legale etc. [15, p. 21].

Drept exemplu de măsuri politice de prevenire a criminalității pot servi stabilizarea situației politice în stat sau în unele regiuni ale acestuia, consolidarea puterii și încrederii în aceasta din partea populației.

La măsurile sociale se referă, spre exemplu, protecția intereselor țărilor vulnerabile ale populației, crearea condițiilor necesare de trai pentru refugiați, emigranți, șomeri.

În calitate de măsuri organizatorice poate fi menționată planificarea activității sau coordonarea acțiunilor subiecților implicați în activitatea de prevenire a criminalității.

Măsurile cultural-educative includ promovarea în societate a ideilor binelui și adevărului, a legilor moralității înalte, eliminarea fenomenelor de degradare, contracararea eficientă a așa-numitei culturi de masă – propagarea egocentrismului, violenței, cruzimii, desfrâului sexual etc.

Măsurile juridice de prevenire a criminalității, în funcție de conținut, se divizează în măsuri care: a) contribuie la neutralizarea condițiilor ce favorizează săvârșirea infracțiunilor concrete (cum ar fi normele diferitelor ramuri legislative care limitează capacitatea de acțiune a alcoolilor; care lipsesc de drepturile părintești; care reglementează ordinea de procurare și deținere a armamentului etc.); b) stimulează activitatea ce împiedică sau curmă comiterea infracțiunilor (normele juridico-penale referitoare la refu-

zul de a duce până la capăt infracțiunea, legitima apărare, reținerea infractorului); c) reglementează procesul prevenirii criminalității [6, p. 109].

Este necesar să menționăm că lista măsurilor de prevenire a criminalității, evidențiate după criteriul examinat, nu poate avea un caracter exhaustiv. Cele enumerate pot fi completate, spre exemplu, cu măsurile de prevenire cu caracter demografic, ecologic, tehnic etc. Specificul măsurilor de prevenire a criminalității este condiționat de particularitățile subiecților, obiectelor cu influență de prevenire și alte criterii.

În concluzie, prevenirea criminalității, într-un sens generalizat, presupune o activitate sistemică (ansamblu de măsuri) orientată spre înlăturarea, minimalizarea sau neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Anume aceasta are rolul principal în combaterea criminalității.

Referințe bibliografice

1. Brezeanu O. Prevenirea criminalității la început de mileniu. București, 2001.
2. Криминология. Под редакцией Орехова В.В. Санкт-Петербург, 1992.
3. Gheorghită M. Problemele prevenirii infracțiunilor pe parcursul cercetării activității criminale organizate. În: Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 18-19 aprilie 2003.
4. Carp S. Criminalitatea penitenciară. Chișinău, 2008.
5. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
6. Larii Iu. Criminologie, vol. I. Chișinău, 2004.
7. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001.
8. Ciobanu I. Conceptul și formele prevenirii criminalității. În: Criminalitatea în Republica Moldova: starea actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 18-19 aprilie 2003.
9. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București, 1996.
10. Oancea I. Probleme de criminologie. București: All Beck, 1998.
11. Криминология. Учебное пособие. Под редакцией Кузнецовой Н.Ф. Москва: Зерцало, 1996.
12. Криминология. Под редакцией Бурлакова В.Н., Кропачева Н.М. Санкт-Петербург, 2002.
13. Ciobanu I. Criminologie, vol. III. Chișinău: Cartea Juridică, 2006.
14. Криминология. Учебник для юридических вузов. Под общей редакцией А.И. Долговой. Москва: Инфра-М-Норма, 1997.
15. Bîrgău M. Criminologie, vol. II. Chișinău, 2005.

CZU 343.82

MANIFESTĂRI ALE COMPORTAMENTULUI SUICIDAL ÎN MEDIUL PENITENCIAR

Simion CARP,

doctor în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-4772-8325

Oleg RUSU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-0879-4154

Rezumat

Unul dintre fenomenele care împiedică realizarea dreptului la viață și la securitate personală a condamnaților îl reprezintă comportamentul suicidal. În acest sens, în articol sunt abordate elementele de bază ale problemelor de tipologie și condiționalitate a comportamentului suicidal al deținuților. Sunt luați în considerare factorii socio-psihologici și motivele comportamentului suicidal în rândul condamnaților, fiind relevate și aspectele problematice care apar în timpul implementării măsurilor preventive în practică.

Cuvinte-cheie: comportament suicidal, mediu penitenciar, condamnați, cauzele comportamentului suicidal, prevenirea comportamentului suicidal.

Summary

One of the phenomena that prevents the realization of the convicts' right to life and personal security is suicidal behavior. In this sense, the article addresses the basic elements of typology and conditionality issues of the suicidal behavior of detainees. The socio-psychological factors and reasons for suicidal behavior among convicts are taken into account, and the problematic aspects that appear during the implementation of preventive measures in practice are also revealed.

Keywords: suicidal behavior, penitentiary environment, convicted, causes of suicidal behavior, prevention of suicidal behavior.

Penitenciarele sunt parte integrantă a sistemului social din fiecare țară, având rolul de a asigura executarea pedepselor privative de libertate în condiții care să prevină comiterea de noi infracțiuni, dar și să protejeze viața, integritatea corporală și sănătatea atât a persoanelor private de libertate, cât și a personalului locului de deținere și a oricăror altor persoane.

Prezența în penitenciar tulbură echilibrul personalității printr-o triplă

reducere a spațiului de viață, a timpului personal, a comportamentului social. Cu alte cuvinte, individul suferă un dezechilibru al personalității și se remarcă o disfuncție a conduitei individuale. Aproape fiecare deținut trăiește traumatic perioada de detenție, mai ales la prima condamnare; condamnatul se confruntă cu frustrările în plan social, instinctual și în ceea ce privește imaginea de sine, care îl determină să caute un remediu definitiv al nefericirii sale [1].

În condițiile instituției penitenciare, la factorii de stres care conduc la pierderea resurselor personale și adaptivității se referă: izolarea de societate și plasarea într-un mediu închis; prezența unui anumit regim (acțiunea căruia suprimă individualitatea personalității, deprinde cu supunerea, diminuează nivelul de independență); reducerea subită a posibilităților de a-și satisface necesitățile; modificarea modului obișnuit de viață; comunicarea permanentă cu un cerc limitat de persoane și contingent criminogen; includerea forțată în grupuri sociale de același sex etc. [2, p. 84-85].

Cu referire la suicidul în rândul deținuților urmează de menționat că acesta reprezintă o problemă globală nu doar pentru sistemul penitenciar autohton, dar și pentru sistemele penitenciare din întreaga lume.

Actul de suicid reprezintă lipsirea conștientă de viață. Comportamentul suicidal presupune acțiuni conștiente ale persoanei, scopul final al căreia este tentativa de suicid sau actul de suicid. Comportamentul suicidal include actul de suicid, tentativele de suicid și manifestările suicidale. La manifestările suicidale se referă gândurile, exprimările, aluziile care nu sunt însoțite, însă, de careva acțiuni orientate spre suicid.

Conform datelor statistice ale ANP, în anul 2021 în cadrul instituțiilor penitenciare au fost înregistrate 6 cazuri de suicid (2020-7 cazuri) și 31 tentative de suicid (2020 – 18 tentative). Astfel, remarcăm o creștere cu 42% a numărului tentativelor de suicid, atât în instituțiile penitenciare cât și în izolatoarele de urmărire penală, cauzele fiind, în mare parte, determinate de dificultățile de acomodare la condițiile, regimul de detenție, ca act impulsiv-răzbunător, pierderea controlului asupra situațiilor (diminuându-se din independența personală în luarea unor decizii, necesitatea supunerii la regulile instituției), pierderea speranței în înfăptuirea unei „dreptăți”, consumul de alcool/substanțe toxice, un act determinat de starea psihică precară (cu diagnostică psihiatrică) [3, p. 16].

Către grupele și factorii generali și factorii de risc ai suicidului se referă [4, p. 120]:

- bărbații de vârstă tânără;
- predispunere spre agresiune;
- detenție primară;
- dezadaptare socială până la detenție;

- abuzul și consumul de substanțe psihoactive,
- dereglări psihice;
- impunerea relațiilor homosexuale;
- agresiuni din partea altor condamnați.

Dacă ne referim la principalele categorii de deținuți predispuși la a comite un act suicidal, câțiva factori de risc trebuie luați în considerare:

- cei aflați pentru prima dată în arest preventiv, cei care în urma procesului de judecată au obținut o sentință mai lungă decât se așteptau sau cei al căror statut s-a modificat de puțin timp (au trecut de la a fi în arest preventiv la ispășirea unei sentințe);
- cei ce au un istoric de tentative de suicid; cei ce au un istoric de tulburări mentale (în special depresie sau psihoze);
- cei ce au un istoric de consum abuziv de alcool sau alte droguri; cei ce suferă de boli fizice cronice sau foarte dureroase;
- cei ce sunt condamnați pentru crimă sau delikte sexuale;
- cei ce au dificultăți în comunicare și mecanisme de coping foarte slabe;
- cei ce au un istoric de agresiune sexuală sau abuz sexual;
- cei ce sunt izolați din punct de vedere social, atât în interiorul penitenciarului cât și în afara lui [5, p. 19].

S-a stabilit că la comiterea actelor de suicid în timpul detenției contribuie următorii factori: 1) mediul autoritar; pierderea controlului asupra evenimentelor din propria viață; 2) lipsa contactelor cu persoanele apropiate și deficitul susținerii social-psihologice; 3) sentimentul de rușine pentru fapta comisă și frica în fața privării de libertate; 4) aspectele antiumane ale mediului penitenciar. Riscul suicidului crește dacă deținutul abuza de alcool sau consuma substanțe narcotice la libertate fie suferă de o dereglare psihică [6, p. 164].

Rolul principal în apariția unei situații periculoase sub aspect suicidal îl au situațiile critice care sunt legate de diferite conflicte cum ar fi [7, p. 36-37]:

- conflicte legate de infracțiunea comisă, sentimentul de vinovăție și rușine față de rude și cunoscuți;
- conflicte, condiționate de specificul instituției penitenciare și mediul social: conflicte interpersonale, umiliri și batjocoriri;
- conflicte condiționate de specificul relațiilor de familie cum ar fi: adulterul, divorțul, moartea persoanelor apropiate;
- conflicte legate de starea de sănătate a condamnatului, de exemplu, perspectiva unei incapacități fizice.

În plan psihologic deținuților le sunt specifice dereglări emoționale pronunțate, comportament protestatar, intoleranța restricțiilor. Toți acești factori contribuie la acutizarea relațiilor conflictuale, generează un comportament cu manifestarea agresiunii și autoagresiunii. Actele de autoagresiune

În asemenea condiții poartă, în cele mai dese cazuri, un caracter autoagresiv. De obicei ele se manifestă prin faptul că condamnații administrează din start o doză mică de substanțe otrăvitoare, își provoacă cu obiecte tăioase leziuni superficiale, își organizează acțiunile astfel, încât cei din preajmă să le poată curma.

Metodele tentativelor de suicid în condițiile instituțiilor penitenciare sunt limitate datorită condițiilor de detenție. Predomină leziunile cauzate prin utilizarea cioburilor de sticlă. Leziunile de suprafață, de regulă, reflectă caracterul demonstrativ de șantaj al respectivelor manifestări. Deseori leziunile includ două sau mai multe părți ale corpului, ceea ce de obicei poate fi observat la persoanele cu trăsături agresive de caracter. Mai rar leziunile cauzate au un caracter profund. În aceste cazuri pot fi utilizate obiecte tăioase sau ascuțite confecționate anterior din linguri, furculițe sau ținte [8, p. 31].

Un număr semnificativ de deținuți înghit în scop suicidal corpuri străine. Astfel, sunt înghițite șuruburi, ținte pentru încălțăminte, „arici” din sârmă, rumeguș din metal, cioburi de sticlă etc.

Alegerea respectivei metode, de obicei, mărturisește despre o pregătire minuțioasă a tentativelor, acumulării și păstrării diferitor obiecte ascuțite sau tăioase, deseori legate câte 2-4 bucăți în „capsule” pentru înghițire. Șuruburile, de regulă, sunt extrase din materiale de construcții sau din pereții încăperilor, iar țintele din încălțăminte [8, p. 32; 9, p. 26].

Într-un număr mai mic de cazuri sunt comise tentative de suicid prin spânzurare. În condițiile unui acces limitat pentru realizarea suicidului, deținuții aleg mijloacele avute la îndemână cum ar fi frânghiile confecționate din albiturile de pat, șireturile de la încălțăminte, etc. Punctul de fixare a frânghiei pot fi niveluri care nu sunt neapărat mai înalte ca înălțimea deținutului. Drept astfel de puncte pot servi mânerele de la ușă, suporturile de la paturi etc. iar tentativa este comisă în poziție așezată sau culcată prin lăsarea capului și părții superioare a corpului la un nivel mai jos față de cel al patului (variantele respective sunt întâlnite mai frecvent la persoanele bolnave). Alegerea unui astfel de tip de suicid nu întotdeauna are un caracter de șantaj și poate mărturisi despre intenția reală de a-și pune capăt zilelor.

Tentativele suicidale prin otrăvire sunt destul de rar întâlnite în rândul deținuților. De obicei aceste cazuri sunt înregistrate la deținuții internați în unitățile medicale ale penitenciarelor. În aceste cazuri drept mijloace de atentare sunt medicamentele [10, p. 83].

Deseori scopul final al acțiunilor suicidale ale deținuților nu este plecarea din viață ci atingerea anumitor scopuri. Astfel, persoana încearcă pe această cale să-i fie îmbunătățite condițiile de detenție sau să fie declarat inapt psihic [2, p. 84-85].

În urma unor studii au fost stabilite câteva dintre cauzele actelor sui-

cidale în rândul deținuților.

- o primă cauză ar fi contactul dur cu un mediu auster, rece, neprimitor, care anunță o neputință de adaptare la situația nouă;

- odată intrat în penitenciar, se instalează apatia, lipsa inițiativei, pierderea interesului pentru lucru, resemnarea fatalistă, adică nevroza penitenciară. Din punct de vedere psihologic și psihiatric, aceasta poate genera stări confuze de reacție din partea condamnatului;

- alte cauze țin de supărare, mâhnire, nefericire, care produc tulburări extrem de puternice (frică, furie), care duc la o durere morală a individului, la accese de disperare sau. dimpotrivă, de abandon social, de neputință psihică de a se împăca cu situația dată (izolare de familie, cei dragi, prieteni, societate);

- lipsa unui confesor real cu care să discute și să se facă înțeleș cu privire la drama socială pe care o trăiește și, astfel, să complinească lipsa de rezistență psihică față de un mediu frustrant și înjositor pentru el;

- tensiunea morală și psihică, în general, care se acumulează cu trecerea anilor, cauzată de frica pe care o pot inspira amenințările celorlalți condamnați, din partea personalului, lipsa de perspectivă și de sens în viitor;

- existența unor constrângeri inerente regimului penitenciar; nu trebuie să uităm că totuși este vorba de executarea unei pedepse penale, care implică lipsa de libertate, lipsa de libertate de mișcare, de acțiune sau inacțiune a condamnaților, apartenența la un grup, constituit din întreaga populație carcerală. o colectivitate nouă. care cuprinde în rândurile sale persoane ostile sau dușmănoase, cu interese divergente permanente [1].

Dacă, în comunitate, sinuciderea și/sau comportamentul automutilant afectează familia și anturajul apropiat al celui care recurge la astfel de gesturi, în penitenciar efectele sunt mai complexe și includ, pe lângă familie și colegii de detenție, personalul, conducerea instituției și chiar statul, care poate fi tras la răspundere (inclusiv de Curtea Europeană a Drepturilor Omului) în cazul în care se stabilește că au fost încălcate drepturile privind tratamentul deținuților. Nu în ultimul rând, sinuciderea în penitenciar (ca de altfel orice eveniment neplăcut în penitenciar) suscită atenția mass-media și a opiniei publice și, uneori, poate provoca dezbateri politice interne sau internaționale [11, p. 161].

Sinuciderea în penitenciar ridică probleme cu privire la modul ineficient de supraveghere a condamnatului și, desigur, în plan instituțional atrage o imagine negativă a penitenciarului și mai ales a personalului din penitenciar, legat de aplicarea și respectarea regulamentului penitenciarului și a dispozițiilor legale.

Printre deficiențele de bază ale activității de serviciu care contribuie la comiterea actelor de suicid se numără: 1) supravegherea neadecvată a deți-

nuților, inclusiv desfășurarea ineficientă a perchezițiilor, care a permis prezența obiectelor interzise; lipsa supravegherii video fie probleme de ordin tehnic în funcționarea acesteia; activitate educativă și de profilaxie insuficientă în rândul deținuților; 3) asistența psihologică insuficientă a persoanelor predispuse spre suicid și automutilare; 4) informare insuficientă a funcționarilor instituțiilor penitenciare despre existența unor relații conflictuale sau situații personale dificile a deținuților; neglijarea de către funcționarii instituției penitenciare a recomandărilor psihologului [12, p. 65-66].

Complexitatea fenomenului necesită o abordare profesionistă, multidisciplinară, integrată și continuă, iar fiecare penitenciar ar trebui să utilizeze proceduri bine puse la punct.

Pregătirea corespunzătoare a întregului personal din penitenciare este o componentă esențială pentru orice program de prevenire a sinuciderii. În prima linie sunt cei care supraveghează deținuții și vin în contact direct cu ei 24 de ore din 24, deoarece experiența arată că puține sinucideri sunt prevenite de personalul medical. De regulă, deținuții recurg la astfel de gesturi în afara programului acestora – seara sau noaptea, la sfârșit de săptămână sau în zile de sărbători [11, p. 167].

La fel de importante sunt identificarea factorilor de risc printr-o procedură de screening, la depunerea în penitenciar, urmată de observație continuă, vigilentă a celor identificați cu risc de suicid pe toată perioada detenției.

Planurile de prevenire trebuie să cuprindă programe de formare pentru personalul de supraveghere menite să le ofere informațiile necesare pentru recunoașterea deținuților cu risc de sinucidere/automutilare și modalitatea corespunzătoare de răspuns în situații de criză.

Personalul trebuie să fie capabil să sesizeze, în timpul activităților de rutină, semne care pot indica un comportament autoagresiv, cum ar fi: plâns, insomnie, agitație extremă, schimbare bruscă în starea de spirit, obiceiurile de alimentație sau somn, dăruirea unor bunuri personale altor deținuți, pierderea interesului pentru activitățile sociale sau sportive, refuzul repetat de a lua medicamente sau cererea pentru o doză crescută a acestora.

În activitatea curentă trebuie să fie prezente conversațiile cu deținuții aflați în perioade critice, ca urmare a pierderii unui membru din familie sau divorț, refuzului eliberării condiționate sau aplicării unei noi pedepse. La fel de utile sunt supravegherea vizitelor cu familia sau prietenii pentru identificarea unor situații conflictuale care apar și încurajarea familiei de a informa personalul în cazul în care au temeri legate de o eventuală sinucidere sau autoagresiune [11, p. 167].

Ca măsuri de profilaxie a manifestărilor suicidale în locurile de detenție pot fi întreprinse următoarele acțiuni:

1. Stabilirea categoriilor de condamnați și a factorilor de risc ai com-

portamentului suicidal.

2. Monitorizarea „formelor lăuntrice” ale comportamentului suicidal (inclusiv persoanele care manifestă un interes sporit față de tema suicidului, reflectări asupra lipsei sensului vieții etc.);

3. Acumularea informațiilor despre persoanele predispuse spre un comportament distructiv;

4. Testarea psihologică a deținuților;

4. Ridicarea pregătirii profesionale a personalului și a calității activităților de profilaxie;

5. Crearea condițiilor pentru o adaptare optimă a deținuților, în special la etapa inițială a executării pedepsei;

6. Sporirea numărului contactelor deținuților cu rudele;

7. Ridicarea calității asigurării medicale a deținuților;

8. Atragerea activă a reprezentanților confesiunilor religioase.

Profilaxia parțială este construită în baza evidenței factorilor de risc individuali și de grup. Ea trebuie orientată, în special, spre identificarea la timp a condamnaților aflați în situații de criză fiindu-le acordat ajutorul psihologic primar. Sub aspect calitativ munca de profilaxie trebuie să reunească măsurile cu caracter social, psihologic, medical, juridic și pedagogic și să fie continuă și consecventă fiind implicați mai mulți funcționari ai instituției penitenciare.

O altă obligație a autorităților penitenciare este, în mod evident, plasarea sub supraveghere a unui deținut cunoscut să prezinte un risc de auto-vătămare prin sinucidere. Într-adevăr, „riscul de sinucidere trebuie evaluat în mod constant de către personalul medical și al penitenciarului”. Această obligație apare însă doar în cazul în care este clar că există un astfel de risc: autoritățile penitenciare trebuie să aibă cunoștințe reale sau atribuite unor situații despre existența unui risc de sinucidere real și imediat. Angajații penitenciarului nu sunt așteptați să presupună că toți deținuții prezintă risc potențial de sinucidere, deoarece o astfel de atitudine ar impune asupra autorităților o sarcină disproporționată și ar restrânge în mod nejustificat libertatea persoanei [13, p. 32].

Astfel, o sarcină importantă, de care se face responsabil specialistul psiholog este identificarea deținuților care prezintă risc sporit de pericolozitate, vulnerabilitate, sau dependență cu luarea la evidență a acestora și includerea în „grupul de risc”, în conformitate cu prevederile *instrucțiunii privind organizarea și desfășurarea activității psihologice cu deținuții ce fac parte din grupul de risc*, aprobată prin ordinul DIP nr.466 din 29.12.2015 [14], acestora fiindu-le asigurată asistența psihologică în funcție de problemele și necesitățile identificate. Pe parcursul a 12 luni a anului 2021 psihologii au luat la evidență – 1002 de deținuți, comparativ cu perioada similară a anului

2020, unde au fost luați la evidență 1037, observându-se o descreștere cu 3,37% total [3, p. 14-15].

De asemenea, trimestrial este actualizată și întocmită lista persoanelor predispuse spre acțiuni de automutilare și suicid, care este prezentată pentru informare șefului instituției și serviciilor abilitate din cadrul penitenciarelor, conform *Instrucțiunii privind organizarea și desfășurarea activității psihologice cu deținuții ce fac parte din grupul de risc*, aprobată prin ordinul DIP nr.466 din 29.12.2015 [14]. Astfel, persoanele identificate sunt incluse în diverse activități profilactice, individuale și de grup direcționate spre o intervenție în identificarea gândurilor iraționale și schimbare comportamentală, ca urmare a luării la evidență.

Astfel, cunoscut fiind că penitenciarele sunt medii stresante, administrația trebuie să adopte strategii eficiente pentru reducerea agresivității și violenței între deținuți, între aceștia și personal, să furnizeze programe de asistență socială și de tratament psihiatric pentru cei cu tulburări mentale.

Nu în ultimul rând, este importantă dezvoltarea colaborării cu instituții de sănătate mintală din comunitate pentru a asigura accesul personalului specializat atunci când este necesar pentru evaluare și tratament.

Referințe bibliografice

1. Prevenirea tentativelor de sinucidere, autoagresiune și violență în penitenciare. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/preintampinare-sinucidere-acte-autoagresiune-violenta-penitenciare> (accesat la 12.09.22).
2. Дикопольцев Д.Е. О способах и причинах самоубийств осужденных в местах лишения свободы. În: Новая наука: современное состояние и пути развития. 2016. № 9. p. 83-87.
3. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021, ANP, Chișinău, 2022. <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale> (accesat la 12.09.22).
4. Дресвянников В.Л., Простяков А.И. Динамические и феноменологические особенности психогенно обусловленного реагирования. În: Сибирский вестник психиатрии и наркологии. 2009. (53), p. 119-121.
5. Ciuhodaru T., Magdalena I., Romedea S. Autoagresiunea non-letală în mediul penitenciar. Aspecte etice ale serviciilor de sănătate pentru deținuți. În: Romanian Journal of Medical and Dental Education. Vol. 4, Issue 1, January – June 2015, p. 17-20.
6. Чернышкова М.П. Расстройства личности осужденных исправительных учреждений как фактор риска аутоагрессивного поведения. În: Новая наука: Опыт, традиции, инновации, 2016. № 6-2 (89), p. 161-165.

7. Заломова В. М. Вопросы профилактики суицидов среди осужденных. În: Научно-методические основы оказания психологической помощи осужденным. Москва, 2001, p. 35-39.
8. Кузнецов П.В. Суицидальные попытки следственно-арестованных мужчин: способы и средства. În: Тюменский медицинский журнал. 2013. Том 15, М 3, p. 30-32.
9. Зотов П.Б., Габсалямов И.Н., Кузнецов П.В. Средства суицидальных действий, совершаемых осужденными (прием инородных предметов внутрь). În: Академический журнал Западной Сибири, 2012. М 2. p. 27-29.
10. Вальздорф Е.В. Манипуляции с телом при нефатальном суициде у подэкспертных. În: Академический журнал Западной Сибири, 2013, Том 9, М 6. p. 83-85.
11. Bălan A. Comportamentul suicidal în mediul penitenciar. În: Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie. Nr. 1-2/2015, p. 160-168.
12. Чернышкова М.П., Цветкова, Н.А. Лобачева Л.П., Дебольский М.Г., Дикопольцев Д.Е. Суициды среди подозреваемых, обвиняемых и осужденных: аналитический обзор. În: Суицидология. Том 8, nr. 3 (28), 2017, p. 65-66.
13. Murdoch J., Jiricka V. Combaterea relelor tratamente în penitenciare. Consiliul Europei, versiune în limba română. Chișinău, 2016. 104 p.
14. Instrucțiunea privind organizarea și desfășurarea activității psihologice cu deținuții ce fac parte din grupul de risc, aprobată prin ordinul DIP nr.466 din 29.12.2015.

CZU 343.224.1

DISCERNĂMÂNTUL PERSOANELOR MINORE – ABORDARE JURIDICO-PENALĂ, TIPURI ȘI CRITERII DE EVALUARE

Valentina RUSSU,
doctorandă, asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-1809-9745

Rezumat

O condiție inerentă răspunderii penale a minorului o constituie stabilirea prezenței discernământului. În acest demers științific autorul explică esența juridico-penală a conceptului de discernământ, evidențiind criteriile de evaluare a acestuia, dar și explică diversele tipuri de discernământ prin prisma interpretărilor legale și doctrinare.

Cuvinte-cheie: minor, discernământ, responsabilitate, răspundere penală.

Summary

An inherent condition of the minor's criminal liability is establishing the presence of discernment. In this scientific approach, the author explains the legal-criminal essence of the concept of discernment, highlighting its evaluation criteria, but also explains the various types of discernment through the lens of legal and doctrinal interpretations.

Keywords: minor, discernment, responsibility, criminal liability.

Introducere. Răspunderea penală a minorilor este o temă care a generat de-a lungul timpului numeroase controverse doctrinare. În egală măsură, sub aspect legislativ, tratamentul penal al minorului infractor a suferit în permanență modificări, îndeosebi în ceea ce privește vârsta necesară pentru tragerea la răspundere penală, precum și sub aspectul sancțiunilor aplicabile. Rațiunea acestei stări de fapt este dată de împrejurarea că, în mod necesar, calitatea de subiect activ al infracțiunii presupune existența discernământului, respectiv aptitudinea biopsihică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma normele de conduită impuse de dreptul penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija în mod conștient acțiunile sau inacțiunile în raport cu exigențele impuse de acestea [1, p. 205]. Omul nu este înzestrat însă cu aceste însușiri din momentul nașterii, ci le dobândește treptat pe parcursul vieții, odată cu procesul de creștere și dezvoltare biopsihică. Din acest motiv, controversele amintite au fost generate de necesitatea de a se stabili din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile ne-

cesare pentru a fi subiect activ al infracțiunii [2].

Standardele internaționale în domeniul protecției copilului, stipulează că anume discernământul, legat de vârsta minorului determină un regim juridico-penal mai blând pentru această categorie de subiecți. Or, așa cum se indică în preambulul Convenției pentru drepturile copilului din 1989, copilul, din cauza lipsei sale de maturitate fizică și intelectuală, are nevoie de o protecție specială și de îngrijiri speciale, în principal de o protecție juridică potrivită, înainte și după naștere [3]. Deci, se evidențiază ca trăsătură a personalității minorului lipsa de maturitate fizică și lipsa de maturitate intelectuală. Totodată, se recunoaște că tinerii, nefiind încă decât la stadiile inițiale ale dezvoltării personalității lor, au nevoie, pentru a se dezvolta psihic și intelectual și pentru a se integra mai bine în societate, de o atenție și o asistență deosebite și trebuie să fie protejați de lege potrivit cu condițiile care garantează liniștea lor, libertatea lor, demnitatea lor și siguranța lor [3].

De asemenea, în Regulile standard minime ale Organizației Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile din 29 noiembrie 1985 (cunoscute și sub denumirea de Regulile de la Beijing), se arată *inter alia* că: „Limita răspunderii penale variază destul de mult după epoci și culturi. Atitudinea modernă constă în întrebarea dacă un copil poate suporta consecințele morale și psihologice ale răspunderii penale, adică dacă un copil, ținându-se cont de capacitatea sa de discernământ și de înțelegere, poate fi făcut responsabil de un comportament esențial antisocial” [4].

Pe bună dreptate se evidențiază în doctrina autohtonă că criteriul esențial în definirea vinovăției este discernământul. Totodată, se menționează că aprecierea responsabilității depinde de evaluarea capacității psihice, care, la rândul ei, este caracterizată prin modalitățile sale de discernământ [5, p. 43].

În unele cercetări se atenționează pe bună dreptate că nu trebuie să confundăm discernământul și lipsa de discernământ, pe de o parte, cu responsabilitatea și iresponsabilitatea, pe de altă parte. În cazul celor dintâi, capacitatea psihofizică a făptuitorului trebuie raportată în mod strict la fapta comisă, pe când în cazul celor de-al doilea, la toate faptele pe care acesta le-ar putea săvârși. Discernământul și lipsa discernământului sunt legate de o stare normală a persoanei, aflată în curs de dezvoltare, de însușire a experienței vieții, de creștere a posibilităților de înțelegere, pe când iresponsabilitatea este o stare anormală, cu urmări mai profunde [6, p. 35-36].

Într-o altă accepțiune, se menționează că la definirea noțiunii de *discernământ*, în mod evident, trebuie făcute referiri la starea psihică și fizică a persoanei, evoluția acestora fiind strâns legată cu dobândirea discernământului. Astfel, se consideră că fapta a fost săvârșită cu discernământ dacă la momentul comiterii acesteia minorul a fost în măsură, datorită stării sale

psihofizice, a educației pe care a primit-o, a gradului de instruire generală pe care a dobândit-o și a înrăuririi exercitate asupra sa de mediul social, să-și dea seama de natura faptei pe care o săvârșea, de urmările reale ale acesteia față de alte persoane, de pericolul de a fi sever pedepsit la care se expune el însuși [7, p. 239]. Or, alte studii evidențiază că stabilirea discernământului este strâns legată de facultatea unei persoane de a judeca și raționa cu pătrundere, de a vedea limpede, deosebind lucrurile unele de altele și de a-și da seama de consecințele actelor sale [8, p. 35].

În alte opinii se consideră că discernământul nu poate fi explicat decât pornind de la noțiunea de *capacitate penală*: întrucât, potrivit legii penale, discernământul este o cauză care atrage capacitatea penală, acolo unde există prezumția că această capacitate lipsește, și anume în cazul minorilor între 14 și 16 ani, implicit discernământul nu poate fi explicat decât pornind de la noțiunea de *capacitate*. Pornind de la această corelație, discernământul a fost definit ca fiind capacitatea de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința, în raport cu un anumit fapt. Discernământul este deci capacitatea penală mărginită la o speță concretă, iar nu generalizată la orice manifestare a unei persoane [9, p. 406]. Pentru reținerea discernământului, potrivit acestei opinii, trebuie să se dovedească, în cazul minorului, capacitatea de a înțelege sensul, valoarea sau urmările unui anumit act pe care-l săvârșește și, totodată, faptul că acesta și-a determinat în mod normal voința, în raport cu acel act concret.

Discernământul poate fi înțeles deci numai cu referire la un caz concret față de care minorul a avut capacitatea de a înțelege caracterul antisocial al faptei sale, caz în care și-a manifestat în mod conștient voința. Dovada existenței discernământului trebuie să fie făcută pentru fiecare faptă în parte, pentru că existența discernământului trebuie cercetată și în raport cu natura faptei comise și a împrejurărilor care o însoțesc [7, p. 239].

De asemenea, noțiunea de discernământ nu poate fi confundată cu noțiunea de vinovăție, care constituie o trăsătură esențială a oricărei infracțiuni. Lipsa discernământului este reținută în cazurile în care, datorită vârstei, minorul nu a ajuns la deplinătatea maturității dezvoltării morale și intelectuale, fapt pus în discuție până la vârsta de 16 ani, pe când în cazul vinovăției, în cazul unui minor peste această vârstă, prezumat, deci, în mod absolut a avea discernământ, se poate susține și, totodată, dovedi că a comis fapta fără vinovăție [8, p. 40].

Potrivit unor accepțiuni, discernământul (termen psihiatric) reprezintă capacitatea unei persoane de a-și da seama de caracterul faptelor comise și de urmările acestora, de a putea distinge între bine și rău, între permis și nepermis, având reprezentarea consecințelor negative ale faptelor antisociale săvârșite. Discernământul se bazează pe o percepere și o reprezentare a

realității (natura actului comis, a conținutului și consecințelor faptelor incriminate), pe capacitatea psihică de anticipare prin reprezentarea urmărilor faptelor proprii [10, p. 138].

Această calitate funcțională (discernământul), menționează S. Botnaru, depinde de două categorii de factori:

1) de structura personalității individului: expertiza trebuie să stabilească care este structura personalității, gradul de dezvoltare intelectuală, gradul de instruire generală și profesională, gradul de educație familială, instituțională, experiența de viață a subiectului (se poate constata prezența unui factor organic cerebral sau somato-visceral susceptibil a scădea nivelul personalității, a unor factori traumatici, toxici etc.);

2) de structura conștiinței acestuia în momentul comiterii faptei: conștiința, sinteza complexă a funcțiilor psihice prin care omul se integrează în mediu, fixează și asociază cu ajutorul gândirii și judecății noțiunile primite. Momentul de conștiință (oboseala, ingestia de alcool, bolile concomitente) sau circumstanțele psihopatologice (amenințarea, frica, izolarea etc.) pot oferi informații asupra acestei stări [5, p. 43].

Discernământul nu variază numai în raport cu nivelul de dezvoltare a funcțiilor psihice în cadrul dezvoltării ontogenetice, ci și în cadrul aceluiași tip de personalitate, în raport cu situația de moment, condițiile endogene și cu circumstanțele exogene din momentul comiterii faptelor.

Astfel, discernământul reprezintă rezultatul sintezei dintre personalitate și conștiință, sinteză care are loc în momentul îndeplinirii unei acțiuni. El reprezintă o calitate și, totodată, o funcție, atunci când îl considerăm capacitatea unui individ de a delibera asupra acțiunii sale, precum și asupra consecințelor acesteia și de a-și organiza astfel motivat activitatea, în vederea îndeplinirii acțiunii. Noțiunii de „discernământ” i se atribuie un conținut mai amplu decât reflectarea, pur și simplu, a funcțiilor de cunoaștere, ea reflectând și calitatea funcției de afectivitate și de voință, deoarece sunt bine cunoscute situațiile în care în anumite tulburări afectiv-volitivă – stări care pot duce la îngustarea câmpului de cunoștință, la alterarea nivelului axiologic al conștiinței – discernământul este afectat în sensul diminuării acestei capacități de apreciere critică, în special a urmărilor faptelor [5, p. 43].

O problemă ce se cere a fi abordată este evaluarea discernământului, fapt ce se realizează în cadrul expertizei psihiatrice. Deci, la evaluarea discernământului expertiza medico-legală psihiatrică trebuie să stabilească:

- care este structura personalității individului;
- gradul de dezvoltare intelectuală;
- gradul de instruire generală și profesională;
- gradul de educație familială și instituțională;
- experiența de viață.

Totodată, este important să accentuăm că expertiza medico-legală psihiatrică trebuie să stabilească discernământul în momentul sau în ziua săvârșirii faptelor și în raport cu fapta comisă și împrejurările de săvârșire a acesteia. Or, se poate constata, cu ocazia expertizei, existența unor factori organici cerebrali sau somato-viscerali de ordin traumatic, toxic, infecțios etc., susceptibili de a influența capacitatea de discernământ critic. În expertiză interesează atât stabilirea acestei capacități, în general – în momentul examinării, cât, mai ales, în momentul sau la data săvârșirii faptelor.

Principalele tipuri de alterare a discernământului sunt:

- 1) discernământ logic – confuzia între adevăr și fals;
- 2) discernământ axiologic – confuzia între valoare și nonvaloare;
- 3) discernământ deontologic – nediferențierea între bine și rău;
- 4) discernământ teleologic – confundarea scopului cu mijloacele;
- 5) discernământ judiciar – nediferențierea sentimentelor între dreptate și nedreptate [10, p. 142].

În doctrină se descriu și alte modalități ale discernământului:

- 1) existența discernământului – nu există tulburări psihice sau există situații de limită;
- 2) absența discernământului – de exemplu, în psihoze, unde fapta devine un simptom al bolii;
- 3) diminuarea discernământului – de obicei, pe un fond organic sau în tulburări psihice la limită;
- 4) alterat sau chiar abolit – în funcție de starea psihică și situația concretă a faptei comise: stările marginale, debilitățile mintale, dizarmoniile de personalitate, impulsivitățile patologice [10, p. 138].

Evidențiem că discernământul nu trebuie raportat în mod formal la vârsta cronologică sau la diagnosticul de boală, ci la natura faptei și la circumstanțele în care aceasta a fost săvârșită, la elementele constitutive ale actului antisocial. Or, după cum se atenționează în literatura de specialitate, caracterul penal al faptei săvârșite de un minor sub 14 ani este înlăturat, dat fiind faptul că acesta, aflându-se în cadrul procesului natural de dezvoltare psihică și fizică pe o treaptă inferioară, nu are format discernământul cronologic „de vârstă” și, implicit, nu dispune de capacitatea deplină de a înțelege semnificația unor acțiuni sau inacțiuni cu consecințe negative pe plan social, dar și personal [11, p. 97-98].

Potrivit altor interpretări [12, p. 246], discernământul unei persoane, la un moment dat, cu valoare juridică, stabilit în urma efectuării expertizei medico-legale psihiatrice, poate fi (cu diferite nuanțări sau grade):

- 1) păstrat - permite stabilirea responsabilității;
- 2) scăzut - permite stabilirea responsabilității, cu circumstanțe atenuante individuale de sorginte medicală;

3) absent (abolit) - permite stabilirea iresponsabilității, de obicei în psihoze (alienație) și în stări de abolire a conștiinței.

Din analiza unor studii în domeniul expertizei judiciare psihiatrice, desprindem că responsabilitatea cuprinde totalitatea particularităților psihice ale individului care-l fac capabil să înțeleagă libertatea și necesitatea acțiunilor sale în unitate dialectică cu legile obiective de dezvoltare a societății și să aprecieze consecințele faptelor sale atunci când acționează contrar acestei unități [13, p. 210]. Se precizează în continuare că în limbajul uzual instituționalizat în activitatea de expertiză în R. Moldova responsabilitatea este tradusă prin *discernământ păstrat*, manifestat prin capacitatea intactă de prevedere și deliberare a acțiunilor sale. În aceleași studii, se evidențiază 2 tipuri de discernământ: discernământul vârstei cronologice, care apare la o vârstă anumită, prevăzută de legislația țării respective și discernământul psihic, intact în cazul persoanei psihic sănătoase și absent în cazul alienatului mintal. De asemenea, se reiterează că specialistul psihiatru este cu totul ignorat în procesul de elaborare, perfecționare și testare a normelor metodologice, a criteriologiei discernământului cu un suport științific bine definit, care se impune în mod imperios de rigorile justiției mondiale, în primul rând al comunității europene. Totodată, se constată, că criteriile actuale cu care operează expertiza judiciară în activitatea sa practică în vederea estimării graduale a discernământului și a aprecierii individualizate a răspunderii penale au un caracter limitat de operare, deoarece nu se referă decât la cele două poluri opuse ale discernământului, fără o cuantificare mai precisă, și, deci, nu creează condiții suficiente organelor judiciare în vederea unei interpretări mai exacte a concluziilor expertizei [13, p. 212].

În accepțiunea doctrinarilor români se arată că persoanele minore care comit fapte prevăzute de legea penală au parte de un regim special din punct de vedere al dispozițiilor din legislația dreptului penal. Întrucât aceste persoane, cu toate că pot avea o capacitate fizică și intelectuală ce le permite să săvârșească fapte prevăzute de legea penală, nu acționează de fiecare dată cu discernământ [14]. Or, se mai accentuează că din punct de vedere psihologic, este firesc ca până la vârsta de 18 ani discernământul să fie viciat de vârsta fragedă ce presupune ori o lipsă a dezvoltării complete din punct de vedere psihic și moral, ori o vădită lipsă de experiență de viață. La acestea se adaugă, în funcție de situația particulară a fiecărei persoane, modul de viață avut pe parcursul copilăriei și evenimentele prin care acesta a trecut și care l-au influențat pozitiv sau negativ [14].

Conceptul de discernământ ca noțiune fundamentală este o sinteză a proceselor psihice care reflectă nivelul de conștiință a personalității, dar se impune necesitatea de multiplicare a criteriilor de referință, care să conducă la o evaluare cât mai precisă în stabilirea gradului de responsabilitate penală

și la o individualizare eficientă și optimală a măsurilor de recuperare socială [13, p. 613].

Suștinem opinia potrivit căreia deși, aparent, raportul dintre răspunderea penală și discernământ pare a fi simplu și clar, în realitate, precizarea caracteristicilor discernământului, care formează unul din principalele obiective ale expertizei medico-legale psihiatrice, constituie o problemă de mare complexitate, care angajează plener competența și experiența experților, însă unele aspecte clinice a aprecierii gradului de discernământ ridică întrebări controversate și în momentul actual. Totodată, problema discernământului la etapa actuală constă în concretizarea nivelurilor de conștiință și structurii personalității, în plus, trebuie clarificate și mai bine conturate criteriile medicale ale discernământului, gradul de cuantificare a noțiunii de discernământ critic de la deplina conservare până la abolire completă [13, p. 614].

Normele de drept impun interpretarea individualizată a responsabilității și a penalizării, implicit, și a gradului cuantificat de discernământ în raport de faptă și personalitatea făptuitorului. Mai mult ca atât, chiar față de aceeași faptă nu pot răspunde la fel toți membrii societății și nici același individ pe parcursul existenței sale nu este caracterizat doar de „discernământul vârstei cronologice”. Stabilirea criteriilor de responsabilitate este o problemă extrem de importantă pentru individualizarea vinovăției și a sancțiunii. Pentru minorii ce au depășit vârsta ce exclude răspunderea penală, dar care nu au atins vârsta ce creează garanția unei dezvoltări ce ar permite reținerea unei capacități penale depline, răspunderea penală poate fi angajată numai în cazurile în care se dovedește că fapta penală a fost săvârșită cu discernământ. Așadar pe lângă îndeplinirea condiției referitoare la vârstă, mai trebuie asigurat și un alt criteriu legal – discernământul [8, p. 34-35].

Referințe bibliografice

1. Bulai C. Manual de drept penal. București: Ed. All, 1997.
2. Drăgan S., Reghini C. Considerații cu privire la regimul juridic al minorului subiect activ al infracțiunii. În: Fiat Iustitia nr. 1/2008 <http://fiatiustitia.ro/wp-content/uploads/2021/03/61-Article-Text-105-1-10-20120910.pdf> (vizitat 10.11.2022).
3. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989 <https://rm.coe.int/16806b7ecb> (vizitat 27.11.2022).
4. Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).
5. Botnaru S., Categoriile „Capacitate psihică”, „Discernământ”, „Vinovăție”

- și „Responsabilitate” în dreptul penal. În: Revista Națională de drept, nr. 11, 2013. p. 42-45.
6. Crînguș I., Nițu A., Dragomir I. Drept penal. Partea generală: culegere de lecții, ed. a 2-a, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2006. 256 p.
  7. Dongoroz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală, vol. II, Editura Academiei, București, 1970.
  8. Crișu A. Tratatul infractorului minor în materie penală. Aspecte de drept comparat. Ed. a 2-a, București, 2006, Editura C.H. Beck.
  9. Dongoroz V. Drept penal. București, 1993. 772 p.
  10. Dublea A ș.a., Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori. Asociația Alternative Sociale, Iași, 2005.
  11. Coșciug I., Particularitățile expertizei psihiatrice legale la minori în procesul penal, în Expertiza judiciară în cauzele privind minorii / Col. de autori: Igor Dolea, Simion Doraș, Gheorghe Baci, Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2005, 136 p.
  12. Mățiș D. Perju-Dumbravă D., Curs de medicină judiciară și legislație medicală, Cluj-Napoca: Cordial LEX, 2008. 276 p.
  13. Furtună V. ș.a. Actualități în evaluarea gradului de discernământ psihic. În: Info Med. Revista științifico-practică. p. 209-215 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/209_215_Actualitati%20in%20evaluarea%20gradului%20de%20discernamant%20psihic.pdf (vizitat 10.11.2022).
  14. Mihai Daniel Pavel. Aspecte privind răspunderea penală a minorilor <https://www.juridice.ro/698702/aspecte-privind-raspunderea-penala-a-minorilor.html> (vizitat 10.11.2022).

CZU 343.148

APRECIEREA DECLARAȚIILOR EXPERTULUI JUDICIAR DE CĂTRE ORGANUL DE URMĂRIRE PENALĂ SAU DE INSTANȚA DE JUDECATĂ

Artiom PILAT,

doctor în drept, lector universitar,

Catedra „Procedură penală, criminalistică

și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-6606-1952

Rezumat

Datorită progresului considerabil al societății în diferite domenii ale științei, tehnicii și, nu în ultimul rând, în cel informațional, posibilitățile acelor procedee probatorii care erau folosite tradițional de organele de drept, cum ar fi audierea bănuțitului, experimentul în procedura de urmărire penală, chiar și cercetarea la fața locului, în unele cazuri, deja nu ar putea oferi o gamă mai largă, obiectivă și mai multiaspectuală a tuturor circumstanțelor cauzei.

În cadrul urmăririi penale, organul de urmărire penală are un rol activ, care este caracterizat prin obligația acestuia de a lua toate măsurile necesare pentru a cerceta sub toate aspectele, complete și obiective, circumstanțele cauzei.

Cuvinte-cheie: audiere, expert judiciar, mijloc de probă, probă, raport de expertiză.

Summary

Due to the considerable progress of society in various fields of science, technology and, last but not least, the informational one, the possibilities of those evidentiary procedures that were traditionally used by law enforcement bodies, such as the hearing of the suspect, the experiment in the criminal investigation procedure, even on-site research, in some cases, already could not provide a wider, objective and multifaceted range of all the circumstances of the case.

In the framework of the criminal investigation, the criminal investigation body has an active role, which is characterized by its obligation to take all the necessary measures to investigate all aspects, complete and objective, of all the circumstances of the case.

Keywords: hearing, judicial expert, means of evidence, proof, expert report.

Introducere. Expertiza judiciară ca procedeu probatoriu în cadrul procesului penal reprezintă activitatea științifico-practică care este caracterizată prin efectuarea unor cercetări metodice, cu aplicarea cunoștințelor speciale și procedee tehnico-științifice pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite circumstanțe, obiecte etc.

Pentru a poseda o pondere probatorie în cadrul procesului penal, nu este suficientă doar dezvoltarea tehnico-științifică a acestei instituții. Un as-

pect nu mai puțin important îi aparține și reglementării juridice a acestei instituții, care să ofere garanții suficiente participanților la procesul penal în vederea realizării poziției sale procesuale.

Rezultatele cercetării realizate în procesul efectuării expertizei judiciare sunt materializate în raportul de expertiză judiciară. Raportul de expertiză judiciară reprezintă un mijloc de probă în cadrul procesului penal, dar obține valoare probatorie nu doar datorită conținutului cercetării, ci și datorită respectării aspectelor legale cu privire la dispunerea, efectuarea, și aprecierea acestuia de către organele împuternicite prin lege.

În procesul dispunerii expertizei judiciare, informarea părților cu privire la dispunerea acesteia reprezintă una dintre garanțiile fundamentale privind realizarea dreptului la apărare, care în ansamblul său include atât dreptul de a desemna un expert care va efectua cercetarea, cât și înaintarea întrebărilor expertului, recuzarea acestuia etc.

La fel, în rezultatul efectuării expertizei judiciare, părțile vor fi informate despre rezultatele acesteia. Informarea părților reprezintă o obligație a ordonatorului expertizei judiciare. Drept urmare, părților li se oferă posibilitatea de a solicita efectuarea unei expertize repetate, suplimentare sau, în unele cazuri, audierea expertului judiciar.

Se purcede la audierea expertului judiciar în situațiile în care raportul de expertiză judiciară nu este suficient de clar și apare necesitatea ca aceste neclarități să fie explicate fără necesitatea efectuării unei expertize judiciare suplimentare sau repetate.

În aceeași ordine de idei, nu este clar dacă declarațiile expertului judiciar constituie un mijloc de probă în procesul penal: reieșind din prevederile art. 93 CPP, declarațiile expertului nu reprezintă un mijloc de probă, nefiind incluse în categoria mijloacelor de probă, însă instanțele naționale admit ca expertul judiciar să fie audiat.

Dacă concluziile expertului sunt neclare, contradictorii, neîntemeiate, dacă există îndoieli în privința veridicității lor și dacă aceste deficiențe nu pot fi înlăturate prin audierea expertului sau dacă a fost încălcată ordinea procesuală de efectuare a expertizei judiciare, poate fi dispusă efectuarea unei expertize judiciare repetate de către un alt expert sau o altă comisie de experți [4].

Audierea expertului, în vederea soluționării unor neclarități din raportul de expertiză judiciară, ar contribui la respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale, deoarece dispunerea și efectuarea expertizei judiciare suplimentare necesită un timp mai îndelungat în comparație cu audierea expertului.

În literatura de specialitate a fost analizată poziția procesuală a exper-

tului judiciar și a martorului în cadrul procesului penal, care este complet diferită. În pofida faptului că competența funcțională a acestor participanți la proces diferă, legiuitorul prevede că expertul judiciar este audiat în condițiile de audiere a martorului.

Nu susținem poziția legiuitorului cu privire la faptul că expertul este audiat în condițiile de audiere a martorului. Art. 153 CPP, prevede că „în cazul când raportul expertului nu este clar sau are unele deficiențe, pentru înlăturarea cărora nu sunt necesare investigații suplimentare, ori a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni, organul de urmărire penală sau procurorul este în drept să audieze expertul judiciar, în condițiile de audiere a martorului” [4].

În acest caz, aspecte procesuale ale audierii expertului sunt identice cu cele ale audierii martorului, fapt care nu corespunde cu esența și specificul acestei acțiuni de urmărire penală. Prin urmare, opinăm că legiuitorul este obligat să reglementeze procedura de audiere a expertului judiciar separat de cea a audierii martorului, oferind astfel posibilitatea participării și a părților la audierea expertului judiciar, unde fiecare este în drept să înainteze întrebări în scopul clarificării unor circumstanțe, astfel asigurând garanțiile procesuale ale participanților la proces.

Examinând prevederile art. 93 alin. (2) al CPP, legiuitorul prevede lista mijloacelor de probă în cadrul procesului penal. Declarațiile martorului reprezintă mijloc de probă în cadrul procesului penal însă declarațiile expertului judiciar nu constituie mijloc de probă.

Art. 100 al CPP al RM prevede expres că „Administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă în procesul penal, care presupune strângerea...”, așadar probele pot fi administrate numai prin intermediul mijloacelor de probă prevăzute de legea procesual penală.

De asemenea, cu privire la acest subiect s-a expus și Curtea Constituțională a României. „Curtea reține că informațiile furnizate de probe, prin conținutul lor, nu pot fi folosite în procesul penal decât prin modalități expres prevăzute în Codul de procedură penală. Acestea reprezintă mijloacele de probă” [6].

În unele circumstanțe, audierea expertului judiciar este una necesară, numai expertul care a efectuat cercetarea poate explica metodele alese de el sau să prezinte alte informații referitoare la raportul de expertiză judiciară. Dar, pentru a reda caracterul legal al acestei acțiuni, este necesară modificarea unor prevederi ale codului de procedură penală. În acest sens, opinăm că în prevederile art. 93 alin. (2) pct. (1) ca mijloc de probă în cadrul procesului penal trebuie să fie incluse și declarațiile expertului judiciar.

Pe lângă neincluderea declarațiilor expertului în lista mijloacelor de

probă, art. 57 al CPP prevede că ofițerul de urmărire penală „citează și audiază persoana în calitate de bănuț, partea vătămă și martor”, dar nu și de expert. La rândul său, art. 153 oferă posibilitatea ofițerului de urmărire penală să audieze expertul judiciar. Astfel, pentru a evita marja de interpretare a normelor de procedură penală, susținem opinia că art. 57 al CPP urmează a fi modificat și să ofere posibilitatea ofițerului de urmărire penală să audieze expertul judiciar.

Părțile la proces, în urma efectuării expertizei judiciare, fac cunoștință cu raportul de expertiză judiciară și în cazul unor neclarități pot solicita audierea expertului judiciar. Legislația nu le oferă posibilitatea părților să participe la această acțiune, chiar dacă expertiza judiciară a fost efectuată și dispusă la cererea și/sau din contul părților la proces.

Legiuitorul oferă posibilitatea părților să înainteze cererile privind audierea expertului judiciar sau de dispunere a expertizei judiciare, în cadrul ședinței preliminare, însă, din punct de vedere tactic considerăm că cererile privind audierea expertului judiciar sau dispunerea expertizei judiciare este oportun de a fi înaintate în cadrul cercetării judecătorești.

Pentru a admite sau respinge cererea părților privind dispunerea expertizei judiciare, este necesar ca instanța de judecată să cerceteze toate probele admisibile, dar, în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la admisibilitatea anumitor probe, Curtea Constituțională observă că „examinarea probelor în condiții de contradictorialitate este rezervată pentru etapa cercetării judecătorești. La această etapă, părțile pot solicita, *inter alia*, examinarea corpurilor delictive a documentelor și a proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale. În acest sens, dacă la etapa ședinței preliminare instanța de judecată decide care dintre probele prezentate instanței pentru soluționarea cauzei sunt pertinente, la etapa cercetării judecătorești judecătorul trebuie să examineze în fond fiecare probă pe care a considerat-o pertinentă” [5].

Prin urmare, reieșind din decizia Curții Constituționale, probele prezentate de către părți sunt examinate în cadrul cercetării judecătorești, și în urma cercetării cărora se constată temeiul de fapt de dispunere a expertizei judiciare, în urma căreia se înaintează cerere privind dispunerea expertizei judiciare, la fel și instanța de judecată este în posibilitate să examineze cererile înaintate de către părți cu privire la dispunerea expertizei judiciare doar după cercetarea unor probe prezentate de către părți.

Desemnarea de către părți a câte un expert recomandat precum și înaintarea, modificarea sau completarea întrebărilor contribuie la respectarea dreptului la apărare precum și la egalitatea armelor în procesul penal. Referitor la importanța raportului de expertiză judiciară s-a expus și CtEDO în

cauza Beraru c. României, „Curtea Europeană a arătat că reaudierea se impune atunci când observațiile instanței cu privire la conduita și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru acuzat. Curtea a reiterat că mijloacele de probă esențiale în cauză nu sunt declarațiile martorilor, ci înscrisurile aflate la dosarul cauzei, sesizările și rapoartele organelor de urmărirea penală sau ale altor instituții abilitate, rapoartele de constatare sau de expertiză” [1].

În practica CtEDO, persistă cazurile când declarațiile medicului legist intră în contradicție cu concluziile sale din raportul de expertiză judiciară medico-legală. În acest sens, menționăm cazul Ghimp și alții c. Republicii Moldova [2]. „Medicul I.C. a făcut parte din prima comisie de medici legiști care, după ce au examinat corpul victimei, au ajuns la o concluzie privind ora posibilă la care a fost cauzată vătămarea mortală. Doi ani mai târziu, din motive cunoscute doar de el, I.C. și-a exprimat în fața Curții de Apel o opinie care a înclinat în cu totul altă parte balanța acuzațiilor aduse împotriva celor trei polițiști. Noua sa opinie a fost admisă de Curtea de Apel fără a i se adresa întrebări despre motivele care au stat la baza deciziei medicului I.C. de a-și schimba opinia după o perioadă atât de lungă. În plus, judecătorii care au admis noua opinie a lui I.C. nu au considerat necesar să motiveze preferința lor față de noua opinie în detrimentul raportului de autopsie și opiniei comisiei de medici legiști care au avut sarcina să examineze corpul victimei. Ulterior, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârea judecătorească de achitare a inculpaților care era întemeiată pe opinia medicului I.C. și a dispus reexaminarea cauzei. Curtea Supremă de Justiție nu a atras atenția asupra problemelor fundamentale menționate mai sus, ci doar la o simplă tehnicitate, și anume că opinia unui singur medic era insuficientă pentru a combate constatările comisiei de medici din 31 mai 2006”.

De asemenea, și în cauza recentă Tomac c. Republicii Moldova [3], „Curtea observă că declarațiile expertului judiciar intră în contradicție cu raportul de expertiză judiciară întocmit de către acesta, potrivit căruia I.T. ar fi putut el însuși să provoace leziunile stabilite după moartea sa. În acest sens, reamintește că regimul intern pentru expertiza medico-legală trebuie să fie bazat pe suficiente garanții capabile să-și păstreze credibilitatea și eficacitatea, în special, prin cerința către experți să-și motiveze opiniile. Având în vedere considerațiile de mai sus, Curtea consideră că, în cazul de față, opinia expertului judiciar nu a fost suficient motivată și că din actele de la dosar nu reiese că existau suficiente garanții”.

Referințe bibliografice

1. Cauza Beraru c. României. Hotărârea din 18.03.2014. [Citat la 02.12.2022]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141910>.
2. Cauza Ghimp și alții c. Republicii Moldova. Hotărârea din 30.10.2012. [Citat la 11.12.2022] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-124597><http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-124597>.
3. Cauza Tomac c. Republicii Moldova. Hotărârea din 16.03.2021. [Citat la 18.11.2021]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208953>.
4. Cod de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
5. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 38 din 14.03.2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară). Pct. 24 (Sesizarea nr. 50g/2019). [Citat la 25.11.2022] Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_38_2019_50g_2019_rou.pdf.
6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 336 din 30 aprilie 2015. [citată la 15.11.2022] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/168078>.

CZU 343.359

ABORDĂRI NORMATIVE ALE COOPERĂRII, ÎN PLAN EUROPEAN, A ORGANELOR/ INSTITUȚIILOR CU ATRIBUȚII ȘI COMPETENȚE ÎN INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR DE SPĂLARE A BANILOR

Cătălin Bogdan PĂUN,
doctorand,
avocat (România)

Rezumat

Combaterea fenomenului de spălare a banilor perpetuu este în vizorul statelor lumii în ultimele decenii, atenția organelor/instituțiilor europene, inclusiv internaționale, fiind concentrată atât pe adoptarea unor standarde de reglementare obligatorii sau cu caracter de recomandare în materie, cât și pe elaborarea și implementarea unor sisteme naționale eficiente de prevenire și combatere a fenomenului.

Lucrarea de cercetare științifică elaborată se remarcă printr-o analiză aprofundată a cadrului normativ privind cooperarea în plan european, a organelor/instituțiilor abilitate cu atribuții și competențe în investigarea infracțiunilor de spălare de bani, nuanțând importanța normelor UE și a planurilor de acțiune din acest domeniu

Cuvinte-cheie: spălare de bani, investigare, cooperare, transfrontalier, instituții și autorități publice, Uniunea Europeană, legislație, combatere, prevenire.

Abstract

Combating the phenomenon of money laundering has always been in the sights of the world's states in recent decades, the attention of European bodies/institutions, including international ones, being focused both on the adoption of mandatory or recommendatory regulatory standards in the matter, as well as on the development and implementation of national systems effective prevention and combating of the phenomenon.

The elaborated scientific research work stands out through an in-depth analysis of the normative framework regarding European cooperation, of the bodies/institutions empowered with attributions and competences in the investigation of money laundering crimes, highlighting the importance of EU norms and action plans in this field.

Keywords: money laundering, investigation, cooperation, cross-border, public institutions and authorities, European Union, legislation, combating, prevention.

Introducere. Apariția expresiei de „spălare a banilor” are o strânsă legătură cu cunoscutul gangster Al Capone [5], care, în plină prohibiție, a deschis la Chicago mai multe spălătorii ce aveau drept scop principal camuflarea provenienței banilor obținuți din fapte ilicite, bani negri pe care îi obținuse din săvârșirea de infracțiuni precum contrabandă, evaziune fiscală ori trafic de persoane, procedând la înscrierea veniturilor în contabilitate,

simulând astfel origini licite.

În mod concret, banii de origine infrațională erau înscriși în contabilitate și declarați ca fiind obținuți prin desfășurarea unor activități economice, deși doar o mică parte din aceștia erau obținuți ca urmare a prestării unor servicii către populație.

Printre primele utilizări ale sintagmei „*spălare a banilor*” se numără bine cunoscutul scandal „*Watergate*” [12] în care a fost implicat fostul președinte american Richard Nixon, ce a demisionat ca urmare a acuzațiilor primite, printre care se număra și cea de *spălare a banilor*.

În prezent, dimensiunile fenomenului reciclării bunurilor de natură infrațională sunt greu de stabilit [11], deoarece nu există date certe care să permită măsurarea lui.

Economistul James Henry [11] arată că cei mai bogați oameni ai lumii dețineau la sfârșitul anului 2010 cel puțin 21.000 miliarde de dolari în paradisurile fiscale, sumă echivalentă cu PIB-ul Statelor Unite ale Americii și al Japoniei la un loc.

Urmare a cercetărilor ce au fost efectuate de-a lungul timpului, s-a putut concluziona faptul că în cele mai multe cazuri, după ce sunt *curățați (albiți, spălați)*, banii de proveniență infrațională sunt din nou *murdăriți*, prin folosirea acestora în scopul finanțării unor alte fapte de natură infrațională, existând astfel un scop vicios al fenomenului de *spălare a banilor*, cunoscut și drept „*efectul bulgărelui de zăpadă*” *care prin rostogolire acoperă zăpada din straturile incipiente, crescând încontinuu* [1].

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit material teoretic și normativ. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei și doctrinei criminalistice: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Opinii și discuții. În legislația română, sintagma de „*spălare a banilor*” nu este cunoscută de multă vreme [23], această faptă de natură penală fiind reglementată pentru prima dată prin Legea 656/2002 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor, art. 29 din lege vizând descrierea faptelor ce constituie infracțiune.

Anterior acestei reglementări, cel puțin o parte dintre faptele descrise la art. 29 din Legea 656/2002 ar fi putut fi sancționate ca infracțiuni de tăinuire sau de favorizare a făptuitorului.

Pe plan global, prima națiune ce a incriminat faptele de *spălare a banilor* a fost S.U.A în anul 1986, prin modificarea Legii Racketeer Influenced and Corrupt Organization Act [6].

În dreptul european, conceptul de *spălare a banilor* a fost reglementat în Directiva 91/308/CEE din anul 1991 a Consiliului European.

Dintre izvoarele formale europene existente în materia prevenirii și combaterii faptelor de spălare a banilor, putem aminti:

- Convenția europeană din 8 noiembrie 1990 privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii, încheiată la Strasbourg în 1990, ratificată de România prin Legea nr. 263/2002;
- Directiva 91/308/EEC referitoare la prevenirea utilizării sistemului financiar pentru spălarea banilor;
- Directiva 2001/97/CE de modificare a Directivei 91/308/EEC;
- Directiva 2005/60/CE privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului;
- Directiva 2006/70/EC privind stabilirea măsurilor de implementare a Directivei 2005/60/EC cu privire la definiția „persoanei expuse politic” și a criteriilor tehnice pentru procedurile de cunoaștere simplificată a clientelei, precum și pentru excepțiile cu privire la activitățile financiare întreprinse ocazional sau foarte limitate;
- Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005, semnată de România la Varșovia la 16 mai 2005 (ratificată prin Legea nr. 420/2006);
- Directiva UE 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului UE nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului și a Directivei 2006/70/CE a Comisiei.

Întrucât riscurile de spălare a banilor și de finanțare a terorismului reprezintă o preocupare majoră pentru Uniunea Europeană, au fost adoptate o serie de acte legislative având drept scop combaterea spălării banilor, normele UE vizând îngreunarea ascunderii fondurilor generate ilegal prin societăți fictive, cât și consolidarea controalelor asupra țărilor cu un grad ridicat de risc.

Făcând trimitere la dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene art.288 [25], vom constata faptul că pentru exercitarea competențelor Uniunii, instituțiile adoptă regulamente, directive, decizii, recomandări și avize, toate acestea reprezentând acte juridice.

Actele juridice europene au un caracter obligatoriu, acestea fiind adoptate la nivelul Uniunii prin proceduri legislative, respectiv printr-un proces decizional european.

Participarea națională la procesul decizional european și transpunerea sau aplicarea actelor legislative europene sunt intrinsec legate și reprezintă etape interdependente ale aceluiași proces unic și coerent. Astfel, directivele

UE se asumă din punct de vedere al competenței instituționale încă din faza de proiect, iar toate implicațiile lor juridice, economice, sociale, trebuie să fie clar reprezentate și temeinic evaluate, din timpul procesului decizional UE, în contextul promovării pozițiilor naționale asupra acestora. Transpunerea directivelor trebuie demarată cel târziu la momentul publicării directivelor în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) [3].

Drept urmare, de la momentul intrării actelor legislative obligatorii în vigoare, autoritățile naționale sunt obligate să aplice direct dispozițiile lor în țările membre a Uniunii Europene.

Potrivit legislației române, odată elaborate pozițiile naționale privind regulamentul sau decizia UE, autorităților le revine obligația de a emite lista actelor normative din legislația națională care să reglementeze materia în care intervine proiectul de act legislativ UE, fiind analizate modificările pe care le-ar determina adoptarea acestuia.

Cu această ocazie, autoritățile române competente identifică pe de o parte situațiile de excepție, în care este necesară promovarea de acte normative la nivel național pentru „crearea cadrului juridic intern de aplicare directă” (spre exemplu, desemnarea unor instituții competente, instituirea de mecanisme administrative, reglementarea unor sancțiuni etc.), și – pe de altă parte – identifică și situațiile în care este necesară îmbunătățirea legislației în vigoare, prin abrogarea sau modificarea unor acte normative naționale preexistente care dublează, încalcă sau adaugă nepermis la prevederile unor regulamente, constituind obstacole în aplicarea lor directă.

Preluarea în ordinea juridică internă a directivelor Uniunii, la termenul prevăzut în textul lor, complet și corect, trebuie realizată de statele membre prin adoptarea actelor normative naționale corelative.

Instituțiile și autoritățile publice din România cu atribuții de reglementare în domeniul în care intervine fiecare directivă sunt exclusiv responsabile pentru elaborarea, promovarea și adoptarea actului/actelor normativ(e) de transpunere și implementare a acesteia.

Astfel că, în contextul elaborării mandatelor de negociere privind directivele europene, instituțiile și autoritățile naționale au obligația de a redacta lista actelor normative din legislația națională care reglementează materia în care intervine o directivă, precum și de a analiza modificările legislative interne pe care le-ar determina adoptarea acesteia.

O astfel de evaluare este fundamentală pentru configurarea ulterioară a etapelor procesului de transpunere a fiecărei directive, proces care începe cel mai târziu de la publicarea ei în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene.

Toate aceste etape, respectiv elaborarea proiectelor de acte normative naționale, consultarea publică, consultarea și avizarea interministerială, adoptarea, publicarea în Monitorul Oficial al României, implică intervale de

timp variabile, după caz. Transpunerea trebuie însă finalizată cel mai târziu la expirarea termenului prevăzut în textul fiecărei directive. Autoritățile de linie responsabile cu transpunerea directivelor trebuie să estimeze corect durata fiecărei etape și să ia măsuri pentru încadrarea în termen.

În calitatea sa de instituție coordonatoare în domeniul afacerilor europene, inclusiv în ceea ce privește transpunerea directivelor UE, Ministerul Afacerilor Externe (MAE) [3] cooperează constant cu instituțiile și autoritățile naționale responsabile, le solicită toate informațiile relevante și asigură monitorizarea continuă a demersurilor realizate de acestea.

MAE supune Guvernului spre adoptare, în fiecare an, prin memorandum, documentele programatice privind transpunerea directivelor UE (planurile anuale); acestea cuprind elemente privind tipul și stadiul măsurilor naționale de transpunere a directivelor ale căror termene expiră în intervalul de timp aferent fiecărui plan, instituțiile care și-au asumat competențele, calendarul transunerii, termenele indicate de instituții pentru finalizarea transunerii.

De asemenea, MAE informează Guvernul atât asupra evoluțiilor înregistrate în transpunerea directivelor UE, în vederea adoptării măsurilor adecvate pentru încadrarea în termene sau pentru recuperarea unor întârzieri semnalate, cât și asupra riscului netransunerii directivelor UE. Riscul transunerii directivelor după împlinirea termenelor prevăzute de directive este cel al impunerii de sancțiuni pecuniare - sumă forfetară și penalități cominatorii.

În aceeași calitate, de instituție coordonatoare în materia transunerii directivelor, MAE avizează, în mod obligatoriu, proiectele de acte normative de transpunere a directivelor UE, potrivit art. 2 pct. 31 din HG nr. 16/2017 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Externe, cu modificările și completările ulterioare [27].

Imediat ce o directivă este transpusă, statele membre ale Uniunii au obligația de a asigura notificarea măsurilor legislative naționale relevante, într-o platformă electronică specială, gestionată de către Secretariatul General al Comisiei Europene.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), în Hotărârea pronunțată în cauza C-543/17, Comisia Europeană/Regatul Belgiei (pct. 59), statuează obligația statelor membre de a transmite informații suficient de clare și precise privind normele naționale de transpunere, indicând pentru fiecare dispoziție dintr-o directivă, norma națională de transpunere.

Astfel că, pe baza documentelor transmise (textul actelor normative și tabelul de concordanță), Comisia evaluează caracterul complet și corect al transunerii. În situația în care aceasta lipsește în tot sau în parte, sau nu este conformă, Comisia declanșează acțiuni în constatarea neîndeplinirii

obligațiilor de stat membru (proceduri de infringement). Dacă transpunerea nu este completă înainte de sesizarea CJUE, Comisia solicită instanței UE impunerea de sancțiuni pecuniare.

La nivel național, MAE coordonează procesul de notificare (comunicare) a actelor normative de transpunere a directivelor UE către Comisia Europeană.

În acest context, instituțiile de linie responsabile încarcă direct în platforma Comisiei menționată mai sus actele naționale de transpunere (versiunea publicată în Monitorul Oficial al României, PDF), precum și tabelele de concordanță, și solicită MAE notificarea lor. Totodată, acestea indică expres caracterul parțial sau total al transunerii.

MAE verifică documentele și asigură notificarea sau, după caz, poate solicita autorităților responsabile clarificări și completări necesare în acest scop.

Comisia Europeană consideră tabelul de concordanță ca fiind cel mai util instrument pentru stabilirea corespondenței între dispozițiile naționale și cele ale directivei pe care acestea o preiau. Tabelele de concordanță sunt utilizate constant la nivelul administrației naționale, astfel cum rezultă din art. 17 alin. (2) lit. c), art. 20 alin. (6), art. 45 și Anexa 3 din HG nr. 561/2009 pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile, la nivelul Guvernului, pentru elaborarea, avizarea și prezentarea proiectelor de documente de politici publice, a proiectelor de acte normative, precum și a altor documente, în vederea adoptării/aprobării.

Pentru respectarea jurisprudenței CJUE menționate, este necesar ca instituțiile responsabile să elaboreze un tabel de concordanță unic și exhaustiv pentru fiecare directivă UE, care să cuprindă toate prevederile naționale de transpunere, indiferent că acestea se află în acte normative distincte [9].

Comisia Europeană monitorizează continuu performanțele statelor membre, între altele, în legătură cu transpunerea directivelor, și publică indicatori care se actualizează periodic [30].

În vederea prevenirii și combaterii infracțiunilor de spălare a banilor, Comisia Europeană, în mod constant procedează la emiterea de propuneri legislative menite să consolideze normele UE, cu scopul de a asigura o mai bună detectare a tranzacțiilor și a activităților suspecte, precum și eliminarea lacunelor exploatate de infractori în vederea spălării produselor activităților ilicite prin intermediul sistemului financiar.

Ca urmare a inovației tehnologice și a răspândirii tot mai mari a tranzacțiilor cu monede virtuale se urmărește înființarea unei noi autorități a UE care să transforme supravegherea combaterii spălării banilor și a finanțării terorismului în UE, consolidând cooperarea dintre unitățile de informații financiare (FIU). Această nouă autoritate de combatere a spălării banilor la

nivelul UE (AMLA) poate coordona autoritățile naționale pentru a se asigura că sectorul privat aplică în mod corect și consecvent normele UE. De asemenea, AMLA ar putea ajuta unitățile de informații financiare să își amelioreze capacitatea de analiză a fluxurilor ilicite și să transforme informațiile financiare într-o sursă esențială pentru agențiile de aplicare a legii [2].

De altfel, se dorește ca noua autoritate să instituie un sistem unic integrat de supraveghere a combaterii spălării banilor și a finanțării terorismului în întreaga UE, bazat pe metode comune de supraveghere și pe convergența unor standarde înalte de supraveghere, precum și să asigure supravegherea directă a unora dintre instituțiile financiare care prezintă cele mai mari riscuri și care își desfășoară activitatea într-un număr mare de state membre sau care necesită măsuri imediate de remediere a unor riscuri iminente.

Printre atribuțiile acestei noi autorități ar trebui să se numere și monitorizarea și coordonarea autorităților naționale de supraveghere responsabile de alte entități financiare, precum și coordonarea autorităților de supraveghere a entităților nefinanciare, cât și să sprijine cooperarea dintre unitățile naționale de informații financiare și să faciliteze coordonarea și analizele comune ale acestora, în vederea unei mai bune detectări a fluxurilor financiare ilicite cu caracter transfrontalier [29].

La nivel național, în România a fost înființat în temeiul Legii nr. 656/2002 Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor [26].

Conform art. 1 din Regulamentul de organizare și funcționare a Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, aprobat prin H.G. nr. 1599/2008, Oficiul este organizat și funcționează în baza Legii nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului, ca organ de specialitate cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului și în coordonarea prim-ministrului, prin Cancelaria Prim-ministrului.

Art. 2 din Regulament prevede că Oficiul are ca obiect de activitate prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării actelor de terorism, scop în care primește, analizează, prelucrează informații și sesizează autoritățile abilitate prin lege ori sesizează din oficiu când ia cunoștință pe orice cale despre o tranzacție suspectă.

O importantă modificare legislativă o reprezintă introducerea entităților raportoare, reglementate de Legea nr. 129/2019 cu modificările și completările ulterioare.

Art. 5 din Legea nr. 129/2019 ne indică categoriile de entități care intra sub incidența acesteia, respectiv:

- a) instituțiile de credit persoane juridice române și sucursalele instituțiilor de credit persoane juridice străine;
- b) instituțiile financiare persoane juridice române și sucursalele insti-

tuțiilor financiare persoane juridice străine;

c) administratorii de fonduri de pensii private, în nume propriu și pentru fondurile de pensii private pe care le administrează, cu excepția caselor de pensii ocupaționale profesionale;

d) furnizorii de servicii de jocuri de noroc;

e) auditorii, experții contabili și contabilii autorizați, cenzorii, persoanele care acordă consultanță fiscală, financiară, de afaceri sau contabilă;

f) notarii publici, avocații, executorii judecătorești și alte persoane care exercită profesii juridice liberale, în cazul în care acordă asistență pentru întocmirea sau perfectarea de operațiuni pentru clienții lor privind cumpărarea ori vânzarea de bunuri imobile, acțiuni sau părți sociale ori elemente ale fondului de comerț, administrarea instrumentelor financiare, valorilor mobiliare sau a altor bunuri ale clienților, operațiuni sau tranzacții care implică o sumă de bani sau un transfer de proprietate, constituirea sau administrarea de conturi bancare, de economii ori de instrumente financiare, organizarea procesului de subscriere a aporturilor necesare constituirii, funcționării sau administrării unei societăți; constituirea, administrarea ori conducerea unor astfel de societăți, organismelor de plasament colectiv în valori mobiliare sau a altor structuri similare, precum și în cazul în care participă în numele sau pentru clienții lor în orice operațiune cu caracter financiar ori vizând bunuri imobile;

g) furnizorii de servicii pentru societăți sau fiducii, alții decât cei prevăzuți la lit. e) și f);

h) agenții imobiliari;

i) alte entități și persoane fizice care comercializează, în calitate de profesioniști, bunuri sau prestează servicii, în măsura în care efectuează tranzacții în numerar a căror limită minimă reprezintă echivalentul în lei a 10.000 Euro, indiferent dacă tranzacția se execută printr-o singură operațiune sau prin mai multe operațiuni care au o legătură între ele.

Ordinul nr. 37/2021 a introdus în cadrul legal intern noile Norme de aplicare a prevederilor Legii nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative pentru entitățile raportoare supravegheate și controlate de Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, acest ordin fiind publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 240/09.03.2021, cu aplicabilitate de la data publicării. Prin Ordinul nr. 14/2021 al Președintelui Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor s-au aprobat forma și conținutul rapoartelor prevăzute la art. 6 și art. 7 din Legea nr. 129/2019 și metodologia de transmitere a acestora, ordinul fiind publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 271/18.03.2021, cu aplicabilitate în termen de 60 de zile de la data publicării.

Prima și cea mai importantă obligație de raportare, reglementată de art. 6 din lege, constă în obligația entităților raportoare, de a transmite Oficiului Național pentru Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor (Oficiul) un raport pentru tranzacții suspecte, dacă aceștia cunosc, suspectează sau au motive rezonabile să suspecteze că:

- bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni sau au legătură cu finanțarea terorismului;
- persoana sau împuternicitul/reprezentantul/mandatarul acesteia nu este cine pretinde a fi;
- informațiile pe care entitatea raportoare le deține pot folosi pentru impunerea prevederilor prezentei legi;
- în orice alte situații sau cu privire la elemente care sunt de natură să ridice suspiciuni referitoare la caracterul, scopul economic sau motivația tranzacției, cum ar fi existența unor anomalii față de profilul clientului, precum și atunci când există indicii că datele deținute despre client ori beneficiarul real nu sunt reale sau de actualitate, iar clientul refuză să le actualizeze ori oferă explicații care nu sunt plauzibile.

Tot în categoria tranzacțiilor suspecte intră și cele pe care Oficiul le califică în acest mod, situație în care entitățile raportoare sunt ținute de obligația de raportare, în condițiile legii.

Entitățile raportoare au obligația de a transmite **de îndată** Oficiului, raportul pentru tranzacții suspecte (denumit RTS), înainte de efectuarea oricărei tranzacții aferente clientului care are legătură cu suspiciunea raportată. Potrivit art. 8 alin (1) din lege, obligația de transmitere a raportului se impune a fi efectuată „de îndată”, fără ca textul să precizeze semnificația acestui termen, ceea ce poate genera interpretări și ar putea expune entitatea raportoare unor sancțiuni pentru nerespectarea termenului de îndeplinire a obligației.

RTS este un fișier în format pdf, care se generează în sistemul de raportare on-line pus la dispoziție entităților raportoare de către Oficiu. RTS se completează prin introducerea de date în interfața sistemului, conform indicațiilor din anexa nr. 1, iar în urma completării se generează automat un fișier în format pdf, care se transmite Oficiului împreună cu documentele relevante. Preluarea RTS este confirmată printr-un mesaj trimis automat entității raportoare prin mesageria sistemului, mesaj care conține numărul de înregistrare al RTS la emitent, data și ora transmiterii acestuia, precum și un număr secvențial, alocat automat, de înregistrarea în sistem. Pentru a putea fi înregistrat în sistem se impune completarea corectă și completă a RTS. În cazul în care se constată erori de fond în cuprinsul raportului, entitatea raportoare va primi o notificare de la Oficiu în vederea remedierii deficiențelor, având obligația de a transmite un nou raport corectat în termen de cel

mult **2 zile lucrătoare** de la data returnării celui încorect.

Entitatea raportoare este obligată să se abțină de la efectuarea tranzacției cel puțin până la expirarea termenului de **24 de ore** de la momentul înregistrării în sistem a RTS completat corespunzător, termen înăuntrul căruia Oficiul, dacă apreciază că se impun verificări suplimentare ale suspiciunii, poate dispune printr-o decizie, suspendarea efectuării tranzacției pe o perioadă mai lungă, de până la maximum 48 de ore. Decizia de suspendare se va comunica îndată entității raportoare, în format letric și în format electronic. Este important de precizat că termenul de 24 de ore începe să curgă de la momentul confirmării primirii de către Oficiu a raportului completat corespunzător.

În cazul în care nu se confirmă suspiciunea, Oficiul va decide încetarea suspendării înainte de expirarea termenului și o va comunica îndată entității raportoare, care este obligată să o implementeze imediat.

În cazul în care suspiciunea se menține, Oficiul poate solicita o singură dată Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, înainte de expirarea termenului de suspendare, prelungirea suspendării efectuării tranzacției cu cel mult 72 de ore, termen care se calculează începând de la ora la care expiră decizia de suspendare. Decizia Parchetului se comunică de îndată entității raportoare prin intermediul Oficiului, iar entitatea raportoare este obligată să o implementeze imediat.

În situația în care până la expirarea termenului de 24 de ore de la înregistrarea în sistem a RTS completat corespunzător sau de la expirarea termenului de suspendare, Oficiul nu a dispus suspendarea efectuării tranzacției sau nu a comunicat decizia de prelungire a suspendării, entitatea raportoare este liberă să efectueze tranzacția.

Cu titlu de excepție, entitatea raportoare poate efectua o tranzacție care are legătură cu tranzacția suspectă, fără raportare prealabilă, doar în situația în care abținerea de la realizarea tranzacției este imposibilă sau dacă neefectuarea ei ar zădărnici eforturile de urmărire a beneficiarilor tranzacției suspecte, cu menținerea obligației de a transmite RTS exclusiv către Oficiu de îndată, dar nu mai mult de 24 de ore de la efectuarea tranzacției, precizând și motivele care au determinat efectuarea tranzacției.

Raportările tranzacțiilor suspecte se fac direct către Oficiu, cu notificarea structurilor de conducere ale profesiilor liberale asupra transmiterii acestora.

Cea de-a doua obligație de raportare privește tranzacțiile în numerar, în lei sau în valută, a căror limită minimă reprezintă echivalentul în lei a 10.000 Euro, inclusiv operațiunile care au o legătură între ele.

Modelul de raport și conținutul acestuia, împreună cu explicații detaliate legate de modul de completare al fiecărei rubrici se găsesc în anexa

nr. 2 din Ordinul nr. 14/2021. Pentru a putea fi înregistrat în sistem, RTN se impune a fi corect și complet întocmit, conformitatea raportului efectuându-se prin intermediul unei proceduri de validare, în baza căreia entitatea raportoare este notificată automat fie despre faptul că fișierul nu are erori, fie despre erorile pe care le conține, caz în care se impune întocmirea unui raport rectificativ sau a unui raport de completare.

RTN se transmit către Oficiu **în cel mult 3 (trei) zile lucrătoare** de la efectuarea tranzacției, zilnic sau cumulativ pentru întreaga perioadă de referință, întocmindu-se un singur raport cu toate operațiunile derulate. În cadrul aceleiași zile, sistemul permite crearea unui singur fișier pentru un RTN, iar dacă se impune completarea și/sau rectificarea lui, se permite crearea unui singur fișier rectificat și a unui singur fișier de completare.

Nerespectarea obligației de raportare a tranzacțiilor constituie contravenție, dacă nu a fost săvârșită în astfel de condiții încât să constituie infracțiune, sancționată cu avertisment sau **amendă**, în cuantum diferit în funcție de tipul raportării. Pentru tranzacțiile suspecte amenda este cuprinsă între 25.000 lei și 150.000 lei, în timp ce pentru tranzacțiile în numerar, amenda este cuprinsă între 10.000 lei și 90.000 lei, pentru persoanele fizice, iar pentru persoanele juridice, în ambele situații, limitele maxime ale amenziilor se majorează cu 10 % din veniturile totale raportate la perioada fiscală încheiată, anterioară datei întocmirii procesului – verbal de constatare și sancționare a contravenției. Pe lângă sancțiunea amenziilor contravenționale, pot fi aplicate contravenientului una sau mai multe dintre sancțiunile contravenționale complementare, prevăzute în art. 44 din lege.

Similar Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, în Republica Moldova s-a înființat „Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor” (SPCSB), unitate de informații financiară, ce reprezintă centrul național de colectare, analiză și diseminare a datelor financiare, reprezentând totodată o importantă interfață între sectorul financiar, profesii libere de specialitate pe de o parte și sistemul organelor de drept pe de altă parte.

SPCSB reprezintă autoritatea națională de monitorizare și coordonare a politicilor naționale AML (transpunerea în legislația națională a unor prevederi ale Directivei UE 2015/849 - „A patra Directivă privind combaterea spălării banilor”), colectarea și procesarea rapoartelor privind tranzacțiile suspecte și intervenția imediată pentru prevenirea spălării banilor și finanțarea terorismului [32].

Misiunea Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor are o importanță deosebită în procesul de reducere a vulnerabilității sectoarelor financiar-bancare și nebankare față de riscul spălării banilor și finanțării terorismului, dar și în construirea unui sistem viabil de prevenire și combatere a acestor infracțiuni.

Asemenea legislației din România, Republica Moldova are o legislație națională aplicabilă în vederea prevenirii și combaterii spălării banilor, sens în care facem trimitere la Legea nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, cunoscuta și drept Legea AML, Legea nr. 75/2020 privind procedura de constatare a încălcărilor în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului și modul de aplicare a sancțiunilor.

Astfel că, și pe teritoriul Republicii Moldova vom regăsi aidoma legislației românești, o modalitate eficientă de prevenție și combatere a infracțiunilor de spălare a banilor, respectiv entitățile raportoare, ce trebuie să elaboreze și să aplice reglementările interne, cu respectarea Regulamentului privind procedurile de control ale entităților raportoare, individualizarea și impunerea sancțiunilor pentru încălcarea legilor AML / TF – conform Ordinului SPCSB nr. 50/2020.

În concret, entitățile raportoare din Republica Moldova au următoarele obligații:

- aprobarea programelor proprii pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, inclusiv implementarea unui program continuu de instruire a angajaților și, după caz, desemnarea unei persoane investite cu atribuții în domeniul AML;
- implementarea măsurilor de precauție în relațiile cu clienții (know your client [10]);
- raportarea activităților sau a tranzacțiilor care cad sub incidența legii.

În eventualitatea în care entitățile raportoare nu respectă în mod riguros legislația, organele de supraveghere competente să aplice sancțiuni sunt:

- Banca Națională a Moldovei – pentru bănci, unități de schimb valutar și societăți de plată;
- Comisia Națională a Pieței Financiare pentru societăți de registru, societăți de investiții, Depozitarul central unic, operatorii de piață, operatorii de sistem, asigurătorii, Biroul Național al Asigurătorilor de Autovehicule;
- SPCSB pentru organizatorii jocurilor de noroc, persoane fizice și juridice care practică activități cu metale prețioase, avocați, notari și alți liber profesioniști, agenți imobiliari, furnizori de servicii poștale, entități de audit.

Entitățile raportoare au obligația de a raporta SPCSB despre activele, activitățile și tranzacțiile suspecte de spălare a banilor, cât și despre infracțiunile asociate acestora, indiferent de faza infracțiunii (pregătire, tentativă, în curs sau finalizată) [8].

Sunt supuse raportării tranzacțiile care depășesc 200.000 lei moldovenești, efectuate în numerar, în una sau mai multe operațiuni, termenul de raportare fiind de cel mult 10 zile calendaristice, precum și tranzacțiile care

depășesc 500.000 lei moldovenești, efectuate prin transfer bancar, prin una sau mai multe operațiuni, ce trebuie raportate până cel târziu a cincisprezecea zi a lunii următoare [24].

În cazul nerespectării prevederilor legislative, sunt prevăzute o serie de sancțiuni precum declarația publică în mass-media, cu identificarea persoanei fizice sau juridice și natura încălcării, suspendarea activității sau retragerea autorizației/licenței de activitate pe un termen de la trei luni la un an. Interdicția temporară de a exercita funcții de conducere, cât și sancțiuni pecuniare constând în amendă de până la 5 milioane de euro[4].

Recent, Republica Moldova a primit statutul de țară candidată la aderarea în Uniunea Europeană, în aceste condiții fiind imperios a se stabili noi reglementări pentru armonizarea legislației referitoare la lupta împotriva infracțiunilor de spălare a banilor cu normele europene în materie, precum și crearea unei strânse colaborări instituționale între organismele interne și cele europene, respectiv internaționale, cu atribuții în domeniul combaterii fenomenului de spălare a banilor.

Concluzionând, rolul esențial în vederea prevenirii și combaterii infracțiunilor de spălare a banilor îl reprezintă normele Uniunii, în mod constant legiuitorii UE fiind cei care iau o serie de măsuri pentru a clarifica și consolida legătura importantă care există între combaterea spălării banilor și chestiunile de natură prudențială, precum și pentru a completa cadrul juridic existent al Uniunii, Consiliul Uniunii Europene adoptând planuri de acțiuni privind combaterea spălării banilor și stabilind un set de obiective, însoțite de rezultate preconizate și calendare, care evidențiază necesitatea de a optima eficacitatea supravegherii în domeniul combaterii spălării banilor.

Referințe bibliografice:

Manuale:

1. Nițu S., *Protecția penală a sistemului financiar – bancar împotriva infracțiunii de spălare a banilor*, rezumat teză de doctorat, 2010, p. 7.

Articole științifice și studii:

2. *AMLA – noua autoritate UE de combatere a spălării banilor*. Disponibil: AMLA – noua autoritate UE de combatere a spălării banilor - JURIDICE (accesat 03.11.2022).
3. *Armonizarea legislației naționale cu dreptul Uniunii Europene*. Disponibil: Armonizarea legislației naționale cu dreptul Uniunii Europene | Ministry of Foreign Affairs (mae.ro) (accesat 03.11.2022).
4. Ciubaciuc L., Chirică O. *Reglementări noi în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului în Republica Moldova*.

- Disponibil: <https://www.amcham.md/?go=news&n=3410> (accesat 02.11.2022).
5. Finta S. *Securitatea națională și spălarea banilor murdari*. Disponibil: FINTA SORIN SILVIU - Criminologie (muha.org) (accesat 01.11.2022).
  6. Hotca M. Ad. *Spălarea banilor – subiectul activ al infracțiunii* Disponibil: <https://www.juridice.ro/446718/spalarea-banilor-subiectul-activ-al-infracțiunii.html> (accesat 01.11.2022).
  7. Lupașcu D., Mariș M. *Infracțiunea de spălare a banilor în legislația românească și în cea a Republicii Moldova*. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/5529/infracțiunea-de-spalare-a-banilor-in-legislatia-romaneasca-si-in-cea-a-republicii-moldova.html> (accesat 01.11.2022).
  8. *Perioada de raportare pentru CE este recunoscută*. Disponibil: Perioada de raportare pentru CE este recunoscută (promstall.ru) (accesat 02.11.2022).
  9. Radu B., Karoly M. *Formalizarea și standardizarea procesului de elaborare a politicilor publice la nivelul guvernului României*. Disponibil: <https://www.rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/download/91/87> (accesat 02.11.2022).
  10. *Raport privind evaluarea națională a riscurilor în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului*. Disponibil: EVALUAREA NAȚIONALĂ A RISCURILOR ÎN DOMENIUL SPĂLĂRII BANILOR ȘI FINANȚĂRII TERORISMULUI (gov.md) (accesat 01.11.2022).
  11. *Spălarea banilor. Evoluția, conținutul și contracararea fenomenului*. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/3162/spalarea-banilor-evolutia-continutul-si-contracararea-fenomenului> (accesat 01.11.2022).
  12. Watergate scandal. Disponibil: <https://www.britannica.com/event/Watergate-Scandal> (accesat 02.11.2022).

Acte normative:

13. Constituția Republicii Moldova Nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial Nr. 78 din 29.03.2016 art. 140.
14. Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului, adoptată la Varșovia la 16 mai 2005, semnată de România la Varșovia la 16 mai 2005 (ratificată prin Legea nr. 420/2006).
15. Convenția europeană din 8 noiembrie 1990 privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii, încheiată la Strasbourg în 1990, ratificată de România prin Legea nr. 263/2002.
16. Directiva (UE) 2019/1153 a parlamentului european și a consiliului din 20 iunie 2019.
17. Directiva 2001/97/CE de modificare a Directivei 91/308/EEC.

18. Directiva 2005/60/CE privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului.
19. Directiva 2006/70/EC privind stabilirea măsurilor de implementare a Directivei 2005/60/EC cu privire la definiția „persoanei expuse politic” și a criteriilor tehnice pentru procedurile de cunoaștere simplificată a clientelei, precum și pentru excepțiile cu privire la activitățile financiare întreprinse ocazional sau foarte limitate.
20. Directiva 91/308/CEE din anul 1991 a Consiliului European.
21. Directiva 91/308/EEC referitoare la prevenirea utilizării sistemului financiar pentru spălarea banilor.
22. Directiva UE 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului UE nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului și a Directivei 2006/70/CE a Comisiei.
23. Lege cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, nr. 308 din 22-12-2017. În: Monitorul Oficial Republica Moldova, nr. 58-66 art. 133 din 23-02-2018.
24. Legea pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, nr. 129 din 11 iulie 2019. În: Monitorul Oficial României, nr. 589 din 18 iulie 2019.
25. Tratatul privind funcționarea uniunii europene (versiune consolidată). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF (accesat 03.11.2022).

Websites:

26. BI_nr.29_2021.docx (live.com) (accesat 04.11.2022).
27. <https://balaban.md/ro/aml-prevention-and-combating-of-money-laundering-and-terrorism-financing-in-the-republic-of-moldova/> (accesat 04.11.2022).
28. <https://balaban.md/ro/aml-prevention-and-combating-of-money-laundering-and-terrorism-financing-in-the-republic-of-moldova/> (accesat 05.11.2022).
29. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/> (accesat 01.11.2022).
30. <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/eu-case-law.html?locale=ro>; HG 561 10/05/2009 - Portal Legislativ (just.ro) (accesat 02.11.2022).

31. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=NIM:248150> (accesat 02.11.2022).
32. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0098> (accesat 01.11.2022).
33. <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/preventing-abuse-of-the-financial-system-for-money-laundering-and-terrorism-purposes.html> (accesat 02.11.2022)
34. https://hd.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/53/2021/07/BI_nr.29_2021.docx (accesat 02.11.2022).
35. <https://legestart.ro/clarificari-privind-infracțiunile-de-evaziune-fiscală-spalare-de-bani-si-contrabanda/> (accesat 01.11.2022).
36. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/216157> (accesat 02.11.2022).
37. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/tasks/anti-moneylaundering/html/index.ro.html> (accesat 01.11.2022).
38. <https://www.bnro.ro/apage.aspx?pid=404&actId=330755> (accesat 02.11.2022).
39. <https://www.casinoinside.ro/daciana-dumitru-onpcsb-se-asteapta-din-partea-operatorilor-de-jocuri-de-noroc-la-cresterea-gradului-de-conformare-si-de-respectare-a-standardelor-internationale-in-domeniul-csb-cft/> (accesat 02.11.2022).
40. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/> (accesat 02.11.2022).
41. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/timeline/> (accesat 02.11.2022).
42. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/> (accesat 02.11.2022).
43. <https://www.contzilla.ro/auditorii-expertii-contabili-si-contabili-autorizati-cenzorii-consultantii-fiscali-entitati-raportoare-potrivit-legii-129-2019-privind-spalarea-banilor/> (accesat 02.11.2022).
44. <https://www.juridice.ro/741727/amla-noua-autoritate-ue-de-combatare-a-spalarii-banilor.html> (accesat 02.11.2022).
45. <https://www.onpcsb.ro/> (accesat 03.11.2022).
46. https://www.referateok.ro/?x=referat&id_p=861 (accesat 01.11.2022).
47. L_2019186RO.01012201.xml (europa.eu) (accesat 01.11.2022).

CZU 343.343.3

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND OBIECTUL JURIDIC ȘI MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE HULIGANISM

Valentin CHIRIȚA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-7711-022X

Vitalie TIHON,

doctorand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, avocat
ORCID: 0000-0003-0511-5563

Rezumat

Problemele legate de asigurarea securității și ordinii publice sunt în prezent de o importanță majoră pentru statul nostru. Ordinea publică, reprezentând baza securității naționale, este una dintre componentele necesare și extrem de importante ale bunei funcționări oricărui stat de drept. Perturbarea armoniei sociale reprezintă o amenințare serioasă la adresa dezvoltării economice, politice și spirituale a țării. Pe fondalul unor procese nefavorabile în unele sfere ale societății, apar tendințe criminale negative, care reprezintă un grav pericol pentru persoane, proprietate și ordine publică în ansamblu. Huliganismul este una dintre cele mai răspândite și periculoase infracțiuni contra ordinii publice.

Cuvinte-cheie: huliganism, securitate publică, ordine publică, obiect juridic, obiectul material al infracțiunii.

Summary

Issues related to ensuring public security and order are currently of major importance to our state. Public order, representing the basis of national security, is one of the necessary and extremely important components of the proper functioning of any rule of law. The disruption of social harmony is a serious threat to the economic, political and spiritual development of the country. Against the background of unfavorable processes in some spheres of society, negative criminal tendencies appear which represent a serious danger to persons, property and public order as a whole. Hooliganism is one of the most widespread and dangerous crimes against public order.

Keywords: hooliganism, public security, public order, the legal object, the material object of the crime.

Unul dintre elementele componenței infracțiunii de huliganism, ca, de fapt, a oricărei alte infracțiuni, este obiectul infracțiunii.

În teoria dreptului penal, problema determinării obiectului infracțiunii este una dintre cele mai complicate și controversate. În acest context,

autorul V.N. Kudreavțev menționează că: „Determinarea obiectului infracțiunii reprezintă un program preliminar pentru alegerea acelei grupe de componente adiacente unde va trebui ulterior căutată mai minuțios norma necesară” [1, p. 148].

Tocmai obiectul infracțiunii apare ca un criteriu de bază pentru delimitarea infracțiunii de alte încălcări de lege, precum și pentru stabilirea exactă a locului unei norme concrete în sistemul normelor părții speciale a legii penale.

Termenul „obiect” este de origine latină („objectum”) și semnifică element, materie asupra căreia este îndreptată o activitate [2, p. 552].

În teoria dreptului penal, obiectul infracțiunii este definit în mod diferit.

În viziunea autorilor Alexandru Borodac și Marian Gherman, obiectul infracțiunii este valoarea la care se atentează și pe care legea penală o ocrotește de atentatele infracționale, valoare căreia i se cauzează sau i se poate cauza o anumită daună. Valoarea socială, numită și valoare juridică, este unanim recunoscută ca relație socială. Relațiile sociale reglementate de normele juridico-penale capătă caracterul unor raporturi numite juridico-penale [3, p. 59].

Obiect al infracțiunii în dreptul penal sovietic, susține autorul N.I. Zagorodnikov, sunt relațiile sociale socialiste, ocrotite de legea penală [4, p. 12].

Autorul A.A. Piontkovski afirmă că fiecare infracțiune săvârșită atentează, într-un mod direct sau indirect, la relațiile societății socialiste. Drept obiect al infracțiunii pot apărea orice relații sociale ocrotite de legea socialistă. În unele cazuri însă, în calitate de obiect pot apărea nu înseși relațiile sociale, ci elemente ale acestora, exprimate prin manifestări materiale, adică patrimoniul, integritatea fizică etc. [5, p. 111].

Concomitent, în literatura de specialitate a fost exprimată opinia că în calitate de obiect al infracțiunii pot apărea numai unele elemente ale relațiilor sociale, cum ar fi subiectul lor [6, p. 241] sau bunurile materiale, ca formă materială a existenței relațiilor sociale etc., prin intermediul cărora sunt vătămate sau puse în pericol relațiile sociale constituite în jurul acestora [7, p. 42].

Potrivit doctrinei juridice române, obiectul infracțiunii poate fi definit ca valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt prejudiciate ori vătămate prin fapta infracțională [8, p. 195; 9, p. 166; 10, p. 110].

Reieșind din definițiile prezentate mai sus, putem conchide că obiectul infracțiunii este un ansamblu de relații sociale și valori care sunt lezate sau puse în pericol prin săvârșirea faptei prejudiciabile prevăzute de legea penală.

Pentru o analiză mai detaliată a obiectului infracțiunii de huliganism,

doctrina dreptului penal distinge convențional noțiunile de obiect juridic general, obiect juridic generic (de grup) și obiect juridic special al infracțiunii.

Obiectul juridic general îl constituie totalitatea relațiilor sociale în care se manifestă interesele persoanei, ale societății, ale statului, care sunt ocrotite de legea penală împotriva atentatelor infracționale. Acestea sunt enumerate în linia generală în art. 2 alin. (1) CP: „Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.”

Obiectul juridic generic (de grup) este comun pentru un anumit grup de infracțiuni, constituind, în același timp, o parte a obiectului juridic general și aflându-se într-un raport de la parte la întreg față de acesta [11, p. 145].

Astfel, determinarea obiectului juridic generic se poate realiza potrivit denumirilor capitolelor Părții speciale a Codului penal.

La baza sistematizării normelor penale în capitole, legiuitorul a pus unul sau mai multe obiecte juridice generice ale infracțiunilor. De exemplu, infracțiunile din Capitolul XIII al Părții speciale a CP sunt reunite potrivit câtorva obiecte juridice generice: securitatea publică și ordinea publică. Această sistematizare are o importanță deosebită pentru codificarea normelor juridico-penale. Adoptând legea penală, legiuitorul plasează infracțiunile în Partea specială a Codului penal într-o anumită consecutivitate, bazându-se pe obiectul juridic generic.

Obiectul juridic generic al infracțiunii de huliganism îl constituie anume relațiile sociale din domeniul securității publice, precum și din domeniul ocrotirii ordinii publice.

Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Elucidarea conținutului conceptului securității publice și a coraportului acestuia cu conceptul „ordinea publică” este o problemă destul de dificilă.

Prin „securitate publică” se înțelege un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării [12, p. 399].

Ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială ce asigură liniștea socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale dintre cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [12, p. 399].

Conceptul de infracțiune care atentează la securitatea publică poate fi diferențiat în sens larg și în sens îngust [13, p. 447].

Securitatea publică privită în sens larg este compusă din mai multe grupe de relații sociale în domeniul: condițiilor neprimejdioase pentru viața întregii societăți; securității ecologice; sănătății populației și al moralei întregii societăți; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul efectuării diferitelor genuri de lucrări; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul manipulării obiectelor periculoase pentru societate; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul utilizării mijloacelor de transport; securității intereselor proprii, sociale sau de stat în procesul utilizării informației computerizate [13, p. 447].

În sens îngust, securitatea publică reprezintă un sistem al relațiilor sociale ce asigură condiții neprimejdioase pentru viața fiecărui membru al societății, securitatea intereselor acestuia, ordinea publică etc. [13, p. 448].

Totodată, securitatea, ca o condiție a funcționării și dezvoltării societății, are la bază două criterii: obiectiv și subiectiv. Criteriul obiectiv este reprezentat de nivelul ocrotirii reale realizate prin: sistemul reglementării legislative, măsuri organizatorice privind folosirea mijloacelor materiale, realizarea acestor măsuri de către organele de ocrotire a normelor de drept și alte organe competente. Criteriul subiectiv al securității publice este un element al psihologiei sociale, adică liniștea publică; sentimentul de protejare, de siguranță personală și a persoanelor apropiate, inviolabilitatea bunurilor; încrederea în funcționarea normală a organizațiilor și instituțiilor de stat sau obștești [14, p. 42].

Criteriul subiectiv este nu mai puțin important decât realizarea măsurilor reale de asigurare a acestei securități, deoarece lipsa de frică, panică și nesiguranță este o condiție necesară și de prima importanță pentru funcționarea unei societăți civile sănătoase.

O definiție generală a infracțiunilor contra securității publice ar fi următoarea: „cele fapte prejudiciabile (acțiuni sau inacțiuni), prevăzute de legea penală, cauzând daune considerabile relațiilor sociale, care asigură starea normală a liniștii sociale, funcționarea normală a instituțiilor sociale, securitatea intereselor personale, obștești sau de stat la realizarea diferitelor activități ori la folosirea mijloacelor periculoase sau care creează pericolul cauzării unor astfel de daune” [15, p. 117].

Componentele de infracțiuni care au anumite tangențe cu huliganismul, cum ar fi dezordini în masă, comunicarea mincinoasă cu bună-știință despre actul de terorism, vandalismul etc., sunt plasate de către legiuitor în capitolul XIII al Părții speciale a Codului penal: „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”.

Pornind de la denumirea capitolului și bazându-ne pe coraportul logic dintre parte și întreg, grupul de infracțiuni reunite în capitolul dat poate fi

delimitat convențional în infracțiuni contra securității publice (de ex.: luarea de ostatici, actul terorist) și în infracțiuni contra ordinii publice (de ex.: huliganismul, vandalismul).

Concretizarea obiectului juridic al infracțiunii se realizează cu ajutorul obiectului special.

Obiectul juridic special este o parte a obiectului juridic generic. Prin obiect juridic special se înțelege valoarea socială concretă la care se atențează prin comiterea infracțiunii. Obiectul juridic special este un semn obligatoriu pentru fiecare componentă de infracțiune, de asemenea, acesta are o importanță practică deosebită pentru calificarea corectă a infracțiunilor, deoarece permite a individualiza o infracțiune în cadrul unui grup de infracțiuni. Cu alte cuvinte, devine posibilă sistematizarea infracțiunilor unui capitol într-un subsistem.

De regulă, fiecare infracțiune are un singur obiect juridic special. Există însă și infracțiuni care atentează concomitent la câteva obiecte juridice speciale, astfel unul fiind principal, iar altul-secundar.

Prin obiect juridic special principal se are în vedere relația socială pentru care a fost instituită infracțiunea corespunzătoare, care permite a dezvălui natura ei socială și juridică. Aceasta relație socială este întotdeauna afectată, de altfel nici nu ar exista infracțiunea dată.

Obiectul juridic special principal al infracțiunii de huliganism sunt, prin urmare, relațiile sociale din domeniul ordinii publice, deoarece infracțiunea dată, în mare măsură, cauzează daune intereselor unui cerc larg de persoane.

Deci, cum deja s-a mai menționat, ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială ce asigură liniștea socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale dintre cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [12, p. 399].

Obiectul juridic special secundar reprezintă relațiile sociale care, meritând o ocrotire penală de sine stătătoare, în cazul altor infracțiuni sunt ocrotite împreună cu obiectul juridic special principal al acestora și cărora li se poate sau nu cauza o daună în legătură cu atentarea la obiectul juridic special principal [16, p. 116].

Prin urmare, pornind de la structurarea obiectului juridic special al infracțiunii, considerăm că în calitate de *obiect juridic special secundar* al infracțiunii de huliganism se prezintă relațiile sociale protejate de lege referitoare la libertatea psihică a persoanei, adică inviolabilitatea, libertatea conduitei, care exclude orice constrângere fizică, precum și integritatea corporală, sănătatea persoanei, patrimoniul acesteia.

Obiectul material reprezintă entitatea materială asupra căreia se în-

dreaptă influența infracțională nemijlocită, prin intermediul căreia se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii [17, p. 151].

Prin obiectul material al infracțiunii, consideră autorul A.V. Naumov, se înțelege entitatea materială a lumii exterioare, asupra căreia influențează nemijlocit infractorul, realizând atentarea criminală asupra respectivului obiect [18, p. 154].

Astfel, prin obiectul material al infracțiunii se înțelege entitatea materială, de natură însuflețită sau neînsuflețită (un obiect, un bun, un lucru, corpul persoanei etc.), asupra căreia influențează nemijlocit infractorul, prin intermediul căruia se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii.

Așadar, corpul fizic al persoanei, privit ca o totalitate de funcții și procese organice ce mențin individul în viață, poate constitui obiectul material al infracțiunii de huliganism. De asemenea, drept obiect material al respectivei infracțiuni pot apărea bunurile materiale ale persoanei.

Referințe bibliografice

1. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960, 244 p.
2. Dicționarul limbii române moderne. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, 961 p.
3. Borodac A., Gherman M. Calificarea infracțiunilor. Chișinău, 2006, 264 p.
4. Загородников Н.И. Значение объекта преступления для определения меры наказания по советскому уголовному праву. În: Труды Военно - юридической Академии Красной Армии №10. Москва, 1949, p. 3-47.
5. Пионтковский А.А. Курс советского уголовного права. Часть общая, том II. Москва: Наука, 1970, 516 p.
6. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. Москва, 1980, 248 p.
7. Исаев М. Имущественные преступления. Москва, 1938, 219 p.
8. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. București: All, 1997, 648 p.
9. Oancea I. Drept penal. Partea generală. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971, 571 p.
10. Zolyneac M., Michinici M. Drept penal. Partea generală. Iași: Chemarea, 1999, 516 p.
11. Basarab M. Drept penal. Partea generală. București: Lumina LEX, 1997, 415 p.
12. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău, 2004, 622 p.
13. Уголовное право. Общая часть. Особенная часть. Под редакцией Ветрова Н.И. и Ляпунова Ю.И. Москва: Юриспруденция, 2001, 640 p.

14. Овчинникова Г.В., Павлик М.Ю., Коршунова О.Н. Захват заложника: уголовно-правовые, криминологические и криминалистические проблемы. Санкт-Петербург: Юр. центр Пресс, 2001, 259 p.
15. Cușnir V., Carp S., Berliba V. ș.a. Studiu selectiv în materie de drept penal. Chișinău, 2004, 192 p.
16. Manual de Drept penal. Partea generală. Redactor coordonator Borodac A. Chișinău, 2005, 516 p.
17. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea generală, vol. I. Chișinău: Cartier juridic, 2005, 624 p.
18. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть: курс лекций. Москва: БЕК, 1996, 560 p.

CZU: 343.14(498+478)

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND ADMISIBILITATEA PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL AL ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru STOLEARENCO,
doctorand, asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-9484-0796

Cătălina STOLEARENCO,
master în drept, ofițer superior al FDAOSP
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-3762-6878

Rezumat

Calitatea realizării unei justiții corecte poate fi considerată în mare măsură direct proporțională cu profesionalismul desfășurării acțiunilor de urmărire penală, care nemijlocit în fiecare cauză în parte este dirijat de problematica administrării probelor. În segmentul procesual care reglementează buna desfășurare a investigației penale, toate normele de drept ce incriminează sau definesc termenii de probă, mijloc de probă, specificând atribuțiile ofițerului de urmărire penală și a procurorului în obținerea, propunerea, admiterea și aprecierea suficienței acestora. Astfel, se constituie cu adevărat o pondere distinctă, pentru faptul că acestea sunt totalmente concentrate pentru identificarea și stabilirea stării de jure a faptei ilicite comise, precum și din considerentul că, în cele mai des întâlnite momente ale procesului penal, este invocată chestiunea legată de dovezi și de utilizare a procedurilor legale pentru obținerea acestora.

Evaluarea calitativă și deplină a fiecărei probe în parte constituie acel proces psihologic și mintal de apreciere, potrivire și analiză a probelor obținute pentru a formula o concluzie asupra rolului și importanței acestora, și anume cu privire la constatarea tuturor circumstanțelor ce urmează a fi predispușe procesului de probare. Prin urmare, organul de urmărire penală și instanța de judecată au obligativitatea să clarifice situația creată din punct de vedere multilateral, conducându-se în activitatea sa de prevederile legii, ca în final să emită o hotărâre bazată exclusiv pe dovezile administrate în cadrul procesului penal.

Cuvinte-cheie: probă, dovadă, mijloc de probă, organ de urmărire penală, instanță de judecată, proces penal, intimă convingere, proces psihologic.

Summary

The quality of achieving a fair justice can be considered to a large extent directly proportional to the professionalism of the criminal prosecution actions, which is directly directed in each individual case by the problem of the administration of evidence. In the procedural segment that regulates the proper conduct of the criminal investigation,

all the legal norms that incriminate or define the term evidence, means of evidence, as well as specify the powers of the criminal investigation officer and the prosecutor in obtaining, proposing, admitting and assessing their sufficiency, really constitute a distinct weight, for the fact that they are totally concentrated for the identification and establishment of the de jure status of the illegal act committed, as well as from the consideration that, in the most common moments of the criminal process, the issue related to evidence and the use of legal procedures to obtain them.

Thus, the qualitative and full evaluation of each individual piece of evidence constitutes that psychological and mental process of appreciation, matching and analysis of the evidence obtained in order to formulate a conclusion on their role and importance, namely on the ascertainment of all the circumstances that are to be predisposed the trial process. Therefore, the criminal investigation body and the court have the obligation to clarify the situation created from a multilateral point of view, guided in its activity by the provisions of the law to finally issue a decision based exclusively on the evidence administered in the criminal process.

Key words: sample, evidence, means of proof, criminal investigation body, court, criminal process, intimate conviction, psychological process.

Introducere. Constatarea suficienței datelor permissive de a învinui o persoană de comiterea unei infracțiuni, precum și aprecierea acestor informații ca fiind suficiente și legitime reprezintă probabil cel mai important element într-o cauză penală, dat fiind faptul că cumulativ, ansamblul de probe administrate de organele de drept, amploarea muncii depuse de către acești subiecți, precum și, desigur, valoarea și puterea juridică pe care probele le emană, reprezintă temelia unui proces corect, legal și echitabil, care obligatoriu se finalizează cu expunerea instanței de judecată asupra existenței faptei comise, legalității probelor prezentate și în final culpabilității făptuitorului, activitate care deși cunoaște aceleași etape de judecare și este realizată prin proceduri standard, reprezintă cu adevărat un element deosebit de important și complicat.

Potrivit art. 101 alin. (3) CPP, nicio probă nu are o valoare dinainte stabilită pentru organul de urmărire penală sau instanța de judecată [4], cele din urmă fiind evaluate mereu individual ca elemente independente care sunt în stare să influențeze drastic soarta unei persoane, iar dacă cele din urmă sunt obținute cu încălcarea legislației sau acestea sunt interpretate abuziv de către organele competente, proba urmează să fie înlăturată de la cauza penală.

Din cele enunțate anterior, putem constata că regula aprecierii libere a probelor într-un proces penal admite că fiecareia îi este acordată o anumită valoare și însemnătate, dat fiind faptul că ele nemijlocit oferă acele informații necesare pentru soluționarea cauzei, iar nerespectarea cerințelor legislative privind administrarea lor duce nemijlocit la nulitatea acțiunilor efectuate și, desigur, la nulitatea probei obținute.

Metode si materiale aplicate. Având în vedere complexitatea și specificul temei studiate, în contextul analizei realizate a fost aplicat un sistem de metode de cercetare, cum ar fi: metoda logică, metoda comparativă, metoda analizei sau metoda sistematică, iar segmentul respectiv de analiză a fost studiat de către marii teoreticienii doctrinari cum ar fi: Dolea I., Bîcu V., Tanoviceanu I., Toader T., Neagu I., Tulbure A., Бурмагин С., Чельцов М.; Орлов Ю. și alții.

Rezultate obținute și discuții. Procesul penal fiind definit ca o activitatea cognitivă, realizată exclusiv doar de către subiecții procesuali înzestrați cu atribuții specifice, prevede realizarea unui scop bine stabilit ce constă în apărarea împotriva infracțiunilor a statului și societății, privite ca un grup de persoane cu trăsături și caractere individuale.

Astfel, această activitate considerată supremă segmentului juridic național, urmează a fi desfășurată într-o manieră care ar garanta faptul că nicio persoană nu va fi ilegal bânuită, învinuită sau supusă pedepsei penale pentru comiterea unei fapte amorale prevăzute de lege ca fiind infracțiune. Prin urmare, din definiția enunțată mai sus reiese că, pentru a fi realizat scopul dorit de organele judiciare, este necesar de a fi cunoscute toate circumstanțele unei fapte, lucru realizabil numai datorită efectuării unui ansamblu de acțiuni de urmărire penală, grație cărora este posibilă stabilirea tuturor datelor cu privire la crimă și infractor, și anume informații obținute datorită cunoașterii noțiunii de probă ca fiind acele elemente indispensabile ce stabilesc vinovăția infractorului, care la rândul lor sunt determinate și prezentate cu ajutorul mijloacelor de probă și al diverselor procedee prevăzute de lege.

Așadar în scopul obținerii veridicității în cadrul investigării unui proces penal, este necesară realizarea unei activități calitative din punct de vedere juridic în care participanții la un proces efectuează acțiuni de urmărire penală respectând obligativitatea de a cerceta sub toate aspectele, complete și obiectiv, toate circumstanțele cauzei, indiferent de faza procesuală de investigare. Iar acest lucru nu poate fi realizat în lipsa existenței unor dovezi prompte prezente în orice proces judiciar, iar cu privire la segmentul penal, toate dovezile ce permit aflarea adevărului, cum s-a menționat anterior, poartă denumirea de probe.

În această ordine de idei, legea procesual-penală înaintea cerința prezenței la orice probă administrată a unei astfel de însușiri obligatorii precum este *admisibilitatea*, menționând faptul că probele obținute cu încălcarea legii în vigoare sunt recunoscute ca neavând putere juridică și nu pot fi puse în baza învinuirii, precum și să fie folosite pentru dovedirea circumstanțelor necesare pentru soluționarea cauzei. Din această regulă rezultă că nu doar circumstanțele ce afirmă învinuirea, ci și dovedirea oricăror altor împrejurări, inclusiv acelor care atenuază răspunderea învinuitului, trebu-

ie să se bazeze pe probe admisibile.

Dacă regulamentele procesuale privind colectarea probelor sunt efectuate cu încălcarea legislației, atunci drept consecință sunt puse în pericol deplinătatea și veridicitatea întregului material probator, prin urmare, stabilirea admisibilității precum și a inadmisibilității probelor este o condiție necesară a utilizării lor în cauza penală, iar importanța acestei însușiri a probelor determină necesitatea cercetării sub toate aspectele, completă subiectivă și obiectivă a circumstanțelor cauzei.

În acest sens menționăm faptul că în lipsa probelor de acuzare, nu va exista nicio sentință prin care infractorul va fi recunoscut vinovat pentru ilegalitatea comisă. Astfel, cu toate că probele nu pot fi mărginite și diferă de la caz la caz, Codul de procedură penală prevede faptul că indiferent de numărul și importanța lor pentru soluționarea cauzei, ele urmează a fi obținute și anexate la cauza penală doar în conformitate cu dispozițiile legislației procesual-penale.

Cunoașterea veridicității unei cauze penale, după cum se știe, se realizează doar datorită existenței probelor, însă grație specificului său, această obligație de a administra legal acele date necesare pentru soluționarea justă a unei cauze penale nu dețin o însușire tocmai deplină. Deci, analizând forma de desfășurare a urmăririi penale, observăm că aceasta se desfășoară doar sub clauza asigurării de către organele competente a obținerii corecte și prompte a probelor. Din acest fapt reiese că în realizarea competențelor sale, subiecții de drept procesual nu sunt în drept de a justifica violarea drepturilor constituționale ale persoanei, motivând că aflarea adevărului urmează a fi realizată „*cu orice preț*”, fapt pentru care proba obținută va fi supusă nulității, iar cauza penală va fi încetată datorită imposibilității demonstrării vinovăției făptuitorului [3].

Făcând astfel o paralelă cu legislația altor state cu privire la segmentul investigat, observăm faptul că, în conformitate cu art. 97 din Codul de procedură penală al României, proba este definită ca fiind orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal [3], iar teza finală a acestui articol menționează faptul că o informație pentru a fi recunoscută probă, necesită să întrunească obligatoriu condiția că aceasta participă la determinarea adevărului în cadrul unei cauze penale.

Prin urmare, ca și în legislația națională, codul de procedură penală al României prevede că regula de care se conduce instituția probațiunii într-un proces, este cea a obținerii tuturor elementelor de fapt, reunite sub noțiune de probe, care urmează a fi apreciate ca fiind concludente, pertinente și utile.

Deși, prin dispozițiile art. 62 al aceluiași act normativ se instituie regula potrivit căreia „în vederea aflării adevărului, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să lămurească cauza sub toate aspectele, pe bază de probe” [9, p.14], de la respectiva normă, însăși legiuitorul a indicat unele abateri sau, mai bine spus, unele devieri, conform cărora nu necesită a fi confirmate cazurile și circumstanțele unanim recunoscute, cum ar fi: ipotezele legiuite, întâmplările vizibile și cele evidente.

Teoreticienii români univoc sunt adepți ai aceleiași idei precum și doctrinarii naționali, și anume cu privire la rolul și valoarea probelor în procesul penal, unde aceștia evidențiază dominarea necesității administrării dovezilor întru îndeplinirea scopului procesului penal prevăzut expres de legislația ambelor state, însă în același moment indică modalitatea de administrare a probelor sau, mai bine spus, expres prevăd care sunt condițiile necesare de respectat pentru ca proba obținută să nu fie declarată inadmisibilă și ulterior exclusă din dosarul penal.

Codul de procedură penală al României la articolul 101 definește „*principiul loialității administrării probelor*”, iar ideea ce se desprinde din această normă se referă la faptul că nu se admite aplicarea de violență fizică sau psihică asupra participantului la proces, este interzisă amenințarea acestuia, precum și garantarea, convingerea, determinarea sau oferirea de favoruri cu scopul de a acumula informații ce ar servi drept dovezi. De asemenea, este inacceptabilă utilizarea de procedee sau tehnici de discuție ce în mod direct prejudiciază maniera subiectului chestionat de a formula corect în baza propriilor amintiri acele declarații ce vor putea forma imaginea corectă a infracțiunii.

În cele din urmă, putem constata faptul că exigențele privind admisibilitatea probelor în legislația României sunt identice comparativ cu prevederile naționale, și anume Codul de procedură penală al României la art. 102 expres indică faptul că probele obținute prin tortură, precum și probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal ... Probele obținute în mod nelegal nu pot fi folosite în procesul penal și probele derivate se exclud dacă au fost obținute în mod direct din probele obținute în mod nelegal și nu puteau fi obținute în alt mod [3].

Astfel, în competența ofițerului de urmărire penală lipsește posibilitatea de a folosi agresivitatea, presiunea fizică sau psihică ori diferite modalități de asuprire a unui participant, aceste ilegalități fiind prin specificul lor legate de strângerea probelor. Asemenea acțiuni adeseori sunt realizate doar cu scopul de a fi descoperită o infracțiune, iar nerespectarea legii penale prin faptul că un subiect activ de drept a comis o interdicție reprezintă infracțiunea de abuz în serviciu sau infracțiunea de tortură, ambele prevăzute de Codul penal al României, precum și de cel al Republicii Moldova. Astfel,

niciun temei sau excepție sau indicația conducătorului nemijlocit nu are puterea juridică de a obliga un subiect să utilizeze forța fizică ori psihică prin cauzarea de dureri sau chinuri în scopul obținerii de informații ori a obținerii recunoașterii comiterii ilegalității din partea bănuțului.

Drept urmare, legislația României definește termenul de „tortură” ca fiind orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuță că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane [5].

În acest sens, CtEDO, în practica sa, a constatat existența nerespectării prevederilor art. 3 din Convenție, și anume în cazul folosirii unor procedee de obținere a declarațiilor sau a altor tipuri de informații cum ar fi: „Spânzurătoare Palestiniană”; victima fiind suspendată de mâinile legate la spate [1], [Trocin c. Moldovei (2021)], utilizarea violenței fizice prin aplicarea de lovituri sau tortură [Orhan c. Turciei (2002)], îmbinarea diferitor procedee înjosoare în momentul chestionării cum ar fi aplicarea cagulei peste capul suspectului, supunerea acestuia la zgomot, lipsirea de hrană sau de odihnă cu scopul de a obține recunoașterea sa în comiterea unei infracțiuni. Prin urmare, un exemplu elocvent ar fi cauza Irlanda vs. Regatul Unit (hot. din 18.01. 1978), unde CtEDO a menționat că combinarea celor așa numite „cinci tehnici” (impunerea persoanei de a sta la perete, aplicarea cagulei, expunerea la zgomot, privarea de somn, privarea de mâncare și băutură) – „tehnici de dezorientare” sau „privare senzorială” au fost apreciate ca tratament inuman și degradant [8].

Folosirea unor astfel de mijloace sau procedee cu scopul de a administra probe reprezintă o violare a drepturilor omului.

În acest sens necesită a fi concretizat faptul că simpla mărturie a unui participant precum că în procesul audierii acestuia au fost utilizate modalități de asuprire, i-au fost înaintate unele angajamente sau imbolduri cu scopul de a căpăta date necesare soluționării procesului, nu este destulă pentru a elimina această probă, dat fiind faptul că subiectul care infirmă precum că ar fi fost supus unui tratament degradant sau inuman este obligat nemijlocit să dovedească acest fapt.

Tangențial celor enunțate anterior, remarcăm faptul că în practica

CtEDO au fost înregistrate numeroase cazuri în care persoana a fost privată totalmente de dreptul de a avea un proces echitabil, chiar de la etapa incipientă a procesului penal, și anume atunci când într-o cauză penală privind circulația ilegală de droguri a fost dispusă folosirea colaboratorilor confidenți aflați sub acoperire, care însăși au fost cei care l-au instigat pe viitorul infractor să devină intermediar într-un sistem criminal, fapt pentru care acesta ulterior a fost tras la răspundere. Drept remarcă, în acest sens menționăm faptul că nu necesită a fi motivată utilizarea informațiilor în scopul stabilirii vinovăției persoanei, datele fiind administrate datorită provocării sau instigării comiterii ilegalității chiar de organele de poliție.

Practica judiciară a Curții privind cauzele judecate contra țării noastre, și anume cauza Morari contra Republicii Moldova, indică faptul că „Provocările organizate de poliție au loc atunci când ofițerii implicați – fie membrii forțelor de securitate, fie persoanele care acționează conform instrucțiunilor lor – nu se limitează doar la investigarea activității criminale într-o manieră pasivă, dar exercită asupra subiectului o influență de natură să-l determine la săvârșirea unei infracțiuni pe care în mod normal nu ar fi comis-o, cu scopul de a permite stabilirea infracțiunii, inclusiv să furnizeze probe și să facă posibilă acuzarea [2].

Regula enunțată se răsfrânge și în cauzele Bannikova v. Rusia și în cauza Veselov și alții contra Rusiei, unde în partea rezolutivă a hotărârii, jurații Curții Europene au menționat că acțiunile secrete realizate de către agenții sub acoperire obligatoriu sunt efectuate într-o formă inactivă, lipsită de vreo constrângere în urma căreia persoana este predispusă de a comite infracțiuni.

Dacă în procesul investigării unei cauze au fost administrate probe cu încălcarea legislației, excluderea acestora se realizează în conformitate cu art. 102 Cod de procedură penală al României, unde este prevăzută norma de incriminare ce stipulează că informațiile administrate în urma aplicării față de oricare participant a unui tratament inuman sau degradant sunt interzise de a fi utilizate sub orice formă în procesul penal, iar acestea obligatoriu vor fi înlăturate de la dosar indiferent de etapa, lucrul depus sau prejudiciabilitatea faptei comise, dat fiind faptul că dezideratele respective nu reprezintă un moft al legiuitorului național, dar constituie o prevedere a Convenției Europene, care la art. 3, garantează „interzicerea torturii”.

În Decizia nr. 383 din 27 mai 2015, Curtea Constituțională a României a constatat că o probă nu poate fi obținută nelegal decât dacă mijlocul de probă și/sau procedeul probatoriu prin care este obținută este nelegal [6], având în vedere în acest sens nemijlocit eroarea de fond sau de formă comisă de către organul de urmărire penală în cadrul obținerii, ridicării sau dobândirii de probe.

Așadar, suntem de acord cu mențiunile legiuitorului, conform cărora este binevenită folosirea sistemului procesual al nulităților, dat fiind faptul că în conformitate cu art. 102, alin. (3) din Codul de procedură penală al României, exclusiv doar acțiunile de urmărire penală care au stat la temelia dispunerii obținerii de probe pot cădea sub incidența nulității relative ori, după caz, chiar nulității absolute, cele din urmă fiind considerate drept o violare a drepturilor constituționale ale omului, care urmează a fi înlăturate doar prin eliminarea sau înlăturarea probei.

Probele derivate din acele date administrate ilicit nu vor fi înlăturate direct din cumulul de informații de acuzare. În acest sens judecătorul de cameră preliminară analizează detaliat relația dintre elementele obținute ilegal și eventualitatea ca acestea să fi fost dobândite în alt mod. Astfel, în cazul stabilirii prezenței relațiilor de cauzalitate dintre probele administrate cu încălcarea legislației și acele date sau informații rezultate tot din cele din urmă, judecătorul de cameră preliminară se va pronunța legal asupra acestui fapt prin constatarea nulității tuturor actelor ce au luat naștere datorită nerespectării legii.

În acest sens este necesar de menționat faptul că obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală [3].

Concluzii. Analizând cele expuse, putem observa că în îmfăptuirea justiției, legislația României, comparativ cu legea procesual-penală a Republicii Moldova, cunoaște un nou participant la proces, și anume „*judecătorul de cameră preliminară*”, care făcând parte din reprezentanții părții acuzării ce se pronunță în camera de consiliu, prin încheiere se comunică de îndată procurorului, părților și persoanei vătămate, iar în cazul în care judecătorul de cameră preliminară constată neregularități ale actului de sesizare sau în cazul în care sancționează potrivit art. 280-282 Codul de procedură penală al României, actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii ori dacă exclude una sau mai multe probe administrate, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii, procurorul remediază neregularitățile actului de sesizare și comunică judecătorului de cameră preliminară dacă menține poziția de trimitere în judecată ori solicită restituirea cauzei.

Analizând cele mai sus relatate, considerăm faptul că prezența unui astfel de participant în procesul penal național cum este judecătorul de cameră preliminară ar oferi o garanție mai sigură la îmfăptuirea justiției, prin faptul că actele procesuale din dosarul trimis în instanța de judecată nu vor putea fi excluse sub prezumția de nulitate, iar probele administrate nu vor putea fi declarate inadmisibile, grație controlului efectuat de către judecător.

Referințe bibliografice

1. Aisling Reidy, Interzicerea torturii, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției europene pentru Drepturile Omului. Editat în Republica Moldova, 2003, disponibil pe:
http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/interz_torturii.pdf (accesat la 12.07.2022).
2. Cauza Morari c. Republicii Moldova (Cererea nr. 65311/09). Hotărârea de la Strasbourg din 8 martie 2016, secțiunea a doua, pag. 5, disponibilă pe: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docxCASE%20OF%20MORARI%20v.%20THE%20REPUBLIC%20OF%20MOLDOVA.docx&logEvent=False>, (accesat la 05.06.2022).
3. Codul de procedură penală al României din 1 iulie 2010. Publicat în M.O. nr. 486 din 15 iulie 2010.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 699.
5. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984, la care România a aderat prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990.
6. Decizia nr. 383 din 27 mai 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (2) și ale art. 342-346 din Codul de procedură penală. Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 535 din 17 iulie 2015.
7. Ghirdoveanu I., Hărăboiu F. Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii în procesul penal, disponibil pe <https://www.juridice.ro/535174/probele-mijloacele-de-proba-si-procedeele-probatorii-in-procesul-penal.html> (accesat la 02.06.2022).
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale.
9. Păun A. Rezumat al tezei de doctorat cu titlul Aspecte legislative, teoretice și de practică judiciară privind probațiunea în cazul luării, revocării și încetării de drept a măsurilor de prevenție, București 2014, p. 14.

CZU: 343.84

FORMELE DE LIBERARE DE PEDEAPSĂ PENALĂ ÎN UNELE STATE EUROPENE

Ecaterina BORTA,

doctorandă, Școala doctorală științe penale și drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
consultant al procurorului în cadrul Procuraturii raionului Ialoveni
ORCID: 0000-0003-2026-863X

Rezumat

Intervenția juridică penală și reacția socială împotriva faptelor nelegitime și a persoanelor care încalcă legea necesită o abordare științifică profundă. Răspunderea penală apare ca o consecință inevitabilă în urma săvârșirii unei infracțiuni, deoarece, în caz contrar, întregul mecanism al reglementării juridice a relațiilor de apărare socială ar deveni ineficient. Aplicarea acesteia constituie un mijloc de reeducare a infractorului și nicidecum o metodă de constrângere psihică sau de orice altă natură. Instituția liberării de pedeapsă penală reprezintă o parte componentă a sistemului de drept național constituită dintr-un complex de măsuri îndreptate spre înlăturarea aplicării pedepsei penale integral sau a unei părți a acesteia. Aplicarea acestor măsuri nu contribuie la înlăturarea caracterului penal al infracțiunii, dar urmărește restabilirea echității sociale și perceperea gradului prejudiciabil al faptei comise de către persoana declarată vinovată. În prezent, liberarea de pedeapsă penală are un spectru larg de aplicare în toate statele europene și constituie un procedeu legal aplicat de către organele judiciare ale unui stat democratic.

Cuvinte-cheie: stat de drept, infracțiune, răspundere penală, liberare de pedeapsă penală.

Summary

Criminal legal intervention and social reaction against illegitimate acts and people who break the law, require a deep scientific approach. Criminal liability appears as an inevitable consequence of the commission of a crime, because otherwise the entire mechanism of legal regulation of social defense relations would become ineffective. Its application is a means of re-educating the offender and in no way a method of mental coercion or of any other nature. The institution of release from criminal punishment represents a component part of the national law system consisting of a complex of measures aimed at removing both the application of the criminal punishment and a part of it. The application of these measures does not contribute to the removal of the criminal character of the crime, but reduces the restoration of social equity and the perception of the harmful degree of the act committed by the person declared guilty. Currently, the release from criminal punishment has a wide spectrum of application in all European states and is a legal procedure applied by the judicial bodies of a democratic state.

Keywords: rule of law, crime, criminal liability, release from criminal punishment.

Introducere. Omenirea, în decursul istoriei sale, a parcurs etape importante prin prisma evoluției fenomenului criminalității, dar și a măsurilor

de apărare socială pe care le-a adoptat pentru a bloca, diminua și preveni unul dintre acele flageluri care, în decursul veacurilor, a produs însemnate pagube umane, morale și materiale. Secolul XX și începutul secolului XXI, cu progrese remarcabile pe plan tehnico-științific și sub raportul nivelului de dezvoltare al civilizației umane, reprezintă, din păcate, și un record în evoluția fenomenului criminalității. De la an la an, infraționalitatea a cunoscut creșteri alarmante. Mergând de la infracțiuni cu un pericol social redus și până la infracțiuni săvârșite de grupuri organizate, premeditate și cu urmări deosebit de grave, uneori afectând însuși structurile de bază ale societății, criminalitatea s-a aflat într-o permanentă ofensivă, societatea reușind să facă destul de puțin pentru a asigura o apărare socială eficientă împotriva acestui devastator flagel. În lupta împotriva criminalității un loc aparte îl ocupă normele juridice penale, care, în totalitatea lor, formează o ramură distinctă în cadrul sistemului de drept, și anume dreptul penal. Dreptul penal reprezintă instrumentul prin care se apără valorile sociale împotriva faptelor periculoase. Răspunderea penală este o instituție juridică fundamentală a dreptului penal, care, alături de infracțiune și pedeapsă, reprezintă componentele de bază ale întregului sistem de drept penal. În mecanismul reglementării juridico-penale cele trei instituții sunt interdependente [1, p. 9, 10].

Metode și materiale aplicate. În calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică, descrierea, deducția și metoda de comparare. Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt publicațiile cercetătorilor în domeniu, precum și legislația relevantă. În baza analizei materialelor sunt formulate concluziile asupra acestui subiect.

Conținut de bază. Conceptul de infracțiune este examinat ca instituție fundamentală a dreptului penal care alături de alte două instituții: răspunderea penală și sancțiunile de drept penal, formează structura sau „pilonii” dreptului penal. Instituția infracțiunii este considerată în doctrina penală ca fiind „piatra de temelie” a oricărui sistem de drept penal. Pedeapsa penală reprezintă de fapt executarea unei sancțiuni aplicate persoanei care a săvârșit o faptă socialmente-periculoasă în strictă corespundere cu principiul umanismului reglementat în art. 4 din CP al RM, care consacră drepturile și libertățile fundamentale ale omului consfințite prin lege. În cazul legii penale din țara noastră, prin liberare de pedeapsa penală se înțelege eliberarea persoanei care a săvârșit o infracțiune de la executarea reală, parțială sau totală, a pedepsei pronunțate prin hotărârea instanței de judecată (alin. (1) al art. 89 din CP al RM).

Codul penal în vigoare determină opt categorii de liberare de pedeapsa penală:

1) condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei (art. 90 din CP al RM);

2) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art. 91 din CP al RM);

3) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă (art. 92 din CP al RM);

4) liberarea de pedeapsă a minorilor (art. 93 din CP al RM);

5) liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației (art. 94 din CP al RM);

6) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave (art. 95 din CP al RM);

7) amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vârstă de până la 8 ani (art. 96 din CP al RM);

8) liberarea de pedeapsă în legătură cu expirarea termenului de prescripție a executării a sentinței de condamnare (art. 97 din CP al RM) [2].

Pornind de la faptul că izolarea de societate a persoanelor care au săvârșit fapte penale nu reprezintă un obiectiv important în politica penală a unui stat, un rol primordial îi revine acestei instituții de liberare de pedeapsă penală, care este pe larg aplicată în mai multe state ale lumii, inclusiv în statele europene. Abordând problema liberării de pedeapsa penală în statele europene, nu putem omite prevederile actelor normative asupra instituției liberării de pedeapsa penală care, de fapt, determină statele să abordeze această instituție din punct de vedere legal, în mod inevitabil, în legile penale interne. În acest sens, putem menționa că, prin Recomandarea nr. 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor se invocă cu vehemență (în art. 14) intenția asupra efortului pentru reducerea recurgerii la sentințe privative de libertate, care împovărează sistemul penitenciar. Astfel, reducerea recurgerii la sentințe privative de libertate se va face prin substituirea acestora cu sancțiuni și măsuri comunitare [3].

Prin pct. 1 al Anexei 2 a Recomandării Rec (2000) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la stimularea implementării Regulamentului European privind sancțiunile și măsurile comunitare, se prevăd astfel de modalități ale liberării de pedeapsa penală, precum: suspendarea executării pedepsei cu închisoarea cu condițiile aplicate și eliberarea condiționată din penitenciar urmată de supraveghere [4].

O altă prevedere ce reflectă instituția liberării de pedeapsa penală ar fi Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată, în care se invocă că liberarea condiționată are drept scop asistența deținuților de a trece de la viață penitenciară la viață supusă legilor în comunitate prin condițiile post-eliberare și supraveghere, care promovează și contribuie la siguranța publică și reducerea infracțiunilor în comunitate [5].

În prezent, instituția liberării de pedeapsă penală este reglementată în legislația mai multor țări europene cum ar fi:

Instituția liberării de pedeapsă penală (liberării condiționate) în dreptul penal al României. Liberarea condiționată în cazul închisorii poate fi dispusă, dacă:

a) cel condamnat a executat cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii care nu depășește 10 ani, sau cel puțin trei pătrimi din durata pedepsei, dar nu mai mult de 20 de ani, în cazul închisorii mai mari de 10 ani;

b) cel condamnat se află în executarea pedepsei în regim semideschis sau deschis;

c) cel condamnat a îndeplinit integral obligațiile civile stabilite prin hotărârea de condamnare, afară de cazul când dovedește că nu a avut nici-o posibilitate să le îndeplinească;

d) instanța are convingerea că persoana condamnată s-a îndreptat și se poate reintegra în societate. În cazul condamnatului care a împlinit vârsta de 60 de ani, se poate dispune liberarea condiționată, după executarea efectivă a jumătate din durata pedepsei, în cazul închisorii ce nu depășește 10 ani, sau a cel puțin două treimi din durata pedepsei, în cazul închisorii mai mari de 10 ani, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în alin. (1) lit. b)-d). În calculul fracțiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (1) se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin jumătate din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani, și a cel puțin două treimi, când pedeapsa este mai mare de 10 ani. În calculul fracțiunilor de pedeapsă prevăzute în alin. (2) se ține seama de partea din durata pedepsei ce poate fi considerată, potrivit legii, ca executată pe baza muncii prestate. În acest caz, liberarea condiționată nu poate fi dispusă înainte de executarea efectivă a cel puțin o treime din durata pedepsei închisorii, când aceasta nu depășește 10 ani, și a cel puțin jumătate, când pedeapsa este mai mare de 10 ani. Este obligatorie prezentarea motivelor de fapt ce au determinat acordarea liberării condiționate și atenționarea condamnatului asupra conduitei sale viitoare și a consecințelor la care se expune, dacă va mai comite infracțiuni sau nu va respecta măsurile de supraveghere ori nu va executa obligațiile ce îi revin pe durata termenului de supraveghere. Intervalul cuprins între data liberării condiționate și data împlinirii duratei pedepsei constituie termen de supraveghere pentru condamnat [6].

Instituția probațiunii și liberării de pedeapsă penală în dreptul penal al Franței. În sistemul francez, probațiunea este animarea executării pedepsei pentru o perioadă de probă prin care judecătorul suspendă executarea pedepsei privative de libertate și o înlocuiește cu o perioadă probatorie care poate

să dureze minimum 3 ani și maximum 5 ani. În timpul acestei perioade, cel care este supus unei pedepse probatorii trebuie să-și respecte obligațiile generale și pe cele speciale indicate de instanța de judecată. Sistemele de probațiune din Franța operează, într-o măsură mai mică, prin raportarea la standardele internaționale, fiind orientate mai mult către politicile stabilite la nivel național.

În Franța instituția amânării pedepsei îmbracă două forme: amânarea executării pedepsei și suspendarea aplicării pedepsei.

La rândul său, amânarea executării pedepsei se manifestă sub trei forme:

- amânarea simplă a executării pedepsei;
- amânarea executării pedepsei cu stabilirea termenului de probă;
- amânarea executării pedepsei cu obligația de a presta o muncă.

Suspendarea aplicării pedepsei de asemenea îmbracă trei forme:

- suspendarea simplă a aplicării pedepsei;
- suspendarea aplicării pedepsei cu stabilirea unui termen de încercare;
- suspendarea aplicării pedepsei cu semnarea unei dispoziții scrise.

Condițiile aplicării liberării de pedeapsă: - se răsfrânge numai asupra persoanelor fizice; - să fie săvârșită o infracțiune penală (nu poate fi stabilită pentru infracțiunile politice); - este posibilă numai în cazul unei pedepse privative de libertate pe un termen nu mai mare de cinci ani: - stabilirea termenului de încercare; - îndeplinirea anumitor condiții ale probațiunii.

Persoanei juridice îi poate fi aplicată amânarea executării pedepsei pentru următoarele tipuri de pedeapsă: amenda, lichidarea persoanei juridice, confiscarea, publicarea sentinței judecătorești. În cazul săvârșirii delictelor sau încălcărilor persoana poate fi liberată prin sentință.

Instituția liberării de pedeapsă în dreptul penal al Germaniei. În Germania liberarea înainte de termen poate fi aplicată de judecată, dacă:

- condamnatul a ispășit două treimi din pedeapsa privativă de libertate;
- există suficiente dovezi că persoana condamnată nu va mai comite pe viitor noi infracțiuni;
- condamnatul este de acord să fie liberat înainte de termen.

Liberarea condiționată incumbă aceleași condiții ca și amânarea executării pedepsei. Liberarea înainte de termen este posibilă și în cazul pedepsei detențiunii pe viață, dar numai în prezența următoarelor condiții: - a fost executat termenul de 15 ani privațiune de libertate; - executarea de mai departe a pedepsei nu este necesară, condamnatul fiind considerat reeducat [7].

Concluzii. Criminalitatea reprezintă veriga slabă a unei societăți. Nucleul acesteia îl reprezintă însăși infracțiunea sau fapta ilicită. Sistemul de drept prevede faptul că pentru comiterea oricărei fapte contrare legii, subiectului acesteia i se aplică o pedeapsă corespunzătoare prevăzută de legislația penală. Pedeapsa penală este o noțiune complexă, a cărei esență constă în restabilirea ordinii de drept și de prevenire a consecințelor social-periculoase.

Deși pedeapsa penală reprezintă o măsură de constrângere statală aplicată de către instanța de judecată, aceasta nu poate îngreuna sau limita drepturile și libertățile fundamentale ale unei persoane, inclusiv a infractorului, decât doar în strictă conformitate cu legea. Principiul umanismului și al legalității sunt doar unele din acele principii care guvernează procesul penal în ansamblu.

Totodată, legea prevede și modalități de liberare de pedeapsă penală de executare diferite, adaptabile gradului prejudiciabil al infracțiunii săvârșite și pericolozității concrete a făptuitorului. Aceste prevederi se reflectă în legislațiile penale ale statelor europene și nu numai. Liberarea de răspundere penală constituie o formă alternativă de realizare a răspunderii penale, cu respectarea anumitor condiții stabilite prin lege.

În concluzie, menționăm faptul că deși legea penală statuează asupra aplicării pedepsei persoanei culpabile, aceasta îi oferă șansa de a fi liberat de răspundere penală fără a-i cauza infractorului suferințe psihice sau fizice și fără a-i restricționa drepturile sale legitime. Indiferent de forma de guvernare a statului, persoana este privită ca valoare supremă a societății, iar libertățile sale sunt inviolabile. Toate acțiunile contrare legii și persoanei reprezintă, prin prisma dreptului internațional, încălcarea demnității umane.

Referințe bibliografice

1. Botnaru Stela, Șavga Alina, Grosu Vladimir, Grama Mariana. Manual de drept penal. Partea generală. Volumul I. Ediția a II. Chișinău, Editura Cartier, 2005, 624 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74, 14.04.2009.
3. Recomandarea Nr.22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor / Adoptată de către Comitetul de Miniștri pe 30 septembrie 1999, la cea de-a 681-a adunare a reprezentanților miniștrilor.
4. Recomandarea Rec (2000) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la stimularea implementării Regulamentului european privind sancțiunile și măsurile comunitare / Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 29 noiembrie 2000 la cea de-a 731-a întrunire a prim-miniștrilor.
5. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată / Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003, la cea de-a 853-a întrunire a prim-miniștrilor.
6. Codul penal al României din 17 iulie 2009 (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României nr. 510, 24 iulie 2009.
7. Mariș Alexandru, Crasulea Sergiu. Drept Penal Comparat (Ciclul I). Note de curs. Chișinău, 2013.

CZU 343.33

INCRIMINAREA INFRAȚIUNILOR DE RĂZBOI ÎMPOTRIVA PERSOANELOR ÎN LEGISLAȚIILE PENALE ALE ALTOR STATE

Igor SOROCEANU,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

ORCID: 0000-0002-8719-0454

Rezumat

Infrațiunile de război sunt fapte socialmente periculoase, care atentează asupra celor mai importante valori ale societății umane. Aceste fărâdelegi produc urmări deosebit de grave, care nu pot fi reparabile niciodată. Persoana, ca parte componentă a societății omenești, cu părere de rău, este afectată cel mai mult ca urmare a producerii unor infrațiuni de război în realitatea obiectivă. În cele ce urmează, dorim să remarcăm unele variante tipice de sancționare a infrațiunilor de război împotriva persoanelor, dislocate în Legile penale ale altor state.

Cuvinte-cheie: război, persoană, urmări, arme, normă juridică, subiect de drept, răspundere penală.

Summary

War crimes are socially dangerous acts that attack the most important values of human society. These wrongdoings produce particularly serious consequences that can never be repaired. The person, as a component part of the human society, unfortunately, is affected the most as a result of the production of war crimes in the objective reality. In the following, we would like to note some typical variants of sanctioning war crimes against individuals, located in the Criminal Laws of other states.

Keywords: war, person, prosecution, weapons, legal norm, subject of law, criminal liability.

Introducere. Capitolul I cu denumirea generică *Infrațiuni contra păcii și securității omenirii, infrațiuni de război*, din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova [9, p.270], înglobează în sine articolul 137 cu denumirea marginală *Infrațiuni de război împotriva persoanelor* [1, art.137].

Legea penală a Republicii Moldova prevede un capitol separat consacrat infrațiunilor contra păcii și securității omenirii, precum și infrațiunilor de război – prin acest gest legislativ normele internaționale din domeniul dreptului internațional s-au transpus în legislația internă a Republicii Moldova. Însă implementarea lacunară a prevederilor internaționale din dreptul internațional umanitar a generat numeroase incertitudini și discuții în doc-

trină, în special în sfera protecției juridico-penale a victimelor conflictelor armate cu sau fără caracter internațional. Precizăm că doar un singur articol din capitolul I din partea specială a Codului penal incriminează fapte comise împotriva persoanelor protejate căzute sub puterea adversarului [8, p.42].

Gradul de investigare a problemei în momentul de față, scopul cercetării. La etapa actuală, necesitatea de elaborare a cercetării respective, derivă din spiritul de inițiativă al autorului de-a analiza și studia multilateral fenomenul de incriminare a infracțiunilor de război împotriva persoanelor în legislațiile altor state. Totodată, scopul acestui articol științific este de-a informa publicul studios referitor la varietatea normelor juridico-penale de incriminare a tipurilor de infracțiuni prenotate.

Materiale utilizate și metode aplicate. Cursul de elaborare a acestui demers științific a fost realizat prin aplicarea metodelor de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului respectiv, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda istorică, precum și metoda comparativă a diverselor variante tipice de incriminare a infracțiunilor de război împotriva persoanelor.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde Codul penal al Republicii Moldova și legislațiile penale ale altor state.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Statul unitar, din regiunea Baltică a Europei de Nord, cu un sistem politic parlamentar¹ – Republica Letonia – a instituit răspunderea penală pentru infracțiunile de război împotriva persoanelor, în cadrul capitolului IX din Partea Specială a Codului penal cu denumirea marginală *Crime împotriva umanității, a păcii, crime de război și genocid*. Astfel, în limitele normative letone ale Legii penale prenotate, sunt pasibile aplicării sancțiuni penale următoarele fapte din categoria celor de război împotriva persoanelor:

1) săvârșirea crimelor de război, și anume încălcarea dispozițiilor privind desfășurarea unui război sau a dispozițiilor dreptului internațional umanitar, interzise prin acordurile la care Republica Letonia este parte, inclusiv prin uciderea, tortura sau tratamentul inuman aplicat unei persoane protejate de dreptul internațional umanitar, luarea de ostatici, deportarea ilegală, relocarea, limitarea libertății, distrugerea nejustificată de orașe și de alte obiecte sau alte activități interzise. O asemenea faptă se sancționează cu pedeapsa închisorii pe viață sau pedeapsa privativă de libertate pentru o perioadă de cel puțin trei ani și de cel mult douăzeci de ani [2, sec.74]. Aceste

---

¹ Saeima este parlamentul Republicii Letonia. Este un parlament unicameral format din 100 de membri care sunt aleși prin reprezentare proporțională, cu locuri alocate partidelor politice care obțin cel puțin 5% din votul popular. Alegerile sunt programate să aibă loc o dată la patru ani, în mod normal în prima sâmbătă a lunii octombrie. Cele mai recente alegeri au avut loc în octombrie 2022.

condiționalități fiind înserate în cadrul secțiunii 74 din Codul penal al Republicii Letonia, cu denumirea generică *Crime de război*;

2) glorificarea publică a genocidului, a crimelor împotriva umanității, a crimelor împotriva păcii sau a crimelor de război, negarea sau iertarea publică a genocidului comis, a crimelor împotriva umanității, a crimelor împotriva păcii sau a crimelor de război. Asemenea fărădelege este sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult cinci ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară ori munca în folosul comunității sau cu amendă [2, sec.74¹]. Prevederile respective fiind dislocate în limitele normative ale secțiunii 74¹ din Codul penal al Republicii Letonia, cu titlatura *Iertarea genocidului, crimelor împotriva umanității, crimelor împotriva păcii și a crimelor de război*;

3) comiterea unor acte de violență asupra persoanelor aflate într-o zonă de conflict, precum și rechiziționarea sau distrugerea ilegală a bunurilor acestora. Pedeapsa pentru o asemenea faptă ilicită, este una de tipul privării de libertate pentru o perioadă de cel puțin trei ani și de cel mult cincisprezece ani [2, sec.75]. Varianta tipică a infracțiunii date fiind incriminată în limitele secțiunii 75 din Codul penal al Republicii Letonia, denumită *Infracțiuni de război contra persoanelor aflate într-o zonă de conflict*;

4) incitarea publică la un război de agresiune sau la declanșarea unui conflict militar. O asemenea faptă se sancționează cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult opt ani [2, sec.77]. Aceste condiționalități fiind prevăzute în cadrul secțiunii 77 din Codul penal al Republicii Letonia, intitulată *Invitație la război de agresiune*.

Ce-a de-a doua republică baltică, care se situează pe malul sud-estic al Mării Baltice, având frontieră maritimă cu Suedia și Danemarca – Republica Lituania – la fel ca și în cazul Republicii Letonia a prevăzut aplicarea sancțiunii penale pentru fărădelegile de război împotriva persoanelor, în cadrul capitolului XV din Partea specială a Codului penal cu denumirea generică *Crime împotriva umanității și crime de război*. Codul penal al Republicii Lituania este o lege penală uniformă care are drept scop apărarea drepturilor și libertăților omului și a cetățenilor, a intereselor publice și a statului față de faptele penale, prin mijloace de drept penal [3]. Prin urmare, conform Codului penal al Republicii Lituania, sunt pasibile răspunderii penale următoarele ilegalități specifice domeniului supus cercetării:

1. orice persoană care, încălcând normele dreptului internațional umanitar, în timpul războiului sau în timpul unui conflict armat internațional, al unei ocupații ori al unei anexări, ordonă uciderea sau ucide persoanele care s-au predat prin depunerea armelor ori care nu au mijloace de rezistență, răniții, bolnavii sau marinarii unei nave de război scufundate, prizonieri de război, civilii prezenți într-un teritoriu ocupat, anexat ori cap-

turat sau aflați pe teritoriul ostilităților ori alte persoane aflate sub protecție internațională în timp de război. Asemenea fărădelege este sancționată cu o pedeapsă de tipul închisorii pe o perioadă de la zece până la douăzeci de ani sau cu închisoare pe viață [3, art.101], conform articolului 101 din Codul penal al Republicii Lituania, *Uciderea persoanelor protejate în temeiul dreptului internațional umanitar*;

2. persoana care, în timpul războiului sau în timpul unui conflict armat internațional ori în condițiile ocupării sau anexării, dispune deportarea ori deportează populația civilă dintr-un teritoriu ocupat sau anexat pe teritoriul unei țări ocupante ori anexate sau al unei țări terțe, ordonă transferul ori transferă populația civilă a statului ocupant pe teritoriul țării ocupate. Subiectul respectivei infracțiuni este pedepsit cu închisoare pe o perioadă de la trei până la cincisprezece ani [3, art.102]. Prevederile date fiind dislocate în limitele normative ale articolului 102 din Codul penal al Republicii Lituania, cu denumirea marginală *Deportarea civililor dintr-un stat ocupat sau transferul populației civile dintr-un stat ocupant*;

3. persoana care, în timp de război sau în timpul unui conflict internațional armat ori în condiții de ocupație sau anexare și încălcând normele dreptului internațional umanitar, provoacă vătămare corporală gravă ori boală sau tortură celor răniți, bolnavi, marinarilor unei nave de război care se scufundă, prizonierilor de război, civililor ori altor persoane protejate în temeiul dreptului internațional umanitar, efectuează un experiment biologic sau medical pe ele, le prelevă ilegal organele ori țesuturile în scopul transplantului, le prelevă ilegal sângele sau le supune altor tratamente inumane, le aplică sancțiuni penale fără o hotărâre judecătorească a unei instanțe independente și imparțiale ori fără garanții de apărare în instanță sau are un comportament indecent în raport cu rămășițelor celor decedați, este pedepsită cu închisoare pe o perioadă de la trei până la doisprezece ani [3, art.103]. O asemenea fărădelege fiind incriminată în limitele legislative ale articolul 103 din Codul penal al Republicii Lituania, cu titulatura *Cauzarea de vătămări corporale, tortură sau alte tratamente inumane persoanelor protejate în temeiul dreptului internațional umanitar*;

4. persoana care, în timp de război sau în timpul unui conflict internațional armat ori în condițiile ocupării sau anexării și în încălcarea normelor dreptului internațional umanitar, scoate populația civilă din locuințele proprii ori o strămută sau o obligă să-și schimbe religia, violează femeile, le implică în sclavie sexuală ori le obligă să se angajeze în prostituție, forțează sterilizarea sau inseminarea acestora, utilizează mijloace de intimidare ori teroare, ia ostatici, aplică pedeapsa colectivă, internează populația în lagăre de concentrare, separă copiii de părinții sau de tutorii lor, amenință cu moartea prin înfometare, aplică sancțiuni penale fără o hotărâre a unei

instanțe independente și imparțiale ori fără garanții de apărare în instanță, confiscă bunurile sau conduce la exproprierea în masă a acestora în alte scopuri decât necesitatea militară, aplică contribuții și rechiziții nejustificat de mari. O fărădelege din categoria respectivă este pedepsită cu închisoare pe o perioadă de la trei până la cincisprezece ani [3, art.104], potrivit articolul 104 din Codul penal al Republicii Lituania, intitulat Încălcarea normelor dreptului internațional umanitar privind protecția civililor și a bunurilor lor în timp de război;

5. persoana care, în timpul războiului, în timpul unui conflict internațional, al ocupației sau anexării armate și care, cu încălcarea legii umanitare internaționale, forțează civili ori prizonieri de război să servească în forțele armate ale inamicului, îi folosește ca scut uman într-o operațiune militară, recrutează sau mobilizează copiii sub vârsta de 18 ani în forțele armate ori îi folosește într-o operațiune militară, este pedepsită cu închisoare pe o perioadă de la trei până la zece ani [3, art.105]. Aceste condiționalități fiind în corespundere cu modalitatea normativă de la articolul 105 din Codul penal al Republicii Lituania, cu denumirea generică *Folosirea forțată a civililor sau a prizonierilor de război în forțele armate ale inamicului*.

Republica Polonă fiind un stat european din Europa Centrală, care se învecinează cu Germania la vest, cu Cehia și Slovacia la sud, cu Ucraina și Belarus la est și cu Lituania, Rusia și Marea Baltică la nord [10]; și având un sistem politic parlamentar, a instituit răspunderea penală pentru diverse genuri de infracțiuni, inclusiv pe pentru faptele socialmente periculoase de război. Astfel, legiuitorul polonez a dislocat fărădelegile de război împotriva persoanelor în capitolul XVI din Partea specială a Codului penal al Republicii Polone, cu genericul *Infracțiuni contra păcii, umanității și crimele de război*.

Prin urmare, în condițiile Legii penale poloneze, este pasibilă răspunderii penale persoana care inițiază sau duce un război de agresiune. Această faptă se sancționează cu pedeapsa privării de libertate pentru o perioadă de minim 12 ani, ori cu pedeapsa privării de libertate de 25 de ani sau cu pedeapsa privării de libertate pe viață [4, art.117 alin.(1)], în conformitate cu norma juridico-penală instituită la articolul 177 din Codul penal al Republicii Polone.

Totodată, este de menționat faptul că, în corespundere cu prevederile art.117 alin.(2) din Legea penală a Republicii Polone, este pasibilă și răspunderii penale persoana care face apel în mod public la începerea unui război de agresiune sau aprobă în mod public începerea ori ducerea unui astfel de război [4, art.117, alin.(2)]. În condițiile date, subiectul acestei fărădelegi, va fi sancționat cu o pedeapsă de tipul închisorii pe o perioadă de la 3 luni la 5 ani.

Codul penal al Republicii Portugheză înglobează la fel în limitele sale normative răspunderea penală pentru infracțiunile de război împotriva per-

soanelor. Prin urmare, articolul 240 din Legea penală prenotată cu denumirea marginală *Discriminarea și incitarea la ură și violență*, prevede expres modalitățile normative ale acestor ilegalități.

Așadar, în corespundere cu legislația portugheză, este pasibil răspunderii penale, cel care, în mod public, prin orice mijloc destinat difuzării, în special prin apologia, negarea sau banalizarea grosieră a crimelor de genocid, de război sau împotriva păcii și umanității:

a) provoacă acte de violență împotriva unei persoane sau unui grup de persoane pe motiv de rasă, culoare, origine etnică sau națională, ascendență, religie, sex, orientare sexuală, identitate de gen sau dezabilitate fizică sau psihică;

b) calomniază sau insultă o persoană sau un grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică sau națională, ascendență, religie, sex, orientare sexuală, identitate de gen sau dezabilitate fizică sau psihică;

c) amenință o persoană sau un grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică sau națională, ascendență, religie, sex, orientare sexuală, identitate de gen sau dezabilitate fizică sau psihică;

d) incită la violență sau la ură împotriva unei persoane sau a unui grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică sau națională, ascendență, religie, sex, orientare sexuală, identitate de gen sau dezabilitate fizică sau psihică [5]. Subiectul de drept al acestei fărâdelegi este pasibil de-a fi sancționat cu pedeapsa închisorii, pe un termen de la șase luni la cinci ani.

Infrațiunile de război împotriva persoanelor cunosc un sediu normativ de incriminare și în legislația română. Astfel, Codul penal al României în cadrul capitolului II cu denumirea generică *Infrațiuni de război*, instituie răspunderea penală pentru următoarele variante tipice ale faptei date:

1) „Săvârșirea, în cadrul unui conflict armat, cu sau fără caracter internațional, asupra uneia sau mai multor persoane protejate de dreptul internațional umanitar, a uneia dintre următoarele fapte:

a) uciderea;

b) luarea de ostatici;

c) aplicarea de tratamente cu cruzime sau inumane, cauzându-i vătămări ale integrității fizice sau psihice ori suferințe fizice sau psihice grave, în special prin tortură sau mutilare;

d) violul sau agresiunea sexuală, constrângerea la prostituție, sterilizarea forțată sau detenția ilegală a unei femei rămase gravidă în mod forțat, în scopul modificării compoziției etnice a unei populații;

e) deportarea sau transferarea forțată, cu încălcarea regulilor generale de drept internațional, a unor persoane aflate în mod legal pe un anumit teritoriu, prin expulzarea acestora spre un alt stat sau un alt teritoriu ori prin folosirea altor măsuri de constrângere;

f) aplicarea sau executarea unei pedepse severe, în special pedeapsa cu moartea sau o pedeapsă privativă de libertate, împotriva unei persoane care nu a fost judecată în cadrul unei proceduri legale și imparțiale, care să ofere garanțiile impuse de dreptul internațional;

g) expunerea unei persoane la un pericol de moarte sau atingere gravă adusă sănătății prin:

1. efectuarea asupra acesteia de experiențe cu privire la care ea nu a consimțit în mod voluntar, expres și prealabil sau care nu sunt necesare pentru sănătatea acesteia ori nu sunt efectuate în interesul său;

2. prelevarea de țesuturi sau organe de la aceasta în scopul transplanțului, cu excepția prelevării de sânge sau piele efectuate în scop terapeutic, în conformitate cu principiile medicale general recunoscute și cu consimțământul voluntar, expres și prealabil al persoanei;

3. supunerea acesteia la metode de tratament nerecunoscute medical, fără ca acestea să fie necesare pentru sănătatea persoanei și fără ca ea să fi consimțit, în mod voluntar, expres și prealabil;

h) supunerea unei persoane la un tratament degradant, se pedepsește cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea exercitării unor drepturi;

2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează recrutarea sau încorporarea minorilor care nu au împlinit vârsta de 15 ani în forțele armate sau în grupuri armate, precum și determinarea acestora, prin orice mijloace, să participe activ la ostilități;

3) Rănirea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, a unui membru al forțelor armate inamice sau a unui combatant al părții inamice, după ce acesta s-a predat fără condiții sau care a fost scos din luptă în orice mod, se pedepsește cu închisoarea de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

4) Săvârșirea, în cadrul unui conflict armat cu caracter internațional, a uneia dintre următoarele fapte:

a) menținerea ilegală în detenție sau întârzierea nejustificată a reparării uneia sau mai multor persoane protejate în sensul Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și al Protocolului Adițional I din 8 iunie 1977, în special răniții, bolnavii, naufragiații, prizonierii de război și civilii;

b) transferarea, în mod direct sau indirect, de către un agent al puterii ocupante, a unei părți a populației civile căreia el îi aparține, în teritoriul ocupat;

c) constrângerea, prin violență sau amenințare, a uneia sau mai multor persoane protejate în sensul Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și al Protocolului Adițional I din 8 iunie 1977, în special răniții, bolnavii, naufragiații, prizonierii de război și civilii;

d) constrângerea resortisanților puterii inamice să ia parte la operațiunile de război îndreptate împotriva țării lor, se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

5) Persoanele protejate de dreptul internațional umanitar sunt:

a) într-un conflict armat cu caracter internațional: persoanele protejate în sensul Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și al Protocolului Adițional I din 8 iunie 1977, în special răniții, bolnavii, naufragiații, prizonierii de război și civili;

b) într-un conflict armat fără caracter internațional: răniții, bolnavii, naufragiații și persoanele care nu participă direct la ostilități și care se găsesc sub puterea părții inamice;

c) într-un conflict armat cu sau fără caracter internațional: membrii forțelor armate și combatanții părții inamice, care au depus armele sau care, din orice altă cauză, nu se mai pot apăra și care nu se află sub puterea părții inamice” [6, art.440].

Republica Slovenia fiind un stat suveran situat în sudul Europei Centrale, se află la o răscruce de drumuri culturale și comerciale europene importante. Slovenia este o republică parlamentară, membră a Națiunilor Unite, a Uniunii Europene și a NATO [11], care își are propriile reguli de conduită. Referitor la subiectul supus cercetării, este de menționat faptul că, Codul penal al Republicii Slovenia la articolul 102 cu titulatura *Infrațiuni de război*, prevede expres răspunderea pentru fărâdelegile de război împotriva persoanelor. În această ordine de idei, este pasibil răspunderii penale, persoana care dă ordine sau săvârșește infrațiuni de război, mai ales dacă acestea sunt săvârșite ca parte a unui plan ori a unei politici complexe sau ca parte a unei săvârșiri extinse a acestor infrațiuni, și anume:

1) încălcări grave ale Convențiilor de la Geneva din 12 august 1949 și anume orice acțiune menționată împotriva persoanelor sau a bunurilor care sunt protejate de Convențiile de la Geneva corespunzătoare:

- uciderea intenționată;
- tortura sau tratamentul inuman, precum și experimentele biologice;
- provocarea intenționată a unei suferințe intense sau a vătămărilor corporale grave sau a vătămării sănătății;
- distrugerea ilegală nejustificată sau însușirea bunurilor;
- forțarea unui prizonier de război sau a altei persoane protejate de a lupta în cadrul forțelor unei puteri ostile;
- privarea unui prizonier de război sau a unei alte persoane protejate de un proces echitabil;
- deportarea sau lipsirea de libertate în mod ilegal;
- luarea de ostatici;

2) alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele

armate internaționale, în cadrul stabilit al dreptului internațional, și anume, oricare dintre următoarele fapte:

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva populației civile sau împotriva civililor individuali care nu participă direct la ostilități;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva obiectivelor civile, adică a obiectivelor care nu sunt obiective militare;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva personalului, a instalațiilor, a materialelor, a unităților sau a vehiculelor implicate într-o misiune de ajutor umanitar sau de menținere a păcii, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, atâta timp cât aceștia au dreptul la protecția acordată civililor sau obiectivelor civile în temeiul dreptului internațional privind conflictul armat;

- lansarea intenționată a unui atac cunoscând faptul că un astfel de atac va provoca pierderi accidentale de vieți omenești sau răniți ale civililor sau daune ale obiectivelor civile sau daune pe termen lung vaste și severe asupra mediului înconjurător, care ar fi evident excesive în raport cu avantajul militar general concret și direct anticipat;

- atacarea sau bombardarea, prin orice mijloace, a orașelor, satelor, locuințelor sau clădirilor care nu sunt protejate și care nu sunt obiective militare;

- uciderea sau rănirea unui combatant care, după ce și-a depus armele sau după ce nu mai are mijloace de apărare, a capitulat necondiționat;

- folosirea necorespunzătoare a steagului care simbolizează armistițiul, a drapelului sau a distincției și uniformei militare ale inamicului sau ale Organizației Națiunilor Unite sau a distincției sau pavilionului Crucii Roșii sau a distincției care se conformează acestora, precum și a emblemelor distinctive ale Convențiilor de la Geneva sau mărcilor de proprietate culturală conform Convenției de la Haga (Convenția de la Haga privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat cu normele de aplicare a acesteia) (Monitorul Oficial al Republicii Populare Federale Iugoslavia – Acordurile internaționale nr.4/56) și celui de-al doilea Protocol la Convenția de la Haga din 1954 privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat (Monitorul Oficial al Republicii Slovenia nr.22/2003), care a avut drept rezultat decesul sau vătămări corporale grave;

- transferul, direct sau indirect, de către puterea de ocupație a unei părți a propriei populații civile în teritoriul pe care îl ocupă sau deportarea ori transferul întregii populații sau a unei părți a acesteia din teritoriul ocupat în interiorul ori în afara acestui teritoriu;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva clădirilor folosite în scop religios, educațional, artistic, științific sau în scopuri caritabile, monumentelor istorice, spitalelor și locurilor unde bolnavii și răniții sunt trimiși,

cu condiția ca acestea să nu fie obiective militare;

- supunerea persoanelor care se află în mâinile unei părți adverse la mutilare fizică sau la experimente medicale ori științifice de orice natură care nu sunt justificate de tratamentul medical, dentar sau spitalicesc al persoanei în cauză și nici nu se desfășoară în interesul său și care provoacă moartea ori pun în pericol grav starea de sănătate a unei astfel de persoane sau unor astfel de persoane;

-uciderea sau rănirea prin mijloace frauduloase a persoanelor aparținând națiunii sau armatei ostile;

- luarea ilegală a unor obiecte de la morți sau răniți pe câmpul de luptă;

- declararea faptului că nu se va arăta niciun pic de milă;

- distrugerea sau confiscarea bunurilor inamicului, cu excepția cazului în care o astfel de distrugere ori confiscare este impusă imperativ de necesitățile războiului;

- declararea faptului că au fost abrogate, suspendate sau inadmisibile în instanță drepturile și acțiunile cetățenilor părții ostile;

- constrângerea cetățenilor părții ostile de a participa la operațiunile de război îndreptate împotriva propriei țări, chiar dacă acestea se aflau în serviciul beligerantului înainte de începerea războiului;

- jefuirea unui oraș sau a unui loc, chiar și atunci când este luat prin asalt;

- folosirea de otrăvuri sau arme otrăvite;

- folosirea de gaze asfixiante, otrăvitoare sau alte gaze și toate lichidele, materialele sau dispozitivele analoge;

- folosirea gloanțelor care se extind sau se aplatizează cu ușurință în corpul uman, cum ar fi gloanțele cu un înveliș dur care nu acoperă în întregime miezul sau care prezintă incizii;

- folosirea armelor, a proiectilelor și a materialelor și a metodelor de război care sunt de natură să provoace vătămări sau suferințe inutile sau care sunt în mod inerent nediscriminatorii în încălcarea dreptului internațional al conflictelor armate, cu condiția ca astfel de arme, proiectile și materiale și metode de război să fie complet interzise;

- lezări ale demnității personale, în special supunerea la tratamente umilitoare și degradante;

- violul, sclavia sexuală, prostituția forțată, sarcina forțată care înseamnă lipsirea de libertate în mod ilegal a unei femei care a rămas însărcinată prin constrângere cu intenția de a aduce atingere structurii etnice a oricărei populații ori de a realiza alte încălcări grave ale dreptului internațional, sterilizarea forțată sau orice altă formă de violență sexuală, care constituie și o încălcare gravă a Convenției de la Geneva;

- utilizarea prezenței unui civil sau a altei persoane protejate pentru

a face ca anumite puncte, zone ori forțe militare să fie imune la operațiunile militare;

- folosirea bunurilor culturale cu protecție extinsă sau a împrejurimilor lor imediate pentru a sprijini acțiunile militare;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva clădirilor, a materialelor, a unităților medicale și a transporturilor și a personalului care utilizează emblemele distinctive ale Convențiilor de la Geneva;

- folosirea intenționată a înfometării civililor ca o metodă de război, prin privarea lor de obiectele indispensabile supraviețuirii lor, inclusiv prin reținerea intenționată a ajutoarelor, așa cum prevede Convențiile de la Geneva;

- recrutarea sau înrolarea copiilor sub vârsta de cincisprezece ani în forțele armate naționale ori folosirea acestora în vederea participării active la ostilități;

3) în cazul unui conflict armat, care nu are un caracter internațional și care, cu toate acestea, nu are caracterul unor dezordini și tensiuni interne, cum ar fi revoltele, actele de violență individuale și ocazionale și alte acte similare, încălcări grave ale articolului 3 comun celor patru Convenții de la Geneva din 12 august 1949, și anume, oricare dintre următoarele fapte săvârșite împotriva persoanelor care nu au participat activ la ostilități, inclusiv membri ai forțelor armate care și-au depus armele și cei care au fost scoși din luptă din motive de boală, rănire, lipsire de libertate sau orice altă cauză:

- violență la adresa vieții și a persoanei, în special toate tipurile de omor, mutilarea, rele tratamente și tortura;

- lezări ale demnității personale, în special supunerea la tratamente umilitoare și degradante;

- luarea de ostatici;

- pronunțarea sentințelor și realizarea execuțiilor fără o hotărâre judecătorească pronunțată anterior de o instanță constituită în mod legal, care să acorde garanțiile judiciare recunoscute în general ca fiind indispensabile;

4) alte încălcări grave ale legilor și obiceiurilor aplicabile în conflictele armate, care nu au un caracter internațional, în cadrul stabilit al dreptului internațional, și anume, oricare dintre următoarele fapte:

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva populației civile ca atare sau împotriva civililor individuali care nu participă direct la ostilități;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva clădirilor, a materialelor, a unităților medicale și a transporturilor și a personalului care utilizează emblemele distinctive ale Convențiilor de la Geneva în conformitate cu dreptul internațional;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva personalului, a instalațiilor, a materialelor, a unităților sau a vehiculelor implicate într-o mi-

siune de ajutor umanitar sau de menținere a păcii, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite (Legea privind notificarea succesiunii privind convențiile Consiliului Europei, pentru care guvernul SUA este depozitar, Convențiile de la Haga și convențiile privind proprietatea intelectuală (Monitorul Oficial al Republicii Slovenia nr.24/1992), atâta timp cât au dreptul la protecția acordată civililor sau obiectivelor civile în temeiul dreptului internațional al conflictelor armate;

- direcționarea intenționată a atacurilor împotriva clădirilor dedicate religiei, educației, artei, științei sau scopurilor caritabile, monumentelor istorice, spitalelor și locurilor unde bolnavii și răniții sunt trimiși, cu condiția să nu fie obiective militare;

- jefuirea unui oraș sau a unui loc, chiar și atunci când este luat prin asalt;

- violul, sclavia sexuală, prostituția forțată, sarcina forțată care înseamnă lipsirea de libertate în mod ilegal a unei femei care a rămas însărcinată prin constrângere cu intenția de a aduce atingere structurii etnice a oricărei populații, sterilizarea forțată sau orice altă formă de violență sexuală, care constituie și o încălcare gravă a articolului 3, comun celor patru Convenții de la Geneva;

- recrutarea sau înrolarea copiilor sub vârsta de cincisprezece ani în forțele sau grupurile armate sau folosirea acestora în vederea participării active la ostilități;

- dispunerea deplasării populației civile din motive legate de conflict, cu excepția cazului în care se aplica din motive de securitate a civililor implicați sau din motive militare urgente;

- uciderea sau rănirea prin înșelăciune a adversarului combatant;

- declararea faptului că nu se va arăta niciun pic de milă;

- supunerea persoanelor care se află în mâinile unei părți adverse la mutilare fizică sau la experimente medicale sau științifice de orice natură care nu sunt justificate de tratamentul medical, dentar sau spitalicesc al persoanei în cauză și nici nu se desfășoară în interesul său și care provoacă moartea sau pun în pericol grav starea de sănătate a unei astfel de persoane sau unor astfel de persoane;

- distrugerea sau confiscarea bunurilor unui adversar, cu excepția cazului în care o astfel de distrugere sau confiscare este impusă imperativ de necesitățile conflictului, se sancționează cu pedeapsa închisorii de cel puțin 15 ani [7, art.102].

Referințe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009, în vigoare con-

- form ultimelor modificări și ajustări din 26.08.2022;
2. Codul penal al Republicii Letonia, adoptat la Riga de către Saeima la 17 iunie 1998, în vigoare conform ultimelor modificări și completări din 1 iulie 2009;
  3. Codul penal al Republicii Lituania, adoptat la Vilnius prin Legea nr.VI-II-1968 din 26 septembrie 2000, în vigoare conform ultimelor modificări și completări din 11 februarie 2010;
  4. Codul penal al Republicii Polone aprobat prin legea din 6 iunie 1997 // Monitorul Oficial al Republicii Polone nr.88 din 05.07.2016;
  5. Codul penal al Republicii Portugheză aprobat prin Decretul-lege nr.48 din 15 mai 1995, actualizat prin Legea nr.44 și în vigoare conform ultimelor modificări și completări din 9 august 2018;
  6. Codul penal al României adoptat prin Legea nr.286/2009 // Monitorul Oficial al României nr.510 din 24.07.2009;
  7. Codul penal al Republicii Slovenia, în vigoare conform ultimelor modificări și completări din 1 noiembrie 2008;
  8. Buza Nicolae, Conceptul infracțiunilor de război în legea penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr.4/2014, numărul total de pagini: 97, ISSN 1811-0770;
  9. Soroceanu Igor, Modele normative de incriminare a infracțiunii de război împotriva persoanelor în legislațiile penale ale altor state. În: Materialele Conferinței științifice naționale din 10 noiembrie 2022 „Probleme actuale privind respectarea drepturilor omului în procesul penal și activitatea specială de investigații”, Chișinău, Ed. Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, numărul total de pagini: 282, ISBN 978-9975-3323-9-2;
  10. Polonia. Poate fi accesată la următorul link: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Polonia>, accesat la 06.12.2022;
  11. Slovenia. Poate fi accesată la următorul link: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Slovenia>, accesat la 07.12.2022.

CZU: [343.132+343.341]:343.98

**COOPERAREA SUBIECȚILOR CARE EFECTUEAZĂ ACTIVITATEA
SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII ÎN VEDEREA ACUMULĂRII DATELOR
ȘI INFORMAȚIILOR AFERENTE GRUPURILOR CRIMINALE ORGANIZATE***

Ion BOTNARI,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-4262-9777

Rezumat

Activitatea grupurilor criminale a fost și rămâne una din principalele amenințări la adresa securității statului, indiferent de forma de manifestare.

Reieșind din acest lucru, statul prin intermediul instituțiilor de aplicare a legii trebuie să asigure în permanență ajustarea politicilor sale în vederea prevenirii și descoperirii a acestui tip de criminalitate, inclusiv prin asigurarea climatului corespunzător de cooperare atât la nivel național, regional, cât și internațional.

În pofida elaborării, dezvoltării și implementării conceptelor strategice și a planurilor de acțiuni, care includ aspectele de cunoaștere a fenomenului, principiile de regulile de cooperare, atribuții direcționate de luptă cu fenomenului criminalității organizate, dezvoltarea economică și socială a societății/-lor deschide noi oportunități pentru grupurile criminale organizate.

Tocmai din acest motiv, prin îmbinarea metodelor publice cu cele secrete, subiecții care efectuează activitatea specială de investigații asigură permanent acumularea datelor și informațiilor despre grupurile de criminalitate organizată în scopul prevenirii, investigării și descoperirii infracțiunilor comise de acestea, indiferent de aria de activitate.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, subiecți, grup criminal organizat, criminalitate

Summary

The activity of criminal groups has been and remains one of the main threats to the security of the state, despite of the form of manifestation.

Resulting from this, the state, through law enforcement institutions, must constantly ensure the adjustment of its policies in order to prevent and discover this type of crime, including by ensuring the appropriate climate of cooperation both at the national, regional and international levels.

Despite the elaboration, development and implementation of strategic concepts and action plans, which include the aspects of knowledge of the phenomenon, the principles of the rules of cooperation, directed attributions to fight the phenomenon of organized crime; the economic and social development of society opens new opportunities for organized criminal groups.

---

* Articolul este publicat în regie proprie.

Exactly for this reason, by combining public and secret methods, the subjects who carry out the special investigative activity ensure the permanent accumulation of data and information about organized crime groups in order to prevent, investigate and discover the crimes committed by them, regardless of the area of activity.

Keywords: special investigative activity, subjects, organized criminal group, crime

Introducere. Actualitatea și importanța subiectului cercetat. În conformitate cu legislația în vigoare, subiecți ai activității speciale de investigații sunt ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal și Administrației Naționale a Penitenciarelor.¹

În sensul respectării legalității măsurilor și acțiunilor întreprinse de către subdiviziunile specializate, legiuitorul a dispus asigurarea controlului parlamentar, a celui exercitat de procuror și departamental.

Având în vedere specificul infraacțiunilor comise de grupurile criminale organizate, implicarea directă reiese din competența materială de prevenire și descoperire a infraacțiunilor respective și vizează în special domeniul de competență al Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate și Serviciul Vamal, care au sarcina de a releva atentatele criminale, preveni, curma infraacțiunile și identifica persoanele care le organizează și/sau le comit, prin aplicabilitatea conlucrării la nivel național, cât și prin cooperarea cu autorități din alte state.

Despre infractori, atât teoreticienii cât și practicienii recunosc că nu au frontiere, iar în dependență de aria de activitate a grupului criminal organizat și a nivelului de dotare, membrii acestuia pot manifesta o mobilitate destul de dinamică, care să creeze suficiente impedimente la acumularea datelor și informațiilor, dacă nu ar fi instituite sisteme de cooperare la nivel național, regional, cât și internațional.

Având în vedere progresul tehnico-științific, dezvoltarea economică și a relațiilor comerciale, pentru implementarea cărora se stabilesc reguli și elemente noi, dar care deschid noi posibilități criminalității, în special grupurilor criminale organizate.

Tocmai în legătură cu aceste aspecte este importantă și necesară actualizarea informațiilor aferente cooperării polițienești, în fapt a subiecților care efectuează activitatea specială de investigații, cărora le revine misiunea de a acumula date și informații despre infractori.

Cooperarea polițienească ca și formă de activitatea a apărut o dată cu apariția instituției polițienești, îmbrăcând forme de tip transfrontalier, internațional încă din secolul XIX, cu toate că interesul era generat mai mult de

aspectele politice, decât de necesitatea reducerii criminalității.

Noutatea bună în acest caz este că susținerea politică din cadrul diverselor organizații de talie internațională a permis înființarea și dezvoltarea instituțiilor de cooperare în dependență de probleme cu care se confruntau.

Scop și obiective. Prezentarea anumitor reflecții cu privire la subiecții care efectuează activitatea specială de investigații, instituțiile implicate, forme de cooperare aplicate în partea ce ține de acumularea datelor și informațiilor despre grupurile criminale organizate.

Materiale și metode aplicate. În calitate de sursă de date și informații au fost utilizate actele legislative și normative internaționale și naționale, doctrina și alte materiale relevante. În vederea asimilării informațiilor au fost folosite metodele istorică, științifică, sistemică, iar pentru expunerea reflecțiilor – metodele : logică, comparativă, sinteza și clasificarea.

Conținutul de bază. Analiza materialelor științifice la subiect, relevă o importanță deosebită a instrumentului cooperării, mai ales pentru descoperirea infracțiunilor care presupun documentarea acțiunilor ilegale ale mai multor persoane.

Astfel, în teza sa de doctor, D-l Dinu Ostavciuc expune că *“pentru investigarea eficientă a traficului de copii, practica a demonstrat că fără cooperare și fără interacțiune nu este posibil de a obține un rezultat pozitiv, mai mult ca atât aceste infracțiuni capătă adesea un aspect internațional și interstatal, adică cad sub jurisdicția a două sau a mai multor state”*.²

Doctorul în drept Ștefan Stamatina expune că *“datorită faptului că multe dintre grupurile crimei organizate operează dincolo de frontierele lor naționale, activitățile lor au, în mod evident, consecințe internaționale. Astfel, omniprezența grupurilor infracționale în Rusia constituie o problemă nu numai pentru această țară, ci și pentru întreaga comunitate internațională. Desigur, acest lucru este valabil și pentru alte grupuri infracționale care operează în alte țări”*.³

În partea ce ține de cadrul instituțional internațional, D-l Iurie Odagiu expune că *la nivel mondial există o serie de organisme internaționale în sarcina cărora este pusă și contribuția la combaterea infracțiunilor ce țin de traficul de obiecte de valoare culturală: ONU, Interpol, Europol, Eurojust, Centrul regional al inițiativei de cooperare în sud-estul Europei pentru combaterea criminalității transfrontaliere (SECI), Inițiativa central europeană (ICE)*.⁴

Așadar, scurtele expuneri reperate din cercetările mai multor autori susțin amplificarea fenomenului de criminalitate organizată și necesitatea unui răspuns ferm și prompt din partea autorităților, inclusiv prin eforturi comune, materializate prin cooperare. În opinia noastră cooperarea se manifestă pe trei forme de bază, și anume :

- *aspectul național* – interacțiunea instituțiilor statului la documen-

tarea activității grupurilor criminale organizate, inclusiv prin asigurarea criteriilor clare și logice de diseminare a informațiilor în dependență de competența materială și asigurarea schimbului adecvat de informații, atât la nivel uman, cât și prin asigurarea interoperabilității sistemelor informaționale gestionate.

- *aspectul regional* – interacțiunea subiecților care efectuează activitatea specială de investigații din Republica Moldova cu cei din statele vecine, prin comunicare la direct în temeiul tratatelor bi și multilaterale sau prin intermediul unei instituții/organizații de profil.

Exemplu elocvent de asigurare a cooperării regionale prin intermediul unei instituții/instituții creată și investită cu asemenea misiuni este Centrul de Contact Galați⁵, care a fost înființat la data de 01.06.2003, în baza componentei a 4-a - „Promovarea cooperării transfrontaliere” - din Convenția de Înfrățire Instituțională cu Germania - „Strategia Managementului Integrat la Frontiera” (RO99-IB-JH.04).

Activitatea Centrului are la bază Acordul între Guvernul României, Cabinetul de Miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii Moldova privind cooperarea în punctele și centrele de contact și Acordul între Guvernul României, Cabinetul de Miniștri al Ucrainei și Guvernul Republicii Moldova privind înființarea Centrului Comun de contact de la Galați, iar principalele domenii de activitate sunt : combaterea traficului de persoane, migrației ilegale, traficului cu autovehicule furate, falsurilor în documentele de călătorie și identificări de persoane.

- *aspectul internațional* – presupun activități coordonate a subiecților care efectuează activitatea specială de investigații din mai multe state, de obicei sub auspiciul unei instituții/organizații de profil, care acționează în același timp în calitate de furnizori și solicitanți de informații în vederea documentării activităților criminale, cu respectarea actelor normative internaționale.

Având în vedere caracterul activității grupurilor criminale organizate, la această formă de cooperare vom atrage o atenție mai deosebită în cele ce urmează, având în vedere că statul nostru „*își întemeiază relațiile internaționale în baza cooperării bilaterale, regionale și multilaterale, manifestându-se prin intensificarea relațiilor politice, de securitate și comercial-economice în cadrul organizațiilor internaționale. Aderarea și participarea statelor naționale în diferite structuri internaționale contribuie la dezvoltarea sistemului de securitate. Republica Moldova este membră a numeroase instituții, organisme (procese, asociații, structuri) regionale, europene și internaționale, printre care un loc important îl ocupă organizațiile de securitate, precum: ONU, INTERPOL, Europol, OSCE, Parteneriatul pentru Pace, Centru SECI, Grupul EGMONT, Biroul de combatere a criminalității (CSI), Centrul antiterorist (CSI) și altele*”.⁶

Cooperarea internațională reprezintă o serie de activități, precum : **rapoarte analitice** în care sunt identificate riscurile în conformitate cu care se armonizează legislația penală și procedurală a statelor, **programelor de coordonare** a instituțiilor implicate, **asistența juridică internațională** în materie penală, **schimbul de date și informații operative**, precum și **cooperarea directă** a subiecților care efectuează activități speciale de investigații.

În vederea asigurării unei cooperări internaționale eficiente, subiecții care efectuează activitatea specială de investigații din instituțiile abilitate cu această misiune utilizează canalele de legătură gestionate de către Direcția Cooperare Polițienească Internațională a Inspectoratului General al Poliției.

Cu toate că structural Direcția de Cooperare Polițienească Internațională este în cadrul Poliției, aceasta asigură schimbul de informații cu toate instituțiile statului, care realizează măsuri speciale de investigații și autorități de aplicare a legii din străinătate, gestionând astfel fluxul informațional de interes operativ aferent cooperării internaționale cu respectarea regulilor de confidențialitate și de protecție a datelor cu caracter personal.

Canalele de legătură gestionate de către această entitate corespund organizațiilor internaționale acreditate de către Republica Moldova, și anume : Interpol, Europol și SELEC/GUAM.

INTERPOL⁷ – Organizația Internațională a Poliției Criminale din care fac parte 195 de țări cu misiunea de a oferi suport instituțiilor polițienești ca să lucreze împreună pentru a face din lume un loc mai sigur. În vederea asigurării misiunii respective, Interpol permite de a partaja și accesa date despre infracțiuni și autorii acestora prin intermediul unei game variate de asistență tehnică și operațională. Țara noastră, ca și în restul țărilor membre găzduiește un birou național central (BNC), prin intermediul căruia se asigură conexiunea cu statele membre și Secretariatul General Interpol prin intermediul rețele globale de comunicații securizate numită convențional I – 24/7.

INTERPOL oferă țărilor membre acces instantaneu și direct la o gamă variată de date și informații, care conțin milioane de înregistrări privind amprentele digitale, ADN, vehicule furate, arme de foc, documente de călătorie furate și pierdute și multe altele.

Sistemele informaționale gestionate partajează informații furnizate de țările membre zilnic cu respectarea condițiilor :

- exclusiv prin intermediul sistemului securizat de comunicații I – 24/7;
- în conformitate cu standardele internaționale;
- cu respectarea legislației;
- utilizarea tehnologiilor avansate;
- flexibil și după caz personalizat.

Toate bazele de date, cu excepția celei cu imagini de exploatare sexuală a copiilor, sunt accesibile prin intermediul platformei I-24/7 Dashboard, un portal de internet cu acces restricționat, unde sunt integrate 19 sisteme informaționale, și anume :

1. Sistemul de Notificări – solicitări internaționale de cooperare sau alerte care permit poliției din țările membre să facă schimb de informații esențiale legate de infracțiuni.

Notificările sunt emise de Secretariatul General la cererea Biroului Central Național INTERPOL al unei țări membre și sunt puse la dispoziția tuturor țărilor noastre membre pentru a le consulta în baza noastră de date de Notificări.

O Notificare este publicată numai dacă respectă Constituția INTERPOL și îndeplinește toate condițiile pentru prelucrarea informațiilor în conformitate cu regulile privind prelucrarea datelor. Acest lucru asigură legalitatea și calitatea, precum și protecția datelor cu caracter personal. De exemplu, o Notificare nu va fi publicată dacă încalcă Articolul 3 din Constituția INTERPOL, care interzice Organizației să întreprindă orice intervenție sau activități cu caracter politic, militar, religios sau rasial.

Tipuri de notificări :

✓ roșie – pentru a căuta localizarea și arestarea persoanelor căutate pentru urmărire penală sau pentru a executa o pedeapsă.

✓ galbenă: pentru a ajuta la localizarea persoanelor dispărute, adesea minori, sau pentru a ajuta la identificarea persoanelor care nu se pot identifica.

✓ albastră: pentru a colecta informații suplimentare despre identitatea, locația sau activitățile unei persoane în legătură cu o anchetă penală.

✓ neagră : pentru a căuta informații despre cadavre neidentificate.

✓ verde: pentru a oferi avertismente cu privire la activitățile criminale ale unei persoane, în cazul în care persoana este considerată a fi o posibilă amenințare la adresa siguranței publice.

✓ orange: pentru a avertiza despre un eveniment, o persoană, un obiect sau un proces care reprezintă o amenințare gravă și iminentă la adresa siguranței publice.

✓ violetă: pentru a căuta sau furniza informații despre moduri de operare, obiecte, dispozitive și metode de ascundere utilizate de criminali.

✓ Notificare specială INTERPOL – emisă pentru entitățile și persoanele care sunt ținta comitetelor de sancțiuni ale Consiliului de Securitate al ONU.

Conform datelor statistice disponibile, se relevă că în luna decembrie 2021 numărul total de notificări la nivelul INTERPOL era de 115 218, dintre care : roșii – 69274, galbene – 13929, albastre – 15346, negre – 1999,

verzi – 12705, orange – 196, violete – 1142 și speciale – 627. Cifrele respective demonstrează eficiența cooperării statelor în partea ce ține de schimbul operativ de informații despre persoane, elocvente fiind notificările care corespund culorilor albastră și verde. Din punct de vedere al pro-activității ar fi binevenită intensificarea activității cu notificările de culoare violetă.

2. Date nominale ale persoanelor fizice – procesul de colectare a datelor personale și antecedentelor penale ale persoanelor care fac obiectul solicitării de cooperare polițienească internațională.

3. Abuzatorii și victimele copiilor – conține peste 4,3 milioane de imagini și videoclipuri, care permite anchetatorilor specializați din peste 68 de țări să facă schimb de informații și să partajeze date cu colegii lor din întreaga lume. Până la moment aceasta a ajutat la identificarea a peste 30.000 de victime în întreaga lume.

4. Criminalistică – conține amprente digitale, profile ADN și recunoașterea facială, care joacă rol crucial în soluționarea infracțiunilor, deoarece au potențialul de a dezvălui legături între indivizi și/sau scenele crimei. La fel de important, ele pot ajuta la dovedirea nevinovăției unui suspect.

4.1. Ampretele digitale – în 2019, INTERPOL a realizat peste 1.600 de identificări ca urmare a schimbului sporit și a comparării datelor dactiloscopice de către țările membre. Prin intermediul gateway-ului AFIS, utilizatorii primesc foarte operativ rezultatele verificărilor lor:

- ✓ pentru persoanele care sunt necunoscute în baza de date, acest lucru durează doar câteva minute (căutare automată)
- ✓ pentru persoanele cunoscute în baza de date, aceasta durează aproximativ o oră (căutare semi-automată)
- ✓ pentru amprente latente neidentificate de la locul crimei, aceasta durează aproximativ o oră (proces manual)

Procesul automatizat permite efectuarea a mai mult de 3.000 de comparații pe zi, fiind capabil să caute și să înregistreze amprente palmei.

4.2. ADN – baza de date a fost creată în anul 2002 și conține în prezent peste 247 000 de profile diseminate de 84 de țări membre.

4.3. I-Familia – serviciu de pionier, care poate efectua calcule complexe de rudenie ADN pe profilele stocate în sistem. Aceste profiluri sunt transmise de țările membre pentru a face legături între persoanele dispărute și cazurile legate de rămășițe umane. Este alcătuită din :

- ✓ bază de date globală dedicată pentru a găzdui profilele ADN furnizate de rude, deținute separat de orice date penale;
- ✓ software-ul de potrivire ADN, numit Bonaparte, dezvoltat de Smart Research, care poate efectua milioane de calcule într-un interval scurt de timp.
- ✓ orientări de interpretare, elaborate de INTERPOL, pentru a identi-

fica și raporta eficient potențialele potriviri.

4.4. *Recunoaștere facială* – conține imagini faciale primite din peste 179 de țări, ceea ce îl face o bază de date criminală unică la nivel mondial, fiind cuplat cu o aplicație software biometrică automatizată este capabil să identifice sau să verifice o persoană prin compararea și analizarea modelelor, formelor și proporțiilor trăsăturilor și contururilor feței. Aproape 1500 de teroriști, criminali, fugari, persoane de interes sau persoane dispărute au fost identificați de la lansarea sistemului de recunoaștere facială al INTERPOL la sfârșitul anului 2016.

5. *Călătorie și documente oficiale* – instrument de suport la detectarea și prevenirea utilizării frauduloase a documentelor de călătorie și a documentelor administrative, limitând astfel circulația infractorilor sau a articolelor ilicite.

5.1. *Baza de date SLTD* (documente de călătorie și de identitate) – conține informații despre documentele de călătorie și de identitate care au fost raportate ca furate, pierdute, revocate, invalide sau furate.

5.2. *Documente administrative furate* (SAD) – conține înregistrări ale documentelor oficiale furate care servesc la identificarea obiectelor, de exemplu, documente de înmatriculare a vehiculelor și certificate de autorizare pentru import/export.

5.3. *Documente contrafăcute* – sistemul de documente electronice de bibliotecă (FIELDS) de la Frontex INTERPOL oferă ofițerilor de poliție și polițiștilor de frontieră informații vizuale cu privire la marcajele cheie care pot indica un document contrafăcut sau falsificat. Sistemul FIELDS a fost lansat în 2022, în urma unui proiect de proiectare și dezvoltare pe mai mulți ani. Unitatea Centrală Operațională FIELDS, formată din specialiști în documente și baze de date, va lucra activ cu experți și țările membre pentru:

- ✓ asigurarea utilizării eficiente și durabile a sistemului (operațional și tehnic);
- ✓ extinderea sistemului în infrastructura națională de securitate a frontierei din toate țările membre INTERPOL;
- ✓ creșterea cantității și calității datelor stocate în sistem și
- ✓ îmbunătățirea proceselor de afaceri și tehnologice.

5.4. *Comparație între documente autentice și false* – Edison (Electronic Documentation and Information System on Investigation Networks) oferă exemple de documente de călătorie autentice, pentru a ajuta la identificarea falsurilor. Conține imagini, descrieri și caracteristici de securitate ale documentelor de călătorie și de identitate autentice emise de țări și organizații internaționale.

6. *Proprietate furată* – este posibil ca autovehiculele, navele și operele de artă furate să fie traficate peste frontiere. Bazele noastre de date in-

stituite oferă suport comunității de aplicare a legii să identifice articolele furate și să sporească șansele de recuperare a acestora.

7. *Vehicule cu motor* – vehiculele furate sunt adesea legate de rețelele criminale organizate mai largi, iar piesele de schimb ilicite pot fi obiectul infracțiunilor. Furtul organizat de autovehicule, deși este o preocupare imediată pentru proprietarul individual, are și o implicație financiară pentru companiile de asigurări, dăunează reputației producătorilor de automobile și în cele mai multe cazuri – este legat de alte operațiuni ale crimei organizate.

Pentru grupurile criminale organizate, achiziția, expedierea și comercializarea vehiculelor furate reprezintă o modalitate cu risc scăzut de a obține profit. Vehiculele furate sunt traficate frecvent în scopul finanțării și desfășurării altor activități criminale, de la traficul de droguri, traficul de arme, contrabanda de persoane și terorismul internațional.

În plus, piața ilegală de piese de schimb este o sursă profitabilă de venit pentru organizațiile criminale și le oferă numeroase utilizări practice. Acest fenomen nu numai că are un impact financiar asupra industriei, dar pune și șoferii în pericol, deoarece piesele de schimb ilicite sunt probabil să scadă sub standardele de siguranță recunoscute.

În ultimii ani, utilizarea internetului a contribuit la o creștere dramatică a revânzării componentelor ilicite ale vehiculelor, făcând din aceasta o problemă de preocupare majoră pentru forțele de ordine, producătorii de automobile, organismele de reglementare și organizațiile de sănătate publică din întreaga lume.

7.1. *Vasele* – baza de date Stolen Vessels servește ca un instrument centralizat pentru urmărirea și urmărirea navelor și motoarelor furate.

7.2. *Opere de artă* – baza de date cu opere de artă furate combină descrieri și imagini a peste 52000 de articole. Este singura bază de date la nivel internațional cu informații certificate de poliție privind obiectele de artă furate și dispărute, care conține descrieri și imagini ale obiectelor culturale raportate ca furate de țările noastre membre și parteneri internaționali, cum ar fi Consiliul Internațional al Muzeelor și UNESCO. Include articole jefuite în perioadele de criză din Afganistan, Irak și Siria.

8. *Traficul de arme de foc* – trei instrumente puternice ajută țările membre să colecteze și să analizeze informațiile care pot fi obținute din interiorul și din exteriorul armeei, pentru a preveni și descoperi infracțiunile legate de arme de foc.

8.1. *Identificarea armelor de foc* – tabelul de referință pentru arme de foc INTERPOL (The INTERPOL Firearms Reference Table – IFRT) este un instrument interactiv online care conține mii de referințe și imagini despre arme de foc. Instrumentul îi ajută pe agenții de aplicare a legii să identifice cu exactitate caracteristicile tehnice ale armelor de foc recuperate pentru a

facilita urmărirea acestora și a sprijini investigațiile legate de armele de foc. Tabelul de referință al armelor de foc INTERPOL este conectat la Sistemul de management al înregistrărilor și urmării armelor ilicite (Illicit arms records and tracing management system – iARMS) și conține:

- ✓ peste 165.000 de referințe individuale despre arme de foc;
- ✓ peste 51.000 de arme de foc;
- ✓ informații despre marcajele armelor de foc, inclusiv marcajele producătorului, mărcile de probă, marcajele de import și dezactivare;
- ✓ definiții și termeni utili pentru piesele, accesoriile, funcțiile și procesele de arme de foc;
- ✓ istoricul companiei;
- ✓ acronime;
- ✓ codurile producătorilor.

Depistarea unei arme de foc poate avea succes numai dacă forțele de ordine pot identifica corect și complet arma de foc.

Utilizatorii autorizați din țările membre pot folosi IFRT pentru a identifica posesorul unei arme de foc – marca, modelul, calibrul și numărul de serie, precum și alte marcaje. Astfel de caracteristici pot oferi organelor de aplicare a legii informații valoroase pentru a direcționa urmărirea și investigația.

8.2. *Urmărirea armelor de foc* – poliția din întreaga lume poate înregistra armele de foc ilicite în baza de date iARMS. Cu peste 1,5 milioane de înregistrări, baza de date iARMS este crucială pentru a ajuta la urmărirea armelor de foc ilicite, precum și pentru a identifica modelele de trafic de arme de foc și rutele de contrabandă. INTERPOL, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene (UE), a lansat în 2013 Sistemul de management al înregistrărilor și urmării armelor ilicite INTERPOL (iARMS), fiind singura bază de date globală a armelor de foc ilicite, iARMS are o poziție unică pentru a sprijini țările în promovarea și implementarea obiectivului de dezvoltare durabilă aferent păcii și securității.

iARMS este împărțit în trei componente:

1. *Modulul de înregistrare a armelor de foc* găzduiește o bază de date care conține arme raportate ca pierdute, furate, traficate sau introduse ilegal în altă țară. Cu peste 5.000 de lovituri sau potriviri, iARMS a furnizat indicii de investigație privind deturnarea armelor (unde armele și munițiile sunt luate de la destinatarii lor inițial). Baza de date a sporit, de asemenea, eficiența și eficacitatea investigațiilor privind traficul de arme de foc și infracțiunile legate de arme de foc.

2. *Modulul Cereri de urmărire* – cererile de urmărire pot fi expediate către 195 de țări membre. Astfel de solicitări de urmărire pot ajuta la identificarea punctului inițial de deturnare a armelor de foc. Ele pot dezvălui, de

asemenea, informații esențiale care ajută la identificarea potențialilor traficanți de arme de foc, la detectarea tendințelor criminalității cu arme de foc și la legarea unui suspect de o armă de foc într-o anchetă penală.

Din 2013, au fost efectuate peste 1,4 milioane de operațiuni de urmărire prin baza de date și au fost depuse peste 80.000 de cereri internaționale de urmărire. Agențiile de aplicare a legii au folosit iARMS pentru a descoperi rețelele criminale și teroriste responsabile pentru proliferarea și utilizarea abuzivă a armelor de foc.

3. Modulul Statistici și Rapoarte – oferă analize operaționale și strategice pentru a ajuta țările să-și consolideze politicile la nivel național și internațional.

8.3. Compararea datelor balistice – Cu peste 1.800.000 de înregistrări, IBIN (INTERPOL Ballistic Information Network) oferă o platformă globală pentru colectarea centralizată, stocarea și compararea încrucișată a datelor balistice. IBIN captează imagini digitale ale marcajelor microscopice unice care se găsesc pe gloanțe trase și cartușe. Oamenii legii pot extrage apoi o semnătură electronică din fiecare imagine, care este comparată cu baza de date a imaginilor introduse anterior.

9. Rețele de crimă organizată – scopul este de a îmbunătăți colectarea și schimbul de informații, de a sprijini investigațiile și de a analiza mai bine rețelele criminale, conducând la identificarea și arestarea liderilor și finanțatorilor acestora.

Un proiect elocvent aplicabil și pentru Republica Moldova este Proiectul MILLENIUM destinat facilitării schimbului de informații de investigații pentru a identifica infractorii și companiile din spatele criminalității organizate transnaționale. Obiectivul principal este identificarea și desființarea grupurilor criminale majore, a rețelelor criminale asociate și a activităților acestora. Acest lucru se realizează prin colectarea, partajarea și analiza datelor și informațiilor, suportului operațional și de investigare, consolidarea capacităților și formarea profesională.

Inițial proiectul s-a axat pe grupurile criminale organizate din Eurasia, treptat extinzându-se în Balcanii de Vest și Nigeria.

Crima organizată eurasiatică – grupurile criminale eurasiatice provin în general din Europa de Est și Caucaz. Activitățile lor se extind în diferite zone criminale și se știe că ajung în Europa de Vest, Centrală și de Nord, America de Nord și Orientul Mijlociu. Membrii grupurilor criminale organizate se angajează în întreprinderi criminale înalt structurate. Unii sunt protejați de lege cu ajutorul unor funcționari corupți sau influențați criminal.

„Hoții în lege” sunt în fruntea ierarhiei criminale cu influență și control, care se extinde asupra grupurilor care se implică în infracțiuni precum:

- trafic de droguri, ființe umane, autovehicule și arme de foc;

- omor la comandă;
- estorcare;
- criminalitate financiară și spălarea banilor.

Ei sunt de diferite naționalități, inclusiv armeană, georgiană, rusă, ucraineană și moldoveană. Activitatea și influența lor criminală este globală, afectând nu numai țările din Eurasia, ci și Balcanii de Vest, America Latină și multe altele.

Aspectul aferent „Hoților în lege” reprezintă un domeniu prioritar de investigație în cadrul Proiectului MILLENIUM, având în vedere acumularea fondurilor criminale comune în valoare de miliarde cunoscut sub numele de „obshak”, care sunt investite valori mobile și imobile, de obicei în companii legitime.

Fișierul de analiză al Proiectului oferă țărilor participante date și informații despre membrii de rang înalt ai grupurilor criminale organizate, în special a celor vorbitoare de limbă rusă, care includ:

- ✓ date personale;
- ✓ date biometrice;
- ✓ asocierile cunoscute, conexiunile cu organizații criminale;
- ✓ locații de operare și zone influență;
- ✓ identificatori personali (tatuaje, atribute fizice).

Prin partajarea proactivă și contribuția cu informații la fișierul de analiză, poliția este împuternicită să acționeze la nivel local, cu sprijinul datelor globale, fiind aplicabile în cadrul notițelor descrise mai sus.

Reuniunile grupului de lucru au avut loc în Brasilia, Brazilia (mai 2022), Madrid, Spania (decembrie 2021), Salzburg, Austria (aprilie 2019), Lvov, Ucraina (mai 2018), Moscova, Rusia (iunie 2017), Tbilisi, Georgia (septembrie 2016) și Praga, Cehia (februarie 2015).

Mai nou, în contextul amenințărilor din regiune, în anul 2022 a fost lansată Inițiativa de asistență operațională a Republicii Moldova care vizează combaterea criminalității organizate, a terorismului și a traficului de arme de foc în Moldova. Perioada de implementare a proiectului este octombrie 2022 – iulie 2023 și presupune absorbția a unui buget de 1.150.000 EUR, furnizați în calitate de donație de către Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei.

Obiectivele proiectului. Proiectul va sprijini agențiile de aplicare a legii din Republica Moldova, Ucraina și România în abordarea criminalității organizate și a amenințărilor emergente prin dezvoltarea cooperării pe termen lung în regiune prin :

- ✓ furnizarea asistenței operaționale și consolidarea eforturilor naționale de combatere a criminalității organizate transnaționale, cu un accent special pe traficul de migranți, traficul de persoane, terorismul și traficul de

arme de foc;

✓ consolidarea cooperării naționale și transfrontaliere între agențiile de aplicare a legii, organizațiile internaționale și organizațiilor neguvernamentale. Îmbunătățirea cooperării polițienesci internaționale va asigura, de asemenea, schimbul eficient de informații în regiune.

9.1. *Pirateria maritimă* – informațiile privind criminalitatea maritimă sunt furnizate de Birourile centrale naționale și de alte agenții relevante de aplicare a legii și agenții partenere. Analistii evaluează criminalitatea maritimă regională și amenințările de piraterie și să elaborează produse analitice.

În afară de cooperarea efectuată în cadrul bazelor de date enumerate mai sus, la nivelul INTERPOL sunt elaborate rapoarte analitice operaționale și strategice:

• **Rapoarte de analiză operațională** – urmăresc obținerea unui rezultat specific al aplicării legii, cum ar fi o arestare, o confiscare, confiscarea bunurilor sau a veniturilor din infracțiuni și/sau contracararea unei activități criminale. Concret, aceste tipuri de rapoarte își propun să identifice:

✓ legături între suspecti;
✓ rolul specific pe care îl joacă o persoană(e) de interes în activitățile criminale;

✓ indicii de investigație și
✓ lacune de informare, bazându-se pe verificări încrucșate, alerte specifice infracțiunilor, rapoarte de suspect, rapoarte de investigație, notificări de conținut media (de exemplu, rețele sociale) și rezultatele operațiunilor coordonate.

• **Rapoarte de analiză strategică** – oferă o evaluare amplă a unei anumite amenințări sau tendințe de criminalitate sau a comportamentului criminal într-un anumit mediu. Sunt examinați diferiți factori care au un impact asupra diferitelor tipuri de infracțiuni. Acest lucru permite evaluarea modului în care crimele pot evolua în viitorul apropiat până la mijlocul termenului (adică escaladarea sau diminuarea escaladării). Acest tip de rapoarte sunt destinate atât poliției de pe teren, cât managementului polițienesc. Acestea includ evaluări ale amenințărilor și riscurilor (pentru o anumită regiune, crimă sau eveniment), rapoarte privind tendințele criminalității, rapoarte de scanare a mediului și alerte de avertizare timpurie.

EUROPOL este agenția Uniunii Europene pentru cooperare în materie de aplicare a legii, cu sediul la Haga, Olanda.

La 1 ianuarie 2010, Europol a devenit o agenție a UE cu drepturi depline. La 1 mai 2017, după intrarea în vigoare a noului regulament⁹, Europol a devenit oficial Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii.

Misiunea Europol este de a sprijini statele membre în prevenirea și

combaterea tuturor formelor grave de criminalitate și organizată, a criminalității informatice și a terorismului, context în care Europol colaborează cu numeroase țări partenere din afara UE și cu organizații internaționale.

Date și cifre despre EUROPOL⁹: peste 1400 de angajați, 264 ofițeri de legătură, mii de anchete sprijinite în fiecare an.

Poziția centrală a EUROPOL în arhitectura de securitate a Europei permite să ofere o gamă unică de servicii prin intermediul unui *centru operațional* de înaltă securitate care funcționează în permanență: 24 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână, asigurând :

- ✓ gestiunea fluxului constant de date și informații între Europol și partenerii săi operaționali;
- ✓ primirea mesaje operaționale (sute pe zi);
- ✓ evaluarea datelor care urmează să fie incluse în bazele de date Europol;
- ✓ sprijinul operațiunilor de aplicare a legii în interiorul și în afara UE;
- ✓ menținerea unui serviciu centralizat de verificare încrucișată a datele existente;
- ✓ elaborarea rapoartelor analitice ori de câte ori elemente comune („hituri”) sunt identificate în verificările încrucișate, făcând astfel posibilă identificarea de noi tendințe și evoluții în peisajul criminal al UE.

Comunicările între Europol, statele membre, țările din afara UE și părțile terțe au loc prin trei canale principale:

1. Aplicație de rețea aferentă schimbului de informații securizat (Secure Information Exchange Network Application – SIENA) – platformă de ultimă generație care răspunde nevoilor de comunicare ale forțelor de ordine din UE, care permite schimbul rapid și ușor de utilizat de informații operaționale și strategice legate de criminalitate între:

- ofițerii de legătură, analiștii și experții Europol
- state membre
- părți terțe cu care Europol are acorduri de cooperare/acorduri de lucru.

În ultimii ani, SIENA a devenit, de asemenea, canalul implicit de schimb de informații pentru unitățile specializate de aplicare a legii și diverse inițiative, cum ar fi oficiile de recuperare a activelor (ARO), centrele de cooperare vamală, a poliției (PCCC), unitățile de informare a pasagerilor (UIP) , unități de informații financiare (FIU), echipe de căutare activă pentru fugari (EN-FAST), unități de tactică specială (ATLAS), unități comune de acțiune împotriva criminalității cibernetice (J-CAT), inițiativa LO nordice și inițiativa Lake of Constance.

Un cadru specific SIENA a fost dezvoltat pentru a permite gestionarea conținutului restricționat privind combaterea terorismului. Ca răspuns, uni-

tățile de combatere a terorismului s-au conectat la platformă, sporind astfel schimbul de informații și informații în acest domeniu cheie. La începutul anului 2022, 49 de autorități anti-terorism au fost conectate la mediul dedicat SIENA împotriva terorismului.

Schimb de informații prin SIENA în 2021:

✓ au fost inițiate 123 de mii de cazuri noi (creștere de 38 % față de 2020).

✓ au fost schimbate 1,54 milioane de mesaje operaționale (creștere de 22% față de 2020).

✓ 2400 de autorități naționale competente din 51 de țări și 14 organizații/agenții internaționale.

✓ peste 19 000 de utilizatori finali conectați.

2. Sistemul de informații Europol (EIS) – baza de date centrală de informații și informații penale a Europol. Acesta acoperă toate domeniile criminalității mandatate de Europol, inclusiv terorismul. Lansat în 2005 și disponibil în 22 de limbi, EIS conține informații despre crime internaționale grave, persoane suspectate și condamnate, structuri criminale și infracțiuni și mijloacele utilizate pentru comiterea acestora. Este un sistem de referință care poate fi folosit pentru a verifica dacă informații despre o anumită persoană sau un obiect de interes (cum ar fi o mașină, un telefon sau un mesaj de e-mail) sunt disponibile în afara jurisdicțiilor naționale sau organizaționale.

În 2015, 24 de țări și organizații au început să folosească EIS pentru a partaja liste de luptători teroriști străini (FTF), iar până la sfârșitul aceluiași an, aproximativ 20 de unități de combatere a terorismului aveau acces direct la acesta. Lista de FTF pe care o conținea a crescut la peste 7 800, contribuie de 24 de țări, până în decembrie 2016. Identificările pozitive în sistem au condus la o serie de acțiuni comune de aplicare a legii care implică diferite țări.

EIS în 2015:

✓ 295 374 de obiecte în sistem (o creștere de 25 % față de 2014)

✓ 86 629 de infractori suspectați (o creștere de 40 %)

✓ 633 639 căutări efectuate (o creștere de 62 %)

✓ 4 569 de utilizatori în 28 de state membre

✓ 26% dintre obiecte se referă la tâlhărie, 20% la trafic de droguri, 7% la imigrație ilegală și alte infracțiuni, 6% la fraudă, escrocherie și spălare de bani și 5% la falsificarea banilor.

3. Platforma Europol pentru experți (EPE) – platformă web sigură și colaborativă pentru specialiști într-o varietate de domenii de aplicare a legii, care facilitează partajarea:

✓ cele mai bune practici;

✓ documentație;

✓ inovație;

- ✓ cunoștințe;
- ✓ date nepersonale privind criminalitatea.

EPE oferă un set de funcții generice care sunt personalizate în funcție de nevoile fiecărei comunități de experți online. Funcționalitățile de bază actuale includ următoarele:

- ✓ bibliotecă, unde diferite documente, imagini statice și videoclipuri pot fi încărcate și partajate în cadrul comunității dvs. de experți;
- ✓ un forum de mesaje, unde utilizatorii pot pune întrebări și discuta probleme între ei;
- ✓ un blog, unde utilizatorii pot publica știri, promova evenimente și anunța schimbări în comunitatea lor de experți;
- ✓ un calendar, unde utilizatorii pot programa evenimente sau întâlniri pentru o comunitate;
- ✓ un wiki, unde utilizatorii pot lucra împreună pentru a construi o bază de cunoștințe în cadrul comunității lor de experți.

EPE găzduiește în prezent peste 50 de platforme care acoperă o gamă largă de domenii de aplicare a legii.

Combinarea dintre cadrul juridic al EPE, capacitatea sa analitică și rețeaua sa de legătură, care reprezintă toate statele membre și o gamă largă de parteneri de cooperare, permite Europol să adauge o valoare unică cooperării internaționale în domeniul aplicării legii.

Există peste 18.000 de membri din peste 100 de țări care ar putea interacționa și colabora între ei în comunități virtuale.

Analogic INTERPOL, EUROPOL pune accent deosebit pe elaborarea rapoartelor analitice, care vizează componenta operațională și strategică.

La Europol sunt angajați peste 100 de analiști, care efectuează analize operaționale și strategice și lucrează pentru proiecte dedicate în domeniul crimei organizate și terorismului.

Sistemul de analiză Europol (EAS) este instrumentul de analiză de ultimă generație și puternic care sprijină analiștii Europol în analiza strategică operațională și aprofundată a datelor furnizate de statele membre și de terți.

Produsele de analiză strategică ale Europol îi ajută pe factorii de decizie să identifice prioritățile în lupta împotriva crimei organizate și a terorismului. Odată ce acest lucru a fost făcut, ofițerii de aplicare a legii își pot adapta activitatea operațională la nivel național, regional și local.

Produsele analitice strategice includ:

1. *Evaluarea amenințărilor cu criminalitatea gravă și organizată (SOCTA)* –

informează comunitatea de aplicare a legii și factorii de decizie din Europa cu privire la evoluțiile criminalității grave și organizate și amenințările

pe care le reprezintă pentru UE;

Metodologia SOCTA permite Europol să înțeleagă și să evalueze criminalitatea gravă și organizată în mod holist. SOCTA analizează și descrie piețele criminale și domeniile criminalității din UE; rețelele criminale sau infractorii individuali care desfășoară aceste activități infracționale; precum și factorii din mediul mai larg care modelează natura criminalității grave și organizate în UE.

Europol folosește o abordare cu metode mixte care implică tehnici de analiză *calitativă* și *cantitativă* și un set de indicatori clar definiți, pentru a identifica și a specifica cele mai amenințătoare fenomene criminale din UE. Europol ajunge la prioritățile recomandate pentru lupta împotriva criminalității grave și organizate pentru EMPACT pe baza acestei metodologii. Metodologia SOCTA asigură transparență și fiabilitate, oferind factorilor de decizie o bază solidă pentru deliberările lor.

Concluziile SOCTA 2021 sunt rezultatul unei analize detaliate a informațiilor colectate ca parte a celei mai mari colectări de date privind criminalitatea gravă și organizată efectuată vreodată în UE. Europol s-a bazat în mare măsură pe informațiile operaționale deținute în bazele sale de date privind criminalitatea gravă și organizată pentru a oferi o analiză amănunțită și extinsă a amenințărilor criminale cu care se confruntă UE. Statele membre, partenerii de cooperare din afara UE și partenerii instituționali au contribuit cu aproape 4 000 de chestionare privind activitățile criminale și rețelele criminale. Cantitatea de date furnizate pentru SOCTA 2021 a crescut cu aproximativ 60% comparativ cu SOCTA 2017.

SOCTA este un produs al cooperării strânse dintre Europol, autoritățile de aplicare a legii din statele membre și părți terțe, cum ar fi agențiile UE, organizațiile internaționale și țările din afara UE, cu acorduri de lucru cu Europol. Implicarea acestor părți interesate esențiale se reflectă și în rolul SOCTA de piatră de temelie a Platformei multidisciplinare europene împotriva amenințărilor criminale (EMPACT) în UE.

Prioritățile UE pentru lupta împotriva criminalității grave și organizate pentru EMPACT 2022-2025 :

- Rețele criminale cu risc ridicat
- Atacuri cibernetice
- Traficul de ființe umane
- Exploatarea sexuală a copiilor
- Contrabanda de migranți
- Traficul de droguri
- Fraude, infracțiuni economice și financiare
- Grupuri criminale organizate patrimoniale
- Crima de mediu

- Traficul cu arme de foc

2. *Evaluarea amenințării criminalității organizate pe internet (IOCTA)* – în fiecare an, Centrul European de Criminalitate Cibernetică (EC3) al Europol publică IOCTA, care conține constatările cheie și amenințările și evoluțiile emergente în domeniul criminalității cibernetice – amenințări care afectează guvernele, întreprinderile și cetățenii din UE. IOCTA furnizează recomandări cheie organelor de aplicare a legii, factorilor de decizie și autorităților de reglementare pentru a le permite să răspundă la criminalitatea cibernetică într-un mod eficient și concertat. Prioritățile actuale în materia de criminalitate cibernetică sunt :

- Criminalitatea cyber-dependentă
- Exploatarea sexuală a copiilor online
- Frauda la plată.

Cel mai recent IOCTA analizează și o zonă suplimentară de criminalitate, piețele criminale online, atât pe internet de suprafață, cât și pe Darknet. De asemenea, abordează convergența dintre fonul cibernetic și terorism.

Un alt accent tipic al IOCTA sunt factorii de sprijin transversali ai criminalității, factori care se află încadrați pe mai multe zone criminale, dar nu sunt neapărat în mod inerent criminali în sine. Acești factori includ:

- ✓ phishing/smishing/vishing
- ✓ compromiterea adreselor e-mail
- ✓ spațiile de găzduire virtuală (hosting)
- ✓ instrumente de anonimizare
- ✓ abuzul criminal al criptomonedelor
- ✓ utilizarea persoanelor la extragerea mijloacelor financiare (money muling).

IOCTA poate să conțină și anumite aspecte operaționale din anul analizat, în acest sens se oferă 2 exemple :

- Prima este eliminarea uneia dintre cele mai mari piețe pentru angajarea de servicii DDoS, webstresser.org. Cu peste 150 000 de utilizatori înregistrați, site-ul a fost sursa a 4 milioane de atacuri DDoS. Operațiunea Power OFF a fost condusă de poliția olandeză și de Agenția Națională pentru Crimă din Marea Britanie, susținută de Europol și de o duzină de autorități de aplicare a legii din întreaga lume.

- Al doilea este cooperarea sporită între forțele de ordine. În 2019, forțele de ordine au închis două dintre cele mai profligate piețe darkweb, Wall Street Market și Valhalla . La momentul închiderii sale, Wall Street avea peste 1 150 000 de utilizatori și 5 400 de vânzători.

3. *Raportul UE privind situația și tendințele în materie de terorism (TE-SAT)* – oferă o imagine de ansamblu asupra atacurilor teroriste eșuate, de jucate și finalizate din UE într-un anumit an. TE-SAT este pregătit de experți

de la Europol și se bazează pe informațiile furnizate și verificate de statele membre ale UE și de partenerii Europol. De asemenea, se bazează pe datele cantitative și calitative pe care EUROJUST și statele membre le furnizează.

Deși au existat variații în modul în care TE-SAT este alcătuit, structura de bază este destul de constantă. Raportul 2022, de exemplu, cuprinde următoarele capitole:

- Cuvânt înainte (de către directorul Europol)
- Puncte cheie
- Introducere
- Terorismul în Europa în 2021: o privire de ansamblu
- Terorismul jihadist
- Terorismul de dreapta
- Terorismul de stânga și anarhist
- Terorismul etno-naționalist și separatist
- Perspective privind evoluțiile potențiale

Raportul se încheie și cu un set de șapte anexe, care acoperă:

- statistici privind atacurile eșuate, dejucate și finalizate pe stat membru al UE și pe categorie de terorism în anul de raportare;
- statistici privind arestările pe stat membru și pe categorie de terorism;
- statistici privind condamnările și pedepsele pentru infracțiuni de terorism, astfel cum au fost raportate la EUROJUST;
- privire de ansamblu asupra activităților Europol de combatere a terorismului.
- metodologia de raportare;
- acronimele și abrevierile utilizate;
- modificări ale legislației naționale privind terorismul.

4. *notificări de avertizare timpurie privind noile amenințări ale crimei organizate* (din partea echipei de scanare, analiză și notificare (SCAN) a Europol).

Republica Moldova cooperează cu EUROPOL în baza Acordului Strategic de Cooperare semnat în 2007 și Acordului Operațional de Cooperare semnat la 18 decembrie 2014, la Chișinău. Din 2013, Republica Moldova a detașat un ofițer de legătură la Europol.

În baza acestui Acord de cooperare funcționează punctul național de contact în cadrul Direcției cooperare polițienească internațională și ofițerul de legătură detașat la EUROPOL. Ambele poziții au acces la bazele de date și aspectele analitice enumerate mai sus în vederea asigurării sprijinului inclusiv instituțiilor care efectuează activități speciale de investigații.

Centrul de aplicare a legii din Europa de Sud-Est SELEC¹⁰.

La 26 mai 1999, douăsprezece țări din Europa de Sud-Est au semnat

Acordul de cooperare pentru prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere (acordul SECI). Țările care au semnat și ratificat acordul SECI au fost Republica Albania, Bosnia și Herțegovina, Republica Bulgaria, Republica Croația, Grecia, Ungaria, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Republica Moldova, România, Republica Slovenia, Serbia și Muntenegru. și Republica Turcia.

Ca răspuns la nevoile exprimate de conducerea centrului SECI și de alte părți interesate consultate și, ca urmare a constatărilor evaluării centrului SECI efectuată de Comisia Europeană în 2004, a fost elaborat un nou proiect de convenție în 2006.

În iulie 2009 a fost finalizat textul Convenției, fiind aprobat de Consiliul Comun de Cooperare - organul suprem de decizie al Centrului SECI. JCC a împuternicit același Grup de lucru de experți să continue negocierile în vederea finalizării textului Protocolului privind privilegiile și imunitățile care însoțește Convenția SELEC.

La 9 decembrie 2009, Convenția Centrului de Aplicare a Legii din Europa de Sud-Est (SELEC) a fost semnată de reprezentanții celor 13 state membre: Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Republica Elenă, Ungaria, Fosta Republică Iugoslavă a Macedonia, Moldova, Muntenegru, România, Serbia, Slovenia și Turcia.

SELEC asigură următoarele aspecte pentru asigurarea unei cooperări eficiente în Europa de Sud-Est prin intermediul unui centru operațional :

✓ ***schimbul de informații*** – una dintre principalele activități operaționale în combaterea criminalității desfășurate sub coordonarea și sprijinul SELEC. Ea se desfășoară la cererea sau din proprie inițiativă a unui stat membru, în conformitate cu prevederile Convenției SELEC și în competența autorităților relevante din statele membre SELEC.

✓ ***investigații comune*** – au ca scop abordarea crimei organizate transfrontaliere din regiunea SELEC. Acestea se desfășoară sub coordonarea Direcției Operaționale SELEC, pe baza propunerilor venite din partea ofițerilor de legătură ai statelor membre sau ai reprezentanților partenerilor operaționali.

✓ ***operațiuni regionale*** – se concentrează pe criminalitatea transfrontalieră și urmează un plan operațional elaborat de autoritatea statului membru inițiator în cooperare cu managerii grupului operațional și cu Direcția operațională SELEC.

✓ ***elaborarea produselor analitice*** :

– analiza strategică este menită să ofere o imagine de ansamblu largă asupra diferitelor zone criminale din Europa de Sud-Est, avertizare timpurie a amenințărilor și să sprijine factorii de decizie în completarea înțelegerii lor asupra situației la nivel internațional, pentru a-și pregăti organizațiile pen-

tru a face față infracțiuni emergente, de exemplu, actualizarea legislației/metodologiilor, alocarea eficientă a resurselor către diferite tipuri de infracțiuni, stabilirea priorităților naționale etc.

– Unitatea Analitică din cadrul Direcției Operaționale elaborează produse analitice operaționale privind cazurile transfrontaliere specifice și complexe, la solicitarea unui stat membru SELEC, întocmește proiecte de rapoarte de evaluare a operațiunilor regionale desfășurate și rapoarte strategice anuale privind cele mai importante tipuri de infracțiuni în regiunea.

✓ **grupuri operative** – activitățile operaționale ale SELEC sunt desfășurate în cadrul a opt Grupuri Operative conform domeniului de criminalitate :

– Task Force Mirage pentru combaterea traficului de ființe umane și a migrației ilegale

– Grupul operativ împotriva traficului de droguri

– Grupul operativ de crimă financiară și informatică

– Grupul operativ antifraudă și contrabandă

– Grupul operativ anti-terorism

– Grupul operativ pentru securitatea containerelor

– Grupul operativ pentru vehicule furate

– Grupul operativ pentru infracțiuni legate de mediu și natură.

✓ **proiecte** – la moment sunt implementate următoarele proiecte :

– Consolidarea luptei împotriva traficului de arme de foc în sud-estul

Europei

SIRAS

– consolidarea cooperării împotriva criminalității organizate transfrontaliere

– ATHENA 2. Abordarea evaluării amenințărilor prin intermediul unei rețele europene a agențiilor de aplicare a legii

– IMOBEX. Îmbunătățirea aplicării legii la intersecția banditismului și exploatarea mobile

✓ **antrenamente/instruiri** – dispune de un centru de instruire complet echipat în sediul său situat în Palatul Parlamentului României, cu o capacitate de 70 de locuri. Centrul de instruire este disponibil tuturor statelor membre și partenerilor SELEC, scopul său fiind acela de a oferi platforma necesară pentru organizarea tuturor tipurilor de training, seminare, ateliere de lucru adresate oamenilor legii.

Republica Moldova este stat membru SELEC, iar cooperarea se efectuează prin intermediul unității de contact din cadrul Direcției de cooperare polițienească internațională și a celor 2 ofițeri de legătură detașați, din partea Ministerului Afacerilor Interne și a Serviciului Vamal.

În partea ce ține de dinamica schimbului de informații – pilon de bază

al cooperării, datele puse la dispoziție de către Direcția de Cooperare Polițienească Internațională¹¹ pe patru aspecte de bază : local, INTERPOL, EUROPOL și SELEC relevă următorul tablou situațional, după cum urmează :

- LOCAL : 2018 – 20782, 2019 – 20951, 2020 – 21522, 2021 – 23130, 2022 – 22749;
- INTERPOL : 2018 – 18292, 2019 – 18889, 2020 – 20081, 2021 – 20936, 2022 – 20937;
- EUROPOL : 2018 – 3220, 2019 – 3277, 2020 – 2909, 2021 – 3684, 2022 – 4678;
- SELEC : 2018 – 246, 2019 – 327, 2020 – 229, 2021 – 247, 2022 – 269;

Cifrele relatate denotă expres intensitatea schimbului de informații atât la nivel național, cât și cu organizațiile de profil polițienesc, care au elaborat și pus la dispoziție canale de legătură securizate și specializate, pentru a putea față provocărilor de criminalitate.

În partea ce ține de domeniile de criminalitate, care vizează schimbul de informații, este de menționat că în TOP-ul acestora sunt cuprinse următoarele de tipuri de infracțiuni : spălarea banilor, contrabanda, trafic de droguri, escrocherii, fraude, fals de documente, valuta, crime informatice, trafic de arme, migrație ilegală, în cadrul cărora în cea mai parte sunt verificate date de identitate ale persoanelor, telefoanelor, adreselor IP și altele entități.

Având în vedere domeniile de criminalitate expuse, putem deduce că în majoritatea cazurilor de cooperare, este efectuată cooperarea pe marginea documentării activităților criminale ale grupurilor criminale organizate.

O altă palieră de cooperare în vederea documentării grupurilor criminale organizate este efectuată prin intermediul **Biroului pentru coordonarea combaterii criminalității organizate și a altor tipuri de infracțiuni periculoase**¹² (БКБОП) pe teritoriul statelor membre ale Comunității Statelor Interdependente (CSI), creat prin decizia șefilor de guverne a Consiliului CSI în data de 24 septembrie 1993.

Sarcina principală a Biroului este coordonarea și creșterea eficienței interacțiunii dintre ministerele afacerilor interne ale statelor membre CSI în lupta împotriva crimei organizate, terorismului, traficului de droguri și a altor tipuri de infracțiuni periculoase.

Analogic organizațiilor de profil polițienesc descrise mai sus, Biroul asigură schimbul de informații operative prin intermediul canalelor de legătură securizate și a publicațiilor analitice periodice, inclusiv prin intermediul ofițerului de legătură detașat.

Concluzii și recomandări.

Având în vedere cele expuse în cadrul prezentului articol, deducem importanța și necesitatea instrumentului de cooperare la acumularea date-

lor și informațiilor aferente grupurilor criminale organizate în cadrul activității speciale de investigații și a celei polițienești în general, fiind binevenită aplicarea tuturor formelor de cooperare descrise pentru a asigura o luptă eficientă cu grupurile de criminalitate organizată.

Instituțiile de aplicare a legii din Republica Moldova sunt responsabile pentru implementarea angajamentelor luate prin intermediul tratatelor, acordurilor și altor forme de înțelegeri internaționale. Acestea trebuie să utilizeze toate oportunitățile oferite de proiectele de asistență pentru a îmbunătăți capacitățile lor în prevenirea și descoperirea infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate.

Instituțiile trebuie să aibă acces la bunele practici în materia de prevenire a infracțiunilor și descoperire a infracțiunilor comise de aceste grupuri criminale. De asemenea, acestea trebuie să aibă acces la serviciile criminalistice,

Pentru a îmbunătăți capacitățile instituțiilor, ofițerii de investigații trebuie să-și îmbunătățească abilitățile lingvistice pentru a participa la operațiuni transfrontaliere. De asemenea, subdiviziunile care se ocupă de prevenirea și contracararea criminalității trebuie să-și îmbunătățească abilitățile analitice. Acest lucru va contribui la intensificarea contactelor operaționale și strategice și va spori capacitatea instituțiilor de a face față acestui flagel de criminalitate.

Instituțiile de aplicare a legii din Republica Moldova trebuie să respecte angajamentele luate prin intermediul tratatelor și acordurilor internaționale și să profite de oportunitățile oferite de proiectele de asistență pentru a-și îmbunătăți capacitățile în prevenirea și descoperirea infracțiunilor comise de grupurile criminale organizate.

Bibliografia :

1. Articolul 6 al Legii privind activitatea specială de investigații nr. 59/2013;
2. Teza de doctor cu denumirea Aspecte procesual-penale și tactici criminalistice privind cercetarea traficului de copii, autor Dinu Ostavciuc.
3. Articol cu denumirea Fenomenul crimei organizate transfrontaliere, publicat în Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 5-6 noiembrie 2009, autor Ștefan STAMATIN, doctor în drept.
4. Articol cu denumirea Cooperarea internațională a organelor polițienești în combaterea sustragerilor și exportului ilicit, a obiectelor din patrimoniul cultural, publicat în Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 5-6 noiembrie 2009, autor doctor în drept, conferențiar universitar Iurie Odagiu.
5. Pagina web oficială a Poliției Române : <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/pg-centrul-comun-de-contact-galati-110.html>

6. Teza de doctor cu denumirea Contribuții ale organizației internaționale INTERPOL la asigurarea securității. Cazul Republicii Moldova, autor Vladimir Sterpu.
7. Pagina web oficială a Organizației Internaționale a Poliției Criminale INTERPOL : <https://www.interpol.int>
8. Regulamentul (UE) 2016/794 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 mai 2016 privind Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (Europol) și de înlocuire și de abrogare a Deciziilor 2009/371/JAI, 2009/934/JAI, 2009/935/JAI, 2009/936/JAI și 2009/968/JAI ale Consiliului accesibil pe link-ul : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0794>
9. Pagina web oficială a Agenției Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii EUROPOL – <https://www.europol.europa.eu>
10. Pagina web oficială a Centrului de aplicare a legii din Europa de Sud-Est – <https://www.selec.org>
11. Date statistice ale Direcției de cooperare polițienească internațională a a Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne.
12. Pagina web oficială a Biroului pentru coordonarea combaterii criminalității organizate și a altor tipuri de infracțiuni periculoase <https://www.bkbopcis.ru>

CZU: 343.1:343.3

SITUAȚII DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI PLANIFICAREA INVESTIGĂRII INFRAȚIUNILOR PRIVIND PRACTICAREA ILEGALĂ A ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR*

Dmitrii VOZIAN,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-9242-2483

Rezumat

Articolul se referă la noțiunea situațiilor de urmărire penală în cazul investigării infracțiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător. Aceste pot fi foarte diverse, în funcție de domeniul ales de infractor pentru comiterea faptei, însă, în practica de investigare a acestor genuri de infracțiuni, ofițerii de urmărire penală generalizează situațiile sub un anumit clișeu, iar rezultatele analizei situațiilor menționate creează premisele planificării activităților de descoperire și cercetare a infracțiunii. Aprecierea corectă a situației de urmărire penală constituie o premisă favorabilă pentru întocmirea unui plan de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigații care să contribuie la stabilirea tuturor circumstanțelor cauzei.

Cuvinte cheie: situație de urmărire penală, tactică criminalistică, planificare urmărire penală, versiuni criminalistice, activitate ilegală, întreprinzător, practicare ilegală.

Summary

The article refers to the notion of criminal prosecution situations in the case of the investigation of the crime of illegal practice of entrepreneurial activity. They can be very diverse, depending on the field chosen by the criminal to commit the act, however, in the practice of investigating these types of crimes, the criminal investigation officers generalize the situations under a certain cliché, and the results of the analysis of the mentioned situations create the premises for planning the activities of crime discovery and investigation. The correct assessment of the criminal investigation situation constitutes a favorable premise for drawing up a criminal investigation plan and special investigative measures that will contribute to establishing of all the circumstances of the case.

Keywords: criminal investigation situation, forensic tactics, criminal prosecution planning, forensic versions, illegal activity, entrepreneur, illegal practice.

Introducere. Planificarea corectă a cercetării oricărei infracțiuni constituie principala premiză a realizării principiilor obiectivității, comprehensiunii, completitudinii, operativității investigării și obținerii, în final, a unei calități sporite a urmăririi penale. Planificarea urmăririi penale asigură apli-

---

* Articolul este publicat în regie proprie.

care corectă și oportună a procedeeleor și combinațiilor tactice și impune ofițerul de urmărire penală să-și organizeze activitatea în timp, să analizeze profund informațiile despre circumstanțele faptei și făptuitor și să adopte decizii oportune și corecte atât din punct de vedere juridic cât și tactic. Planificarea urmăririi penale constituie un proces de organizare a cunoașterii prin care se stabilesc mijloacele și metodele de verificare a versiunilor criminalistice înaintate de ofițerul de urmărire penală. În fiecare caz separat, planificarea urmăririi penale este condiționată de situația de urmărire penală.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol au fost aplicate metodele logice de cercetare (analiza, sinteza, deducția, observația și comparația). Metodele de cercetare au fost aplicate asupra doctrinei criminalistice specifice temei abordate.

Rezultate obținute și discuții. Studiul publicațiilor de specialitate, la diferite etape ale dezvoltării științei criminalistice, care cercetează problemele apariției, definirii esenței și clasificării situațiilor de urmărire penală (de anchetă), indică relevanța, semnificația teoretică și practică a acesteia pentru investigarea infracțiunilor. În 1967 Kolesnichenko A.N. a propus să se înțeleagă prin situația de urmărire penală (de anchetă) o anumită situație în investigarea infracțiunilor, caracterizată prin prezența anumitor dovezi și materiale informative care determină sarcinile specifice de colectare și verificare, derivate în legătură cu aceasta [5, p.16].

Ulterior, situația de urmărire penală a fost definită drept o caracteristică criminalistică de moment a unei infracțiuni, aflate la o anumită fază de investigare a acesteia, care impune adoptarea unor decizii pentru continuarea urmăririi penale [6, p.6]. Unii savanți s-au întrebat dacă însuși expresia „situație de urmărire penală (de anchetă)” ar fi una adecvat folosită în terminologia criminalistică, întrucât permite posibilitatea unei interpretări duale: situația care se dezvoltă în timpul urmăririi penale, determinată de circumstanțele faptei și situația în care se află ofițerul de urmărire penală care urmează să adopte o decizie. Pentru evitarea acestei interpretări duale, în opinia lui Kopâlov I.A., situația de urmărire penală s-ar numi situație criminalistică [6, p.3]. O definiție ușor diferită a conceptului studiat a fost dată în 1972 de Kornuhov V.E. - „o poziție repetabilă în mod obiectiv în procesul de investigare, condiționată de datele reale, care determină procesul de descoperire și de administrare a probelor” [7, p.93].

Belkin R.S. definește situația de urmărire penală ca un ansamblu de condiții și circumstanțe din viața reală care formează un mediu specific în care își desfășoară activitatea organul de urmărire penală și alți subiecți implicați în obținerea probelor, în care are loc un act specific de investigație. La investigarea infracțiunilor se dezvoltă, de regulă, situații de același tip, care se caracterizează printr-o anumită cantitate de informații disponibile, oport-

tunități și modalități de obținere și verificare. Se pot individualiza situațiile de urmărire penală doar în funcție de una dintre componentele constitutive și, mai precis, doar în funcție de unul dintre elementele care formează această componentă, și anume, disponibilitatea informațiilor despre evenimentul infracțional și participanții acestuia [2, p.129].

Determinarea corectă a situației de urmărire penală constituie un exercițiu practic important efectuat de ofițerul de urmărire penală care permite: alegerea direcției corecte a efectuării investigației, înaintarea versiunilor plauzibile, organizarea și realizarea eficientă a interacțiunii dintre organul de urmărire penală și organul de investigație sau de constatare, efectuarea acțiunilor de urmărire penală într-o consecutivitate optimală, adoptarea unor decizii oportune și optimale.

Aspectele metodice de investigare a practicării ilegale a activității de întreprinzător mai puțin au fost elucidate în literatura de specialitate. Puțini autori s-au dedat cercetării profunde și elaborării metodologiei de investigare a acestui gen de infracțiuni. Pornind de la aspectul practic de aplicare a legii la cercetarea acestui gen de infracțiuni, precum și experiența ofițerilor de urmărire penală am putea evidenția următoarele situații de urmărire penală în cazul infracțiunii de oracticare ilegală a activității de întreprinzător:

- activitatea ilegală de întreprinzător este la vedere (activitatea de întreprinzător se desfășoară fără înregistrarea cuvenită/fără licență, iar necesitatea de a deține o astfel de licență/înregistrare este evidentă);

- activitatea ilegală de întreprinzător pe anumite paliere nu este disimulată, dar activitatea este prezentată drept una care nu necesită permisiune/licență;

- activitatea ilegală de întreprinzător se desfășoară sub paravanul altui gen de activitate ori sub numele altei organizații care posedă înregistrare ori licență.

Autorii Volînskii A.F și Lapin V.O. formulează diferit situațiile de urmărire penală inițiale în cazurile practicării ilegale a activității de întreprinzător: 1) există semnele infracțiunii, dar nu sunt cunoscute persoanele implicate, 2) sunt identificați unii participanți la infracțiune și sunt cunoscute unele epizoade de infracțiuni; 3) sunt reținuți unii participanți la anumite epizoade de infracțiune, dar nu este identificată întreaga grupare și prejudiciul cauzat; 4) sunt identificați toți participanții la infracțiune și este stabilit prejudiciul cauzat [8, p.75].

Observăm că situațiile tipice de urmărire penală evidențiate de autorii menționați diferă esențial, dar acestea nu se exclud unele pe altele dar mai mult se completează. Situațiile de urmărire penală și planificarea urmăririi penale sunt elemente importante ale organizării cercetării infracțiunii. Din momentul determinării situației de urmărire penală, în funcție de conținutul detaliat al acesteia se va purcede la planificarea urmăririi penale.

Planificarea urmăririi penale la general, cât și planificarea urmăririi penale în cazul practicării ilegale a activității de întreprinzător, constituie o componentă importantă care influențează eficacitatea urmăririi penale. Planificarea urmăririi penale este trunchiul de organizare în activitățile ofițerului de urmărire penală, este o condiție absolut importantă și necesară. Planificarea fiecărei activități și implementarea conștiințioasă a planului asigură o cercetare calitativă a infracțiunii, administrarea probelor și demonstrarea vinovăției persoanei bănuite de săvârșirea faptei infracționale.

Astfel, planificarea coordonată a acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigație ar trebui să acopere toate etapele urmăririi penale în cazurile de practicare ilegală a activității de întreprinzător. Responsabilitatea pentru continuitatea planului revine ofițerului de urmărire penală și conducătorului unității preocupate de activitatea specială de investigații.

Planul trebuie să conțină: versiuni de urmărire penală și investigare, precum și date ce urmează a fi stabilite pentru verificarea acestora, lista acțiunilor de urmărire penală necesare a fi efectuate; circumstanțe care urmează să fie stabilite, termene limită etc.

Planul de urmărire penală poate și trebuie modificat și completat. Inițiativa de corectare a acesteia aparține atât organului de urmărire penală, cât și ofițerilor de investigație, în funcție de schimbarea în timp a situației de urmărire penală.

Planificarea urmăririi penale, în cazul practicării ilegale a activității de întreprinzător, ca și la orice altă infracțiune, ar trebui, în opinia noastră, să înceapă odată cu pornirea procesului penal și nu din momentul începerii urmăririi penale.

Investigarea afacerilor ilegale presupune o interacțiune cuprinzătoare și activă a ofițerului de urmărire penală cu ofițerii de investigație a fraudelor, cât și cu alte organe care posedă anumite competențe de aplicare a legii asupra posesorilor de afaceri. Totodată, atenția principală este acordată verificării și consolidării datelor factice disponibile, extinderii cercului de suspecți și stabilirii de noi episoade de activitate ilegală. La efectuarea unor astfel de acțiuni speciale de investigații și acțiuni de urmărire penală, precum sechestrul asupra bunurilor, percheziția etc. se va acorda, fără îndoială, asistență ofițerului de urmărire penală referitoare la localizarea documentelor, probelor materiale și bunurilor dobândite de către subiectul practicării ilegale a activității de întreprinzător.

Pentru a determina domeniile de lucru în comun și a coordona acțiunile, ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigații nu numai că întocmesc planuri convenite pentru acțiunile de urmărire penală și activitățile speciale de investigații, ci și discută periodic datele obținute în cursul acestora, analizați-le și planificând acțiuni ulterioare.

Planul de urmărire penală ar trebui să prevadă acțiuni de urmărire penală și măsuri speciale de investigație destinate pentru a verifica nu numai versiunile propuse, ci și alte versiuni emergente, în special, activitățile comerciale ilegale ale unei organizații sau ale unui întreprinzător ilegal sunt limitate la acele fapte deja descoperite, sau există altele la care nu au fost încă identificate episoade de afaceri ilegale.

Atunci când se planifică o investigație, ofițerul de urmărire penală trebuie să plece de la faptul că descoperirea unei activități ilegale de întreprinzător este doar unul dintre episoadele activității criminale. Prin urmare, este necesar să se verifice dacă activitate antreprenorială ilegală a fost desfășurată și anterior, dacă făptuitorii au folosit alte metode de antreprenorial ilegal, unde, când, care, cine au participat la aceasta.

Una dintre cele mai dificile sarcini de investigare a practicării ilegale a activității de întreprinzător este identificarea tuturor episoadelor de activitate infracțională și a participanților acestora, astfel încât urmărire penală ar trebui efectuată, dacă este posibil, simultan pentru toate, care, de regulă, pot fi numeroase. În același timp, este necesar să se țină seama de structura organizației criminale care a desfășurat activități de ilegale de întreprinzător, întrucât această activitate putea fi desfășurată și prin subdiviziunile sale separate aflate în diferite locuri ori localități...

În cele mai multe cazuri, activitățile ilegale de întreprinzător constituie infracțiune cu mai multe episoade, care este adesea comisă pe o arie largă și acoperă diferite tipuri de activități, inclusiv comerciale. Prin urmare, este recomandabil, împreună cu planul general de urmărire penală, să se întocmească un plan de cercetare pentru fiecare episod [8, p.78-80].

Începând planificarea urmăririi penale în cazurile de practicare ilegală a activității de întreprinzător, organul de urmărire penală, în opinia noastră, ar trebui să profite de recomandările savanților care au elaborat recomandări metodologice de investigare a acestui gen de infracțiuni. Etapa de planificare urmează a fi împărțită în mai multe faze: 1) analiza situației de urmărire penală și determinarea obiectivelor investigației - formându-si obiectivele investigației, ofițerul de urmărire penală analizează conținutul situației de urmărire penală în ansamblu, aspectul organizatoric și managerial al acesteia; apoi revine la obiectivele investigației, clarificând conținutul lor, înaintează toate versiunile posibile și le analizează în vederea evitării repetării unor activități; 2) alegerea mijloacelor de realizare a scopurilor urmăririi penale - ofițerul de urmărire penală reproduce mental recomandările metodologice de investigare a acestui gen de infracțiune, ținând cont de analiza situației de urmărire penală și alege anumite acțiuni care sunt optime de a fi efectuate în această situație; 3) determinarea combinației optime de acțiuni de urmărire penală și speciale de investigație, succesiunea,

locul și timpul efectuării acestora; 4) ajustarea planului de urmărire penală în funcție de schimbarea situației de urmărire penală [4, p.79-81].

Nu există un consens în literatura de specialitate cu privire la relația dintre conceptele de „organizare a urmăririi penale” și „planificarea urmăririi penale”. Astfel, Belkin R.S. a atribuit planificarea urmăririi penale la metodele de organizare a cercetării infracțiunii [2, p. 375]. În acest sens, Zelensky V.D. înțelege planificarea urmăririi penale ca un element de organizare asociat cu stabilirea scopurilor cercetării [4, p. 79]. Considerăm că planificarea cercetării oricărei cauze penale, inclusiv a practicării ilegale a activității de întreprinzător, este un proces de determinare a forțelor și mijloacelor ce urmează a fi aplicate în urmărire penală, precum și a procedurii de utilizare a acestora, care se construiește pe următoarele principii: individualitate, detalieri, realitate și dinamism.

Totodată, ofițerul de urmărire penală trebuie să cunoască și să utilizeze activ următoarele elemente ale planificării: 1) analiza informațiilor inițiale; 2) înaintarea versiunilor, formularea sarcinilor și întrebărilor ce urmează a fi clarificate; 3) determinarea modalităților și mijloacelor de rezolvare a sarcinilor; 4) întocmirea unui plan scris și a altor documente necesare (diagrame, tabele) pentru planificarea urmăririi penale; 5) controlul executării și ajustarea la timp a planului pe baza noilor informații primite [1, p. 40; 3, p. 22-27].

În cauzele penale privind practicarea ilegală a activității de întreprinzător, înaintarea versiunilor depinde direct de situația de urmărire penală. În cazul în care persoanele care urmează să fie bănuite, învinuite au fost deja identificate (și acest lucru se întâmplă în majoritatea cauzelor penale din categoria analizată), organul de urmărire penală nu trebuie să se angajeze minuțios în activități de înaintare a versiunilor. În acele cazuri rare, în care o anumită faptă/epizod rămâne nedescoperit, versiunile trebuie înaintate și verificate cu atenție în ordinea de la acele mai probabile spre cele mai puțin probabile.

Întocmirea planului de urmărire penală permite:

- a) determinarea calendarului activităților planificate;
- b) clarifică detaliile și repartizează funcțiile între membrii echipei care participă la efectuarea acțiunilor de urmărire penală și speciale de investigații.

Una dintre cele mai dificile părți ale planificării urmăririi penale este estimarea timpului efectuării acțiunilor și măsurilor planificate. Inexactitățile sunt inevitabile din moment ce vorbim despre prognoze pentru viitor. Ofițerul de urmărire penală trebuie să evalueze complexitatea rezolvării fiecărei sarcini și timpul la care se așteaptă să o finalizeze.

Atunci când procurorul va fixa termenul acordat ofițerului de urmărire penală pentru efectuarea investigațiilor în cauza penală, nu trebuie de uitat excluderea week-end-urilor și sărbătorilor, concediile angajaților, numărul de dosare pe care le are în gestiune ofițerul de urmărire penală. Acesta

дальше необходимо организовать в компетентном направлении расследование, а если это будет составлено группа для расследования, необходимо чтобы каждый исследователь команды осознал свою роль и обязанности.

В заключение, отмечаем, что, несмотря на согласие людей науки с точки зрения необходимости планирования при расследовании в целом, а также действий по расследованию отдельно, в частности, существует еще одно мнение в отношении некоторых сотрудников по расследованию, что планирование является типом деятельности второстепенной важности, которая является в большей степени по своей природе формальной, необходимой в большей степени для отчетности перед начальником, чем для выявления истины. Эти сотрудники по расследованию считают, что в настоящее время, в частности, в процессе расследования можно «навигировать» быстро в ситуации и выполнять в соответствии с требованиями необходимые действия.

В то же время, планирование неадекватно в одном уголовном деле, в частности, а также в расследовании незаконной деятельности предпринимателя, в частности, вызывает прямые или косвенные ошибки, которые, в частности, могут привести к негативным последствиям, таким как привлечение невиновного лица перед правосудием и избегание наказания виновных за совершение преступления.

В этом смысле, рекомендуем выполнение планирования расследования не только в случаях уголовных дел, упомянутых, но и во всех случаях уголовных дел из категории расследуемых, как и в любых других категориях уголовных дел...

Список литературы:

1. Осоиану Т., Одагиу, Иу., Оставциу Д., Руснак С., Тактика действий по расследованию: Учебник университета, Кишинев, Военная книга, 2020. С. 40;
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3 т. – М., 1997. – Т. 2. – С. 375-376.
3. Егоров Н.Н., Ищенко Е.П. Основы криминалистической тактики. – Хабаровск, 2008. – С. 22-27.
4. Зеленский В.Д. Теоретические вопросы организации расследования преступлений. – Краснодар, 2011. – С. 79-81
5. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. – Харьков, 1967. р. 16.
6. Копылов И.А. Следственная ситуация и тактическое решение: учеб. пособие. Волгоград, 1988. р.б.
7. Корноухов В.Е. Основные положения методики расследования отдельных видов преступлений // Материалы науч. конф. – Красноярск, 1972. – С. 93.
8. Лапин В.О., Волынский А.Ф. Расследование экономических преступлений: Учеб. пособие. – М., 2010. – С. 75.

CZU 343.9

TACTICA AUDIERII VICTIMEI MINORE ÎN CAZUL ABUZULUI SEXUAL ONLINE*

Lilia POPA,

doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
procuror în cadrul Procuraturii pentru Combaterea
Criminalității Organizate și Cauze Speciale
ORCID: 0000-0002-5366-1887

REZUMAT

Subiectul respectiv este unul sensibil, deoarece se diferențiază nu doar de alte acțiuni procesuale ci și de procedeele tactice generale de efectuare a audierii. Această acțiune procesuală obține un specific aparte din cauza vârstei victimei infracțiunii, precum și de genul acțiunilor criminale comise în privința minorului. Prin urmare, articolul vizat este dedicat analizei procedurii de audiere a victimei minore, cu evidențierea unor procedee tactice specifice investigării infracțiunilor de abuz sexual și exploatare sexuală a copiilor în mediul online.

Totodată, cercetarea respectivă scoate în evidență problemele și deficiențele legislative și cele practice aplicabile audierii minorilor în astfel de cauze, precum și soluțiile de lichidare a acestora prin recomandări și elaborări de lege ferenda.

Cuvinte cheie: audiere, abuz sexual online, copil, organ de urmărire penală, procuror, intervievator, judecător de instrucție, proces penal.

Summary

That subject is a sensitive one, because it differs not only from other procedural actions but also from the general tactical procedures for hearing conducting. This procedural action acquires a special specificity due to the age of the victim of the crime, as well as the type of criminal actions committed against the minor. Therefore, the article in question has been dedicated to the analysis of the hearing procedure of the minor victim, highlighting some tactical procedures specific to the investigation of crimes of sexual abuse and sexual exploitation of children in the online environment.

At the same time, the respective research highlights the legislative and practical problems and deficiencies applicable to the hearing of minors in such cases, as well as the solutions for their liquidation through recommendations and elaborations of the Ferenda law.

Keyword: hearing, online sexual abuse, child, criminal prosecution body, prosecutor, interviewer, investigating judge, criminal trial.

---

* Articolul este publicat în regie proprie.

Audierea copiilor victime ale infracțiunilor reprezintă o activitate procedurală extrem de importantă în cadrul procesului penal, deoarece informațiile obținute în cadrul acesteia, relevă circumstanțele cazului, reproduc evenimentele, consecințele suportate de către copil de pe urma comiterii infracțiunii, iar de rezultatul audierii poate depinde, într-o mare măsură, succesul anchetei.

Sușținem opinia doctrinarilor care menționează că, „audierea reprezintă procedeu probatoriu cel mai utilizat, prin intermediul căruia se acumulează date probatorii și se înlătură divergențele din sistemul de probațiune. Acest procedeu pe cât de des este utilizat pe atât de complicat este de realizat. Aceasta se datorează faptului că în timpul efectuării audierii are loc o rivalitate intelectuală (de interese) în căutarea adevărului” [3, p. 154]. Raportând opinia respectivă audierii minorilor, în special a victimelor minore a abuzului online, audierea devine una primordială, una foarte complicată, care necesită o tactică specifică, participarea unor persoane calificate, a unor subiecți diferiți de audierea persoanelor adulte etc.

În unele cazuri [5] audierea calitativă a minorului, cu respectarea pozițiilor legale și alegerii unei tactici criminalistice corecte, depinde rezultatul investigațiilor, ceea ce ne face uneori a califica această acțiune procesuală ca unicul izvor de furnizare a informațiilor și chiar unica probă la o anumită etapă a procesului penal. Audierea minorului, în anumite cazuri¹, fiind unica probă (de exemplu, la etapa inițială a investigațiilor) care ajută organul de urmărire penală să-și planifice ulterior acțiunile de urmărire penală și măsurile speciale de investigații (de exemplu, percheziții, prezentări spre recunoaștere, rețineri etc.).

Astfel, o audiere făcută cu respectarea prevederilor legale și a nevoilor speciale ale copilului, aduce numeroase beneficii, atât urmăririi penale, prin valoarea probatorie a declarației, cât și minorului, prin limitarea posibilității de traumatizare a acestuia. Respectiv, poate fi eliminat riscul revictimizării minorului, precum și refuzul acestuia de a mai colabora cu organele de urmărire penală.

Scopul audierii minorului în cazul infracțiunilor de abuz sexual online este de a obține declarații complete și exacte de la copil. Aceste declarații sunt de natură a identifica abuzatorul, sistemele tehnice, tehnologiile informaționale și mijloacele prin intermediul cărora s-a produs abuzul, precum și alte informații relevante circumstanțelor cauzei. Respectiv, audierea trebuie

---

¹ Cauza penală cu nr. 2002560125 pornită la 08.09.2022 de către organul de urmărire penală al DIPI al INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute de art. 175, 177 și 208/1 din CP. Partea vătămată minoră - 13 ani a fost audiată în condiții speciale la 23.10.2022, iar declarațiile ei au fost pertinente și relevante pentru stabilirea în continuare a planului și tacticilor de efectuare a urmăririi penale.

să fie orientată spre copilul victimă și bazată pe respectarea drepturilor sale, ținând cont de vârsta lui, nivelul de maturitate, opiniile, nevoile și preocupările acestuia și să favorizeze aflarea adevărului și protejarea emoțională a copilului.

„Este bine cunoscut faptul că această categorie de participanți pot fi ușor revictimizați, pot avea frică, stres și alte urmări de pe urma comiterii infracțiunilor. Din aceste considerente, pentru evitarea unor consecințe nefavorabile a minorilor victime (părți vătămate) sau martori ai infracțiunii, precum și prevenirea revictimizării acestora, sunt necesare reglementări pentru a proteja interesul superior al copilului” [4, p. 82].

Legislația națională subliniază importanța asigurării interesului superior al copilului în procesul adoptării deciziilor în privința lui, inclusiv când este implicat în procedura penală. Art. 10 alin. (6) CPP garantează respectarea intereselor minorului victimă/martor în orice fază a procesului penal. Totodată, legislația procesuală penală prevede posibilitatea audierii copilului în condiții speciale, deosebite de procedura generală, pentru a-l proteja pe copil de riscul revictimizării.

Potrivit art. 18 alin. (2²) CPP, „în procesul în care un minor este victimă sau martor, instanța de judecată va asculta declarațiile acestuia într-o ședință închisă”. În același timp, conform art. 58 alin. (11), art. 60 alin. (5) și art. 109 alin. (5) ale CPP, „martorul, victima și partea vătămată minoră, sunt audiați în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 110¹ CPP”.

Prin urmare, se relevă că legislatorul moldav a prevăzut suficiente garanții pentru a proteja interesul superior al copilului victimă sau martor a infracțiunilor sexuale, adică și a infracțiunilor de abuz sexual online.

Pentru efectuarea acțiunii de urmărire penală – audierea copilului victimă/martor al infracțiunii – procurorul (după caz, în baza propunerii motivate a ofițerului de urmărire penală) va înainta judecătorului de instrucție un demers, prin care va solicita efectuarea audierii copilului în condițiile art. 110¹ CPP.²

Întru respectarea drepturilor copilului și obținerea informațiilor necesare, audierea trebuie să aibă loc într-un timp cât mai scurt posibil după sesizarea despre comiterea infracțiunii.

Art. 110¹ alin. (1) CPP reglementează că „audierea minorului se va efectua în termene restrânse”. Analizând norma procesuală respectivă concluzionez că legislatorul nu indică expres acest termen, ceea ce presupune că fixarea termenului vizat rămâne la discreția persoanei care efectuează ur-

---

² Competența respectivă a judecătorului de instrucție este reglementată în art. 41 alin. (6) CPP.

mărirea penală, adică să decidă rezonabilitatea termenului. După noi, legea trebuie să oblige acest lucru și să nu fie imprevizibilă în acest sens. Bineînțeles că pot exista situații în care termenul respectiv poate fi unul imediat, adică foarte mic, iar în alte cazuri unul foarte mare, în dependență de circumstanțele faptei, timpul stabilirii bănuielii rezonabile cu privire la infracțiunea săvârșită, timpul sesizării organului de urmărire penală, comportamentul părților în proces etc. Respectiv, legislația procesuală penală trebuie să impună un termen exact, care poate fi și rezonabil în dependență de unele circumstanțe, adică să prevadă o excepție.

Deși legea procesuală penală nu stabilește termenul audierii victimei minore în aceste cauze, s-a încercat la nivel de recomandare a se indica acest termen.

Astfel, Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor, stipulează că: *„Este binevenită desfășurarea audierii în cel mult 2 săptămâni de la momentul sesizării cazului, în situația copilului cu vârstă fragedă (4-5 ani) – cel târziu într-o săptămână. Important este de a determina momentul oportun pentru audiere - când „amintirea evenimentului este încă proaspătă dar nu mai este apăsătoare pentru copil”, astfel încât copilul să poată să relateze cât mai multă informație despre caz”* [8, pct. 44].

În aceeași ordine de idei, este de menționat faptul că, audierea victimelor minore a abuzului sexual online, în condițiile art. 110¹ CPP, se efectuează de judecătorul de instrucție din raza teritorială a organului care efectuează urmărirea penală în baza unui demers a procurorului. Procedura de examinare a demersului respectiv, precum și deficiențele legislative și practice în acest sens, a fost subiectul unor cercetări efectuate de doctrinarii Tudor Osoianu și Dinu Ostavciuc [4, p. 81-108], de aceea nu ne punem ca scop a analiza aceleași probleme, deoarece susținem pe deplin obiecțiile înaintate de aceștia.

Preluând ideea concepută, se vor puncta unele dificultăți legate direct de audierea victimei abuzului sexual online. Astfel, potrivit procedurii, judecătorul de instrucție stabilește data ședinței de examinare a demersului procurorului privind efectuarea audierii în condițiile art. 110¹ CPP (în termenul cel mai scurt posibil), identifică, inclusiv prin coordonare cu procurorul, persoana care va participa în calitate de intervievator, ținând cont de pregătirea ei profesională, caracteristicile de vârstă și personalitatea copilului. Organizează citarea participanților la ședință.

Urmare a cercetării se constată că, legea procesual penală nu indică termene concrete de înaintare a demersului de către procuror, precum și examinarea acestuia de către judecătorul de instrucție, ceea ce deseori poate genera tergiversarea urmăririi penale, defavoriza calitatea investigațiilor,

neadministrarea la timp a probelor, influențarea minorului de către terți, etc. Aceste aspecte vin în argumentarea poziției de stabilire în CPP a unor termeni concreți, inclusiv a stabilirii de către judecătorul de instrucție a ședinței de judecată după repartizarea demersului procurorului.

Reieșind din practica judiciară, inclusiv evaluând acțiunea respectivă ca una de urgență și care nu suferă amânare, „termenele restrânse” urmează a fi substituite printr-un termen concret. Se propune ca acest termen să fie unul de 3-5 zile. Or, în redacția legii procesuale penale de până la stabilirea competenței judecătorului de instrucție de a audia în condiții speciale minorul, audierea ultimului se efectua în aceeași zi, adică la momentul sesizării organului de urmărire penală sau imediat după începerea urmăririi penale de către organul de urmărire penală.

Stabilirea acestor termeni va obliga persoanele implicate de a participa la efectuarea audierii minorului în condiții speciale, tratând acțiunea ca de urgență.

Un argument în acest sens, este cazul victimei minorei de 9 ani, unde procurorul a înaintat demersul privind audierea în condiții speciale, la 20.11.2020 (17 zile de la pornirea urmăririi penale), iar audierea propriu-zisă a acesteia a fost posibilă și a avut loc abia la 11.03.2021 [7].

Din analiza materialelor cauzei penale respective, s-a constatat că audierea copilului nu s-a efectuat *de îndată*, din motivul intervenirii în proces cu cereri a reprezentantului legal (*care a cerut organului de urmărire penală și procurorului să nu o audieze pe fiică-sa din motiv că aceasta deja urmează terapia de reabilitare și nu dorește traumatizarea psihologică a acesteia*) și apărătorului copilului (*care a solicitat audierea copilului în alt spațiu special amenajat pentru audierea copilului, deoarece camera din incinta instanței de judecată nu corespunde criteriilor și standardelor naționale și internaționale*).

Nu se contestă motivarea și temeinicia amânării audierii victimei minore în acest caz, însă, totuși, o astfel de atârănare este una neacceptată, deoarece minorul poate fi influențat, poate uita unele circumstanțe ale faptei criminale etc., iar readucerea lui peste o perioadă de timp, chiar după reabilitare, pentru a-și aminti detalii ale abuzului sexual, poate duce la consecințe psihologice și mai grave.

Impunerea acestor termeni va genera atât atingerea interesului public și a scopului procesului penal, cât și starea psihologică a minorului.

O altă problemă constituie amenajarea spațiilor pentru audierea minorilor, care, deși constituie mai mult un aspect tehnic și de organizare, vizează direct calitatea audierii, precum și netraumatizarea psihologică a victimei. În același timp, amenajarea spațiilor de audiere în acest sens constituie și o cerință legală, pentru a asigura interesul superior al copilului victimă sau martor a infracțiunilor, în special a celor cu caracter sexual.

Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta standardele internaționale în domeniu, prin care să ofere respectarea și implementarea eficientă a tuturor drepturilor copiilor victime ale infracțiunilor, inclusiv prin crearea și amenajarea spațiilor concepute pentru audieri, așa cum este stipulat și în art. 6 pct. 4¹⁾ și 4²⁾ din CPP. Dacă sub aspectul legal țara noastră a îndeplinit angajamentul menționat, atunci sub aspectul practic lucrurile stau altfel. Nu în toate cazurile acestea corespund exigențelor și rigorilor menite să creeze o ambianță care să atenueze starea de neliniște a copilului și care să-i confere siguranță emoțională.

Cu referire la camerele de audiere, acestea sunt amplasate în mare parte în instituțiile publice din țară, însă doar un număr limitat sunt amenajate conform standardelor unei justiției pentru copii, pentru ca audierea copilului să aibă loc într-o atmosferă prietenoasă pentru evitarea la maxim a revictimizării copiilor.

Mai mult, toate aceste camere de audiere astăzi sunt create în incinta judecătoriilor. Respectiv, această decizie se prezumă a fi una alogică și poate duce la consecințe negative pentru minor, deoarece aducerea acestuia în incinta judecătoriilor poate să-l afecteze negativ. Or, copilul adus în incinta judecătoriilor va avea contact cu persoane arestate, polițiști, escorta, diferiți participanți de pe alte cauze penale care se judecă etc. Aceste aspecte trebuie clarificate, fiindcă în asemenea situații nu putem vorbi despre o atmosferă prietenoasă.

De aceea, recomandarea este ca camerele respective să fie create în incinta judecătoriilor astfel încât copilul să nu poată avea contact cu aceste persoane, adică să fie creată o intrare separată pentru acesta.

Într-o altă ordine de idei, ar fi binevenit ca camerele speciale în care sunt audiați copii să fie amplasate în Centre regionale de asistență integrată a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor. Aceasta va da posibilitatea reală ca audierea să fie efectuată complet, obiectiv și sub toate aspectele, nefiind influențat copilul sau traumatizat din punct de vedere psihologic.

„Camerele speciale în care sunt audiați copii urmează să fie amplasate în Centre regionale de asistență integrată a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor. În cazul în care nu sunt prezente aceste Centre specializate pentru copii în raioane, atunci ca alternativă, aceste camere speciale de audiere urmează să fie localizate în cadrul SAP-urilor raionale, pentru ca copii să nu fie re-traumatizați repetat, inclusiv prin contact vizual cu oamenii legii. Amplasarea camerelor nu trebuie să fie în fiecare localitate, deoarece este suficientă amplasarea în cadrul SAP-ului raional sau în cadrul unui centru specializat” [10, p. 7]. Susținem această constatare, deoarece este una eligibilă, logică și care nu ar implica cheltuieli suplimentare, inclusiv de resurse financiare, tehnice sau de resurse umane.

O altă problemă constatată ține de izolarea fonică necorespunzătoare a sălilor de audiere, fapt care permite copilului să audă participanții din sala de vizualizare sau părțile care așteaptă alte procese de judecată (aflate în apropierea sălii de audiere în condiții speciale). Totodată, nu toate sălile de audiere sunt dotate cu tehnică calitativă (microfoane, căști, etc.), deficiențe care deseori duc la amânarea audierii pentru o altă dată.

Din cele expuse, cu titlu de recomandare, ar fi binevenit, ca instituțiile de profil ale statului să se implice imediat în redresarea situației, astfel încât să aducă la condițiile cadrului legal camerele respective de audiere. Or, astăzi majoritatea din ele nu corespund tehnic, locuțional și legal, deoarece crearea formală a acestora nu corespund standardelor internaționale și duc inevitabil la știrbirea actului de justiție, în general, precum și la riscul de a obține informații veridice din audierea victimei minore și la afectarea psihologică a acesteia.

În ceea ce privește audierea copilului, aceasta presupune un proces format din mai multe etape, și anume: planificarea, audierea (conducerea), finalizarea și evaluarea audierii.

Planificarea sau pregătirea pentru audiere, este o etapă foarte importantă în organizarea audierii copilului, în scopul elucidării circumstanțelor, identificării obiectivelor și subiectelor cheie, precum și identificarea obiectivelor și subiectelor-cheie ale audierii.

Acest plan are caracter orientativ și se poate completa după discuția pregătitoare avută cu minorul sau chiar pe parcursul efectuării audierii propriu-zise, în faza relatării libere, iar întrebările adresate se pot completa, modifica sau reformula în funcție de evoluția audierii și de informațiile rezultate.

Potrivit opiniilor specialiștilor, „în planul de audiere a copilului victimă, nu trebuie să lipsească întrebările referitoare la fapta comisă, împrejurarile ce au importanță pentru cauză, inclusiv:

- a) redarea detaliată a celor întâmplate – unde, când, cum, cât de des ș.a.;
- b) descrierea cât mai detaliată a agresorului în vederea identificării lui, a locului de aflare și a tipului de relație cu copilul;
- c) descrierea acțiunilor făptuitorului, îndreptate asupra copilului;
- d) determinarea felului în care infractorul l-a impus/manipulat pe copil de a efectua sau a se supune unor asemenea acte;
- e) stabilirea dacă au fost utilizate/prezente/înregistrate imagini cu caracter sexual sau pornografic. Dacă da, în ce mod;
- f) determinarea prezenței sau implicării altor copii și identificarea acestora;
- g) stabilirea dacă copilul cunoaște alte persoane, care au participat la

sau cunosc despre aceste fapte, persoane care îl cunosc pe agresor;

h) numele persoanelor, cărora copilul le-a spus despre cazul examinat;

j) stabilirea dacă copilul a fost victimizat de mai multe persoane, numele sau descrierea acestora, constatarea dacă copilul știe despre alți copii, care au fost supuși acțiunilor violente, ș.a.

Întrebările trebuie formulate într-un limbaj potrivit vârstei copilului, fiind structurate simplu și pe înțelesul copilului” [9].

Legislația națională a definit la art. 6 pct. 19¹) CPP rolul intervievatorului în procesul interogatoriului copilului, și anume: „*intervievator – persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art.110¹. În calitate de intervievator sînt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină. În procesul de audiere a minorului, intervievatorul are statut de specialist.*”

În aceste condiții, în calitate de intervievator este necesar ca să fie antrenată o persoană capabilă de a stabili contact și o relație de încredere cu copilul-victimă, să posede un șir de competențe și abilități, să stăpânească tehnicile speciale de audiere a copiilor victime ale infracțiunilor, precum și să păstreze confidențialitatea celor relatate.

Este foarte important, pentru succesul audierii, ca intervievatorul să discute cu minorul despre adevăr/minciună și să obțină de la acesta promisiunea că pe parcursul audierii va spune adevărul.

Efectuarea audierii de către o persoană insuficient pregătită, poate avea drept consecință obținerea unei declarații false sau incomplete și re-traumatizarea copilului, din acest motiv acțiunea urmează a fi efectuată într-o manieră înalt profesionistă. De altfel, munca depusă în vederea administrării probatoriului poate eșua și deveni una în detrimentul investigațiilor.

În practică, s-a constatat că principalele greșeli care pot fi comise cu ocazia audierii minorilor, se referă la folosirea unor tehnici de audiere nepotrivite, cum ar fi: trecerea cu ușurință peste faza relatării libere și folosirea în exces a întrebărilor, adresarea de întrebări sugestive sau direcționate, adresarea de întrebări repetate cu privire la același subiect pentru a obține răspunsul dorit, adresarea de întrebări insinuante și indiscrete, confirmarea sau întărirea comportamentului dezirabil prin folosirea de pedepse sau recompense etc.

Este de menționat că legislația națională nu stipulează clar care este statutul, procedura de selectare și citare a intervievatorului la acțiunea de urmărire penală, precum și cine poate participa la audiere în calitate de intervievator. Nu există o opinie unanimă și nici prevederi legale care să clarifice acest aspect.

Mai mult ca atât, un studiu efectuat în domeniul respectiv denotă că,

„majoritatea audierilor au loc cu invitarea practicienilor din SAP-urile raionale sau a celor care au fost instruiți de partenerii de dezvoltare, fără însă a avea anumite standarde obligatorii” [10, p. 6-7]. Constatarea respectivă, denotă că practicienii, neavând o reglementare legislativă în această privință au găsit o soluție pentru a asigura drepturile victimelor minore, precum și a investiga acest gen de infracțiuni. Totuși, există deficiențe la acest capitol, deoarece legea procesuală penală impune ca audierea acestor subiecți procesuali să fie efectuată prin intermediul intervievatorului, însă nu a stabilit cu claritate competența acestuia și alte deziderate legate de participarea lui.

La fel, nu este clar reglementată procedura de evaluare a experienței, precum și participarea la cursurile de formare profesională în domeniu. În principiu, rezultă că practicile de audiere a copiilor în condiții speciale depind în mare măsură, de competențele profesionale individuale ale intervievatorilor, în funcție de instruirea și formarea profesională la care a participat fiecare intervievator.

În speță, consider că, legislația națională urmează a fi modificată și completată, încât să reglementeze expres aspectele invocate, precum și modalitatea remunerării intervievatorilor. Or, este plauzibilă poziția experților care au constatat că, „fără reglementarea clară a modalității de remunerare a acestor specialiști, întreg sistemul de intervievare riscă să fie denaturant” [10, p. 7].

Mai mult, odată cu modificarea operată recent de către legiuitor cu privire la extinderea vârstei copilului de 14 la 18 ani [2], pentru audierea în condiții speciale, în vederea asigurării protecției drepturilor și respectării interesului superior al copilului în cadrul procesului penal, care este salutară, prezența intervievatorului va fi necesară în mai multe cazuri, iar legislația existentă nu abordează *intervievatorul* – în nomenclatorul profesiilor.

Relevant este a menționa și experiența României și Federației Ruse cu privire la persoana care efectuează audierea și anume ofițerii de urmărire penală (anchetatorii) sau procurorii, pregătiți în prealabil pentru aceste tehnici, respectiv în cazurile în care din motive de vârstă, nivel de dezvoltare, traumă, audierea se face în prezența și prin intermediul unui psiholog.

În consecință, după finalizarea audierii minorului, înregistrările audio-video ale depozițiilor acestuia sunt transmise pe un purtător de informații, iar înregistrarea se reproduce în întregime în prezența tuturor participanților. Toate obiecțiile participanților se consemnează de către grefier în procesul verbal al ședinței, după care procesul verbal se contrasemnează de către toți cei prezenți, iar o copie a înregistrării audierii cu procesul verbal în original se anexează la dosarul penal (originalul înregistrării se va păstra la judecătorul de instrucție).

Reaudierea copilului victimă se va face numai în cazul în care acest

lucru este strict necesar pentru desfășurarea procesului penal.

Se accentuează că la cercetarea infracțiunilor de abuz sexual online, întrebările-tip expuse mai sus sunt extrem de relevante în vederea stabilirii tuturor circumstanțelor cauzei penale, ele vor asigura ca ofițerul de urmărire penală/procurorul să nu scape din vedere anumite împrejurări sau situații, să cerceteze concomitent toate versiunile posibile.

Totuși, organul de urmărire penală va lua în calcul și particularitățile fiecărui caz concret, suplimentând întrebările-tip, care urmează a fi adresate persoanei audiate, cu anumite chestiuni specifice cazului.

Reieșind din argumentele formulate, se impun următoarele **recomandări**:

1. Legiuitorul urmează să stabilească termene concrete de înaintare a demersului de către procuror cu privire la audierea copilului în condiții speciale, precum și examinarea acestuia de către judecătorul de instrucție.

2. Este necesară transpunerea în legislație a procedurii de selectare și citare a intervievatorului la acțiunea de urmărire penală, reglementată procedura de evaluare a experienței, precum și participarea la cursurile de formare profesională în domeniu.

3. Stabilirea unor mecanisme în vederea ajustării camerelor de audiere, conform standardelor unei justiției pentru copii, pentru ca audierea copilului să aibă loc într-o atmosferă prietenoasă pentru evitarea la maxim a revictimizării copiilor.

4. Ca alternativă, considerăm oportună modificarea și completarea CPP, astfel încât să reglementeze dreptul ofițerului de urmărire penală și procurorului de a efectua audierile în condiții speciale și nu judecătorul de instrucție.³

Referințe bibliografice:

1. Codul de Procedură Penală, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003, publicată în Monitorul Oficial nr.104-110/447 din 07.06.2003.
2. Legea nr. 316 din 17.11.22, M0394-400/09.12.22 art.737; în vigoare 09.01.23.
3. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Odagiu Iurie, Rusnac Constantin, Tactica acțiunilor de urmărire penală, Chișinău: Editura Cartea Militară, 2020.
4. Osoianu Tudor, Ostavciuc Dinu, Controlul judiciar al urmăririi penale, Chișinău: Editura Cartea Militară, 2021.
5. Cauza penală nr. 11-6550/20, examinată de Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana (audierea minorului în condiții speciale la judecătorul de instrucție).

---

³ N.a.: asupra acestei viziuni ne vom expune detaliat în cadrul tezei de doctorat.

6. Cauza penală cu nr. 2002560125 pornită la 08.09.2022 de către organul de urmărire penală al DIII al INI al IGP, conform elementelor infracțiunii prevăzute de art. 175, 177 și 208/1 din CP.
7. Cauza penală nr. 2020560126, pornit la 03.11.2020 de către DIII a INI a IGP al MAI, conform art. 175 din Codul Penal.
8. Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr. 25/25 din 03.08.2015.
9. Ghid privind Normele/instrumentele juridice internaționale și naționale în domeniul combaterii abuzului și exploatării sexuale a copiilor cu utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicare, anexă la Ordinul Procurorului General nr.80/15.
10. Studiu privind cadrul legal și practicile de audiere în condiții speciale a copiilor victime sau martori ai infracțiunilor în Republica Moldova, UNICEF, Chișinău 2020. Disponibil: https://justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/Studiu_audierea_copii.pdf [accesat: 01.12.2022].

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

(Ediția a II-a)

---

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 08 decembrie 2022*

Culegere și paginare computerizată.

Bun de tipar 01.22.2023. Formatul 70x100/16. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 35,47. Coli de autor 30,42.

Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic

al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

mun. Chișinău, str. Gh. Asachi 21

MD-2009, Republica Moldova

www.academy.police.md